

Turisme i reptes socioterritorials:

Planejament i gestió del turisme d'interior al corredor del Vinalopó (Alacant)

ÍNDEX

Índex..... i

Índex de mapes..... iii

Índex de taules..... iv

Índex de figures..... vii

Crèdits ix

Pròleg x

I. MEMÒRIA 1

1 Sistema Territorial.....2

1.1 Localització, delimitació, medi físic i ambiental.....2

1.1.1 Localització general.....2

1.1.2 Unitats territorials: comarques i municipis.....2

1.1.3 El medi físic.....3

1.1.4 Recursos ambientals 7

1.2 Sistema d’assentaments 8

1.2.1 Estructura urbana.....8

1.2.2 Morfologia i creixement urbà 11

1.2.3 Rol y jerarquia 23

1.3 Sistemes d’infraestructura de la mobilitat 27

1.3.1 Infraestructura viària 27

1.3.2 Infraestructura ferroviària.....29

1.3.3 Infraestructura de transport en autobús 30

1.3.4 Infraestructura ciclista 31

1.3.5 Infraestructura per vianants 34

1.3.6 Intermodalitat 37

1.4 Sistema d’espais oberts 37

1.4.1 Espais agrícoles 39

1.4.2 Espais forestals 41

1.4.3 Espais fluvials.....42

1.4.4 Connectivitat dels espais oberts.....44

2 Dinàmiques territorials 45

2.1 Població.....45

2.1.1 Població a la província d’Alacant.....45

2.1.2 Població i densitat a escala comarcal i municipal 47

2.1.3 Evolució de la població a escala comarcal y municipal 48

2.1.4 Estructura de la població resident a escala municipal..... 50

2.1.5 Població visitant a la província d'Alacant i als municipis d'estudi..... 54

2.2 Activitat econòmica 54

2.2.1 Context de l'activitat econòmica al Vinalopó Mitjà i a l’Alt Vinalopó..... 54

2.2.2 Ocupació i Mercat de Treball (per municipi)..... 54

2.2.3 Teixit productiu y activitat econòmica..... 58

2.2.4 Renda i desigualtats 61

2.2.5 Educació i Formació 63

2.2.6 Evolució del turisme en els últims 50 anys 63

2.2.7 Demanda y perfil turístic..... 64

2.2.8 Ocupació turística a la província d’Alacant 67

2.3 Serveis i equipaments 68

2.3.1 Serveis a les persones..... 68

2.3.2 Govern..... 73

2.3.3 Serveis turístics 76

2.3.4 Activitat comercial 77

2.4 La mobilitat al Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó 79

2.4.1 La mobilitat quotidiana: Autocontenció i mobilitat per motius de treball 80

2.4.2 La mobilitat quotidiana: Freqüència i ús de transport..... 83

2.4.3 La mobilitat turística: Fluxos de turisme intern i turisme internacional receptiu 86

3 Identificació dels recursos territorials 89

3.1 Sistemes d’espais oberts naturals i el seu ús turístic 89

3.1.1 Qüestions generals entorn a l’ús turístic dels espais oberts naturals..... 89

3.1.2 Rutes que ofereixen els espais naturals de les comarques de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà 91

3.1.3 Vies d’accés, restriccions i normes d’ús 92

3.2 Activitats econòmiques integrades en el sector turístic (indústries vives, turisme industrial, artesanía, MICE, etc.)..... 93

3.2.1 Indústries vives 94

3.2.2 Turisme Industrial 95

3.2.3 Turisme MICE (Meetings, Incentives, Conferences, and Exhibitions..... 97

3.3 Patrimoni cultural tangible..... 98

3.3.1 Centres històrics i morfologia urbana 98

3.3.2 Edificis i monuments singulars 99

3.3.3 Castells i fortificacions..... 101

3.3.4 Museus i centres culturals 102

3.3.5 Turisme de memòria històrica..... 103

3.4	Patrimoni cultural intangible	105	5.4	Protecció i gestió ambiental d’espacis naturals.....	148
3.4.1	Moros y Cristians	105	5.5	Patrimoni cultural intangible.....	149
3.4.2	Música i cultura	109	5.6	Turisme e patrimoni industrial.....	151
3.4.3	Patrimoni immaterial relacionat amb la indústria i l’artesania	112	5.7	Turisme i patrimoni cultural tangible.....	152
3.4.4	Turisme d’estrelles	114	5.8	L’ús turístic dels espacis naturals de l’Alt vinalopó i el vinalopó mitjà.....	154
4	El planejament i la gestió dels destins turístics.....	115	III. CRITERIS.....		158
4.1	Planejament Territorial i Infraestructures	115	6	Criteris.....	159
4.1.1	Resum històric i estat present del Planejament Territorial	115	6.1	Planejament territorial i infraestructures	159
4.1.2	Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana i Aplicació de l’Estratègia.....	115	6.2	Planejament urbanístic y polítiques d’habitatge	159
4.1.3	Iniciatives locals	119	6.3	Gestió turística integrada	160
4.1.4	Plans Territorials Sectorials.....	119	6.4	Protecció i gestió ambiental d’espacis naturals.....	160
4.2	Planejament urbanístic i polítiques urbanes	123	6.5	Patrimoni cultural intangible.....	161
4.2.1	Introducció.....	123	6.6	Turisme i patrimoni industrial.....	161
4.2.2	Marc Legal	123	6.7	Turisme i patrimoni cultural tangible.....	162
4.2.3	Tipus d’instruments de planejament urbanístic.....	124	6.8	L’ús turístic dels espacis naturals de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà	163
4.2.4	Classificació de sòl	124	IV. PROPOSTES I PROJECTES		164
4.2.5	Qualificació del sòl.....	125	7	Propostes i projectes	165
4.2.6	Polítiques urbanes d’habitatge.....	128	7.1	Planejament territorial i infraestructures	165
4.3	Protecció i gestió ambiental d’espais naturals.....	129	7.2	Planejament urbanístic i polítiques de l’habitatge	171
4.3.1	Espais protegits.....	129	7.3	Gestió turística integrada	177
4.3.2	Espais no catalogats.....	132	7.4	Protecció i gestió ambiental d’espais naturals	186
4.3.3	Organismes competents.....	132	7.5	Patrimoni cultural intangible.....	190
4.3.4	Protecció i gestió ambiental d’espais naturals.....	133	7.6	Turisme i patrimoni industrial.....	201
4.4	Planejament i gestió turística.....	134	7.7	Turisme i patrimoni cultural tangible.....	206
4.4.1	Instruments de planificació turística d’escala autonòmica.....	134	7.8	L’ús turístic dels espais naturals de l’Alt Vinalopó i del Vinalopó Mitjà.....	212
4.4.2	Instruments de planificació turística d’escala comarcal	136	V. BIBLIOGRAFIA.....		220
4.4.3	Instruments de planificació turística a escala municipal	138	VI. ANNEXOS		230
4.4.4	Mapa d’actors en la gestió del turisme	140	Annex 1. Fitxes tècniques dels espais protegits.....		231
II. DEBILITATS / FORTALESES, AMENACES / OPORTUNITATS		142	Annex 2. Equipamientos en los espacios forestales.....		236
5	DAFO	143	VII. APÈNDIXS		252
5.1	Planejament territorial i infraestructures	143	Apèndix 1. Quadern troncal		253
5.1.1	Planejament territorial	143	Apèndix 2. Làmines de presentació dels projectes		273
5.1.2	ETCV.....	143			
5.1.3	Plans sectorials	144			
5.2	Planejament urbanístic i polítiques d’habitatge.....	145			
5.3	Gestió turística integrada.....	146			

ÍNDEx DE MAPES

Mapa 1.1. Mapa de la ubicació i delimitació del corredor Vinalopó 2

Mapa 1.2. Morfologia del territori al Vinalopó 4

Mapa 1.3. Mapa de la tipologia dels aqüífers.....5

Mapa 1.4. Mapa de la tipologia de clima del Vinalopó.....6

Mapa 1.5. Usos del Sòl i la seva relació amb la vegetació a l'Alt Vinalopó i al Vinalopó Mitjà.....8

Mapa 1.6. Sistema d'assentaments a la província d'Alacant.....8

Mapa 1.7. Sistema d'assentaments a l’Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà.....10

Mapa 1.8. Mapa de districtes industrials marshallians a la província d'Alacant 11

Mapa 1.9. Creixement urbà d’Elda 1957-2023 11

Mapa 1.10. Creixement urbà de Petrer 1957-2023.....12

Mapa 1.11. Creixement urbà de Villena 1957-2023 12

Mapa 1.12. Creixement urbà d’Agost 1957-2023 13

Mapa 1.13. Mapa dels edificis segons any de construcció d’Elda 15

Mapa 1.14. Mapa dels edificis segons any de construcció de Petrer.....16

Mapa 1.15. Mapa dels edificis segons any de construcció de Villena 16

Mapa 1.16. Mapa dels edificis segons any de construcció d’Agost 17

Mapa 1.17. Mapa amb el nombre d'habitatges per edifici a Villena 21

Mapa 1.18. Mapa amb el nombre d'habitatges per edifici a Petrer 21

Mapa 1.19. Mapa amb el nombre d'habitatges per edifici a Elda.....22

Mapa 1.20. Mapa amb el nombre d'habitatges per edifici a Agost 22

Mapa 1.21 Mapa de fluxos residència-treball al Vinalopó Mitjà i Alt Vinalopó 23

Mapa 1.22. Mapa de fluxos LTL i POR al Vinalopó Mitjà i Alt Vinalopó.....23

Mapa 1.23. Mapa de carreteres principals de l'àmbit del Vinalopó 28

Mapa 1.24. Mapa ampliat de les carreteres i camins de l'àmbit del Vinalopó 28

Mapa 1.25. Mapa de la xarxa ferroviària de l'àmbit del Vinalopó 29

Mapa 1.26. Localització de parades d’autobús.....31

Mapa 1.27. Infraestructura ciclista a Villena.....32

Mapa 1.28. Infraestructura ciclista a Elda i Petrer 33

Mapa 1.29. Infraestructura ciclista a Agost.....34

Mapa 1.30. Infraestructura per vianants a Villena.....35

Mapa 1.31. Infraestructura per a vianants a Elda i Petrer.....36

Mapa 1.32. Infraestructura per a vianants a Agost.....36

Mapa 1.33. Sistema d'espais oberts a les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà 38

Mapa 1.34. Tipus de masses forestals al Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó..... 42

Mapa 1.35. El riu Vinalopó i rius secundaris a les comarques del Vinalopó Mirjà i l'Alt Vinalopó juntament amb els embassaments i assuts 43

Mapa 1.36. El riu Vinalopó i el canal Xúquer-Vinalopó 44

Mapa 1.37. Connectivitat dels espais oberts al Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó 45

Mapa 2.1. Densitat poblacional per comarques a la província d'Alacant, 2023 46

Mapa 2.2. Població per municipis a la província d'Alacant, 2023 47

Mapa 2.3. Densitat per municipis a les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà, 2023 48

Mapa 2.4. Densitat per municipis a la comarca de l'Alacantí, 2023 48

Mapa 2.5. Mapa dels centres educatius..... 69

Mapa 2.6. Mapa dels centres de salut 70

Mapa 2.7. Mapa dels equipaments culturals 71

Mapa 2.8. Mapa dels centres de culte 72

Mapa 2.9. Mapa dels equipaments recreatius i d’esports..... 73

Mapa 2.10. Mapa dels equipaments de govern..... 74

Mapa 2.11. Mapa dels centres de seguretat i vigilància..... 75

Mapa 2.12. Mapa dels allotjaments turístics..... 76

Mapa 2.13. Mapa dels equipaments turístics 77

Mapa 2.14. Mapa dels principals eixos comercials..... 78

Mapa 2.15. Mapa de les zones amb major concentració d’establiments de restauració 79

Mapa 2.16. Percentatge de persones que treballen al mateix municipi de la seva residència..... 80

Mapa 2.17. Mapa de fluxos residència-treball entre els municipis d'interès..... 80

Mapa 2.18. Freqüència d'autobusos interurbans 84

Mapa 2.19. Freqüència de les parades i línies d’autobús ALSA 85

Mapa 2.20. Intensitat mitjana diària..... 86

Mapa 2.21. La intensitat de turistes interns a l’Alt Vinalopó i al Vinalopó Mitjà a l'agost de 2024 86

Mapa 2.22. La intensitat de turistes internacionals al Vinalopó Mitjà i a l’Alt Vinalopó a l'agost de 2024..... 87

Mapa 3.1. Representació d'espais naturals i assentaments turístics de la província d'Alacant 89

Mapa 3.2. Representació d'espais naturals i assentaments turístics de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà..... 90

Mapa 3.3. Mapa dels cellers que es troben a les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà..... 91

Mapa 3.4. Mapa dels centres històrics i morfologia urbana 98

Mapa 3.5. Mapa dels Edificis i monuments singulars 99

Mapa 3.6. Mapa dels Castells i fortificacions..... 101

Mapa 3.7. Mapa dels museus i centres culturals 102

Mapa 3.8. Mapa de memòria històrica 104

Mapa 3.9. Reconeixement de l’interès turístic de la festa de moros i cristians, Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà, 2024 105

Mapa 4.1. L'Àrea Funcional del Vinalopó, i la resta dels Municipis Valencians 115

Mapa 4.2. Propietat del sòl en zones designades com a part del PATFOR a l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà.....121

Mapa 4.3. Teixit industrial mostrat sobre la resta del teixit edificat del Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó 122

Mapa 4.4. Mapa de la classificació del sòl de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà.....125

Mapa 4.5. Mapa de la qualificació del sòl del Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó. 126

Mapa 4.6. Els espais naturals protegits al Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó 131

Mapa 7.1. Millores d'accés als Espais Naturals de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.....213

Mapa 7.2. Connexió entre Villena i Els Alforins 214

Mapa 7.3. Connexió entre Elda/Petrer i Maigmo i Serres de la Foia de Castalla (ZEPA).....214

Mapa 7.4. Estat de recorreguts existents als espais naturals 216

ÍNDEX DE TAULES

Taula 1.1. Població de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà pels períodes anuals de 2023 i 1998..... 3

Taula 1.2. Principals unitats hidrogeològiques a la conca del Vinalopó..... 5

Taula 1.3. Precipitacions per municipi des de 1970..... 5

Taula 1.4. Espècies vegetals al·lòctones del Vinalopó 6

Taula 1.5. Població al Vinalopó el 2023 9

Taula 1.6. Comarques amb el nombre absolut d'habitatges segons el seu ús principal o secundari i el seu valor relatiu respecte al total comarcal i el total de l'àrea d'estudi. 18

Taula 1.7. Municipis del Vinalopó segons la seva tipologia residencial, amb el nombre absolut d'habitatges segons el seu ús principal o secundari i el seu valor relatiu respecte al total municipal..... 18

Taula 1.8. Comarques del Vinalopó amb el nombre d'habitatges unifamiliars i plurifamiliars, el total d'habitatges i el valor relatiu de les diferents tipologies d'habitatges per cada comarca..... 18

Taula 1.9. Municipis del Vinalopó amb el nombre d'habitatges unifamiliars i plurifamiliars, el total d'habitatges i el valor relatiu de les diferents tipologies d'habitatges per cada municipi. 18

Taula 1.10. Evolució percentual dels habitatges d'ús principal a Agost, Elda, Petrer, Villena (1970-2011)..... 19

Taula 1.11. Densitat neta en els municipis objecte d'estudi..... 20

Taula 1.12. Densitat d’habitatges segons tipus (2021): 22

Taula 1.13. Densitat d’habitatges segons tipus (2001) 23

Taula 1.14. Comparació entre 2021 y 2001 als municipis..... 23

Taula 1.15. Fluxos residència-treball a Agost (2021)..... 25

Taula 1.16. Fluxos residència-treball a Elda (2021) 25

Taula 1.17. Fluxos residència-treball a Petrer (2021)..... 26

Taula 1.18. Fluxos residència-treball a Villena (2021)..... 26

Taula 1.19. POR, LTL i Taxa d'autocontenció a Villena, Elda, Petrer i Agost 26

Taula 1.20. Tipus de carreteres al Vinalopó 27

Taula 1.21. Estacions de tren de l’àmbit del Vinalopó 30

Taula 1.22. Número de parades d’autobús per municipis..... 30

Taula 1.23. Transport interurbà d’autobusos 31

Taula 1.24. Compatibilitat de les estacions de tren del Vinalopó amb la intermodalitat..... 37

Taula 1.25. L'evolució dels usos del sòl 38

Taula 1.26. Superfície i producció per cultiu a la província d'Alacant (2022) 40

Taula 1.27. Usos del sòl agrícoles a les comarques de l'Alt i el Vinalopó Mitjà..... 40

Taula 1.28. Estructura econòmica de les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà segons el percentatge de treballadors afiliats a la Seguretat Social per sector productiu l'any 2019..... 41

Taula 1.29. Les superfícies forestals al Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó 42

Taula 1.30. Espais fluvials i aiguamolls protegits.	44	Taula 2.33. Horaris de la Línia 28: Elda- Petrer	83
Taula 2.1. Densitat i població dels municipis Agost, Elda, Petrer i Villena, 2023	47	Taula 2.34. Autobusos Interurbans del Vinalopó Mitjà i l’Alto Vinalopó	83
Taula 2.2. Població dels municipis d’Agost, Elda, Petrer i Villena, 2001-2023	49	Taula 2.35. Línies TAD: Partidas Rurales - Ciudad Alicante.....	84
Taula 2.3. Índex de dependència i envelliment dels municipis d'Agost, Elda, Petrer i Villena, 2022	50	Taula 2.36. Línies TAD: Alcoy - Biar - Villena	84
Taula 2.4. Tipologia de llars de l'Alt Vinalopó, 2014-2020	52	Taula 2.37. Ruta d’autobús ALSA.....	85
Taula 2.5. Tipologia de llars del Vinalopó Mitjà, 2014-2020	52	Taula 3.1. Equipaments per pernoctar dels espais naturals de la província d'Alacant.....	89
Taula 2.6. Nivell d’estudis 2022.....	53	Taula 3.2. Rutes de senderisme que ofereixen els espais naturals de les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà	91
Taula 2.7. Percentatge de contractes per sector a escala regional, provincial i comarcal (octubre de 2024).	55	Taula 3.3. Accessos principals als espais naturals de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà	92
Taula 2.8. Renda bruta mitjana per càpita dels municipis del Vinalopó Mitjà (2022).	61	Taula 3.4. Distribució del valor afegit per grups d'activitat a les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà ...	93
Taula 2.9. Renda bruta mitjana per persona a la província d'Alacant i municipis de l'Alt Vinalopó (2022).	62	Taula 3.5. Activitats econòmiques integrades al turisme als municipis de Villena, Petrer, Agost i Elda.....	94
Taula 2.10. Percentatge de població de més de 15 anys amb estudis superiors l'any 2022.	63	Taula 4.1. Determinacions de l'Estratègia Territorial de la comunitat Valenciana per al Vinalopó	116
Taula 2.11. Percentatge de població de 15 anys o més amb estudis superiors (2022)	63	Taula 4.2. Estratègia per a la Infraestructura Verda al Vinalopó. Connexió territorial-ecosistèmica dels litorals .	117
Taula 2.12. Estada i despesa mitjana diària dels principals emissors estrangers (2022).....	64	Taula 4.3. Estratègia per a la Infraestructura Verda al Vinalopó. Restauració d'Ecosistemes fluvials.....	117
Taula 2.13. Estada i despesa mitjana diària dels principals emissors nacionals (2022).	65	Taula 4.4. Estratègia per a la Infraestructura Verda al Vinalopó. Conservació del Patrimoni Ambiental i Cultural	117
Taula 2.14. Despesa mitjana diària i estada mitjana, viatges d'oci, segons tipus (2022)	66	Taula 4.5. Estratègia sistemes d'assentaments al territori. Nodes urbans estratègics de millora d'equipaments socials	117
Taula 2.15. Enquesta de població activa. Principals resultats a la província d'Alacant (2023) (en milers) Any 2023	68	Taula 4.6. Estratègia sistemes d'assentaments al territori. Proposta del conjunt d'àrees estratègiques orientades a la millora de la qualitat de l'espai urbà	117
Taula 2.16. Contribució del sector turístic a l'economia valenciana segons el PIB (2021).	68	Taula 4.7. Estratègia de sistemes d'assentaments al territori. Proposta del conjunt d'àmbits estratègics per a la implementació de nous usos econòmics per al territori	117
Taula 2.17. Contribució del sector turístic a l'economia valenciana segons l'ocupació (2021).....	68	Taula 4.8. Estratègia d'Infraestructura hídrica i de comunicació energètica. Proposta de construcció d'infraestructura estratègica que permeti la connectivitat global al Vinalopó	118
Taula 2.18. Centres educatius.....	69	Taula 4.9. Estratègia d'Infraestructura hídrica i de comunicació energètica. Estratègia d'implementació per millorar la mobilitat sostenible al Vinalopó.....	118
Taula 2.19. Centres sanitaris.	70	Taula 4.10. Estratègia d'Infraestructura hídrica i de comunicació energètica. Esquema d'infraestructura energètica i de telecomunicacions per evitar la pèrdua de les activitats econòmiques.....	118
Taula 2.20. Equipaments culturals.	71	Taula 4.11. Estratègia d'Activitat Econòmica i Innovació. Posada en marxa de projectes d'innovació de les activitats turístiques al litoral i l'interior.....	118
Taula 2.21. Centres de culte	72	Taula 4.12. Estratègia d'Activitat Econòmica i Innovació. Proposta d'Activitats Econòmiques Innovadores Basades en els Sectors Industrials.....	118
Taula 2.22. Equipaments de lleure i esports.....	73	Taula 4.13. Estratègia d'Activitat Econòmica i Innovació. Propostes d'activitats econòmiques innovadores basades en els serveis	118
Taula 2.23. Equipaments de govern	74	Taula 4.14. Nivells de perillositat de superfícies per Municipi	120
Taula 2.24. Equipaments de seguretat i vigilància.	75	Taula 4.15. Taula-Resum d'Instrumentes de Planejament Urbanístic	124
Taula 2.25. Allotjaments turístics.....	76	Taula 4.16. Usos del sòl al Vinalopó Mitjà.....	127
Taula 2.26. Equipaments turístics.	77		
Taula 2.27. Categories d’establiments comercials	78		
Taula 2.28. Establiments de restauració	79		
Taula 2.29. Fluxos residència-treball a Elda (2021).....	81		
Taula 2.30. Fluxos residència-treball a Petrer (2021)	81		
Taula 2.31. Fluxos residència-treball a Villena (2021)	82		
Taula 2.32. Fluxos residència-treball a Agost (2021)	82		

Taula 4.17. Usos del sòl a l'Alt Vinalopó.....127

Taula 4.18. Usos del sòl al total de l'àrea estudiada (Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà) 128

Taula 4.19. Coves dins del territori del Vinalopó 129

Taula 4.20. Zones humides dins del territori del Vinalopó 130

Taula 4.21. LICs dins del territori del Vinalopó 130

Taula 4.22. ZECs dins del territori del Vinalopó 130

Taula 4.23. ZEPAs dins del territori del Vinalopó 131

Taula 4.24. Organismes competents.....133

Taula 4.25. Agents participants en l'elaboració del Llibre Blanc 134

Taula 4.26. Directrius particulars 137

Taula 4.27. Plans a escala municipal a l'Alt Vinalopó i Agost.....138

Taula 4.28. Plans a escala municipal al Vinalopó Mitjà 139

Taula 5.1. DAFO Planejament territorial i infraestructures 143

Taula 5.2. DAFO Planejament urbanístic i polítiques d’habitatges 145

Taula 5.3. DAFO Gestió Turística Integrada 147

Taula 5.4. Anàlisi DAFO aplicat a la protecció i gestió ambiental d’espais naturals 149

Taula 5.5. DAFO Patrimoni cultural intangible 150

Taula 5.6. DAFO Turisme i patrimoni industrial 151

Taula 5.7. DAFO Turisme i patrimoni cultural tangible 153

Taula 5.8. DAFO L’ús turístic dels espais naturals de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà 155

Taula 6.1. Criteris Planejament territorial i infraestructures 159

Taula 6.2. Criteris Planejament urbanístic i polítiques d’habitatge.....159

Taula 6.3. Criteris Gestió Turística Integrada 160

Taula 6.4. Criteris de Protecció i gestió ambiental de recursos naturals 160

Taula 6.5. Criteris patrimoni cultural intangible 161

Taula 6.6. Criteris Turisme i patrimoni industrial 162

Taula 6.7. Criteris per al turisme i patrimoni cultural tangible 162

Taula 6.8. Criteris per a l’ús turístic dels espais naturals de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.....163

Taula 7.1. Projecte 1.1 Creació de l'entitat administrativa de caràcter mancomunal per a l'àrea funcional del Vinalopó. 165

Taula 7.2. Projecte 1.2. Formulació del Pla d'Acció Territorial (PAT) per a l'àrea funcional del Vinalopó (Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó). 166

Taula 7.3. Projecte 1.3. Actualització del PATRICOVA per a l'àmbit de la Mancomunitat de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà 167

Taula 7.4. Projecte 1.4 Crear un pla d'ocupació (Facilitar modes digitals de comunicació entre empreses i la seva visibilitat per al mercat laboral) que absorbeixi el programa d'ocupació del Vinalopó ja en vigor i que pugui absorbir els canvis en l'orde de contractació de persones estrangeres de 2025 a nivell nacional. 168

Taula 7.5. Projecte 1.5 Estudiar i identificar ubicacions per al desenvolupament industrial, partint de la cartografia de sòls industrials provinents de la Llei 14/2018 i tenint en compte les característiques del territori. 169

Taula 7.6. Projecte 1.6 Formulació d'un pla de turisme sostenible. 170

Taula 7.7. Taula resum de propostes i projectes per al Planejament urbanístic i polítiques de l’habitatge 171

Taula 7.8. Propostes per al per al Planejament urbanístic i polítiques de l’habitatge..... 171

Taula 7.9. Projecte 2.1 Dotació de recursos extraordinaris per a la creació de Plans Generals Estructurals Mancomunats a l'Alt Vinalopó i al Vinalopó Mitjà. 171

Taula 7.10. Projecte 2.2 Definició dels objectius del catàleg de paisatge al Vinalopó. 173

Taula 7.11. Projecte 2.3 Línia de Rehabilitació d'edificis en nuclis històrics de la Vall del Vinalopó..... 174

Taula 7.12. Projecte 2.4 Programa integral d'habitatge assequible a la Comarca del Vinalopó 175

Taula 7.13. Propostes i Projectes Gestió Turística Integrada..... 177

Taula 7.14. Projecte 3.1. Elaboració d'un Pla de Turisme Sostenible de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà..... 178

Taula 7.15. Projecte 3.2. Elaboració de Plans Estratègics de Turisme municipals 180

Taula 7.16. Projecte 3.3. Establir un Fons Mancomunal per a la gestió del turisme i per a la redistribució dels seus beneficis 181

Taula 7.17. Projecte 3.4. Observatori Mancomunal de Turisme Sostenible..... 183

Taula 7.18. Projecte 3.5. Programa de Formació per a Actors Locals..... 184

Taula 7.19. Projecte 4.1. Implementar una infraestructura de corredors verds..... 186

Taula 7.20. Projecte 4.2. Elaboració d’un catàleg del paisatge de les dues comarques. 187

Taula 7.21. Projecte 4.3. Creació d'un departament d'infraestructura verda i paisatge (Vinalopó Verd) dins de la mancomunitat de municipis del Vinalopó per a la gestió dels espais oberts del territori. 188

Taula 7.22. Projecte 4.4 Implementació de taules territorials on coordinar i fomentar la col·laboració dels diferents agents socials relacionats amb la gestió i protecció dels espais oberts del Vinalopó. 188

Taula 7.23. Projecte 5.1: Pla per unes Festes més Inclusives i Responsables 190

Taula 7.24. Cronograma projecte anys 1 i 2 191

Taula 7.25. Cronograma projecte anys 3 i 4 191

Taula 7.26. Pressupost i recursos per al Pla per a unes Festes més Inclusives i Responsables 192

Taula 7.27. Projecte 5.2: Pla de gestió sostenible de fluxos turístics..... 192

Taula 7.28. Temporalitat general del pla de gestió sostenible de fluxos turístics. 194

Taula 7.29. Distribució d’actuacions per protocol específic. 194

Taula 7.30. Exemple de temporalitat específica per al protocol de l'esdeveniment F*uck CNSR SHP. 195

Taula 7.31. Partida pressupostària del pla de gestió sostenible de fluxos turístics. 195

Taula 7.32. Projecte 5.3 Ampliació del Pla de Gestió Turística d'Agost 195

Taula 7.33. Cronograma del Projecte 5.3 197

Taula 7.34. Finançament del projecte.....197

Taula 7.35. Projecte 5.4: Parc Astronòmic d'ús Acadèmic i Recreatiu 198

Taula 7.36. Cronograma del Projecte 5.4 199

Taula 7.37. Pressupost desglossat del projecte.....200

Taula 7.38. Projecte 6.1. Projecte d'impuls del turisme d'indústries vives.....201

Taula 7.39. Projecte 6.2. Projecte d'impuls del turisme industrial dins del pla estratègic del grup 3.....202

Taula 7.40. Projecte 6.3. Projecte d'impuls del turisme MICE 203

Taula 7.41. Propostes i projectes per al turisme i patrimoni cultural tangible. 206

Taula 7.42. Projecte 7.1. Pla de rehabilitació integral dels centres històrics de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà...206

Taula 7.43. Projecte 7.2. Pla Especial Urbanístic de l'Allotjament Turístic de l’Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà. ...207

Taula 7.44. Projecte 7.3. Catàleg patrimonial dels elements arquitectònics i dels béns culturals tangibles de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.....208

Taula 7.45. Projecte 7.4. Pla d'Usos d'Equipaments Culturals. 209

Taula 7.46. Projecte 7.5. Pla de gestió integrada dels museus per facilitar el coneixement de la pròpia història amb una visió crítica del passat.....210

Taula 7.47. Criteris, propostes i projectes per a l'ús turístic dels espais naturals de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà 212

Taula 7.48. Projecte 8.1. Pla de millora estratègica de l'accessibilitat als espais naturals. 212

Taula 7.49. Projecte 8.2. Pla de senders i rutes ciclables com a producte turístic i d'oci 214

Taula 7.50. Projecte 8.3. Pla de creació i manteniment d'equipaments turístics i educatius als espais naturals. 216

Taula 7.51. Projecte 8.4. Programa de promoció del patrimoni natural i cultural (Ruta del Vi d'Alacant) 217

Taula 7.52. Projecte 8.5. Pla de Gestió turística dels espais naturals i les àrees integrants de la nova infraestructura verda. 218

ÍNDEX DE FIGURES

Figura 1.1. Ubicació i delimitació dels municipis del Corredor del Vinalopó..... 3

Figura 1.2. Recursos d'aigua subterrània per Zona 7

Figura 1.3. Evolució de la població a l’Alt Vinalopó de 2018 a 2023..... 10

Figura 1.4. Evolució de la població al Vinalopó Mitjà de 2018 a 2023..... 10

Figura 1.5. Ocupació del sòl el 2018 13

Figura 1.6. Ocupació del sòl el 1990 13

Figura 1.7. Sòl construït per edificacions a Villena, Agost, Elda i Petrer (2014) 14

Figura 1.8. Tipologia de sòl i categorització..... 15

Figura 1.9. Edificacions segons data de construcció d’Elda, Agost, Villena i Petrer 17

Figura 1.10. Evolució d’habitatges d’ús principal a Agost, Elda, Petrer i Villena 19

Figura 1.11. Edificacions segons el seu ús a Villena, Elda, Agost i Petrer..... 20

Figura 1.12. Fotografies d'exemple de l'estat dels carrils de bici a Villena 32

Figura 1.13. Fotografies d'exemple de l'estat dels carrils de bici a Elda i Petrer 33

Figura 1.14. Fotografies d'exemple d'infraestructura per vianants als municipis del Vinalopó..... 34

Figura 1.15. Fotografies d'exemple d'infraestructura per vianants a Villena..... 35

Figura 1.16. Fotografies d'exemple d'infraestructura per a vianants a Elda i Petrer 36

Figura 1.17. Evolució dels mètodes de cultiu a la província d'Alacant (1961-2000) 39

Figura 2.1. Evolució de la població d’Alacant 1900-2023 46

Figura 2.2. Piràmide poblacional de la província d'Alacant, 2022 47

Figura 2.3. Evolució de la població de l’Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà 1900-2022 49

Figura 2.4. Evolució de la població als municipis d’Agost, Elda, Petrer i Villena, 1900-2023 49

Figura 2.5. Piràmides poblacionals dels municipis d'Agost, Elda, Petrer i Villena, 2023 50

Figura 2.6. Procedència de població immigrant en % d’Agost, 2022..... 51

Figura 2.7. Procedència de població immigrant en % d’Elda, 2022..... 51

Figura 2.8. Procedència de població immigrant en % de Villena, 2022 51

Figura 2.9. Procedència de població immigrant en % de Petrer, 2022 51

Figura 2.10. Tipologia de llars en % de l'Alt Vinalopó, 2020 52

Figura 2.11. Tipologia de llars en % del Vinalopó Mitjà, 2020..... 53

Figura 2.12. Percentatge de contractes per sector a l’Alt Vinalopó (octubre de 2024)..... 55

Figura 2.13. Percentatge de contractes per sector al Vinalopó Mitjà (octubre de 2024). 55

Figura 2.14. Tipus de contracte per municipis de l'Alt Vinalopó (octubre de 2024) 56

Figura 2.15. Contractes segons el sector econòmic i municipi (octubre de 2024)..... 56

Figura 2.16. Tipologia i nombre de contractes de treball en dones per municipis del Vinalopó Mitjà (octubre de 2024).....	57
Figura 2.17. Tipologia i nombre de contractes de treball en homes per municipis del Vinalopó Mitjà (octubre de 2024).....	57
Figura 2.18. Taxa d'atur a la província d'Alacant i municipis de l'Alt Vinalopó (octubre de 2024).	58
Figura 2.19. Nombre d’homes a l’atur als municipis del Vinalopó Mitjà per edat (octubre de 2024).	58
Figura 2.20. Nombre de dones a l’atur als municipis del Vinalopó Mitjà per edat (octubre de 2024).	58
Figura 2.21. Distribució de les empreses segons sector d'activitat per municipis del Vinalopó Mitjà (2023).	59
Figura 2.22. Percentatge d'empreses actives per sectors econòmics a l'Alt Vinalopó (2023).	59
Figura 2.23. Teixit empresarial a la província d'Alacant (2022).	60
Figura 2.24. Activitats del sector serveis a la província d'Alacant (2022).	60
Figura 2.25. Exportacions industrials i agrícoles a la província d'Alacant (2022).	60
Figura 2.26. Percentatge d'exportacions industrials per tipologia a Alacant (2022).	61
Figura 2.27. Índex de Gini a la província d'Alacant i municipis del Vinalopó Mitjà (2022).	62
Figura 2.28. Índex de Gini a la província d'Alacant i municipis de l'Alt Vinalopó (2022).	63
Figura 2.29. Turistes a la Comunitat Valenciana segons motiu de viatge (2023).	65
Figura 2.30. Turistes a la Comunitat Valenciana segons motiu d'oci (2023).	65
Figura 2.31. Turistes a la Comunitat Valenciana, segons tipus d'allotjament (2023)	66
Figura 2.32. Turistes estrangers, segons situació econòmica i destinació principal, per zones turístiques (en %) (2022)	67
Figura 2.33. Turistes estrangers, segons situació econòmica i destinació principal, per zones turístiques (en %) (2021)	67
Figura 2.34. Gràfica centres educatius.	69
Figura 2.35. Gràfica Equipamientos sanitarios.	70
Figura 2.36. Gràfica d’equipaments culturals	71
Figura 2.37. Gràfica dels centres de culte	72
Figura 2.38. Gràfica Equipaments recreatius i d’esports.....	73
Figura 2.39. Gràfica d’equipaments i serveis del govern.....	75
Figura 2.40. Gràfica Equipaments de seguretat i vigilància.....	76
Figura 2.41. Gràfica Allotjament turístic	77
Figura 2.42. Gràfica d’establiments comercials.....	79
Figura 2.43. Les 10 principals províncies d’origen dels turistes del Mapa 2.21	86
Figura 2.44. Els 10 principals països d'origen dels turistes del Mapa 2.22	87
Figura 2.45. Fluxos mensuals de turistes interns el 2023 per municipi.....	87
Figura 2.46. Fluxos mensuals de turistes internacionals el 2023 per municipi	88
Figura 3.1. Empresa de confecció de vestits de festa Diliانا.....	94
Figura 3.2. Fabricació de calçat.....	94
Figura 3.3. Coworking Genion COOP.....	95
Figura 3.4. Bodegues Francisco Gómez de Villena.....	96
Figura 3.5. Museu del Calçat.....	96
Figura 3.6. Museu de Terrisseria.....	96
Figura 3.7. Capella de la Bodega Francisco Gómez de Villena.....	97
Figura 3.8. Espai de la Bodega de Vi Francisco Gómez de Villena.....	97
Figura 3.9. Espai de Genionlab.....	98
Figura 3.10. Conjunt de Filades de l'Associació de Sant Jordi d'Alcoi, 2024.....	108
Figura 3.11. Mapa del Festival Leyendas del Rock.....	110
Figura 3.12. Acampada i autobusos del Festival Leyendas del Rock.....	111
Figura 3.13. Mapa del Festival Rabolagartija.....	111
Figura 3.14. Mapa de les Festes del l’edat mitjana 2024.....	112
Figura 4.1. Gràfic de l’ocupació del Sòl a l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà.....	125
Figura 4.2. Gràfic de l’ocupació del sòl del Vinalopó Mitjà.....	125
Figura 4.3. Gràfic de l’ocupació del sòl de l’Alt Vinalopó.....	125
Figura 4.4. Imatge de la segona bassa de les Salinetes de Novelda.....	132
Figura 4.5. Imatge del riu Vinalopó canalitzat al seu pas per Elda.....	132
Figura 4.6. Mapa d’actors del sector turístic al Vinalopó.....	141

CRÈDITS

Turisme i reptes socioterritorials. Planejament i gestió del turisme d’interior al corredor del Vinalopó (Alacant)

1ª edició, febrer de 2025

COS DOCENT

Coordinació del projecte Troncal

Asunción Blanco Romero

Coordinació dels estudis de Màster

Eduard Ariza Solé

Mòduls docents

Temes Avançats en Estudis Territorials i Planejament: Gemma Canoves Valiente, Inmaculada Díaz Soria, Francesc Romagosa Casals, Eduard Ariza Solé i Asunción Blanco Romero.

Ordenació, Planejament i Gestió del Territori: Maria Buhigas San José, Joan Checa Rius, Joan López Redondo i Oriol Nel·lo Colom.

Ciutat i Espais Metropolitans: Carles Donat i Francisco Manuel Muñoz Ramirez.

Coordinació de continguts

Laura Sala Martín

CONFERENCIANTS DEL XIII CICLE DE CONFERÈNCIES “ESTUDIS TERRITORIALS I PLANEAJAMENT (2024-2025)”

Jorge Olcina, Claudio Milano, Gema Martínez Gayo, Teresa Pastor, Carla Izcara, Jesús Martín, Bernat Lavaquiol i Albert Àrias

REDACCIÓ

Grup 1: Francesc Xavier Vilà Saborit, Juan Camilo Hernández Cardoso, Agata Montagner, Nicolás Cook Moreno

Grup 2: Lluís Marqués Vila, Federica Beciani, Bernat Fontanals Forns, Jorge García Cubero

Grup 3: Claudia Alessio Detto Grassi, Óscar Hinarejos Gallardo, Martí Bou Tanyà, Gisela Rodríguez Navarro

Grup 4: Dorindo Pérez Fernández, Andrés Seguí Correa, Guillem Viñas Salvador, Laura M. Cuberos Garrett

Grup 5: Anna Sttrunk Fernández-Villanueva, Julen Muñiz Pérez, Pau Sopena Suñol, Javier Soriano García

Grup 6: Karen Andrea Cordoba Sánchez, Lara Sánchez Cervelló, Pau Vendrell Queraltó

Grup 7: Marta Bordes Caballero, Jofre Saltó Calvet, Gisela Rodríguez Navarro

Grup 8: Margarita Stavrou, Cian Yuean Bennell, María Velasco Pérez

PRÒLEG

El Màster en Estudis Territorials i Planejament és un programa d'estudis de postgrau de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona ofert des del Departament de Geografia i que té per objectiu la formació de professionals en el camp del planejament i l'ordenació del territori.

El programa del màster ofereix una orientació essencialment aplicada i basa la seva metodologia docent en l'aprenentatge per reptes. Es tracta d'afrontar problemes reals i complexos identificats pels diferents actors del territori per tal de realitzar una diagnosi adequada i apuntar a solucions als problemes detectats. Per això es planteja un exercici troncal en el que els i les participants configuren en equip, amb finalitats didàctiques i sota la direcció del professorat, un document de planejament que compta amb tots els elements d'una proposta professional.

Per aquest curs, s'inicia un nou període de tres anys en els quals es treballa entorn a la problemàtica del sector turístic, la seva presència, planificació i desenvolupament en diversos territoris que s'analitzaran al llarg de tres cursos, d'octubre de 2024 a juny del 2027.

Per aquesta primera edició s'ha escollit un àrea de treball i aplicació de la província d'Alacant com és el Vinalopó, més concretament l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. L'Alt Vinalopó, amb capitalitat a Villena, es caracteritza pel paisatge de relleu muntanyós, el patrimoni històric i l'activitat agrícola, destacant-se també per la indústria tèxtil i de calçat. D'altra banda, el Vinalopó Mitjà, amb Elda com a capital, ocupa la zona central de la província d'Alacant, s'estén cap a les àrees més planes i properes a la costa i és coneguda per la seva activitat agrícola, especialment en la producció de raïm de taula. L'àmbit territorial d'estudi contempla 18 dels 24 municipis del conjunt de la regió del Vinalopó, on s'ha exclòs el Baix Vinalopó, donades les característiques diferencials en quant a les dinàmiques turístiques del litoral i d'espais patrimonialitzats com el municipi d'Elx.

En relació al sector turístic i el seu desenvolupament a la zona, ambdues comarques comptem amb un rellevant dinamisme econòmic, però amb activitats no vinculades estrictament al turisme. D'aquesta manera el desenvolupament turístic a la regió es considera una possibilitat de diversificació, com a rendes complementàries a la font principal d'ingressos. Malgrat tot, ja des de finals dels any 90, a través del programa PRODER canalitzant recursos de la UE, s'han desenvolupat programes de suport i reactivació econòmica a través de mesures vinculades al turisme (entre d'altres línies) tant a l'Alt Vinalopó com al Vinalopó Mitjà. Gràcies a aquestes iniciatives es va fomentar la creació de cases rurals i albergs i es van reactivar recursos locals existents, principalment en relació al patrimoni cultural i natural (museus, festes, tradicions, gastronomia, espais naturals, entre d'altres).

El treball s'ha organitzat en vuit grups de treball. Cada grup s'ha encarregat de diversos apartats de la memòria prèvia, així com de les propostes de projectes possibles de dur a terme. Com es pot consultar a l'índex, dins dels elements estructurals s'han abordat aspectes com: el model territorial, els sistema d'assentaments, la infraestructura i gestió, els espais oberts. En relació a les dinàmiques territorials: poblament, activitats econòmiques, serveis i equipaments i mobilitat. Per la identificació de recursos vinculats a l'àmbit i tema d'estudi s'han retingut aspectes com: el sistema d'espais oberts naturals i el seu ús turístic, les activitats econòmiques en el sector turístics, el patrimoni cultural tangible e intangible. Per passar a continuació al planejament i la gestió de les destinacions turístiques, abordant aspectes relacionats amb el planejament territorial i infraestructures, el planejament urbanístic i les polítiques urbanes, la protecció i gestió ambiental d'espais naturals o el planejament i la gestió turística. Tots

aquests apartats amb l'objectiu de proporcionar una eina sòlida de diagnosi per les accions i projectes proposats que es presenten en els apartats següents.

L'exercici troncal sempre s'ha configurat des de l'equip docent, la coordinació del METiP i la direcció del Departament de Geografia des del convenciment de la transdisciplinarietat i la voluntat d'integració dels continguts, que afavoreixin la transversalitat de les propostes, la contextualització dels ensenyaments teòrics i la metodologia aplicada e innovadora. Així la metodologia docent s'organitza de la forma següent:

- Sessions teòriques on, seguint la concepció d'aquest exercici acadèmic, s'integren els mòduls obligatoris del primer semestre: Temes Avançats en Estudis Territorials i Planejament; Planejament Territorial i Urbà i Ciutat i Espais Metropolitans. Sessions teòriques dels mòduls participants.

- Un cicle de conferències sobre la temàtica del turisme, la seva complexitat i la planificació i gestió turística, realitzades a la Facultat de Filosofia i Lletres entre el setembre i el novembre de 2024. S'ha ofert un total de sis conferències impartides per persones expertes en l'àmbit del turisme, la planificació, la gestió, la governança, el gènere i el canvi climàtic, i ha comptat amb professionals de les administracions, professionals privats i recercadors/res de l'àmbit. En concret les conferències han estat ofertes per Jorge Olcina, Claudio Milano, Gema Martínez Gayo, Teresa Pastor, Carla Izcara, Jesús Martín, Bernat Lavaquioli i Albert Àrias. Totes les conferències es varen enregistrar i poden visionar-se des del [web del Màster en Estudis Territorials i Planejament del Departament de Geografia](#).

- Una setmana de treball de camp (14 – 18 d'octubre de 2024) on vam comptar amb el reconeixement territorial i les conferències i debats que sobre el terreny van oferir nombroses persones implicades, de manera directa, amb el territori i el seu desenvolupament turístic, com van ser: Jorge Olcina, Esmeralda Martínez Salvador, Leticia Martín, Rosario Navalón, Toñi López, Diego Tomás, Carlos Verdú, Samuel Martínez, Aniceto Pérez Soler, Andrea Paños Fuster, Francisco Gil, Lola Sanchiz, María Hernández, Antonio Martínez Puche, Jesús Guardiola, Fernando Vera, Alejandro Triviño, Margarita Capdepón, Josep Ivars, Carlos Baños, Leire Bilbao.

- Tallers de treball per a l'elaboració del projecte.

- Tallers de treball per a la comunicació de resultats i elaboració de pòsters (que posteriorment s'han exposats en espais de la mateixa Facultat en diversos moments)

- Sessions de presentació, discussió i consens dels avenços en els treballs.

- Presentació pública dels projectes realitzats a la Sala de Graus de la Facultat de Filosofia i Lletres de la UAB el 23 de gener de 2025.

- Sessió de divulgació i transferència amb part del agents locals implicats i col·laboradors a la Facultat de Filosofia i Lletres, el 6 de juny de 2025.

El resultat final del treball realitzat és aquest document estructurat en quatre capítols principals més bibliografia, annexos i apèndix. El primer capítol comprèn la Memòria on s'hi pot trobar el Sistema Territorial i les Dinàmiques Territorials. El segon capítol comprèn les Debilitats, Fortaleses, Amenaces i Oportunitats dels elements estructurants del territori i dels elements de planificació i gestió turística dels aspectes principals retinguts. El tercer capítol es dedica a l'establiment dels Criteris que hauran de guiar les el planejament territorial, patrimonial per una planificació

i gestió integrada del turisme. En el quart i darrer capítol es presenten les Propostes i Projectes dels vuit elements definits anteriorment; en total es presenten 27 Propostes que encabeixen un total de 36 Projectes per l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. Finalment, a l'Annex es recopilen les fitxes tècniques dels espais protegits, equipament dels espais forestals, mapa de l'àrea recreativa de Xorret de Catí, o les normes d'ús dels espais naturals de la generalitat Valenciana. L'apèndix 1 comprèn el quadernet de treball de camp amb la planificació detallada del treball de camp i l'exercici troncal. I l'Apèndix 2, recopila els pòsters elaborats amb el recull dels principals resultats de l'exercici.

El Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona vol donar les gràcies a l'equip de professorat del Departament de Geografia de la Universitat d'Alacant, així com als agents locals mencionats anteriorment, per la col·laboració prestada per tal que aquest exercici pogués realitzar-se. Des de la contribució en la preparació del treball de camp, la impartició de xerrades i explicacions especialitzades, l'organització de les visites, així com fer possible interactuar amb els agents locals sobre el terreny. Així mateix, el Departament de Geografia també vol agrair a les i els conferenciants abans esmentats i a les persones de diferents àmbits que ens han acompanyat tant en el treball de camp, la logística de l'organització, la maquetació i edició tècnica de la memòria i els pòsters, així com a les sessions de caire docent a l'aula.

I. MEMÒRIA

1 SISTEMA TERRITORIAL

1.1 LOCALITZACIÓ, DELIMITACIÓ, MEDI FÍSIC I AMBIENTAL

L'Àrea del Vinalopó, amb una extensió total de 1.360 km², es troba situada al sud-est d'Espanya, sent una regió amb un paper important tant en el context europeu com en l'espanyol, gràcies a la seva ubicació a la franja mediterrània, la seva posició estratègica al corredor mediterrani, la geologia del territori, els seus recursos hídrics, les cobertes vegetals, la meteorologia i la infraestructura física que connecta tant el Mediterrani Ibèric amb l'interior de la península com el nord d'Europa amb el sud de la península.

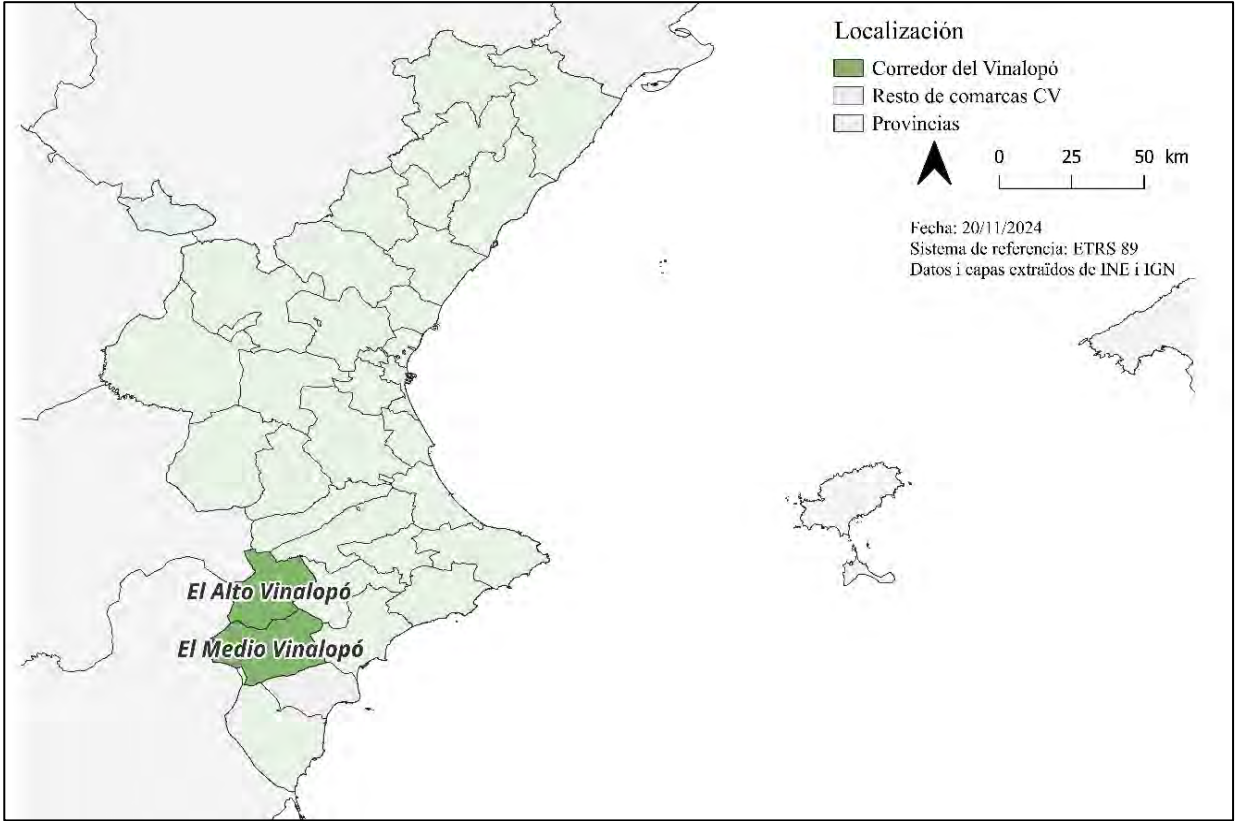
En aquest apartat es desenvolupa de manera específica la delimitació territorial, el medi físic i els recursos naturals que componen el corredor del Vinalopó.

1.1.1 Localització general

El Vinalopó actua com un important punt de connexió entre diferents unitats territorials del centre i l'est del litoral espanyol, facilitant el moviment de mercaderies i persones entre l'interior i la costa mediterrània, un fet crucial per a l'economia nacional i europea. Aquesta proximitat als centres econòmics de l'interior i als ports mediterranis afavoreix sectors com l'agricultura, la indústria del calçat i la logística, activitats que caracteritzen aquesta regió, per la qual cosa destaca per la seva exportació agrícola i de productes manufacturats al mercat nacional i, en menor mesura, a l'europeu.

Dins de la Comunitat Valenciana, el Corredor del Vinalopó s'estén des de l'interior de la província d'Alacant cap al sud, seguint el curs del riu Vinalopó fins a la costa mediterrània, ocupant una franja d'importància econòmica, geogràfica i poblacional dins de la comunitat autònoma, tal com es pot observar en el Mapa 1.1.

Mapa 1.1. Mapa de la ubicació i delimitació del corredor Vinalopó

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Institut Geogràfic Nacional, 2024

1.1.2 Unitats territorials: comarques i municipis

La regió del Vinalopó, tal com es mostra en el Mapa 1.1, està conformada per les comarques de l'Alt Vinalopó, el Vinalopó Mitjà i el Baix Vinalopó, situades a la província d'Alacant, a la Comunitat Valenciana. L'Alt Vinalopó, amb capitalitat a Villena, es caracteritza pel seu paisatge de relleu muntanyós, el seu patrimoni històric i la seva activitat agrícola, destacant també per la seva indústria tèxtil i de calçat. D'altra banda, el Vinalopó Mitjà, amb capitalitat a Elda, ocupa la zona central de la província d'Alacant i s'estén cap a les àrees més planes i properes a la costa, sent coneguda per la seva activitat agrícola, especialment en la producció de raïm de taula. Pel que fa al Baix Vinalopó, amb capitalitat a Elx, destaca per la seva contigüitat a la costa mediterrània, el seu sòl fèrtil i el seu patrimoni cultural, cosa que afavoreix una important activitat agrícola, especialment en la producció d'hortalisses i fruites, i el seu patrimoni històric que es representa en les construccions d'origen medieval.

El conjunt d'aquesta regió inclou un total de 24 municipis, entre els quals destaquen Elx, Santa Pola, Elda, Petrer i Villena, com els nuclis més importants en població i activitat econòmica. En el seu conjunt, l'àmbit del Vinalopó constitueix un territori amb alta diversitat geogràfica i econòmica, amb una sèrie de municipis que comparteixen unes particularitats que els fan interdependents, com són la indústria del calçat, els patrimonis culturals i el sector agrícola, especialment la producció de raïm de taula i el vi, pilars sobre els quals se sustenta l'economia. La proximitat a la costa i la bona connectivitat en el corredor mediterrani reforcen la puixança general del comerç, els serveis i el turisme, sectors que estan experimentant un impuls i un desenvolupament creixent a la regió.

D'acord amb la delimitació de l'Institut Nacional d'Estadística (2024), els municipis que conformen les comarques del Vinalopó són: Elx, Crevillent, Santa Pola, Elda, Petrer, Novelda, Asp, Monòver, Monfort del Cid, el Pinós, Fondó de les Neus, la Romana, l'Alguenya, Fondó dels Frares, Villena, Sax, Biar, Salines, Beneixama, la Canyada, les Virtuts, el Camp de Mirra i l'Encina, dels quals es destaquen Elda i Villena com els centres poblacionals i

administratius més importants de la regió del Vinalopó. El primer d'aquests presenta una població de 53.034 habitants l'any 2023 i el segon de 34.114, ambdós amb increments poblacionals propers als 2.000 habitants respecte l'any 1998. Altres municipis significatius en aquesta àrea són Petrer, Asp, Novelda, Monòver i Sax, que compten amb poblacions que varien entre 10.000 i 25.000 habitants el 2023, en els quals destaquen sectors com la producció de raïm de taula i la indústria del marbre. El nostre treball es centrarà en les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà, que compten amb els municipis que figuren a la Taula 1.1 i que es poden visualitzar en la Figura 1.1.

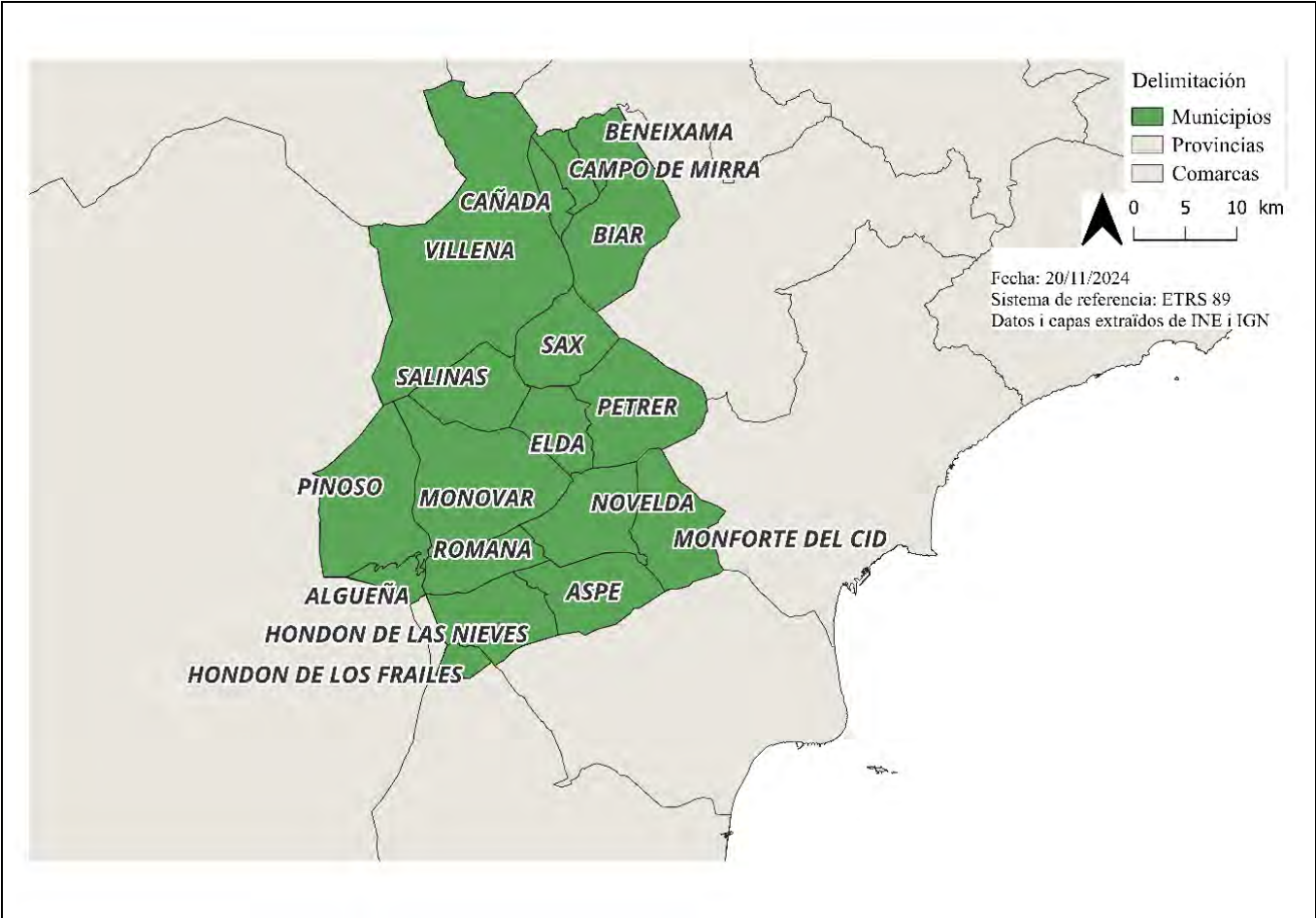
Taula 1.1. Població de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà pels períodes anuals de 2023 i 1998

Municipios	Población anual	
	2023	1998
Algueña	1.395	1.428
Aspe	21.473	16.406
Beneixama	1.697	1.796
Biar	3.607	3.528
Campo de Mirra	442	382
Cañada	1.210	1.096
Elda	53.034	52.490
Hondón de las Nieves	2.698	1.563
Hondón de los Frailes	1.311	562
Monforte del Cid	8.777	5.163
Monóvar	12.542	11.978
Novelda	25.771	23.190
Petrer	33.914	27.604
Pinoso	8.281	6.026
La Romana	2.632	1.978
Salinas	1.733	1.180
Sax	10.072	8.581
Villena	34.144	31.532

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de població de l'Institut Nacional d'Estadística, 2024.

Pel que fa a la població, cal destacar que varia al llarg de l'any a causa de les activitats temporals, com és el cas de la verema a les localitats de Novelda i Monòver, en les quals s'incrementa la població a causa de l'afluència de treballadors. Aquest fenomen demogràfic persisteix en les localitats d'Elx i Villena, on durant les festivitats i esdeveniments culturals (El Misteri d’Elx i la festa de Moros i Cristians) la població augmenta significativament a causa de l'arribada de turistes. Tot i que aquests municipis no es troben a la zona de la costa, atrauen visitants interessats per les activitats econòmiques i el patrimoni cultural derivat de les rutes de castells i cellers de vi.

Figura 1.1. Ubicació i delimitació dels municipis del Corredor del Vinalopó

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Institut Geogràfic Nacional, 2024

1.1.3 El medi físic

L'àrea territorial del Vinalopó concentra un conjunt de factors geoambientals que són substancials tan per la preservació de l'ecosistema del litoral com per al desenvolupament de les activitats humanes a l'interior de la Comunitat Valenciana, aquests factors han caracteritzat històricament l'àmbit com un punt estratègic per al procés de consolidació demogràfica dels municipis, el creixement de la indústria, la qualitat en els productes agronòmics principalment d'exportació nacional, la preservació ambiental mitjançant la xarxa de parcs naturals protegits i la connectivitat viària entre regions del centre peninsular i nord del mediterrani espanyol.

Hermosilla (2007) explica que els recursos físics que presenta el sector del Vinalopó han constituït històricament un potencial impulsor del creixement de les ciutats i de les activitats socioeconòmiques que s’hi desenvolupen, societats que han arribat al territori amb l'objectiu de disposar dels recursos naturals, principalment de l'aigua, recurs hídric que amb el pas del temps no només ha fet necessària la construcció d'obres d'arquitectura heretades de l'època medieval, sinó que també es caracteritza per ser el centre de conflictes a les comarques, cosa que ha causat diferents mesures administratives i jurídiques entorn del seu ús i disponibilitat; un llegat físic-ambiental que concentra un valor patrimonial en la morfologia del territori, l'aigua, el clima i les cobertes vegetals.

Relleu

La zona d’estudi, situada a l’oest dins del sistema muntanyós Bètic, al sud d’Espanya, presenta un relleu perpendicular a la línia de costa i fosses tectòniques amb altituds creixents des de la costa cap a les zones interiors. Tal com es pot observar al Les comarques del territori del Vinalopó es caracteritzen per elements morfològics que es troben formats per elevacions i fractures producte de les intenses activitats sísmiques al llarg dels mil·lennis, moviment de falles i creació de fractures que segueixen en l'actualitat i que han generat fosses tectòniques, que encaixen el riu Vinalopó i han configurat l'orografia del territori. Com es descriu en l'anàlisi geològic de la zona d'Alacant (Olcina, Paños, & Rico, 2007), la Conca del Vinalopó flueix al llarg de la Falla de Crevillent, i entre les seves característiques destaca la presència de dipòsits marins després del retrocés del mar, que expliquen la salinitat dels sòls. Les serres més conegudes -Castellar, Zaricejo i Cabeço del Serrutxó- se situen al nord a l'Alt Vinalopó i tenen una composició calcària i dolomítica que permet l'acumulació d'aigua entre els cims, la serra del Cid, la serra de l'Arguenya i la serra de Salines, que arriben i superen els 1.100 metres. Aquest territori és conegut internacionalment per l'extracció de materials com el marbre, un comerç creixent amb tipus de roca comercial com el Rojo Alicante i el Crema Marfil.

Mapa 1.2.

Les comarques del territori del Vinalopó es caracteritzen per elements morfològics que es troben formats per elevacions i fractures producte de les intenses activitats sísmiques al llarg dels mil·lennis, moviment de falles i creació de fractures que segueixen en l'actualitat i que han generat fosses tectòniques, que encaixen el riu Vinalopó i han configurat l'orografia del territori. Com es descriu en l'anàlisi geològic de la zona d'Alacant (Olcina, Paños, & Rico, 2007), la Conca del Vinalopó flueix al llarg de la Falla de Crevillent, i entre les seves característiques destaca la presència de dipòsits marins després del retrocés del mar, que expliquen la salinitat dels sòls. Les serres més conegudes -Castellar, Zaricejo i Cabeço del Serrutxó- se situen al nord a l'Alt Vinalopó i tenen una composició calcària i dolomítica que permet l'acumulació d'aigua entre els cims, la serra del Cid, la serra de l'Arguenya i la serra de Salines, que arriben i superen els 1.100 metres. Aquest territori és conegut internacionalment per l'extracció de materials com el marbre, un comerç creixent amb tipus de roca comercial com el Rojo Alicante i el Crema Marfil.

Mapa 1.2. Morfologia del territori al Vinalopó

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Institut Geogràfic Nacional, 2024.

Aigua

Sánchez & Valdés Pastor (1984) expliquen que el recurs més important de la zona d'estudi és el riu Vinalopó, que abasteix d'aigua les comarques de l’alt i mitjà de la zona. El seu cabal registrat es manté entre els 25-30 l/s, i subministra no només els complexos aquífers de la vall i conques d'Alacant, sinó també les activitats agrícoles i industrials, amb una longitud de 60 km que delimita cap a l'orient amb les comarques de Múrcia i l'altiplà de Jumilla-Yecla, i cap al sud-oest amb les ciutats de Villena i Elx.

El sistema muntanyós de tipologia horsts amb alternances de fosses d'origen tectònic representa una importància per a la regió, garantint un cicle permanent de flux hídric durant tot l'any, assegurant que en els períodes d'intensa sequera els habitants i la biodiversitat no es vegin afectats per l'escassetat. Olcina, Paños, & Rico (2007) exposen que en estudiar el medi físic al territori del Vinalopó és necessari centrar-se en l'anàlisi de l'aigua per comprendre la dinàmica de les dues àrees geogràfiques que conformen el territori, l’Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà, zones que presenten un sòl àrid similar però que es diferencien en les particularitats morfològiques i la composició d'afluents hídrics.

L'Alt Vinalopó

L'àrea de l'Alt Vinalopó comprèn un conjunt de relleus enèrgics que constitueixen el sistema aquífer del riu Vinalopó, el curs d'aigua més representatiu de la regió, ja que des del seu naixement a la Serra de Mariola fins a la seva desembocadura natural al sector de Santa Pola, va subministrant brolladors, pous naturals i afluents menors, com és el cas dels rius Marchal i Tarafa, que s'integren a les aigües del Vinalopó a l'alçada del municipi de Banyeres, acompanyant el cabal que s'estén per 82 km de longitud i a 0,85 metres cúbics per segon sobre els municipis de Beneixama, el Camp de Mirra, la Canyada, Villena, Sax, Elda, Monòver, Novelda, Asp, Monfort i el Cid.

Coves (2018) evidencia que el riu Vinalopó en el seu recorregut pateix modificacions d'origen antròpic, ja que en el seu trànsit pel territori de Villena i Asp, recull sobre el seu curs els líquids residuals de la població, per després adherir les aigües contaminades de les indústries marbreres situades als municipis de Monòver i Novelda, i posteriorment convergir amb els residus sulfúrics hipersalins dels brolladors, que provoquen no només la pèrdua de la qualitat de l'aigua, sinó la presència de marges triàsics als aquífers subministrats pel Vinalopó com són Jamilla, Villena i Carxe, processos de salinització de 2.500 mg/l, que contaminen sòls, vegetació i cultius.

El Vinalopó Mitjà

L'àrea del Vinalopó Mitjà és una àrea estratègica per a la Comunitat Valenciana perquè concentra gran part dels recursos hídrics de la regió. Coves (2018) exposa que la zona mitjana del Vinalopó no només és important pel gran percentatge d'aquífers que agrupa, sinó també perquè els seus afluents són la principal font de subministrament hídric als cultius d'oliva, raïm tradicional, vinyes i processament de marbre. Les principals unitats hidrogeològiques a la conca del Vinalopó es poden veure a la Taula 1.2.

Els recursos hídrics del territori presenten valors superiors a 0,8 metres cúbics d'aigua per segon, a causa de la tipologia de relleu irregular que forma conques de tipus fossa, la qual cosa provoca que els afluents no tinguin una sortida constant al mar Mediterrani, de manera que el seu curs i la quantitat d'aigua durant l'any es mantenen constants. La tipologia dels aquífers a l'àrea es pot observar al Mapa 1.3.

Quibas	08.51
Sierra de Crevillente	08.52

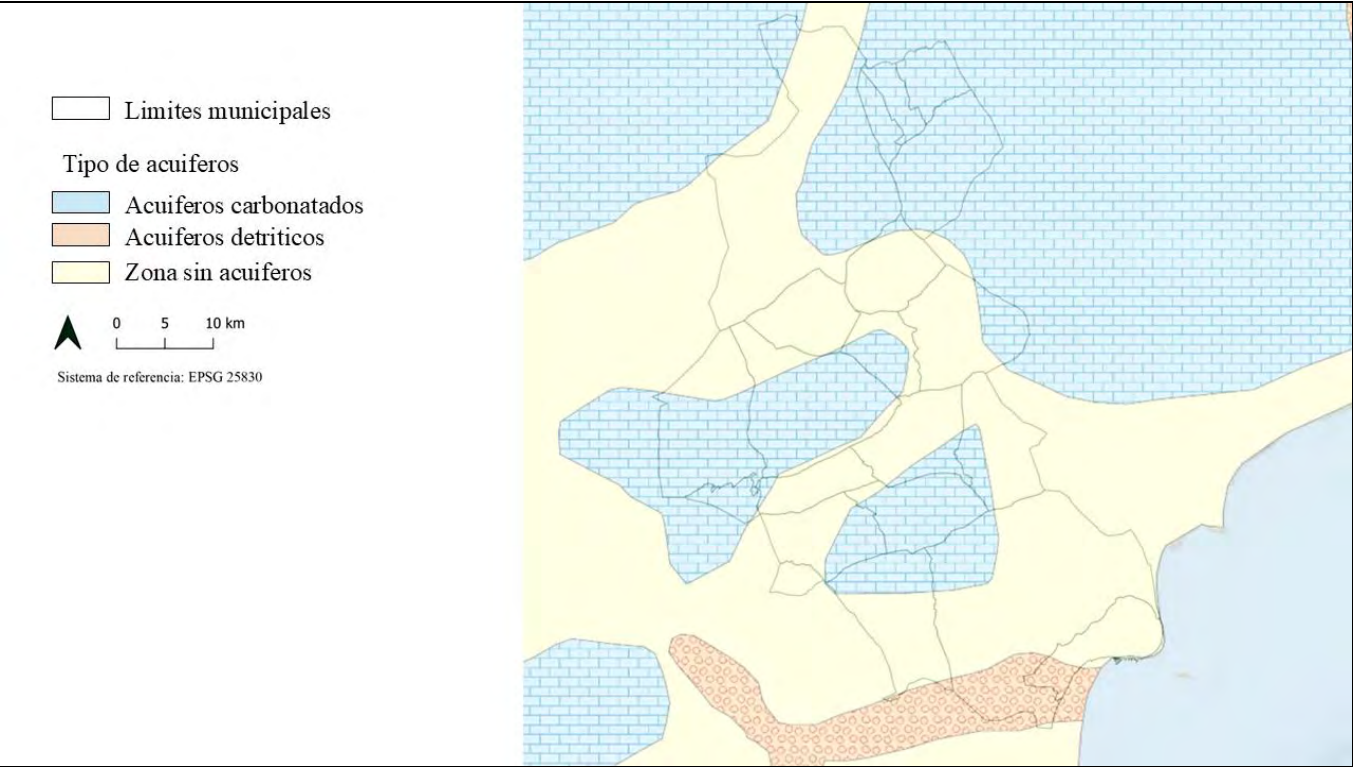
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Diputació d'Alacant (2010).

No obstant això, el problema relacionat amb la qualitat, ús i distribució de fonts hídriques disponibles al Vinalopó ha anat creixent durant anys. Coves (2018) evidencia els factors que contribueixen a la complexitat del tema: (I) els abocaments d'aigües residuals provinents dels municipis, salines i indústries que contenen nivells alts de contaminació i salinitat, que si bé s'està desenvolupant un esforç mitjançant tractaments biològics a les plantes UTM (ETRS89 fus 30), la suspensió de sòlids no aconsegueix el nivell esperat de potabilitat; (II) La distribució, les dades (lliurades pel Ministeri d'Agricultura, Alimentació i Medi Ambient, 2013) expliquen que la demanda hídrica ha experimentat un augment exponencial a causa de la producció agrícola, sector que concentra el 80% de la demanda, amb un total de 68,26 hm de metre cúbic per any, seguit de la demanda urbana i industrial que ocupen el 20% restant i un consum de 16,59 hm de metres cúbics per any.

Taula 1.2. Principals unitats hidrogeològiques a la conca del Vinalopó

Aquífer	Unitat hidrològica
Jumilla- Villena	08.35
Yecla-Villena- Benejama	08.36
Sierra Mariola	08.40
Peñarrubia	08.41
Carche-Salinas	08.42
Argueña-Maigmo	08.43
Agost- Monnegre	08.49
Sierra del Cid	08.50

Mapa 1.3. Mapa de la tipologia dels aquífers

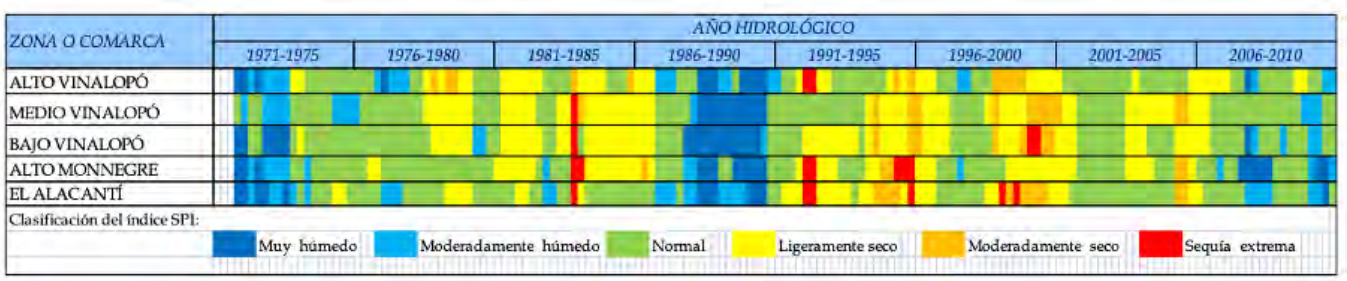

Font: Institut Geogràfic Nacional, 2024.

Clima

La situació climatològica al Vinalopó es caracteritza per la dualitat tèrmica del litoral mediterrani i la composició de la sensació atmosfèrica de la continentalitat. Olcina, Paños, & Rico (2007) plantegen que el clima de la regió del Vinalopó s'integra dins de la regió climàtica del sud-oest ibèric, amb una disposició del relleu entre els 800 i els 1.120 metres, una distinció del factor costa, que es tradueix en un clima amb alta exposició solar, una mitjana anual que es troba entre les 2.600 i les 2.800 hores, elevada humitat, aridesa del sol, precipitacions moderades que varien segons l'estació de l'any. A l'estiu, la temperatura s'eleva i arriba als 43 graus centígrads, amb un volum de pluja inferior als 100 mil·límetres; primavera i tardor amb temperatures entre els 10 i 20 graus, amb una concentració del 70% de pluges i un volum de 400 mil·límetres; i l'hivern amb una característica de baixes temperatures entre els -3 i 10 graus, causant fortes gelades i baixes precipitacions.

Taula 1.3. Precipitacions per municipi des de 1970

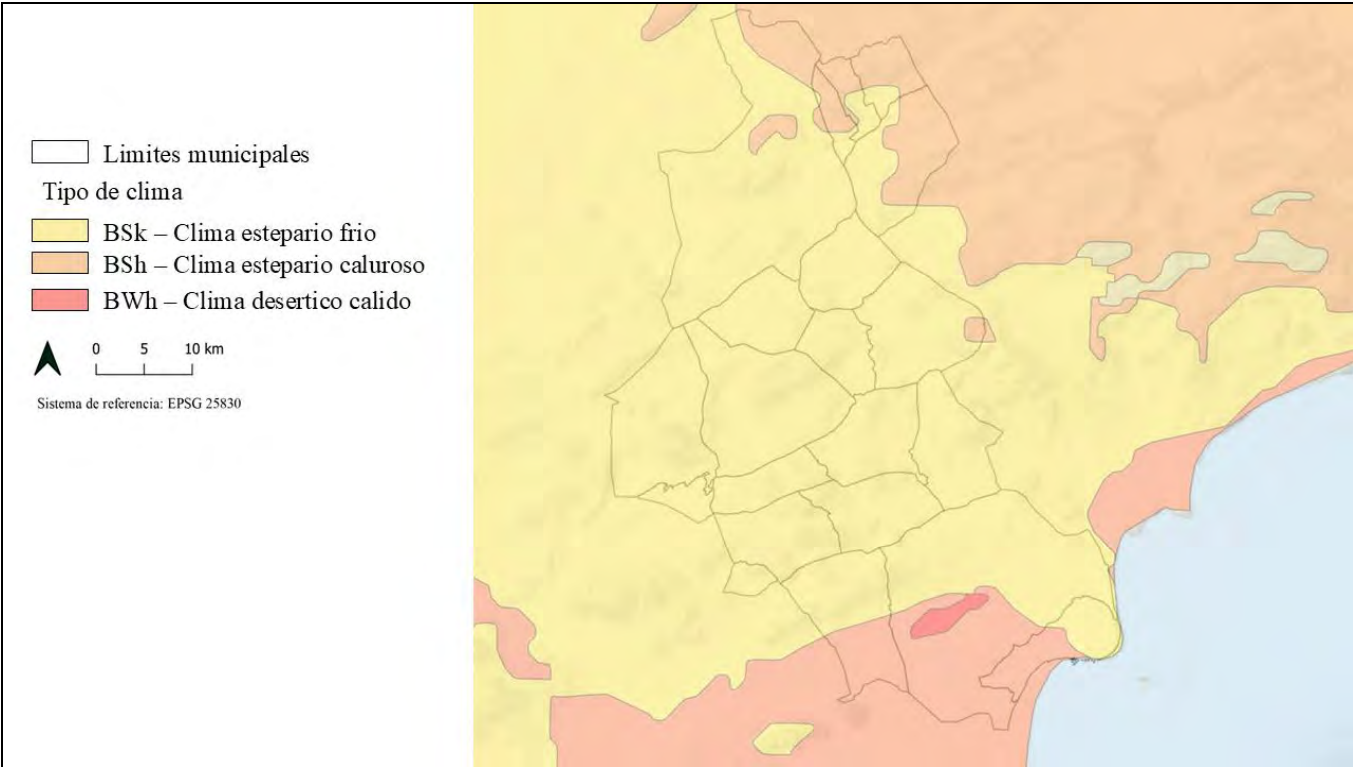
Font: Índice de precipitación Estandaritzat (Ministeri d'Agricultura, Alimentació i Medi Ambient, 2013)

Com es mostra a la Taula 1.3. Precipitacions per municipi des de 1970, l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà presenten una menor taxa de sequeres extremes respecte altres comarques, fet que garanteix la presència d'aigua en els seus sistemes fluvials. A l'Alt Vinalopó, més continental, predominen les terres forestals i agrícoles, seguides de vinyes

i oliveres. Al Vinalopó Mitjà predominen les pastures, però també es cultiven arbres fruiters a la part centre-occidental i vinyes al nord i al sud. Les zones boscoses es troben a l'est i a l'oest de la vall. Les pluges al sector del Vinalopó són insuficients per a l'òptim ecològic necessari dels cultius, el clima genera pèrdues agràries significatives, ja que les temperatures són extremes i no presenten estabilitat estacional durant l'any, cosa que genera cops de calor, calamarsa, temporals de vent, sequeres i inundacions en períodes relativament curts, provocant que els cultius com el raïm de taula, el tomàquet d'hivern i l'oliva es deshidratin i perdin qualitat en la seva sembra.

No obstant això, al cicle natural del clima, cal reconèixer la influència del procés de canvi climàtic en la variació de les temperatures i els seus efectes en les activitats humanes, sensacions tèrmiques que afecten tant l'agroindústria com la població. Els estudis disponibles mostren que el Mediterrani i, en particular, el litoral mediterrani espanyol, estan exposats als efectes d'aquest procés, cosa que afecta de manera decisiva la regió del Vinalopó. En l'anàlisi comparativa entre l'informe climàtic de l'Agència Estatal de Meteorologia (2023) i el que disposen Olcina, Paños, & Rico (2007) es mostren els canvis de temperatura dels municipis de Villena, Novelda i la Província d'Alacant. El 1995 la temperatura mínima es trobava entre -5 i 10 graus centígrads a l'hivern i entre 17 i 31 graus a l'estiu, registrant-se el 2023 temperatures entre els -13 graus a l'hivern i 43 graus a l'estiu respectivament. El Mapa 1.4 mostra les tipologies del clima a l'interior de les comarques del Vinalopó.

Mapa 1.4. Mapa de la tipologia de clima del Vinalopó

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Institut Geogràfic Nacional, 2024.

Cobertes vegetals

La geografia de tendència muntanyosa del Vinalopó i l'aridesa del sol generen una particularitat en la vegetació de l'ecosistema. De la Torre & Pérez (1996) detallen les diferents espècies que existeixen al sector, les quals tenen com a característica la resistència a climes de condició extrema; com la concentració de calor per hores durant l'any, pluges torrencials i calamarsa, a més de l'aridesa del sol, situació que les espècies vegetals enfronten i que aconsegueixen conservar per a la seva supervivència com el Pi Blanc (*Pinus halepensis*), Pi Pinyoner (*Pinus pinea*),

arbustos densos com el Coscojares, Carrascals, Matollars, Romaní (*Rosmarinus officinalis*), Argelaga (*Ulex parviflorus*) i arbres de baixa cobertura d'espècies camèfits com els *Thymus*, *Teucrium* i *Sideritis*.

Ana, Terrones i Joaquín (2018) exposen que, durant l'última dècada, ha sorgit un interès creixent per l'estudi de la flora de la Península Ibèrica, especialment al Vinalopó. S'ha generat una preocupació al voltant de les espècies xeròfiles, flora no endèmica d'un territori, que, per la seva capacitat d'adaptació a diversos tipus d'àrees i climes, provoca la invasió de l'entorn natural, causant no només desequilibris en els ecosistemes, sinó també la desaparició de la biodiversitat.

Morales (2024) evidencia també la complexitat de les espècies invasores als territoris, afirmant que la introducció d'espècies exòtiques als ecosistemes és la segona causa de pèrdua de biodiversitat al planeta, fent una crida a la prevenció i a un major control per part dels Estats i les comunitats autònomes. Per aquesta raó, les entitats han implementat un registre més exhaustiu i una millor identificació de les espècies de flora que ingressen als territoris, estudiant els seus comportaments i la seva extensió als espais naturals. Un exemple d'aquest esforç és la Comunitat Valenciana, que ha unit esforços per prevenir la problemàtica, situant com a mesura central el Decret 213/2009 del Consell, en què s'estableixen mesures de control de les espècies exòtiques invasores a la regió.

Juan, Terrones i Joaquín (2018) han identificat en el seu recent estudi científic un total de 14 espècies al·lòtones a la conca del riu Vinalopó, les quals es presenten a continuació i estan descrites a la *Abutilon theophrasti* Medik (*Malvaceae*), *Amaranthus hypochondriacus*, *Amaranthus caudatus* L. (*Amaranthaceae*), *Cotula coronopifolia* L. (*Asteraceae*), *Cannabis sativa* L. (*Cannabaceae*), *Datura inoxia* Mill. (*Solanaceae*), *Osteospermum ecklonis* (DC.) Norl. (*Asteraceae*), *Guizotia abyssinica* (L.f.) Cass. (*Asteraceae*), *Pennisetum setaceum* (Forssk.) Chiov. (*Poaceae*), *Paspalum dilatatum* Poir. (*Poaceae*), *Physalis peruviana* L. (*Solanaceae*), *Salvia hispànica* L. (*Lamiaceae*), *Solanum sisymbriifolium* Lam. (*Solanaceae*), *Ulmus pumila* L. (*Ulmaceae*).

Taula 1.4 *Abutilon theophrasti* Medik (*Malvaceae*), *Amaranthus hypochondriacus*, *Amaranthus caudatus* L. (*Amaranthaceae*), *Cotula coronopifolia* L. (*Asteraceae*), *Cannabis sativa* L. (*Cannabaceae*), *Datura inoxia* Mill. (*Solanaceae*), *Osteospermum ecklonis* (DC.) Norl. (*Asteraceae*), *Guizotia abyssinica* (L.f.) Cass. (*Asteraceae*), *Pennisetum setaceum* (Forssk.) Chiov. (*Poaceae*), *Paspalum dilatatum* Poir. (*Poaceae*), *Physalis peruviana* L. (*Solanaceae*), *Salvia hispànica* L. (*Lamiaceae*), *Solanum sisymbriifolium* Lam. (*Solanaceae*), *Ulmus pumila* L. (*Ulmaceae*).

Taula 1.4. Espècies vegetals al·lòtones del Vinalopó

ESPÈCIE	UBICACIÓ	LLOC D’ORIGEN
<i>Abutilon theophrasti</i> Medik (<i>Malvaceae</i>)	Elda, sobre la franja arenosa del riu Vinalopó a 360 msnm	Originària de l’Àsia Central
<i>Amaranthus hypochondriacus</i>	Elda, sobre la vora del llit principal del riu Vinalopó a 360 msnm	Originària del nord d’Amèrica
<i>Amaranthus caudatus</i> L. (<i>Amaranthaceae</i>)	Elda, herbassars situats sobre la part alta del riu Vinalopó	Originària de la regió andina, sud d'Amèrica
<i>Cotula coronopifolia</i> L. (<i>Asteraceae</i>)	Elda, zona propera a la depuració d'aigua del riu Vinalopó a 315 msnm	Originària del sud d'Àfrica
<i>Cannabis sativa</i> L. (<i>Cannabaceae</i>)	Llera secundària del riu Vinalopó a 335 msnm	Originària de l'Àsia Oriental

<i>Datura inoxia</i> Mill. (<i>Solanaceae</i>)	Vora dels camps de cultiu sobre la riba del riu Vinalopó a 330 msnm	Originària de l'Àfrica Oriental, especialment a Etiòpia
<i>Osteospermum ecklonis</i> (DC.)	Elda, Rambla Bateig sobre els sòls guixencs a 370 msnm	Originària de Sud-àfrica
<i>Guizotia abyssinica</i> (L.f.) Cass	Sobre el llit baix del riu Vinalopó a 337 msnm	Originària del litoral sud d'Europa
<i>Pennisetum setaceum</i> (Forssk.)	Sobre el pont rambla, perímetre proper a la carretera a 395 msnm	Originària del nord-oest d'Àfrica i Orient Mitjà
<i>Paspalum dilatatum</i> Poir. (<i>Poaceae</i>)	Sobre la zona propera al perímetre urbà del municipi d'Elda a 375 msnm	Originària de Sud-amèrica, Brasil, Uruguai i Argentina
<i>Physalis peruviana</i> L. (<i>Solanaceae</i>)	Sobre la vora dreta del riu Vinalopó a la zona partida Agualejas a 330 msnm	Originària de Sud-amèrica, regió dels Andes
<i>Salvia hispanica</i> L. (<i>Lamiaceae</i>)	Sobre la vora esquerra del riu Vinalopó a la zona partida Agualejas a 330 msnm	Originària de Centreamèrica, Mèxic, Guatemala i Nicaragua
<i>Solanum sisymbriifolium</i> Lam. (<i>Solanaceae</i>)	Sobre la vora esquerra del llit secundari del riu Vinalopó a 330 msnm	Originària de la zona ibèrica sud d'Europa
(<i>Solanaceae</i>), <i>Ulmus pumila</i> L. (<i>Ulmaceae</i>)	Estesa al llarg i ample del llit principal del riu Vinalopó	Originària del continent asiàtic

Font: Elaboració pròpia a partir de Juan, Terrones, Joaquin, 2018.

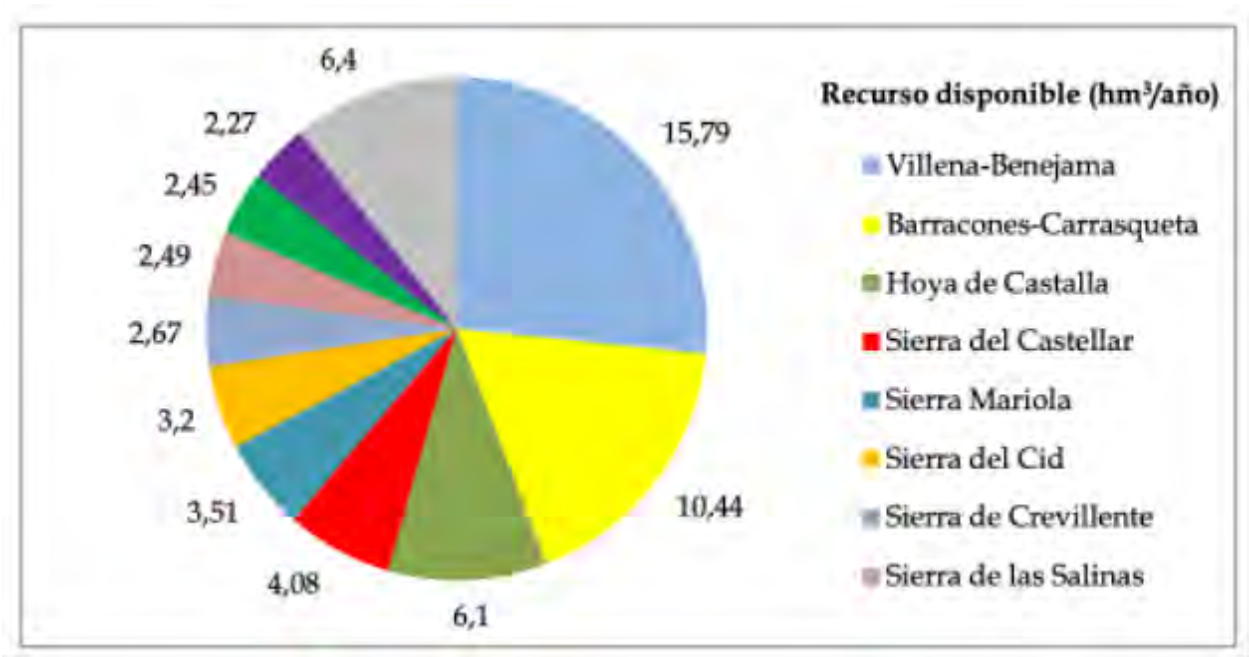
1.1.4 Recursos ambientals

L'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà formen part de l'interior, on el grau de desenvolupament del terreny artificialitzat és molt més reduït en comparació amb la costa. La regió total del Vinalopó presenta un 5,2% de mitjana de terreny artificialitzat (Generalitat Valenciana, 2009).

Aigües subterrànies

Pel que fa a les masses d'aigua subterrànies, Sánchez i Valdés Pastor (1984) exposen que la regió de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà presenta una quantitat d'aigua superior en comparació amb els municipis dels voltants, com es pot observar a la Figura 1.2. Per aquest motiu, classifica l'aigua com un bé relativament escàs a nivell superficial, però amb un contingut líquid subterrani proporcionalment més gran, fet que ha conduït a que l'objectiu de la població sigui l'excavació de pous per concentrar aquest líquid subterrani.

Figura 1.2. Recursos d'aigua subterrània per Zona

Font: Índex de precipitació Estandarditzat (Ministeri d'Agricultura, Alimentació i Medi Ambient, 2013)

Geologia

Márquez, García Navalón, Rosario i Soler Milla (2017) expliquen que, pel que fa a l'espai geogràfic de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, l'elevació del relleu forma part de la Serralada Bètica, la qual cosa dona lloc a una geologia heterogènia composta per un ampli ventall de materials relativament propers a la vall del Vinalopó. Això genera un paisatge de contrastos sobtats i marcats de color, amb una varietat de pedres dures i altres de toves, que han donat lloc a un relleu caracteritzat per valls i relleus.

Així mateix, Sánchez & Valdés Pastor (1984) evidencien que a la regió d'Agost es troben dipòsits de roca marga, provinents del cretaci inferior i del terciari. També es troben argiles del Keuper (com ja s'ha esmentat, trobades també al propi riu Vinalopó) i guixos. L'extracció de materials com el marbre, indústria característica de la zona del Vinalopó, es localitza principalment a l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. Aquests recursos naturals són de gran importància, ja que contribueixen a les indústries locals de ceràmica i maons.

Usos del sol

La cartografia dels usos del sòl, (Un altre element de transformació es deriva del component hídric: amb una disponibilitat cada vegada més reduïda d'aigua superficial, el consegüent abandonament dels sistemes històrics tradicionals de captació i distribució, els processos de salinització que requereixen més aigua per al cultiu de determinats productes i la disminució de les precipitacions, ha provocat un canvi substancial del paisatge i de les tipologies culturals. De fet, per fer front a l'escassetat d'aigua, va ser necessari construir nombrosos pous per extreure aigua de les reserves subterrànies i modificar els sistemes de reg a tota la vall del Vinalopó. Per fer front a la

competència del mercat i a les noves condicions, els terratinents van haver d'adaptar-se, modificant la disposició dels sistemes de reg i de les parcel·les per augmentar la productivitat. La història de la zona també reflecteix la introducció de tipus culturals diferents dels actuals, amb la introducció de nous cultius arbustius com els fruiters i la substitució d'alguns cultius tradicionals.

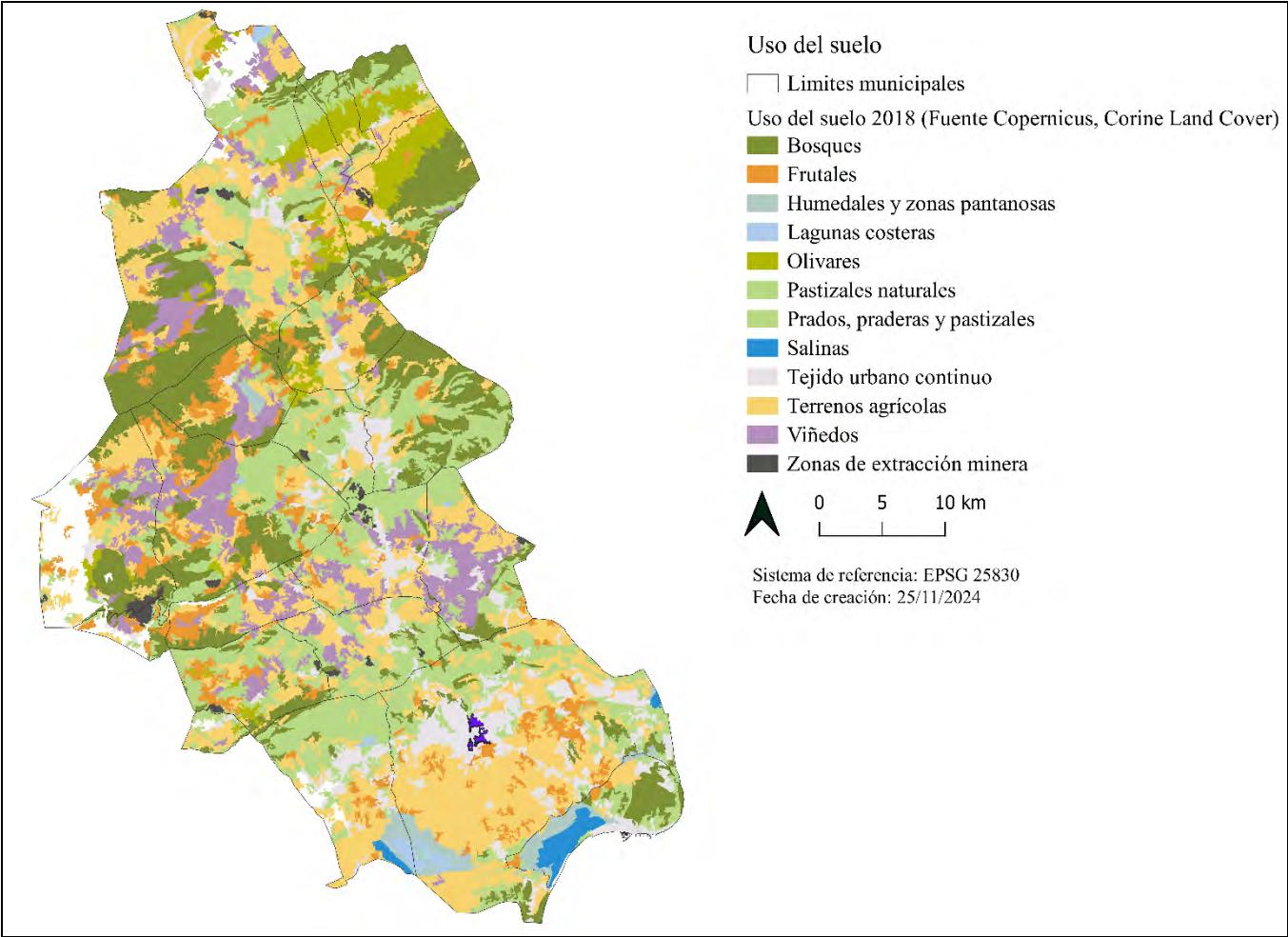
Mapa 1.5), mostra clares diferències entre l'Alt Vinalopó, el Vinalopó Mitjà i el Baix Vinalopó, a causa de les diferents dinàmiques geomorfològiques, climàtiques i antròpiques que han influït en l'evolució del paisatge d'aquesta zona al llarg de les dècades.

Com descriuen Márquez, García Navalón, Rosario & Soler Milla (2017), en les últimes quatre dècades el vall del Vinalopó ha patit transformacions considerables a causa d'una sèrie de processos i canvis naturals i antropogènics que han alterat o influït en els usos del sòl.

Un dels primers factors és l'augment del teixit urbanitzat i industrial, que ha creat conflictes d'ús en el sòl proper als nuclis urbans, així com en les terres més fèrtils, ja que els principals assentaments en el passat eren funcionals, estaven vinculats a la proximitat del treball de la terra. La consegüent transformació del teixit econòmic i social del Vinalopó, amb un augment progressiu de l'ocupació al sector secundari, va provocar una forta disminució de l'ocupació al sector primari.

Un altre element de transformació es deriva del component hídric: amb una disponibilitat cada vegada més reduïda d'aigua superficial, el consegüent abandonament dels sistemes històrics tradicionals de captació i distribució, els processos de salinització que requereixen més aigua per al cultiu de determinats productes i la disminució de les precipitacions, ha provocat un canvi substancial del paisatge i de les tipologies culturals. De fet, per fer front a l'escassetat d'aigua, va ser necessari construir nombrosos pous per extreure aigua de les reserves subterrànies i modificar els sistemes de reg a tota la vall del Vinalopó. Per fer front a la competència del mercat i a les noves condicions, els terratinents van haver d'adaptar-se, modificant la disposició dels sistemes de reg i de les parcel·les per augmentar la productivitat. La història de la zona també reflecteix la introducció de tipus culturals diferents dels actuals, amb la introducció de nous cultius arbustius com els fruiters i la substitució d'alguns cultius tradicionals.

Mapa 1.5. Usos del Sòl i la seva relació amb la vegetació a l'Alt Vinalopó i al Vinalopó Mitjà.

Font: Elaboració pròpia a partir de Copernicus, Corine Land Cover 2018

1.2 SISTEMA D'ASSENTAMENTS

Un dels aspectes essencials pel que fa al planejament territorial en una regió concreta és estudiar el seu sistema d'assentaments. L'anàlisi del sistema d'assentaments al corredor del Vinalopó servirà per descriure la realitat del poblament a la regió i poder així orientar el desenvolupament del turisme d'interior des d'una connexió amb la pròpia realitat.

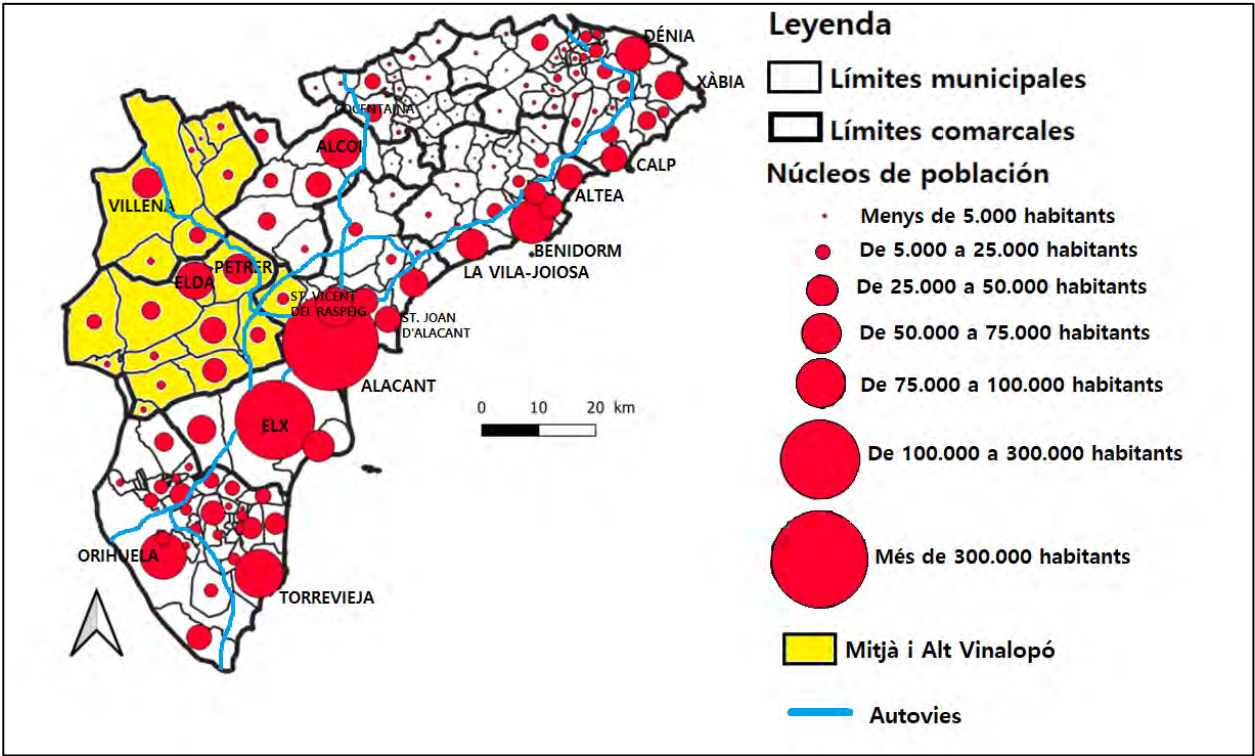
1.2.1 Estructura urbana

Segons Torrado et al, "s'han definit les ciutats com a assentaments estables de població que concentren una sèrie de funcions i serveis específicament urbans, que serveixen tant als seus propis residents com als del conjunt d'assentaments de població d'un territori" (2022). La importància rau no només en l'assentament en si, sinó en les interrelacions que es generaran amb la resta dels assentaments d'una comarca o regió concreta, i fruit d'això poden derivar-se múltiples fluxos i relacions. Una altra de les avantatges de la identificació dels assentaments passa per distingir el rural de l'urbà, facilitant la possibilitat de delimitar criteris específics per planificar polítiques públiques adaptades a les necessitats de cada context territorial. Aquesta distinció permet la identificació de demandes pròpies de les àrees rurals i contrastar-les amb les necessitats urbanes. Així, la classificació d'assentaments no només actua com un marc conceptual, sinó com una eina clau per a l'anàlisi i la presa de decisions en planificació territorial i desenvolupament sostenible.

Per a la identificació de les unitats que conformen assentaments, en aquest treball s'ha decidit considerar com a assentament totes aquelles zones que el règim jurídic (a través dels Plans Generals d'Ordenació Urbana) qualifiquen com a zones urbanes.

Cal assenyalar que a la comarca de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà hi ha un conjunt de municipis que varien en funció de la seva població, presentant alguns d'ells morfologies pròpies de ciutats mitjanes i termes municipals altament urbanitzats i altres municipis amb població i característiques pròpies d'àrees rurals. Es tracta, per tant, d'una zona intermèdia entre una regió urbanitzada (com podrien ser altres comarques properes, com l'Alacantí, el Baix Vinalopó o la Vega Baja) i de comarques més rurals, com alguns municipis de les comarques de l'interior alacantí, essencialment del Comtat o l'Alcoià. No obstant, el visor de risc de despoblament de la Comunitat Valenciana (que va elaborar la Generalitat Valenciana el 2022) no inclou cap municipi del Vinalopó en risc de despoblament, mentre que sí inclou altres municipis de la província, particularment de les comarques del Comtat, l'Alcoià i l'interior de les dues Marines.

Mapa 1.6. Sistema d'assentaments a la província d'Alacant

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

La distribució dels assentaments a la província d'Alacant presenta un node principal corresponent a l'àrea metropolitana d'Alacant i Elx i tres eixos en direcció a València: l'eix costaner, amb ciutats com Benidorm, Calp, Dénia o Xàbia i que coincideix amb el recorregut del corredor de l'AP-7; l'eix central, amb ciutats com Xixona, Alcoi o Cocentaina i que segueix el recorregut de l'A-7; i finalment, l'eix del Vinalopó o de l'interior, amb ciutats com Villena, Elda, Petrer i que es correspon al recorregut de l'A31.

Si ens apropem a la nostra àrea d'estudi, podem percebre com el corredor del Vinalopó presenta diferents tipus d'àrees diferenciades. D'una banda, tenim els nuclis de població, formats pels seus nuclis històrics i els eixamples. Aquests eixamples van ser concebuts com a extensió dels mateixos nuclis històrics, mantenint la continuïtat urbana amb aquells nuclis i permetent seguir delimitant clarament l'espai urbà de l'espai rural. Dins de cada nucli de població

es pot observar una mixticitat dels usos del sòl, presentant usos residencials, comercials o d'equipaments dins de cada assentament.

D'altra banda, al Vinalopó també es donen àrees especialitzades, d'ús exclusiu. D'una banda, s’identifiquen zones de polígons industrials, generalment ubicades a la vora i seguint el trajecte de l'autovia A-31 (Madrid-Alacant). La presència d'aquests polígons industrials propers a la carretera es dona des de Novelda, Elda-Petrer, Sax fins a Villena. Així mateix, i com a conseqüència de la proliferació de la urbanització dispersa de baixa densitat, també s'ha produït un creixement de sòls urbans dispersos, generalment en aquells municipis més propers al corredor de l'A31. També són freqüents àrees especialitzades d'ús terciari (destaca el centre comercial a Petrer i el hub al voltant del mateix) o d'equipaments, destacant el Centre Penitenciari II de Villena.

El conjunt dels municipis que conformen les comarques del Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó, inclouen les ciutats d'Asp, Monfort del Cid, Elda, Petrer, Novelda, el Pinós, la Romana, l'Alguenya, el Fondó de les Neus, el Fondó dels Frares i Monòver (pel que fa al Mitjà Vinalopó) i de Villena, Sax, Salines, Beneixama, la Canyada, el Camp de Mirra i Biar (pel que fa a l'Alt Vinalopó). A més, en la present memòria s’inclou el municipi d'Agost, pertanyent a la comarca de l'Alacantí.

Poblament i assentaments

Tal com podem observar a la Població al Vinalopó el 2023, a la comarca del Mitjà Vinalopó resideixen 171.848 habitants, segons les dades de l'INE de 2023. Pel que fa a l'Alt Vinalopó, segons les dades de l'INE de 2023, hi residien 52.905 habitants, sent el total de la suma de les comarques de 224.735 habitants. Si hi sumem la població del Baix Vinalopó (que es troba fora de la nostra zona d'anàlisi, però que, inclosa, completa el Corredor del Vinalopó des de la costa fins a la frontera amb Castella-la Manxa), la població total s’eleva a 525.053 habitants l'any 2023. Aquesta suma es deu, en part, a l'aportació d'habitants de la ciutat d'Elx, tercera ciutat en nombre d'habitants del País Valencià.

La xifra de població del Corredor del Vinalopó està influenciada per múltiples tendències i comportaments poblacionals. Alguns responen a factors macro socials (com la disminució de la taxa de fecunditat, l'envelliment de la població...) mentre que d’altres poden ser regionalitzats a causa de la dinàmica econòmica i social de les comarques.

Taula 1.5 Població al Vinalopó el 2023, a la comarca del Mitjà Vinalopó resideixen 171.848 habitants, segons les dades de l'INE de 2023. Pel que fa a l'Alt Vinalopó, segons les dades de l'INE de 2023, hi residien 52.905 habitants, sent el total de la suma de les comarques de 224.735 habitants. Si hi sumem la població del Baix Vinalopó (que es troba fora de la nostra zona d'anàlisi, però que, inclosa, completa el Corredor del Vinalopó des de la costa fins a la frontera amb Castella-la Manxa), la població total s’eleva a 525.053 habitants l'any 2023. Aquesta suma es deu, en part, a l'aportació d'habitants de la ciutat d'Elx, tercera ciutat en nombre d'habitants del País Valencià.

La xifra de població del Corredor del Vinalopó està influenciada per múltiples tendències i comportaments poblacionals. Alguns responen a factors macro socials (com la disminució de la taxa de fecunditat, l'envelliment de la població...) mentre que d’altres poden ser regionalitzats a causa de la dinàmica econòmica i social de les comarques.

Taula 1.5. Població al Vinalopó el 2023

Comarca	Població
Mitjà Vinalopó	171.848
Alt Vinalopó	52.905
Subtotal	224.735

Baix Vinalopó	300.318
Total Corredor del Vinalopó	525.053

Font: Dades de l’INE

La primera dinàmica observada a la regió és l'estancament demogràfic. Segons les dades de l'Institut Valencià d'Estadística pel que fa al creixement natural de la població, la taxa de creixement vegetatiu es situava negativa a ambdues comarques, al voltant del -3 per mil. Pel que fa al saldo migratori, ambdues comarques presenten saldos positius, al voltant de l'1 i l'1,5% segons les últimes dades de l'IVE (2022). Així, el saldo natural vegetatiu és compensat pel saldo migratori positiu, donant-se ascensos molt moderats de la població. Una altra dinàmica identificable és el procés d'envelliment de la població. La comarca de l'Alt Vinalopó presenta un índex d'envelliment de 130 (calculat com el quocient entre el nombre de persones de 65 anys o més i el nombre de persones entre 0 i 14 anys d'edat), i el Vinalopó Mitjà de 135,65. Ambdós índexs se situen inferiors al de la província d'Alacant (139,5) i similar al del País Valencià en el seu conjunt (135,1).

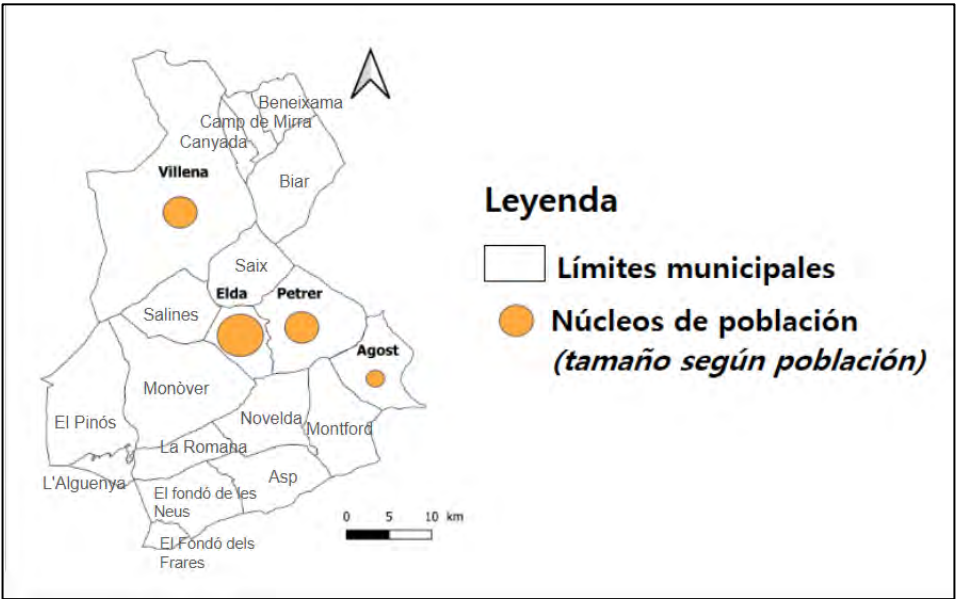
Així mateix, la zona d'estudi té municipis integrats a l'àrea metropolitana d'Alacant-Elx. El criteri d'àrea metropolitana que utilitzem és el que ve marcat en l'esborrany del PMOME, redactat per la Generalitat Valenciana el 2018 i que delimita les àrees en base a les relacions funcionals entre els municipis. Segons l'àmbit estricte de l'Àrea Metropolitana d'Alacant-Elx, aquesta inclou gairebé la totalitat de l'Alacantí (Alacant, Sant Vicent, Sant Joan, El Campello i Mutxamel) i la totalitat de municipis del Baix Vinalopó (Elx, Santa Pola i Crevillent). No obstant això, l'àmbit ampliat de l'àrea sí que inclou altres municipis de l'Alacantí (com Agost) i de la comarca del Vinalopó Mitjà, com Asp, Monfort del Cid, El Fondó de les Neus i El Fondó dels Frares, que encara que es troben fora de l'àmbit estricte de l'esborrany del PMoMe (que es basa en l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana) sí que es troben dins de l'àmbit funcional metropolità i la seva inclusió genera "efectes positius en la mobilitat de tots dos àmbits". Segons l'esborrany del PMoMe, d'aquesta manera es "permetrà donar continuïtat i permeabilitat a l'anàlisi de la mobilitat, així com en termes d'infraestructura verda evitar la fragmentació d'espais i dotar una visió més global dels espais d'interès". Així mateix, l'esborrany del PMoMe assenyala la possibilitat de definir "subàrees externes d'anàlisi" que encara que no estiguin incloses dins de l'àmbit funcional de l'Àrea Metropolitana Alacant-Elx, sí que es plantegen en el Pla sobretot a efectes de gestió del transport públic. Entre altres subàrees externes que envolten l'AM Alacant-Elx, tenim la subàrea del Vinalopó, composta per Petrer, Elda, Agost, Monfort, Novelda i Asp. Per tant, no hem d'obviar la relació existent entre les poblacions de l'interior del Vinalopó i les seves connexions amb Alacant i Elx, especialment les influències que pot exercir sobre les poblacions del Vinalopó Mitjà..

La població de l'interior del Vinalopó (Vinalopó Mitjà i Alt Vinalopó) es distribueix en quatre tipus de municipis segons la seva població. D'una banda trobem la conurbació Elda-Petrer, que, sumant la població d'ambdós municipis arriba a 86.968 habitants, només per darrere de València, Alacant, Elx i Castelló de la Plana al País Valencià, i abans d'altres municipis com Torrent, Oriola o Torrevella. Així mateix trobem un segon tipus de municipis, que serien aquelles ciutats mitjanes, entre 20.000 i 40.000 habitants. Al Mitjà Vinalopó tindriem Novelda (25.771 habitants), Asp (21.473 habitants), mentre que a l'Alt Vinalopó tindriem Villena (34.144 habitants). Tenim un tercer grup de ciutats petites, entre 15.000 i 5.000 habitants, com Monòver (12.542 habitants), Monfort (8.777 habitants), El Pinós (8.281 habitants) i Sax (10.072 habitants). Finalment hi ha aquells municipis rurals amb menys de 5.000 habitants. En aquest darrer grup, al Vinalopó Mitjà, inclouria els municipis del Fondó de les Neus (2.698 habitants), La Romana (2.632 habitants), l'Alguenya (1.395 habitants) i el Fondó dels Frares (1.311 habitants). Pel que fa a l'Alt Vinalopó, aquests municipis rurals serien Salines (1.733 habitants) i tots els de la Vall de Biar, subcomarca natural de l'Alt Vinalopó: Biar (3.607 habitants), Beneixama (1.697 habitants), la Canyada (1.210 habitants) i Camp de Mirra (442 habitants).

Destaquem també la presència de certs nuclis agregats a Villena amb més de 100 habitants, i que presenta poblacions denses com Les Virtuts (457 habitants) i La Encina (134 habitants), que destaca per ser una població sorgida arran del nus ferroviari. La resta de poblacions distribuïdes a la comarca o bé són nuclis compactes (llogarets) amb menys

de 100 habitants, o bé són poblacions contínues disperses de baixa densitat properes als nuclis importants. Al Mapa 1.7 Sistema d'assentaments a l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà podem observar els municipis objecte d'estudi.

Mapa 1.7. Sistema d'assentaments a l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà

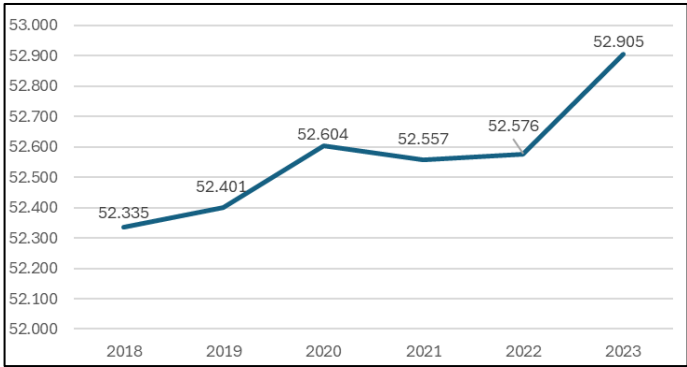

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

Tendència poblacional

La tendència poblacional de l'interior del Corredor del Vinalopó es caracteritza per l'estancament de la població. De fet, en el període 2018-2023 (corresponent a les sis últimes dades que ofereix l'INE i disponible a la Figura 1.3), la població de l'Alt Vinalopó ha variat de 52.335 a 52.905 habitants, cosa que suposa una diferència de 570 habitants en 6 anys com podem veure a la Figura 1.3.

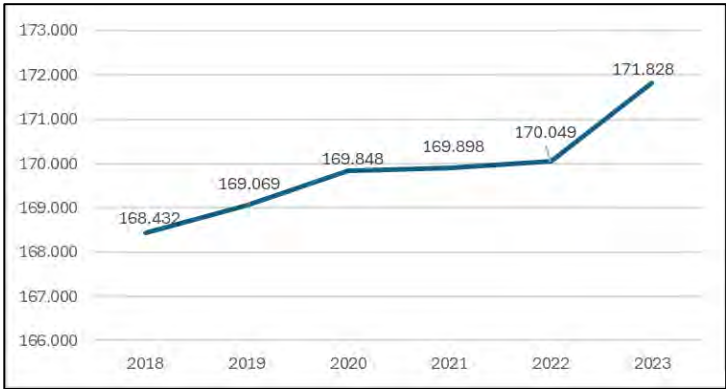
Figura 1.3. Evolució de la població a l'Alt Vinalopó de 2018 a 2023

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

Pel que fa al Vinalopó Mitjà (dades disponibles a la Figura 1.4), la població ha passat de 168.432 a 171.828 habitants, fet que suposa una variació de 3.396 habitants en aquest període.

Figura 1.4. Evolució de la població al Vinalopó Mitjà de 2018 a 2023

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

Encara que l'augment poblacional del Vinalopó Mitjà és més accentuat que el de l'Alt Vinalopó (segurament causat per la proximitat a l'àrea metropolitana d'Alacant-Elx), a ambdues comarques la dinàmica és la mateixa: malgrat presentar un saldo vegetatiu negatiu, el saldo migratori és capaç de compensar la pèrdua de població i, en el cas del Vinalopó Mitjà, fins i tot permet que aquesta continuï creixent.

Si ens centrem en l'anàlisi per municipis, podem observar que els municipis que han patit pèrdua de població durant el període 2018-2023, les pèrdues han estat més generalitzats en aquells municipis amb menys de 5.000 habitants, però amb un biaix per comarques.

Pel que fa a l'Alt Vinalopó, els municipis de la subcomarca natural del Pla de Villena (Villena, Sax i Salines) han mantingut la població, encara que amb augments irrisoris. No obstant això, tots els municipis de la Vall de Biar (més allunyats del corredor de l'A31 i tots amb menys de 5.000 habitants) han perdut població, encara que amb pèrdues també molt sostingudes.

Pel que fa a la comarca del Vinalopó Mitjà, cap municipi ha perdut població. La possible diferència respecte a l'Alt Vinalopó l'establim per la proximitat a la població d'Alacant i Elx. De fet, cap municipi menor de 5.000 habitants (que solen ser els que més acusen els efectes del despoblament) no ha perdut població. No obstant això, la situació és d'estancament en la població.

Procés d'ocupació del sòl

La regió del Vinalopó s'ha caracteritzat per ser una zona amb una alta dinàmica en els sectors industrial i agrícola. Destaquem, dins del sector industrial, tres sectors concrets d'especialització al Vinalopó: el calçat, el marbre i el tèxtil (relacionat amb les festes de Moros i Cristians). Pel que fa al sector agrícola, destaquem el pes de la vinya a la comarca.

Des de començaments del segle XX es va anar desenvolupant a Elda la indústria del calçat, cosa que va afavorir la industrialització de la regió. Durant les dècades posteriors, aquesta indústria es va anar expandint al llarg del corredor, cap a Petrer, Monóver, Elx, Villena i arribant a Almansa.

També cal destacar la indústria del marbre a la comarca. La presència de pedreres és constant a la regió, a causa de la riquesa dels sòls pel que fa a materials. Encara que la presència de pedreres i de la indústria del marbre s'ha expandit a altres pobles més petits, el seu centre neuràlgic es troba a Novelda, on es concentra la major part de la manufactura del marbre.

Villena compta amb una certa diversificació industrial. A part del calçat (on s'especialitza en el calçat infantil, que suposa prop del 90% de la seva producció de calçat), també compta amb una forta presència d'indústries del moble i tèxtils.

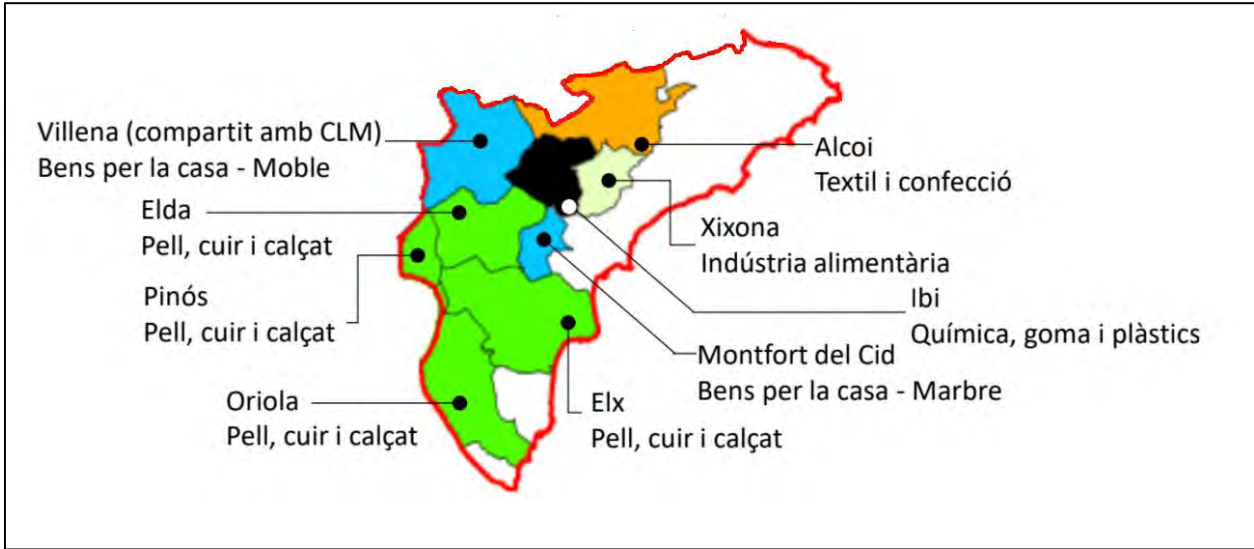
De fet, segons la classificació que realitzen Boix et al., podem trobar al Vinalopó fins a 5 districtes industrials marshallians diferents (dades observables al D'una banda, tenim el districte de Villena, especialitzat en mobles; d'altra banda, els d'Elda, el Pinós i Elx, especialitzats en pell, cuir i calçat; i el de Novelda-Monfort, especialitzat en marbre.

Una altra activitat que relaciona el sector primari amb el secundari és el cultiu de la vinya al Vinalopó. Distingim dues regions vitivinícoles amb certes diferències: d'una banda, els municipis especialitzats en la producció de vi, com el Pinós, Villena o Monòver. D'altra banda, tenim aquells que es dediquen a la producció de raïm de taula, amb la denominació d'origen Raïm de taula Vinalopó. Els municipis especialitzats en raïm de taula són Novelda, Asp i Monfort.

Mapa 1.8). D'una banda, tenim el districte de Villena, especialitzat en mobles; d'altra banda, els d'Elda, el Pinós i Elx, especialitzats en pell, cuir i calçat; i el de Novelda-Monfort, especialitzat en marbre.

Una altra activitat que relaciona el sector primari amb el secundari és el cultiu de la vinya al Vinalopó. Distingim dues regions vitivinícoles amb certes diferències: d'una banda, els municipis especialitzats en la producció de vi, com el Pinós, Villena o Monòver. D'altra banda, tenim aquells que es dediquen a la producció de raïm de taula, amb la denominació d'origen Raïm de taula Vinalopó. Els municipis especialitzats en raïm de taula són Novelda, Asp i Monfort.

Mapa 1.8. Mapa de districtes industrials marshallians a la província d'Alacant

Font: Boix, Sforzi & Galletto & Llobet (2015).

1.2.2 Morfologia i creixement urbà

El teixit urbà del corredor interior del Vinalopó es caracteritza per presentar compacitat a les seves urbs i per la presència de població dispersa organitzada en "camps" o "xalets", la majoria d'ells localitzats en zones no urbanitzables comunes.

L'excés de població dispersa en molts dels seus municipis (que no es pot parlar d'"urbanitzat" per no tenir les dotacions necessàries per a això) es deu a una gran flexibilització de l'urbanisme que ha estat molt comú als municipis del sud-est en les últimes dècades. Per tant, parlem d'un sòl rústic mal valorat i pràcticament desprotegit pels seus ajuntaments.

Creixement urbà

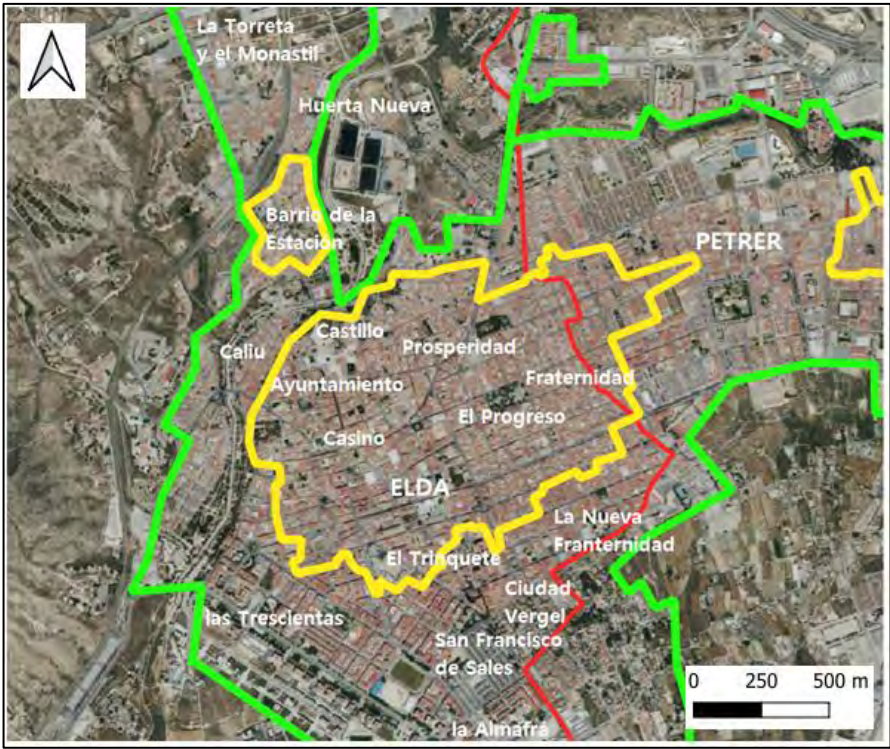
En aquest subapartat es realitza una anàlisi del creixement urbà als municipis d'Elda, Petrer, Villena i Agost, utilitzant una base comparativa de l'extensió urbanitzada observada en el vol americà de 1957 i les ortofotomapes de 2023, disponibles al visor cartogràfic de l'Institut Cartogràfic Valencià. Aquesta metodologia permet identificar l'evolució espacial dels nuclis urbans al llarg de sis dècades, aportant una visió detallada de les dinàmiques de creixement territorial en aquests municipis.

1) Elda

Tal com podem observar al a Elda, el nucli històric es desenvolupa al voltant del Castell. Actualment ocuparia la zona on es troba l'Ajuntament d'Elda, el jutjat, l'Església de Santa Anna. Els primers creixements moderns previs al segle XX expandeixen el nucli fins al Casino, la plaça Major i el Teatre. Posteriorment es creen els primers eixamples, que es corresponen amb els barris de la Prosperitat, el Progrés o la Fraternitat. A partir d'aquest moment es realitzen els creixements urbans sense planificació i els polígons d'habitatges, afavorint essencialment el creixement cap a l'est, en direcció a Petrer. De polígons d'habitatges destaquem els barris de Verge del Cap, El Trinquet la Nova Prosperitat o les Tres-centes cap a l'est i el sud i barris com el Barri de l'Estació o Horta Nova al nord del Vinalopó. També destaquem la presència de creixements sense planificació, com la Tafalera, convertida en un barri marginal. Posteriorment es van urbanitzar barris annexos de baixa densitat, sobretot cap al sud de la ciutat, com Ciutat Vergel o Sant Francesc de Sales al sud i el de la Torreta i Monsatril al nord, potenciant un continu urbà fins a l'hospital d'Elda Verge de la Salut, a més de multitud de xalets i habitatges unifamiliars que envolten el nucli de població.

Mapa 1.9, a Elda, el nucli històric es desenvolupa al voltant del Castell. Actualment ocuparia la zona on es troba l'Ajuntament d'Elda, el jutjat, l'Església de Santa Anna. Els primers creixements moderns previs al segle XX expandeixen el nucli fins al Casino, la plaça Major i el Teatre. Posteriorment es creen els primers eixamples, que es corresponen amb els barris de la Prosperitat, el Progrés o la Fraternitat. A partir d'aquest moment es realitzen els creixements urbans sense planificació i els polígons d'habitatges, afavorint essencialment el creixement cap a l'est, en direcció a Petrer. De polígons d'habitatges destaquem els barris de Verge del Cap, El Trinquet la Nova Prosperitat o les Tres-centes cap a l'est i el sud i barris com el Barri de l'Estació o Horta Nova al nord del Vinalopó. També destaquem la presència de creixements sense planificació, com la Tafalera, convertida en un barri marginal. Posteriorment es van urbanitzar barris annexos de baixa densitat, sobretot cap al sud de la ciutat, com Ciutat Vergel o Sant Francesc de Sales al sud i el de la Torreta i Monsatril al nord, potenciant un continu urbà fins a l'hospital d'Elda Verge de la Salut, a més de multitud de xalets i habitatges unifamiliars que envolten el nucli de població.

Mapa 1.9. Creixement urbà d'Elda 1957-2023

Llegenda: en groc el límit de l'àrea urbana residencial el 1957; en verd el límit de l'àrea urbana residencial el 2023; en vermell els límits municipals.

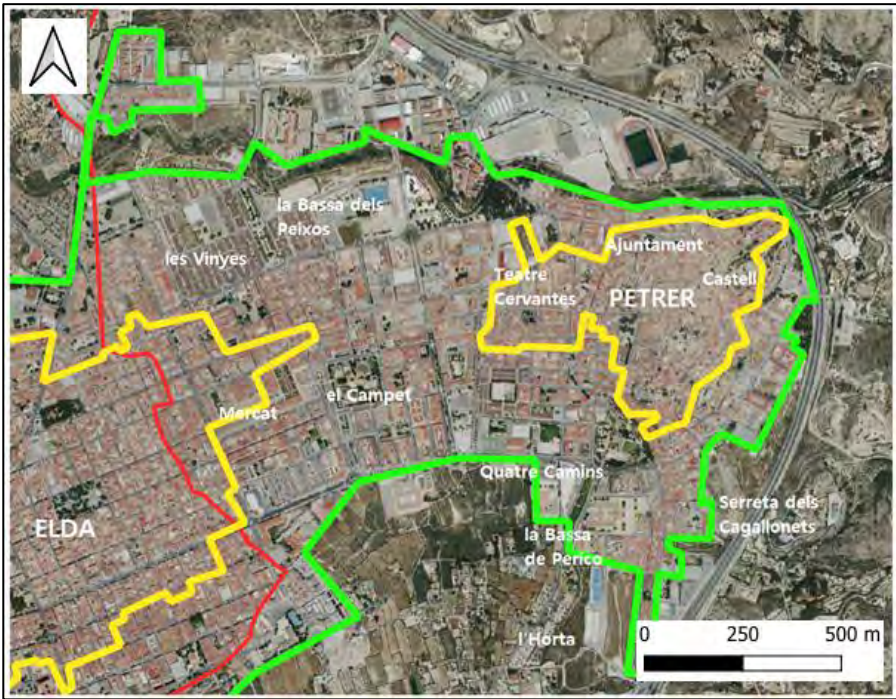
Font: elaboració pròpia a partir de les ortofotomapes de 1957 i 2023 disponibles al visor de l'Institut Cartogràfic Valencià.

2) Petrer

Pel que fa a Petrer, i com es pot observar al el seu creixement presenta similituds amb el d'Elda, però en aquest cas orientat cap a l'oest de la població, consolidant la unió urbana amb Elda. El nucli històric de Petrer es troba al voltant del Castell, a l'oest de la població. La seva extensió es correspon amb l'espai entre la parròquia de Sant Bartomeu, l'Ermita de Sant Bonifaci i l'Ermita del Crist del Calvari. Els primers creixements moderns previs al segle XX expandeixen el nucli per la zona de l'Ajuntament de Petrer, el centre cultural municipal i el Teatre Cervantes. L'eixample es realitza seguint el traçat del Carrer Leopoldo Pardines. A partir d'aquí la població creix a través de polígons d'habitatges posteriors als anys seixanta en direcció a Elda, produint la seva unió. En els darrers anys destaca la proliferació de barris de baixa densitat, com Les Vinyes o la Bassa dels Peixos, així com múltiples xalets propers al nucli urbà, dificultant la delimitació clara entre camp i ciutat.

Mapa 1.10, el seu creixement presenta similituds amb el d'Elda, però en aquest cas orientat cap a l'oest de la població, consolidant la unió urbana amb Elda. El nucli històric de Petrer es troba al voltant del Castell, a l'oest de la població. La seva extensió es correspon amb l'espai entre la parròquia de Sant Bartomeu, l'Ermita de Sant Bonifaci i l'Ermita del Crist del Calvari. Els primers creixements moderns previs al segle XX expandeixen el nucli per la zona de l'Ajuntament de Petrer, el centre cultural municipal i el Teatre Cervantes. L'eixample es realitza seguint el traçat del Carrer Leopoldo Pardines. A partir d'aquí la població creix a través de polígons d'habitatges posteriors als anys seixanta en direcció a Elda, produint la seva unió. En els darrers anys destaca la proliferació de barris de baixa densitat, com Les Vinyes o la Bassa dels Peixos, així com múltiples xalets propers al nucli urbà, dificultant la delimitació clara entre camp i ciutat.

Mapa 1.10. Creixement urbà de Petrer 1957-2023

Llegenda: en groc el límit de l'àrea urbana residencial el 1957; en verd el límit de l'àrea urbana residencial el 2023; en vermell els límits municipals.

Font: elaboració pròpia a partir de les ortofotomapes de 1957 i 2023 disponibles al visor de l'Institut Cartogràfic Valencià.

3) Villena

El nucli històric de Villena es desenvolupa a l'entorn del Castell de la Talaia, a la zona de l'Ermita de Sant Antón i la parròquia de Santa Maria. A partir d'aquí, es van produir els primers creixements moderns cap a la zona de l'ajuntament i l'Església de Santiago, és a dir, cap a l'oest de la ciutat, buscant el seu assentament al pla de Villena, tal com podem observar al L'eixample de Villena, de començaments del segle XX ,es realitza en direcció nord, fins a la Plaça de Toros. Posteriorment es van construir polígons d'habitatges seguint el traçat al nord. En els darrers anys la ciutat ha continuat creixent cap al nord a través de barris de menor densitat fins a arribar a la carretera CV 81. Igual que Elda i Petrer, destaquem la proliferació de la urbanització de l'àrea rural a través de xalets. No obstant això, en aquest cas, no es concentren tan a prop del nucli compacte, sinó que es distribueixen de manera més dispersa per tot el terme municipal.

Mapa 1.11.

L'exemple de Villena, de començaments del segle XX ,es realitza en direcció nord, fins a la Plaça de Toros. Posteriorment es van construir polígons d'habitatges seguint el traçat al nord. En els darrers anys la ciutat ha continuat creixent cap al nord a través de barris de menor densitat fins a arribar a la carretera CV 81. Igual que Elda i Petrer, destaquem la proliferació de la urbanització de l'àrea rural a través de xalets. No obstant això, en aquest cas, no es concentren tan a prop del nucli compacte, sinó que es distribueixen de manera més dispersa per tot el terme municipal.

Mapa 1.11. Creixement urbà de Villena 1957-2023

Llegenda: en groc el límit de l'àrea urbana residencial el 1957; en verd el límit de l'àrea urbana residencial el 2023; en vermell els límits municipals.

Font: elaboració pròpia a partir de les ortofotomapes de 1957 i 2023 disponibles al visor de l'Institut Cartogràfic Valencià.

4) Agost

Tal com podem comprovar al el nucli històric d'Agost es desenvolupa al voltant del Castell d'Agost i de l'Església de Sant Pere. A partir d'aquest moment es desenvolupen els primers creixements moderns seguint el traçat de la carretera d'unió amb Alacant. També es desenvolupa un creixement informal en direcció al nord del nucli urbà. Els polígons d'habitatges posteriors es construeixen en direcció cap a la cooperativa (oest) o el Polígon Industrial Els Castellans, cap al sud.

Mapa 1.12, el nucli històric d'Agost es desenvolupa al voltant del Castell d'Agost i de l'Església de Sant Pere. A partir d'aquest moment es desenvolupen els primers creixements moderns seguint el traçat de la carretera d'unió amb Alacant. També es desenvolupa un creixement informal en direcció al nord del nucli urbà. Els polígons d'habitatges posteriors es construeixen en direcció cap a la cooperativa (oest) o el Polígon Industrial Els Castellans, cap al sud.

Mapa 1.12. Creixement urbà d’Agost 1957-2023

Llegenda: en groc el límit de l'àrea urbana residencial el 1957; en verd el límit de l'àrea urbana residencial el 2023; en vermell els límits municipals.

Font: elaboració pròpia a partir de les ortofotomapes de 1957 i 2023 disponibles al visor de l'Institut Cartogràfic Valencià.

Ús del Sòl

L'ocupació del sòl es refereix a l'ús específic que se li dona al territori, com àrees urbanes, industrials, comercials, mineres o infraestructures. Aquest indicador permet analitzar com ha canviat l'ús del sòl en el temps, destacant el creixement urbà, l'expansió industrial i altres canvis significatius en el paisatge.

Comparació de l'ocupació de l'ús del sòl dels municipis entre 1990 i 2018

A Villena, el teixit urbà continu va disminuir notablement: del 84,1% (1990) al 13,2% (2018), reflectint una descentralització urbana. Ha augmentat en zones industrials i comercials fins al 36,5% (2018), cosa que indica un desenvolupament econòmic. La presència de zones d'extracció minera va arribar al 17% (2018), un canvi rellevant en l'ús del sòl.

Al municipi d'Elda, el teixit urbà continu es va reduir del 60,8% (1990) al 29% (2018), mostrant una disminució de la urbanització concentrada. Va augmentar significativament en zones industrials i comercials fins al 33,5% (2018).

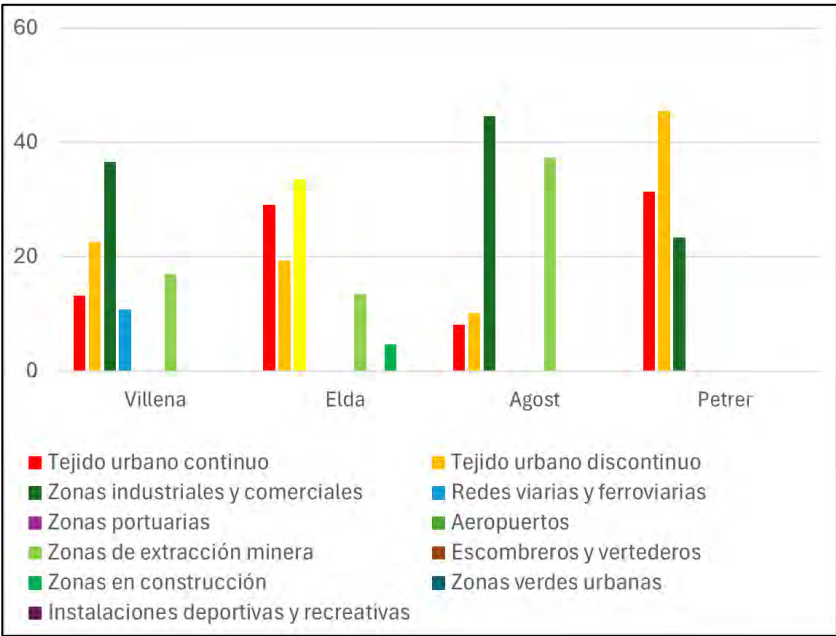
A Agost, el teixit urbà continu es va reduir del 100% (1990) al 8,1% (2018), reflectint un canvi dràstic en l'ocupació urbana. Hi va haver un increment destacat en zones industrials i comercials, que van assolir el 44,5% (2018), convertint-se en l'ús predominant, i també les zones d'extracció minera van augmentar significativament, arribant al 37,3% (2018).

Al municipi de Petrer, el teixit urbà continu va baixar del 50,3% (1990) al 31,3% (2018), indicant un patró similar a altres municipis. Hi va haver un increment en el teixit urbà discontinu, que va assolir el 45,4% (2018), perifèrica de les zones urbanitzades. Les zones industrials i comercials ocupen un 23,3% (2018), mostrant menys èmfasi en el sector industrial respecte a altres municipis.

Com podem veure a la Figura 1.5 (corresponent a la ocupació del sòl el 2018) i a la Figura 1.6 (corresponent a la ocupació del sòl el 1990), els quatre municipis mostren una disminució en el teixit urbà continu entre 1990 i 2018, fet que suggereix una expansió cap a àrees menys denses i un model d'urbanització més dispers. L'augment en zones industrials i comercials és consistent en tots els municipis, destacant la seva importància econòmica creixent. Villena

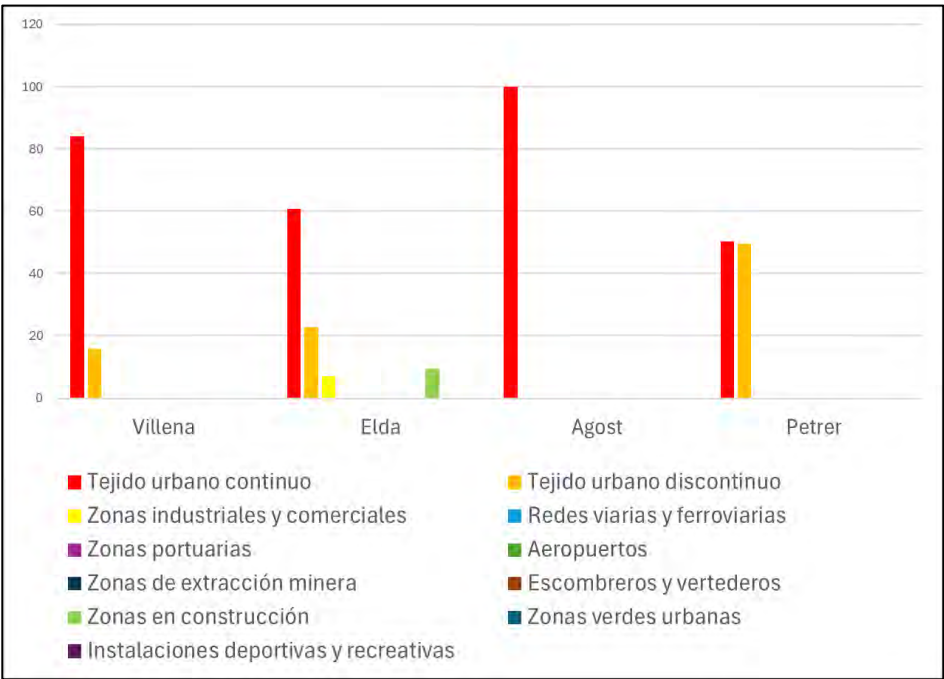
i Agost presenten un augment significatiu d'àrees mineres, mentre que Petrer destaca per l'expansió del teixit urbà discontinu. Aquests canvis reflecteixen una diversificació en l'ús del sòl i una reconfiguració de les prioritats urbanes i econòmiques.

Figura 1.5. Ocupació del sòl el 2018

Font: Atlas Digital de les Àrees Urbanes. IGN. Corine Land Cover. – 2018

Figura 1.6. Ocupació del sòl el 1990

Font: Atlas Digital de les Àrees Urbanes. IGN. Corine Land Cover. - 1990

Sòl construït per edificacions

El sòl construït per edificacions fa referència a l'espai territorial que es destina a diferents tipus de construccions, com edificis entre mitgeres, habitatges unifamiliars, naus industrials i altres estructures. Aquest indicador permet analitzar el patró d'ocupació urbanística a cada municipi i com es distribueixen els diferents tipus d'edificacions.

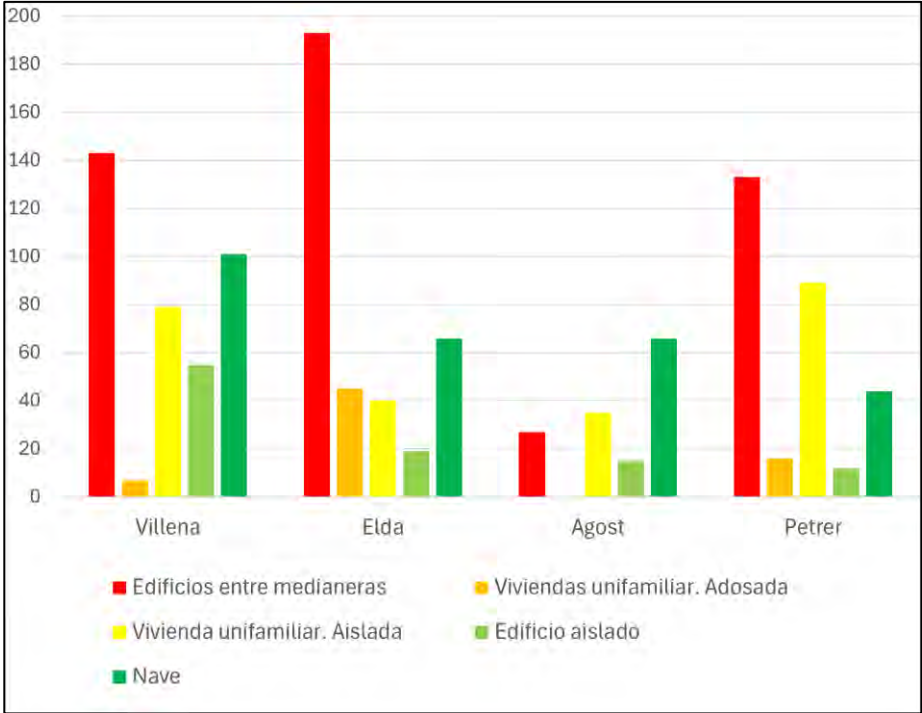
Comparació entre els municipis:

Tal com podem observar a la Figura 1.7, Villena destaca per un predomini d'edificis entre mitgeres, amb un total de 143, la qual cosa reflecteix un model d'urbanització compacte, típic de les àrees urbanes consolidades. Aquesta estructura urbana densa està complementada per una ocupació significativa de sòl per naus industrials, amb 101 en total, fet que subratlla la presència d'una base industrial forta a la localitat. A més, els habitatges unifamiliars aïllats sumen 79, indicant que també hi ha zones residencials disperses, en particular a les àrees perifèriques, fora del nucli urbà principal.

Elda, per la seva banda, presenta una major quantitat d'edificacions entre mitgeres, amb 193, fet que subratlla un teixit urbà encara més dens. Pel que fa a l'activitat industrial, la presència de naus és significativa, però en menor mesura que a Villena, amb un total de 66. Elda també es caracteritza per una notable diversificació en les seves tipologies residencials, amb 45 habitatges unifamiliars adossats, indicant una varietat en els tipus d'habitatges, adaptats a diferents necessitats i situacions familiars.

A Agost, s'observa un clar predomini de les naus industrials, amb 66, la qual cosa indica un enfocament més orientat a l'activitat industrial, en comparació amb altres municipis. No obstant això, el nombre d'edificis entre mitgeres és menor, arribant només a 27, fet que suggereix que el nucli urbà d'Agost és més petit i menys dens. D'altra banda, els habitatges unifamiliars aïllats sumen 35, una xifra destacada en comparació amb altres municipis, fet que apunta a la presència de zones residencials menys concentrades, de caràcter més dispers.

Finalment, Petrer mostra un equilibri entre edificis entre mitgeres i habitatges unifamiliars aïllats. Amb 133 edificacions entre mitgeres i 89 habitatges unifamiliars aïllats, Petrer combina un model d'urbanització dens al centre amb una expansió més suburbana cap a les afores. A diferència de Villena i Agost, la presència de naus industrials a Petrer és relativament baixa, amb només 44, la qual cosa indica un menor pes de l'activitat industrial en comparació amb aquests altres municipis.

Font: Atlas Digital de les Àrees Urbanes. SIOSE – 2014

Tipologia de sòl

Les tipologies de sòl i la seva categorització urbana descriuen els diferents usos i funcions del sòl en un municipi, organitzats en categories com, urbà mixt (nucli històric, eixample, discontinu), dotacional, terciari, industrial, infraestructures de transport i altres usos artificials. Aquesta categorització permet analitzar la distribució i la planificació territorial a cada municipi.

Comparació de les classes de sòl entre municipis:

Gràcies a l'anàlisi disponible a la Figura 1.8, Villena es distingeix per comptar amb una gran quantitat de sòl dedicat a infraestructures de transport, amb un total de 443, fet que el converteix en un aspecte característic i diferenciador del municipi. A més, el sòl urbà mixt discontinu (386) i el sòl industrial (199) són igualment rellevants, reflectint una combinació entre àrees residencials disperses i zones industrials de gran extensió. També posseeix una notable quantitat de sòl dotacional (108), que es destaca en comparació amb els altres municipis de la zona.

Elda, d'altra banda, presenta un predomini de sòl urbà mixt en la categoria d'eixample (200), fet que suggereix un patró d'urbanització consolidada i compacta. Tot i que també compta amb sòl urbà mixt discontinu (315), aquest és de menor proporció que a Villena. A més, Elda té una menor quantitat de sòl destinat a infraestructures de transport (85) i a ús industrial (116), fet que reflecteix una estructura urbana menys orientada cap a aquestes àrees en comparació amb Villena.

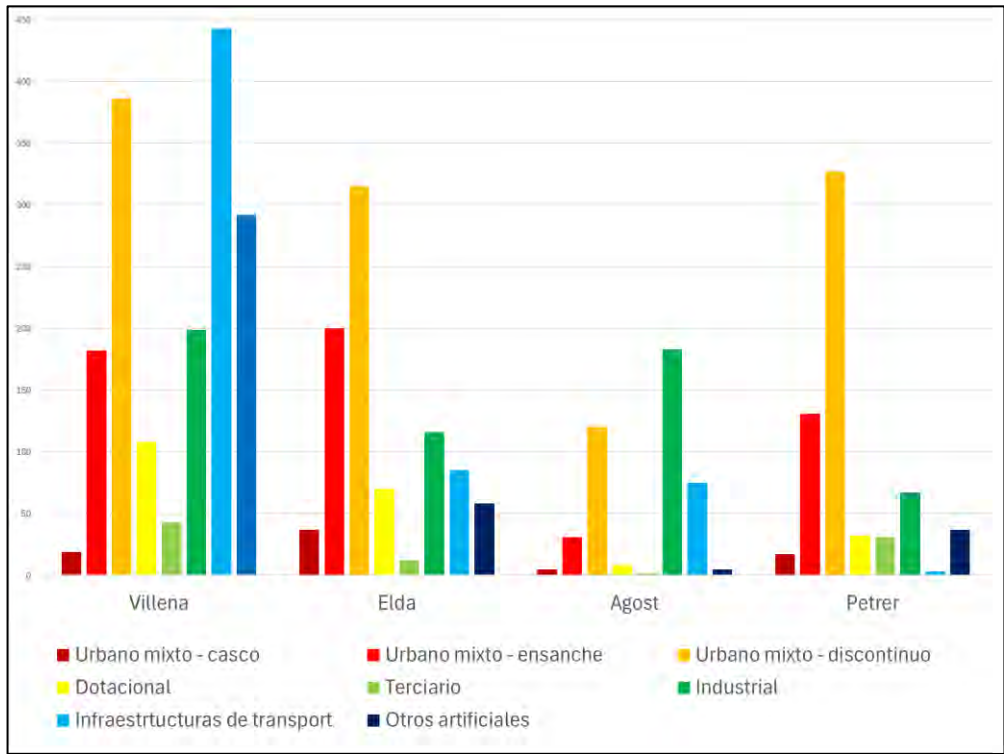
Agost, en comparació, destaca per la seva considerable quantitat de sòl industrial (183), sent aquest l'ús predominant al municipi. També compta amb una proporció destacada de sòl urbà mixt discontinu (120), la qual cosa indica l'existència d'àrees residencials disperses. Les altres categories de sòl tenen valors més baixos, fet que reflecteix un desenvolupament més limitat i específic, amb un enfocament més centrat en l'activitat industrial.

Finalment, Petrer posseeix una alta proporció de sòl urbà mixt discontinu (327), fet que mostra un equilibri entre zones residencials compactes i àrees més disperses. Comparteix amb Villena una proporció significativa de sòl urbà mixt d'eixample (131), fet que reflecteix també un patró d'expansió urbana. El sòl industrial (67) i el

Figura 1.7. Sòl construït per edificacions a Villena, Agost, Elda i Petrer (2014)

d'infraestructures de transport (3) són menors a Petrer, la qual cosa indica un enfocament menys industrialitzat en el seu desenvolupament en comparació amb altres municipis.

Figura 1.8. Tipologia de sòl i categorització

Font: Atlas Digital de les Àrees Urbanes. SIOSE – 2014

Antiguitat edificació

A grans trets, podem trobar els següents teixits urbans al Vinalopó:

- 1) Nuclis històrics
- 2) Primers creixements moderns (anterior al s. XX)
- 3) Eixamples (finals del s. XIX i principis del s. XX)
- 4) Creixements suburbans sense planificació (1955-1975)
- 5) Polígons d'habitatges (1955-1975)
- 6) Urbanització dispersa (1970-actualitat)

Cada un dels tipus de teixit està inscrit en un context històric particular i respon a diferents necessitats dels diferents períodes. Gràcies al visor del vol americà de 1956 i a l'informe d'avaluacions dels edificis de la GVA podem analitzar el creixement dels nuclis urbans en les últimes dècades.

En general, aquells pobles més rurals (aquells que compten amb menys de 5.000 habitants en l'actualitat) han experimentat pocs canvis en l'extensió dels seus nuclis en els últims 70 anys, a excepció de la construcció de polígons industrials i d'habitatges.

La gran expansió s'ha concentrat en aquells municipis més poblats del Vinalopó. Destaquen el creixement d'Elda-Petrer (que fa 70 anys eren dos nuclis separats diferenciats) i de Villena.

El creixement d'Elda-Petrer s'ha basat en els primers anys a afavorir la unió entre nuclis. Primer va ser a través dels eixamples (destacant l'eixample d'Elda) i posteriorment a través de polígons d'habitatges. En els últims temps s'ha urbanitzat a través d'edificacions de baixa densitat cap al nord i cap al sud.

El creixement de Villena es va realitzar de la següent manera: primer trobem un nucli històric proper al castell. D'allà es van produir els primers creixements cap a la zona del pla a través d'eixamples i posteriors creixements d'alta densitat i edificis. En els últims anys s'han construït edificacions de baixa densitat (a través d'adossats) cap al nord de la població.

No obstant això, una gran expansió que s'ha donat a la comarca ha estat el creixement de la urbanització dispersa informal al llarg de tots els termes municipals. S'ha aprofitat la conjuntura de normatives municipals molt laxes per urbanitzar el sol rústic. És una de les majors diferències que observem en comparar els visors de 1956 i 2023: en aquests 70 anys s'ha produït una urbanització informal de sol rural sense precedents.

En els següents quatre mapes es presenten els mapes dels municipis segons el seu any de construcció per a Elda (Mapa 1.13), Petrer (Mapa 1.14), Villena (Mapa 1.15) i Agost (

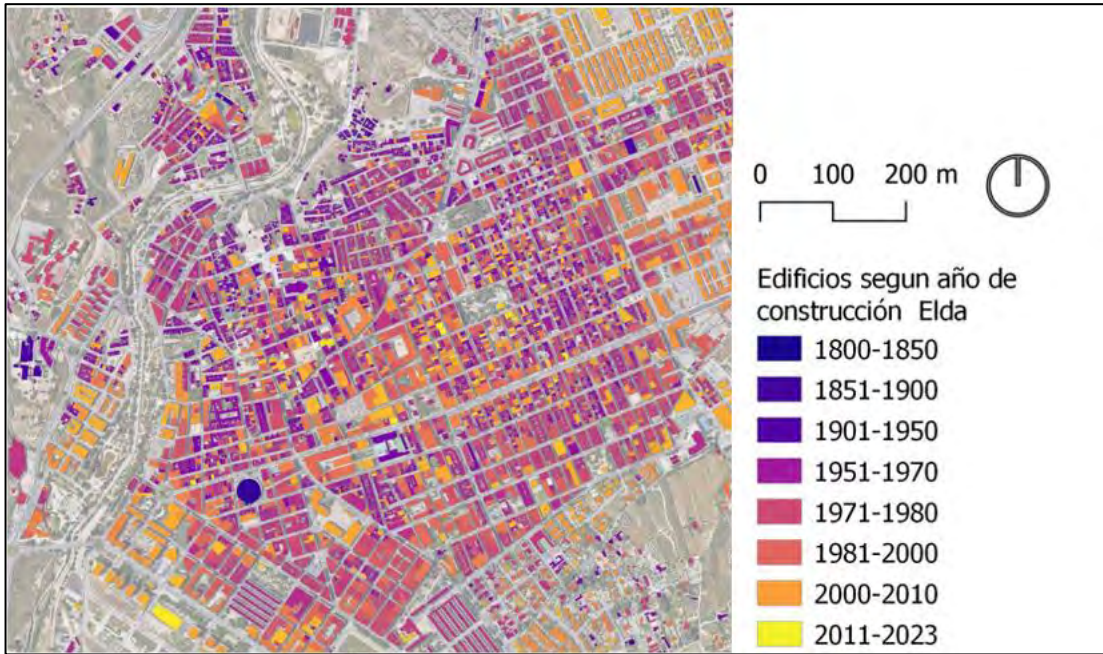
Mapa 1.16).

Elda

El Mapa 1.13 representa el desenvolupament urbà del municipi d'Elda, destacant els edificis segons l'any de construcció.

De 1800 a 1900, els edificis més antics es concentren al nucli original d'Elda. Fins a 1950, es dona una primera expansió urbana, on la ciutat s'estén més enllà del centre històric amb un teixit urbà més regular però encara compacte. Després, fins a 1980, es produeix un boom de la construcció de postguerra, en què l'expansió residencial s'orienta cap a l'exterior. Fins a la dècada del 2000, trobem edificis tant als suburbis com al centre de la ciutat.

Mapa 1.13. Mapa dels edificis segons any de construcció d'Elda

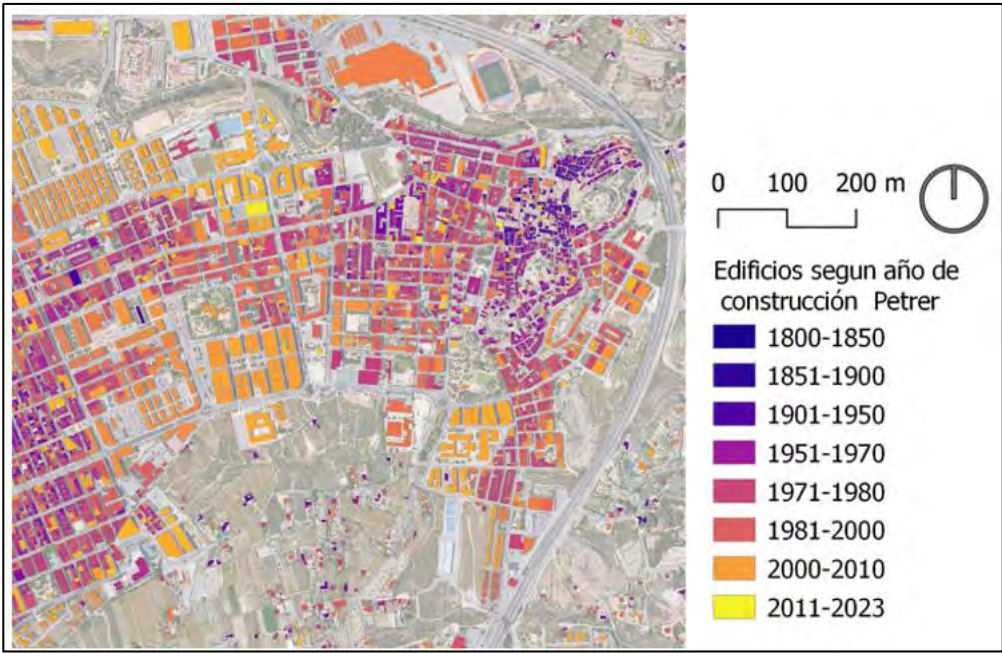

Font: Elaboració pròpia amb dades de la Direcció General del Cadastre.

Petrer

El Mapa 1.14 representa el desenvolupament urbà del municipi de Petrer, destacant els edificis segons l'any de construcció. El nucli antic està representat pels edificis més antics. S'observa un ràpid creixement de postguerra de 1951 a 1980, on fins al 2023 hi haurà els edificis de color groc.

Mapa 1.14. Mapa dels edificis segons any de construcció de Petrer

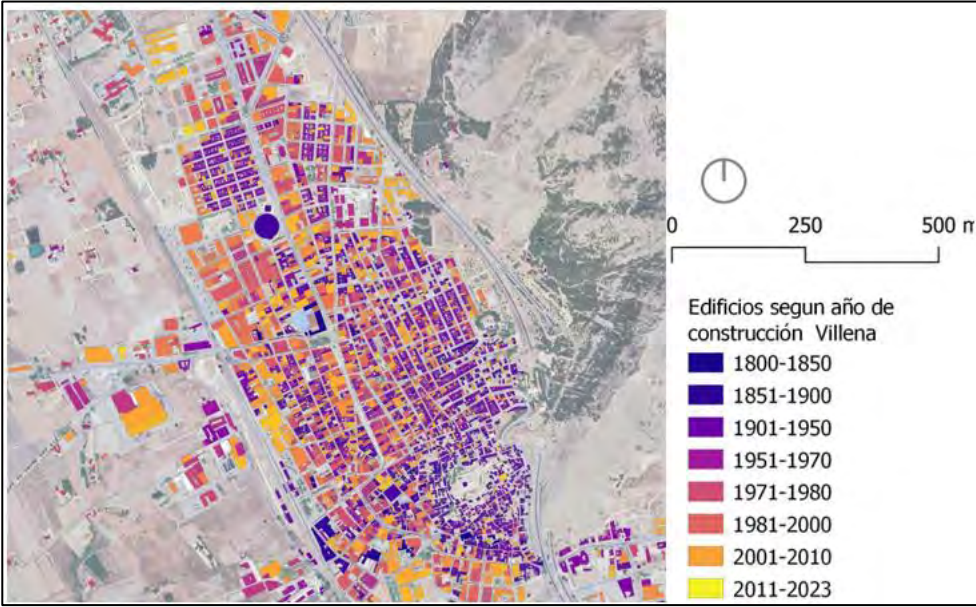

Font: Elaboració pròpia amb dades de la Direcció General del Cadastre.

Villena

El Mapa 1.15 representa el desenvolupament urbà del municipi de Villena, destacant els edificis segons l'any de construcció. El centre històric, amb edificis en blau fosc i blau (1800-1900), destaca el nucli més antic de la ciutat, caracteritzat per parcel·les irregulars. Les zones circumdants mostren l'expansió del segle XX (morat i fucsia), mentre que els suburbis, amb tons taronges i grocs, reflecteixen un desenvolupament més recent, de 1981 a 2023.

Mapa 1.15. Mapa dels edificis segons any de construcció de Villena

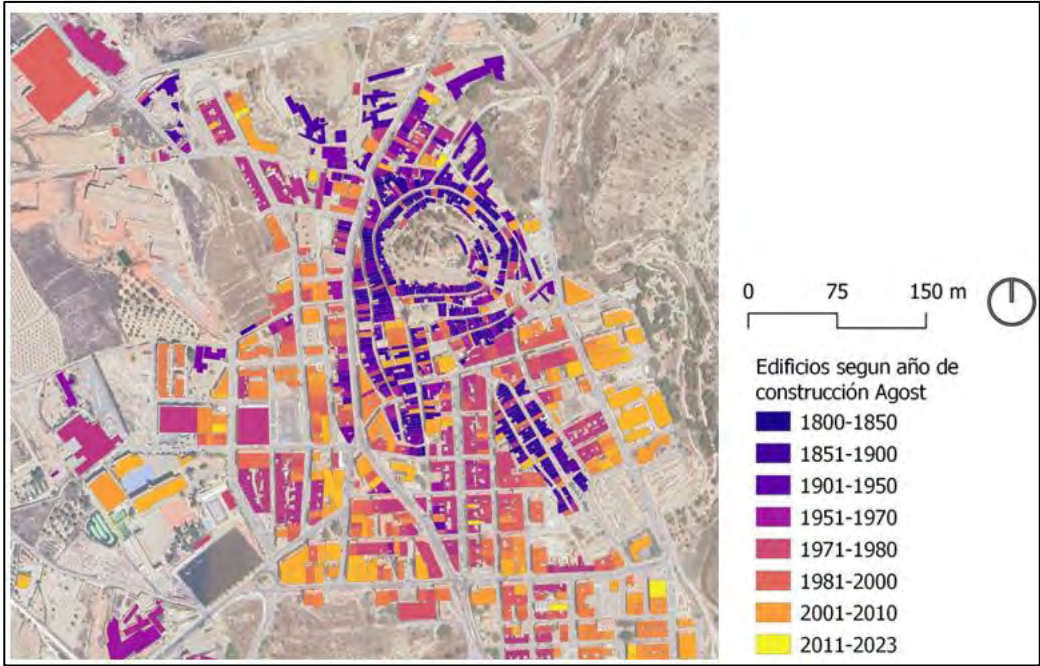

Font: Elaboració pròpia amb dades de la Direcció General del Cadastre.

Agost

El

Mapa 1.16 representa el desenvolupament urbà del municipi d'Agost, destacant els edificis segons l'any de construcció. Els edificis més antics (blau fosc, 1800-1850, i blau, 1851-1900) es concentren a la zona central i les àrees properes, posant de manifest la formació històrica del nucli urbà. De 1901 a 1970, s'observa una primera expansió cap a les zones perifèriques del centre històric. Aquest període reflecteix el desenvolupament urbà vinculat a les noves necessitats residencials i d'infraestructures del segle XX, sovint associades a traçats més regulars que les zones centrals. Fins a arribar al color groc, amb el que es representen les darreres cases construïdes, més allunyades del centre històric.

Font: Elaboració pròpia amb dades de la Direcció General del Cadastre.

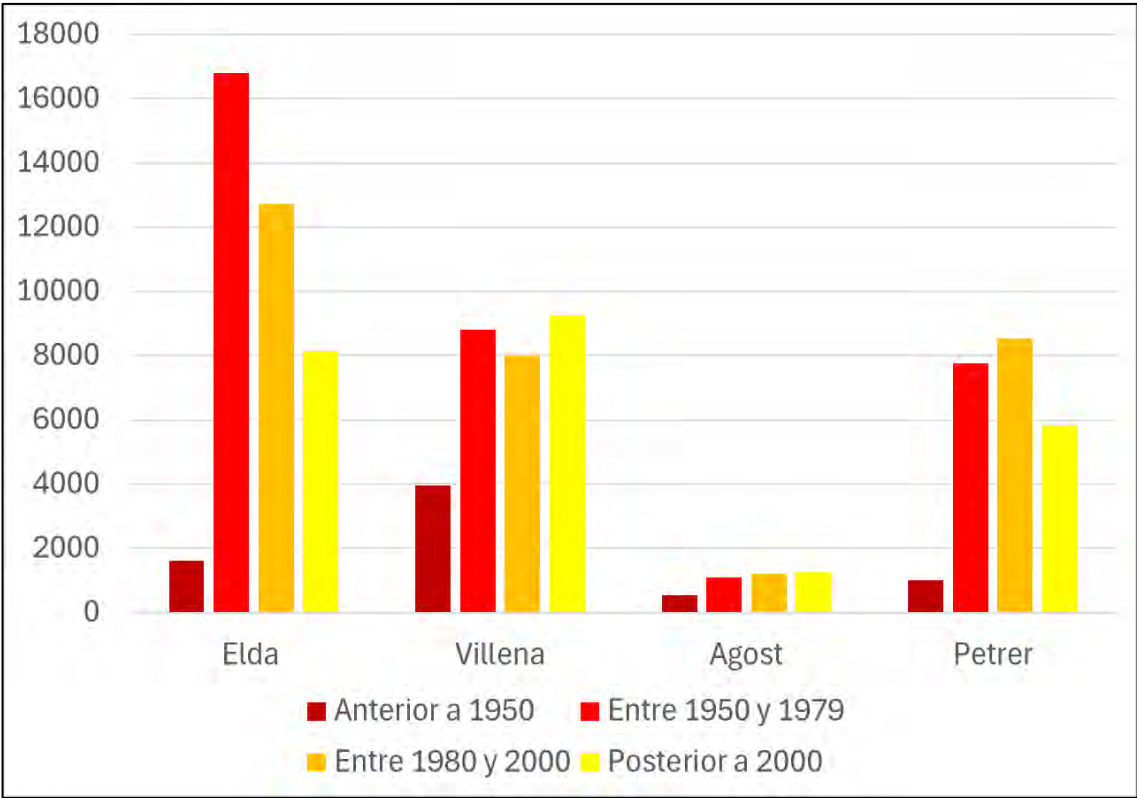
D’aquesta manera, les edificacions segons la data de construcció reflecteixen l'antiguitat del parc immobiliari d'un municipi, permetent analitzar les etapes de desenvolupament urbà, els períodes de major creixement i el grau de renovació o construcció recent. Aquest indicador és útil per avaluar les necessitats de rehabilitació, planificació i adaptació urbanística.

Tal com podem observar a la Figura 1.9, al municipi d'Elda predominen les construccions entre 1950-1979 (16.812 edificacions), indicant un parc immobiliari relativament envellit. Villena no reporta canvis significatius. Al municipi d'Agost s'ha registrat un creixement lleu en edificacions recents. Posteriors a 2000 augmenten de 974 (2013) a 1.255 (2023) (+28,8%) i també hi ha una reducció parcial en edificacions anteriors a 1950 (de 561 a 540), possiblement degut a demolicions. Petrer presenta un increment moderat en edificacions noves: 5.543 (2013) a 5.805 (2023) (+4,7%). Edificacions anteriors a 1950 disminueixen de 1.044 a 1.007, cosa que suggereix una certa renovació del parc immobiliari.

En resum, Elda i Villena presenten un parc immobiliari més envellit, amb gran quantitat d'edificacions entre 1950 i 1979, i un creixement limitat en els últims 20 anys. Agost té un nombre absolut menor d'edificacions, però mostra un dinamisme més gran en les construccions recents. Petrer destaca pel seu creixement sostingut en edificacions noves i una renovació gradual de les més antigues. En general, s'observa un lleu augment en edificacions posteriors a 2000, mentre que les anteriors a 1950 tendeixen a reduir-se, evidenciant processos de renovació urbana.

Mapa 1.16. Mapa dels edificis segons any de construcció d’Agost

Figura 1.9. Edificacions segons data de construcció d’Elda, Agost, Villena i Petrer

Font: Atles Digital de les Àrees Urbanes. Direcció General del Cadastre – 2023

Tipologia d'habitatge

Si fem una ullada general a la tipologia residencial del Vinalopó (Taula 1.6 i Taula 1.7), veurem que, segons l'ús de l'habitatge, en municipis com Elda i Petrer, predominen els habitatges principals, amb percentatges del 76,5% i 79,8% respectivament, cosa que suggereix un perfil majoritàriament residencial permanent. En canvi, Agost i Villena presenten valors relatius d'habitatges principals més baixos (64,3% i 70,3%), reflectint una proporció notable d'habitatges no principals que podrien estar destinats a segones residències o usos no permanents. Per comarques, el Vinalopó Mitjà té un nombre absolut més gran d'habitatges principals i no principals que l'Alt Vinalopó, però en termes relatius, l'Alt Vinalopó presenta un percentatge més gran d'habitatges no principals (34,4% enfront del 28,6%), indicant una major tendència cap a l'ús no habitual, segurament degut a la llunyania de la comarca respecte a l'àrea metropolitana d'Alacant-Elx.

Pel que fa a la tipologia dels edificis (Taula 1.8 i Taula 1.9), a Elda i Petrer, més del 75% dels habitatges estan en edificis residencials de dos o més habitatges. Aquesta dada reflecteix un patró de major densitat urbana. A Agost i Villena, tot i que segueixen predominant els edificis residencials, hi ha un percentatge considerable d'habitatges unifamiliars (60,7% a Agost i 29,6% a Villena), fet que indica un perfil urbanístic més dispers i probablement associat a menor densitat. Si ho analitzem per comarques, a l'Alt Vinalopó, els habitatges unifamiliars representen un 37,8%, mentre que al Vinalopó Mitjà, el percentatge és lleugerament menor (35,2%). No obstant això, en ambdues comarques, els habitatges en edificis residencials de dos o més habitatges superen àmpliament els unifamiliars, amb valors relatius del 59,7% i 63,7% respectivament.

D'una banda, podem establir una relació entre l'ús i el tipus d'habitatge, ja que existeix una correlació entre el predomini d'habitatges principals i els tipus d'edificacions. En municipis amb un percentatge més gran d'habitatges principals (com Elda i Petrer), predominen els edificis residencials de major densitat. Això podria estar relacionat amb una demanda d'habitatges adaptades al perfil laboral i la proximitat a centres urbans. En municipis com Agost i Villena, on els habitatges no principals tenen un pes relatiu més gran, s'observa també un predomini d'habitatges

unifamiliars. Aquest fet podria indicar una tendència cap a la dispersió i l'ús com a segones residències, possiblement vinculades a l'oci o el descans.

Taula 1.6. Comarques amb el nombre absolut d'habitatges segons el seu ús principal o secundari i el seu valor relatiu respecte al total comarcal i el total de l'àrea d'estudi.

Comarca	Habitatges principals	% d'habitatges principals	Habitatges no principals	% d'habitatges no principals	Total d'habitatges
Alt Vinalopó	20.581	65,6	10.784	34,4	31.365
Vinalopó Mitjà	66.940	71,4	26.851	28,6	93.791
Total Vinalopó	87.521	69,9	37.635	30,1	125.156

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Taula 1.7. Municipis del Vinalopó segons la seva tipologia residencial, amb el nombre absolut d'habitatges segons el seu ús principal o secundari i el seu valor relatiu respecte al total municipal.

Municipi	Habitatges principals	% d'habitatges principals	Habitatges no principals	% d'habitatges no principals	Total d'habitatges
AGOST	1.887	64,3	1.049	35,7	2.936
ELDA	21.028	76,5	6.460	23,5	27.488
PERTER	13.151	79,8	3.323	20,2	16.474
VILLENA	13.075	70,3	5.534	29,7	18.606

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Taula 1.8. Comarques del Vinalopó amb el nombre d'habitatges unifamiliars i plurifamiliars, el total d'habitatges i el valor relatiu de les diferents tipologies d'habitatges per cada comarca.

Comarca	habitatges unifamiliars	% habitatges unifamiliars	Habitatge en edifici residencial amb 2 o més habitatges	% d'habitatges en edifici residencial amb 2 o més habitatges	Habitatge en edifici no residencial	% d'habitatges en edifici no residencial	Total d'habitatges
Alt Vinalopó	11.841	37,8	18.717	59,7	780	2,5	31.365
Vinalopó Mitjà	32.994	35,2	59.775	63,7	399	0,4	93.791
Total Vinalopó	44.835	35,8	78.492	62,7	1.179	0,9	125.156

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Taula 1.9. Municipis del Vinalopó amb el nombre d'habitatges unifamiliars i plurifamiliars, el total d'habitatges i el valor relatiu de les diferents tipologies d'habitatges per cada municipi.

Municipi	habitatges unifamiliars	% habitatges unifamiliars	Habitatge en edifici residencial	% d'habitatges en edifici	Habitatge en edifici	% d'habitatges	Total d'habitatges

			amb 2 o més habitatges	residencial amb 2 o més habitatges	no residencial	en edifici no residencial	
AGOST	1.782	60,7	1.134	38,6	12	0,4	2.936
ELDA	3.831	13,9	23.025	83,8	99	0,4	27.488
PERTER	4.035	24,5	12.390	75,2	42	0,3	16.474
VILLENA	5.505	29,6	13.055	70,2	48	0,3	18.606

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

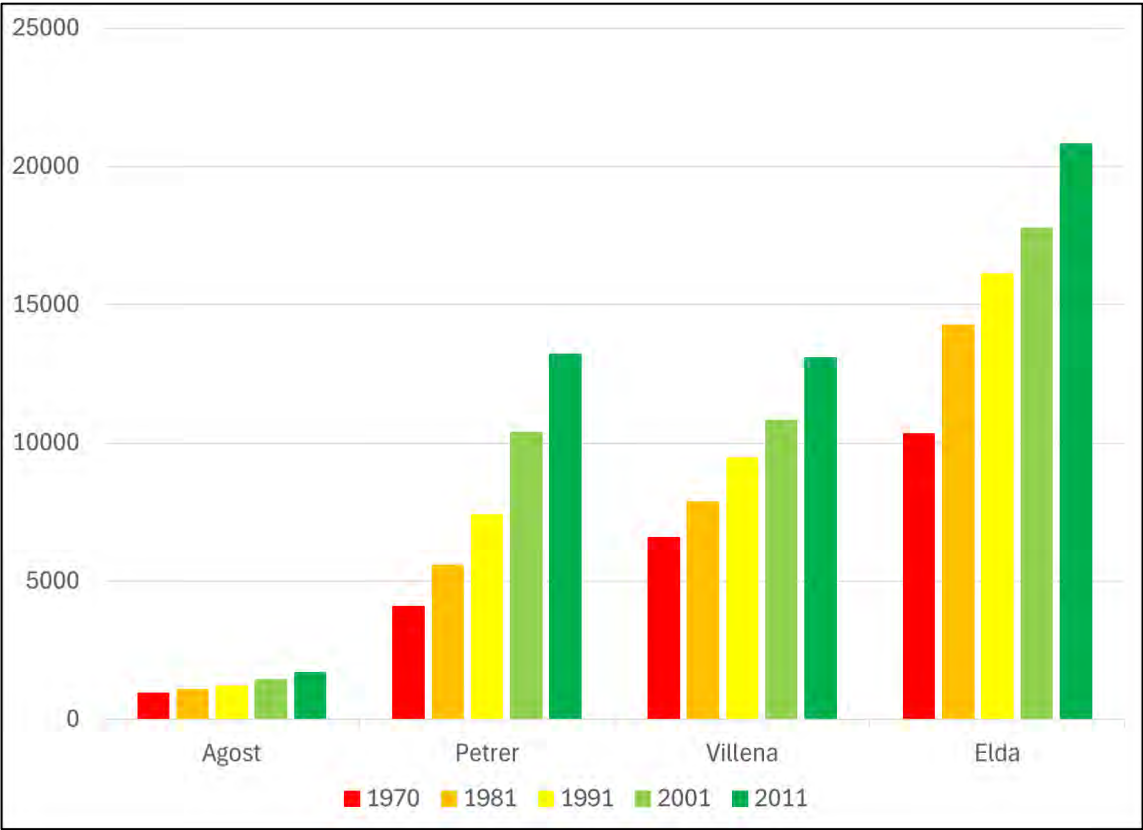
La classificació d'habitatges segons tipus (principals, secundaris, buits i altres) permet analitzar com han evolucionat els patrons residencials als municipis de Villena, Elda, Agost i Petrer al llarg del temps.

El creixement del parc residencial és evident en tots els municipis, impulsat principalment per l'augment d'habitatges principals i secundaris. No obstant això, l'increment en habitatges buits suggereix possibles desequilibris en l'oferta i la demanda d'habitatges, especialment en municipis més grans com Villena i Elda. Aquesta anàlisi evidencia tant el desenvolupament urbà com les possibles tensions en la planificació territorial.

Evolució d'habitatges principals a Agost, Elda, Petrer i Villena

L'evolució d'habitatges familiars principals reflecteix el creixement en el nombre de llars ocupades de manera habitual en un municipi, sent un indicador clau del desenvolupament demogràfic i urbanístic. Aquesta anàlisi, com podem observar a la Figura 1.10, permet observar com han crescut les àrees residencials i la demanda d’habitatge al llarg de les dècades.

Figura 1.10. Evolució d’habitatges d’ús principal a Agost, Elda, Petrer i Villena

Font: Atles Digital de les Àrees Urbanes. Institut Nacional d'Estadística

Com es pot observar a la Figura 1.10, Elda lidera el nombre total d'habitatges principals, seguit per Villena, Petrer i Agost. Petrer presenta el major increment relatiu (+222,5%), reflectint la seva consolidació com a àrea urbana. Agost mostra un creixement menor en xifres absolutes, però rellevant en proporció a la seva mida inicial.

Aquestes tendències reflecteixen com la urbanització i el desenvolupament econòmic han influït en cada municipi, amb una dinàmica més ràpida en àrees amb major potencial urbà com Petrer i Elda.

Taula 1.10. Evolució percentual dels habitatges d'ús principal a Agost, Elda, Petrer, Villena (1970-2011)

Municipi	Any 1970	Any 2011	Augment relatiu (1970-2011)
AGOST	946	1703	79,93%
ELDA	10.329	20.804	101,39%
PETRER	4043	9105	125,19%
VILLENA	6584	13090	98,82%
TOTAL	21.902	44.702	104,08%

Font: Atles Digital de les Àrees Urbanes. Institut Nacional d'Estadística

Edificacions segons el seu ús a Villena, Elda, Agost i Petrer

Les edificacions segons el seu ús classifiquen els immobles en funció de la seva finalitat principal, permetent analitzar l'estructura econòmica i funcional d'un municipi. Els tres usos principals són: industrial, residencial i terciari (comercial o serveis). Donant una visió de l'activitat predominant a cada localitat.

Tal com podem observar a la Figura 1.11, Elda destaca per la seva forta base econòmica, especialment en el sector industrial, amb un elevat nombre d'edificacions industrials (10.751), fet que reflecteix la importància d'aquesta activitat en l'economia local. A més, l'ús residencial és el més alt dels quatre municipis, amb 24.781 edificacions, cosa que destaca la seva mida poblacional considerable i el seu paper com a centre urbà important. Les edificacions terciàries (3.691) també són significativament més nombroses que en els altres municipis, fet que indica una activitat comercial i de serveis consolidada, contribuint així al dinamisme econòmic de la localitat.

Villena presenta un equilibri entre els tres usos de sòl, però amb predomini de l'ús residencial (18.518 edificacions). Això suggereix que, tot i que la ciutat és un important centre urbà, no presenta el mateix dinamisme econòmic comercial que Elda. Pel que fa al sector industrial, Villena té 9.367 edificacions, de manera que continua sent una base productiva sòlida, tot i que inferior a Elda. L'ús terciari (1.922 edificacions) està limitat, reflectint un menor dinamisme en el sector serveis comparat amb Elda, indicant que la ciutat podria estar més centrada en la producció i menys en els serveis.

Agost és el municipi més petit en termes absoluts, amb només 2.923 edificacions residencials, predominant l'ús residencial sobre els altres. Pel que fa a edificacions industrials, se'n registren 962 i terciàries (188), xifres considerablement inferiors a les d'Elda i Villena, fet que reflecteix un caràcter predominantment residencial i una economia més limitada. Això fa d'Agost una localitat on els habitatges són la principal necessitat, amb poca diversificació industrial o comercial.

Petrer té una predominança de l'ús residencial amb 16.210 edificacions, consolidant-se com una àrea habitacional clau dins de la comarca. L'ús industrial (5.284 edificacions) és rellevant, tot i que inferior al de Villena i Elda, fet que suggereix una menor dependència del sector secundari. Les edificacions terciàries (1.562), encara que superiors a les d'Agost, són limitades, això suggereix que, igual que Villena, el desenvolupament comercial i de serveis a Petrer no és tan diversificat com a Elda. Això ressalta la manca de dinamisme en el sector serveis en comparació amb el desenvolupament industrial i residencial.

Els municipis d'Elda, Villena, Agost i Petrer mostren diferents configuracions en l'ús del seu sòl i en la distribució d'edificacions. Elda destaca com el centre urbà més diversificat amb un fort component industrial i de serveis, mentre que Agost es presenta com un municipi més petit i residencial. Villena i Petrer, tot i tenir un fort component residencial, mostren menys èmfasi en el sector serveis, cosa que els fa més dependents dels sectors primari i secundari. Aquesta comparació reflecteix les característiques socioeconòmiques particulars de cada municipi i el seu desenvolupament urbà.

Figura 1.11. Edificacions segons el seu ús a Villena, Elda, Agost i Petrer

Font: Atlas Digital de les Àrees Urbanes. Direcció General del Cadastre - 2023

Densitat poblacional i d'habitatge

Un altre indicador que utilitzem per analitzar la morfologia urbana de les poblacions del Vinalopó és la seva densitat. Segons ONU Hàbitat, la densitat poblacional “descriu el nombre de persones en una àrea determinada i generalment s'expressa com el nombre de persones per hectàrea (p / ha) o unitats d'habitatge per hectàrea” (2017). Així mateix, segons la definició de l'ONU Hàbitat, es pot mesurar la densitat a través de dos criteris de densitat: la densitat neta i la densitat bruta. D'una banda, la densitat neta mesura la població en una àrea assignada per a ús residencial únicament. D'altra banda, la densitat bruta mesura la població en tota la zona urbana, incloent-hi usos no residencials, com carreteres, parcs i aeroports.

Taula 1.11. Densitat neta en els municipis objecte d'estudi

Municipi	Àrea residencial urbanitzada (ha)	Població (2023)	Densitat neta (hab/ha)
AGOST	156	4.948	31,7
ELDA	552	52.620	95,3
PETRER	475	34.533	72,7
VILLENA	587	33.968	57,9

Nota metodològica: en àrea residencial urbanitzada s'inclou casc, eixample i discontinu.

Font: Dades extretes de l’Atlas Digital d’Àrees Urbanes a Espanya.

La Taula 1.11 presentada sobre densitat de població neta en els municipis del Vinalopó (Agost, Elda, Petrer i Villena) proporciona informació sobre els patrons d'urbanització i la relació entre l'àrea residencial urbanitzada, la població i la densitat neta (hab/ha). Pel que fa als municipis del Vinalopó Mitjà (Elda i Petrer) són els que presenten una major densitat neta de població (Elda amb 95,3 hab/ha i Petrer amb 72,7 hab/ha), fet que suggereix un model més compacte i consolidat d'urbanització.

Elda, amb una àrea urbanitzada de 552 ha i una població de 52.620, es posiciona com un nucli clau a la comarca. Aquest municipi actua com a centre de serveis i activitats econòmiques, atraient població. Petrer, amb característiques similars però una densitat una mica menor, podria estar influenciat per una menor compactació del teixit urbà o per àrees urbanitzades no plenament densificades. Són municipis amb nombrosos edificis d'alçada mitjana i amb teixits urbans compactes i ús intensiu del sòl.

D'altra banda, Villena presenta una densitat neta de 57,9 hab/ha, notablement inferior a la dels municipis del Vinalopó Mitjà. Això pot reflectir una urbanització més dispersa pel que fa a sòl urbanitzat residencial.

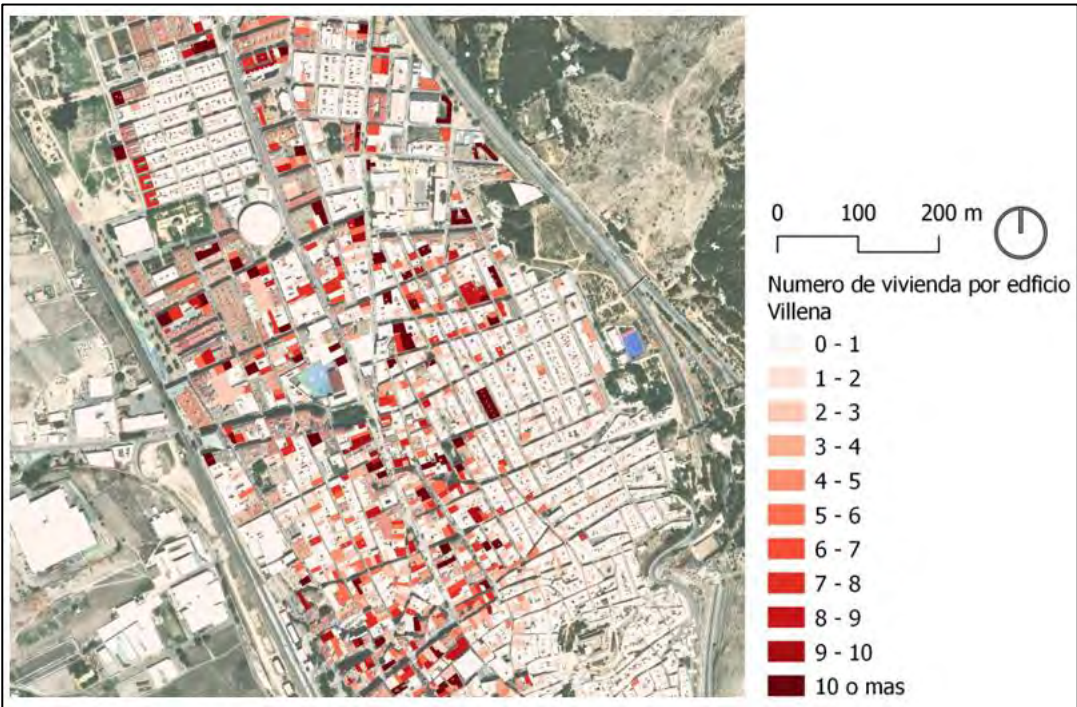
Agost, amb 31,7 hab/ha, presenta el patró més dispers. Aquesta dada està alineada amb una morfologia urbana més tradicional i un menor nivell d'urbanització intensiva, pròpia de nuclis amb una activitat econòmica més rural o periurbana. A Agost, predomina una estructura més fragmentada, amb baixa alçada i presència d'espais no urbanitzats dins del nucli.

La major densitat als municipis del Vinalopó Mitjà reflecteix un desenvolupament urbà més compacte, típic d'àrees amb una alta concentració de serveis i activitats industrials o comercials. Això es relaciona amb el seu paper històric i contemporani com a centre de producció, especialment en sectors com el calçat. Elda i Petrer formen entre elles un sistema urbà integrat, compartint infraestructures i serveis, cosa que reforça el seu paper a la xarxa d'assentaments al Vinalopó. En canvi, la dispersió a Villena pot estar més associada a dinàmiques periurbanes o rurals, amb menor pressió demogràfica i una urbanització més difusa, més llunyana a les relacions funcionals que tenen origen i destinació a l'àrea metropolitana d'Alacant-Elx.

Densitat d'habitatge per edifici

Com es pot observar en el següent Mapa 1.17, que mostra el nombre d'habitatges per edifici al municipi de Villena, hi ha pocs edificis amb un nombre elevat d'habitatges, de fet, a la major part de la zona hi ha habitatges individuals o fins a tres habitatges per edifici.

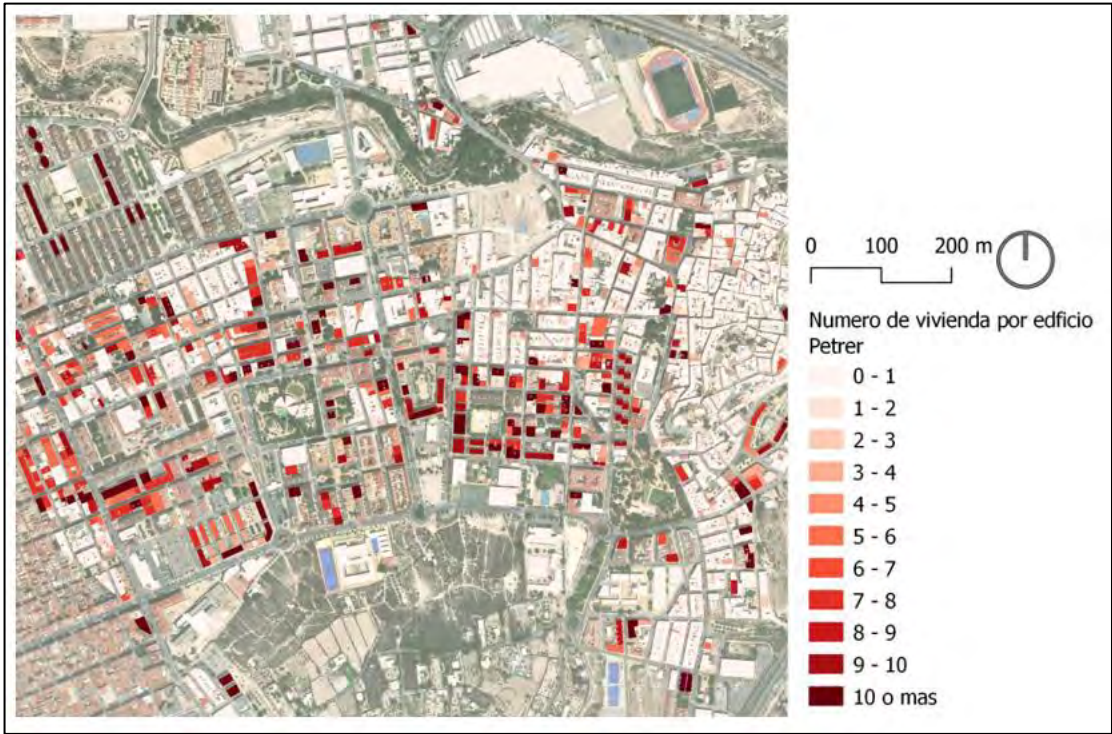
Mapa 1.17. Mapa amb el nombre d'habitatges per edifici a Villena

Font: Elaboració pròpia amb dades de la Direcció General del Cadastre

Mapa 1.18, Mostra la distribució del nombre d'habitatges per edifici a la ciutat de Petrer. Els colors més foscos indiquen edificis amb una major quantitat d'habitatges, mentre que els colors més clars representen edificis amb menys o cap habitatge. La concentració d'edificis amb moltes unitats residencials es troba a les zones centrals i més densament urbanitzades, mentre que les zones perifèriques mostren una menor densitat poblacional amb edificis menys poblats o buits.

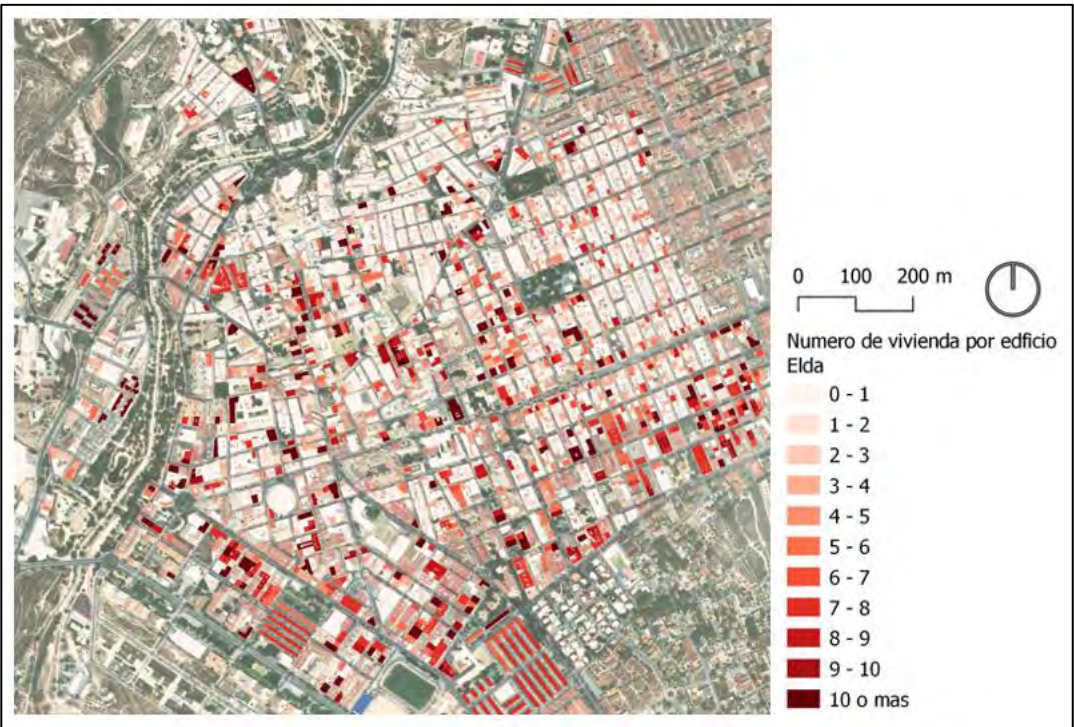
Mapa 1.18. Mapa amb el nombre d'habitatges per edifici a Petrer

Font: Elaboració pròpia amb dades de la Direcció General del Cadastre

El Mapa 1.19 representa la distribució del nombre d'habitatges per edifici a la ciutat d'Elda. Els colors més foscos indiquen edificis amb una major quantitat d'habitatges, mentre que els colors més clars representen edificis amb menys habitatges o cap. Les zones centrals de la ciutat presenten una densitat poblacional més alta, amb edificis més habitats, mentre que les zones perifèriques mostren una menor densitat poblacional i una menor concentració d'unitats residencials. El mapa posa en evidència la variabilitat en la densitat de població entre el centre urbà i les àrees perifèriques.

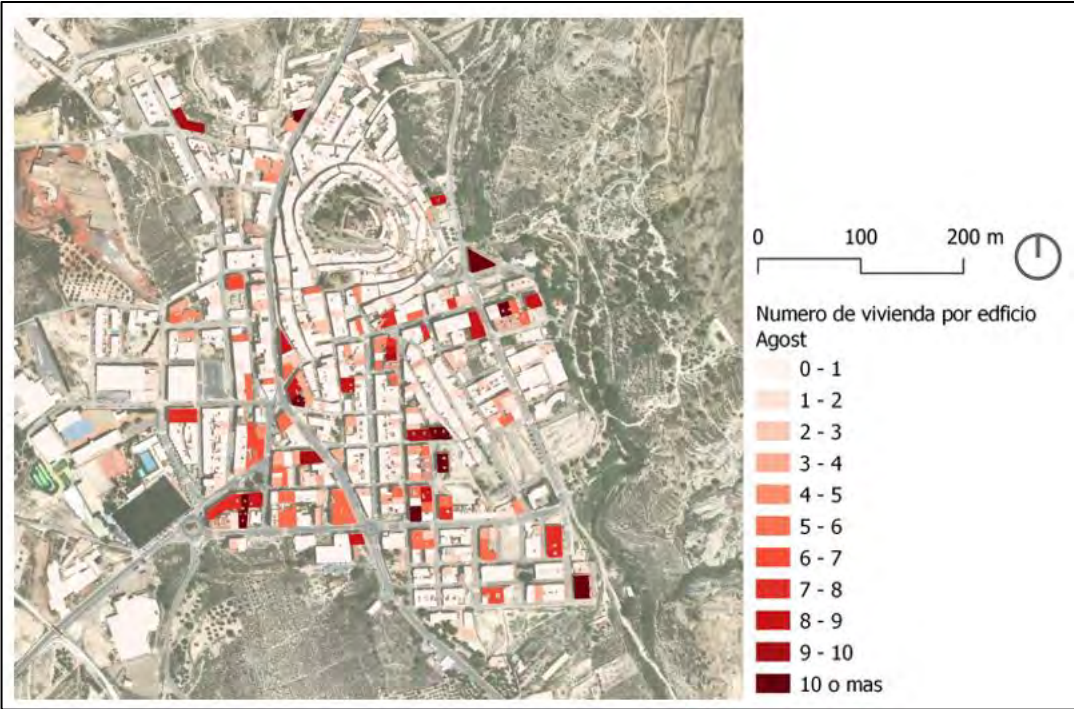
Mapa 1.19. Mapa amb el nombre d'habitatges per edifici a Elda

Font: Elaboració pròpia amb dades de la Direcció General del Cadastre

El Mapa 1.20 mostra la distribució del nombre d’unitats residencials per edifici a la ciutat d’Agost. Els tons més foscos representen edificis amb un nombre més elevat d’habitatges, mentre que els tons més clars indiquen edificis amb menys habitatges o cap. La densitat de població està més concentrada a les zones centrals, mentre que les zones perifèriques la densitat és menor, fet que evidencia una distribució diferenciada entre el centre urbà i les zones adjacents.

Mapa 1.20. Mapa amb el nombre d'habitatges per edifici a Agost

Font: Elaboració pròpia amb dades de la Direcció General del Cadastre

La densitat d’habitatge segons tipus indica la quantitat d’habitatges per quilòmetre quadrat classificats com a principals, buits o secundaris en una àrea específica. Aquest indicador permet analitzar com ha canviat l’ús i l’ocupació del sòl urbà al llarg del temps, proporcionant una visió sobre l’evolució del creixement urbà i els patrons d’ús residencial.

Taula 1.12. Densitat d’habitatges segons tipus (2021):

Indicadors	Villena	Elda	Agost	Petrer
Habitatges principals Km^2	53,9	600,3	44,1	158,1
Habitatges buits Km^2	37,9	459,2	28,3	126,2
Habitatges secundaris Km^2	N/A	N/A	N/A	N/A

Font: Atles Digital de les Àrees Urbanes. Institut Nacional d'Estadístic

Taula 1.13. Densitat d’habitatges segons tipus (2001)

Indicadors	Villena	Elda	Agost	Petrer
Habitatges principals Km^2	44,6	539,4	36,4	135,2
Habitatges buits Km^2	31,3	388	21,5	99,7
Habitatges secundaris Km^2	4,7	3,7,7	1,8	13,7

Font: Atles Digital de les Àrees Urbanes. Institut Nacional d'Estadístic

Taula 1.14. Comparació entre 2021 y 2001 als municipis

Indicadors	Villena	Elda	Agost	Petrer
Habitatges principals Km^2	20,80%	11,30%	21,10%	16,90%
Habitatges buits Km^2	21,10%	18,40%	31,60%	26,60%

Font: Atles Digital de les Àrees Urbanes. Institut Nacional d'Estadístic

1.2.3 Rol y jerarquia

El corredor del Vinalopó es configura com un espai industrialment dinàmic, caracteritzat per la presència de múltiples districtes industrials marshallians, segons s’observa en l’anàlisi de Boix et al. Aquest corredor inclou importants nuclis urbans i industrials com Elda, Petrer i Villena, que destaquen per la seva densitat demogràfica i la seva especialització productiva. Addicionalment, municipis de mida mitjana com Novelda, Monfort i el Pinós també lideren districtes industrials propis, desenvolupant especialitzacions sectorials que diversifiquen l’economia de la regió.

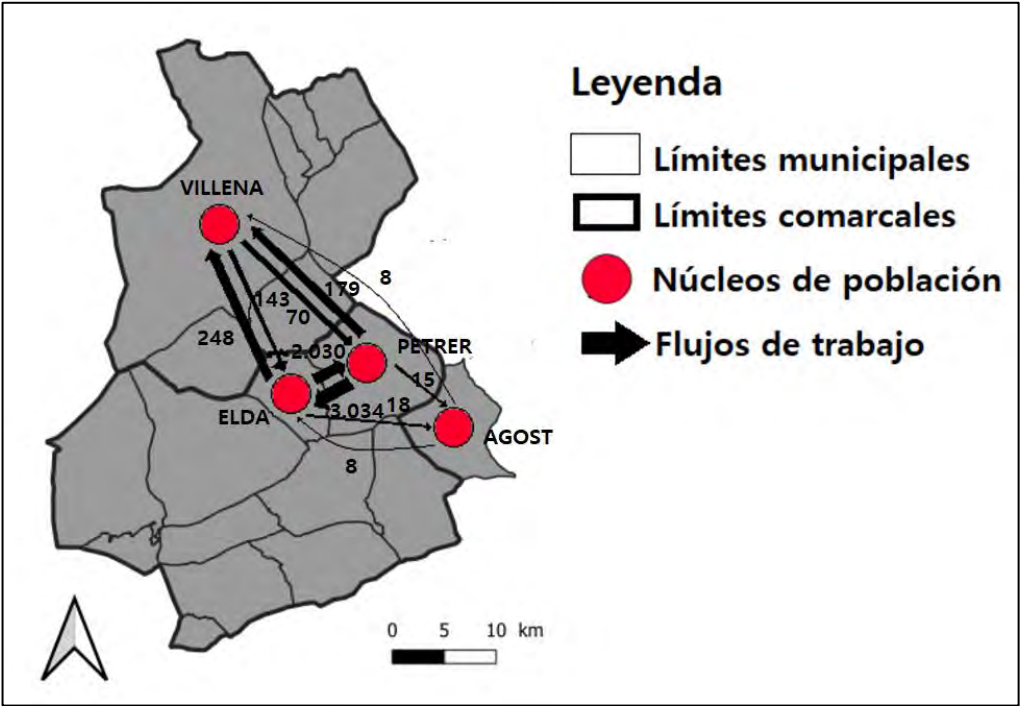
L’activitat industrial del corredor s’estructura al voltant de l’eix de l’autovia A-31, actuant aquesta infraestructura com un element vertebrador que reforça les jerarquies funcionals entre els municipis. Aquestes jerarquies estan determinades per la concentració i especialització industrial, però també per la localització estratègica d’equipaments públics. Per exemple, Elda acull l’hospital comarcal, mentre que Petrer destaca pel seu centre comercial. La regió disposa de 13 centres de salut. També destaca la limitada xarxa de transport públic i la dependència del vehicle privat.

Un factor addicional a considerar és la integració dels municipis del sud del Vinalopó dins de l’àrea funcional Alacant-Elx, la qual cosa influeix significativament en les dinàmiques econòmiques i socials d’aquestes localitats. Aquest vincle amb l’àrea metropolitana atenua l’estancament demogràfic d’alguns municipis en generar oportunitats laborals i de serveis.

L’anàlisi territorial inclou l’avaluació de la quantitat de llocs de treball que ofereixen els municipis del corredor i la seva taxa d’autocontenció, entesa com el quocient entre la població ocupada resident i els llocs de treball disponibles localment. Aquest indicador permet identificar la capacitat de cada municipi per retenir la seva població treballadora, minimitzant la necessitat de desplaçaments Inter municipals. Aquesta anàlisi és fonamental per comprendre els fluxos laborals i les interaccions espacials dins de la comarca, oferint una visió integrada de les dinàmiques socioeconòmiques i els reptes del planejament territorial.

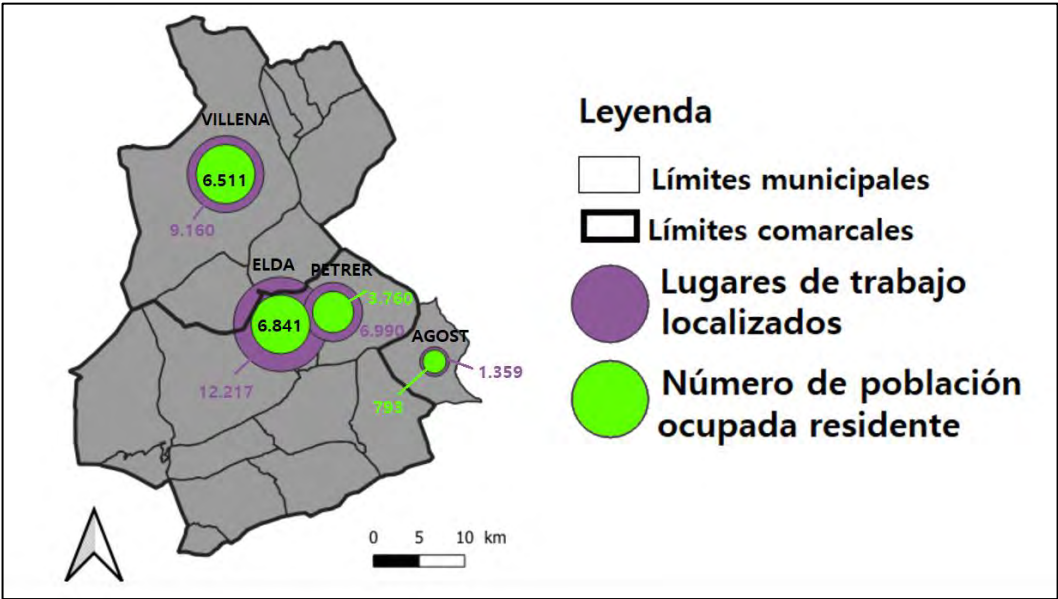
D’aquesta manera, el corredor del Vinalopó es presenta com un model territorial complex, on convergeixen dinàmiques locals, regionals i metropolitanes que determinen l’estructura d’assentaments i les funcions econòmiques de cada municipi.

Mapa 1.21 Mapa de fluxos residència-treball al Vinalopó Mitjà i Alt Vinalopó

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

Mapa 1.22. Mapa de fluxos LTL i POR al Vinalopó Mitjà i Alt Vinalopó

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

El cas de Villena

Villena és un municipi ubicat a l'interior de la província d'Alacant. Dins de la Comunitat Valenciana, és un dels territoris més amplis, amb una superfície de 345,5 quilòmetres quadrats. Està situat a la comarca de l'Alt Vinalopó.

L'economia de Villena es distingeix per la seva diversitat, combinant sectors tradicionals i moderns. Històricament, l'agricultura ha estat una de les activitats fonamentals, amb prop de 16.000 hectàrees cultivades. Els cultius més presents són els de secà, destacant l'olivera, la vinya i els cereals. Aquest factor no només dóna forma al paisatge de la zona, sinó que també preserva les tradicions relacionades amb el camp. Alhora, la viticultura s'ha convertit en un dels pilars econòmics, on es produeixen vins de qualitat reconeguts més enllà de les fronteres locals.

Pel que fa al sector industrial del municipi, té una gran importància, amb activitats relacionades amb la fabricació de calçat, mobles i la transformació de productes agrícoles. La ubicació estratègica del municipi impulsa aquest dinamisme, ja que es troba al corredor que connecta Alacant, Albacete i Madrid a través de l'autovia A-31. La xarxa de carreteres i l'existència de dues estacions de tren, una d'elles d'AVE, reforcen la seva capacitat per al comerç i el transport de mercaderies.

A part, s'ha desenvolupat un sector de serveis en creixement, recolzat per la riquesa patrimonial i cultural del municipi. El Castell de la Talaia i el Museu Arqueològic, que posseeix el Tresor de Villena, són atractius destacats. Com a element cultural, destaca especialment la festa de Moros i Cristians, declarada d'Interès Turístic Nacional, generant una important aflluència de visitants al municipi.

D'altra banda, l'ús del sòl de Villena mostra la mescla d'activitats que té el municipi, destacant les zones agrícoles, seguides de zones urbanes, industrials i espais naturals. A part, disposa d'infraestructures ben desenvolupades, incloent sistemes de regadiu i canalitzacions per a l'agricultura.

Finalment, pel que fa al mercat laboral, l'ocupació es distribueix entre els sectors agrícoles, industrials i de serveis. No obstant això, Villena també pateix la lluita com molts altres municipis d'Espanya, on s'afronta el repte de retenir la població jove, que sovint busca oportunitats a ciutats més grans. Malgrat això, el municipi manté i és un exemple d'equilibri entre modernitat i tradició, amb un patrimoni que el recolza.

El cas de Elda

El municipi d'Elda, situat a la província d'Alacant i pertanyent a la comarca del Vinalopó Mitjà, és un municipi amb una tradició industrial i cultural molt important. Amb una extensió territorial de 44,86 quilòmetres quadrats, es caracteritza pel seu dinamisme econòmic i la seva ubicació geogràfica estratègica.

El sector industrial és el principal motor econòmic d'Elda, consolidant-se com un referent internacional en la fabricació de calçat, especialment en la producció de models de sabates d'alta gamma. Això ha generat un ecosistema empresarial que inclou fàbriques de components, disseny i maquinària especialitzada, convertint-se en una peça clau del teixit econòmic de la comarca. Tot i que la indústria domina l'economia, el comerç i els serveis també tenen un paper destacat, oferint ocupació i serveis als habitants locals i dels municipis propers.

L'agricultura, tot i tenir menys pes que en el passat, encara té representació en certes zones del municipi. Es calcula que unes 300 hectàrees estan dedicades al cultiu, principalment de productes de secà com ametllers, oliveres i vinyes. No obstant això, pel que fa a l'ús del sòl a Elda, aquest reflecta la seva transformació cap a un entorn predominantment urbà i industrial, amb major presència d'espais productius i residencials sobre les àrees rurals.

Pel que fa al mercat laboral, Elda està íntegrament lligat a la tradició industrial, tot i que aquesta s'ha vist afectada en les últimes dècades, ja que s'ha experimentat una diversificació cap al sector dels serveis. Aquest factor ha equilibrat econòmicament el municipi juntament amb la seva capacitat d'adaptació a les noves demandes del mercat. Això ha permès que el municipi mantingui una activitat econòmica estable, tot i que també afronta el repte d'atraure i retenir les noves generacions.

Pel que fa a les infraestructures, el municipi d'Elda compta amb una xarxa de transport que li permet tenir una bona connectivitat, ja que disposa de l'autovia A-31, que connecta el municipi amb ciutats com Alacant i Madrid. Aquest factor facilita tant la mobilitat com el comerç. A més, disposa d’una estació de tren. Altres infraestructures importants inclouen, l'Hospital General Universitari d'Elda, que presta serveis a tota la comarca, espais culturals i esportius, etc.

Culturalment, destaca la festa de Moros i Cristians, ja que és un dels seus principals atractius turístics. A més, el Museu del Calçat reflecteix la identitat i història del municipi com a bressol d'aquest tipus d'indústria. També compta amb el Museu Arqueològic i Etnològic.

El cas de Petrer

Petrer, situat a la comarca del Vinalopó Mitjà, forma part de la conurbació amb el municipi veí d'Elda, amb el qual comparteix una intensa activitat econòmica, cultural i social. El municipi té una superfície de 104,2 quilòmetres quadrats. Combina la seva tradició agrícola amb una sòlida base industrial i un entorn natural.

L'ús del sòl reflecteix la diversitat del seu territori, tot i que gran part està dedicat a l'ús residencial i industrial. A part, el municipi manté zones agrícoles i naturals. Es calcula que aproximadament 2.000 hectàrees es destinen al cultiu, majoritàriament de secà, entre els quals destaquen l'ametller, l'olivera i alguns cultius de cereals. Com a zones naturals destaquen el paratge de l'Arenal de L'Almorxó i la Serra del Cid, les quals són àrees protegides.

L'economia del municipi de Petrer està marcada per la seva tradició industrial, vinculada al sector del calçat i la marroquineria, com el seu municipi veí, Elda. A part, la fabricació de bosses, accessoris i articles de cuir ha guanyat rellevància en els últims anys, complementant la indústria tradicional de calçat. Juntament amb això, el comerç i el sector dels serveis ocupen un lloc important, també gràcies a Elda.

En termes d'ocupació, el sector predominant de la població activa es vincula al sector industrial i al de serveis. Això reflecteix la capacitat del municipi per adaptar-se als canvis econòmics i tecnològics.

Pel que fa a les infraestructures de Petrer, el municipi disposa de l'autovia A-31 que el connecta bé amb altres municipis més grans i facilita molt la mobilitat de persones i mercaderies. A part, també compta amb connexions ferroviàries, ja que disposa de l'estació conjunta d'Elda-Petrer.

El cas d’Agost

El municipi d'Agost, que es troba a la comarca de l'Alacantí i destaca per la seva tradició terrissaire i el seu entorn natural. La seva superfície és d'aproximadament 66,6 quilòmetres. La seva economia es basa en activitats tradicionals i en l'aprofitament dels seus recursos naturals.

Pel que fa a l'ús del sòl a Agost, s’observa el predomini de l'ús rural, amb una proporció important dedicada a l'agricultura i a les àrees naturals. S'estima que gairebé 2000 hectàrees estan destinades a cultius, principalment de secà. Predominen els cultius d'ametllers, l'olivera i cereals, que configuren el paisatge agrícola del municipi. A part, les àrees forestals i muntanyoses com el paratge natural del Maimó i la Serra del Ventós aporten valor ecològic i turístic al municipi.

En relació amb l'economia, Agost té com a eix central la seva tradició terrissaire, fet que l'ha convertit en un referent en la producció de ceràmica. Des de temps històrics, la fabricació de peces de fang, especialment cànirs, ha estat una activitat distintiva del municipi a causa de la qualitat de les argiles locals. Actualment, aquest sector ha disminuït en termes d'ocupació, però tot i així es manté viu a través de tallers artesanals i el Museu de Terrisseria, que posa en valor aquest llegat cultural. A banda de la terrisseria, l'agricultura segueix tenint un pes important en l'economia local, juntament amb activitats relacionades amb el sector dels serveis i un incipient turisme rural.

Pel que fa a l'ocupació, la població activa d'Agost es distribueix principalment entre l'agricultura, els tallers de ceràmica i el sector de serveis. Pel que fa a les infraestructures, la xarxa viària el connecta amb municipis com

Alacant, Elda i Novelda a través de carreteres com la CV-820. Agost no disposa de xarxa ferroviària, però la proximitat a altres municipis amb connexions ferroviàries facilita el transport.

Les festes locals, com les festes patronals en honor a Sant Pere i les celebracions entorn de la Mare de Déu de les Neus, reflecteixen la riquesa cultural i contribueixen a mantenir viva la identitat del municipi d'Agost.

Assentaments no principals

Destacarem també altres assentaments a la comarca, com El Pinós, Novelda o Monfort del Cid, que també compten amb els seus respectius polígons industrials (de cuir, pell i calçat en el cas d'El Pinós i de marbre en els casos de Novelda i Monfort). Així mateix, els municipis situats al sud del Vinalopó Mitjà presenten més dependència respecte a l'àrea funcional d'Alacant i Elx. D'altra banda, els municipis de la Vall de Biar presenten un major grau de ruralitat, tot i que també compten amb una indústria local, en aquest cas molt focalitzada en el tèxtil.

Taula 1.15. Fluxos residència-treball a Agost (2021)

AGOST:		
LLOC DE RESIDÈNCIA	LLOC DE TREBALL	NÚMERO
AGOST	VILLENA	8
AGOST	PETRER	0
AGOST	ELDA	8
AGOST	ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	0
AGOST	ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	69
AGOST	ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	836
AGOST	ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	7
AGOST	ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	22
AGOST	NO CONSTA	38
VILLENA	AGOST	0
PETRER	AGOST	15
ELDA	AGOST	18
ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	AGOST	0
ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	AGOST	93
ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	AGOST	431
ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	AGOST	0
ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	AGOST	9
AUTOCONTENCIÓ		
AGOST	AGOST	793

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

Taula 1.16. Fluxos residència-treball a Elda (2021)

ELDA:		
LLOC DE RESIDÈNCIA	LLOC DE TREBALL	NÚMERO
ELDA	VILLENA	248
ELDA	AGOST	18
ELDA	PETRER	2.030
ELDA	ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	387
ELDA	ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	701
ELDA	ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	5.582
ELDA	ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	153
ELDA	ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	529
ELDA	NO CONSTA	298
VILLENA	ELDA	143
AGOST	ELDA	8
PETRER	ELDA	3.034
ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	ELDA	257
ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	ELDA	867
ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	ELDA	939
ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	ELDA	11
ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	ELDA	117
AUTOCONTENCIÓ		
ELDA	ELDA	6.841

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

Taula 1.17. Fluxos residència-treball a Petrer (2021)

PETRER:		
LLOC DE RESIDÈNCIA	LLOC DE TREBALL	NÚMERO
PETRER	VILLENA	179
PETRER	AGOST	15
PETRER	ELDA	3.034
PETRER	ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	333
PETRER	ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	480
PETRER	ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	4.018
PETRER	ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	112
PETRER	ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	284
PETRER	NO CONSTA	216
VILLENA	PETRER	70
AGOST	PETRER	0
ELDA	PETRER	2.030
ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	PETRER	135
ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	PETRER	332
ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	PETRER	625
ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	PETRER	15
ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	PETRER	23
AUTOCONTENCIÓ		
PETRER	PETRER	3.760

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

Taula 1.18. Fluxos residència-treball a Villena (2021)

VILLENA:		
LLOC DE RESIDÈNCIA	LLOC DE TREBALL	NÚMERO
VILLENA	AGOST	0
VILLENA	PETRER	70
VILLENA	ELDA	143
VILLENA	ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	701
VILLENA	ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	99
VILLENA	ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	3.494
VILLENA	ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	222
VILLENA	ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	827
VILLENA	NO CONSTA	241
AGOST	VILLENA	8
PETRER	VILLENA	179
ELDA	VILLENA	248
ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	VILLENA	528
ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	VILLENA	163
ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	VILLENA	1.014
ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	VILLENA	75
ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	VILLENA	434
AUTOCONTENCIÓ		
VILLENA	VILLENA	6.511

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

Taula 1.19. POR, LTL i Taxa d'autocontenció a Villena, Elda, Petrer i Agost

Municipi	Població ocupada resident	Llocs de treball localitzats	Taxa d’autocontenció (POR/LTL)
AGOST	793	1.359	58,4%
ELDA	6.841	12.217	60,0%
PETRER	3.760	6.990	53,8%
VILLENA	6.511	9.160	71,1%

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

1.3 SISTEMES D’INFRAESTRUCTURA DE LA MOBILITAT

El sistema de mobilitat a l'àrea d'estudi es sustenta sobre una xarxa diversa d'infraestructures que inclou carreteres, ferrocarril, autobusos, així com vies ciclistes i per als vianants. Aquest apartat analitza en detall cada component, destacant la seva importància i la seva integració amb l'entorn territorial.

1.3.1 Infraestructura viària

La xarxa viària de les comarques del Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó és clau per garantir la mobilitat interna i les connexions amb la resta de la província d'Alacant i la Comunitat Valenciana. Municipis com Elda, Petrer, Villena i Agost formen part d'un entramat d'infraestructures que combina autopistes, carreteres nacionals, autonòmiques, locals i camins rurals. Aquestes vies no només connecten els principals nuclis urbans i àrees industrials, sinó que també permeten l'accés a zones agrícoles i rurals, promovent el desenvolupament integral del territori.

Les carreteres nacionals i autonòmiques compleixen un paper fonamental en la connectivitat interna i regional. La xarxa de carreteres nacionals inclou 43,3 km, destacant vies com la N-330, que connecta Villena amb Almansa i reforça el transport de mercaderies cap a Castella-la Manxa, i la N-344, que facilita l'accés cap a la Regió de Múrcia. D'altra banda, les carreteres autonòmiques complementen aquesta xarxa, connectant nuclis més petits i àrees rurals amb les principals ciutats de les comarques. Exemples destacats són la CV-80, que uneix Sax i Agost; la CV-83, que connecta Monòvar, Novelda i Agost; i la CV-84, que enllaça Sax amb Salinas. Aquestes infraestructures són essencials per garantir la mobilitat quotidiana dels habitants del Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó.

A continuació, la Taula 1.20 mostra un desglossament detallat dels diferents tipus de carreteres que travessen les comarques del Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó. Aquesta Taula inclou les principals vies de comunicació, les seves extensions i els itineraris que recorren, destacant la seva rellevància en l'estructura viària de la regió.

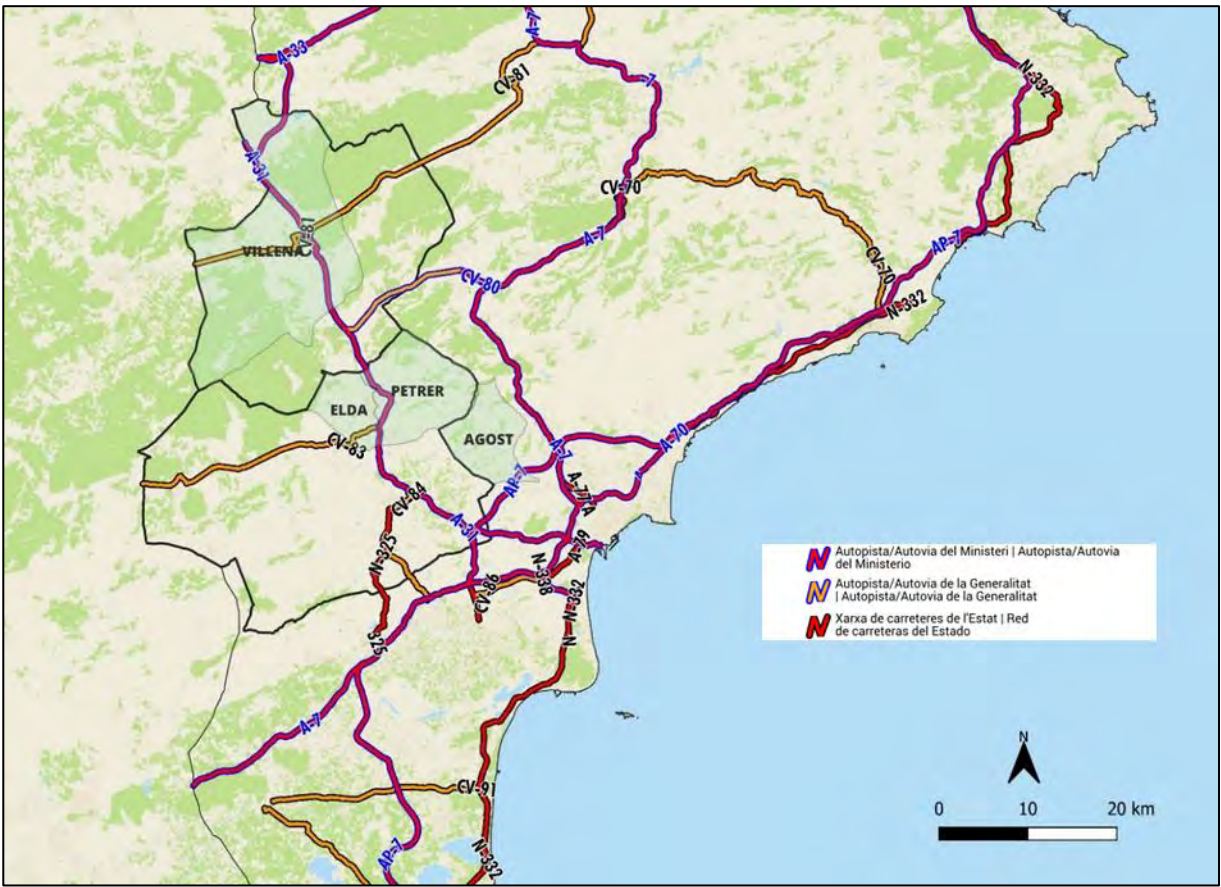
Taula 1.20. Tipus de carreteres al Vinalopó

	Extensió (km)	Nom	Itinerari
Autopista	53	A-31	Alicante - Villena (eix principal del Vinalopó Mitjà y Alt)
	5	AP-7	Alicante - El Campello - Valencia (litoral y connexió al interior)
Carreteres Nacionals/convencionals	10	N-325	Elda - Monfort del Cid (connexió interior del Vinalopó Mitjà i Alicante)
Carreteres autonòmiques	10	CV-80	Sax - Agost (Vinalopó Mitjà)
	30	CV-81	Villena - Beneixama - Bocairent (nord del Vinalopó Alt)
	26	CV-83	Monóvar - Novelda - Agost (Vinalopó Mitjà)
	12	CV-84	Sax - Salinas (Vinalopó Mitjà)
Carreteres Locals	12	CV-835	Elda (sud del Vinalopó Mitjà) - Monóvar
	3,5	CV-837	Petrer (prop de la Sierra del Maigmo) - Catí (nord-oest de Petrer)
	5	CV-809	Villena (nord del Vinalopó Alt) - Caudete (Castilla La Mancha)
	18	CV-813	Villena (sud del Vinalopó Mitjà)- Portichuelo – Caudete (zones agrícoles)
	5	CV-833	Elda - Sax (connexió entre nuclis urbans)

Font: Elaboració pròpia.

Al Mapa 1.23, es visualitza la xarxa viària principal de les comarques del Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó, incloent autopistes, carreteres nacionals i autonòmiques. Aquest mapa permet observar la integració d'aquestes vies al territori i la seva funció en la connexió entre municipis clau com Elda, Petrer, Villena i Agost, així com amb la resta de la província.

Mapa 1.23. Mapa de carreteres principals de l'àmbit del Vinalopó

Font: Elaboració pròpia a partir de la font de l'ICV.

Les carreteres locals i els camins rurals són fonamentals per complementar la xarxa viària principal, assegurant la connectivitat entre els nuclis urbans, les àrees periurbanes i les zones rurals. Les vies locals, com la CV-835 entre Elda i Monòvar, o la CV-833, que connecta Elda amb Sax, tenen un paper clau en la mobilitat de curt abast. Altres carreteres com la CV-837, que enllaça Petrer amb Catí prop de la serra del Maigmo, i la CV-809, que connecta Villena amb Caudete, són estratègiques a les zones més muntanyoses i rurals. D'altra banda, els camins rurals estructuren el territori en profunditat, oferint accés a les àrees agrícoles i garantint el transport de productes agrícoles cap als centres urbans, enfortint l'economia local.

Al Mapa 1.24, es detallen les carreteres locals i els camins rurals que completen la infraestructura viària de l'àmbit d'estudi. Aquest mapa posa de manifest la importància d'aquestes vies per a la connexió dels nuclis més petits i dels assentaments rurals amb els municipis principals, en destaca el seu paper en la mobilitat local i en l'accés a les zones agrícoles de la comarca.

Mapa 1.24. Mapa ampliati de les carreteres i camins de l'àmbit del Vinalopó

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'ICV i Open Street Maps.

Infraestructures previstes

A continuació, s'analitzaran les millores previstes a la xarxa de mobilitat de l'àmbit d'estudi, derivades del Pla PLANIFICA (2024-2027) promogut per la Diputació d'Alacant (Diputació d'Alacant, 2024). Aquests plans, orientats a modernitzar infraestructures i fomentar la mobilitat sostenible, seran detallats més endavant.

- Ampliació i modernització de la CV-84: Es millorarà la connexió entre Elda, Petrer i Aspe, optimitzant l'accés a l'autopista A-31 i facilitant la comunicació entre els municipis del Vinalopó.
- Reestructuració de la N-344 a Villena: S'arranjaran els trams més congestionats per reduir el trànsit pesat en direcció a Múrcia, la qual cosa permetrà agilitzar la logística a les zones comercials i industrials.
- Adequació de vies secundàries: Es realitzaran millores a les carreteres locals connectades a la N-330 a Villena, garantint una millor connexió amb Almansa i el nord de la vall, clau per al transport de mercaderies agrícoles i industrials.
- Millora de la CV-820 a Agost: Aquesta carretera, que connecta Agost amb la comarca del Vinalopó i zones adjacents, serà objecte d'actuacions orientades a optimitzar el seu traçat i garantir una major seguretat viària, facilitant la mobilitat entre l'interior i les zones periurbanes

1.3.2 Infraestructura ferroviària

En aquest apartat es parlarà tant de les vies fèrries com de les estacions de ferrocarril que es troben ubicades en el corredor del Vinalopó.

Vies ferroviàries

El corredor del Vinalopó és una àrea clau dins de la xarxa ferroviària de la província d'Alacant, destacant per la seva combinació d'infraestructures d'alta velocitat, línies de rodalies i connexions per a mercaderies. Aquestes vies permeten una connectivitat essencial entre les principals ciutats de l'interior alacantí i la resta del territori nacional.

La línia d'Alta Velocitat (AVE), com a part del Corredor Madrid-Levante, representa una de les principals infraestructures del corredor. Aquesta línia de 46,6 km de longitud a la província d'Alacant està construïda amb doble via electrificada d'amplada internacional (1.435 mm) i està dissenyada per a velocitats de fins a 350 km/h, tot i que a la pràctica opera a un màxim de 300 km/h. En aquesta regió, la línia connecta directament amb l'estació Villena AVE i permet enllaços ràpids cap a Madrid, València i Alacant. La seva construcció, completada el 2013, va requerir obres significatives com viaductes, túnels i l'adaptació del terreny, a causa de l'orografia de l'interior alacantí. L'electrificació es gestiona mitjançant una Línia Aèria de Contacte (LAC) amb corrent continu a 25 kV, cosa que la fa compatible amb els estàndards europeus.

Per la seva banda, la xarxa de **Rodalies** (C-3), que uneix Alacant amb Villena, passant per Elda i Petrer, opera majoritàriament sobre vies d'amplada ibèrica (1.668 mm). El tram entre Alacant i Elda disposa de doble via electrificada, mentre que el trajecte cap a Villena utilitza una via única també electrificada, limitant lleugerament la capacitat operativa. Aquesta línia, gestionada per Adif i operada per Renfe, no només permet el transport de passatgers, sinó que també s'utilitza parcialment per a mercaderies, facilitant el moviment de productes industrials i agrícoles. La infraestructura compta amb sistemes de senyalització avançada i passos a nivell en zones concretes, tot i que diversos han estat suprimits en els últims anys per tal de millorar la seguretat viària i ferroviària.

La infraestructura de transport de mercaderies en el corredor del Vinalopó està desenvolupada com a conseqüència de la importància econòmica de la regió. El sector industrial d'Elda i Petrer, centrat en el calçat, utilitza ramals específics per a la distribució dels seus productes cap a mercats nacionals i internacionals. Així mateix, Villena, amb una important producció agrícola, disposa de vies i apartadors que permeten la càrrega i descàrrega de mercaderies destinades principalment a l'exportació. En total, el corredor compta amb més de 25 km de vies dedicades exclusivament al transport de mercaderies, amb apartadors habilitats per a trens de fins a 750 metres de longitud, seguint els estàndards europeus.

El Mapa 1.25, mostra les infraestructures ferroviàries del corredor de l'Alto i Mitjà Vinalopó, amb una diferenciació per tipus d'amplada de via i estat de construcció.

Al mapa, l'amplada UIC (Unió Internacional de Ferrocarrils), representada per línies blaves, correspon al estàndard internacional (1.435 mm), utilitzat principalment en línies d'alta velocitat. També es pot observar la presència d'infraestructures d'amplada ibèrica (1.668 mm), marcades en vermell, que representen l'estàndard ferroviari tradicional a Espanya. A més, es destaquen les seccions subterrànies i aquelles en construcció, la qual cosa permet avaluar l'expansió i modernització de la xarxa ferroviària a la regió. Aquest mapa és clau per entendre la connectivitat i el progrés en termes de transport ferroviari a la zona.

Mapa 1.25. Mapa de la xarxa ferroviària de l'àmbit del Vinalopó

Font: Elaboració pròpia a partir de la font de l'ICV.

Estacions

La comarca del Vinalopó compta amb una xarxa ferroviària estratègica que combina infraestructures modernes i tradicionals, enfocades tant en el transport de passatgers com en el de mercaderies. Entre les estacions més destacades es troba la d'Elda-Petrer, inaugurada a finals del segle XIX, que serveix com a un node clau de Rodalies i Mitja Distància amb tres vies operatives, dos andanes cobertes i accessibilitat universal mitjançant ascensors i escales. Aquesta estació, renovada en diverses ocasions, està ubicada a prop dels nuclis urbans d'Elda i Petrer, la qual cosa facilita la mobilitat local. D'altra banda, l'estació urbana de Villena també destaca per la seva importància històrica a la línia Alacant-Albacete, comptant amb quatre vies, dos andanes (una parcialment coberta) i un entorn adequat per al transport de mercaderies. A 5 km del nucli urbà, l'estació de Villena AVE, inaugurada el 2013, aporta modernitat amb les seves andanes d'alta capacitat, zones d'aparcament àmplies i accessos adaptats, sent un punt clau del Corredor Madrid-Levante. Finalment, tot i que Agost no disposa actualment d'una estació activa per a passatgers, en el passat va jugar un paper important en el transport de mercaderies relacionades amb la seva indústria ceràmica.

La Taula 1.21 a continuació resumeix les característiques principals de les estacions de transport en el corredor de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà. Inclou informació sobre la seva ubicació, infraestructures disponibles, accessibilitat per a persones amb mobilitat reduïda, i les opcions de compra i validació de bitllets. Aquest anàlisi permet valorar la funcionalitat i adequació de les estacions en termes de connectivitat i comoditat per als usuaris.

Taula 1.21. Estacions de tren de l'àmbit del Vinalopó

Estació	Km d'ubicació	Característiques principals	Bitllets (compra i validació)	Accessibilitat (mobilitat reduïda)	Infraestructura
Elda-Petrer	Rodalies línia C-3	Node estratègic, tres vies operatives, dos andanes cobertes, pas subterrani amb accessibilitat (ascensors i escales). Ubicada a prop del nucli urbà.	Màquines automàtiques i torniquets	Sí	Bancs, il·luminació, panells d'informació i banys.
Villena (urbana)	Línia Alacant-Albacete	Quatre vies, dos andanes (una parcialment coberta), pas a nivell per creuar. Proper al nucli urbà, amb apartadors per a mercaderies.	Màquines automàtiques i torniquets	Sí	Bancs, panells d'informació, zones per a mercaderies i banys.
Villena AVE	Corredor Madrid-Levante	Andanes d'alta capacitat (400 m), moderna, ubicada a 5 km del nucli urbà, zones d'aparcament, connectada amb autobusos i taxis.	Màquines automàtiques	Sí	Sala d'espera, cafeteria, accessos adaptats i banys.

Font: Elaboració pròpia a partir d'informació de Renfe, Adif i fonts públiques.

1.3.3 Infraestructura de transport en autobús

La comarca del Vinalopó, que inclou municipis com Elda, Petrer, Agost i Villena, disposa d'una xarxa d'infraestructures d'autobusos que connecta de manera eficient aquests municipis amb altres punts de la província d'Alacant. La quantitat i distribució de les parades d'autobús varia segons la població i la densitat d'activitat econòmica de cada municipi, amb un especial èmfasi en les zones més urbanitzades i els punts d'interès comercial i industrial.

Elda, sent un dels municipis amb més població, disposa d'un nombre elevat de parades que cobreixen tant el centre urbà com les zones perifèriques, garantint una bona accessibilitat als usuaris. Les parades a Elda es concentren especialment a l'àrea central, a prop de l'estació de tren, i als barris residencials propers. Petrer, per la seva banda, compta amb un nombre considerable de parades distribuïdes de manera equitativa entre el centre i les zones properes a àrees comercials.

Agost, sent un municipi més petit, té una quantitat més reduïda de parades, que es troben distribuïdes principalment a les zones d'accés i als punts de connexió amb altres municipis. Villena, per ser un punt estratègic de la comarca, disposa de diverses parades que connecten el nucli urbà amb altres àrees de la província i més enllà d'aquesta, com Madrid o València.

La Taula 1.22 mostra el nombre total de parades d'autobús comptabilitzades als municipis de l'àrea d'estudi. Aquest registre permet analitzar la cobertura del transport públic i comparar la dotació d'infraestructures entre els diferents municipis.

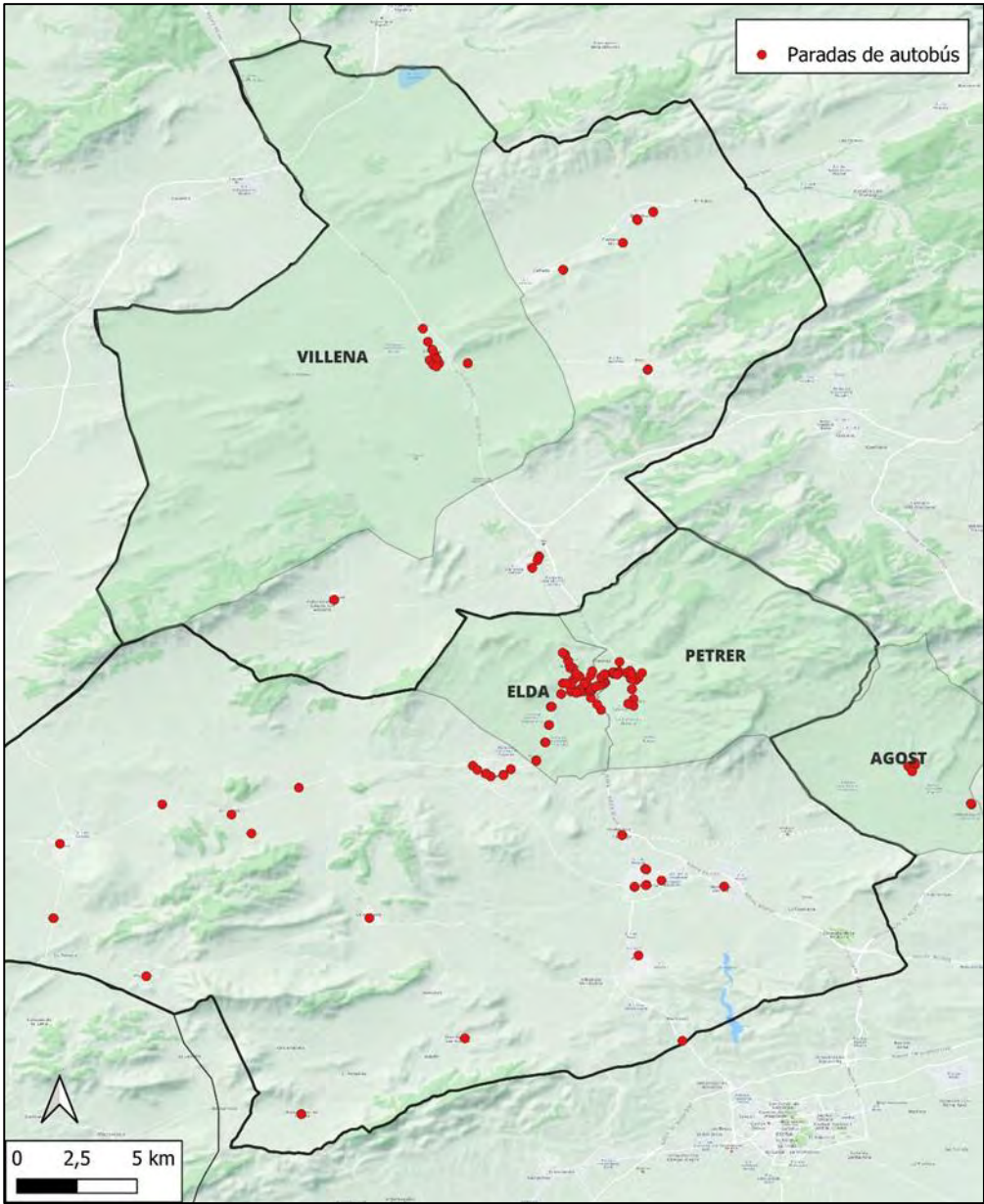
Taula 1.22. Número de parades d’autobús per municipis

Municipi	Parades
Agost	8
Elda	48
Petrer	30
Villena	13

Font: Elaboració pròpia a partir de OpenStreetMaps en QGIS. Dades consultades al novembre de 2024.

Tot seguit, el Mapa 1.26, mostra la distribució de les parades d'autobús a la zona del corredor de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà, destacant la seva ubicació estratègica en relació amb els principals nuclis urbans i punts d'interès, caldrà generar un mapa detallat amb les parades de transport públic, indicant les àrees amb millor cobertura i les possibles zones amb mancances d'accessibilitat.

Mapa 1.26. Localització de parades d’autobús

Font: Elaboració pròpia a partir de OpenStreetMaps en QGIS. Dades consultades al novembre de 2024

Transport Interurbà en Autobús

El transport interurbà al Vinalopó connecta els municipis de la comarca amb ciutats properes mitjançant línies gestionades per empreses com Vectalia (Subus) i Alsa. Una de les rutes més importants uneix Elda, Petrer, Sax i Villena, facilitant el desplaçament dins de l'Alt Vinalopó i Mitjà Vinalopó Mitjà per motius laborals, educatius i d'oci. D'altra banda, Agost disposa d'un autobús interurbà que connecta directament amb Sant Vicent del Raspeig i Alacant, essent essencial per accedir als serveis universitaris i a la capital provincial, tot i que no compta amb línies de transport urbà. A la Taula 1.23 s'exposen les línies d'autobús que travessen l'àmbit d'estudi.

Taula 1.23. Transport interurbà d’autobusos

Villena	Elda i Petrer	Agost
Línia Villena - Elche: - Elche - Petrer/Elda - Sax - Villena <i>Empresa: ALSA</i> Línia 1701: Alicante-Elda-Petrer-Villena <i>Empresa: Vectalia</i> Línia 1702: Alicante-Novelda-Villena <i>Empresa: Vectalia</i>	Línia 715: Elche – Valencia: - Elche - Petrer/Elda - Alcoy - Valencia <i>Empresa: ALSA</i> Línia 1701: Alicante-Elda-Petrer-Villena <i>Empresa: Vectalia</i>	Línia 40: Agost-San Vicente-Alicante <i>Empresa: Vectalia</i> Línia 1726: Agost - San Vicente <i>Empresa: Vectalia</i> Línia 1701: Alicante-Elda-Petrer-Villena <i>Empresa: Vectalia</i>

Font: Elaboració pròpia a partir de la font de Vectalia i ALSA

Transporte Municipal en Autobús

El transport urbà dins dels municipis és més limitat. A Villena, existeixen línies urbanes que connecten el centre amb les estacions de tren i autobús, així com amb les àrees perifèriques. Elda i Petrer, en ser municipis contigus, comparteixen línies urbanes que connecten punts clau com hospitals, zones comercials i zones residencials. Agost, al ser un municipi més petit, no disposa de transport urbà, però les seves connexions interurbanes cobreixen les principals necessitats de mobilitat.

1.3.4 Infraestructura ciclista

La longitud total de la xarxa de carrils bici a l'àrea d'estudi del Vinalopó és de 13.020 metres. L'estat de la infraestructura ciclista a la zona del Vinalopó, a la província de València, reflecteix una combinació de desenvolupaments que atenen tant a entorns urbans com naturals.

- Rutes urbanes: Villena, Elda i Petrer compten amb carrils bici que fomenten la mobilitat sostenible i connecten punts clau, facilitant el transport diari. No obstant això, no tots els municipis de la zona disposen d'infraestructura ciclista. La major concentració es troba a Alacant i la seva costa, on les xarxes donen servei tant a residents com a turistes.
- Integració amb la natura: Les routes entre municipis del Vinalopó estan orientades al cicloturisme, amb recorreguts que combinen trams de carretera i fora d'ella, dirigits principalment a bicicletes de muntanya. Tot i que permeten gaudir de l'entorn natural, no compten amb carrils bici dedicats, cosa que afecta la seguretat i dificulta una xarxa Inter municipal funcional, limitant-se a usos recreatius més que a la mobilitat quotidiana.

Per analitzar la infraestructura ciclista de Villena, es va fer servir informació d'OpenStreetMaps (OpenStreetMap, s.f.), la mateixa font emprada per la Xarxa Transport València per a les seves dades de mobilitat (RedTransporte, s.f.). Les routes de cicloturisme es van recopilar de CosTaulanca.org, que enllaça amb WIKILOCK, i altres llocs com Komoot (Patronat Provincial de Turisme Costa Blanca, s.f.). Es van mapar infraestructures urbanes (en blau) i routes de cicloturisme (en altres colors).

La infraestructura ciclista urbana és limitada, amb trams curts que no connecten íntegrament les zones de la ciutat ni enllacen de manera eficaç amb les routes de cicloturisme. Les característiques d'aquestes routes varien, amb

amplades, senyalització i condicions que depenen de les zones urbanes i rurals on es troben. Les routes de cicloturisme, majoritàriament off-road, travessen camins rurals i zones naturals o marges de carreteres, compartint espai amb vehicles. Si bé ofereixen un valor paisatgístic i recreatiu, presenten reptes per a la seva integració amb la infraestructura urbana i l'accés segur des del nucli urbà.

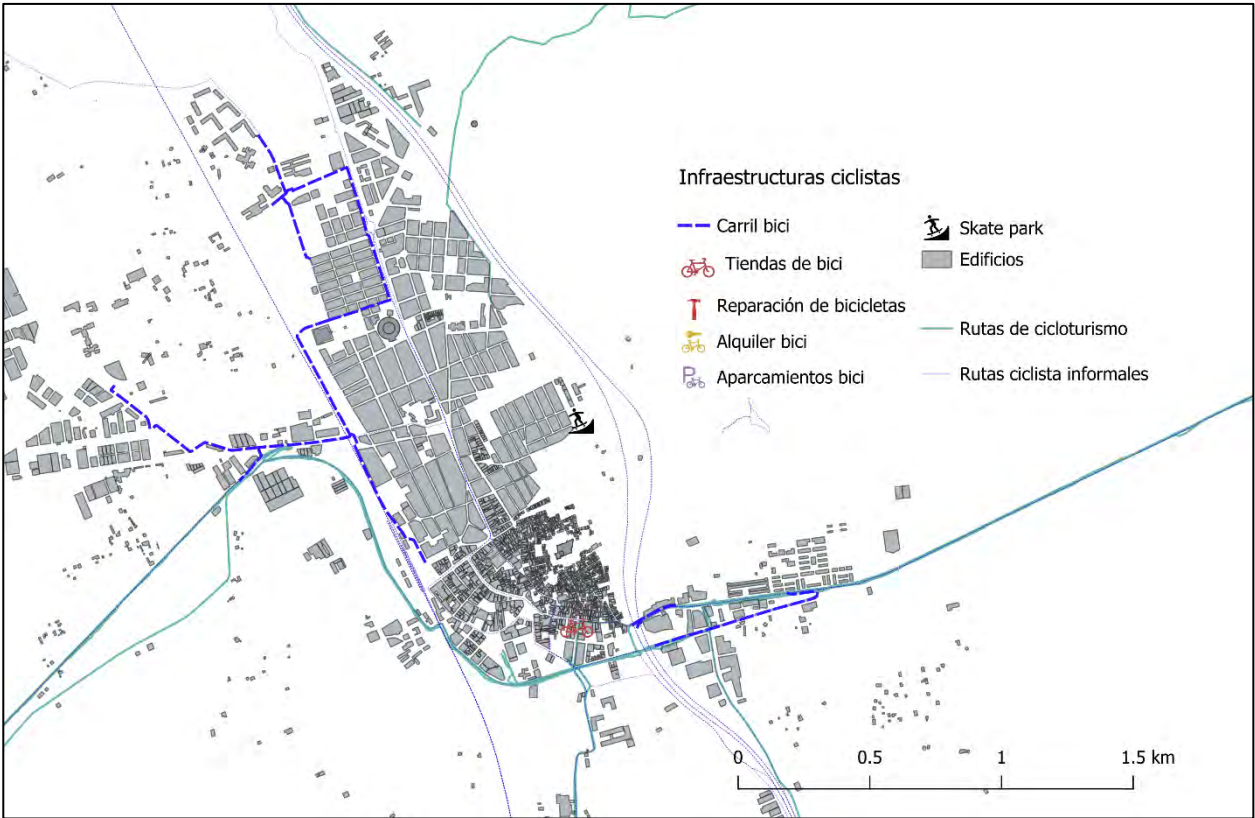
Villena

- La longitud total del carril bici a l'àrea urbana de Villena és de 4.942 metres (**Connectivitat i cobertura:** Els carrils bici manquen de continuïtat i no connecten el centre urbà amb àrees recreatives o rurals. Espais com el skatepark i centres poliesportius no estan integrats a la xarxa ciclista, i l'absència d'aparcaments públics per a bicicletes en limita el seu ús. A més, la distribució de la infraestructura no és homogènia, concentrant-se a la part oest de la ciutat, mentre que zones perifèriques i barris interiors no tenen carrils designats.
- **Intermodalitat:** Tot i que no existeixen connexions clares entre els carrils bici i punts d'interès clau a la ciutat, sí que s'observa certa connectivitat amb estacions de transport públic, com l'estació d'autobusos al nord i l'estació de trens a l'oest.
- **Compatibilitat amb el cicloturisme:** Les routes de cicloturisme no estan completament integrades amb la infraestructura urbana, la qual cosa dificulta que els ciclistes accedeixin fàcilment a aquestes zones.
- **Senyalització i seguretat:** Hi ha problemes significatius en la senyalització horitzontal i vertical, amb pintura desgastada, senyals mal ubicades o inexistents, i punts crítics que comprometen la seguretat. La manca d'elements com pilones o cautxú redueix la visibilitat i protecció dels ciclistes (Villena en bici).
- **Estat de la infraestructura:** El paviment presenta deteriorament a causa d'obres no reparades adequadament i manca de manteniment, afectant la qualitat del trànsit. A més, els carrils bici solen estar desconnectats o interromputs per elements urbans, la qual cosa afecta la continuïtat dels itineraris (Villena en bici).

Mapa 1.27. Infraestructura ciclista a Villena

). L'anàlisi de la infraestructura ciclista a Villena aborda aspectes clau com:

- **Connectivitat i cobertura:** Els carrils bici manquen de continuïtat i no connecten el centre urbà amb àrees recreatives o rurals. Espais com el skatepark i centres poliesportius no estan integrats a la xarxa ciclista, i l'absència d'aparcaments públics per a bicicletes en limita el seu ús. A més, la distribució de la infraestructura no és homogènia, concentrant-se a la part oest de la ciutat, mentre que zones perifèriques i barris interiors no tenen carrils designats.
- **Intermodalitat:** Tot i que no existeixen connexions clares entre els carrils bici i punts d'interès clau a la ciutat, sí que s'observa certa connectivitat amb estacions de transport públic, com l'estació d'autobusos al nord i l'estació de trens a l'oest.
- **Compatibilitat amb el cicloturisme:** Les rutes de cicloturisme no estan completament integrades amb la infraestructura urbana, la qual cosa dificulta que els ciclistes accedeixin fàcilment a aquestes zones.
- **Senyalització i seguretat:** Hi ha problemes significatius en la senyalització horitzontal i vertical, amb pintura desgastada, senyals mal ubicades o inexistents, i punts crítics que comprometen la seguretat. La manca d'elements com pilones o cautxú redueix la visibilitat i protecció dels ciclistes (Villena en bici).
- **Estat de la infraestructura:** El paviment presenta deteriorament a causa d'obres no reparades adequadament i manca de manteniment, afectant la qualitat del trànsit. A més, els carrils bici solen estar desconnectats o interromputs per elements urbans, la qual cosa afecta la continuïtat dels itineraris (Villena en bici).

Font: Elaboració pròpia a partir d'OpenStreetMaps en QGIS. Dades consultades al novembre de 2024.

Malgrat les deficiències actuals (Figura 1.12), s'han plantejat millores per a la infraestructura ciclista a Villena. Organitzacions com Villena en Bici proposen ampliar i connectar els carrils bici, instal·lar aparcaments públics i millorar la integració amb el transport públic. A més, suggereixen reforçar la senyalització i prioritzar mesures de seguretat, com ara carrils protegits (Villena en bici). Recentment, s'han implementat avenços com un tram de 500 metres que connecta barris, i es planegen noves iniciatives dins del marc d'esdeveniments com la Setmana Europea de la Mobilitat (El Periódico de Villena, 2022).

Figura 1.12. Fotografies d'exemple de l'estat dels carrils de bici a Villena

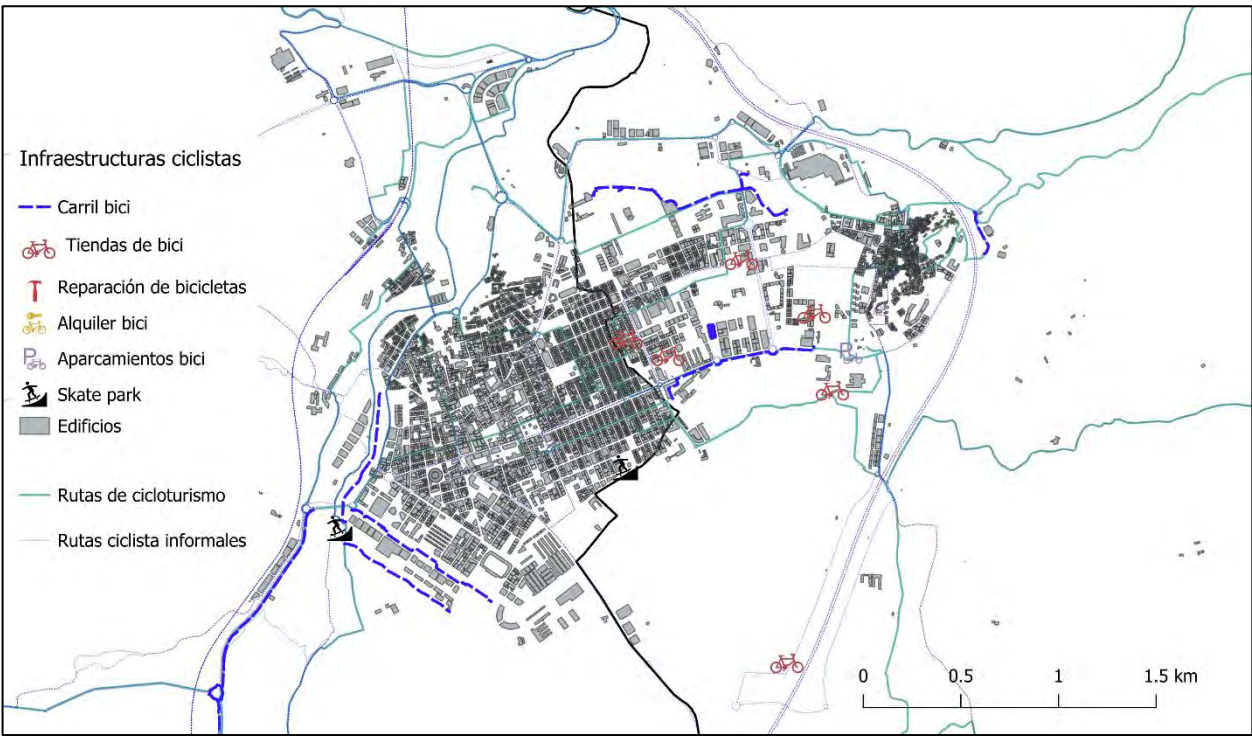

Font: (Villena en bici).

Mapa 1.27. Infraestructura ciclista a Villena

La longitud total del carril bici a l'àrea urbana d'Elda i Petrer és de 8.078 metres (Mapa 1.28).

Mapa 1.28. Infraestructura ciclista a Elda i Petrer

Font: Elaboració pròpia a partir d'OpenStreetMaps en QGIS. Dades consultades al novembre de 2024.

Elda i Petrer conformen un sistema urbà integrat amb infraestructures ciclistes que presenten diferències en densitat, connectivitat i equipament (Figura 1.13):

- **Extensió i connectivitat:** Elda concentra els seus carrils bici al llarg del riu, la qual cosa afavoreix la continuïtat cap al sud i la seva connexió amb rutes de cicloturisme. Tanmateix, existeixen desconexions cap al centre urbà i manca d'integració amb la xarxa de Petrer, la qual cosa limita el desplaçament intermunicipal. A Petrer, la xarxa ciclista és més dispersa, localitzada als límits nord i sud, amb escassa integració amb el nucli urbà i desconexió de les rutes cicloturístiques properes.
- **Equipament i punts d'interès:** Petrer compta amb més infraestructura complementària, com tallers i un aparcament per a bicicletes, tot i que amb capacitat limitada. D'altra banda, Elda no té aquests serveis de suport dins del seu municipi, però ho compensa parcialment amb instal·lacions esportives de caràcter recreatiu, com el pumptrack (Ortega, Elda ja gaudeix del seu pumptrack, 2021) als jardins del Vinalopó, un dels més grans d'Espanya, ha instal·lat aparca bicicletes en punts estratègics del casc urbà, tot i que no estan senyalitzats ni oficials (Ajuntament d'Elda, 2019).
- **Col·laboració intermunicipal:** Elda i Petrer destaquen per la seva col·laboració en l'organització de l'esdeveniment BiciFalles durant la Setmana Europea de la Mobilitat, promovent l'ús de la bicicleta com a mitjà de transport sostenible. Aquest esdeveniment recorre els districtes fallers de totes dues ciutats, connectant-los a través d'un recorregut compartit amb parades a diverses falles i un punt de subministrament. La cooperació entre els municipis no només ressalta les seves tradicions festives, sinó que també impulsa la bicicleta com a alternativa de transport urbà, amb el suport de monitoratge i Protecció Civil de tots dos llocs (Ajuntament d'Elda, 2024).

Figura 1.13. Fotografies d'exemple de l'estat dels carrils de bici a Elda i Petrer

Elda carril de bici Avinguda de la Ronda

Font: (Ortega, 2019).

Elda carril de bici en el Jardí de La Ribera

Font: Google Earth.

Petrer - Falta de separació del carril de bici

Font: Google Maps.

Elda Pumptrack

Font: (Ortega, 2021).

Pàrquing bicis en Petrer

Font: Google Maps.

Pàrquing bicis a Elda

Font: (Ayuntamiento de Elda, 2019).

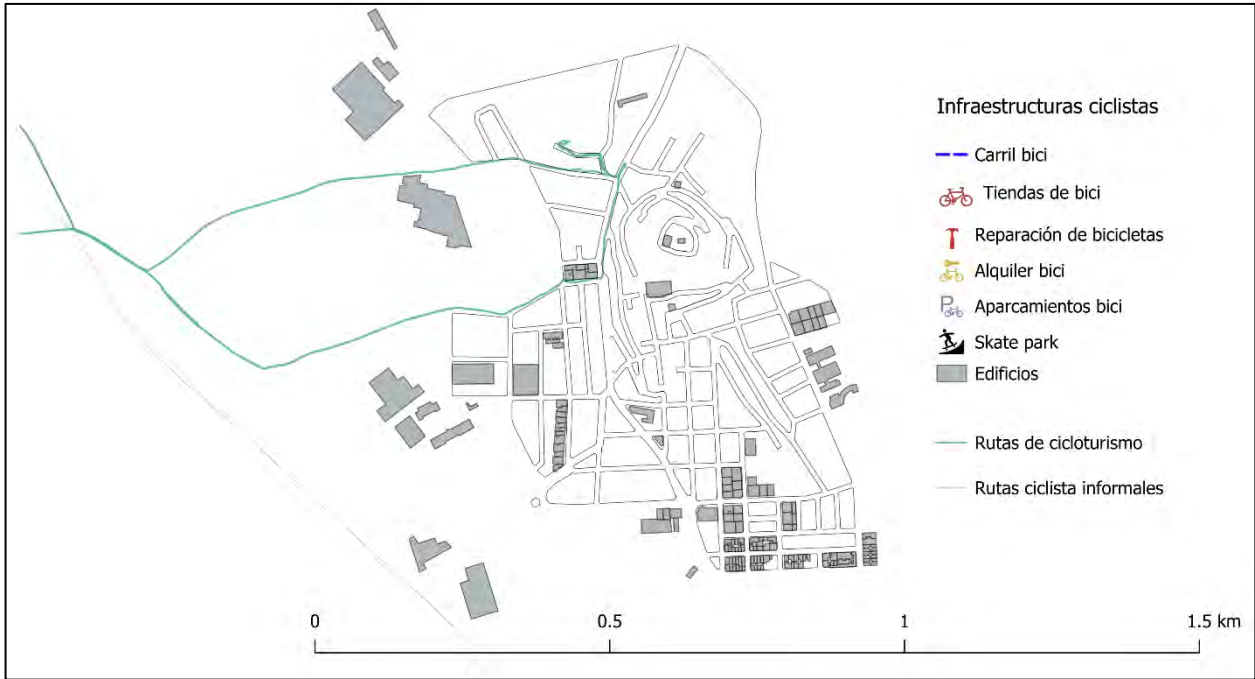
Font: Diverses fonts. Consulteu la figura

Existeixen plans per millorar la infraestructura ciclista mitjançant la Xarxa de Carrils Bici, que connectarà punts clau com estacions de tren, centres educatius i zones residencials a Elda i Petrer. Aquestes iniciatives formen part del Pla de Mobilitat de Vianants i Ciclista (2023), amb l'objectiu de fomentar una mobilitat més sostenible i accessible a ambdues ciutats (Diputació d'Alacant, 2023).

Agost

Agost no disposa d'infraestructura urbana per a bicicletes (Mapa 1.29) ni d'equipaments complementaris com botigues o aparcaments. No obstant això, compta amb dues rutes de cicloturisme que el connecten amb les ciutats properes de Villena i Alcoi, facilitant l'accés a zones naturals (Via Verda Maigmo) i oferint possibilitats per a la pràctica del ciclisme recreatiu, tot i que no hi ha una xarxa de carrils bici a l'àmbit urbà que fomenti l'ús diari de la bicicleta.

Mapa 1.29. Infraestructura ciclista a Agost

Font: Elaboració pròpia a partir d'OpenStreetMaps en QGIS. Dades consultades al novembre de 2024.

1.3.5 Infraestructura per vianants

En aquesta secció es realitzarà un mapeig de les voreres, passos de vianants, zones per als vianants, mobiliari urbà i espais verds, analitzant la seva accessibilitat i integració en el teixit de mobilitat urbana.

Els mapes de la infraestructura per vianants van ser elaborats a partir de les dades obtingudes d'OpenStreetMaps, utilitzant el complement OSM Sidewalk Creator (OpenStreetMap, n.d.). Aquesta eina va permetre identificar i representar de manera precisa les àrees pacificades, així com altres elements rellevants per a la mobilitat per vianants, facilitant la visualització i l'anàlisi de l'espai urbà.

La infraestructura per vianants a la regió del Vinalopó presenta aspectes clau com:

- **Àrees històriques i escèniques per caminar:** Ciutats com Villena i Elda tenen centres històrics ben conservats, ideals per caminar, juntament amb espais naturals a la ribera del Vinalopó.
- **Disseny urbà compacte:** Les ciutats estan dissenyades de forma compacta, facilitant l'accés a peu als serveis clau i reduint la dependència del cotxe.
- **Espais urbans impulsats per la comunitat:** Les places i espais públics fomenten la interacció social, amb iniciatives d'embelliment impulsades pels ciutadans.
- **Integració d'espais verds:** Parcs i àrees verdes properes al centre urbà, com el parc El Cid a Elda, són accessibles a peu i afavoreixen el contacte amb la natura.
- **Iniciatives de pacificació:** Algunes zones del centre urbà s'han pacificat, eliminant el trànsit de vehicles i creant espais més segurs per als vianants.
- **Característiques culturals i senyalització:** Rutes per a vianants equipades amb senyalització informativa i elements artístics que enriqueixen l'experiència, especialment en zones d'interès històric.
- **Clima favorable per caminar:** El clima mediterrani amb moltes hores de sol i temperatures suaus permet caminar durant tot l'any.
- **Èmfasi cultural en la vida a l'aire lliure:** Caminar és una activitat comuna en la vida diària dels habitants, fet que fomenta un ús actiu i saludable de la infraestructura per vianants.

Malgrat els avenços, existeixen diversos reptes en relació a la infraestructura per vianants del Vinalopó que dificulten una mobilitat totalment segura i còmoda (Figura 1.14):

- **Falta de continuïtat en els camins per als vianants:** Les rutes presenten fragmentació, especialment a les zones històriques i a prop de les riberes del riu. Aquesta falta de connexió entre àrees clau dificulta la circulació, especialment a les zones d'alta afluència.
- **Manteniment deficient:** Les voreres presenten superfícies irregulars i problemes per vegetació descontrolada, especialment a les àrees perifèriques.
- **Accessibilitat limitada:** Moltes rutes no disposen de rampes, paviment tàctil o suficient amplada per a persones amb mobilitat reduïda.
- **Passos insegurs:** Pocs ponts per a vianants segurs sobre el riu Vinalopó i passos inadequats augmenten els riscos.
- **Riberes del riu infrautilitzades:** Moltes zones del riu estan subdesenvolupades, la qual cosa limita el seu potencial com a corredor per a vianants.
- **Connexió urbana insuficient:** La manca de rutes ben integrades als barris perifèrics limita l'accés als serveis essencials.
- **Connexió amb els camins naturals:** La mobilitat per a vianants és fonamental a la regió del Vinalopó, especialment als centres històrics i a les rutes turístiques com el Camí de Santiago. Tot i que els camins naturals destaquen per la seva qualitat, és imprescindible millorar la infraestructura urbana per garantir una accessibilitat adequada i promoure la sostenibilitat als entorns urbans.
- **Poca il·luminació i percepció d'inseguretat:** La manca d'il·luminació adequada i àrees aïllades generen sensació d'inseguretat.

Figura 1.14. Fotografies d'exemple d'infraestructura per vianants als municipis del Vinalopó.

Manca de camí per vianants cap al castell d'Elda (2024).

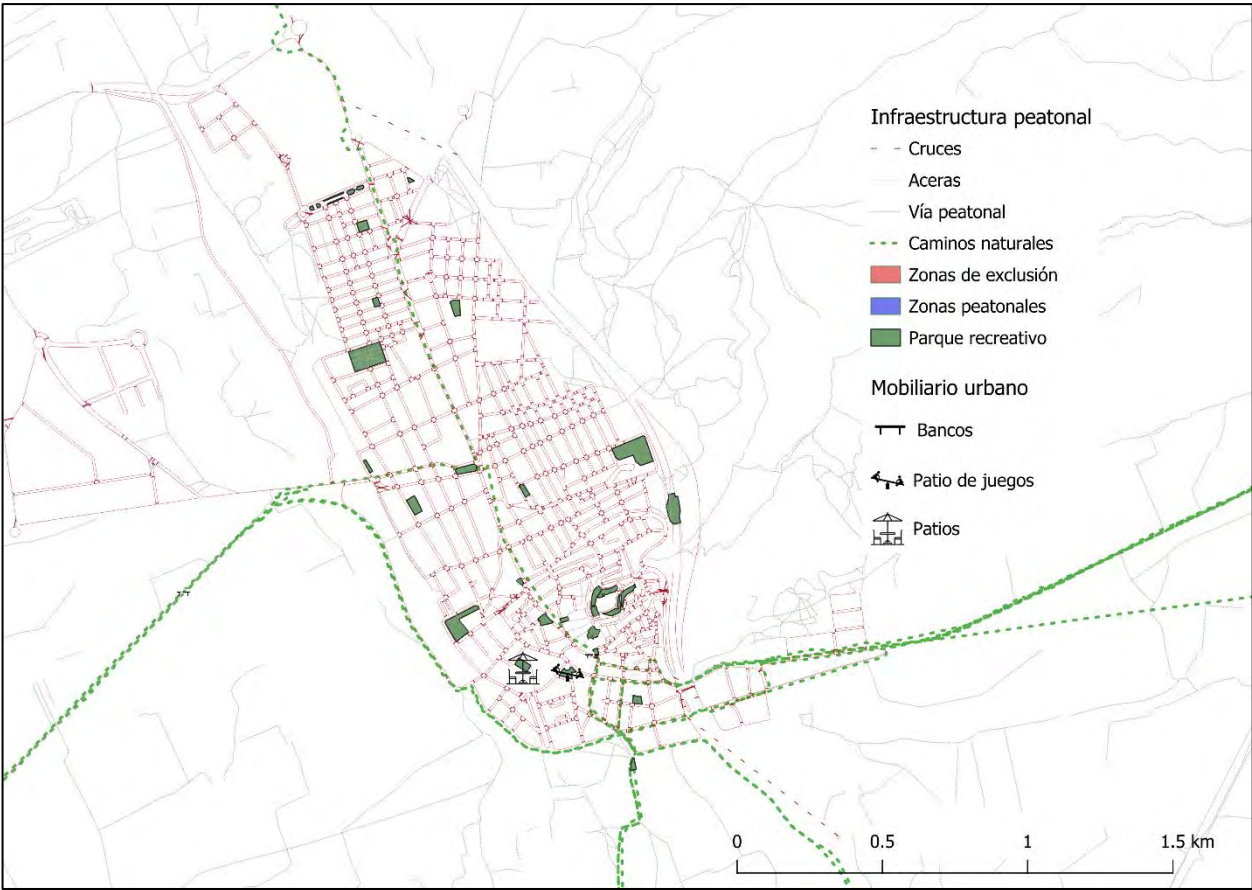
Manca d'accessibilitat prop del castell de Villena (2024).

Font: Elaboració pròpia (2024).

Villena

El mapa d'infraestructura per vianants de Villena (Mapa 1.30) mostra que el centre urbà compta amb una xarxa densa de voreres i passos per a vianants, ben distribuïts per facilitar la mobilitat. No obstant això, a les zones perifèriques, especialment a l'entorn del polígon industrial de El Rubial, s'observa una manca de connectivitat per vianants. L'escassetat de passos per a vianants i voreres en aquestes zones dificulta l'accés segur entre el nucli urbà i la zona industrial. A més, en comparació amb altres municipis propers, com Elda i Petrer, Villena presenta una notable manca de mobiliari urbà que limita el gaudi de les àrees per a vianants. Al llarg de la ciutat falten espais com bancs, estacions de fitness, àrees canines, patis de jocs i taules de pícnic a les àrees verdes, cosa que limita les opcions d'esbarjo a diverses zones. Cal destacar que dos camins naturals importants creuen la ciutat, cosa que obre oportunitats significatives tant per a la millora de la infraestructura per vianants com per al turisme sostenible. Aquestes rutes podrien connectar zones perifèriques amb el centre urbà, atraient turistes interessats en activitats a l'aire lliure i potenciant l'economia local.

Mapa 1.30. Infraestructura per vianants a Villena

Font: Elaboració pròpia a partir d'OpenStreetMaps en QGIS. Dades consultades al novembre de 2024.

L'Ajuntament de Villena està implementant diverses mesures per abordar les deficiències en la infraestructura. S'ha acordat amb el Ministeri de Transports la creació de passos subterranis als carrers La Virgen i Miguel Hernández i la instal·lació d'una rotonda a la intersecció de la carretera de Yecla i Altos de la Condomina, amb l'objectiu de millorar la connexió entre el nucli urbà i el polígon industrial de El Rubial, millorant també el flux de trànsit. S'espera que el projecte pugui iniciar-se el 2026, depenent de la licitació per part d'altres administracions (Ajuntament de Villena, 2023). A més, s'han instal·lat passos elevats per a vianants a La Encina per reduir la velocitat dels vehicles i millorar la seguretat viària als principals carrers i creuaments de la zona, com a resposta a una sol·licitud veïnal (Ajuntament de Villena, 2024). Finalment, l'ajuntament continua implementant un pla de modernització urbana, amb

una inversió de 291.000 euros en el manteniment i reparació de voreres el 2024, i ha realitzat 900 obres de millora en els últims dos anys (Ajuntament de Villena, 2024) (Figura 1.15).

Figura 1.15. Fotografies d'exemple d'infraestructura per vianants a Villena

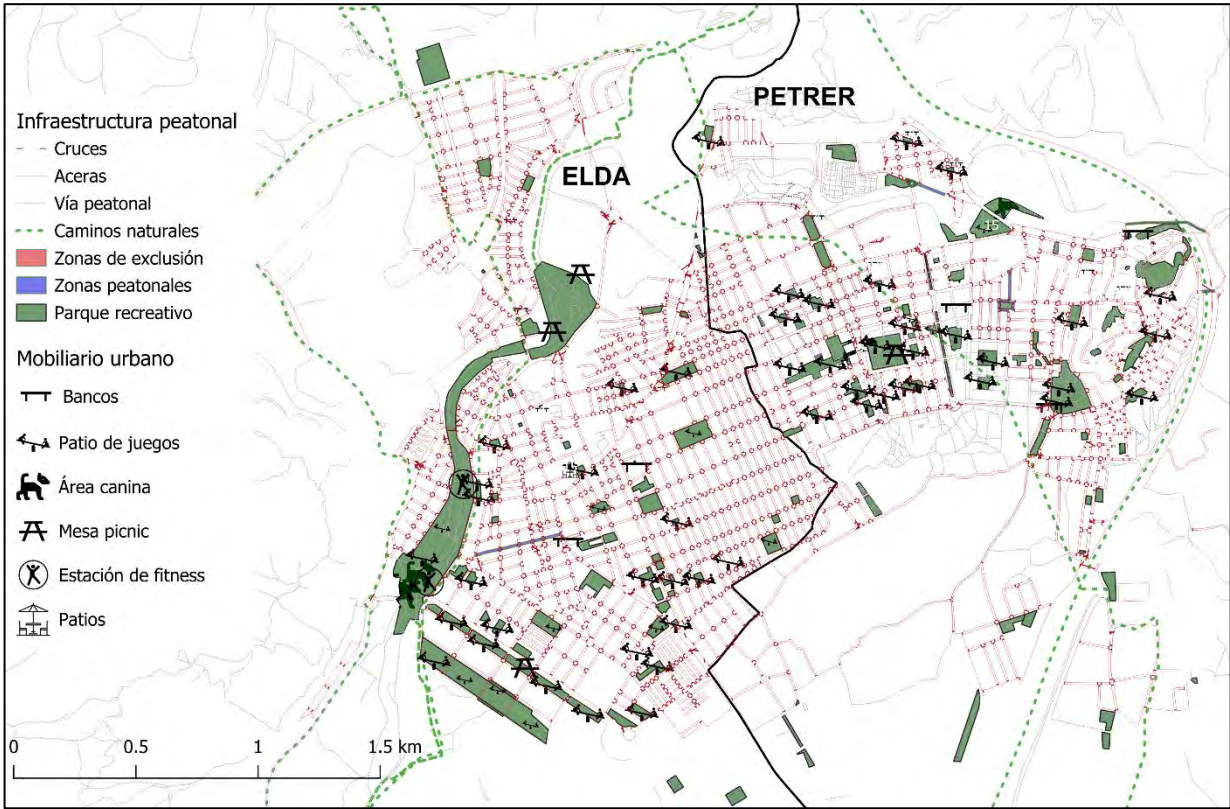

Font: Diverses fonts. Consulteu la figura.

Elda y Petrer

El mapa d'infraestructura per vianants a Elda i Petrer (Mapa 1.31) destaca la presència de mobiliari urbà com bancs, taules de pícnic i zones per a activitats canines, principalment als centres urbans i a prop dels principals parcs. Tot i això, les zones perifèriques tenen una cobertura limitada i accés restringit a aquests serveis, fet que indica la necessitat de millorar la connectivitat i la cohesió urbana a les zones menys ateses. A més, tot i que la majoria dels camins naturals es troben al voltant de la ciutat, alguns intersequen Elda i Petrer, representant oportunitats per reforçar la infraestructura per vianants i fomentar el turisme.

Mapa 1.31. Infraestructura per a vianants a Elda i Petrer

Font: Elaboració pròpia a partir d'OpenStreetMaps en QGIS. Dades consultades al novembre de 2024.

Elda i Petrer estan portant a terme diverses accions per millorar la pacificació i la mobilitat sostenible (Figura 1.16). A Elda, s'ha construït un pas elevat a l'avinguda de Sax, millorant la seguretat viària i l'accés a serveis clau, i s'ha instal·lat un aparcament públic accessible amb enllumenat LED (Ajuntament d'Elda, 2022). A més, el carrer Juan Carlos I es va tancar al trànsit al desembre com a prova pilot, donant pas a la creació de la nova plaça Juan Miró, que inclou una zona d'oci (Rodríguez, 2024). A Petrer, la pacificació del centre ha tingut un impacte econòmic en els comerciants, especialment els caps de setmana, a causa de la falta d'accessibilitat (Ferrándiz, 2023).

Dins del Pla PLANIFICA (2024-2027) i el Pla de Mobilitat per vianants i Ciclista (2023), es proposa modernitzar l'enllumenat públic a Elda, Petrer, Villena i Agost, millorant l'eficiència de la il·luminació a les artèries urbanes i carreteres secundàries. Elda també està desenvolupant un Pla Estratègic que inclourà una Zona de Baixes Emissions (ZBE) i la connexió de passeigs per vianants amb àrees verdes, tot i que encara existeixen desafiaments, com la integració del castell d'Elda amb la plaça Juan Miró (Ajuntament d'Elda, 2022).

Figura 1.16. Fotografies d'exemple d'infraestructura per a vianants a Elda i Petrer

Font: Diverses fonts. Consulteu la figura.

Agost

A Agost, la infraestructura per a vianants no és massiva, fet que es deu, en part, a la mida petita del poble (Mapa 1.32). No obstant això, s'han creat zones per a vianants on es restringeix o es limita l'accés de vehicles, afavorint el trànsit a peu en àrees específiques. El mapa ressalta aquestes zones per a vianants, marcades en blau, que busquen millorar la seguretat i la qualitat de vida urbana, creant un ambient més accessible i tranquil.

La infraestructura per a vianants és limitada, però alguns parcs, places i zones per a vianants fomenten l'ús de l'espai públic, tot i que manquen de mobiliari urbà que en faciliti el gaudi. A més, els camins naturals d'aquesta regió es troben lluny del nucli urbà d'Agost i no estan connectats per cap tipus de via per a vianants, fet que en limita l'accessibilitat per als habitants i el seu potencial com a recurs recreatiu o turístic.

Mapa 1.32. Infraestructura per a vianants a Agost

Font: Elaboració pròpia a partir d'OpenStreetMaps en QGIS. Dades consultades al novembre de 2024.

1.3.6 Intermodalitat

La infraestructura intermodal a la zona del Vinalopó està en desenvolupament, amb millores a les zones per a vianants i en la infraestructura ciclista, especialment en ciutats com Elda i Petrer. Tot i que s'estan fent esforços per integrar opcions de mobilitat més sostenibles, com l'expansió de carrils bici i zones per a vianants, la regió manca de hubs intermodals ben coordinats que connectin de manera fluida els autobusos, trens i altres modes de transport. Aquesta fragmentació limita l'efectivitat d'aquestes millores, ja que es necessita una infraestructura més adequada que permeti transitar fàcilment entre els diferents sistemes de transport.

No obstant això, ja s'han fet alguns avanços, com la construcció de l'estació d'Elda-Petrer, que afavoreix la coordinació de serveis i la comunicació intermodal entre petits nuclis de les carreteres CV-845 i CV-83 cap a Pinoso, i de les CV-838 i CV-840 cap a La Romana. A més, hi ha un pla en marxa per canviar aquesta situació, amb la creació de plataformes intermodals i altres projectes clau que milloraran la connectivitat multimodal a la regió. Entre les iniciatives més destacades de l’Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana 2010-2030 s'inclouen:

- La plataforma intermodal de Villena.
- L'estudi de viabilitat d'una plataforma intermodal Aspe-Novelda-Monforte del Cid.
- El parc logístic de Villena.
- El centre de transport d'Aspe-Novelda-Monforte del Cid.

Aquests projectes no només reflecteixen un compromís clar amb la millora de la connectivitat, sinó també amb la creació d'una infraestructura que impulsi la mobilitat multimodal a la regió. Hi ha un gran potencial per enfortir aquesta connectivitat, ja que moltes de les zones per a vianants estan ubicades a prop de parades d'autobús o estacions de tren, cosa que facilita la connexió amb el transport públic i promou la intermodalitat. Així mateix, la infraestructura ciclista, encara en desenvolupament, sovint es solapa amb les rutes per a vianants, afavorint l’ús compartit de l’espai i oferint oportunitats per millorar la integració de la bicicleta amb altres mitjans de transport.

Compatibilitat de la infraestructura intermodal

La compatibilitat de la infraestructura intermodal és un aspecte clau per millorar la connectivitat i l'eficiència del transport a la zona del Vinalopó. La integració adequada dels diferents modes de transport, com el tren i l'autobús, facilita la mobilitat dels usuaris i redueix les barreres físiques i logístiques entre les diferents xarxes de transport.

En aquest context, és essencial analitzar la relació entre les estacions de tren i els autobusos interurbans en ciutats com Villena, Elda, Petrer i Agost per avaluar les distàncies, l'accessibilitat i els serveis disponibles que afavoreixin una transició fluida entre els diferents modes de transport. Tot seguit, la Taula 1.24 presenta detalls sobre la infraestructura actual i la compatibilitat de les estacions a la regió.

Taula 1.24. Compatibilitat de les estacions de tren del Vinalopó amb la intermodalitat

Estacions tren	Villena	Elda i Petrer
Distància entre estació d'autobús i trens	La parada de tren a Villena no està connectada amb les grans parades d'autobusos interurbans. Es troba a 1,6 km i 2 km de les dues terminals d'autobusos.	La parada de tren a Elda-Petrer no està connectada amb les grans parades d'autobusos interurbans. Es troba a 2,3 km de l'estació de la terminal d'autobusos (adreça Av. de Madrid, 03610).
Accessible per a vianants	Sí	Sí
Aparcament de bicis	No	No
Aparcament de cotxes	Sí. La parada d'Alta Velocitat de Villena compta amb un pàrquing Saba.	Sí

Font: Elaboració pròpia a partir d'OpenStreetMaps en QGIS. Dades consultades al novembre de 2024.

Aparcaments de bicicletes

En aquest context, també és important destacar la manca d’aparcaments per a bicicletes als municipis d’Elda, Petrer i Villena, fet que limita la integració de la bicicleta en un sistema de mobilitat intermodal. Tot i que aquests municipis compten amb carrils bici i estan connectats a rutes de cicloturisme, l’absència d’aparcaments segurs i adequats en punts clau, com els centres urbans, zones comercials o estacions de transport, impedeix que la bicicleta esdevingui una opció habitual de transport. Aquesta absència contrasta amb altres ciutats que han apostat per espais dedicats als ciclistes, promovent una adopció més gran de la bicicleta tant per al transport funcional com per al recreatiu. Sense aparcaments adequats, l’ús de la bicicleta continua restringit a trajectes curts o recreatius, impedingint que es converteixi en una alternativa real al transport motoritzat en aquestes tres localitats.

1.4 SISTEMA D’ESPAIS OBERTS

El sistema d'espais oberts o infraestructura verda constitueix un sistema territorial bàsic integrat per aquells espais amb major valor ambiental, cultural i/o paisatgístic i, per tant, una eina rellevant per estructurar el territori i alhora mitigar el canvi climàtic.

Aquest concepte pot adquirir una doble dimensió. En primer lloc, com un producte fruit de la superposició de capes com els espais agrícoles, els espais forestals i els espais fluvials i la seva configuració com a xarxa (Mapa 1.33). En segon lloc, com un element actiu i una eina metodològica de disseny del territori, optimitzant al màxim els serveis ecosistèmics d'aquests espais. (Ezquiaga Arquitectura, Societat i Territori S.L., 2018)

La distribució del sistema d'espais oberts a la conca del Vinalopó segueix un patró espacial característic dels espais altament antropitzats. Els espais agrícoles i urbans ocupen els fons de vall mentre que els espais forestals ocupen les zones altes i els vessants de les muntanyes (Mapa 1.33). Si analitzem els canvis en els usos del sòl entre el 1994 i el 2007 es pot observar un augment dels espais urbans i els regadius i el descens dels secans juntament amb els boscos i els matollars. L'augment dels espais urbans és degut al creixement dels nuclis urbans i periurbans. En oposició observem una disminució dels espais agrícoles, principalment en el secà, i forestals (Moutahir et al., 2011) (Taula 1.25).

Taula 1.25. L'evolució dels usos del sòl

Clases	Porcentaje de cambio (%)	
Bosque - matorral	2,0	
Arbustivo - espartal	0,3	
Cultivos leñosos	3,2	
Secano	21,9	
Regadío	3,5	
Vegetación de ribera	9,6	
Suelo desnudo	35,8	
Urbano	25,0	
Carreteras	12,3	
Palmeral	4,9	

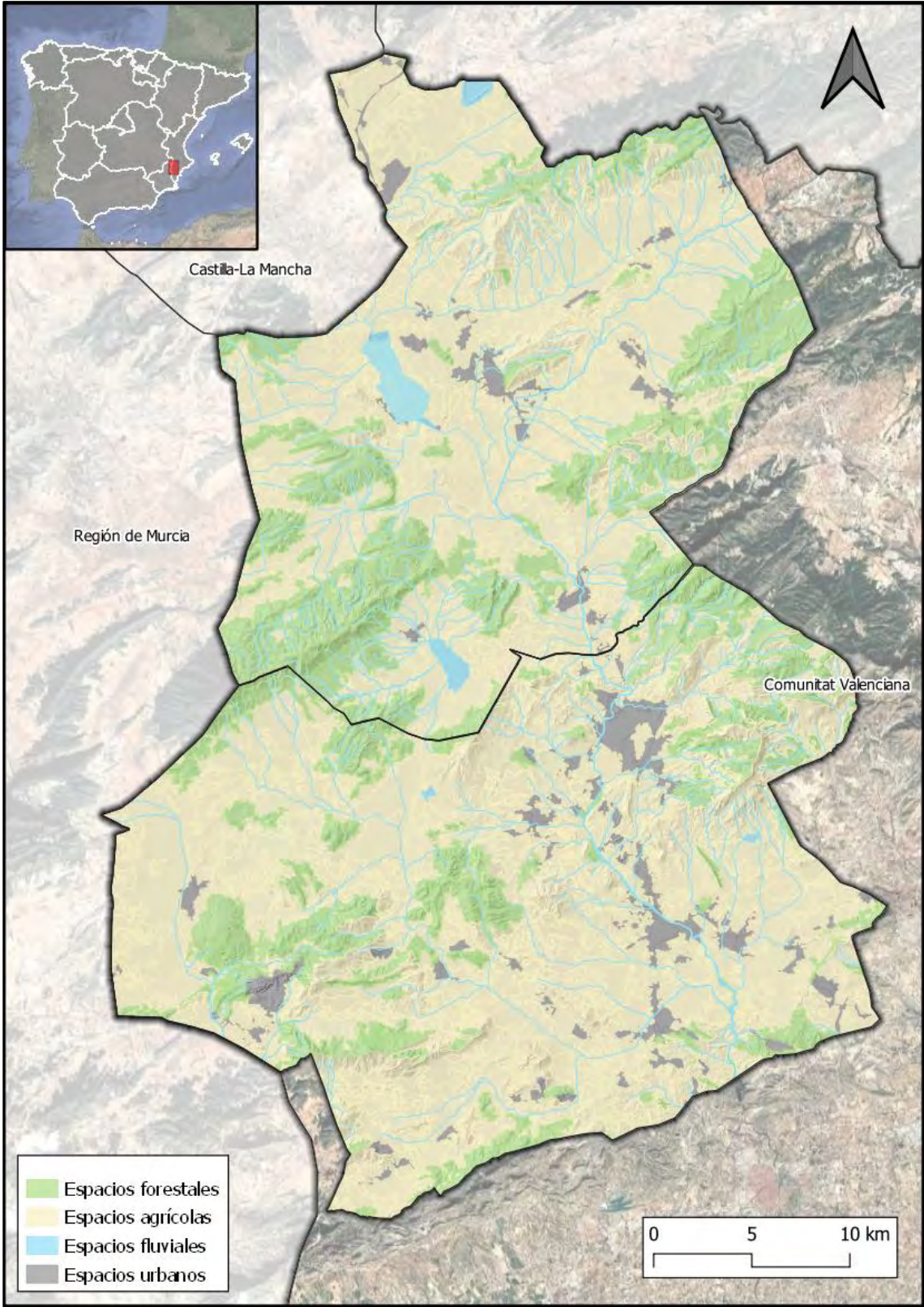
Valores negativos

Valores positivos

Font: Elaboració pròpia a partir de (Moutahir et al., 2011).

Malgrat la baixa proporció del sòl forestal i una marcada aridesa climàtica, l'àrea d'estudi presenta importants actius ambientals, paisatgístics i culturals de gran valor i, sobretot, de singularitat en el context de la Comunitat Valenciana, els paisatges culturals més difosos de la qual són els agrícoles i les zones humides. La conjunció d'aquests actius ambientals, els paisatges agraris i l'extraordinari patrimoni cultural d'un territori de frontera, com ho ha estat històricament el Vinalopó, contribueix a reforçar la seva identitat, millora la qualitat de vida dels seus habitants i la seva competitivitat econòmica en un context global condicionat pels reptes del canvi climàtic. (Direcció General de Territori i Paisatge, 2010).

Mapa 1.33. Sistema d'espais oberts a les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà

Font: Elaboració pròpia a partir de la cartografia d'ocupació del sòl a la Comunitat Valenciana (COSCV 2023)

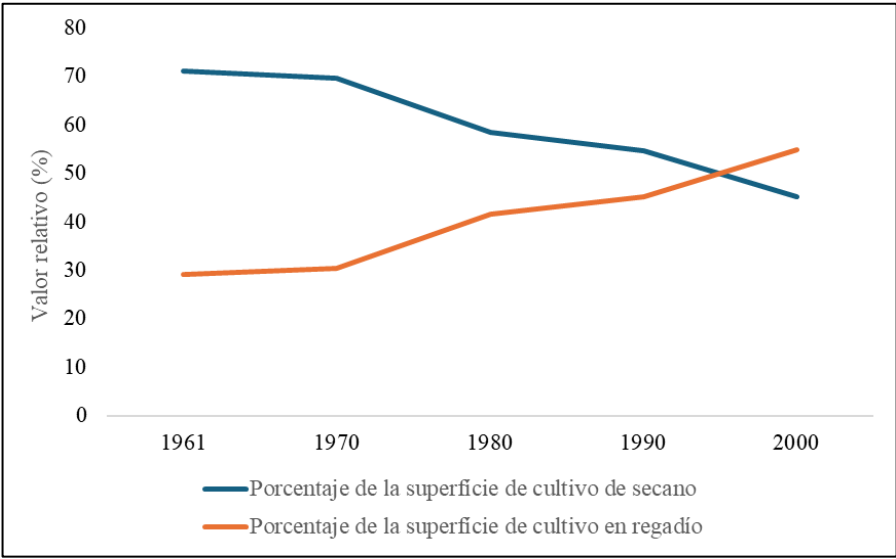
1.4.1 Espais agrícoles

Cal entendre l'espai agrícola de la província d'Alacant com un paisatge fet de contrastos, resultat de conjugar geografies tan diverses com el litoral a l'interior, el pla a la muntanya i el regadiu al secà, cosa que defineix l'existència de diferents escenaris agraris. (López Ortiz i Melgarejo Moreno, 2016). Pel que fa a l'àrea d'estudi, la conca del Vinalopó presenta un model agrari condicionat per l'escassetat hídrica i el predomini del cultiu de secà.

El desenvolupament del sector agrícola a la província s'ha vist històricament limitat per l'escassetat de recursos hídrics. La manca de precipitacions juntament amb l'elevada irregularitat i intensa evapotranspiració potencial fa que el reg sigui necessari fins i tot per poder assegurar collites d'espècies amb escasses exigències hídriques (López Ortiz i Melgarejo Moreno, 2016). Aquesta manca hídrica ha impulsat històricament l'enginy en la gestió de l'aigua, donant lloc a solucions innovadores al llarg dels segles, com el desenvolupament d'embassaments, transvasaments i l'explotació d'aigües subterrànies. L'ús d'aigües subterrànies va propiciar una ampliació del regadiu, encara que la generalització dels bombaments excessius va abocar a un règim de sobreexplotació a molts aqüífers. A aquests recursos convencionals cal sumar, des de les últimes dècades del segle XX, l'obtenció d'altres no convencionals, com per exemple la reutilització d'aigües residuals i la producció d'aigües dessalades. (López Ortiz i Melgarejo Moreno, 2016).

Aquestes millores tecnològiques relacionades amb la gestió dels recursos hídrics van provocar canvis constants en l'ús del sòl, permetent la pràctica de conreus associats al regadiu en parcel·les dedicades tradicionalment al secà. Aquesta transformació del secà al regadiu s'ha d'emmarcar en un procés d'intensificació i especialització dels cultius, prova d'això és la consolidació de la vinya tant a l'Alt Vinalopó com al Vinalopó Mitjà donant lloc a la denominació d'origen (DO) Vins d'Alacant i la DO raïm de taula embutxacat del Vinalopó. Des dels anys seixanta s'aprecia un continu declivi de les terres cultivades de secà i un increment substancial del regadiu (Figura 1.17). El secà passa del 71 % de la superfície llaurada el 1960 al 45 % el 2000, mentre que el regadiu creix del 29 % al 55 %, el major increment d'aquest tipus de conreus va coincidir amb l'explotació de molts aqüífers subterrànies.

Figura 1.17. Evolució dels mètodes de cultiu a la província d'Alacant (1961-2000)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Anuari d'Estadística Agrària, Ministeri d'Agricultura.

A partir de la dècada de 1990 i fins avui, la competència de l'activitat agrària amb altres sectors productius ha anat en augment. L'expansió en aquestes mateixes dates de sectors econòmics com el turisme o el residencial, a més del desenvolupament de la indústria i del sector de serveis en general, ha suposat una regressió de la superfície de sòl destinada a l'agricultura tant de terres de secà com de regadiu.

Aquesta "lluïta" pel sòl juntament amb un excés de l'oferta als mercats agrícoles, l'arribada massiva de producció de tercers països i l'increment del preu dels inputs del sector agrari com fertilitzants, combustible o electricitat ha suposat una caiguda dels preus dels productes agrícoles difícilment assumible per al sector (Sevilla et al., 2022).

El resultat de tot això ha estat la destrucció del sòl agrícola, un fenomen constatable tant a les zones de costa com a les d'interior. (López Ortiz & Melgarejo Moreno, 2016). Donada la importància econòmica, política i ambiental d'un sector com l'agrícola per a la província, és important tenir en compte els reptes i oportunitats que es plantegen en el futur pròxim. Pel que fa a reptes, els recursos hídrics són el trencaclosques principal del sector juntament amb la inclusió i competitivitat del sector agrícola dins d'un mercat global. Pel que fa a oportunitats, cal destacar la capacitat del sector per consolidar un desenvolupament futur sostenible. La implantació de sistemes de producció més sostenibles, la màxima rendibilitat al menor cost, la potenciació de l'agricultura de precisió o la digitalització del sector i la formació de capital humà són algunes de les vies per consolidar aquesta activitat. Finalment, en relació amb la gestió hídrica, és necessari avançar cap a un sistema integrat de l'aigua, on es connectin adequadament els recursos i les demandes (Sevilla et al., 2022).

Quant a la distribució per cultius (Taula 1.26), actualment destaquen els fruiters, especialment els cítrics i els ametllers, l'olivera i les vinyes i en menor mesura la superfície dedicada a les hortalisses i els cereals. La distribució d'aquests cultius no és homogènia per comarques, sinó que es poden assenyalar diferents zones d'especialització.

Taula 1.26. Superfície i producció per cultiu a la província d'Alacant (2022)

CULTIVOS	Superficie (hectáreas)	Porcentaje (%)	Producción (toneladas)	Porcentaje (%)
CEREALES PARA GRANO				
ARROZ	414	0.33	794	0.07
TRIGO	1482	1.17	3482	0.30
CEBADA	2574	2.04	4616	0.40
MAÍZ	200	0.16	2399	0.21
TUBÉRCULOS				
PATATA	946	0.75	20034	1.73
CHUFA	0	0.00	0	0.00
HORTALIZAS				
ALCACHOFA	2651	2.10	38485	3.32
BERENJENA	50	0.04	2620	0.23
BROCOLI	2945	2.33	63097	5.45
CEBOLLA	457	0.36	19404	1.68
COL Y REPOLLO	366	0.29	16018	1.38
COLIFLOR	547	0.43	13675	1.18
ESCAROLA	165	0.13	5445	0.47
ESPINACA	170	0.13	3740	0.32
HABAS VERDES	367	0.29	4404	0.38
JUDÍAS VERDES	42	0.03	630	0.05
LECHUGA	861	0.68	27164	2.35
MELÓN	848	0.67	25487	2.20
PEPINO	46	0.04	2380	0.21
PIMIENTO	421	0.33	28450	2.46
SANDÍA	308	0.24	14445	1.25
TOMATE	386	0.31	37294	3.22
FLORES Y P, ORNAMENTAL				
FLORES	59	0.05	2224	0.19
P.ORNAMENTAL	418	0.33	23163	2.00
CÍTRICOS				
NARANJO DULCE	9951	7.88	185704	16.04
MANDARINO	6799	5.38	128454	11.09
LIMONERO	16990	13.46	240572	20.77
FRUTALES				
MANZANA	381	0.30	3152	0.27
AGUACATE	497	0.39	1502	0.13
NÍSPERO	908	0.72	12804	1.11
ALBARICOQUE	615	0.49	1385	0.12
CEREZA	1948	1.54	1838	0.16
MELOCOTÓN	434	0.34	2328	0.20
CIRUELA	331	0.26	1713	0.15
GRANADA	3031	2.40	50091	4.33
CAQUI	87	0.07	175	0.02
ALMENDRA	22174	17.56	7927	0.68
VIÑEDO				
UVA DE MESA	5091	4.03	96980	8.37
UVA DE VINIFICACIÓN	10295	8.15	28934	2.50
VINO+MOSTO (3)	-	-	214	0.02
OLIVAR				
OLIVO	29250	23.16	28237	2.44
ACEITE DE OLIVA	-	-	5624	0.49
OTROS CULTIVOS LEÑOSOS				
ALGARROBA	765	0.61	943	0.08
TOTAL	126270	100.00	1158027	100.00

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Anuari d'Estadística Agrària, Ministeri d'Agricultura.

A la comarca de l'Alt Vinalopó (Taula 1.27), predominen les vinyes, destinades majoritàriament a la producció vitícola, encara que també es destinen al consum de taula. En ambdós casos són cultius eminentment comercials, la producció vitícola es comercialitza dins de la denominació d'origen DO Alacant. La principal varietat de la província és la Monastrell alacantina, que serveix de base per a l'elaboració de vins negres monovarietals o en cupatges, com el famós Fondillón. A més de les vinyes, altres cultius de secà com ametllers i oliveres tenen una presència significativa. Els ametllers, en concret la varietat Marcona, és l'arbre alacantí per excel·lència, amb escassa exigència hídrica ha aportat grans guanys econòmics gràcies a la venda a indústries agroalimentàries com les de Xixona.

L'olivera també ocupa una part de la superfície de secà, encara que històricament ha estat un cultiu de consum local, en les últimes dècades ha recuperat superfície de cultiu transformant-se en un producte comercial. Finalment, els tipus de cultius es completen amb cereals, tot i que en una proporció menor.

Igual que a l'Alt Vinalopó, les vinyes també predominen al Vinalopó Mitjà (Taula 1.27), encara que es destinen a raïm de taula. Aquesta producció està estretament vinculada a les exportacions. També destaquen altres cultius com l'ametller o les magranes, orientats a mercats internacionals. Finalment, en zones específiques i gràcies a la disponibilitat d'aigües subterrànies, també ha estat possible el cultiu d'hortalisses.

Taula 1.27. Usos del sòl agrícoles a les comarques de l'Alt i el Vinalopó Mitjà

Comarca	Us del sòl	Superficie (ha)
l'Alt Vinalopó/El Alto Vinalopó	Viñedos	10305.32
	Tierras de labor en secano	8962.18
	Mosaico de cultivos	8445.32
	Olivares	7963.87
	Frutales	4733.41
	Terrenos regados permanentemente	2511.53
	Terrenos principalmente agricolas, pero con importantes espacios de vegetación natural	1662.93
Comarca	Us del sòl	Superficie (ha)
el Vinalopó Mitjà/El Vinalopó Medio	Viñedos	16427.79
	Mosaico de cultivos	13441.44
	Frutales	8885.76
	Terrenos principalmente agricolas, pero con importantes espacios de vegetación natural	4502.99
	Tierras de labor en secano	1773.06
	Olivares	1325.43
	Terrenos regados permanentemente	649.82

Font: Elaboració pròpia a partir de la cartografia d'ocupació del sòl a la Comunitat Valenciana (COSCV 2023)

La viticultura en aquestes comarques alacantines contribueix a que el sector primari sigui un reservori d'ocupació amb oportunitats d'emprenedoria. En general, el teixit empresarial i productor de la viticultura en aquest territori està caracteritzat per tenir un predomini de petits productors i de petites i mitjanes empreses, cellers i/o cooperatives agrícoles.

De fet, aquestes dues comarques són d'important activitat agrària en el context de la província d'Alacant i la Comunitat Valenciana segons dades d'afiliats a la Seguretat Social en el sector primari (Taula 1.28). En definitiva, l'agricultura en general, i la viticultura en particular, suposen un element per al manteniment de la diversificació del sistema productiu (López Jiménez i Martínez Puche, 2021).

Taula 1.28. Estructura econòmica de les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà segons el percentatge de treballadors afiliats a la Seguretat Social per sector productiu l'any 2019

Sector	Alto y Medio Vinalopó		Provincia de Alicante		Comuniad Valenciana	
	Número	Porcentaje (%) respecto al total	Número	Porcentaje (%) respecto al total	Número	Porcentaje (%) respecto al total
Primario	4693	6,96	23461	3,56	83429	4,31
Secundario	19978	31,38	79448	12,08	262540	13,56
Construcción	4217	6,71	48879	7,43	126546	6,53
Terciario	35489	54,93	505509	54,49	1462621	75,58

Font: Elaboració pròpia a partir de (López Jiménez y Martínez Puche, 2021).

1.4.2 Espais forestals

Els espais forestals de les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà representen un component essencial dins del sistema territorial i ecològic d'aquesta regió interior de la província d'Alacant. Aquestes àrees, encara que limitades en extensió en comparació amb altres tipus d'ús del sòl, posseeixen un valor intrínsec tant per la seva capacitat per sustentar biodiversitat com per la seva funció en la regulació de processos ambientals clau. La configuració d'aquests espais està condicionada per la presència de cadenes muntanyoses que fragmenten el paisatge en un mosaic d'ecosistemes forestals i agrícoles.

En aquestes comarques, els espais forestals es troben majoritàriament en zones muntanyoses com la Serra de Salines, la Serra de Mariola, el Maigmo o la Serra del Cid. Aquestes formacions actuen com a bastions de vegetació natural en un entorn on l'impacte humà ha reduït històricament la cobertura forestal, especialment als valls més accessibles. Segons dades recents del Mapa Forestal d'Espanya (2021), els boscos es componen en gran mesura per pinedes dominades per *Pinus halepensis* (pi blanc), una espècie adaptada al clima mediterrani sec, acompanyada de matollars típics com el romaní (*Rosmarinus officinalis*) i el llentiscle (*Pistacia lentiscus*). A les àrees de major altitud o menor pressió humana, es troben relíquies d'alzinars (*Quercus ilex*) en recuperació.

Aquests espais no només tenen un paper rellevant en termes ecològics, sinó que també són essencials des d'una perspectiva socioeconòmica i paisatgística. La vegetació forestal ajuda a regular el flux hídric en un territori amb recursos hídrics limitats, promovent la infiltració d'aigua cap a aquífers essencials per a la regió.

A més, la cobertura vegetal redueix significativament els processos erosius en sòls fràgils i contribueix a prevenir fenòmens de desertificació, un problema cada vegada més crític al sud-est peninsular a causa del canvi climàtic i la sobreexplotació dels recursos, en aquest cas la fusta i el sòl. També és important destacar el paper rellevant de la vegetació forestal, especialment la de ribera, en les crescudes de rius i torrents, cada vegada més freqüents a causa de la crisi climàtica antropogènica. Aquest tipus de vegetació ajuda a regular la velocitat de l'aigua en els cursos i millora la permeabilitat del terreny, cosa que afavoreix una major infiltració de l'aigua en capes més profundes, restant així volum a les crescudes i evitant majors danys a la infraestructura, a l'entorn i a les societats humanes.

Des del punt de vista de la biodiversitat, aquests ecosistemes acullen espècies emblemàtiques de la flora i la fauna mediterrànies. Entre la fauna destaca la presència d'aus rapinyaires com l'àguila cuabarrada (*Aquila fasciata*) i mamífers com la guineu (*Vulpes vulpes*) i el senglar (*Sus scrofa*), mentre que, en la flora, a més de les pinedes i matollars, es poden trobar endemismes botànics en determinades àrees de difícil accés. La riquesa biològica i l'estat de conservació d'aquests espais es veurien reforçats amb una estratègia de creació de corredors ecològics que connectin les principals serres, com el Maigmo i la Serra del Cid, fomentant la mobilitat d'espècies i l'intercanvi genètic entre poblacions aïllades.

Tanmateix, els espais forestals a l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà enfronten pressions significatives. L'expansió d'àrees urbanes i industrials, especialment als eixos de comunicació com el corredor Villena-Sax-Elda, ha reduït i fragmentat els boscos, afectant negativament la continuïtat ecològica de la regió. A això s’afegeix la incidència d’incendis forestals, un fenomen recurrent que s’intensifica per les altes temperatures estivals, cada vegada més

prolongades en el temps i agressives en intensitat, i l'abandonament d'usos tradicionals del bosc, com la ramaderia extensiva, que contribueixen al control de la biomassa inflamable. El canvi climàtic està impactant severament els ecosistemes mediterranis, incloent-hi els boscos. Al País Valencià, la intensificació de l'aridesa, l'augment de les temperatures, la reducció de precipitacions i l'increment de fenòmens extrems com les sequeres prolongades i els incendis estan debilitant aquests ecosistemes.

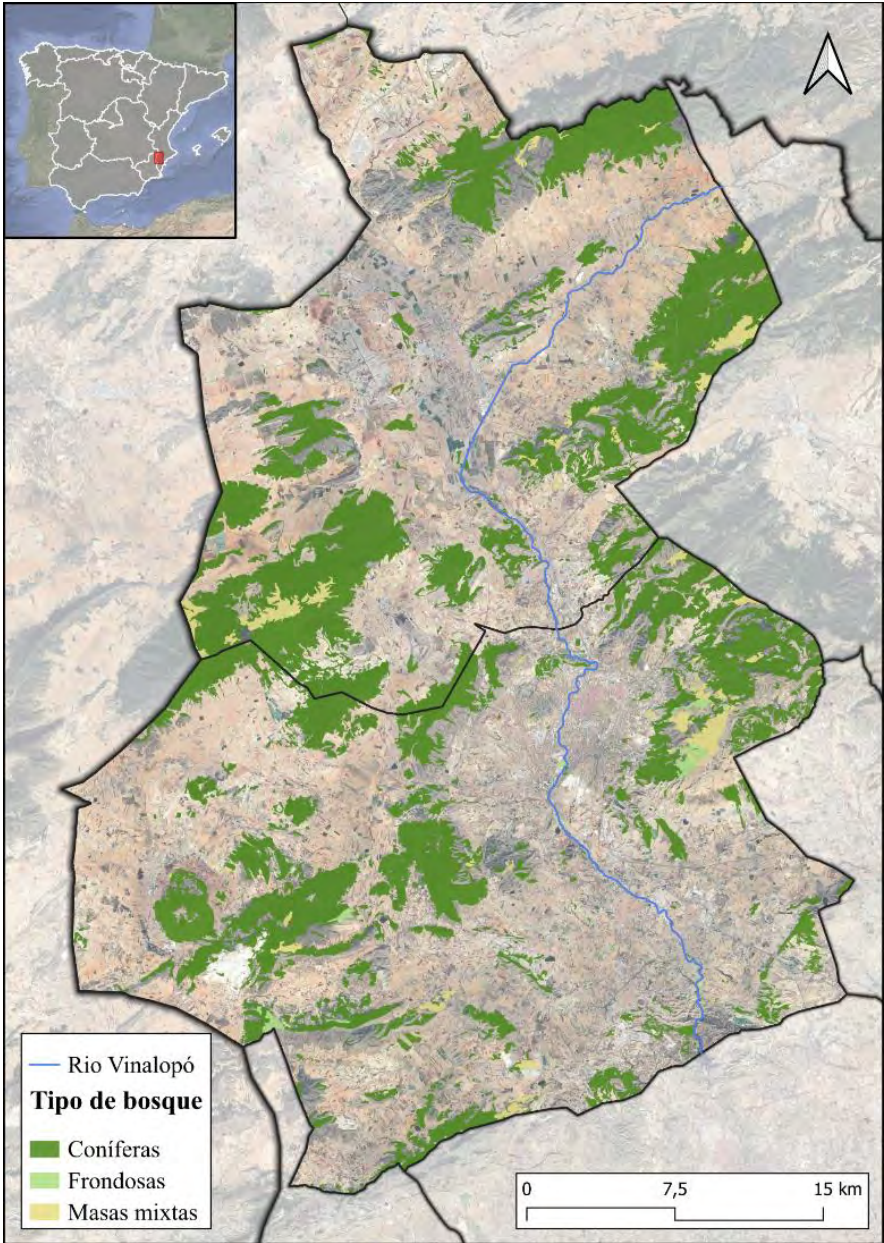
La capacitat dels boscos mediterranis per actuar com a embornals de carboni, és a dir, consumidors nets de diòxid de carboni, està en declivi, i en alguns casos podrien convertir-se en emissors nets de CO₂ a causa del deteriorament de la seva cobertura i biodiversitat.

Els incendis forestals representen una amenaça constant, agreujats per l'acumulació de biomassa no gestionada i la pèrdua de pràctiques tradicionals com el pasturatge extensiu. A més, l'homogeneïtat de moltes masses forestals (dominades per *Pinus halepensis*) i la seva estructura jove les fa especialment vulnerables a plagues i esdeveniments climàtics extrems.

Per visualitzar de manera clara la distribució i característiques dels espais forestals en aquestes comarques, resulta imprescindible incloure aquest mapa temàtic (

Mapa 1.34) que mostra les àrees de major densitat forestal, els tipus de cobertura vegetal predominant i els principals corredors ecològics existents. Aquest mapa, elaborat a partir de dades del Mapa Forestal del País Valencià i del Mapa Forestal d'Espanya, serveix d'eina per identificar àrees prioritàries de conservació i restauració, com per exemple la Serra de Salines al nord-oest o la Serra del Maigmo, la Serra del Sit i la Serra del Frare al nord-est, ja que són les principals extensions de coníferes i de bosc mixt de les comarques d'estudi. A més, s'acompanya l'anàlisi amb una Taula de dades (Taula 1.29) que detalla les superfícies ocupades per cada tipus de vegetació i la seva distribució percentual respecte a la superfície total. L'àrea d'estudi abasta 174842 hectàrees, de les quals 38526 ha corresponen a àrees forestals, i que representen una superfície forestal del 22%, un percentatge molt baix, sobretot tenint en compte els percentatges d'altres comunitats autònomes, com Catalunya, amb un 62%, o la mitjana estatal del 55%.

Mapa 1.34. Tipus de masses forestals al Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó.

Font: Elaboració pròpia a partir de la cartografia del Mapa Forestal d'Espanya (MFE50 2021)

Taula 1.29. Les superfícies forestals al Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó

Especie de árbol	Hectáreas ocupadas	Porcentaje respecto al total arbolado
Quercus ilex	818,66	2,12%
Pinus halepensis	36101,35	93,71%
Tamarix spp.	107,34	0,28%
Juniperus oxycedrus	287,73	0,75%
Otros eucaliptos	5,51	0,01%
Cupressus sempervirens	8,19	0,02%
Pinus pinea	467,84	1,21%
Pastizal-Matorral en mosaico	127,87	0,33%
Arbutus unedo	11,89	0,03%
Prado en mosaico	20,9	0,05%
Juniperus phoenicea	517,06	1,34%
Prunus spp.	15,27	0,04%
Populus nigra	36,66	0,10%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Mapa Forestal d'Espanya (MFE50)

1.4.3 Espais fluvials

El riu Vinalopó juntament amb els seus afluents (Mapa 1.35) configura el paisatge quaternari dels fons de vall d'aquestes comarques, en els quals s'assenten gran part de les principals poblacions, com Villena, Elda, Petrer, Sax, Asp o Novelda. Es tracta d'un riu petit, amb només 89,5 km de longitud, encara que la seva conca abasta la major part de les zones tractades en aquesta memòria, amb una superfície al voltant de 1.700 km². En el tram més proper al naixement, el riu flueix amb un cabal regular durant la major part de l'any, però, en els primers quilòmetres d'entrada a la comarca de l'Alt Vinalopó es va infiltrant fins a desaparèixer. A aquest últim fet s'afegeix una escassetat de grans aportacions hídriques per part dels seus afluents i les precipitacions, així com una intensa evapotranspiració. Això impedeix que el cabal es mantingui estable en els seus cursos mitjà i baix i que l'aigua només flueixi en els pocs moments que la pluja apareix a la regió (Pérez Medina, 2014).

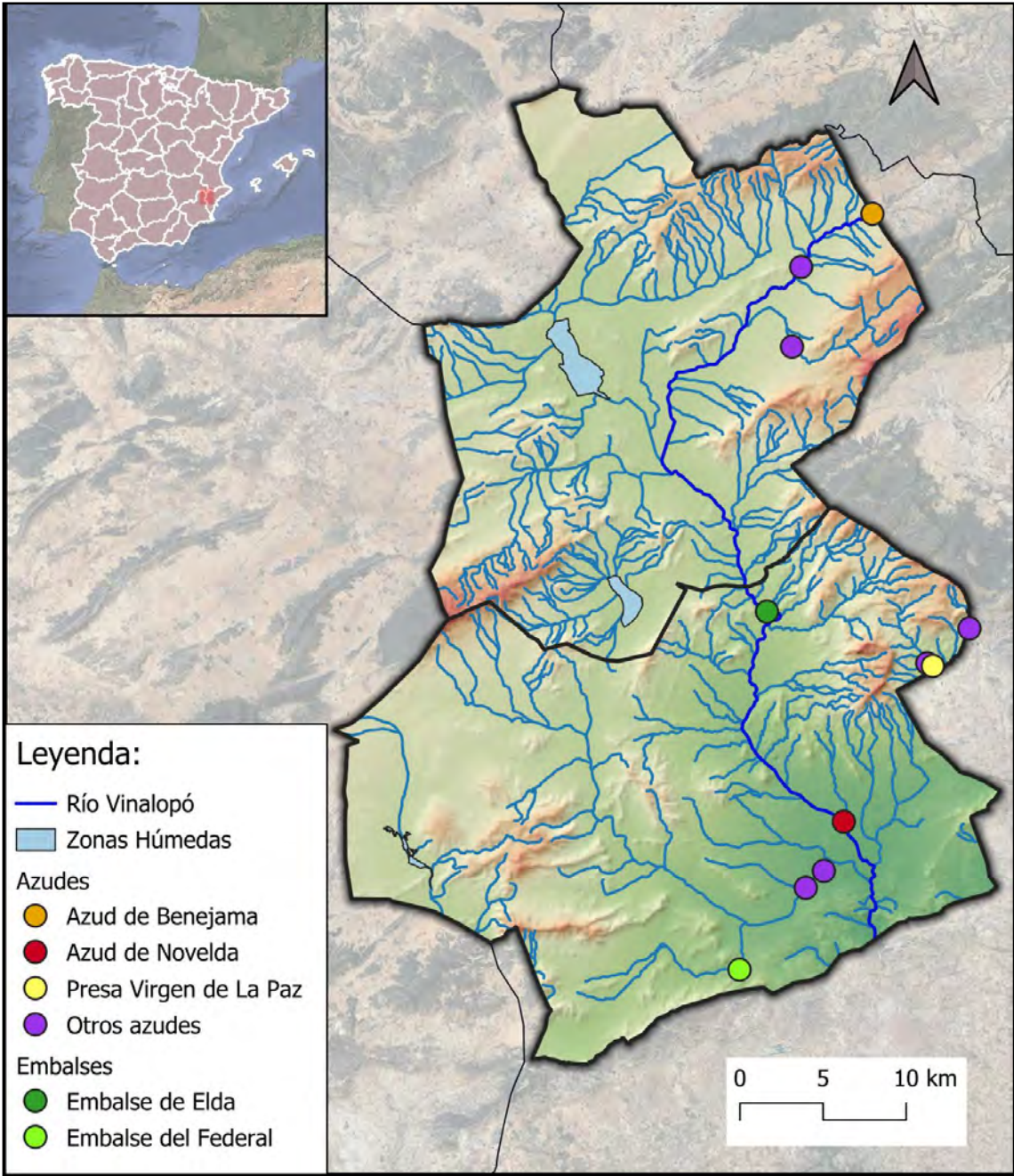
El riu i els seus afluents es troben fortament antropitzats. Les demandes d'aigua dels usos urbans (47,8%), agrícoles (45,1%) i industrials (7,1%) (López Ortiz & Melgarejo Moreno, 2010) generen una sèrie de pressions com l'extracció d'aigües subterrànies per sobre (fins i tot 3 vegades) de la seva capacitat de regeneració, aquest fet produeix una desconexió entre aquestes i les superficials. També es pressionen els diversos espais fluvials, d'una banda ocupant-se mitjançant l'establiment de cultius o infraestructures (carreteres, ponts, edificis, etc.), i d'altra banda, contaminant-los amb excedents de la fertilització química d'origen agrícola i elements nitrogenats en forma de fems o amb residus urbans i industrials, principalment a l'Alt Vinalopó (Demarcació Hidrogràfica del Xúquer, 2023). D'altra banda, existeixen una sèrie de barreres com assuts i embassaments al Vinalopó i els seus afluents més cabalosos (Mapa 1.35), així com canalitzacions al seu pas per les zones urbanes (Novelda, Elda, Asp o Sax) (Oficina de Planificació Hidrològica Confederació Hidrogràfica del Xúquer, 2020). Aquests obstacles resulten en impactes en els ecosistemes associats al riu fragmentant i alterant els seus hàbitats, reduint els sediments i modificant el règim

hidrològic aigües avall, però també serveixen com a mètode d'emmagatzematge i subministrament d'aigua per a l'aprofitament agrícola, urbà i industrial. Pel que fa a les canalitzacions, provoquen un augment de la velocitat de flux, cosa que intensifica l'erosió aigües avall i, per tant, el risc d'inundació. D'altra banda, redueixen la biodiversitat riberenca i aquàtica i incrementen les despeses dedicades al seu manteniment.

Així doncs, el paisatge fluvial de la conca del Vinalopó està caracteritzat per l'abundància d'elements antròpics: canals, ponts, preses, assuts, embassaments, sèquies, etc. Quant a la canalització, existeix una gran quantitat de sèquies al llarg del riu que han servit per a l'aprofitament agrícola.

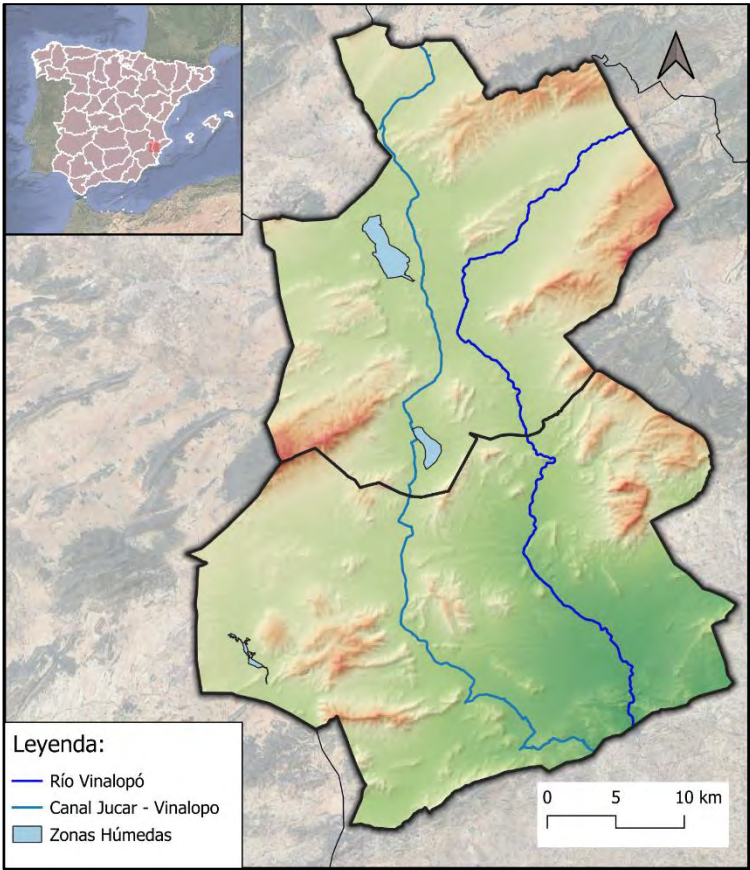
El més remarcable d'aquests és el canal del Xúquer-Vinalopó, que recull aigua del riu Xúquer a l'Assut de la Marquesa a Cullera i la transporta fins a la bassa de San Diego a Villena, des d'on el canal segueix cap al sud (Mapa 1.36). Aquest canal va ser creat, a principis del present segle, amb la finalitat de donar servei a la intensa demanda d'aigua que té la regió (Richart Díaz, 2015).

Mapa 1.35. El riu Vinalopó i rius secundaris a les comarques del Vinalopó Mirjà i l'Alt Vinalopó juntament amb els embassaments i assuts

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de les confederacions hidrogràfiques del Xúquer i el Segura

Mapa 1.36. El riu Vinalopó i el canal Xúquer-Vinalopó

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la confederació hidrogràfica del Xúquer.

D'altra banda, existeixen altres dues sub-conques endorreiques importants dins de la del riu Vinalopó. La primera d'elles és la Llacuna de Salines, que en una superfície líquida de 125 hectàrees acumula les aigües d'una àrea de 100 km². Al terme municipal de Villena existeixen diverses conques endorreiques, entre les quals destaca la de l'antiga llacuna homònima de 740 ha de làmina d'aigua (Pérez Medina, 2014), la qual va ser evacuada mitjançant la construcció el 1814 de la Sèquia del Rei, que porta les seves aigües al riu Vinalopó, de manera que els seus fons rics en nutrients contribueixen a l'aprofitament agrícola (Ponce Herrero & Sánchez Pardo, 2022-2023).

Alguns dels espais naturals relacionats amb les zones fluvials i humides de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà han estat protegits pel seu interès ecològic i mediambiental (Taula 1.30).

Taula 1.30. Espais fluvials i aiguamolls protegits.

Nº	Zonas Protegidas	Protección	Ayuntamiento	Comarca	Extensión (ha)
1	Clots de la Sal y Monte de la Mola	Paraje Municipal	Novelda	Vinalopó Mitjà	120,41
2	Los Algezares		Aspe	Vinalopó Mitjà	507
3	Arenal d'Almorxó		Petrer	Vinalopó Mitjà	80,50
4	Laguna y Saleros de Villena	Zonas Húmedas	Villena	Alt Vinalopó	717,96
5	Laguna de Salinas		Salinas	Vinalopó Mitjà	284,17
6	Embalse de Elda		Elda	Vinalopó Mitjà	49,55
7	Embalse de Elche		Aspe	Vinalopó Mitjà	84,38
8	El Prat -Rodriguillo		Pinoso	Vinalopó Mitjà	79,92
9	Arenal de Petrer	ZEC	Petrer	Vinalopó Mitjà	4,58
10	Saleros y Cabecicos de Villena		Villena	Alt Vinalopó	734,85
11	Laguna de Salinas		Salinas	Vinalopó Mitjà	282,30
12	Saleros y Cabecicos de Villena	LIC	Villena	Alt Vinalopó	734,85
13	Laguna de Salinas		Salinas	Vinalopó Mitjà	282,30

Fuente. Elaboració pròpia a partir de les dades de la Generalitat Valenciana

1.4.4 Connectivitat dels espais oberts

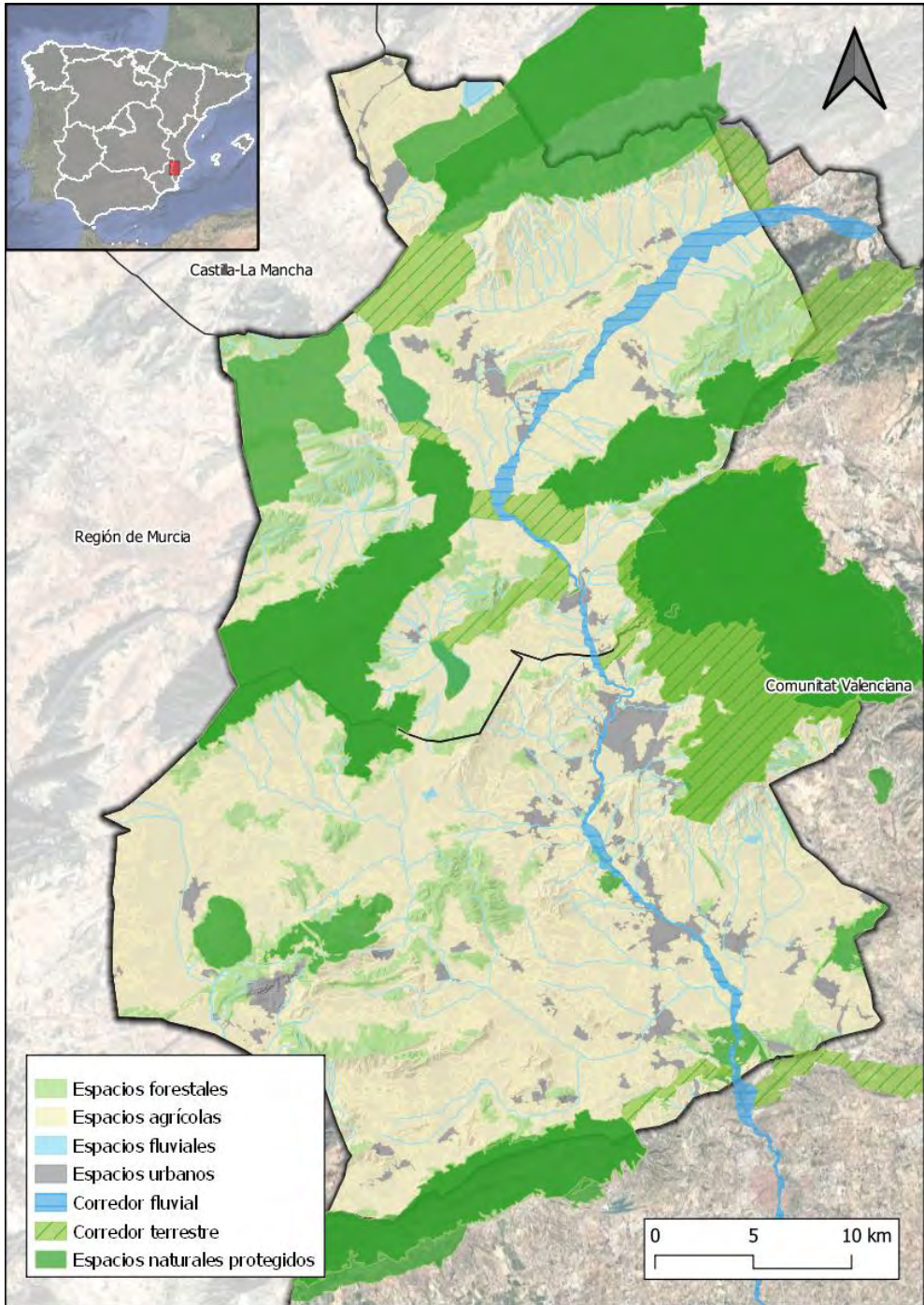
La connectivitat dels espais oberts a les comarques del Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó representa un eix crucial per mantenir la funcionalitat ecològica i la salut del territori. Aquestes àrees es configuren com a mosaics ecològics en els quals s'entrellacen diferents hàbitats, com ara matollars mediterranis, àrees forestals, cultius agrícoles tradicionals i espais fluvials (Mapa 1.37), que actuen com a pous genètics fonamentals per a la biodiversitat local. La connectivitat entre aquests espais garanteix el flux genètic entre poblacions, afavorint la resiliència de les espècies davant de pertorbacions ambientals i evitant els efectes negatius de l'aïllament, com la consanguinitat o la pèrdua de diversitat genètica.

L'aïllament de poblacions causat pels usos intensius del territori, com els monocultius extensius, la urbanització dispersa i les infraestructures viàries, constitueix una amenaça significativa per a la funcionalitat d'aquests mosaics (Mapa 1.37). En aquest context, els monocultius predominants de la regió, com els ametllers, cítrics i vinyes, són un factor de transformació paisatgística que limita la diversitat estructural del territori. En particular, el cultiu d'ametllers es veu greument afectat per l'expansió de la *Xylella fastidiosa*, una bactèria que compromet no només la productivitat agrícola, sinó també l'estabilitat dels ecosistemes associats a l'entorn agrícola. La simplificació estructural d'aquests paisatges, juntament amb l'ús intensiu de recursos i agroquímics, ha degradat progressivament els serveis ecosistèmics, com la regulació hídrica, la fertilitat del sòl i la pol·linització, essencials tant per als ecosistemes naturals com per als humans.

El riu Vinalopó, malgrat el seu estat alterat per abocaments i modificacions hidrològiques, es manté com un corredor ecològic d'alta rellevància a la regió. El seu curs connecta espais oberts i afavoreix el moviment d'espècies (Mapa 1.37), permetent la interacció entre diferents fragments d'hàbitats i exercint un paper crucial en la regeneració d'ecosistemes degradats. A més, aquest riu influeix en la distribució i la qualitat dels recursos hídrics, impactant directament en els sistemes agrícoles i la biodiversitat associada.

La pèrdua de connectivitat ecològica, juntament amb la degradació de serveis ecosistèmics clau, repercuteix no només en la salut dels ecosistemes naturals, sinó també en la qualitat de vida de les poblacions humanes. Els territoris agrícoles fragmentats i exposats a plagues i malalties perden productivitat, posant en risc tant l'economia local com la sostenibilitat dels recursos naturals. En aquest sentit, garantir la continuïtat i funcionalitat dels espais oberts al Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó és fonamental per a l'estabilitat ecològica i socioeconòmica d'aquestes comarques.

Mapa 1.37. Connectivitat dels espais oberts al Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó

Font: Elaboració pròpia a partir de la cartografia d'ocupació del sòl a la Comunitat Valenciana (COSCV 2023).

2 DINÀMIQUES TERRITORIALS

2.1 POBLACIÓ

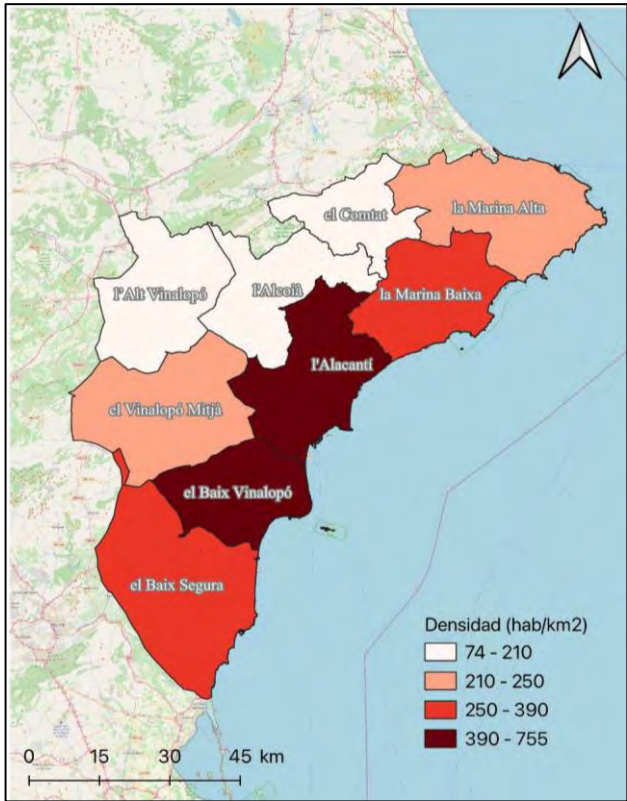
Per estudiar la població de les comarques de l'Alt Vinalopó i el Baix Vinalopó, és fonamental contextualitzar-les dins de la província d'Alacant per valorar la seva rellevància en el conjunt provincial. A més, aquest capítol aborda dades demogràfiques específiques dels municipis en què es fixa aquest treball: Villena, Elda, Petrer i Agost. Primer, s'examinen les xifres totals de població i densitat d'aquests municipis, situant-los en el context de les respectives comarques a què pertanyen. En segon lloc, es descriu l'evolució de la població, atenent sobretot a les dinàmiques de creixement i decreixement urbà que aquests territoris han experimentat al llarg del temps. Així mateix, s'expliquen els fluxos migratoris de les últimes dècades i els impactes que aquests han generat en l'estructura demogràfica. Finalment, es realitza un anàlisi detallat de la població resident a la zona, aprofundint en les seves principals característiques socioeconòmiques, com pot ser la taxa de dependència i la tipologia de les llars, el nivell d'estudis, a més de la població visitant i estacional que ens podem trobar a la zona.

2.1.1 Població a la província d’Alacant

Alacant és una província situada al sud de la Comunitat Valenciana, sent la més meridional de les tres que conformen aquesta regió. Encara que només compta amb el 25% del territori de la seva comunitat, té una població aproximada de 1,9 milions d'habitants (INE 2023a), la qual cosa la converteix en la cinquena província més poblada d'Espanya. La seva densitat mitjana és de 336,1 habitants per quilòmetre quadrat, on la major densitat es presenta al Baix Vinalopó i a l'Alacantí, com s'aprecia al Mapa 2.1 (Cambra de Comerç d'Alacant, 2023a).

En nombres totals, al mapa de densitat poblacional per comarques adjunt, s'aprecia que els grans centres urbans d'Alacant estan a les ciutats d'Alacant i Elx (municipis de les comarques de l'Alacantí i el Baix Vinalopó, respectivament). Com és el cas de moltes províncies costaneres espanyoles, la majoria de la població alacantina resideix a les zones urbanes del litoral, amb una marcada concentració a la franja costanera i les valls més desenvolupades, especialment al del Baix Vinalopó. En canvi, les àrees interiors i muntanyoses presenten densitats menors, encara que com s'aprecia al Mapa 2.1, aquesta tendència no es marca tant a les comarques del Baix i Alt Vinalopó, ni a l'Alcoià, sobretot comparant-ho amb el Comtat o els interiors nord-oest de les comarques de la Marina Baixa i Alta.

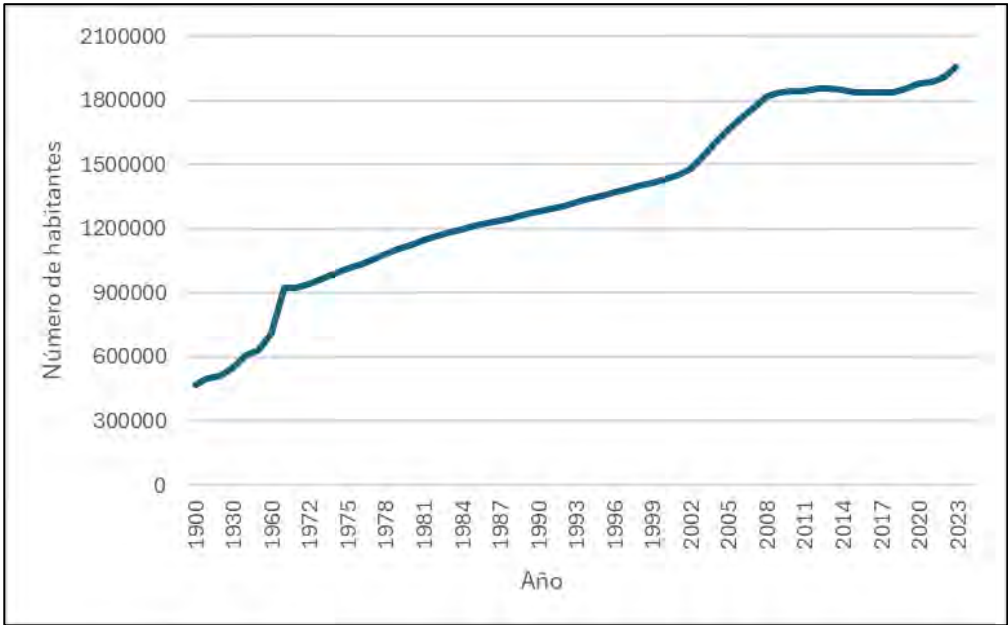
Mapa 2.1. Densitat poblacional per comarques a la província d'Alacant, 2023

Font: Elaboració pròpia, a partir de dades de l'INE (2023)

Pel que fa a l'evolució de la població a la província d'Alacant des de 1900 fins a l'actualitat, vista a la Figura 2.1, s'observa un creixement constant, especialment des de la segona meitat del segle XX. El 1900, la província comptava amb uns 470.000 habitants, xifra que va augmentar gradualment a causa dels processos d'urbanització i l'auge del turisme, atraient tant població nacional com estrangera. Aquest creixement es va intensificar a partir dels anys 60, com es veu a la Figura 2.1, amb l'arribada massiva d'immigrants nacionals. Un segon període de creixement significatiu va començar a principis del segle XXI, impulsat principalment per la immigració internacional, especialment des d'Iberoamèrica i el nord d'Àfrica. Actualment, la població d'Alacant s'aproxima als 2 milions d'habitants. Aquest creixement s'ha concentrat majoritàriament en zones costaneres com Torrevella, Benidorm i Alacant.

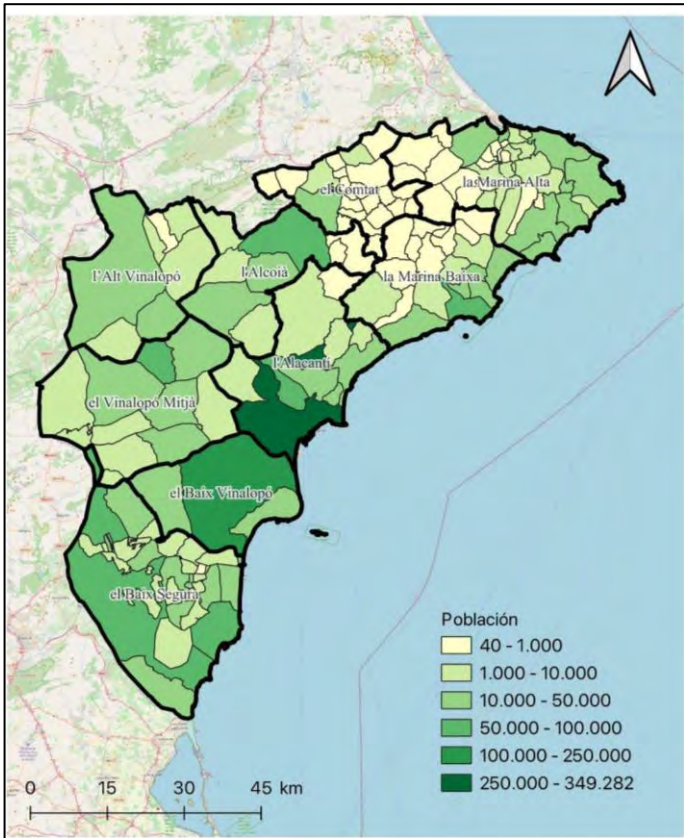
Figura 2.1. Evolució de la població d'Alacant 1900-2023

Font: Elaboració pròpia, a partir de dades de l'INE (2023)

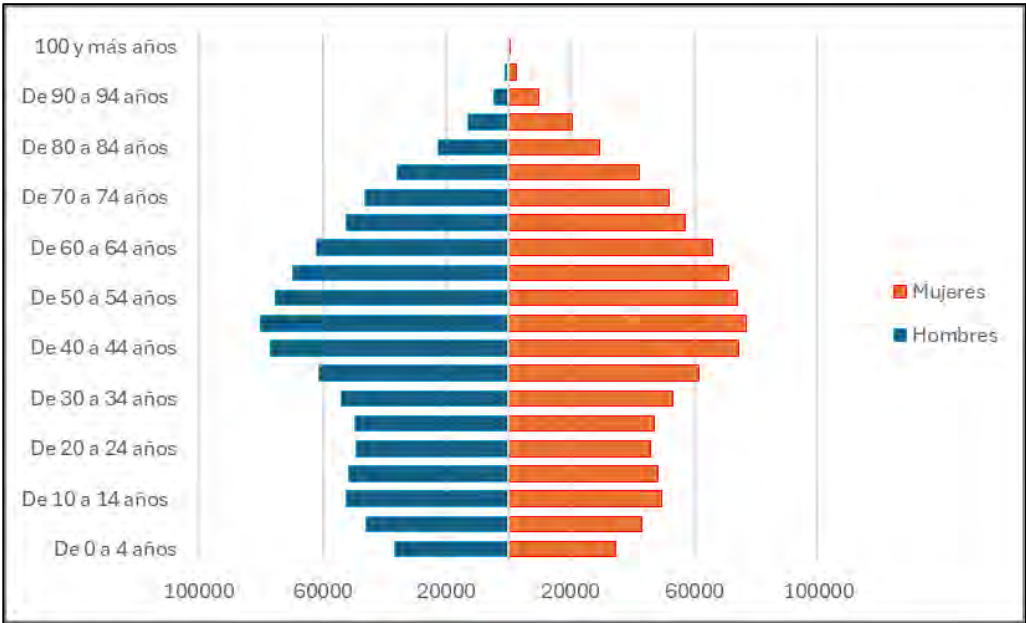
Tal com s'ha esmentat, el nombre i la distribució de la població han estat afectats considerablement per fluxos migratoris provinents de l'estranger. Alacant és la tercera província d'Espanya amb un major nombre de residents estrangers, només superada per les grans capitals econòmiques del país: Madrid i Barcelona (Diputació d'Alacant, 2021). La major part d'aquests immigrants són britànics o de la Unió Europea, amb els britànics formant ja el 20% dels estrangers de la província (Diputació d'Alacant, 2022). En general, el perfil d'aquesta població és el de persones en edat de jubilació que se senten atretes a la província pel bon clima i la platja (Ajuntament d'Alacant, 2023) i per això l'escullen com a lloc de residència principal. A més, aquesta àrea també resulta atractiva per a un altre perfil d'immigrant, en part per la consolidació de la indústria turística i residencial als municipis propers al litoral, ja que ofereix oferta laboral per a aquelles persones que venen a Espanya a treballar. Aquest fenomen explica per què, en municipis com Alacant, malgrat veure estancat el seu creixement vegetatiu, o fins i tot tenir un creixement natural negatiu des de 2018, la població censada continua creixent gràcies a l'arribada de població migrant (Ajuntament d'Alacant, 2023). No obstant això, aquesta tendència no s'observa en tots els municipis d'Alacant. Com es detalla a les seccions posteriors, molts d'ells han experimentat una disminució de població en termes absoluts.

Mapa 2.2. Població per municipis a la província d'Alacant, 2023

Com es pot observar a la piràmide de població de la província d'Alacant (Figura 2.2) aquesta és regressiva, fent que els grups on es troba més població siguin els de mitjana edat i els més joves i majors valors inferiors, comportant que la població sigui cada vegada més envellida. Pel que fa a dades més generals, la població de la província té una distribució per sexes pràcticament equilibrada: 941.361 homes i 960.233 dones (Total de: 1.901.594 habitants). En termes demogràfics, el 2022, el 20,53% de la població tenia 65 anys o més. Aquest percentatge suposa un augment del 3,87% respecte al 2002, cosa que reflecteix un procés d'envelliment considerable en la població. Això s'alinea amb les dades de la resta de la Comunitat Valenciana i l'Estat espanyol, ja que la mitjana espanyola és de 19,97 i la Valenciana està també a prop del 20% (Rius, 2023; València Plaza, 2023).

Figura 2.2. Piràmide poblacional de la província d'Alacant, 2022

2.1.2 Població i densitat a escala comarcal i municipal

L'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà agrupen en conjunt un total de 224.753 habitants (52.905 a l'Alt Vinalopó i 171.848 al Vinalopó Mitjà). A l'Alt Vinalopó, aquesta població es concentra especialment a Villena, que constitueix un 64,54% de la població de tota la comarca. En canvi, al Vinalopó Mitjà, la població està més dividida entre municipis, encara que està sobretot concentrada a la conurbació d'Elda i Petrer (cada municipi forma un 30,87% i 19,73% respectivament de la població total de la comarca) (INE 2023b).

La Taula 2.1 mostra la població dels municipis en què es fixa aquest treball. Com ja s'ha esmentat, Elda i Petrer es troben al Vinalopó Mitjà i són les dues ciutats més poblades de la comarca, amb 53.034 i 33.914 habitants respectivament. Similarment, Villena, la capital de l'Alt Vinalopó, és la ciutat més poblada de la comarca, amb un total de 34.144 habitants. D'altra banda, Agost, un municipi que es troba a l'Alacantí, és el quart municipi més petit de la comarca, amb una població de 5.067, i només representa un 1% de tota la població de la comarca (INE 2023b).

Taula 2.1. Densitat i població dels municipis Agost, Elda, Petrer i Villena, 2023

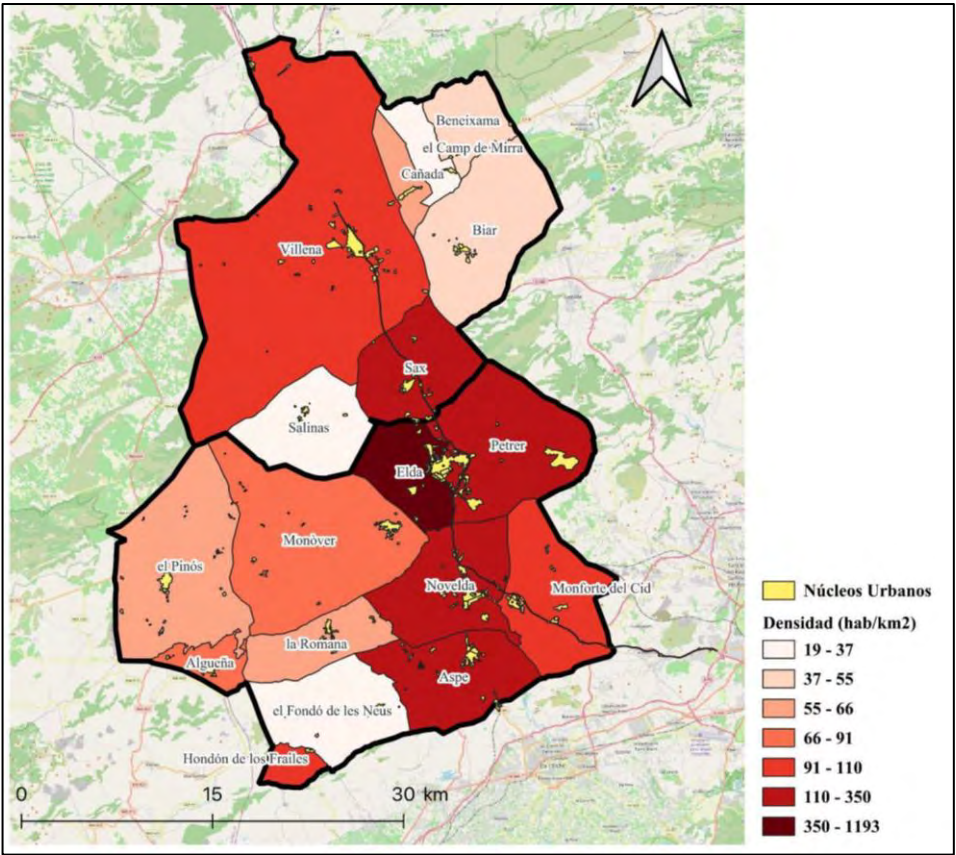
	Superfície km²	Densitat hab/km²	Població	Població Homes	Població Dones
Agost	66,6	76,0	5.067	2.566	2.501
Elda	47,8	1.109,7	53.034	25.844	27.190
Petrer	104,3	325,3	33.914	16.751	17.163
Villena	345,6	98,8	34.144	17.102	17.042

Font: Elaboració pròpia, a partir de dades de l'INE (2023)

Pel que fa a la densitat, les comarques del Vinalopó que es tracten en aquest treball són la segona (Alt Vinalopó) i quarta (Vinalopó Mitjà) menys denses de la província, amb 82 hab/km² i 215 hab/km² respectivament (Cambra de Comerç d'Alacant, 2023a). Això contrasta clarament amb la mitjana de densitat de la província d'Alacant, que com

s'ha esmentat anteriorment, és de 336 hab/km². A nivell municipal, el Mapa 2.3 mostra com la densitat varia molt. A l'Alt Vinalopó la densitat més alta pertany al municipi de Sax, amb 155,26 hab/km², mentre que la més baixa és de Camp de Mirra, que té una densitat de 19,13 hab/km². En canvi, Villena està entremig d'aquests dos extrems amb una densitat de 98,8 hab/km². Al Vinalopó Mitjà els extrems són encara més contrastants, ja que Elda té una densitat de 1192,79 hab/km² comparat amb els 36,98 hab/km² del Fondó de les Neus. Petrer és el tercer municipi més dens, per sota de Novelda, amb una densitat de 328,75 hab/km².

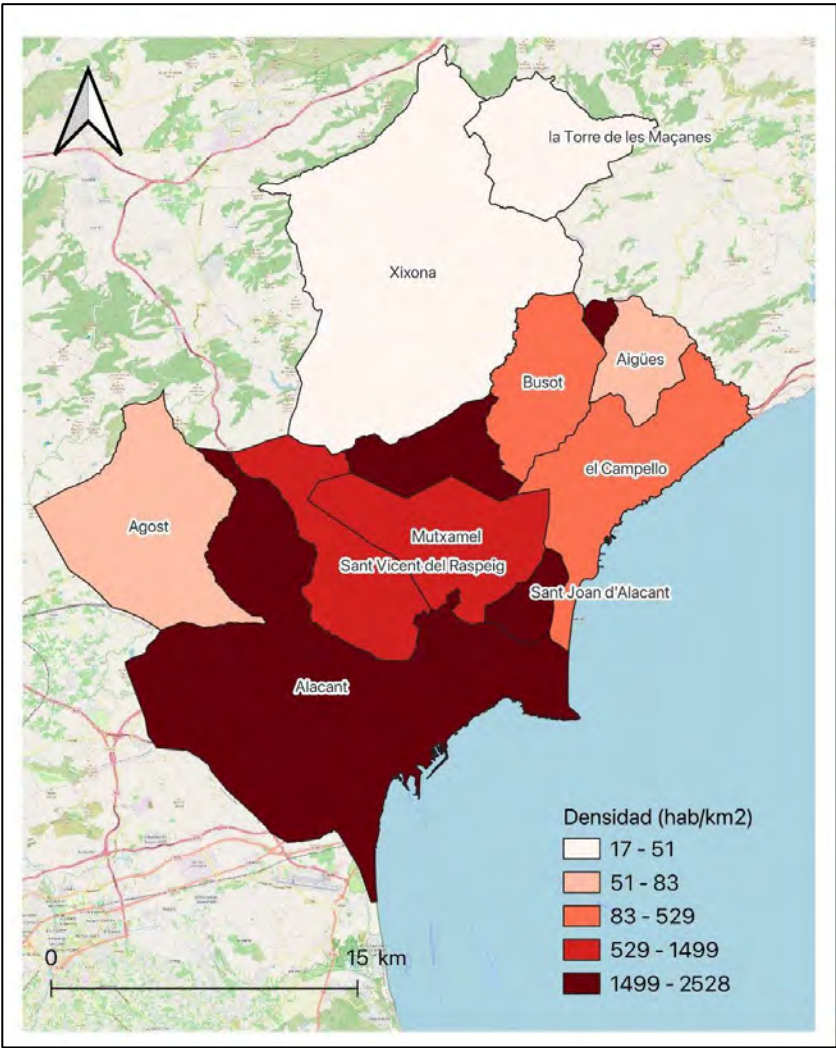
Mapa 2.3. Densitat per municipis a les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà, 2023

Font: Elaboració pròpia, a partir de dades de l'INE (2023)

El Mapa 2.4 mostra les densitats dels municipis de l'Alacantí, on es troba Agost. Amb una densitat de 71,94 hab/km², Agost és el quart municipi amb menys densitat de la comarca, només per sobre de municipis com Aigües, La Torre de les Maçanes i Xixona, que també presenten característiques rurals i menor concentració de població en comparació amb els municipis costaners més desenvolupats de la regió.

Mapa 2.4. Densitat per municipis a la comarca de l'Alacantí, 2023

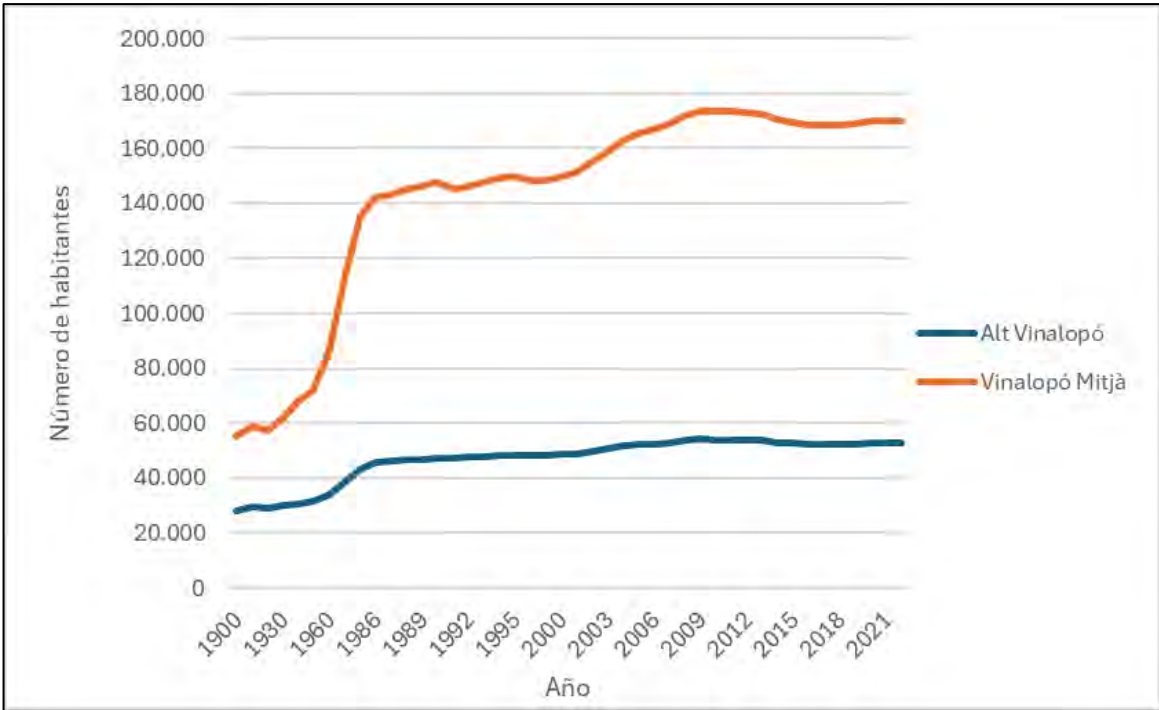
Font: Elaboració pròpia, a partir de dades de l'INE (2023)

2.1.3 Evolució de la població a escala comarcal y municipal

L'evolució de la població de les dues comarques des de 1900 fins a l'actualitat és similar, encara que a nivells relativament diferents. Les dues comarques van experimentar l'explosió de la natalitat de la postguerra que també va notar la resta d'Espanya, però el Vinalopó Mitjà va registrar aquesta explosió de manera molt més accentuada. Això va ser gràcies a la revitalització industrial (del calçat) de municipis com Elda, fortament vinculat a la FICIA (Fira Internacional del Calçat i Indústries Afins) i l'obertura del mercat americà (Ajuntament d'Elda, 2006). L'atracció laboral generada per la prosperitat de la regió va motivar llavors l'arribada de població de províncies veïnes com Albacete i Múrcia, i "des d'àrees rurals en què una agricultura en procés de mecanització no era capaç d'oferir treball als joves" (Ajuntament d'Elda, 2006, p.100). Aquest fenomen, combinat amb la construcció d'edificis alts que van facilitar l'allotjament dels nous treballadors, va resultar en un significatiu boom poblacional a la comarca (Ajuntament d'Elda, 2006). A l'Alt Vinalopó, la indústria del calçat també va atraure immigrants de províncies veïnes a municipis com Villena i Sax, mentre que el desenvolupament de la indústria tèxtil els va atraure fins a Banyeres i Biar, però no va ser de manera tan intensa (Matarredona Coll, 1981). Les dues comarques llavors van patir un estancament en la seva població des de mitjans dels anys 80, en part per la finalització de la gran etapa d'immigració nacional que es va donar a les comarques. Elda va perdre habitants, ja que el seu creixement no compensava l'emigració dels seus residents cap a Petrer (la majoria d'ells) i altres municipis. Com a conseqüència, Petrer va

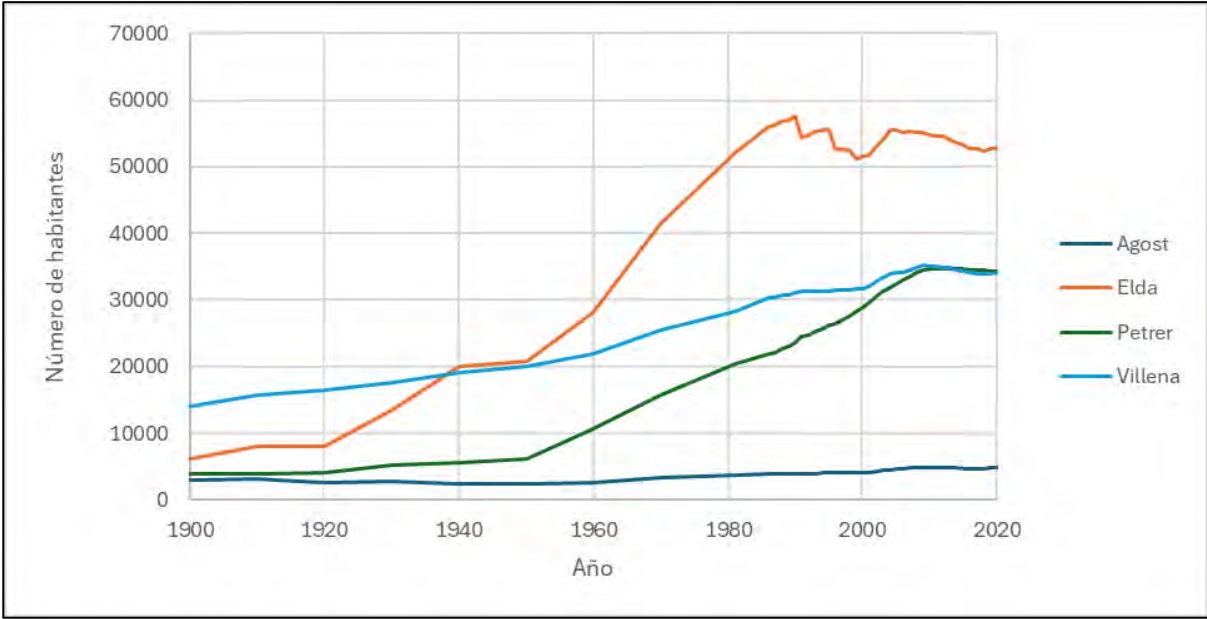
créixer, encara que de manera no igualment intensa comparat amb la mitjana provincial de l'època (Ajuntament d'Elda, 2006). Aquesta situació d'estancament poblacional era deguda en part a la baixa natalitat de l'època, encara que també era característica d'altres àrees industrials de l'occident europeu, ja que la societat va fer un gir cap al sector terciari i moltes regions industrials, com les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà, van tenir problemes per adaptar-se a aquesta nova economia (Ajuntament d'Elda, 2006). Com mostra la Figura 2.3 i Figura 2.4, representant la població de les comarques i municipis respectivament, la població va tornar a créixer amb l'arribada del nou segle. El 2001, la immigració va tornar a la zona, encara que aquesta vegada procedia principalment de l'àmbit internacional, especialment de regions d'Iberoamèrica i el nord d'Àfrica. Aquesta població acabada d'arribar va compensar la pèrdua de residents locals que es traslladaven des de municipis de l'interior cap a zones urbanes costaneres, permetent que la població total de la comarca continués creixent fins a l'estancament d'aquests fluxos migratoris a mitjans de la dècada del 2010.

Figura 2.3. Evolució de la població de l’Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà 1900-2022

Font: Elaboració pròpia, a partir de dades de l'INE (2023)

Figura 2.4. Evolució de la població als municipis d’Agost, Elda, Petrer i Villena, 1900-2023

Font: Elaboració pròpia, a partir de dades de l'INE (2023)

A nivell municipal, la història de la població d'Agost, Elda, Petrer i Villena és similar a l'evolució de les comarques. La població dels quatre municipis va augmentar de manera constant durant el segle XX, amb una petita depressió als vuitanta-noranta, deguda a la baixa taxa de natalitat de l'època i els factors econòmics detallats anteriorment. A principis del segle XXI hi va haver un nou creixement de població gràcies a la immigració estrangera en edat laboral que es va sentir atreta a aquests municipis per la seva indústria, i que a més eren en edat fèrtil i van formar noves famílies a Espanya. Com es veu a la Taula 2.2, el 2011 la població va arribar al seu màxim i va començar a fluctuar entre creixement i decreixement. Entre 2001-2011 es va poder observar un augment de població als quatre municipis, amb el menor augment de 5,4% pertanyent a Elda i el major a Petrer amb un augment de 17,4%. En canvi, el període de 2011-2018 va mostrar un decreixement als quatre municipis, amb Elda perdent el 4% de la seva població i Petrer un 0,7%. Aquest descens poblacional va ser part d'una tendència observada en moltes parts d'Espanya, influenciada en gran mesura per la crisi econòmica de 2008 i les conseqüents grans emigracions i disminució de la natalitat. A partir de 2018, en tots els municipis menys Petrer comença a créixer la població, amb el major creixement de 7,5% registrat a Agost, fent que sigui l'únic que supera el seu punt més alt de població de 2011. Petrer, en canvi, segueix amb la tendència de decreixement, perdent un 1,6% de la seva població.

Taula 2.2. Població dels municipis d’Agost, Elda, Petrer i Villena, 2001-2023

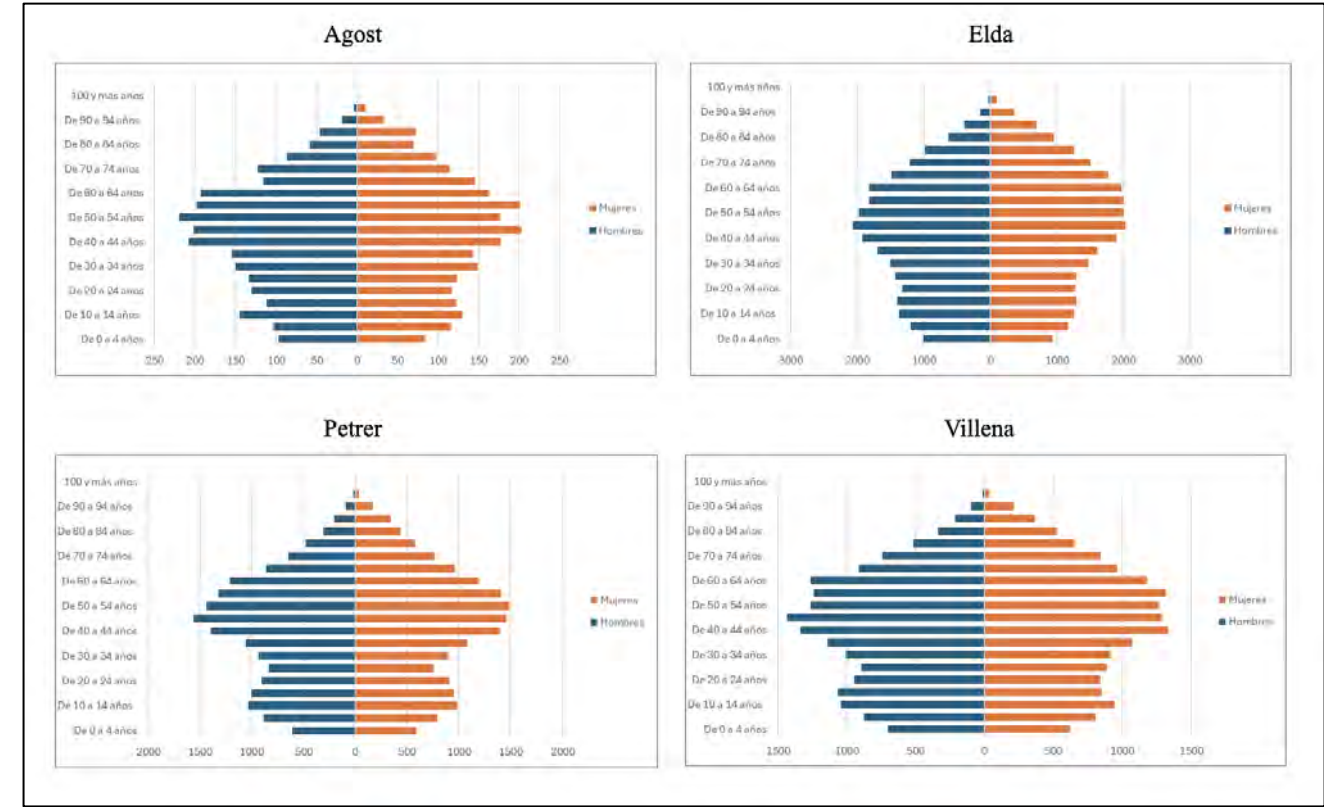
Població	2001	2011	2018	2023	2001-2011	2011-2018	2018-2023
Agost	4.146	4.831	4.713	5.067	16,5%	-2,4%	7,5%
Elda	51.816	54.610	52.404	53.034	5,4%	-4,0%	1,2%
Petrer	29.567	34.726	34.479	33.914	17,4%	-0,7%	-1,6%
Villena	32.111	34.966	33.983	34.144	8,9%	-2,8%	0,5%

Font: Elaboració pròpia, a partir de dades de l'INE (2023)

2.1.4 Estructura de la població resident a escala municipal

La població resident dels quatre municipis presenta un índex d'envelliment alt. Això es veu sobretot a les piràmides de població de cada municipi (Figura 2.5), amb un nombre força elevat en les franges d'edat entre els 40 i els 60 anys, cosa que comporta que aquestes piràmides siguin regressives com ens podem trobar a gran part dels països occidentals.

Figura 2.5. Piràmides poblacionals dels municipis d'Agost, Elda, Petrer i Villena, 2023

Font: Elaboració pròpia, a partir de dades de l'INE (2023)

Com es veu a la Taula 2.3, l'índex d'envelliment més extrem és el d'Elda, amb un índex de 166,31%, significat que hi ha 166 persones majors de 65 anys per cada 100 menors de 15. El segon més alt és el d'Agost amb un índex de 147,56%, i successivament el de Villena que és de 129,12%. Finalment, hi ha Petrer, amb un índex de 121,09%, que encara que no sigui tan extrem com el d'Elda i Agost, segueix sent relativament alt. A la piràmide poblacional d'aquest últim cas (vista a la Figura 2.5. Piràmides poblacionals dels municipis d'Agost, Elda, Petrer i Villena, 2023), podem veure unes diferències més marcades en les diferents franges d'edat, degut a que el municipi ha rebut un menor nombre de persones immigrants en comparació amb els altres municipis, provocant que a les franges de 20 a 30 anys s'acumuli un nombre inferior de població.

Taula 2.3. Índex de dependència i envelliment dels municipis d'Agost, Elda, Petrer i Villena, 2022

AGOST	
Tasa de dependencia	50,99%
Tasa de dependencia de población menor de 16 años	20,60%
Tasa de dependencia de población mayor de 64 años	30,39%
Índice de envejecimiento	147,56%
ELDA	
Tasa de dependencia	54,61%
Tasa de dependencia de población menor de 16 años	20,50%
Tasa de dependencia de población mayor de 64 años	34,10%
Índice de envejecimiento	166,31%
PETRER	
Tasa de dependencia	46,58%
Tasa de dependencia de población menor de 16 años	21,07%
Tasa de dependencia de población mayor de 64 años	25,51%
Índice de envejecimiento	121,09%
VILLENA	
Tasa de dependencia	50,72%
Tasa de dependencia de población menor de 16 años	22,14%
Tasa de dependencia de población mayor de 64 años	28,58%
Índice de envejecimiento	129,12%

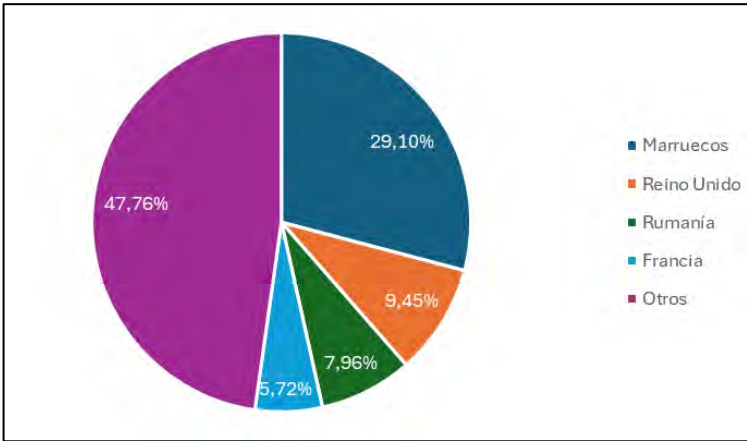
Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades de l'IVE (2022)

La taxa de dependència dels quatre municipis ronda al voltant del 50%, un nombre lleugerament alt. La taxa més alta és la d'Elda amb un percentatge de 54,61%. Aquest nombre és lògic, ja que Elda és la població entre els quatre municipis més envellida, i vol dir que cada dues persones en edat laboral mantenen una inactiva, ja sigui jove o gran. La taxa de dependència de gent major de 64 anys a Elda és de 34,10% i la de menors de 16 anys és de 20,50%. D'altra banda, la taxa de dependència més baixa entre els quatre municipis és la de Petrer, amb només 45,58%. En aquest cas, la taxa de dependència de majors de 64 anys és de 25,51% i la de menors de 16 és de 21,07%. Els altres dos municipis estan just al mig, amb taxes de dependència de 50,99% a Agost i 50,72% a Villena. En tots els casos, aquestes taxes, juntament amb els índexs d'envelliment, indiquen una moderada pressió econòmica sobre la població activa per mantenir els dependents, i si arribessin al 60%, incrementaria significativament aquesta pressió.

Aquesta pressió es pot alleujar amb l'arribada de treballadors immigrants, i com s'ha esmentat en seccions prèvies, Alacant és una de les províncies espanyoles amb més residents estrangers. Aquest fet també es nota als municipis d'Agost, Elda, Petrer i Villena. Agost és el municipi que compta amb més estrangers, mentre que Petrer és el que compta amb menys.

Segons les dades de l'IVE i com es veu representat a la Figura 2.6, la població d'Agost comptava amb 402 ciutadans estrangers el 2022, cosa que equival a aproximadament el 8,12% de la població total. En aquest cas destaca la població marroquina que representa el 29,10%, seguida amb gran diferència de la població amb nacionalitat del Regne Unit, Romania i França.

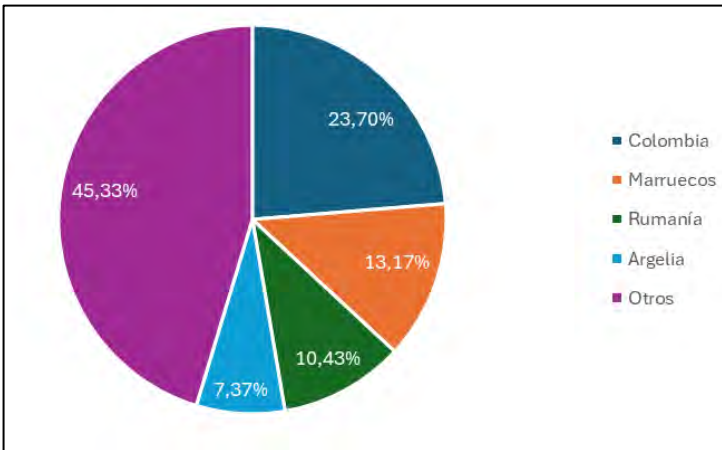
Figura 2.6. Procedència de població immigrant en % d’Agost, 2022

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades de l'IVE (2022)

Similarment, a Elda hi ha 3.135 ciutadans estrangers el 2022, cosa que equival a aproximadament el 6% de la població total. En aquest cas, com es veu representat a la Figura 2.7, destaca la població de Colòmbia que representa el 23,70%, seguit de la població del Marroc amb un 13,17% i de les de Romania i Algèria.

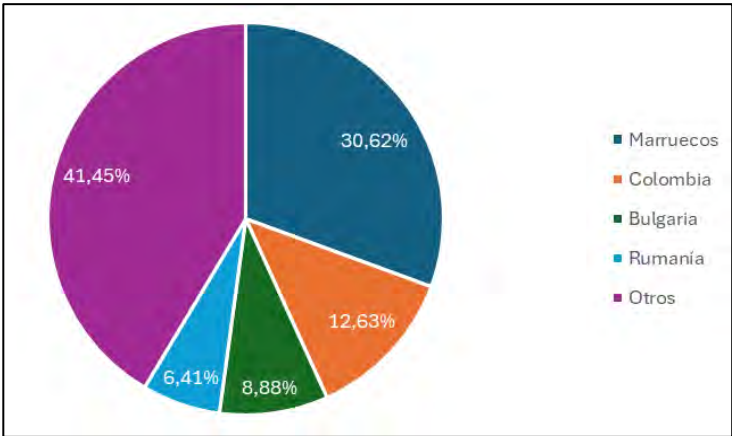
Figura 2.7. Procedència de població immigrant en % d’Elda, 2022

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades de l'IVE (2022)

Villena també té un percentatge d'estrangers similar al d'Agost i Elda, amb 2.557 ciutadans estrangers el 2022, que equival aproximadament al 7,52% de la població total. En aquest cas destaca la població del Marroc, com es veu a la Figura 2.8, que representa el 30,62%, seguida amb gran diferència de la població de Colòmbia, Bulgària i Romania.

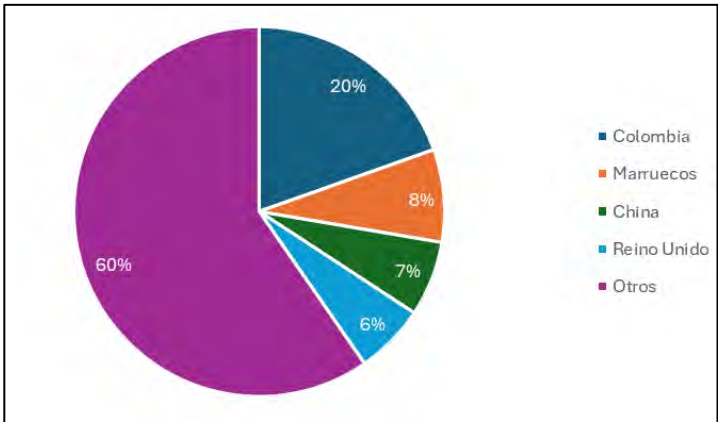
Figura 2.8. Procedència de població immigrant en % de Villena, 2022

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades de l'IVE (2022)

Per últim, Petrer és el municipi amb menys estrangers, amb només 961 ciutadans que formen un 2,8% de la població total. La següent figura (Figura 2.9) mostra com destaca la població de Colòmbia, que representa el 20%, seguida de la població del Marroc, la Xina i el Regne Unit.

Figura 2.9. Procedència de població immigrant en % de Petrer, 2022

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades de l'IVE (2022)

Pel que fa a la tipologia de llars, no s'han trobat dades a nivell municipal. Per tant, l'anàlisi es realitzarà a nivell comarcal, abastant l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. No obstant això, per assegurar la claredat d'aquest anàlisi, és fonamental definir els conceptes que inclouen les diferents classificacions sota el terme 'tipologia de llars'. Segons l'INE:

- Una llar és la “persona o conjunt de persones que ocupen en comú un habitatge familiar principal o part d'aquest” (INE, 1996). Aquestes es classifiquen en ‘unipersonals’ i ‘multipersonals’, segons el nombre de persones que les integren. Al seu torn, les llars multipersonals es distingeixen entre llars formades per un únic nucli familiar que conviu sense altres persones, i altres tipus de llars multipersonals, com llars en què un sol nucli familiar viu amb persones alienes al mateix, llars compostes per individus que no formen un nucli familiar, o llars formades per més d'un nucli familiar.
- Un nucli familiar és la “unitat jeràrquica intermèdia entre la persona i la llar. Constitueixen un nucli familiar: un matrimoni o parella que conviu sense fills, un matrimoni o parella que conviu amb algun fill, un pare que conviu amb algun fill o una mare que conviu amb algun fill. Per formar part del nucli familiar dels seus pares, els fills no han d'estar emparellats ni tenir fills” (INE, 2009).

La següent Taula (Taula 2.4) mostra la tipologia de llars de l'Alt Vinalopó, juntament amb la seva evolució al llarg del període 2014-2020.

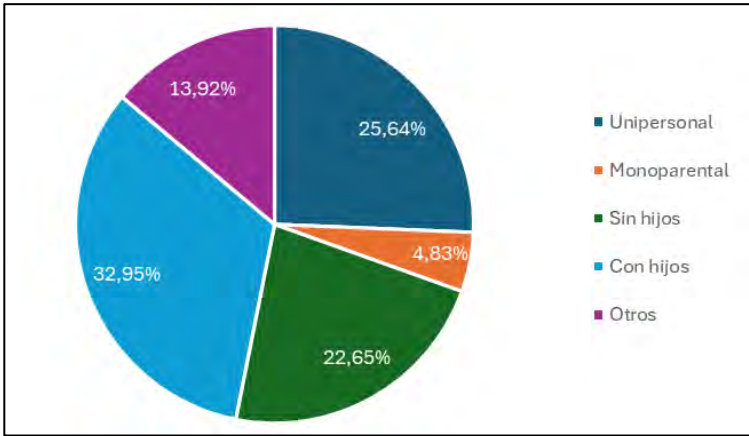
Taula 2.4. Tipologia de llars de l'Alt Vinalopó, 2014-2020

Tipologia de llar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Unipersonal de menys de 65 anys	2.658	2.658	2.778	2.812	2.976	2.982	3.058
Unipersonal. Home de menys de 65 anys	1.564	1.471	1.622	1.770	1.848	1.868	1.976
Unipersonal. Dona de menys de 65 anys	1.094	1.187	1.155	1.042	1.128	1.113	1.082
Unipersonal de 65 o més anys	2.008	2.201	2.167	2.121	2.079	2.072	2.217
Unipersonal. Home de 65 o més anys	636	670	578	588	658	575	662
Unipersonal. Dona de 65 o més anys	1.373	1.531	1.589	1.533	1.420	1.497	1.555
Monoparental amb algun fill menor de 25	1.243	1.206	1.262	1.167	954	877	994
Monoparental. Pare amb algun fill menor de 25	229	195	176	206	203	157	116
Monoparental. Mare amb algun fill menor de 25	1.014	1.011	1.086	962	751	721	878
Parelles sense fills a la llar	4.969	4.852	4.679	4.724	4.845	4.843	4.660
Parelles amb fills a la llar	7.271	7.019	7.029	7.202	7.176	6.932	6.778
Altres	2.466	2.701	2.713	2.568	2.599	2.852	2.863
Total	20.615	20.637	20.628	20.594	20.629	20.558	20.570

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades de l'IVE

Les dades exposen com l'any 2020, les llars unipersonals formaven un 25,64% del total, mentre que les multipersonals formaven un 60,44%. En canvi, el 2014, les llars unipersonals formaven un 22,63% de totes les llars mentre que les multipersonals formaven un 65,39%. Això mostra una clara tendència cap a les llars unipersonals, que pot reflectir tant l'envelliment de la població com canvis en les dinàmiques familiars de la comarca. A més, en ambdós anys la categoria més representada en llars unipersonals és la d'homes menors de 65 anys, i la que menys representada és la d'homes majors de 65 anys, cosa que reflecteix clarament l'esperança de vida dels homes en relació amb les dones. D'altra banda, la categoria més representada en les llars multipersonals és la de parelles amb fills a la llar, encara que aquest nombre ha disminuït des del 2014, i podria reflectir una disminució en la natalitat, així com possibles canvis en les preferències familiars, amb parelles optant per tenir menys fills o posposant la paternitat. Pel que fa a la categoria menys representada, aquesta és la monoparental d'un pare amb algun fill menor de 25 anys. El desglossament més concret d'aquestes categories en percentatges està representat en el gràfic de sectors adjunt (Figura 2.10).

Figura 2.10. Tipologia de llars en % de l'Alt Vinalopó, 2020

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades de l'IVE (2020)

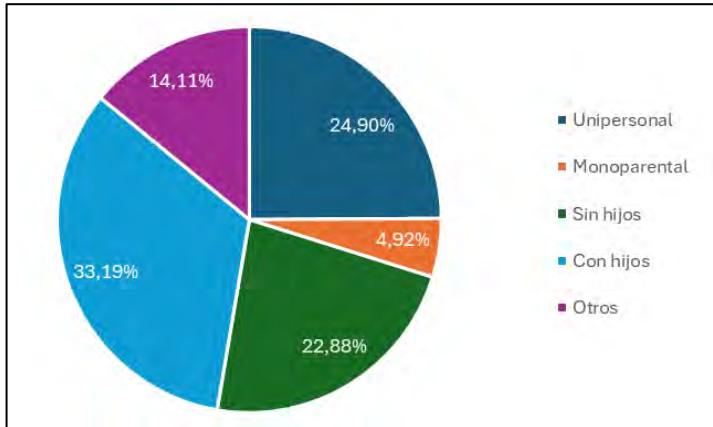
La tipologia de llars del Vinalopó Mitjà explica una història similar a la de l'Alt Vinalopó, fet que s'aprecia en la similitud dels gràfics de sectors de cada comarca. Com mostra la Taula 2.5, les llars unipersonals el 2014 formaven un 17,73% del total, mentre que el 2020 formen un 19,18%. La diferència és menys marcada que a l'Alt Vinalopó, però igualment es pot apreciar la mateixa tendència. D'altra banda, les llars multipersonals també han disminuït en el seu percentatge del total, ja que el 2014 formaven un 50,74%, mentre que el 2020 formen el 46,98%. Dins de les llars multipersonals, com mostra la Figura 2.11, la categoria més representada també és la de parelles amb fills a la llar, i igual que a l'Alt Vinalopó, aquesta xifra també està en decreixement en els seus números absoluts.

Taula 2.5. Tipologia de llars del Vinalopó Mitjà, 2014-2020

Tipologia de llar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Unipersonal de menys de 65 anys	8.573	8.551	9.107	9.432	9.912	9.625	9.709
Unipersonal. Home de menys de 65 anys	4.946	4.722	5.318	5.934	6.319	6.088	6.382
Unipersonal. Dona de menys de 65 anys	3.627	3.829	3.790	3.498	3.593	3.537	3.327
Unipersonal de 65 o més anys	6.719	7.572	7.414	7.376	7.442	7.465	7.289
Unipersonal. Home de 65 o més anys	2.112	2.285	1.977	2.047	2.359	2.028	2.144
Unipersonal. Dona de 65 o més anys	4.607	5.286	5.437	5.329	5.083	5.436	5.145
Monoparental amb algun fill menor de 25	4.028	3.914	4.170	3.781	3.121	2.853	3.357
Monoparental. Pare amb algun fill menor de 25	734	627	584	552	548	486	386
Monoparental. Mare amb algun fill menor de 25	3.293	3.288	3.586	3.228	2.574	2.367	2.972
Parelles sense fills a la llar	16.020	15.901	15.376	15.562	16.058	15.835	15.619
Parelles amb fills a la llar	23.723	22.518	22.603	23.375	23.472	22.882	22.660
Altres	7.862	8.737	9.001	8.554	8.554	9.352	9.635
Total	66.925	67.193	67.671	68.080	68.559	68.012	68.269

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades de l'IVE

Figura 2.11. Tipologia de llars en % del Vinalopó Mitjà, 2020

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades de l'IVE (2020)

Pel que fa al nivell d’estudis, com es pot veure a la Taula 2.6, la major part de la població d’aquestes localitats es concentra en nivells educatius bàsics, com ara l’educació primària i secundària. Els nivells més alts, com els graus universitaris i els doctorats, són significativament menors en totes les localitats analitzades. Villena destaca per tenir una major proporció de persones amb estudis primaris i secundaris, mentre que Elda sobresurt per tenir una proporció més elevada de persones amb formació secundària avançada i professional, fet que podria estar vinculat a la seva especialització en sectors industrials com el calçat. Aquesta situació reflecteix com l’economia local influeix en l’educació, i posa de manifest la importància de mantenir viva aquesta indústria al municipi. Tot i que el percentatge de població amb estudis universitaris és generalment baix, Petrer i Elda presenten xifres lleugerament més altes en aquest àmbit, incloent-hi els màsters, mentre que els doctorats són escassos en totes les poblacions, amb valors especialment baixos a Agost. Les diferències entre municipis responen a factors com l’estructura econòmica, l’accés a l’educació i les aspiracions laborals. En analitzar les diferències de gènere, s’observa que les dones tendeixen a superar els homes en la majoria dels nivells educatius superiors.

Taula 2.6. Nivell d’estudis 2022

	Agost			Elda			Petrer			Villena		
	Hombres	Mujeres	Total	Hombres	Mujeres	Total	Hombres	Mujeres	Total	Hombres	Mujeres	Total
Sin estudios	124	183	307	389	879	1.268	345	713	1.058	245	445	690
Educación primaria	258	295	553	2.897	4.186	7.083	1.300	1.623	2.923	1.903	2.239	4.142
Primera etapa de educación secundaria y similar	932	717	1.649	10.223	9.277	19.500	7.163	6.377	13.540	6.504	5.574	12.078
Segunda etapa de educación secundaria, con orientación general	228	210	438	2.510	2.358	4.868	1.564	1.536	3.100	1.495	1.295	2.790
Segunda etapa de educación secundaria con orientación profesional; Educación postsecundaria no superior	192	171	363	1.733	1.620	3.353	1.311	1.173	2.484	1.118	1.115	2.233
Enseñanzas de formación profesional, artes plásticas y diseño y deportivas de grado superior y equivalentes	143	142	285	1.296	1.276	2.572	991	1.026	2.017	1.148	1.145	2.293
Grados universitarios de hasta 240 créditos ECTS, diplomados universitarios y equivalentes	125	197	322	1.355	1.978	3.333	743	1.279	2.022	984	1.475	2.459
Grados universitarios de más de 240 créditos ECTS, licenciados y equivalentes	111	129	240	1.004	1.187	2.191	559	669	1.228	650	776	1.426
Másteres, especialidades en Ciencias de la Salud por el sistema de residencia y similares	30	63	93	406	578	984	250	367	617	315	425	740
Doctorado universitario	12	11	23	103	114	217	60	49	109	71	61	132

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades de l’INE (2022)

2.1.5 Població visitant a la província d'Alacant i als municipis d'estudi

Abans d'abordar la població estacional d'Alacant, cal conceptualitzar la diferència entre turista i excursionista, les dues definicions formen part del terme visitant. Segons l'OMT, un visitant és “una persona que viatja a una destinació principal diferent del seu entorn habitual, per una durada inferior a un any, amb qualsevol finalitat principal (oci, negocis o un altre motiu personal) que no sigui la de ser empleat per una entitat resident al país o lloc visitat (RIET 2008, pàrr. 2.9). Un visitant (intern, receptor o emissor) es classifica com a turista (o visitant que pernocta), o com a visitant del dia (o excursionista) en cas contrari (RIET 2008, pàrr. 2.13)”.

La província d'Alacant és una de les més visitades a tota Espanya, en gran mesura per la seva atracció com a destinació de turisme de sol i platja. El 2022, 12,8 milions de turistes van visitar la província, xifra al voltant d'un 30% superior a l'any anterior, encara que aquestes xifres encara no han arribat a valors pre-pandèmics (Cámara de Comercio de Alicante, 2023b). La majoria de turistes que pernocten són estrangers, formant un 61,2% de les pernoctacions de la província. D'aquestes pernoctacions, la majoria es van fer en segones residències (19,7 milions), en allotjament de lloguer (16 milions) i en habitatge de familiars i amics (9,7 milions). El fet que la majoria de les pernoctacions fossin en segones residències reflecteix la gran quantitat d'aquestes que hi ha a la província, ja que Alacant integra un percentatge molt significatiu de les segones residències a Espanya. En xifres totals, compta amb 565.220 habitatges secundaris, cosa que representa un 41,5% del total espanyol (Cervera, 2024). Aquesta xifra ha augmentat exponencialment en els últims anys, com ho demostra especialment el fet que quatre de cada cinc noves llars a la província des del 2011 estan destinades a segones residències (Teruel, 2023), posant en evidència el gran mercat de turisme residencial que té la província.

Encara que és difícil de comptabilitzar el nombre de visitants de manera precisa, especialment a nivell municipal, hi ha diverses dades que poden generar una idea del perfil i nombre de visitants que reben aquests municipis.

Villena va documentar 62.992 visitants el 2022, superant els valors pre-Covid (Ajuntament de Villena, 2022). Aquests es van concentrar sobretot al març, abril, agost, octubre i desembre (explicat per les Festes de l'Edat Mitjana al març i els dies festius nacionals que corresponen a Setmana Santa, vacances d'agost, pont d'octubre, pont de desembre i Nadal), reflectint com la majoria de turistes a Villena són nacionals. Els turistes espanyols formen el 87,6% del total, amb major procedència de la mateixa Comunitat Valenciana seguida per Madrid, Catalunya i Múrcia. El restant 12,4% de visitants eren estrangers, la majoria venint de França, Regne Unit, Rússia i Holanda, en ordre (Ajuntament de Villena, 2022). Els ingressos que suposen aquests visitants en valors totals han incrementat un 34,8% respecte al 2021, encara que no han arribat al pic que van arribar el 2018 quan es van registrar ingressos de 50.068 euros (Ajuntament de Villena, 2022). Això vol dir que l'ingrés mitjà per visitant a Villena s'ha reduït, i s'explica pel públic grupal que rep, ja que solen quedar-se menys temps i conseqüentment visiten menys llocs d'interès i a més reben reduccions en les taxes per visita turística per a grups (Ajuntament de Villena, 2022).

D'altra banda, la conurbació d'Elda-Petrer, segons dades de l'INE, rep 37.921 pernoctacions anuals (Gascó Gascó et al., 2022). D'aquestes pernoctacions, la majoria pertanyen a Petrer, ja que Elda només va rebre uns 2.700 visitants no residents a l'Oficina de Turisme d'Elda l'any 2019. La majoria d'ells (2092) procedien de la Comunitat Valenciana i 384 de la resta d'Espanya, mentre que 287 eren públic estranger (Gascó Gascó et al., 2022). En aquestes circumstàncies, l'impacte del turisme a la ciutat encara s'ha de desenvolupar, amb les poques visites que rep sent en els dies de les festes importants (com moros i cristians) i de públic de la mateixa comarca principalment (Gascó Gascó et al., 2022). Petrer, en canvi, rep més visitants, amb un total de 21.801 visitants l'any 2022 (Ajuntament de Petrer, 2023) i 27.092 l'any 2023 (Ortega, 2024). Això mostra el creixent atractiu de Petrer com a destinació turística, especialment gràcies a l'increment de les rutes turístiques, la tasca d'agències de viatges que organitzen l'arribada d'autobusos d'excursions, i l'obertura del Castell. Encara que les xifres totals de visitants siguin considerablement més grans a Petrer que a Elda, les procedències dels turistes són relativament similars, igual que a Villena. La Comunitat Valenciana va ser la principal font de visitants, representant el 60% del total, seguida de Múrcia amb 665 visitants (Ortega, 2024). Madrid, Andalusia i Castella-la Manxa també van destacar, amb aproximadament 300 visitants cadascuna. De l'estranger van arribar turistes dels Estats Units, que per primera vegada ha estat el país amb

més turistes arribats a Petrer (219 persones). Aquest va seguir per Regne Unit (210 turistes), França (165 persones) i Colòmbia amb 143 (Ortega, 2024).

Agost és el municipi més difícil d'analitzar la seva població estacional, ja que no hi ha manera de comptabilitzar la gent que el visita. No obstant això, el museu rep uns 5.000 visitants anuals, i ja que és de les principals atraccions del poble, es pot assumir que el nombre total de visitants ronda al voltant d'aquest valor. No obstant això, s'ha de destacar que Agost està a tan sols 18 km de la capital de la província, i aquesta proximitat pot significar que turistes (estrangers) que pernocten a Alacant ciutat pugen a passar el dia o unes hores a Agost sense necessàriament passar pel museu, i per això no queden registrats. A més, aquesta possibilitat distingeix el perfil de visitant que podria rebre Agost del d'Elda, Petrer i Villena.

2.2 ACTIVITAT ECONÒMICA

Les activitats econòmiques del Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó combinen la tradició i la modernitat. En aquesta regió, destaquen indústries emblemàtiques com la ceràmica i la terrisseria a Agost, la fabricació de calçat i marroquineria a Elda i Petrer, i la producció de vi a Villena i voltants. Aquestes activitats no només sostenen l'economia local, sinó que també contribueixen a la identitat cultural del territori, atraient turisme i inversió. A ambdues comarques, la construcció del ferrocarril, al segle XX, va impulsar el comerç i, a través de centres industrials i llocs, va potenciar l'exportació de productes agrícoles (vinyes i oliveres) i industrials (marroquineria i calçat).

2.2.1 Context de l'activitat econòmica al Vinalopó Mitjà i a l'Alt Vinalopó

La zona del Vinalopó Mitjà a la província d'Alacant es distingeix per la seva rica història i desenvolupament econòmic relacionats amb el seu entorn geogràfic i recursos naturals, així com per la seva capacitat d'adaptació als canvis socials i econòmics al llarg dels anys. Aquest territori, que inclou localitats com Elda, Petrer, Novelda, Monòver, Asp i Villena, ha experimentat canvis importants en les seves estructures econòmiques, passant de l'agricultura tradicional a consolidar una pròspera indústria. Als seus inicis històrics, el Vinalopó Mitjà es caracteritzava per l'agricultura de secà i la utilització de recursos hídrics mitjançant sistemes de regadiu que daten de l'època islàmica, essencials per al cultiu de la vinya, l'olivera i els cereals.

Al segle XIX, va passar a convertir-se en un referent de producció de raïm, tant per a consum directe com per a l'elaboració de vi, activitats que encara són símbols identitaris. A principis del segle XX, a la comarca es va produir un canvi important en l'economia local i nacional, gràcies al procés d'industrialització, que va incloure l'auge de la indústria del calçat a Elda i Petrer com un impuls econòmic clau tant a nivell nacional com internacional. Aquest desenvolupament va coincidir amb l'expansió de l'explotació i comercialització del marbre i la pedra natural a Novelda, cosa que va enfortir encara més la diversificació econòmica de la regió.

Per la seva banda, a la regió de l'Alt Vinalopó, igual que al Vinalopó Mitjà, l'activitat agrícola va tenir pes, especialment en termes de cultius de vinya i oliveres, tot i que la seva importància va anar decaient amb la industrialització. Després de la Segona Guerra Mundial, el sector tèxtil i del calçat es va expandir considerablement, destacant Elda i Petrer com els nuclis industrials més importants. Aquesta expansió va permetre que la comarca es consolidés com una de les principals productores de calçat a Espanya i, en menor mesura, a Europa.

La indústria tèxtil i del calçat continua sent un dels motors més importants de l'economia local, malgrat els reptes derivats de la globalització i la competència internacional. No obstant això, les activitats comercials, el turisme i alguns sectors de l'agricultura tenen un paper rellevant, recolzats en la tradició i l'herència cultural de la regió..

2.2.2 Ocupació i Mercat de Treball (per municipi)

L'ocupació i el mercat de treball al Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó estan profundament influenciats per la diversitat d'activitats econòmiques que caracteritzen aquesta regió. Aquesta coexistència genera un teixit laboral divers, amb

oportunitats tant en professions especialitzades que requereixen habilitats tradicionals com en ocupacions més modernes relacionades amb la innovació i els serveis.

- **Sectors d'ocupació predominants:** Agricultura, indústria, serveis, etc.

La Taula mostra la distribució en percentatges de contractes laborals per sectors (agricultura, indústria, construcció i serveis) en quatre nivells: la Comunitat Valenciana, la província d'Alacant, la comarca de l'Alt Vinalopó i la comarca del Mitjà Vinalopó. En general, el sector serveis predomina en tots els nivells, representant el 72,1% a la Comunitat Valenciana i un percentatge similar a Alacant (72%). A l'Alt Vinalopó, però, els serveis tenen un pes significativament menor (42,8%), reflectint una economia més industrialitzada.

El sector industrial és notablement fort a l'Alt Vinalopó, on representa el 39,4% del total de contractes, molt per sobre de la mitjana regional (12%) i provincial (11,1%). Aquesta dada contrasta amb la menor rellevància de la indústria al Mitjà Vinalopó (18,8%). Aquest pes industrial a l'Alt Vinalopó es relaciona amb la tradició manufacturera, especialment en sectors com el calçat i el marbre.

Pel que fa a l'agricultura, el Vinalopó Mitjà té el percentatge més alt (22,9%), molt per sobre del 13,3% de l'Alt Vinalopó, que també supera les mitjanes d'Alacant (9,9%) i la Comunitat Valenciana (10,6%). Això suggereix que el Mitjà Vinalopó manté activa l'activitat agrícola, en particular en la producció de raïm de taula. El sector de la construcció té el menor pes en tots els nivells, tot i que mostra una lleugera variació. A l'Alt Vinalopó, la construcció representa només el 4,5%, inferior a la mitjana provincial (7%) i regional (5,3%), cosa que indica una activitat més limitada en aquest sector en comparació amb altres àrees.

En resum, la Taula 2.7 destaca el caràcter industrial de l'Alt Vinalopó enfront de la preeminència agrícola del Vinalopó Mitjà, mentre que els serveis dominen en el context provincial i autonòmic. Aquesta diferenciació subratlla la diversitat econòmica de la província d'Alacant i la seva adaptació a diferents recursos i tradicions productives..

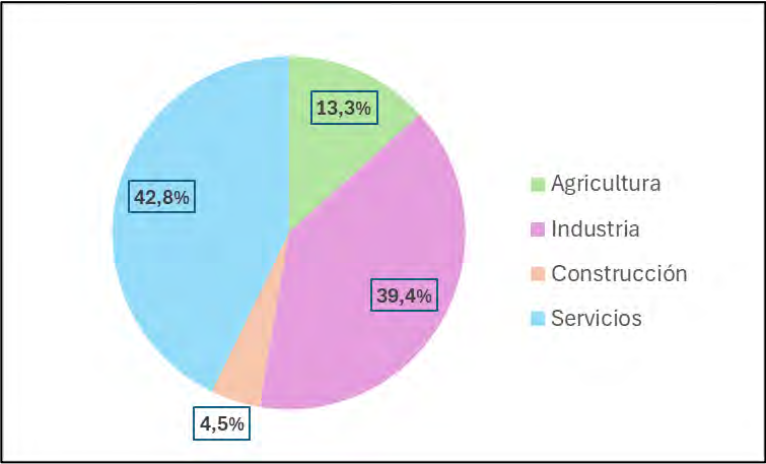
Taula 2.7. Percentatge de contractes per sector a escala regional, provincial i comarcal (octubre de 2024).

	Agricultura	Industria	Construcción	Servicios
Comunitat Valenciana	10,6%	12%	5,3%	72,1%
Província de Alicante	9,9%	11,1%	7%	72%
Comarca del Alto Vinalopó	13,3%	39,4%	4,5%	42,8%
Comarca del Medio Vinalopó	22,9%	18,8%	5,5%	52,8%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Servei Públic d'Ocupació Estatal (SEPE).

Les següents figures: Figura 2.12 i Figura 2.14, evidencien la similitud en termes de percentatge de contractes per sector a les dues comarques.

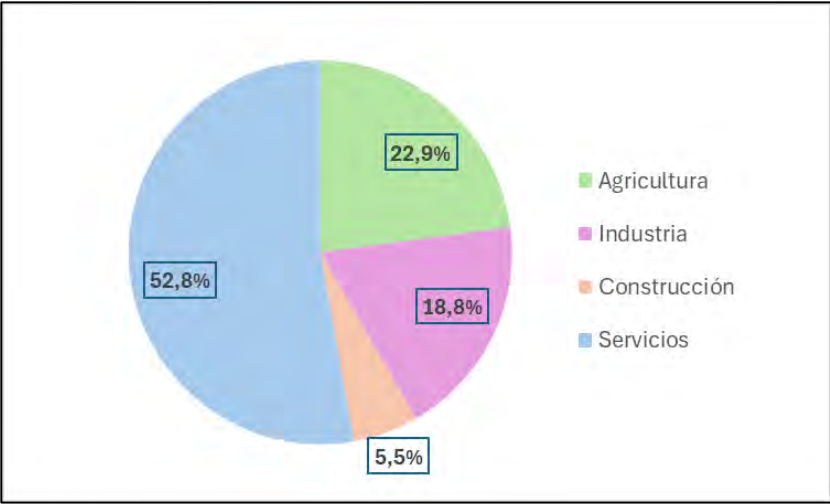
Figura 2.12. Percentatge de contractes per sector a l’Alt Vinalopó (octubre de 2024).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Servei Públic d'Ocupació Estatal (SEPE).

Actualment, al Vinalopó Mitjà el sector serveis, que engloba el comerç, turisme i serveis personals, representa el 52,8% de l'ocupació a la comarca. Aquest creixement es deu, en part, a l'augment de la diversificació econòmica i la modernització dels municipis de la regió, que estan en una progressiva especialització en el turisme cultural i històric. Els centres comercials i el turisme cultural, vinculat al patrimoni i les tradicions locals, són pilars fonamentals en aquesta dinàmica, consolidant la importància d'aquest sector en l'economia local (veure Figura 2.13).

Figura 2.13. Percentatge de contractes per sector al Vinalopó Mitjà (octubre de 2024).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Servei Públic d'Ocupació Estatal (SEPE).

Pel que fa a l'agricultura, la comarca del Vinalopó Mitjà té més de 9.100 hectàrees de cultius biològics, on actualment segueixen destacant els cultius de cereal, fruits secs, oliveres i vinya, i genera el 22,9% de l'ocupació. La construcció genera aproximadament el 5,5% de l'ocupació, amb un enfocament destacat en l'edificació d'habitatges i projectes d'infraestructura local, com la millora de carreteres i la construcció d'instal·lacions públiques.

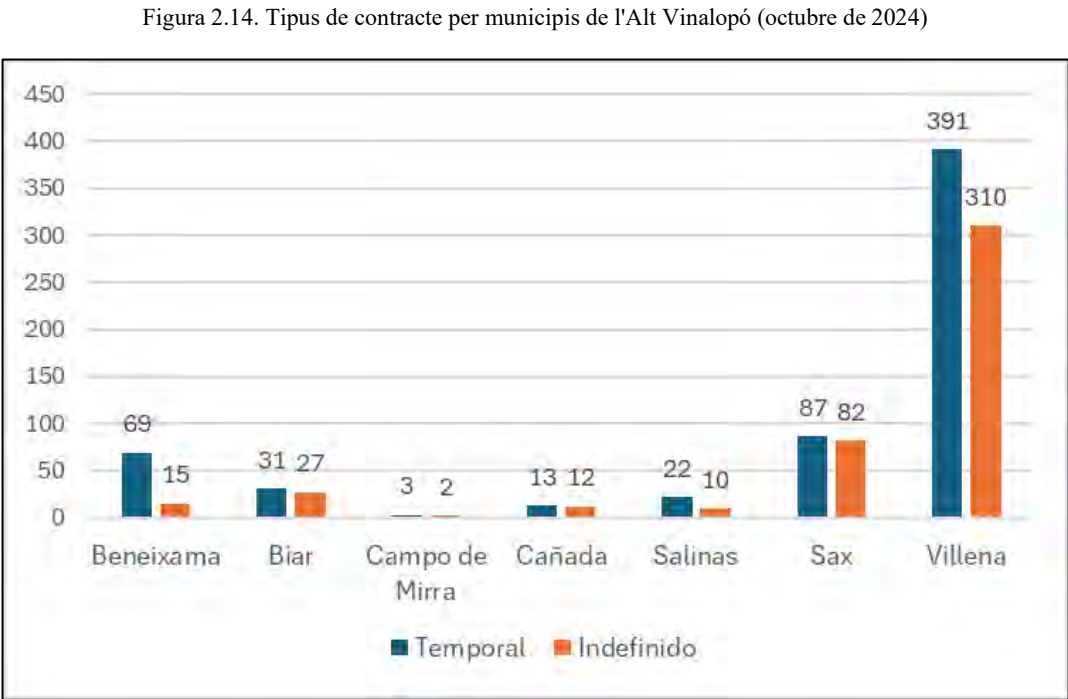
- **Taxa d'ocupació i tipus de contracte:** Percentatge de persones en edat de treballar que tenen ocupació.

La taxa d'ocupació a la província d'Alacant, que arriba al 49,8% en el segon trimestre de 2024, reflecteix un mercat laboral amb desafiaments d'activació econòmica. Aquesta situació es complementa amb les dades de contractació

als municipis de l'Alt Vinalopó, on predominen els contractes temporals, tot i que amb variacions significatives entre localitats, tal com es pot apreciar a la Figura 2.14.

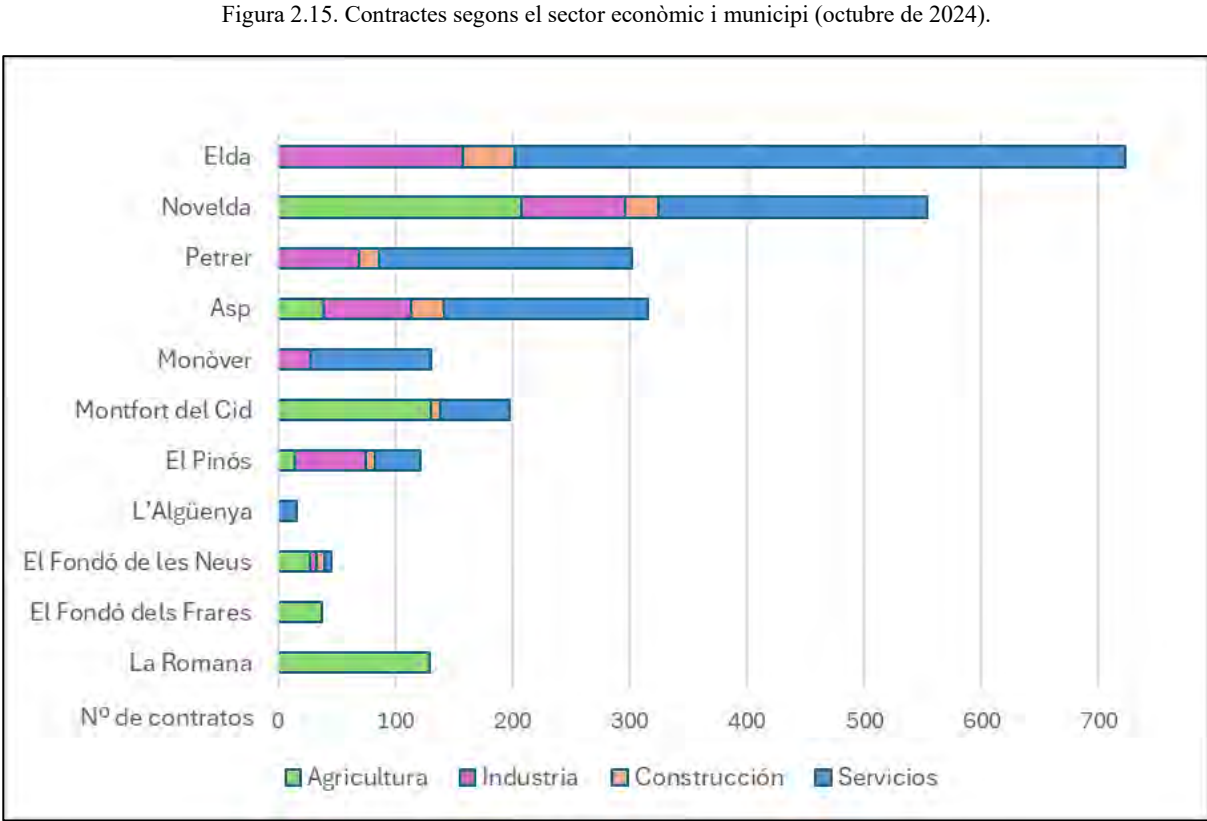
Villena, el nucli urbà més gran de la comarca, registra 391 contractes temporals i 310 indefinits, fet que mostra una alta precarietat laboral en comparació amb el seu paper com a motor econòmic de la regió. Municipis com Sax, amb 87 temporals i 82 indefinits, i Biar, amb una relació més equilibrada de 31 temporals i 27 indefinits, presenten xifres que denoten una major proporció d'ocupacions amb menor estabilitat. No obstant això, en localitats més petites com el Camp de Mirra i la Canyada, els números absoluts són baixos, amb proporcions més equilibrades de contractes que podrien associar-se amb la limitada activitat econòmica local.

L'alta incidència de contractes temporals a Beneixama (69 enfront de 15 indefinits) i Salines (22 enfront de 10 indefinits) subratlla la tendència d'inestabilitat laboral en aquests municipis. Les dades esmentades es representen gràficament de la següent manera:

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Servei Públic d'Ocupació Estatal (SEPE).

Al Vinalopó Mitjà, la centralitat del sector serveis és evident en tots els municipis, amb una lleugera variació en el pes dels sectors secundaris (indústria, agricultura i construcció). En el següent gràfic es mostren les dades estadístiques de contractes per municipis del Vinalopó Mitjà, dades extretes del Servei Públic d'Ocupació Estatal, on s'aprecia una clara especialització del sector terciari dels serveis, sobretot a les ciutats més poblades de la comarca.

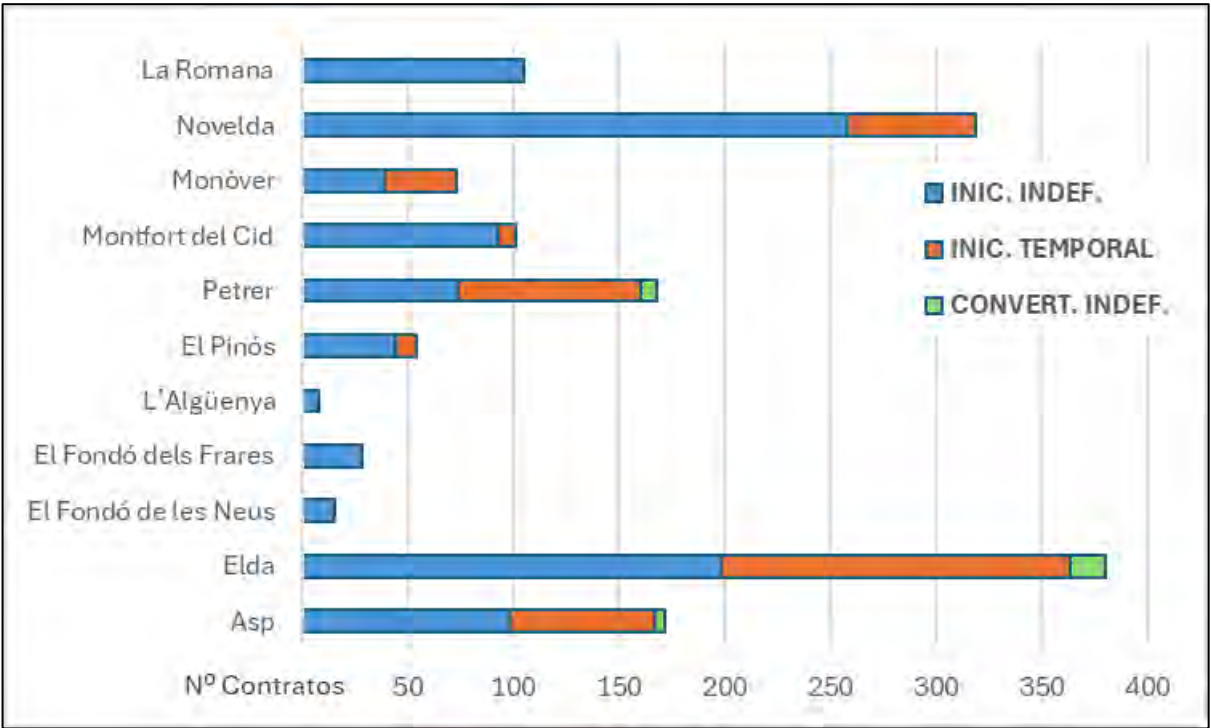

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Servei Públic d'Ocupació Estatal (SEPE).

A tots els municipis analitzats, el sector serveis és el major ocupador, representant més del 50% dels llocs de treball en cada municipi, mostrant la naturalesa terciària d'aquestes economies locals. Els municipis d'Elda, Petrer i Novelda destaquen per una contribució significativa de la indústria, la qual cosa podria estar vinculada amb activitats locals com el calçat, el marbre o les manufactures.

A les següents Figures: Figura 2.16 i Figura 2.17, elaborades amb dades del Servei Públic d'Ocupació Estatal, s'observa una tendència dels municipis més grans i urbans com Elda, Petrer i Novelda a tenir un volum alt de contractes, en major mesura de llocs de treball indefinits. Per a l'estudi de les dades, es va separar per homes i dones, el tipus de contracte laboral, observant que en ambdós casos el tipus d'ocupació predominant als municipis va ser l'inicial indefinit; i que el municipi amb major quantitat de contractes, tant per a homes com per a dones, va ser Elda.

Figura 2.16. Tipologia i nombre de contractes de treball en dones per municipis del Vinalopó Mitjà (octubre de 2024)

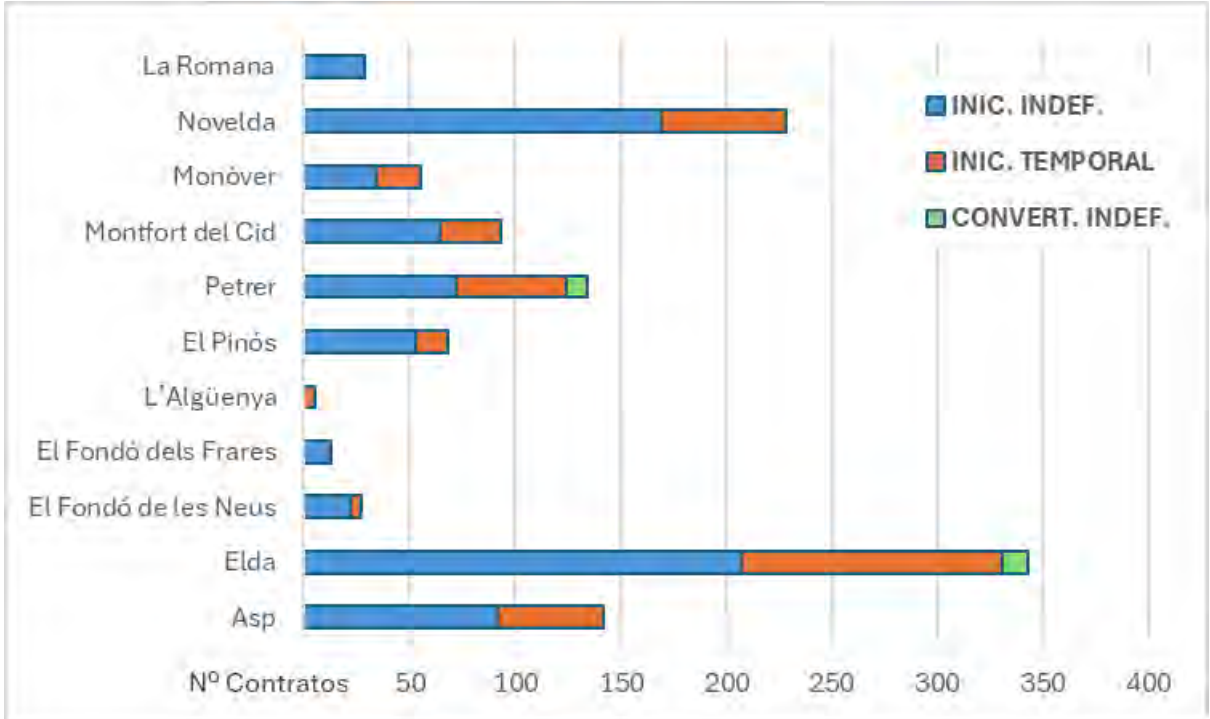

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Servei Públic d'Ocupació Estatal (SEPE).

Igualment, els contractes Inicials Indefinits representen la majoria en gairebé tots els municipis, especialment en els municipis més grans com Elda, Petrer i Novelda. Això suggereix un enfocament cap a llocs de treball amb més estabilitat en aquestes àrees.

A la Figura 2.17 s'observa la presència significativa dels contractes Inicials Indefinits en municipis com Novelda i Elda, seguit dels contractes Inicials Temporals en municipis com Petrer (30,8%), Novelda (30,3%) i Asp (40,1%), mentre que els contractes Convertits en Indefinits constitueixen el tipus de contracte menys freqüent però amb presència notable als municipis de Novelda (9,1%), el Pinós (15,8%) i Petrer (11,5%).

Figura 2.17. Tipologia i nombre de contractes de treball en homes per municipis del Vinalopó Mitjà (octubre de 2024).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Servei Públic d'Ocupació Estatal (SEPE).

La segona predominança de tipus de contracte que es dona en el sexe masculí constitueix els tipus de contractes Temporals Inicials, on hi ha una presència de treballadors rellevant d'aquests en municipis com Elda (36,6%), Monòver (35%) o Petrer (38,8%), on el sector econòmic predominant és el sector serveis.

Aquest percentatge elevat del tipus de contractació pot ser degut a l'estacionalitat, flexibilitat i curta durada del sector, però amb la possibilitat d'adaptació a la demanda estable i fomentar l'estabilitat laboral.

Per concloure, s'observa una correlació en els dos gràfics evidenciant que els municipis amb un gran nombre de contractes en el sector serveis (Elda, Petrer, Novelda) també tenen una elevada proporció de contractes inicials indefinits, probablement degut al seu dinamisme econòmic. Mentre que als municipis agrícoles (Asp, la Romana, el Pinós) hi ha més contractes temporals, cosa que coincideix amb les característiques estacionals del sector..

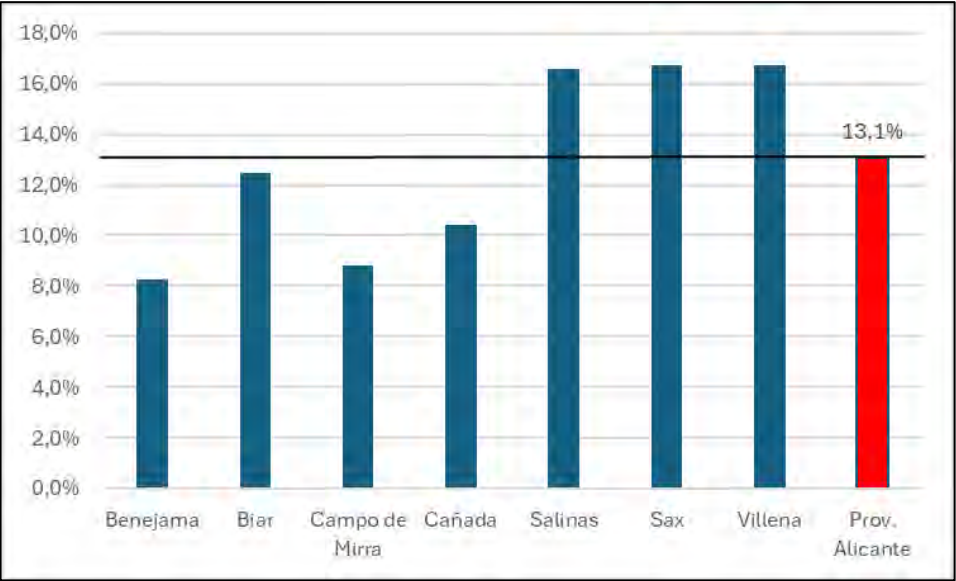
• **Taxa de desocupació:** Nivell d'atur

La taxa d'atur als municipis de la comarca de l'Alt Vinalopó, a l'octubre de 2024, presenta diferències importants respecte a la mitjana de la província d'Alacant, que se situa en el 13,1%¹. Beneixama registra la taxa més baixa (8,25%), seguida del Camp de Mirra (8,81%) i la Canyada (10,43%), totes elles per sota de la mitjana provincial. Biar (12,48%) es troba molt propera a aquesta mitjana.

En contrast, els municipis de Salines (16,6%), Sax (16,73%) i Villena (16,74%) superen àmpliament la mitjana provincial, situant-se com els municipis amb les taxes d'atur més altes de la comarca. Villena, que actua com el principal nucli urbà i econòmic, té la taxa més elevada de tota la regió, encara que amb una diferència mínima respecte a Sax i Salines.

En conjunt, la comarca presenta tant municipis amb taxes inferiors a la mitjana d'Alacant com altres amb xifres considerablement més altes, reflectint desigualtats internes en el mercat laboral de la regió.

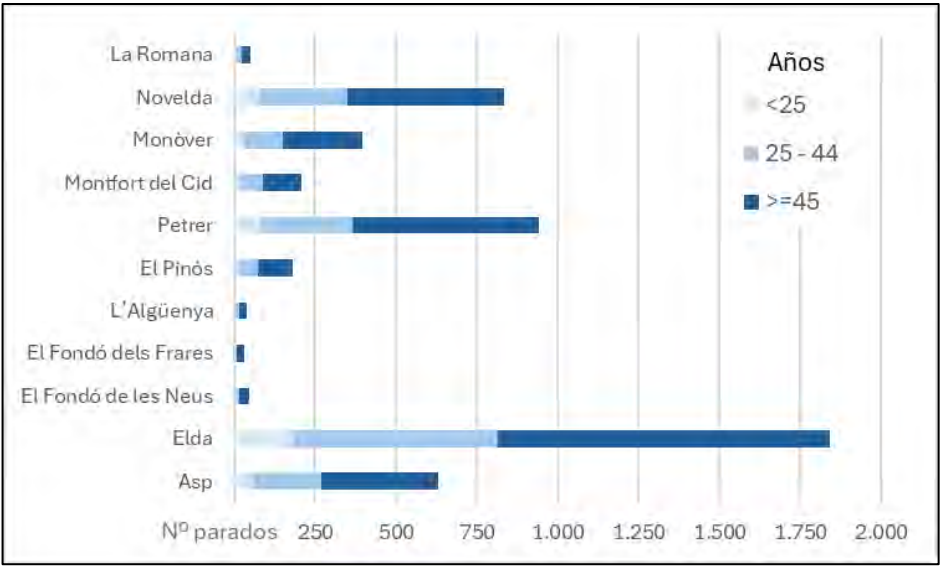
Figura 2.18. Taxa d'atur a la província d'Alacant i municipis de l'Alt Vinalopó (octubre de 2024).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Servei Públic d'Ocupació Estatal (SEPE).

Respecte de la Comarca del Vinalopó Mitjà, es va elaborar la següent Figura 2.19, que evidencia la quantitat d'atur discriminada segons gènere i edat, explorant així com afecta la manca de treball a homes i dones en diferents grups d'edat: menors de 25 anys, entre 25 i 44 anys, i majors de 45 anys. Les dades s'han extret del Servei Públic d'Ocupació Estatal, concretament de les dades estadístiques d'atur registrat per municipis.

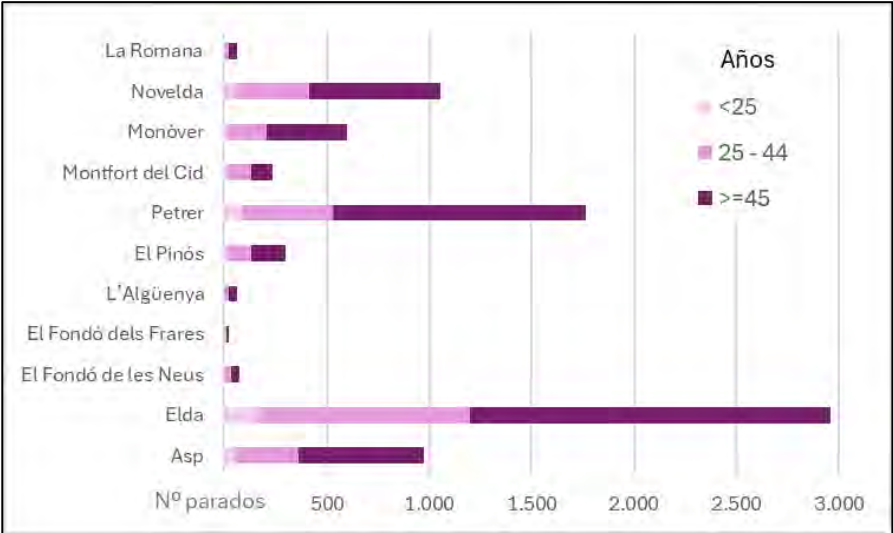
Figura 2.19. Nombre d'homes a l'atur als municipis del Vinalopó Mitjà per edat (octubre de 2024).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Servei Públic d'Ocupació Estatal (SEPE).

Pel que fa a les dones en atur a la zona, tot i que en termes generals les dades poden ser semblants, es mostra el gràfic per poder analitzar per municipi la distinció entre els dos gèneres (veure Figura 2.20).

Figura 2.20. Nombre de dones a l'atur als municipis del Vinalopó Mitjà per edat (octubre de 2024).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Servei Públic d'Ocupació Estatal (SEPE).

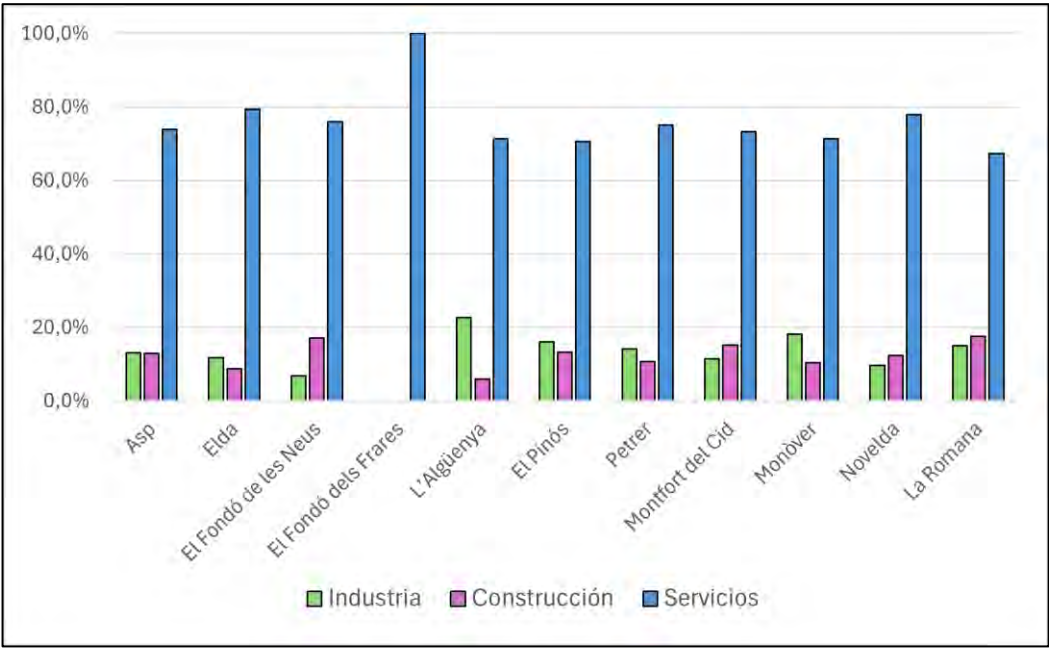
Les àrees urbanes amb altes taxes d'atur comparteixen la característica de tenir una gran concentració d'habitants i una forta dependència en el sector serveis, com ara restaurants, botigues, turisme i atenció al client, amb predomini de contractes temporals. En ambdues categories, la manca de feina sol afectar més les persones majors de 45 anys. A més, les dones experimenten nivells més alts d'atur, independentment del rang d'edat en què es trobin. Les dones majors de 45 anys són les que pateixen més, en números totals, amb xifres significatives principalment a Elda i Petrer.

En termes generals, hi ha menys homes aturats que dones a la majoria dels municipis. L'atur té una distribució més uniforme en el rang d'edats de 25 a 44 anys en comparació amb altres edats. La quantitat d'aturats majors de 45 anys és notable a Monóver i Elda. En resum, es nota una gran diferència de gènere en l'atur, amb un clar perjudici per a les dones, sobretot les que tenen més de 45 anys. A les ciutats més poblades com Elda i Petrer, s'observa una alta concentració d'atur, cosa que ressalta l'impacte negatiu de l'atur en zones urbanes amb més activitat econòmica.

2.2.3 Teixit productiu y activitat econòmica

El nombre total d'empreses actives amb seu a la Comunitat Valenciana a 1 de gener de 2023 es va situar en 352.955, més concretament, la província d'Alacant compta amb 136.743 empreses actives. La distribució de les empreses segons la comarca en què es troba ubicada la seva seu social està molt concentrada en unes poques comarques, on al Vinalopó Mitjà es concentren 11.025, sent el 3,1% del total a tota la Comunitat Valenciana. Dades representades en la següent Figura 2.21.

Figura 2.21. Distribució de les empreses segons sector d'activitat per municipis del Vinalopó Mitjà (2023).

Font: Portal Estadístic de la Generalitat Valenciana, Explotació del directori estadístic d'empreses de la Comunitat Valenciana.

La comarca del Vinalopó Mitjà presenta una mitjana sectorial distribuïda en un 12,7% d'indústria, un 11,1% de construcció i un 85,3% en serveis. Aquest patró general mostra una alta dependència del sector serveis, amb una presència moderada d'indústria i construcció. Tanmateix, els municipis mostren variacions significatives respecte a aquesta mitjana.

Pel que fa a la indústria, l'Alguenya (22,6%) i Monòver (18,2%) són els municipis on aquest sector té més importància, superant àmpliament la mitjana comarcal. També destaquen el Pinós (16,1%) i la Romana (15%), amb un teixit industrial notable. Petrer (14,2%) i Asp (13,1%) també estan per sobre de la mitjana. En contrast, Elda (11,7%) i Montfort (11,4%) estan a prop de la mitjana, mentre que Novelda (9,7%) i el Fondó de les Neus (6,9%) tenen una presència industrial més limitada. El Fondó dels Frares no registra activitat industrial (0%), cosa que indica una economia totalment dependent d'altres sectors.

En el sector de la construcció, la Romana (17,7%) lidera en importància, seguida del Fondó de les Neus (17,1%) i Montfort (15,2%), cosa que ressalta un dinamisme en aquest sector. Altres municipis amb valors superiors a la mitjana són el Pinós (13,3%), Asp (12,9%) i Novelda (12,3%). D'altra banda, Petrer (10,7%) i Monòver (10,4%) tenen un pes lleugerament inferior a la mitjana comarcal. L'Alguenya (6,0%) i Elda (8,8%) tenen una presència limitada de construcció, i novament, el Fondó dels Frares no mostra activitat.

El sector serveis predomina en tots els municipis, reflectint la tendència comarcal. Elda (79,5%) i Novelda (78,0%) destaquen per tenir valors superiors a la mitjana comarcal, tot i que la major dependència d'aquest sector s'observa al Fondó dels Frares (100%), sense activitat en altres sectors. Municipis com Petrer (75,1%), el Fondó de les Neus (76%) i Asp (73,9%) tenen una distribució similar a la mitjana. Tanmateix, els serveis perden protagonisme en municipis com Monòver i l'Alguenya (71,4%), el Pinós (70,6%) i la Romana (67,3%), on la indústria i la construcció tenen més pes relatiu.

Nombre d'empreses per sector

S'han dividit per sectors les empreses actives a 1 de gener de 2024 dels diferents municipis de l'Alt Vinalopó, on s'exclou el municipi del Camp de Mirra perquè les dades estan protegides per secret estadístic. Aquesta zona presenta

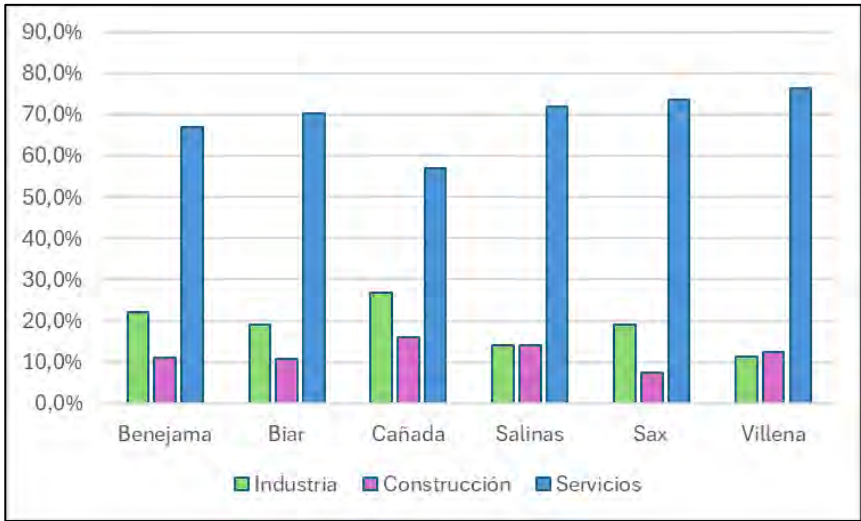
una distribució econòmica marcada per un predomini del sector serveis amb un total de 2.486 empreses actives (74,3%), seguit per la indústria amb 475 (14,2%) i la construcció amb 386 (11,5%), tot i que aquestes proporcions varien notablement entre els municipis. A continuació, i a partir de les dades mostrades al gràfic, s'analitzen les diferències respecte a la mitjana comarcal.

En el sector industrial, Canyada destaca amb un 26,9%, sent el municipi amb més pes industrial, gairebé duplicant la mitjana comarcal. Beneixama (22,1%) i Biar (19%) també sobresurten, reflectint una economia més orientada cap a la producció. Saix (19,1%) està en una posició intermèdia, mentre que Salines (14%) es troba molt a prop de la mitjana. Villena, amb un 11,3%, és el municipi amb menys activitat industrial, cosa que el situa per sota de la mitjana comarcal.

Pel que fa al sector de la construcció, Canyada lidera novament amb un 16,1%, seguida de Salines i Villena amb un 14% i un 12,4% respectivament, ambdues per sobre de la mitjana comarcal (11,5%). Beneixama (11%) i Biar (10,8%) s'aproximen a la mitjana, mostrant una lleugera estabilitat en aquest sector. El sector serveis domina a la majoria dels municipis, amb Villena (76,4%) i Saix (73,6%) mostrant els valors més propers a la mitjana comarcal (74,3%). Salines (72%) i Biar (70,2%) tenen un pes significatiu, tot i que lleugerament inferior a la mitjana.

En termes generals, l'Alt Vinalopó mostra una economia més diversificada que la seva veïna del Vinalopó Mitjà. Municipis com Canyada i Beneixama destaquen per la seva forta orientació industrial, mentre que altres com Villena i Saix presenten una major dependència del sector serveis, en línia amb la mitjana comarcal. La construcció té una rellevància intermèdia a la majoria dels municipis, amb l'excepció de Saix, on el seu pes és notablement baix. Aquest panorama reflecteix una distribució econòmica més equilibrada i diversificada dins de la comarca. Les dades anteriors es representen en la següent Figura 2.22.

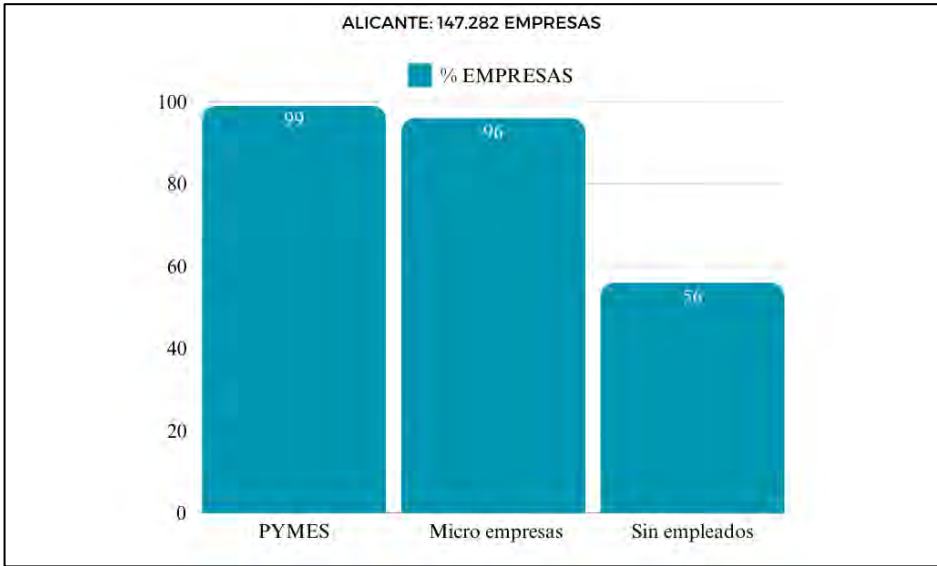
Figura 2.22. Percentatge d'empreses actives per sectors econòmics a l'Alt Vinalopó (2023).

Font: Portal Estadístic de la Generalitat Valenciana, Explotació del directori estadístic d'empreses de la Comunitat Valenciana.

Pel que fa a la comarca del Vinalopó Mitjà, a causa de les complicacions per a l'obtenció de dades sobre el nombre d'empreses per sector, es realitzarà l'anàlisi a través de dades provincials: segons dades de l'IVE, la província d'Alacantina es posiciona en el cinquè lloc en termes de PIB, el qual s'ha multiplicat per 1,7 en el període comprès entre els anys 2000 i 2020. Les últimes dades aportades per l'INE, el 2021 i 2022, el PIB provincial estimat a través de l'ISpA (Indicador Sintètic de l'activitat econòmica de la província d'Alacant) va créixer un 11% i un 13%, respectivament, cosa que ha permès retallar la distància respecte al nivell anterior a la pandèmia (9%).

Figura 2.23. Teixit empresarial a la província d'Alacant (2022).

Font: Portal Estadístic de la Generalitat Valenciana; Explotació del directori estadístic d'empreses de la Comunitat Valenciana.2022

Les dades aportades per la Seguretat Social també indiquen un creixement econòmic relacionat amb el nombre d'afiliats a la Seguretat Social el 2022, que va assolir la xifra més alta de la sèrie històrica, superant els 700.000.

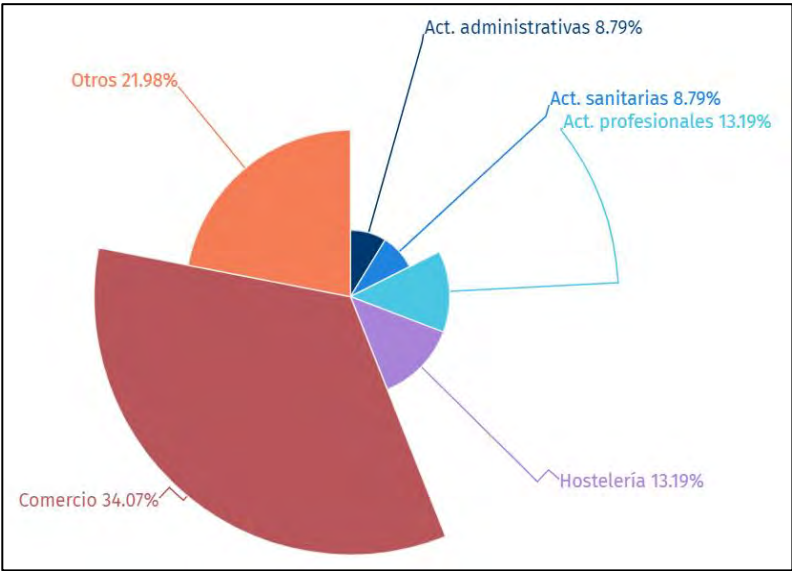
Per tant, al gràfic anterior s'evidencien les característiques empresarials que predominen a la província. L'Institut Nacional d'Estadística (INE) dilucida un sòlid teixit empresarial basat en pimes: 147.000 empreses el 2022, segons el Directori Central d'Empreses (DIRCE), de les quals el 60% són persones físiques i la resta tenen forma jurídica societària.

A la província d'Alacant tenen un notable predomini les microempreses de menys de 10 empleats, constituint aquestes el 96% del total (141.000) i el 56% no tenen assalariats (82.500). Les pimes representen el 99,9% del teixit productiu de la província.

Característiques del teixit empresarial a Alacant

A la província d'Alacant existeix un elevat nombre d'empreses de serveis comercials, immobiliaris i turístics, superior a la mitjana nacional. El 80% de les empreses de la província corresponen a activitats de serveis, de les quals el 34,07% corresponen a comerç, el 13,19% a l'hostaleria amb el mateix percentatge per a les activitats professionals, el 8,79% per a les activitats sanitàries i també les administratives, i el 21,98% restant correspon a altres activitats del sector serveis, tal com s'aprecia en la següent Figura 2.24.

Figura 2.24. Activitats del sector serveis a la província d'Alacant (2022).

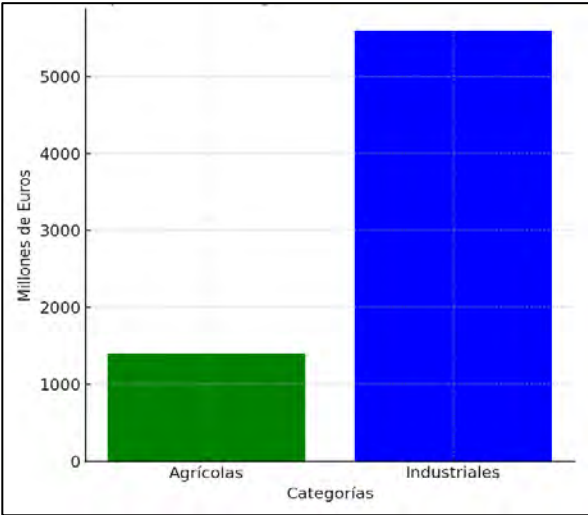
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Cambra d'Alacant.

Internacionalització

Segons les dades del Ministeri d'Indústria, Comerç i Turisme, el 2022, la província d'Alacant va exportar mercaderies per 7.000 milions d'euros, representant el 17,2% de les exportacions de la Comunitat Valenciana i el 2% de les d'Espanya. Les importacions van ser de 5.900 milions, amb un superàvit comercial de 1.100 milions, dels quals 400 milions provenen del sector industrial i 700 milions de l'agrari (veure Figura 2.25).

El nombre d'empreses exportadores supera les 10.000, amb un 25% dedicades exclusivament a exportar. Les exportacions industrials (5.600 milions) constitueixen el 80% del total, destacant el calçat, tot i que altres sectors com alimentació, plàstics, maquinària i productes químics també han crescut. En agricultura, les exportacions van assolir 1.400 milions, duplicant les importacions. El 62% de les exportacions van a la UE, sent França, Alemanya i Itàlia els principals mercats. Fora de la UE, destaquen el Regne Unit, els Estats Units i el Marroc..

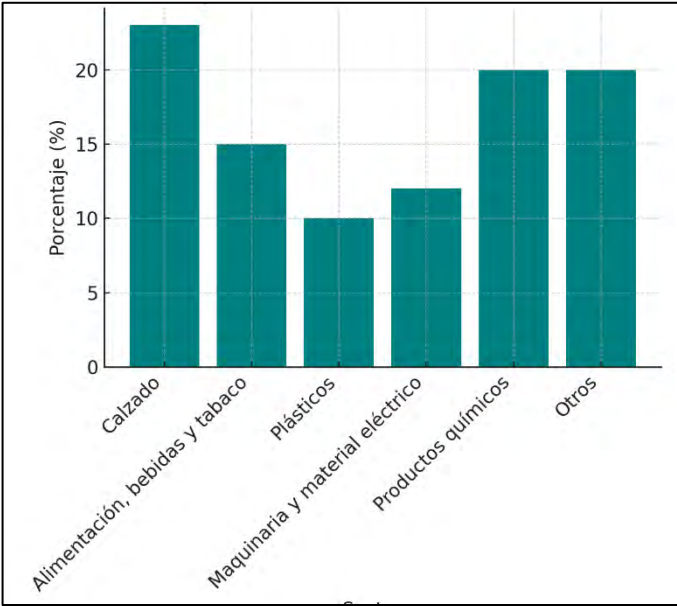
Figura 2.25. Exportacions industrials i agrícoles a la província d'Alacant (2022).

Font: Portal Estadístic de la Generalitat Valenciana; Explotació del directori estadístic d'empreses de la Comunitat Valenciana.

Les exportacions de calçat, productes hort fructícoles, tèxtil, aliments, begudes i tabac, maquinària i material elèctric i electrònic, plàstics, alumini i les seves manufactures i productes químics representen el 70% de l'exportació provincial, tal com s'observa en la següent Figura 2.26.

Figura 2.26. Percentatge d'exportacions industrials per tipologia a Alacant (2022).

Font: Portal Estadístic de la Generalitat Valenciana; Explotació del directori estadístic d'empreses de la Comunitat Valenciana.

2.2.4 Renda i desigualtats

La renda i les desigualtats a les comarques del Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó reflecteixen les particularitats econòmiques i socials d'un territori amb grans contrastos. Mentre algunes localitats han aconseguit consolidar sectors econòmics forts, altres zones enfronten més dificultats a causa d'una menor diversificació productiva o dependència d'activitats tradicionals. Aquestes diferències es tradueixen en disparitats en els nivells de renda i oportunitats, especialment entre àrees urbanes i industrials i aquelles més rurals.

Renda mitjana bruta per càpita

Al Vinalopó Mitjà hi ha desigualtats entre els municipis d'acord amb la seva renda, tal com apareix representat a la Taula 2.8, com Montfort, el qual té una renda mitjana de 26.105 €, un 41,8% més alta que el Fondó dels Frares (18.401 €). Els municipis més petits (el Fondó dels Frares, l'Alguenya) tendeixen a tenir rendes més baixes, probablement a causa d'una menor diversificació econòmica o dependència de sectors tradicionals.

Taula 2.8. Renda bruta mitjana per càpita dels municipis del Vinalopó Mitjà (2022).

MUNICIPI	HABITANTS	RENDA BRUTA MITJANA
Aspe	21.473	22.214
Algueña	1.395	19.698
Elda	53. 054	21.463
Petrer	33. 914	22.726
Monforte del Cid	8.777	26.105
Hondón de las Nieves	2.698	20.476
Hondón de los Frailes	1.311	18.401
Monóvar	12.542	21.063
Novelda	25 771	24.809
Pinoso	8281	21.102
La Romana	2632	19.373

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Segons dades de l'INE, la renda bruta mitjana per càpita a la província d'Alacant ronda els 23.000-24.000 €, evidenciant que els únics municipis per sobre de la mitjana provincial són Montfort del Cid (26.105 €) i Novelda (24.809 €). En contraposició, municipis com Elda (21.463 €), Asp (22.214 €) i Petrer (22.726 €) estan lleugerament per sota de la mitjana provincial, mentre que altres com el Fondó dels Frares (18.401 €) i la Romana (19.373 €) estan considerablement per sota.

Existeix una variació dins del Vinalopó Mitjà, on les diferències de renda estan associades a la mida del municipi, la seva especialització econòmica o la connectivitat, entre altres factors. Així mateix, als municipis costaners amb alta aflluència turística, hi ha una tendència a tenir rendes més altes a causa de la població internacional resident, per la qual cosa algunes dades de les localitats costaneres han de ser estudiades més detingudament.

A la Taula 2.9 es mostra la renda bruta mitjana per persona el 2022 per als municipis de la comarca de l'Alt Vinalopó, en comparació amb la mitjana de la província d'Alacant, que és de 13.649 euros.

Biar té la renda bruta mitjana més alta de la comarca amb 16.505 euros, seguida de Beneixama amb 15.679 euros i Canyada amb 14.262 euros, totes superiors a la mitjana provincial. Camp de Mirra (13.294 euros), Villena (13.261 euros) i Saix (13.113 euros) estan lleugerament per sota de la mitjana d'Alacant. Finalment, Salines registra la renda

bruta mitjana més baixa, amb 11.873 euros, sent l'únic municipi de la comarca amb una diferència significativa respecte a la mitjana provincial.

Els municipis de Biar, Beneixama i Canyada superen la renda mitjana bruta de la província, mentre que la resta es troben al voltant de la mitjana, amb Salines com a excepció destacable amb un valor inferior.

Taula 2.9. Renda bruta mitjana per persona a la província d'Alacant i municipis de l'Alt Vinalopó (2022).

	Renda bruta mitjana per persona
Beneixama	15.679 €
Biar	16.505 €
Campo de Mirra	13.294 €
Cañada	14.262 €
Salinas	11.873 €
Sax	13.113 €
Villena	13.261 €
Província de Alicante	13.649 €

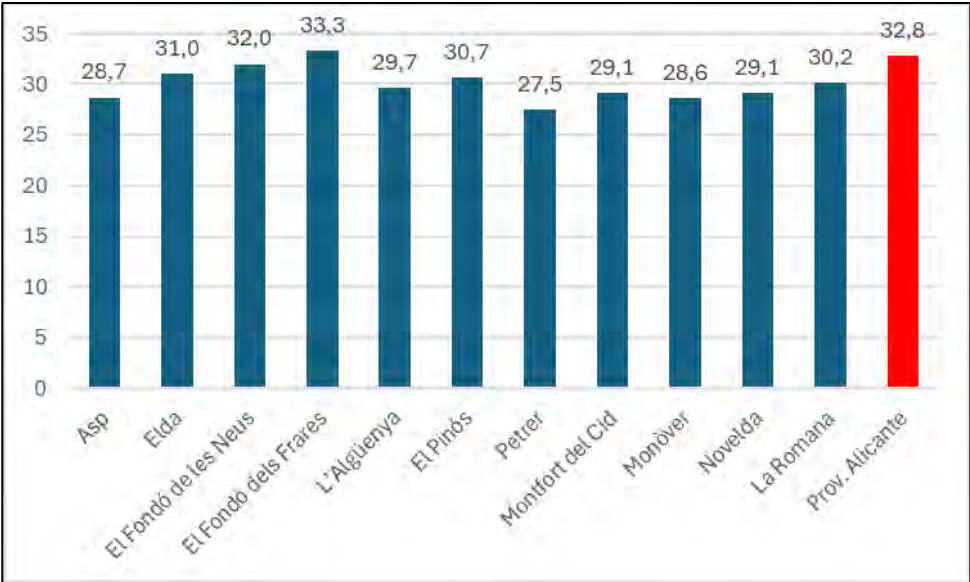
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Índex de desigualtat (Gini): Mesura de la distribució de la riquesa.

L'índex de desigualtat Gini mesura la desigualtat salarial i, amb això, la concentració d'ingressos entre els habitants d'una regió. A la següent s'exposen les dades per als municipis del Vinalopó Mitjà, amb dades extretes de l'INE

Figura 2.27 s'exposen les dades per als municipis del Vinalopó Mitjà, amb dades extretes de l'INE

Figura 2.27. Índex de Gini a la província d'Alacant i municipis del Vinalopó Mitjà (2022).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

El gràfic representat es constitueix per ser l'Índex de Gini basat en la distribució de la renda P80/P20 en municipis de la comarca del Vinalopó Mitjà, comarca dins de la província d'Alacant durant l'any 2022, basat en “l'Atles de Distribució de Renda de les Llars” de la web de l'INE. Cada barra representa un municipi específic, identificat amb el seu codi INE i nom, com "l'Alguenya (03013)" o "Novelda (03093)".

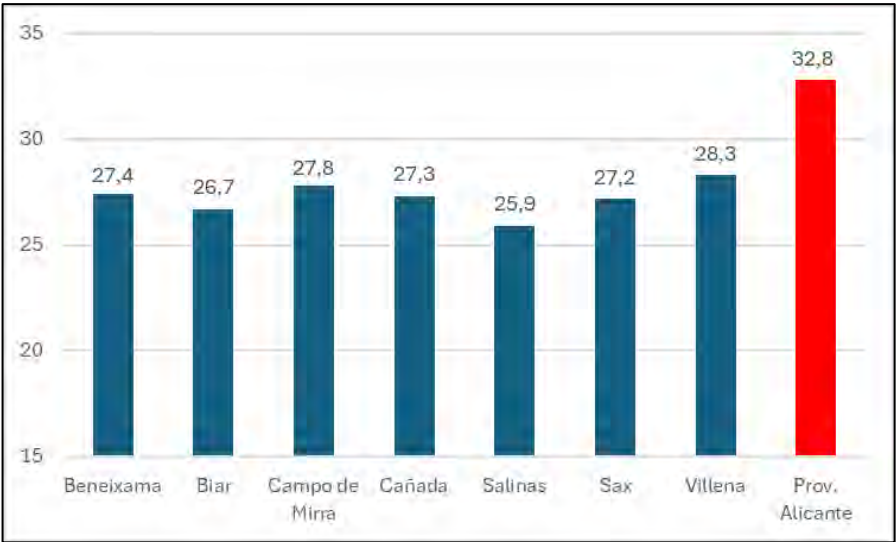
Per tant, a la s'exposen les dades per als municipis del Vinalopó Mitjà, amb dades extretes de l'INE

Figura 2.27 podem observar els municipis amb més índex de desigualtat a través d'indicadors que permeten identificar les bretxes en la distribució d'ingressos a cada localitat. Exemples de municipis amb més índex de desigualtat com el Fondó dels Frares (03078), amb l'índex més alt, seguit del Fondó de les Neus (03077) i Elda (03066). Per contra, observem els municipis amb menys desigualtat com Petrer (03104), Monòver (08039) o Asp (03019). No obstant això, s'observa que totes les dades són molt properes entre elles.

A la comarca de l'Alt Vinalopó, els índexs de Gini dels municipis estan notablement per sota de la mitjana de la província d'Alacant, que és de 32,8, cosa que reflecteix menors nivells de desigualtat en comparació amb la mitjana provincial. Dins de la comarca, la variació de l'índex és limitada, oscil·lant entre 25,9 i 28,3, cosa que evidencia una homogeneïtat en la distribució d'ingressos entre els municipis.

Dins dels municipis de la comarca, Salines té l'índex de Gini més baix (25,9), cosa que suggereix la distribució més equitativa d'ingressos. El segueix Biar amb 26,7, mentre que Saix (27,2), Canyada (27,3) i Beneixama (27,4) presenten valors similars. Camp de Mirra té un índex de 27,8, mentre que Villena registra el més alt de la comarca amb 28,3, tot i que continua sent considerablement inferior a la mitjana provincial.

Figura 2.28. Índex de Gini a la província d'Alacant i municipis de l'Alt Vinalopó (2022).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

2.2.5 Educació i Formació

L'educació i la formació són pilars fonamentals per al desenvolupament econòmic i social del territori. És important garantir un accés equitatiu a oportunitats educatives a les zones rurals, així com impulsar una formació alineada amb les demandes del mercat laboral i les tendències globals, per al reforçament de la competitivitat.

Nivell educatiu de la població: Percentatge amb estudis superiors, FP, etc.

Al **Vinalopó Mitjà**, el percentatge de població de més de 15 anys amb estudis superiors l'any 2022 és inferior a la mitjana de la província d'Alacant, que és del 24,5%. Com mostra la Taula 2.10.

Taula 2.10. Percentatge de població de més de 15 anys amb estudis superiors l'any 2022.

Algueña	14,9%

Aspe	24,7%
Elda	20,5%
Hondón de las Nieves	15,3%
Hondón de los Frailes	23,5%
Monforte del Cid	24,7%
Monóvar	16,4%
Novelda	21,9%
Petrer	20,6%
Pinoso	16,1%
La Romana	16,5%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Ara bé, a l'**Alt Vinalopó** només tres dels set municipis es troben per sobre d'aquest, Beneixama, Biar i Canyada. Villena i el Camp de Mirra es troben lleugerament per sota, mentre que Salines i Sax estan lluny d'assolir el percentatge mitjà de la seva província.

Taula 2.11. Percentatge de població de 15 anys o més amb estudis superiors (2022)

Beneixama	29,5%
Biar	29,3%
Campo de Mirra	23,2%
Cañada	26,8%
Salinas	19,4%
Saix	17,2%
Villena	24,3%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Centres educatius i formatius disponibles: Universitats, centres d’investigació, etc.

Al **Vinalopó Mitjà** hi ha un total de tretze instituts d'educació secundària repartits de la següent manera: tres instituts a Elda i Petrer, dos a Aspe i Novelda, i un a Monforte del Cid, Monòver i el Pinós. A Elda també es troba un centre adscrit de la Universitat d'Alacant, l'Escola Universitària de Relacions Laborals d'Elda.

Mentre que a la comarca de l'**Alt Vinalopó** hi ha cinc instituts d'educació secundària, tres es troben dins dels límits del municipi de Villena, els altres dos a Biar i Sax. En tots ells es cursa l'educació secundària obligatòria, el batxillerat i diversos cicles formatius. En aquesta comarca no es troba cap universitat.

Oferta de formació professional adaptada al mercat laboral local.

En el **Vinalopó Mitjà**, al municipi d'Elda, hi ha un institut que realitza un cicle formatiu de tèxtil, confecció i pell, amb diverses especialitats vinculades a la seva indústria predominant, el calçat.

Per la seva banda, a l'**Alt Vinalopó**, al municipi de Villena, hi ha una formació professional d'indústries alimentàries i de tèxtil, confecció i pell, les dues indústries més destacades del municipi. Ambdues es duen a terme de manera presencial al Centre Públic d'Educació de Persones Adultes La Atalaya Villena. Les dades han estat extretes de la Generalitat Valenciana, àmbit d'educació i formació professional..

2.2.6 Evolució del turisme en els últims 50 anys

A la dècada de 1980 s'inicia a l'estat espanyol l'etapa turística postfordista, en aquesta apareixen noves formes de turisme, nous productes, ofertes i demandes degut a la reacció del consumidor contra el consum d'una oferta homogènia. En el context d'aquesta fase, juntament amb la profunda crisi que afectava el món rural, especialment el sector agrari, es va formar i va créixer el turisme rural i d'interior, com en el cas de la nostra àrea d'estudi.

El programa PRODER (Programa Operatiu de Desenvolupament i Diversificació Econòmica de Zones Rurals) va ser una iniciativa a nivell estatal que va comptar amb el suport econòmic de la UE, es va desenvolupar de 1995 a 1999. Aquest programa va donar suport i va subvencionar diverses mesures de desenvolupament rural de les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà, gestionades per l'Associació per al Desenvolupament de l'Alt Vinalopó (ADAV). Gràcies a això es va fomentar la creació de cases rurals i albergs, i es van posar en valor els seus recursos locals, destacant el patrimoni cultural i natural, museus, festes, tradicions, gastronomia, entre molts altres.

Ambdues comarques compten amb un rellevant dinamisme degut a l'estructura econòmica, que es compon principalment de sectors productius majoritàriament exportadors, són exemple el calçat a Elda, la indústria d'extracció i elaboració de marbres, la producció vitivinícola i el raïm de taula. Però aquests sectors no són eminentment turístics, això provoca que el desenvolupament turístic a la regió s'entengui com una possibilitat de diversificació, com una renda complementària a la font principal d'ingressos d'aquestes indústries, l'exportació. Per al sector serveis el turisme ja cobra més importància, generant llocs de treball directa i indirectament, i generant la major part dels ingressos.

A nivell autonòmic, l'evolució del turisme a la Comunitat Valenciana ha estat un procés dinàmic i transformador, marcat per importants canvis al llarg de les últimes dècades. Des dels seus inicis com a destinació de sol i platja als anys 60, la regió ha aconseguit diversificar la seva oferta turística per adaptar-se a les noves demandes del mercat. Així, ha incorporat modalitats com el turisme cultural, esportiu, gastronòmic, de natura, salut i congressos, consolidant-se com un dels destins més visitats d'Espanya.

Aquest procés de transformació ha estat impulsat per inversions tant públiques com privades, que han permès modernitzar les infraestructures turístiques i millorar la qualitat dels serveis. Amb l'arribada de nous perfils de turistes i el creixent interès per la diversificació de l'oferta, la Comunitat Valenciana s'enfronta a nous reptes pel que fa a sostenibilitat, mobilitat i a la diversificació del tipus de turisme al territori.

2.2.7 Demanda y perfil turístic

Segons dades de les Estadístiques de la Comunitat Valenciana, el 2022, un total de 12,8 milions de turistes van visitar la província d'Alacant, un 34,6% més que l'any anterior (-10,6% respecte al 2019). La demanda estrangera representa un 43,4% dels turistes i un 61,2% de les pernoctacions de la província. El nombre de turistes, (5,6 milions), ha augmentat un 138,9%. La xifra de turistes ha crescut en tots els mercats. Destaca l'augment del nombre de turistes del Regne Unit (245,9%) amb una quota de mercat del 35,1% i l'augment del mercat noruec, (220,1%) amb una quota del 5,3%), Alemanya (13,4%) i França (13,3%). A distància es troben els residents d'Itàlia (5,4%), Països Baixos (4,4%), Estats Units (4,0%) i Bèlgica (3,0%).

D'altra banda, la demanda nacional de la província representa un 56,6% dels viatges (56,5% el 2019) i un 38,8% de les pernoctacions. Pel que fa als turistes residents a Espanya, predominen els viatges de cap de setmana, representant

un 33,4% dels viatges i van disminuir un 14,4%, els viatges de vacances d'estiu van concentrar un 20,8% dels viatges i un 47,6% de les pernoctacions.

Turistes amb destinació a la Comunitat Valenciana, segons país d'origen, despesa i estada mitjana

Basant-nos en la despesa mitjana dels turistes internacionals a la ciutat d'Alacant, podem tenir en compte el poder adquisitiu del tipus de turista i propiciar una idea de la despesa que podrien realitzar en el Turisme del Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó, tal com podem observar en la següent Taula 2.12.

Taula 2.12. Estada i despesa mitjana diària dels principals emissors estrangers (2022)

	Estada mitjana (dies)	Despesa mitjana diària (€)
Total	10,8	114,8
Regne Unit	7,9	131,7
França	13,2	79,8
Alemanya	13,2	92,4
Irlanda	9,4	125,5
Noruega	12,6	118,5
Suècia	13,0	120,6
Bèlgica	13,1	104,3
Països Baixos	12,4	108,5

Font: Elaboració pròpia a partir de Turisme Comunitat Valenciana a partir de Turespaña. Egatur.

A la taula anterior es mostren les dades de l'evolució dels principals indicadors turístics a la Comunitat Valenciana, on s'observa l'estada i la despesa mitjana (per dia) de la població turística estrangera i nacional entre els anys 2016 i 2021.

Principalment, es mostra una estada mitjana més gran a la comunitat per part dels turistes internacionals, on els principals països emissors estrangers són països europeus, que passen una mitjana total de 10,8 dies. En contraposició, els turistes nacionals tenen una estada mitjana de 5,4 dies (veure aproximadament 5 dies menys que la mitjana turística internacional, on l'única comunitat espanyola que competeix en estada mitjana amb emissors internacionals són el País Basc (9,9) o Castella i Lleó (9,2) degut a que les altres comunitats no superen els 8 dies de mitjana d'estada.

Taula 2.13), aproximadament 5 dies menys que la mitjana turística internacional, on l'única comunitat espanyola que competeix en estada mitjana amb emissors internacionals són el País Basc (9,9) o Castella i Lleó (9,2) degut a que les altres comunitats no superen els 8 dies de mitjana d'estada.

C. La Mancha	4,5	61,7
Murcia	3,3	47,3
Andalusia	5,4	64,3
País Basc	9,9	62,3
Castilla y León	9,2	58,6
Cataluña	7,7	54,3
Aragón	6,2	114,5

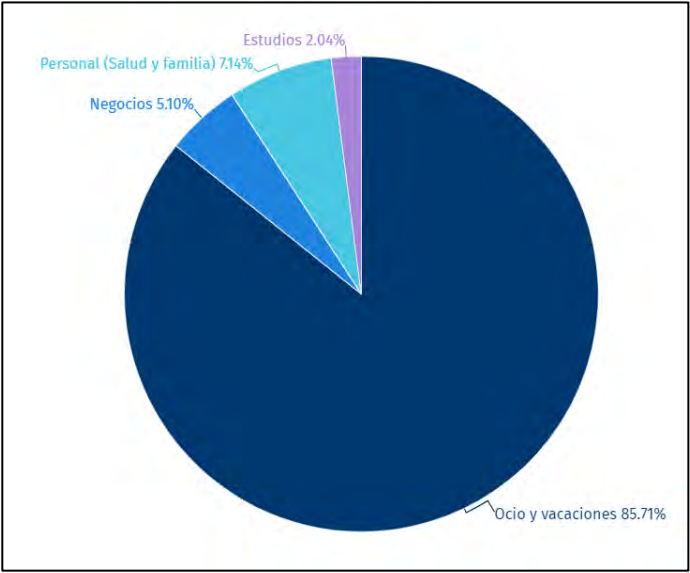
Font: Elaboració pròpia a partir de Turisme Comunitat Valenciana, NIE ETR-Familiar.

Per tant, s'observa en ambdues taules una despesa mitjana diària més gran per part dels emissors internacionals europeus, amb una despesa mitjana diària de 114,8 euros. Els principals països europeus que més participen en l'economia durant la seva estada turística són el Regne Unit (131,7), Irlanda (125,5), els quals constitueixen els països amb estades mitjanes més curtes, i suposen els emissors que gasten més diàriament, seguits de Suècia (120,6). A nivell nacional, la despesa mitjana dels emissors nacionals és de 54,5 euros diaris, menys de la meitat de la despesa mitjana diària dels turistes internacionals, evidenciant el major poder adquisitiu dels emissors europeus. La Comunitat Autònoma d'Aragó és l'emissor amb més despesa del país espanyol, amb una despesa mitjana diària de 114,5 euros, seguit d'Andalusia (64,3) i el País Basc (62,3).

• Motivacions del viatge

La Comunitat Valenciana és un destí principalment orientat a l'oci i al turisme vacacional (vegeu Figura 2.29), cosa que probablement es relaciona amb les seves platges, festivals i oferta cultural.

Figura 2.29. Turistes a la Comunitat Valenciana segons motiu de viatge (2023).

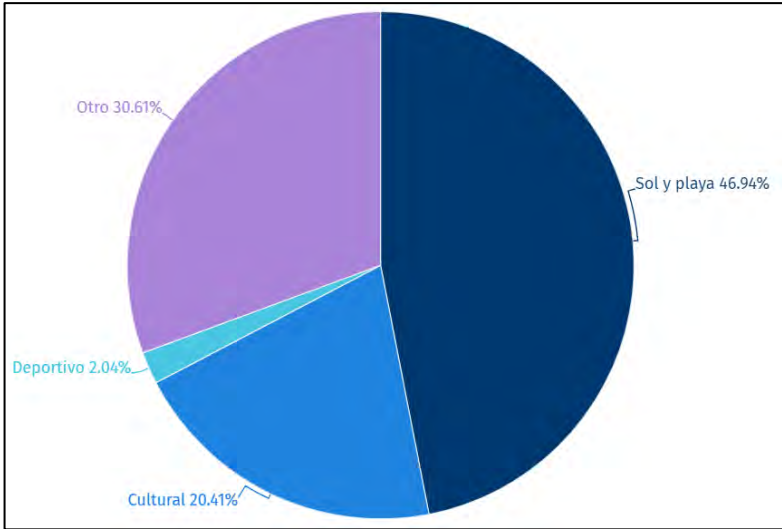
Taula 2.13. Estada i despesa mitjana diària dels principals emissors nacionals (2022).

	Estada mitjana (dies)	Despesa mitjana diària (€)
Total	5,2	54,5
C. Valenciana	2,9	50,6
C. Madrid	7,8	49,4

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’Informe sobre el turisme a la província, Turisme Comunitat Valenciana.

El principal motiu de viatge constitueix l'estada per raó d'oci i vacances (85,71%), la qual cosa indica que la majoria dels turistes que visiten la Comunitat Valenciana ho fan amb finalitats recreatives, reflectint el seu atractiu com a destinació turística de sol, platja i cultura. Una proporció menor visita per motius personals (7,14%) relacionats amb la salut o reunions familiars, seguit del turisme per motiu de negocis (5,10%) que pot estar relacionat amb congressos, reunions o esdeveniments empresarials. Finalment, els viatges realitzats per estudis (2,04%) són la categoria menys representada, però destaca la presència d'estudiants internacionals o visitants relacionats amb activitats acadèmiques. Tot i que el turisme d'oci és el més important, els altres segments (negocis, personal i estudis) aporten diversitat al flux turístic.

Figura 2.30. Turistes a la Comunitat Valenciana segons motiu d'oci (2023).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’Informe sobre el turisme a la província, Turisme Comunitat Valenciana.

La Comunitat Valenciana continua sent una destinació preferida per a aquells que busquen vacances a la costa, fet que implica una forta estacionalitat en la demanda. S'observa que la principal categoria de turisme és el de sol i platja (46,94%), la qual cosa indica que el turisme a la Comunitat Valenciana està fortament lligat a les seves platges i clima mediterrani. Seguidament, una proporció significativa de turistes visita la regió atreta pel seu patrimoni cultural (20,41%), esdeveniments, museus i festivals, complementant l'oferta de sol i platja.

En tercer lloc, encara que menor, el turisme esportiu (2,04%) té presència. Pot estar relacionat amb esdeveniments esportius, activitats a l'aire lliure o turisme d'aventura. Altres categories segons el motiu d'oci (30,61%) poden representar una barreja d'activitats diverses que no encaixen en les categories anteriors, com ara turisme gastronòmic, de natura o benestar.

• Despesa mitjana segons motiu d’interès turístic

La Taula 2.14 presenta dades sobre la despesa mitjana diària i l'estada mitjana en diferents tipus de viatges d'oci. El turisme gastronòmic destaca per tenir la major despesa mitjana diària, amb 205 euros, mentre que el turisme de natura té la menor, amb 96 euros. Pel que fa a la durada de l'estada, el turisme de natura és el que té la mitjana més alta, arribant a 11,9 dies, mentre que els incentius d'empresa tenen la més baixa, amb 3,5 dies. S'observa la tendència que els viatges amb major despesa diària solen ser més curts, i els de menor despesa diària tendeixen a ser més perllongats.

Taula 2.14. Despesa mitjana diària i estada mitjana, viatges d'oci, segons tipus (2022)

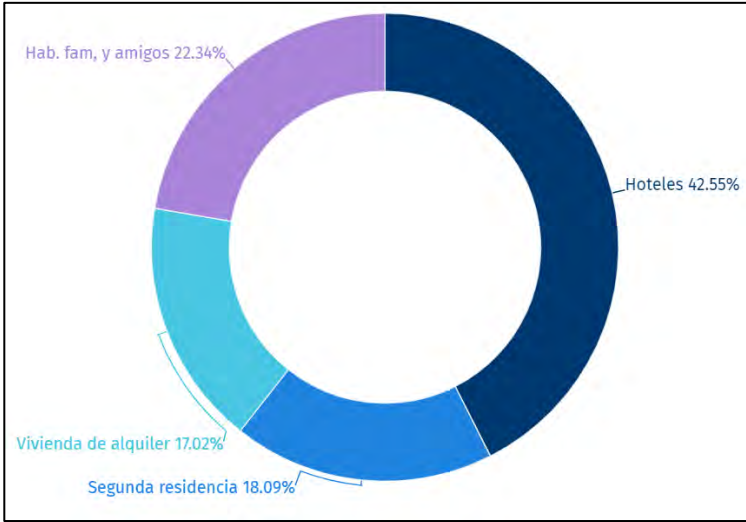
	DMD	Estada mitjana
Pràctica esportiva	168	5,9
Turisme de sol i platja	127	9,5
Turisme gastronòmic	205	5,7
Incentius d’empresa	179	3,5
Turisme cultural	131	8,1
Turisme de natura	96	11,9
Altres tipus d’oci	122	10,4

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de Turisme Comunitat Valenciana, INE ETR-Familitur

• Tipus d'allotjament turístic a la Comunitat

La Figura 2.31 utilitza dades de l'INE, provinents de les Enquestes d'Ocupació en Allotjaments Turístics. Aquesta figura reflecteix la distribució dels turistes a la Comunitat Valenciana segons el tipus d'allotjament el 2023. S'observa que l'opció més utilitzada és l'allotjament en hotels, que concentra el 42,55% dels turistes, fet que indica la rellevància del sector hotelier a la regió i la seva capacitat per atraure visitants. Aquest predomini suggereix una forta infraestructura hotelera i el paper clau dels serveis associats, com la restauració i les activitats turístiques, en l'experiència dels visitants.

Figura 2.31. Turistes a la Comunitat Valenciana, segons tipus d'allotjament (2023)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística. Enquestes d'Ocupació en Allotjaments Turístics. Frontur Egatur

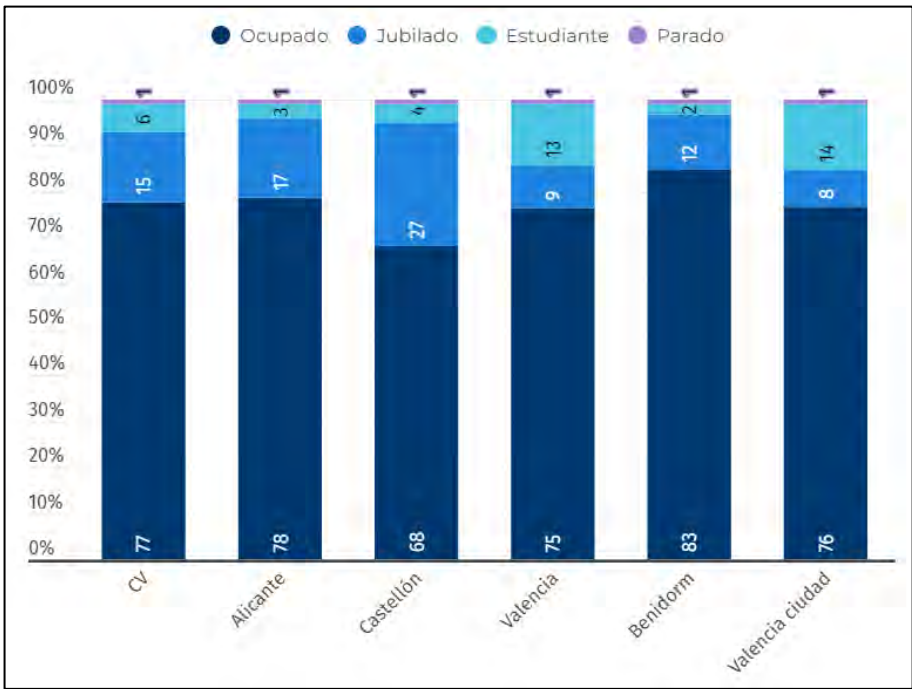
D'altra banda, un 22,34% dels turistes s'allotja en cases de familiars o amics, posant de manifest la importància de les visites personals i el turisme familiar, mentre que el 18,09% dels turistes opta per allotjar-se en segones residències, fet que apunta a un turisme residencial significatiu, vinculat a estades prolongades o a propietaris que passen temporades a la regió.

Finalment, el 17,02% dels turistes tria habitatges de lloguer, cosa que destaca el paper creixent del lloguer turístic, possiblement impulsat per plataformes digitals que ofereixen opcions més flexibles i econòmiques. En conclusió, el turisme a la Comunitat Valenciana mostra una forta dependència del sector hotel·ler, encara que també s'evidencia una diversificació significativa amb opcions com habitatges de lloguer i segones residències. Això representa oportunitats per continuar desenvolupant cadascun d'aquests segments i garantir una oferta equilibrada que atregui diversos tipus de turistes.

● Situació econòmica i educativa del perfil turístic

La Figura 2.32 mostra les dades de l'Institut Valencià d'Estadística: Enquesta de població activa (INE) de la distribució dels turistes estrangers a la Comunitat Valenciana segons la seva situació econòmica i els principals destins turístics. En general, s'observa que la majoria dels turistes són persones ocupades laboralment, representant un percentatge molt alt a totes les zones. Per exemple, a Benidorm arriben al 83%, mentre que a València ciutat representen el 76%. Aquesta dada reflecteix que els visitants solen ser persones actives i amb capacitat econòmica per viatjar.

Figura 2.32. Turistes estrangers, segons situació econòmica i destinació principal, per zones turístiques (en %) (2022)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Valencià d'Estadística: Enquesta de població activa (INE)

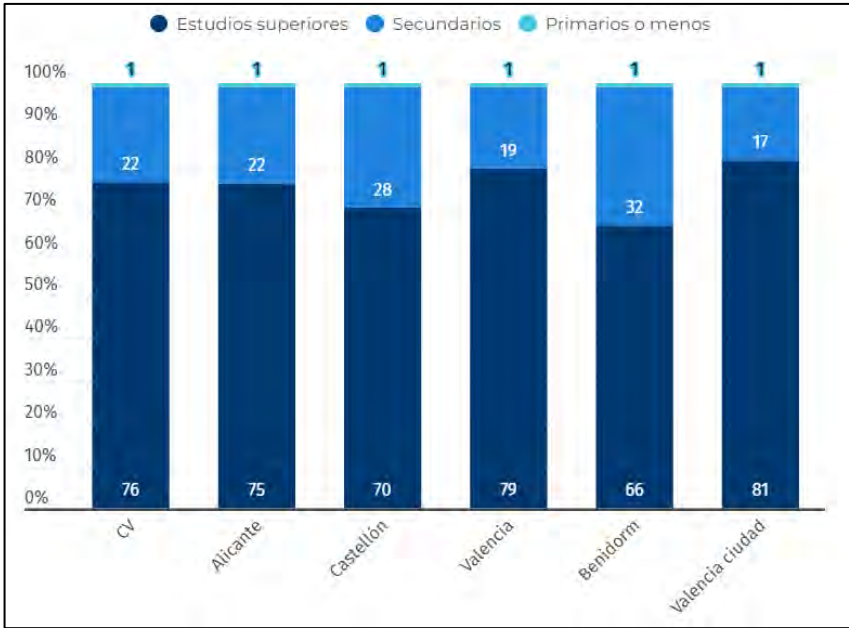
D'altra banda, el grup de jubilats ocupa la segona posició en diverses àrees, especialment a Castelló, on arriben al 27%. El percentatge d'estudiants varia, sent més alt a València ciutat (14%) i València província (13%), cosa que podria estar relacionada amb l'atractiu cultural i acadèmic d'aquesta àrea, que la converteix en una destinació popular per a joves. Pel que fa als turistes aturats, la seva presència és molt baixa, amb percentatges que amb prou feines arriben entre l'1% i el 6%, fet comprensible, ja que el turisme generalment requereix recursos econòmics.

En resum, el gràfic reflecteix que el turisme estranger a la Comunitat Valenciana està dominat per persones econòmicament actives, amb una notable presència de jubilats en certs destins com Castelló i una lleugera inclinació cap a estudiants en àrees urbanes com València ciutat..

La representa la distribució dels turistes estrangers a la Comunitat Valenciana segons el seu nivell d'estudis i el destí principal. La majoria dels turistes tenen estudis superiors, destacant en totes les zones analitzades. Per exemple, a València ciutat el 81% dels turistes pertany a aquest grup, mentre que a Benidorm, encara que segueix sent majoritari, el percentatge disminueix al 66%.

Figura 2.33 representa la distribució dels turistes estrangers a la Comunitat Valenciana segons el seu nivell d'estudis i el destí principal. La majoria dels turistes tenen estudis superiors, destacant en totes les zones analitzades. Per exemple, a València ciutat el 81% dels turistes pertany a aquest grup, mentre que a Benidorm, encara que segueix sent majoritari, el percentatge disminueix al 66%.

Figura 2.33. Turistes estrangers, segons situació econòmica i destinació principal, per zones turístiques (en %) (2021)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística. Enquesta de Turisme de Residents -ETR (des de febrer del 2015).

Els turistes amb estudis secundaris són el segon grup en importància a tots els destins. A Benidorm, aquest grup és particularment significatiu, arribant al 32%, cosa que pot indicar que aquest destí resulta atractiu per a un perfil més divers pel que fa a nivell educatiu. En altres àrees com Castelló, València i Alacant, el percentatge de turistes amb estudis secundaris oscil·la entre el 19% i el 28%.

Finalment, el grup de turistes amb estudis primaris o menys és gairebé inexistent, amb només un 1% a totes les zones analitzades. Això reflecteix que el turisme estranger a la Comunitat Valenciana està compost predominantment per persones amb nivells educatius mitjans i alts, cosa que podria estar relacionada amb el tipus d'activitats i serveis que ofereix la regió, així com amb el perfil socioeconòmic dels visitants.

2.2.8 Ocupació turística a la província d’Alacant

Segons dades de les "Estadístiques de Turisme de la Comunitat Valenciana", el nombre de treballadors afiliats a la Seguretat Social en alta laboral en les branques d'hostaleria i agències de viatges a la província d'Alacant l'any 2023 va ser de 88.551, xifra que va suposar el 5,7% de variació interanual.

El sector d'Allotjament va experimentar la major variació positiva (8%). El sector d'Agències de viatges ha mostrat una recuperació més lenta i, a diferència de la resta, encara no ha superat les xifres de 2019. El conjunt d'afiliats a la Seguretat Social en les branques de turisme a la província d'Alacant va suposar el 12,2% del total de treballadors afiliats en aquesta província i el 44,5% del total d'afiliats en turisme a la Comunitat Valenciana.

● Població activa vinculada al sector turístic

L'activitat econòmica vinculada al turisme a la Comunitat Valenciana el 2021 es va situar per sobre de l'estimada de mitjana per a Espanya (61,7% dels nivells de 2019) segons la Comptabilitat Satèl·lit del turisme de l'INE (vegeu Taula 2.15), per la presència i robustesa de la demanda nacional en els destins mediterranis. El comportament de l'ocupació turística va ser una mica millor que el de l'activitat turística, arribant als 235.412 llocs de treball el 2021 (+74,5% enfront dels 316 mil llocs de treball generats el 2019)

Taula 2.15. Enquesta de població activa. Principals resultats a la província d'Alacant (2023) (en milers) Any 2023

(en milers)	Any 2023	%Variació interanual	Taxa d'atur
Actius	117,9	-0,8	-
Ocupats	107,6	0,7	-
Aturats	10,4	-13,9	8,8

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de Turisme Comunitat Valenciana a partir de l'Institut Valencià d'Estadística amb dades de l'EPA (INE)

D'acord amb la font EPA, el 2023, el nombre d'ocupats en el sector turístic de la província d'Alacant (incloent transport, allotjament, restauració, operadors i AAVV, lloguer de vehicles, cultura i oci), estimat en 107.575, ha crescut un 0,7% interanual.

La població activa ha disminuït un 0,8% i el nombre d'aturats ha disminuït un 13,9% respecte a l'any anterior. La taxa d'atur s'ha situat en el 8,8%, 1,3 punts percentuals menys que el 2022. A Alacant treballa el 39,8% del total d'ocupats en turisme de la Comunitat Valenciana

Contribució del sector turístic a l'economia valenciana

A l'edició d'IMPACTUR 2022 Comunitat Valenciana, que contempla el període 2016-2021, a més d'una previsió de 2022, es revela que el PIB Turístic a la Comunitat Valenciana el 2021 es va elevar a 12.775 milions d'euros, cosa que representa un 70,4% dels nivells de 2019 (-5.367 milions d'euros vs. 2019) i un 50,9% per sobre dels registres de l'any 2020 (+4.307 milions d'euros vs. 2019).

Les següents taules reflecteixen l'evolució dels principals indicadors relacionats amb el turisme a la Comunitat Valenciana, en relació amb el PIB i l'ocupació, entre els anys 2016 i 2021, segons les dades de l'informe IMPACTUR.

Taula 2.16. Contribució del sector turístic a l'economia valenciana segons el PIB (2021).

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
PIB turístic (milions d'euros)	14.872	16.069	17.291	18.143	8.468	12.775
Taxa de variació interanual		8,0	7,6	4,9	-53,3	50,9
Aportació del Turisme al PIB de la Comunitat Valenciana	14,4%	14,9%	15,5%	15,7%	8,1%	11,3%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'Exceltur & Turisme Comunitat Valenciana.

En el cas del PIB turístic, les dades evidencien un creixement continu des de 2016, passant de 14.872 milions d'euros aquell any a 18.143 milions el 2019, cosa que representa un màxim abans de l'impacte de la pandèmia. Aquest creixement va estar acompanyat d'increments en la taxa de variació interanual, que va assolir valors positius i sostinguts els anys previs a 2020, així com en l'aportació del turisme al PIB total, que va arribar al seu punt més alt el 2019 amb un 15,7%. No obstant això, el 2020 es registra un descens dramàtic en el PIB turístic, que cau a 8.468 milions d'euros, cosa que representa una contracció del 53,3%, com a conseqüència de la pandèmia de COVID-19 i les restriccions al turisme.

El 2021, tot i que s'observa una recuperació significativa amb un creixement del 50,9%, el PIB turístic encara es troba lluny dels nivells previs a la crisi, situant-se en 12.775 milions d'euros. L'aportació relativa del turisme al PIB també es redueix dràsticament el 2020 al 8,1%, recuperant-se el 2021 fins a l'11,3%.

Taula 2.17. Contribució del sector turístic a l'economia valenciana segons l'ocupació (2021).

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
PIB turístic (milions d'euros)	274.239	286.145	302.421	315.804	171.477	235.412
Taxa de variació interanual		4,3	5,7	4,4	-45,7	37,3
Aportació del Turisme al PIB de la Comunitat Valenciana	14,8%	15,1%	15,6%	15,8%	9,5%	12,2%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'Exceltur & Turisme Comunitat Valenciana.

L'ocupació turística segueix un patró similar. De 2016 a 2019, l'ocupació relacionada amb el turisme creix de 274.239 persones a 315.804 persones, reflectint una expansió del sector. Aquest augment també es reflecteix en la seva contribució a l'ocupació total, que arriba a un 15,8% el 2019. No obstant això, igual que amb el PIB, el 2020 marca un fort retrocés, amb una pèrdua d'ocupació del 45,7%, reduint-se a 171.477 persones, cosa que es tradueix en una caiguda de la seva aportació a l'ocupació total al 9,5%.

El 2021, l'ocupació turística mostra una recuperació significativa, incrementant-se un 37,3% fins a assolir 235.412 persones, encara que sense assolir els nivells previs a la pandèmia i la seva aportació relativa a l'ocupació total puja al 12,2%.

El detall dels resultats que contempla IMPACTUR evidencia que els efectes directes del turisme el 2019 van representar el 12,5% del total del PIB de la comunitat, assolint un total de 14.378 milions d'euros i generant un total de 248.805 llocs de treball (el 12,5% del total de l'ocupació de la Comunitat Valenciana) abans de la crisi sanitària. Efectes que es van recuperar el 2021 parcialment de la caiguda soferta el 2020, assolint a final d'any 10.106 milions d'euros d'activitat econòmica (6.511 milions d'euros el 2020), cosa que representava el 9,0% de l'economia valenciana el 2021, i 188.694 llocs de treball (139.717 el 2020). El 9,8% de l'ocupació a la Comunitat Valenciana en termes de llocs de treball equivalents el 2021.

2.3 SERVEIS I EQUIPAMENTS

Els serveis i equipaments al corredor del Vinalopó són fonamentals per al desenvolupament de les comunitats d'Agost, Villena, Elda i Petrer. Els serveis comprenen educació, sanitat, cultura i turisme, mentre que els equipaments inclouen infraestructures com hospitals, escoles i centres culturals. Aquesta anàlisi se centra en la seva distribució i característiques, destacant la seva importància per potenciar el desenvolupament regional i les activitats turístiques.

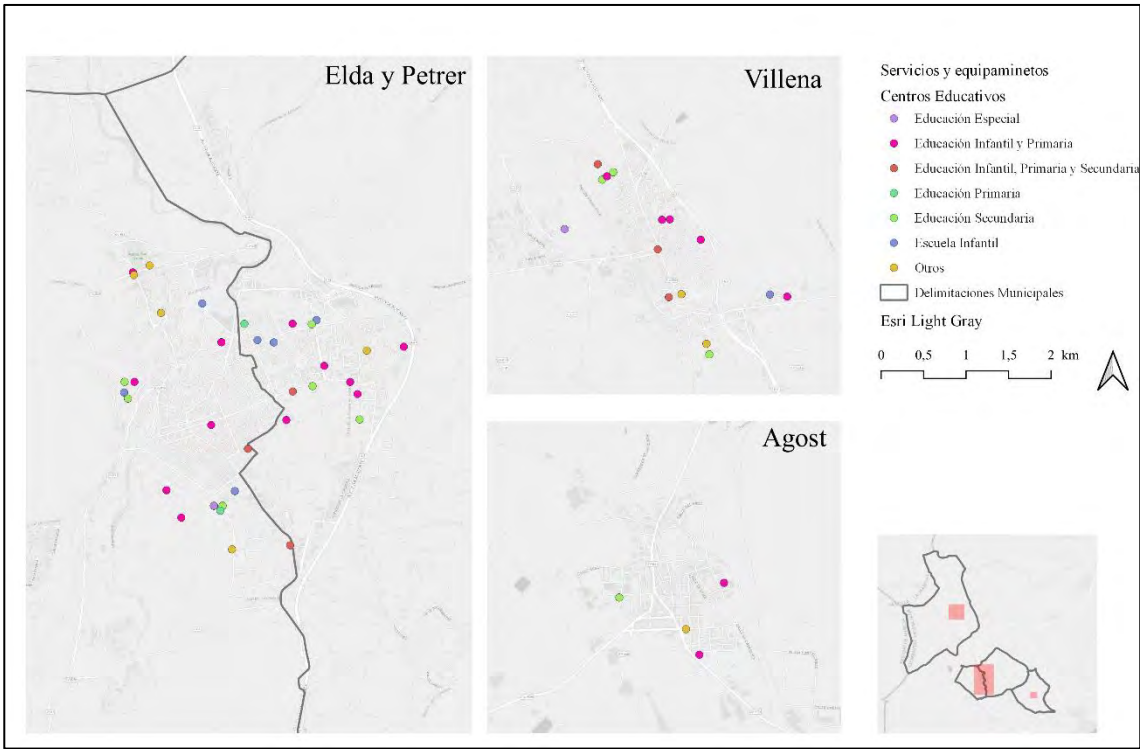
2.3.1 Serveis a les persones

Els serveis a les persones són fonamentals per sostenir una bona qualitat de vida individual a partir dels serveis públics col·lectius. En aquests serveis s'hi troben l'educació, la sanitat, els equipaments culturals, els diferents llocs de culte i els llocs i tipologies de recreació i esports.

Educació

En el sistema educatiu imperant podem distingir tres fases abans del batxillerat i de la universitat. Es comença amb una escolarització en l'etapa d'educació infantil, seguida de l'educació primària i de l'educació secundària. Paral·lelament es distingeix l'educació especial, complementària a les altres modalitats, i finalment es recullen altres centres educatius.

Mapa 2.5. Mapa dels centres educatius

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'Institut Cartogràfic de València.

Al Mapa 2.5 es mostren espacialment els centres educatius. A Elda es troben principalment a la perifèria, excepte alguns centres. A Petrer hi ha una major homogeneïtat i els centres es distribueixen pel municipi de forma més compacta. A Villena hi ha uns pocs centres educatius situats al centre urbà, mentre que la majoria es troben dispersos a la perifèria. A Agost, els centres educatius també es troben dispersos a la perifèria.

Taula 2.18. Centres educatius

	ELDA	PETRER	VILLENA	AGOST
Educació infantil	4	3	1	0
Educació infantil i primària	7	5	6	2
Educació primària	1	1	0	0
Educació infantil, primària i secundària	2	1	3	0
Educació secundària	3	3	3	1
Educació especial	3	0	1	0
Altres	4	1	2	1

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'Institut Cartogràfic de València.

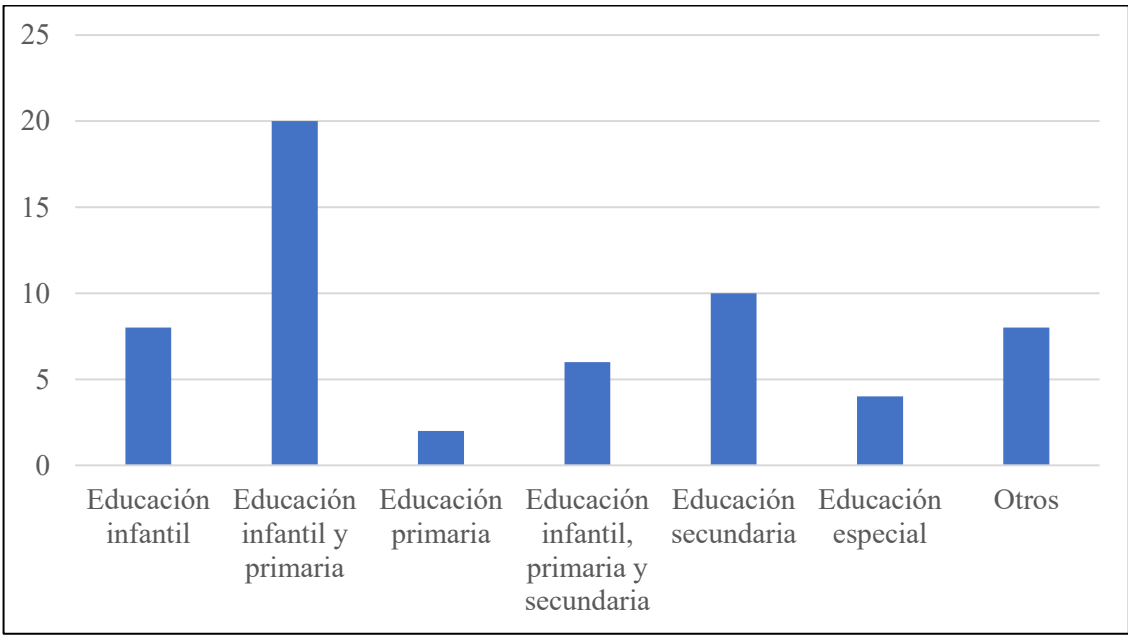
Principalment és a Elda i Petrer on es troben més centres donada la seva major població. A la Taula 2.18 es mostra com a Elda hi ha sempre més centres de totes les tipologies seleccionades, excepte els centres que inclouen totes les etapes formatives com són els d'educació infantil, primària i secundària.

A Petrer predominen els centres conjunts d'educació infantil i primària, mantenint també una estructura educativa fins a l'etapa de secundària, per la qual cosa permet a la seva població infantil i adolescent mantenir-se a la població en la seva etapa educativa obligatòria i no obligatòria (ESO).

A Villena, com a Petrer, hi ha més centres d'educació infantil i primària, però no es troben centres públics exclusivament d'educació primària. Només hi ha un centre d'educació infantil, però queda compensat pels sis centres d'educació infantil i primària.

A Agost només hi ha dos centres d'educació infantil i primària, un centre d'educació secundària i un altre centre en la categoria d'altres on s'inclouen centres de formació professional, centres d'adults i altres. Aquesta mínima oferta educativa permet completar l'etapa educativa abans del batxillerat al mateix municipi d'Agost.

Figura 2.34. Gràfica centres educatius.

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l’Institut Cartogràfic de València.

En el conjunt dels quatre municipis hi ha una clara tendència cap a un major nombre de centres dedicats a les primeres etapes educatives com són l'educació infantil i primària, principalment en centres on s'imparteixen ambdós nivells educatius. No obstant això, com es mostra a la es mostra com a Elda hi ha sempre més centres de totes les tipologies seleccionades, excepte els centres que inclouen totes les etapes formatives com són els d'educació infantil, primària i secundària.

A Petrer predominen els centres conjunts d'educació infantil i primària, mantenint també una estructura educativa fins a l'etapa de secundària, per la qual cosa permet a la seva població infantil i adolescent mantenir-se a la població en la seva etapa educativa obligatòria i no obligatòria (ESO).

A Villena, com a Petrer, hi ha més centres d'educació infantil i primària, però no es troben centres públics exclusivament d'educació primària. Només hi ha un centre d'educació infantil, però queda compensat pels sis centres d'educació infantil i primària.

A Agost només hi ha dos centres d'educació infantil i primària, un centre d'educació secundària i un altre centre en la categoria d'altres on s'inclouen centres de formació professional, centres d'adults i altres. Aquesta mínima oferta educativa permet completar l'etapa educativa abans del batxillerat al mateix municipi d'Agost.

Figura 2.34 també hi ha deu centres d'educació secundària i quatre d'educació especial.

Sanitat

Dins del sistema de sanitat i per als municipis d'estudi s'han recollit tots els centres de diferent rang que es poden trobar. En termes generals i per jerarquia hi ha els centres de salut, que equivalen a centres d'atenció primària, els hospitals i finalment els centres d'especialitats.

Mapa 2.6. Mapa dels centres de salut

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; i l'Institut Cartogràfic de València

Al Mapa 2.6 s'observa com els centres de salut es troben a Elda de forma feblement compacta, en canvi l'hospital se situa a la perifèria nord. A Petrer es manté una certa homogeneïtat amb la trama urbana i els centres de salut no estan a la perifèria. No obstant això, a Villena es troben també a la perifèria, igual que a Agost.

Taula 2.19. Centres sanitaris.

	ELDA	PETRER	VILLENA	AGOST
Centre de salut	2	2	2	1
Hospital	1	0	0	0

Centre d'especialitats	1	0	0	0

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l’Institut Cartogràfic de València.

Com s’observa a la Taula 2.19, a Elda hi ha dos centres de salut, que és el rang més bàsic, però també s'hi troba un hospital que dona cobertura a tota una regió o àrea d'influència al seu voltant i un centre d'especialitats que té una àrea de cobertura similar a l'hospital.

En el cas de Petrer només s'hi troben dos centres de salut, però la seva proximitat amb Elda fa que l'hospital i el centre d'especialitats quedin dins de la mateixa trama urbana amb Elda.

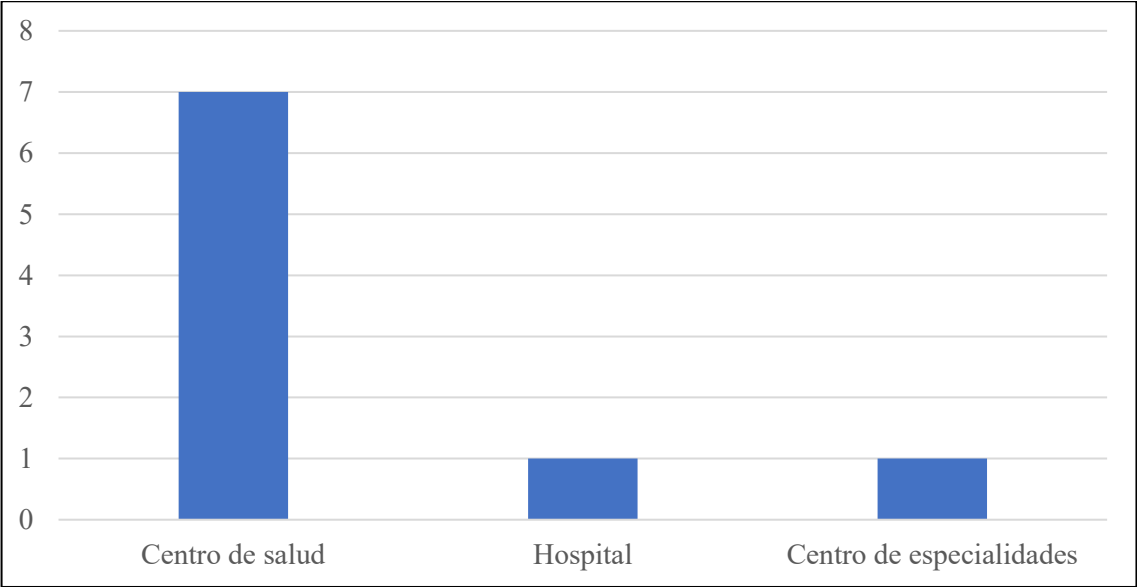
A Villena passa com a Petrer, que només hi ha dos centres de salut. Com que té un volum de població prou gran disposa dels dos centres. Per contra, a Agost per la seva població només té un centre de salut que dona cobertura a tot el municipi.

Figura 2.35 s'observa que hi ha fins a 7 centres de salut. Mentre que només hi ha un hospital que es troba a Elda i un centre d'especialitats que també està ubicat al municipi d'Elda. Com que els quatre municipis no són grans ciutats, no hi ha un gran nombre d'equipaments sanitaris de rangs superiors al centre de salut.

Equipaments culturals

Dins dels equipaments culturals hi ha una gran varietat segons el municipi i l'oferta cultural que vol oferir o que històricament li ha estat donada pels diferents esdeveniments que s'han anat superposant.

Figura 2.35. Gràfica Equipamientos sanitarios.

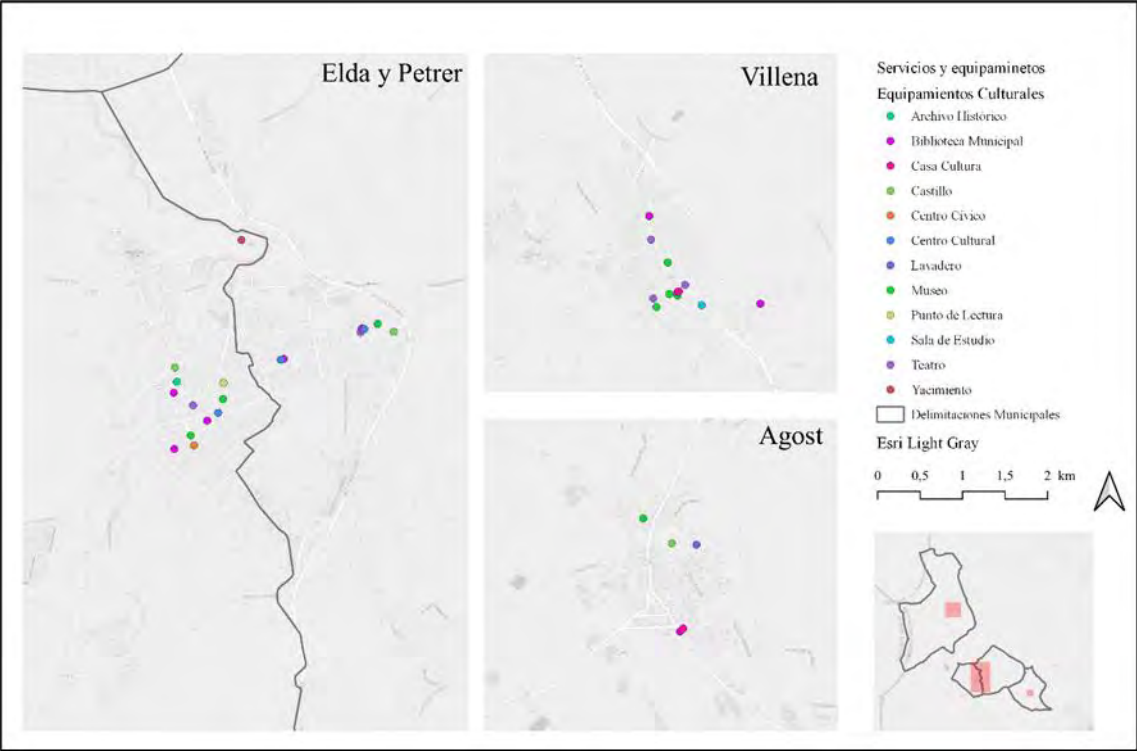
Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l’Institut Cartogràfic de València.

Mapa 2.7. Mapa dels equipaments culturals

Els equipaments sanitaris disponibles per als quatre municipis són en gran proporció els centres de salut. A la a Elda hi ha dos centres de salut, que és el rang més bàsic, però també s'hi troba un hospital que dona cobertura a tota una regió o àrea d'influència al seu voltant i un centre d'especialitats que té una àrea de cobertura similar a l'hospital.

En el cas de Petrer només s'hi troben dos centres de salut, però la seva proximitat amb Elda fa que l'hospital i el centre d'especialitats quedin dins de la mateixa trama urbana amb Elda.

A Villena passa com a Petrer, que només hi ha dos centres de salut. Com que té un volum de població prou gran disposa dels dos centres. Per contra, a Agost per la seva població només té un centre de salut que dona cobertura a tot el municipi.

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

Al Mapa 2.7 es distingeix a Elda una distribució compacta al centre urbà dels equipaments culturals. A Petrer se situen centrals però en una línia d'est a oest. A Villena també hi ha una distribució homogènia pel centre, i finalment a Agost els equipaments culturals es dispersen per la perifèria.

Taula 2.20. Equipaments culturals.

	ELDA	PETRER	VILLENA	AGOST
Punt de Lectura	1	0	0	0
Biblioteca Municipal	3	2	3	1
Museu	1	1	4	1
Teatre	1	1	3	0
Sala d'Estudi	0	0	1	0
Casa de Cultura	0	0	1	1
Centre Cívico	1	0	0	0
Centre Cultural	1	2	0	0
Arxiu Històric	1	0	0	0
Castell	1	1	1	1
Jaciment	1	0	1	0
Safareig	0	0	0	1

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

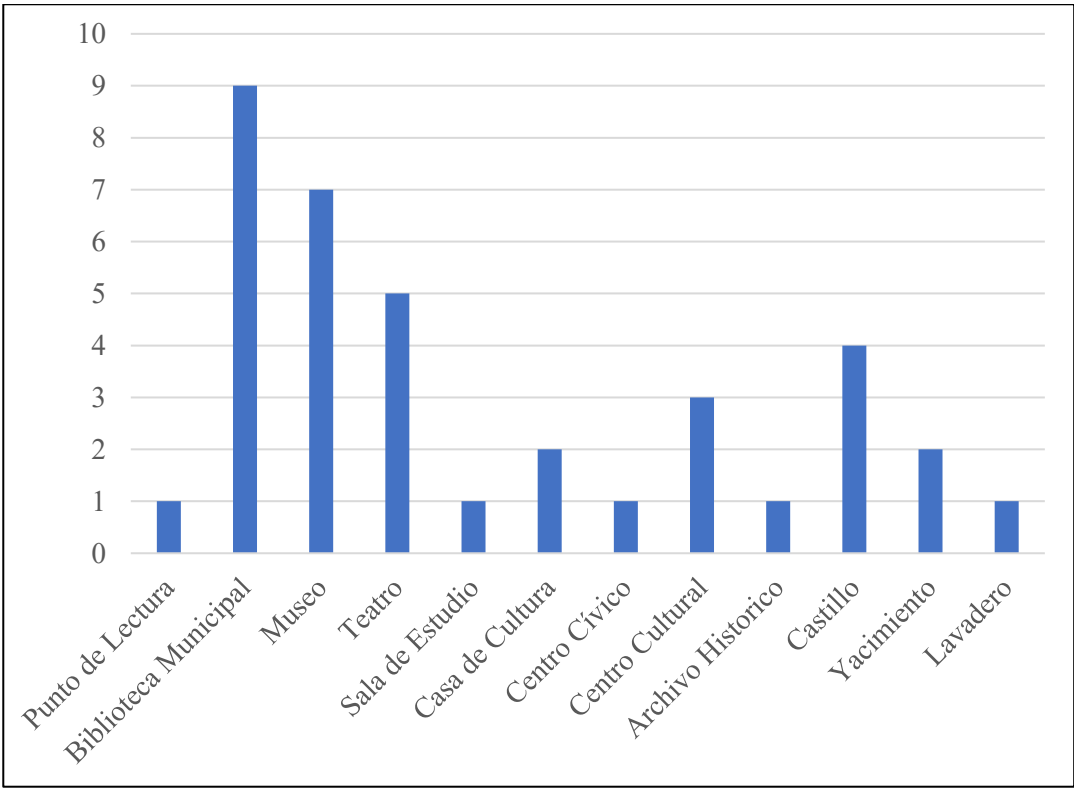
A la Taula 2.20 s'observa que a Elda hi ha fins a tres biblioteques municipals, a més de tenir un punt de lectura, un museu, un teatre, un centre cívico, cultural, un arxiu històric per guardar i mantenir viva la història eldenca. Amb un caràcter més històric també s'hi troben un castell i un jaciment arqueològic.

A Petrer hi ha dues biblioteques municipals i dos centres culturals com a equipaments culturals majoritaris. No obstant això, també s'hi troben un museu, un teatre i, com a Elda, un castell que preserva la història de Petrer.

A Villena hi ha fins a quatre museus, tres biblioteques municipals i tres teatres. Tenen un gran nombre d'equipaments culturals, que se sumen a una sala d'estudi, una casa de cultura, un castell i un jaciment històric.

A Agost no hi ha tanta varietat d'equipaments culturals, però sí que hi ha un mínim d'equipaments públics. Hi ha una biblioteca municipal, un museu, una casa de cultura, un castell i un safareig.

Figura 2.36. Gràfica d'equipaments culturals

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

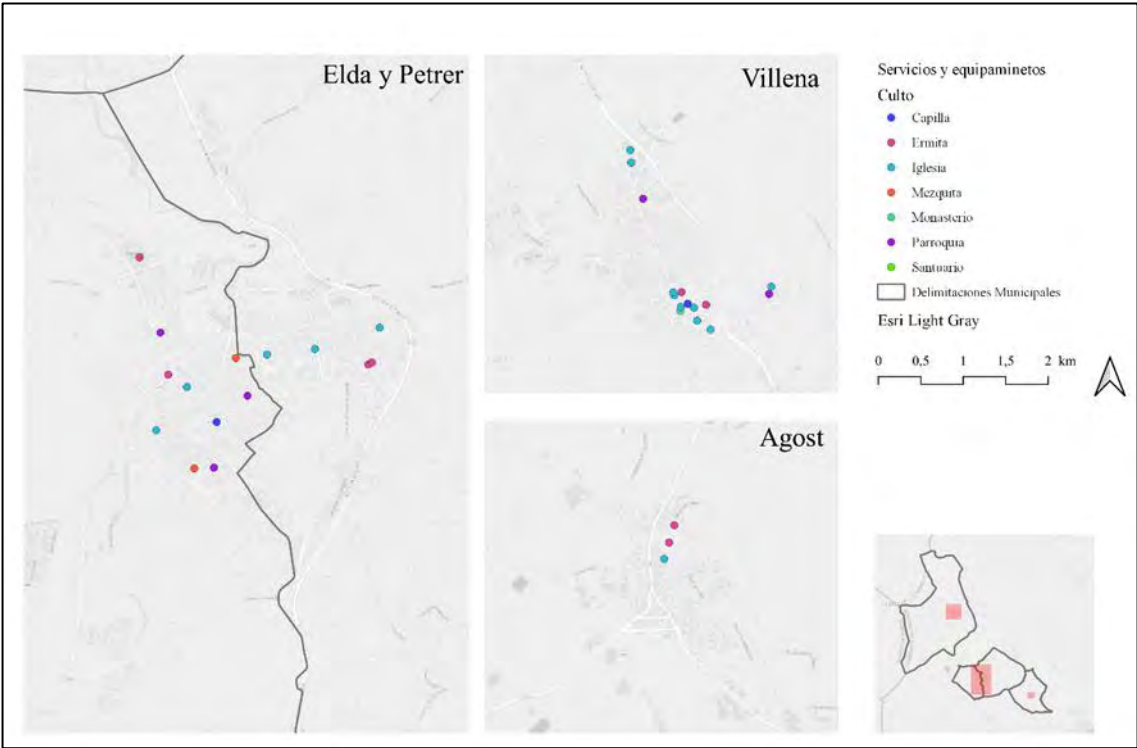
A la Figura 2.36 s'observa en el conjunt dels municipis els equipaments amb més pes. Aquests són les biblioteques municipals, que n'hi ha fins a nou, els museus, que en total són set, els cinc teatres i els quatre castells, un a cada municipi.

Els equipaments menys difosos entre els municipis són els punts de lectura, la sala d'estudi, el centre cívico, l'arxiu històric i, amb un caràcter més local, el safareig.

Culte

Els llocs i equipaments de culte són variats i depenen molt de la composició social de la població en l'actualitat i en el passat de cada regió i municipi. Els principals llocs de culte acostumen a ser esglésies, parròquies o mesquites, però també hi ha altres edificis i equipaments.

Mapa 2.8. Mapa dels centres de culte

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

Al Mapa 2.8 es localitzen els centres de culte. En el cas d'Elda, els centres de culte es distribueixen per tota la trama urbana. A Petrer es localitzen més al centre històric i en direcció a Elda. A Villena hi ha una clara dualitat entre el nord, amb uns pocs centres de culte, i la part sud, amb la gran majoria de centres de culte molt densos. A Agost, els centres de culte se situen a la part nord..

Taula 2.21. Centres de culte

	ELDA	PETRER	VILLENA	AGOST
Església	2	3	9	1
Santuari	0	0	1	0
Monestir	0	0	1	0
Parròquia	2	0	3	0
Ermita	2	2	2	2
Capella	1	0	1	0
Mesquita	2	0	0	0

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

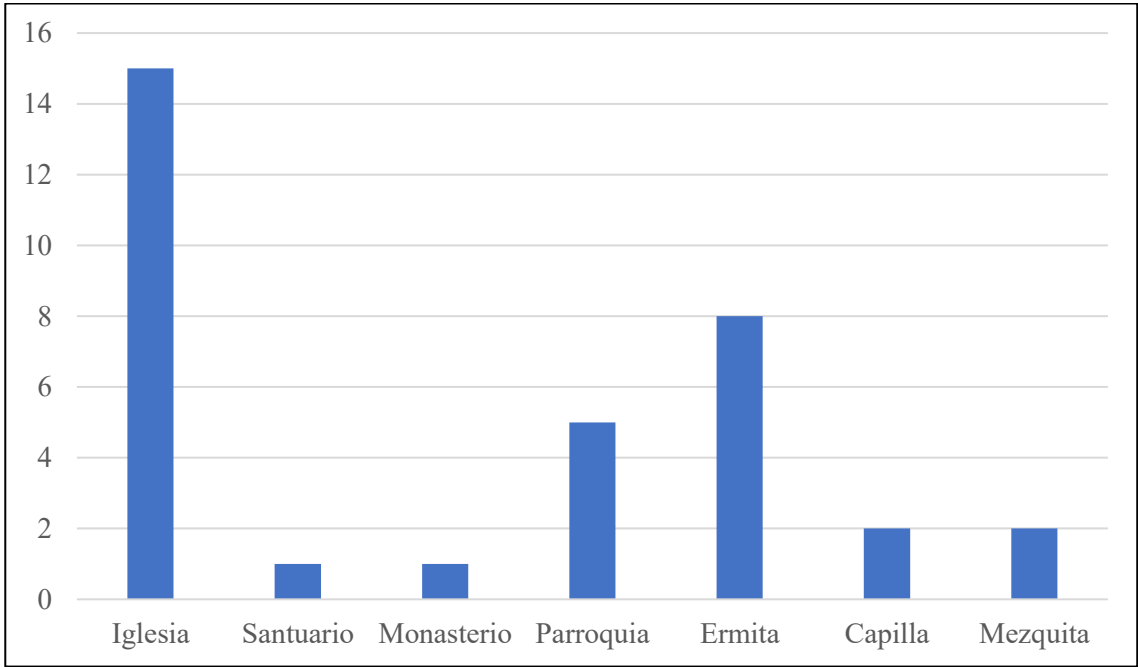
A la Taula 2.21 s'identifiquen a Elda un total de dues esglésies, sent un dels municipis amb menys esglésies, dues parròquies, dues ermites, una capella i dues mesquites. Elda és dels municipis que més varietat de culte ofereix i sobretot és qui ofereix una varietat religiosa més gran, perquè és l'únic en el que s'hi ubiquen fins a dues mesquites.

A Petrer hi ha només tres esglésies i dues ermites. En aquest cas no hi ha parròquies ni capelles, però com que és un municipi que morfològicament està en un continu urbà amb Elda, l'oferta de culte d'Elda també cobreix en part la població de Petrer.

A Villena és on hi ha més llocs de culte, amb nou esglésies, sent el municipi amb més esglésies. També hi ha un santuari i un monestir. A més de tres parròquies, dues ermites i una capella. És sens dubte on es troben més tipologies d'equipaments de culte.

A Agost només hi ha dos tipus d'equipaments de culte, per una banda, hi ha una església i, per l'altra banda, hi ha dues ermites..

Figura 2.37. Gràfica dels centres de culte

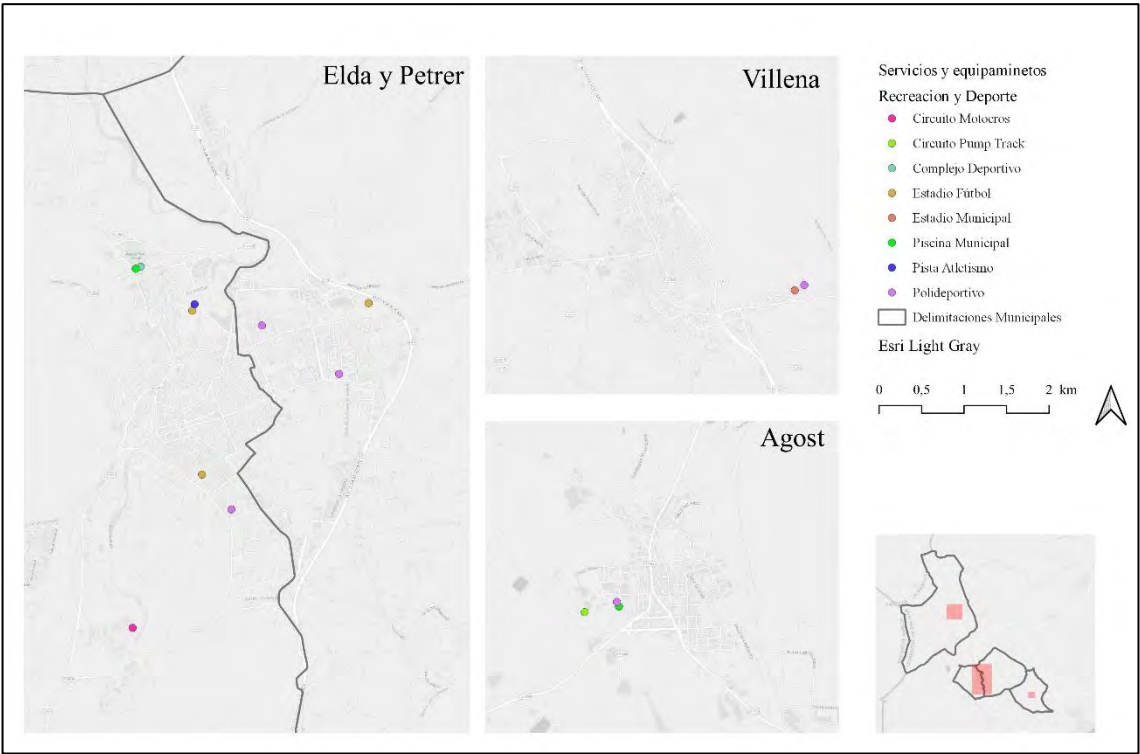
Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

A la Figura 2.37 s'observa com en el conjunt dels quatre municipis hi ha un clar predomini de les esglésies, amb un total de quinze esglésies, seguides de les vuit ermites. Aquests dos equipaments són alhora, els dos que es troben en tots els municipis. Els equipaments de culte amb menys presència són el santuari i el monestir, exclusius de la localitat de Villena.

Recreació i esports

Els equipaments públics recreatius i d’esports són un servei important dins de l'oci perquè fomenten la pràctica esportiva i la millor qualitat de vida de la societat a la qual es dona cobertura amb cada equipament de caràcter municipal..

Mapa 2.9. Mapa dels equipaments recreatius i d’esports

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

En el Mapa 2.9 sobre els equipaments recreatius i d’esport, s’identifica per a Elda una distribució majoritàriament perifèrica dels equipaments esportius. En canvi, a Petrer es troben al centre de la trama urbana. Mentrestant, a Villena i a Agost, tots els equipaments se situen a la perifèria, lluny del centre i una mica allunyats de la trama urbana.

Taula 2.22. Equipaments de lleure i esports

	ELDA	PETRER	VILLENA	AGOST
Estadi Municipal	0	0	1	0
Complex Esportiu	1	0	0	0
Poliesportiu	1	2	1	1
Piscina Municipal	1	0	0	1
Estadi de Futbol	2	1	0	0
Pista d'Atletisme	1	0	0	0
Circuit de Motocròs	1	0	0	0
Circuit Pump Track	0	0	0	1

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

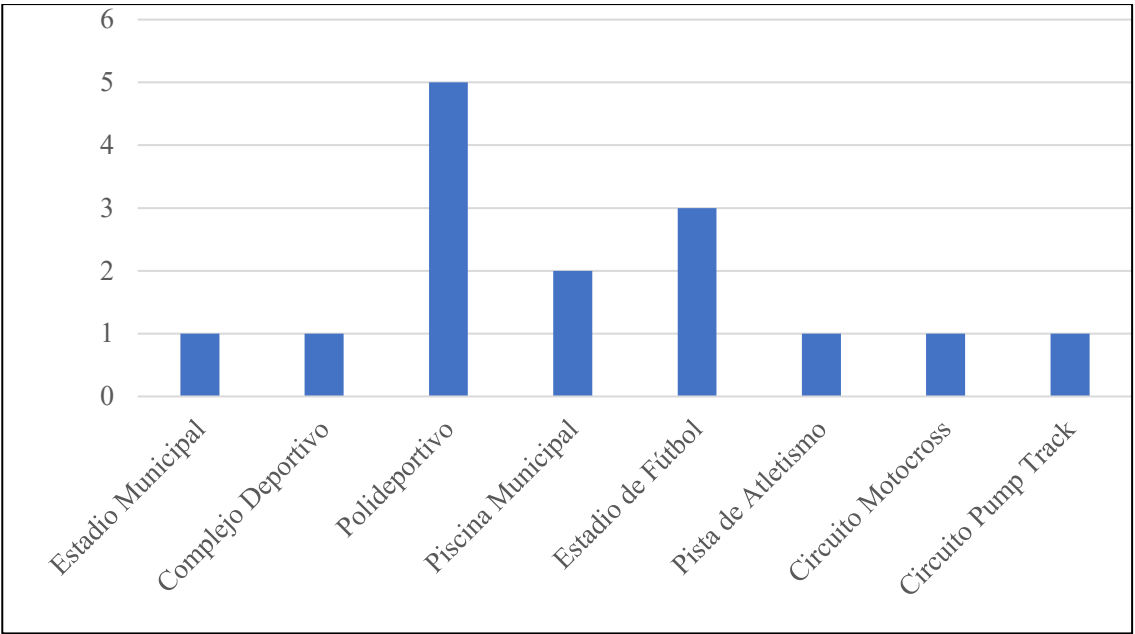
A la Taula 2.22 s'identifiquen a Elda fins a sis modalitats d'equipaments esportius i recreatius. Entre ells hi ha un complex esportiu que alhora inclou diferents equipaments esportius, un poliesportiu, una piscina municipal, una pista d'atletisme, un circuit de motocròs i dos estadis de futbol. Hi ha un predomini del futbol a Elda, però també tenen pes els equipaments que donen cabuda a diferents esports dins d'un mateix espai com els poliesportius o el complex esportiu.

A Petrer l'oferta disminueix substancialment i queda reduïda a dos poliesportius i un estadi de futbol. És una oferta menor que a Elda, però als poliesportius es practiquen un gran nombre d'esports ja que tenen aquest caràcter multifuncional.

A Villena hi ha un estadi municipal i un poliesportiu. És com en el cas de Petrer, que hi ha pocs equipaments, però aquests tenen una gran varietat d'usos i funcions.

A Agost hi ha un poliesportiu, una piscina municipal i un circuit de pump track, que és un circuit de curses de bicicletes..

Figura 2.38. Gràfica Equipaments recreatius i d’esports

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

A la Figura 2.38 es distingeixen els equipaments recreatius i d’esport més estesos pel total dels municipis. Aquests equipaments són els poliesportius amb un total de cinc poliesportius distribuïts per les quatre localitats, tres estadis de futbol i dues piscines municipals. La resta dels equipaments tenen un caràcter més local perquè només hi ha un únic equipament de cada categoria, com el complex esportiu o la pista d'atletisme..

2.3.2 Govern

Els serveis i equipaments de govern són aquells que involucren directament les institucions públiques, amb les seves seus, i els instituts i administracions que es deriven de les funcions de l'administració pública. A més, també es troben els serveis de seguretat i vigilància que depenen directament de l'administració local i regional.

Equipaments Governamentals

Els equipaments i serveis corresponents a govern són aquells que estan directament vinculats amb les administracions públiques com és el cas de les seus d'Ajuntaments, Hisenda, o serveis com Correus.

Mapa 2.10. Mapa dels equipaments de govern

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

Al Mapa 2.10 es localitzen els equipaments governamentals. Com que les funcions públiques i de govern necessiten més centralitat per a un major accés per a la ciutadania, a Elda es troben al centre de la trama urbana, generant una certa densitat elevada. A Petrer, els equipaments de govern també es troben de forma compacta. A Villena i també a Agost es localitzen una part al centre urbà i alguns dels equipaments a la perifèria.

Taula 2.23. Equipaments de govern

	ELDA	PETRER	VILLENA	AGOST
Ajuntament	1	1	1	1
Hisenda	0	1	1	0
Seguretat Social	1	0	1	0
Gestió Tributària	0	0	1	0
Registre de la Propietat	1	0	1	0
Serveis Socials	1	1	0	0
Registre Civil	1	0	0	1
Jutjat de Pau	0	1	0	1
Correus	1	1	1	1
Cementiri	2	1	1	1
E.D.A.R.	0	0	1	0
Estació de Tren	1	1	1	0
Desenvolupament Econòmic	0	0	0	1

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

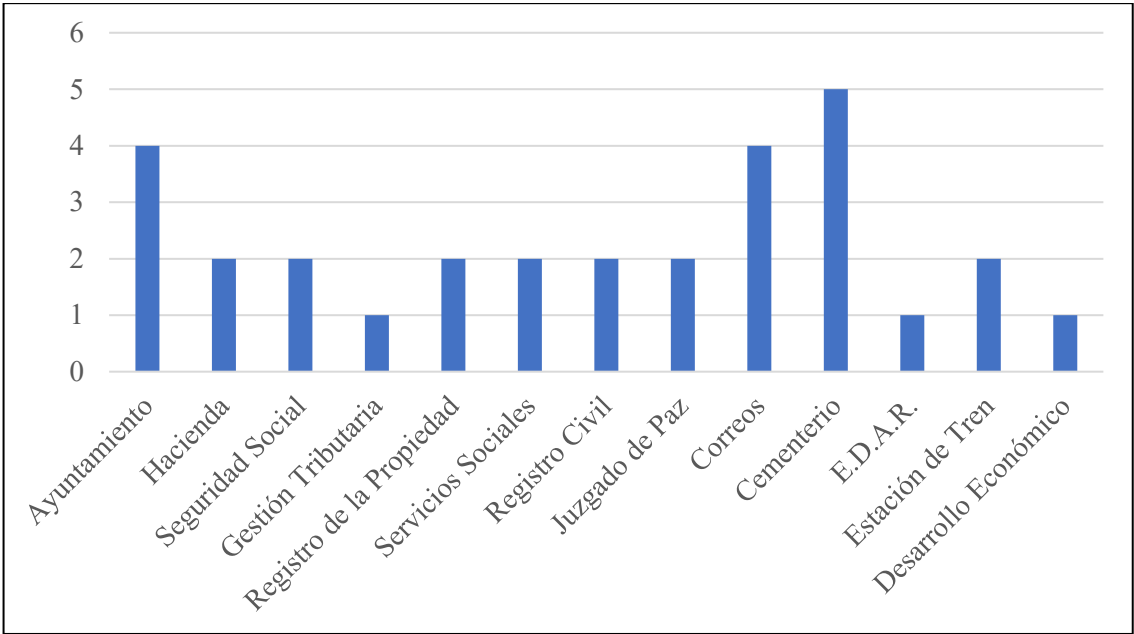
A la Taula 2.23 es mostren els equipaments i serveis de govern. A Elda, amb un caràcter més local, hi ha l'Ajuntament, serveis socials, Correus i dos cementiris. Alhora que amb un caràcter més regional també conté una seu de seguretat social, registre de la propietat, registre civil i una estació de tren.

L'estació de tren és compartida entre Elda i Petrer. En aquest cas, Petrer té l'Ajuntament, serveis socials, jutjat de pau, Correus i un cementiri. I amb una escala més regional té una seu d'Hisenda.

A Villena hi ha més serveis i equipaments de govern, que en una escala d'administració més local es troben l'Ajuntament, Correus, un cementiri i una estació depuradora d'aigües residuals (EDAR). En una escala regional, Villena té una seu d'Hisenda, seguretat social, gestió tributària, registre de la propietat i una estació de tren.

A Agost hi ha un menor nombre de serveis i equipaments de govern, principalment hi ha l'Ajuntament, el jutjat de pau, una oficina de Correus, un cementiri, una oficina de desenvolupament econòmic, i amb una escala més regional hi ha el registre civil.

Figura 2.39. Gràfica d’equipaments i serveis del govern

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

A la es mostren els equipaments i serveis de govern. A Elda, amb un caràcter més local, hi ha l'Ajuntament, serveis socials, Correus i dos cementiris. Alhora que amb un caràcter més regional també conté una seu de seguretat social, registre de la propietat, registre civil i una estació de tren.

L'estació de tren és compartida entre Elda i Petrer. En aquest cas, Petrer té l'Ajuntament, serveis socials, jutjat de pau, Correus i un cementiri. I amb una escala més regional té una seu d'Hisenda.

A Villena hi ha més serveis i equipaments de govern, que en una escala d'administració més local es troben l'Ajuntament, Correus, un cementiri i una estació depuradora d'aigües residuals (EDAR). En una escala regional, Villena té una seu d'Hisenda, seguretat social, gestió tributària, registre de la propietat i una estació de tren.

A Agost hi ha un menor nombre de serveis i equipaments de govern, principalment hi ha l'Ajuntament, el jutjat de pau, una oficina de Correus, un cementiri, una oficina de desenvolupament econòmic, i amb una escala més regional hi ha el registre civil.

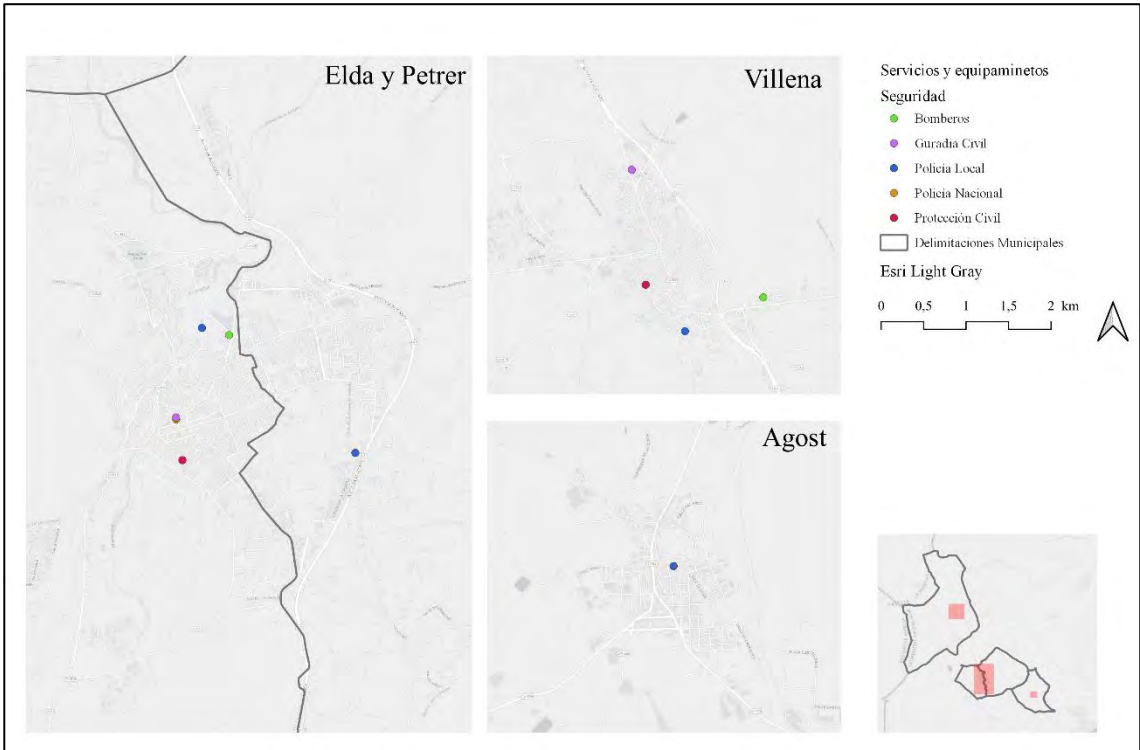
Figura 2.39 es resumeixen tots els equipaments i serveis de govern per a tots els municipis en global. Hi ha un predomini dels cementiris amb un total de cinc cementiris per als quatre municipis. Després segueixen les oficines de Correus i els Ajuntaments, que tenen una seu cadascun a les localitats d'estudi.

Amb menor pes es troben l'EDAR, la gestió tributària i l'oficina de desenvolupament econòmic. Aquests tres equipaments i serveis només compten amb una única localització al llarg dels quatre municipis.

Seguretat i vigilància

Els equipaments de seguretat i vigilància s'estenen als equipaments d'emergències per als municipis d'Elda, Petrer, Villena i Agost. Principalment s'analitzen els equipaments referents a policia, bombers i protecció civil

Mapa 2.11. Mapa dels centres de seguretat i vigilància

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

En el Mapa 2.11 es mostren els equipaments de seguretat i vigilància. En el cas d'Elda es dispersen pel centre de la trama urbana, amb els equipaments de la Guàrdia Civil i la Policia Nacional molt propers. A Petrer només hi ha un equipament de la Policia Local a la perifèria de la trama urbana. A Villena es troben els equipaments repartits per tot el municipi. A Agost només hi ha l'equipament de la Policia Local al centre del municipi.

Taula 2.24. Equipaments de seguretat i vigilància.

	ELDA	PETRER	VILLENA	AGOST
Policia Local	1	1	1	1
Policia Nacional	1	0	0	0
Guàrdia Civil	1	0	1	0
Bombers	1	0	1	0

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

A la es mostren els equipaments de seguretat i vigilància. En el cas d'Elda es dispersen pel centre de la trama urbana, amb els equipaments de la Guàrdia Civil i la Policia Nacional molt propers. A Petrer només hi ha un equipament de la Policia Local a la perifèria de la trama urbana. A Villena es troben els equipaments repartits per tot el municipi. A Agost només hi ha l'equipament de la Policia Local al centre del municipi.

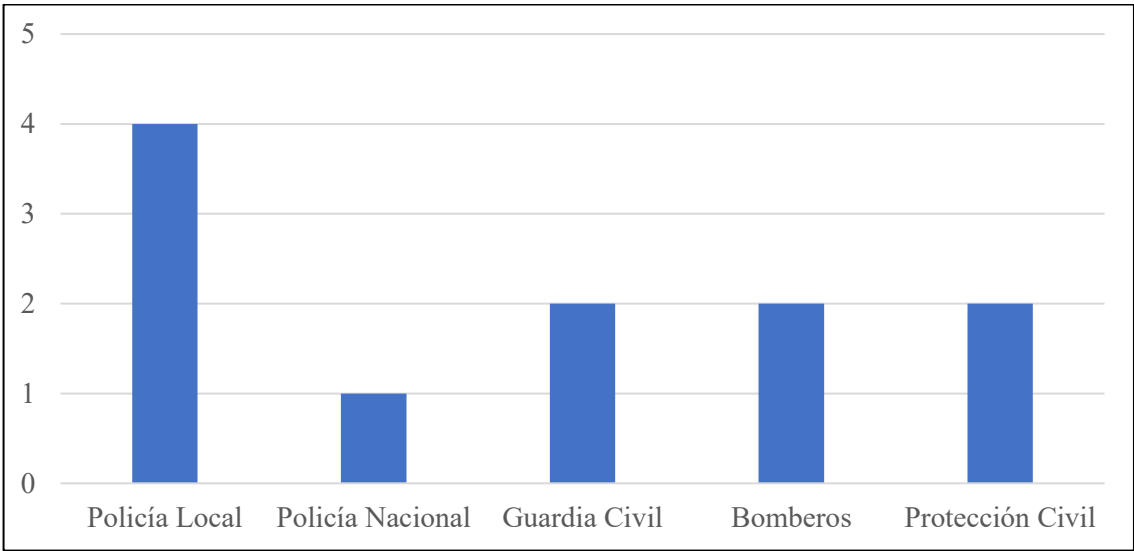
Taula 2.24 es mostra com a Elda hi ha fins a cinc equipaments de seguretat i vigilància. Entre ells, amb un caràcter local, hi ha la Policia Local i Protecció Civil. Però amb un caràcter regional, degut a les competències i àmbit d'influència, hi ha la Policia Nacional, la Guàrdia Civil i una estació del cos de Bombers del Consorci Provincial de Bombers de València.

A Petrer, per influència d'Elda, no hi ha tants equipaments perquè és un continu urbà amb Elda. En aquest cas, només s'hi troba una seu de la Policia Local.

A Villena sí que hi ha un major nombre d'equipaments de seguretat i vigilància. Hi ha una seu de la Policia Local, de Protecció Civil, de la Guàrdia Civil i del Consorci Provincial de Bombers de València.

A Agost, com a Petrer, només s'hi troba una seu de la Policia Local, degut a la mida reduïda de la població i del municipi..

Figura 2.40. Gràfica Equipaments de seguretat i vigilància

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

A la Figura 2.40 hi ha el total d'equipaments de seguretat i vigilància, on predomina la Policia Local pel seu caràcter municipal, ja que depèn directament de l'administració municipal, l'Ajuntament. En canvi, la Guàrdia Civil, els Bombers i Protecció Civil tenen dues seus cadascun entre els quatre municipis. Només la Policia Nacional té una única seu que es troba a Elda, la localitat més gran.

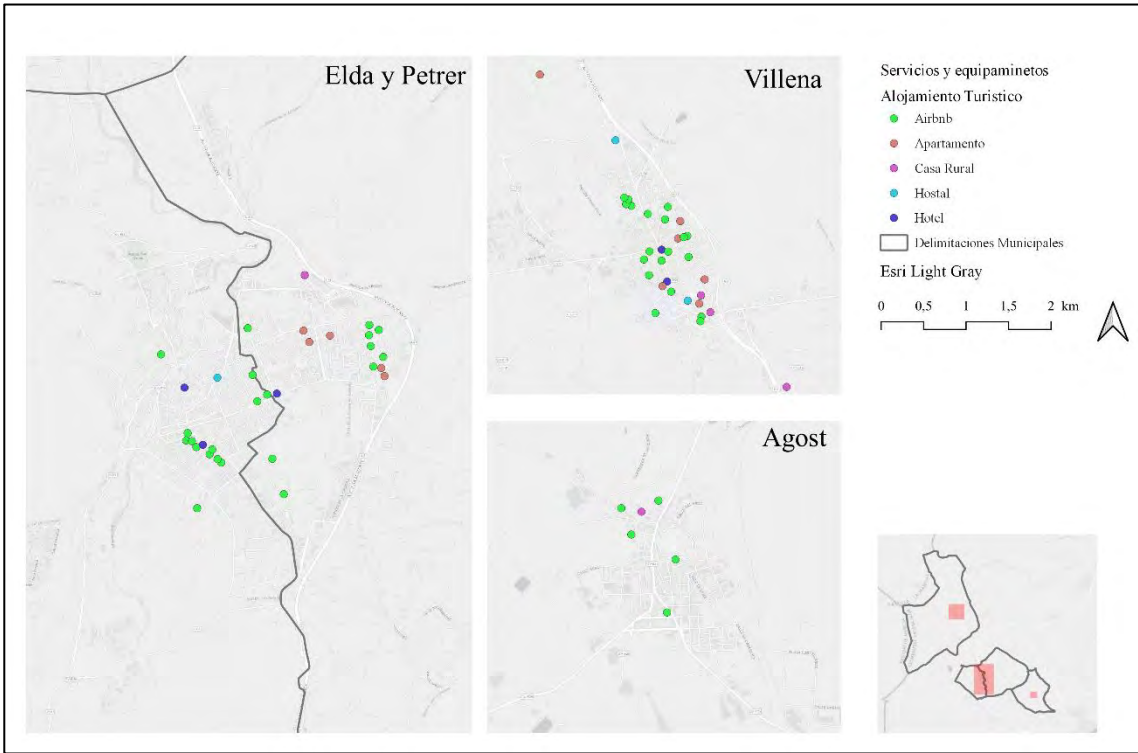
2.3.3 Serveis turístics

Els serveis turístics són aquells equipaments i serveis de caràcter públic que tenen com a objectiu donar servei principalment al turisme, amb entre altres formes l'allotjament, la difusió i informació dels recursos i atractius turístics del municipi als turistes i excursionistes que visiten cada localitat.

Allotjament turístic

En l'àmbit de l'allotjament turístic s'han valorat totes les tipologies d'allotjament turístic més tradicional com són els hotels, apartaments, hostals o cases rurals, però també s'han afegit els allotjaments de la plataforma Airbnb, com a mostra d'una nova forma d'allotjaments turístics que ha anat creixent en els últims anys trencant els esquemes dels allotjaments tradicionals.

Mapa 2.12. Mapa dels allotjaments turístics.

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

Al Mapa 2.12 es visualitzen els allotjaments turístics. A Elda es situen principalment al centre de la trama urbana i concentrats. A Petrer s'ubiquen sobretot a la part est del municipi de forma general. A Villena hi ha una homogeneïtat per tot el municipi de tots els allotjaments. A Agost els allotjaments estan dispersos a la part nord de la localitat.

Taula 2.25. Allotjaments turístics

	ELDA	PETRER	VILLENA	AGOST
Hotel	2	1	1	0
Hostal	1	0	2	0
Casa Rural	0	1	3	1
Apartament	0	5	6	0
Airbnb	12	10	19	5

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

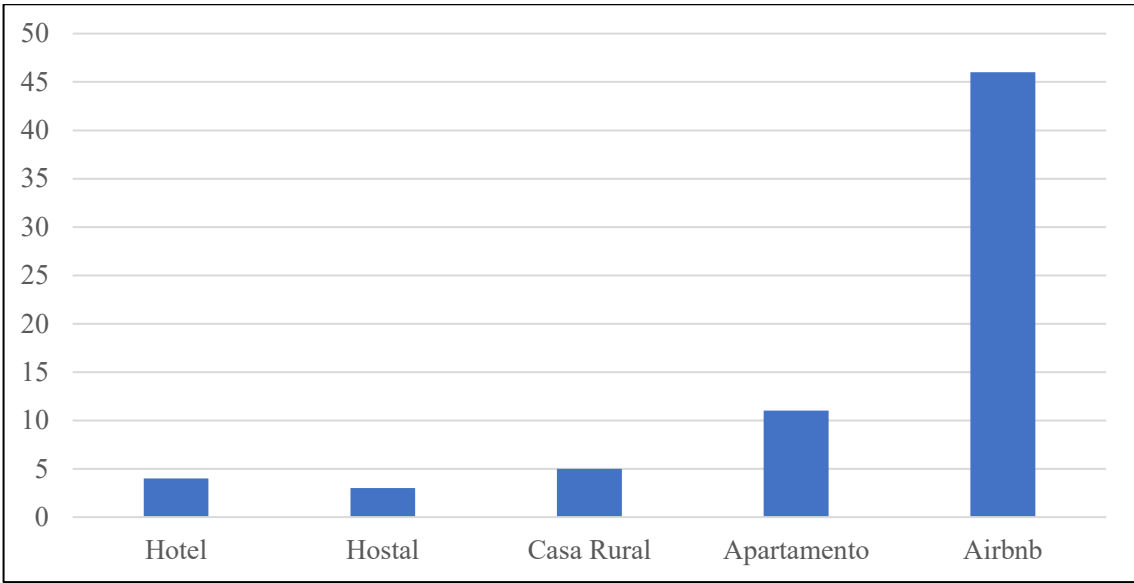
A la Taula 2.25 es mostra per municipi la tipologia d'allotjaments turístics. Al municipi d'Elda hi ha tres tipologies d'allotjament. Hi ha dos hotels, un hostel i fins a dotze Airbnb. Tot i que hi hagi més Airbnb, la capacitat dels hotels i hostals és superior, per la qual cosa poden donar allotjament a més turistes.

A Petrer hi ha un únic hotel, una casa rural, cinc apartaments i deu Airbnb. És un allotjament variat però molt dèbil pel que fa a allotjament més tradicional i formal.

A Villena hi ha més varietat. En els formats tradicionals es compta amb un hotel, dos hostals, tres cases rurals i sis apartaments. També hi ha dinou allotjaments en format Airbnb.

A Agost, la situació és molt menor que a Petrer i Villena. Només es comptabilitzen una casa rural i cinc Airbnb, per la qual cosa l'oferta d'allotjament és molt simple.

Figura 2.41. Gràfica Allotjament turístic

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

A la Figura 2.41 es classifiquen els allotjaments turístics totals de les quatre poblacions. És evident el pes dels Airbnb que s'han difós de manera majoritària, encara que sigui una forma més informal i no de suport a un gran nombre de turistes, sí que correspon a una part important de l'oferta. D'altra banda, hi ha més de deu apartaments, sent aquests el segon tipus d'allotjament més nombrós. En canvi, els hotels i hostals no arriben als 5 establiments cadascun.

Equipaments turístics

Els equipaments turístics són aquells que, des d'un àmbit normalment local, tenen per objectiu informar el turista i excursionista perquè pugui tenir una experiència turística el més fidel possible al que les administracions públiques consideren que són els recursos i atractius més importants, rellevants i especials de donar a conèixer.

Mapa 2.13. Mapa dels equipaments turístics

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

Al Mapa 2.13 sobre els equipaments turístics es pot identificar com a Elda es localitza al centre de la trama urbana, mentre que a Petrer l'equipament turístic se situa al centre històric. En el cas de Villena n'hi ha dos i es troben propers entre ells al centre històric. A Agost, l'equipament es troba a la part meridional del municipi.

Taula 2.26. Equipaments turístics.

	ELDA	PETRER	VILLENA	AGOST
Punts d'informació turística	1	1	2	1

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

A la Taula 2.26 es mostren per municipis el nombre de punts d'informació turística, o també anomenades oficines de turisme. En el cas d'Elda hi ha un únic punt d'informació turística. També per a Petrer hi ha només un punt d'informació turística. En contrast, a Villena hi ha dos punts d'informació turística que donen suport a la difusió d'informació al turista. A Agost, com a Elda i Petrer, hi ha un sol punt d'informació turística.

2.3.4 Activitat comercial

L'activitat comercial és un eix important per a la vida social i econòmica d'una societat o població. És un punt de trobada per a les persones alhora que s'abasteixen per poder viure i en alguns casos sobreviure. Però el comerç també crea dinàmiques de centralitat perquè atrau les persones i crea vida a l'espai públic.

Comerç

Els establiments comercials creen una xarxa que anomenem teixit comercial. A partir de la varietat i densitat dels establiments es pot advertir un millor estat de salut del teixit comercial o, per contra, un teixit comercial més simple o dèbil.

Mapa 2.14. Mapa dels principals eixos comercials

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

Al Mapa 2.13 i Mapa 2.14 s’identifiquen els eixos comercials de cada municipi. A Elda, els eixos comercials es troben al centre de la trama urbana i molt propers entre ells. No obstant això, a Petrer es dispersen per la part septentrional i central del municipi. A Villena hi ha dos eixos polaritzats entre el nord i el sud del municipi. A Agost, els eixos coincideixen amb carrers principals i molt centrals.

Taula 2.27. Categories d’establiments comercials

	ELDA	PETRER	VILLENA	AGOST
Mercat Municipal	2	2	1	0
Centre Comercial	0	2	2	0
Alimentació	218	69	20	7
Carburants	9	2	9	1
Drogueria-Perfumeria	19	10	6	2
Finances i gestió	79	23	32	10
Flors, jardineria i animals	37	19	25	5
Llar i decoració	122	79	19	3
Hostaleria i turisme	268	4	26	9
Informàtica, imatge i so	50	28	16	3
Joieria - Relotgeria	20	12	9	0
Majoristes	22	10	20	20
Moda i complements	147	86	18	2
Oci, esports i aficions	37	26	18	9
Papereria, llibreria i quioscos	21	16	13	4
Salut i bellesa	252	131	19	4
Serveis	225	39	0	0
Tabac i loteries	26	5	12	4
Vehicles	66	47	21	1

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

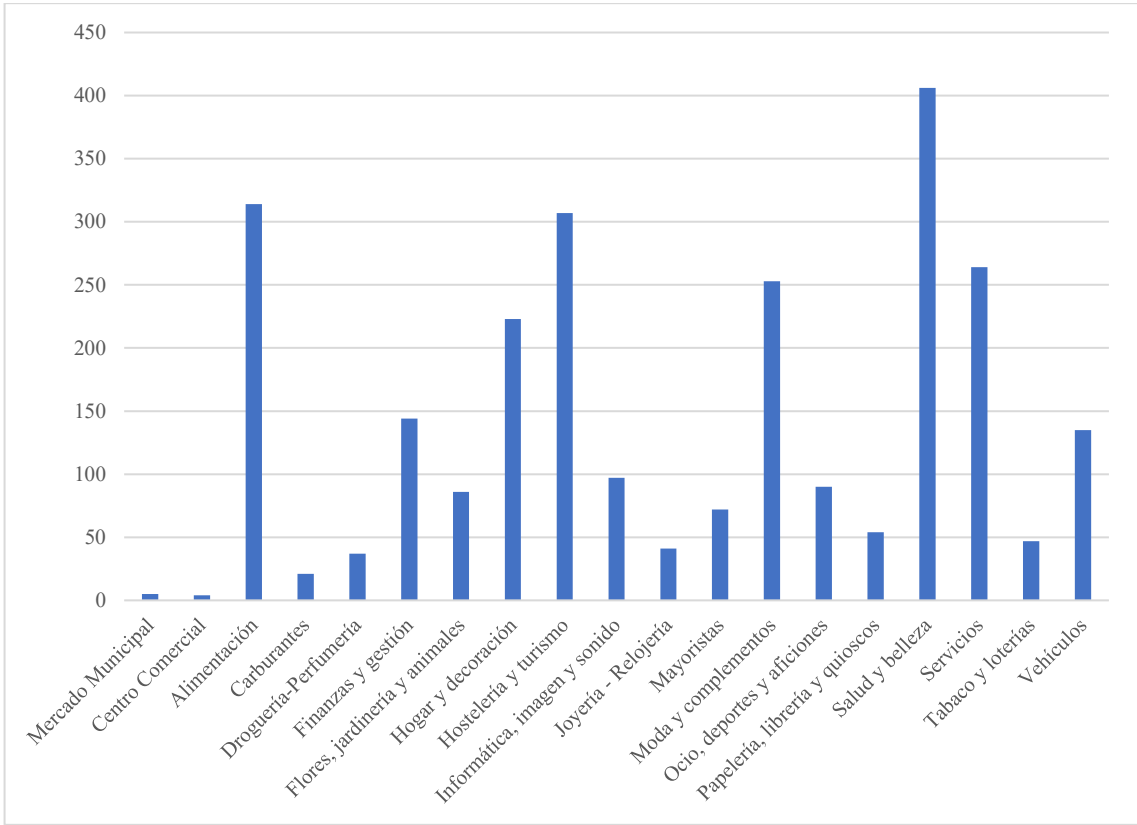
A la Taula 2.27 es mostren els diferents grups o categories en què s'ha classificat el comerç. En el cas d'Elda és on es concentren més establiments comercials. Els principals grups a Elda que superen els dos-cents establiments són el de l'alimentació, hostaleria i turisme, salut i bellesa i serveis. I els grups que tenen menys establiments són el de drogueria i perfumeria amb dinou establiments i carburants amb només 9. Cal destacar que Elda posseeix dos mercats municipals, i cap centre comercial.

D'altra banda, Petrer sí que posseeix dos mercats municipals i dos centres comercials. Per a Petrer els grups majoritaris són salut i bellesa amb cent trenta-un establiments i moda i complements amb vuitanta-sis. Els grups menys densos són el de carburants amb només dos establiments i hostaleria i turisme amb quatre.

A Villena hi ha un mercat municipal i dos centres comercials com a punts de major centralitat comercial. Mentre que els grups de finances i gestió i el d'hostaleria i turisme són els grups amb més establiments, el grup de serveis no té cap establiment i el de drogueria i perfumeria només dos.

A Agost no hi ha cap mercat municipal ni centre comercial. Els grups majoritaris són el de finances i gestió, els majoristes, hostaleria i turisme i oci i esports. En canvi, no hi ha establiments per als grups de serveis i joieria i rellotgeria..

Figura 2.42. Gràfica d’establiments comercials

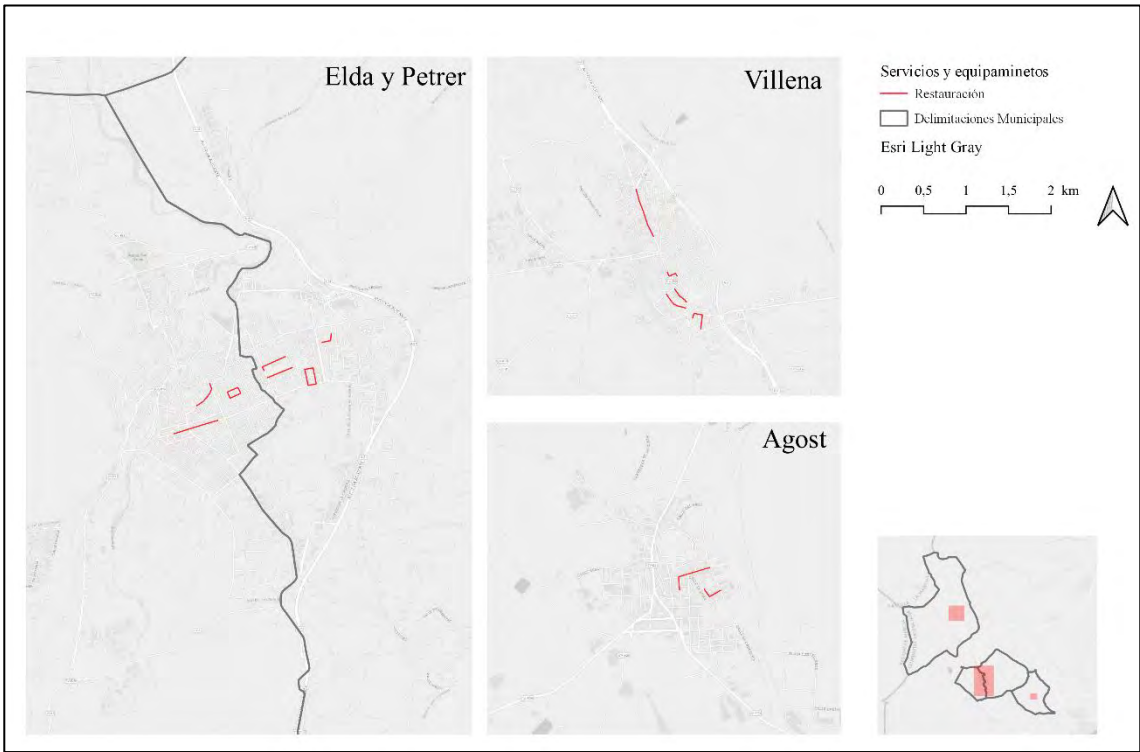
Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

A la Figura 2.42 es mostra el total dels grups d'establiments comercials per a les quatre poblacions. Els tres grups amb més de tres-cents establiments són el de salut i bellesa, alimentació i hostaleria i turisme. No obstant això, hi ha grups que no arriben als cinquanta establiments com són els carburants, drogueria i perfumeria, o joieria i rellotgeria.

Restauració

Des del punt de vista del turisme, una de les activitats d'oci que més es realitza està vinculada amb la restauració, perquè els turistes normalment no poden cuinar en no disposar de la infraestructura necessària i els converteix en potencials consumidors dels establiments de restauració, bars i restaurants..

Mapa 2.15. Mapa de les zones amb major concentració d’establiments de restauració

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena i Google Maps.

Al Mapa 2.15 de les àrees de major concentració d'establiments de restauració es mostren per a Elda uns eixos molt centrícs a la trama urbana i propers entre si. A Petrer, com a Elda, els eixos es troben al centre i amb una relació de proximitat alta. A Villena, els eixos de restauració es disposen de nord a sud. A Agost, els eixos es localitzen al centre del municipi.

Taula 2.28. Establiments de restauració

	ELDA	PETRER	VILLENA	AGOST
Restauració	239	4	26	9

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

En el camp de la restauració s'observa a la Taula 2.28 que és a Elda on hi ha un major nombre d'establiments de tipus bars i restaurants, amb dos-cents trenta-nou concretament. Petrer és el municipi amb menys bars i restaurants, amb un total de quatre. En contrast, a Villena hi ha vint-i-sis establiments dedicats a la restauració. Mentre que a Agost només hi ha nou establiments amb el mateix caràcter.

2.4 LA MOBILITAT AL VINALOPÓ MITJÀ I L’ALT VINALOPÓ

En aquest apartat, s'estudiaran els fluxos de mobilitat presents a la comarca del Vinalopó, centrant-nos específicament en les zones del Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó. L'anàlisi abasta les diferents necessitats de desplaçament existents al territori i les diverses formes de mobilitat disponibles per als habitants d'aquesta regió, així com el seu accés als diferents nuclis poblacionals.

Un aspecte clau d'aquest estudi és l'autocontenció dels municipis més rellevants de l'àrea, és a dir, la seva capacitat per satisfer les necessitats dels seus habitants sense dependre excessivament d'altres nuclis. S'han identificat i analitzat els fluxos de mobilitat residència-treball, cosa que permet entendre millor les dinàmiques econòmiques i socials que connecten els municipis entre si.

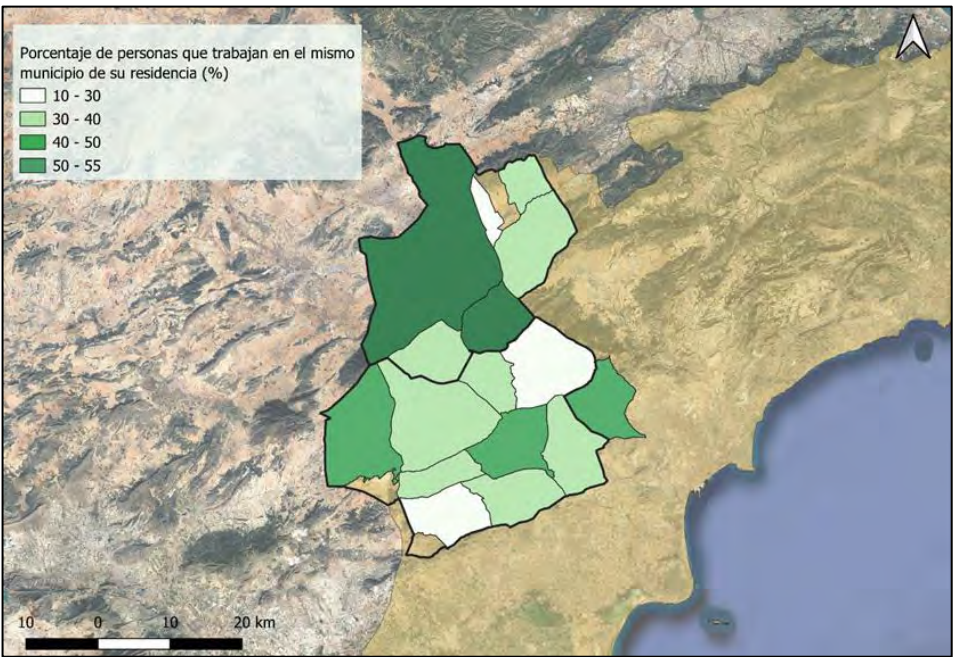
S'han identificat i avaluat les principals opcions de transport, com l'ús de vehicles privats i el transport públic, determinant-ne la ubicació, cobertura i la intensitat dels fluxos associats a cadascun. Aquesta anàlisi també examina les infraestructures que suporten aquestes modalitats de transport, destacant-ne el paper en la connectivitat i funcionalitat de la regió.

Així mateix, es presta atenció a la mobilitat turística a la zona, incloent-hi els principals destins visitats, la freqüència d'aquestes visites i la procedència dels turistes. Aquesta anàlisi busca proporcionar una visió integral sobre com el turisme influeix en les dinàmiques de mobilitat i com aquestes, al seu torn, afecten el desenvolupament i la sostenibilitat del territori..

2.4.1 La mobilitat quotidiana: Autocontenció i mobilitat per motius de treball

La present secció començarà oferint una visió general de l'autocontenció laboral a tots els municipis de les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. Posteriorment, l'anàlisi se centrarà en els quatre municipis d'interès, destacant els fluxos de mobilitat laboral entre ells. A més, es presentaran taules amb informació més detallada sobre aquests fluxos abastant diverses escales: municipal, comarcal i provincial.

Mapa 2.16. Percentatge de persones que treballen al mateix municipi de la seva residència

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

El Mapa 2.16 mostra l'autocontenció a les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà a través del percentatge de persones ocupades (de 16 anys o més) que treballen al mateix municipi on resideixen. A la majoria dels municipis, només entre el 30% i el 40% de la població ocupada treballa al seu propi municipi.

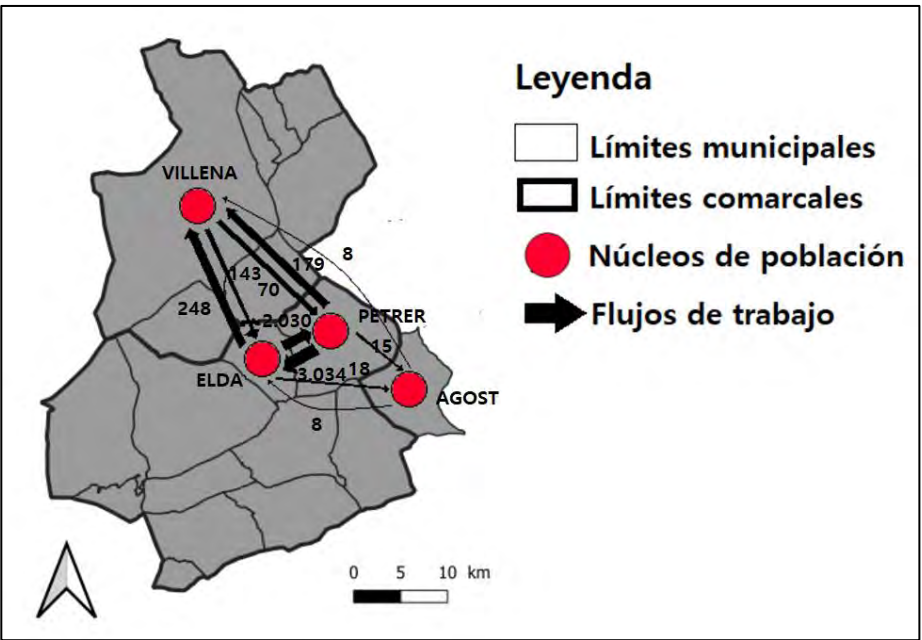
Entre els municipis d'interès, destaca Villena, que registra el segon percentatge més alt de residents que treballen al seu propi municipi (51,22%) dins de les comarques estudiades. D'altra banda, Petrer presenta un cas notable, amb només un 29,39% d'ocupats treballant al seu municipi de residència, mentre que a Elda aquest percentatge ascendeix al 39,6%. En el cas d'Agost, el 42,02% dels residents ocupats treballen al seu municipi.

Els municipis amb el nivell d'autocontenció més baix són Cañada, amb un 26,52%, i Hondón de las Nieves, amb un 24,97%. També és necessari reconèixer que aquesta informació no està disponible en les dades del Cens 2021 per als municipis de Campo de Mirra, Algueña i Hondón de los Frailes, fet que limita la nostra capacitat d'anàlisi. Per tant, comptem amb una imatge una mica incompleta i una comprensió limitada de l'autocontenció en aquests municipis.

El següent mapa (mostra els fluxos de mobilitat laboral entre els municipis de Villena, Elda, Petrer i Agost en valors absoluts.

Mapa 2.17) mostra els fluxos de mobilitat laboral entre els municipis de Villena, Elda, Petrer i Agost en valors absoluts.

Mapa 2.17. Mapa de fluxos residència-treball entre els municipis d'interès

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

Elda, com mostra la Taula 2.29, té una autocontenció laboral de 6.841 persones. Entre la resta de la població ocupada, l'11,76% (2.030 persones) treballa a Petrer, mentre que el 32,34% (5.582 persones) té com a destinació altres municipis de la província. D'altra banda, Elda rep 3.034 treballadors de Petrer i 939 d'altres municipis de la província, cosa que reflecteix la seva importància com a centre laboral a la regió. A més, manté una connexió moderada amb altres municipis del Vinalopó Mitjà.

Taula 2.29. Fluxos residència-treball a Elda (2021)

ELDA			
Lloc de residència	Lloc de treball	Nombre de persones	Percentatge de la població ocupada de més de 16 anys que resideix al municipi
ELDA	VILLENA	248	1,44%
ELDA	AGOST	18	0,10%
ELDA	PETRER	2,030	11,76%
ELDA	ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	387	2,24%
ELDA	ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	701	4,06%
ELDA	ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	5,582	32,34%
ELDA	ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	153	0,89%
ELDA	ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	529	3,06%
ELDA	NO CONSTA	298	1,72%
VILLENA	ELDA	143	
AGOST	ELDA	8	
PETRER	ELDA	3,034	
ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	ELDA	257	
ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	ELDA	867	
ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	ELDA	939	
ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	ELDA	11	
ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	ELDA	117	
AUTOCONTENCIÓ			
ELDA	ELDA	6,841	39,6%

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

Petrer té una autocontenció de 3.760 persones. Entre la resta de la població ocupada, el 23,72% (3.034 persones) treballa a Elda, mentre que el 31,41% té com a destinació altres municipis de la província. A més, Petrer rep 2.030 treballadors des d'Elda i 625 des d'altres municipis de la província. Encara que els fluxos cap a Elda i altres municipis de la província constitueixen la majoria dels moviments pendulars, també es registren fluxos significatius cap a Villena (179 persones) i altres municipis del Vinalopó Mitjà (480 persones). Aquestes dades es presenten a la Taula 2.30.

Taula 2.30. Fluxos residència-treball a Petrer (2021)

PETRER:			
Lloc de residència	Lloc de treball	Nombre de persones	Percentatge de la població ocupada de més de 16 anys que resideix al municipi
PETRER	VILLENA	179	1,40%
PETRER	AGOST	15	0,12%
PETRER	ELDA	3.034	23,72%
PETRER	ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	333	2,60%
PETRER	ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	480	3,75%
PETRER	ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	4.018	31,41%
PETRER	ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	112	0,88%
PETRER	ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	284	2,22%
PETRER	NO CONSTA	216	1,70%
VILLENA	PETRER	70	
AGOST	PETRER	0	
ELDA	PETRER	2.030	
OTROS MUNICIPIOS ALTO VINALOPÓ	PETRER	135	
OTROS MUNICIPIOS MEDIO VINALOPÓ	PETRER	332	
OTROS MUNICIPIOS PROVINCIA	PETRER	625	
OTROS MUNICIPIOS PAÍS VALENCIANO	PETRER	15	
OTROS MUNICIPIOS ESPAÑA	PETRER	23	
AUTOCONTENCIÓ			
PETRER	PETRER	3.760	29,39%

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

Com es pot observar a la Taula 2.31, Villena té una autocontenció de 6.511 persones. Entre la resta de la població ocupada, el 27,49% (3.494 persones) treballa en altres municipis de la província, mentre que el 6,51% (827 persones) té com a destinació altres municipis d'Espanya, un percentatge més significatiu que en els altres municipis estudiats. D'altra banda, Villena rep 1.014 treballadors d'altres municipis de la província i 528 d'altres municipis de l'Alt Vinalopó. Els fluxos cap a i des d'Elda i Petrer són menors en comparació amb altres destinacions i orígens laborals, i no existeix una connexió laboral amb Agost.

Taula 2.31. Fluxos residència-treball a Villena (2021)

VILLENA:			
Lloc de residència	Lloc de treball	Nombre de persones	Percentatge de la població ocupada de més de 16 anys que resideix al municipi
VILLENA	AGOST	0	0%
VILLENA	PETRER	70	0,55%
VILLENA	ELDA	143	1,13%
VILLENA	ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	701	5,51%
VILLENA	ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	99	0,78%
VILLENA	ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	3.494	27,49%
VILLENA	ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	222	1,75%
VILLENA	ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	827	6,51%
VILLENA	NO CONSTA	241	1,90%
AGOST	VILLENA	8	
PETRER	VILLENA	179	
ELDA	VILLENA	248	
ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	VILLENA	528	
ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	VILLENA	163	
ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	VILLENA	1.014	
ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	VILLENA	75	
ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	VILLENA	434	
AUTOCONTENCIÓ			
VILLENA	VILLENA	6.511	51,22%

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

Segons la Taula 2.32, Agost compta amb una autocontenció laboral de 793 persones que resideixen i treballen al municipi. Entre la resta de la població ocupada, el 44,30% (836 persones) treballa en altres municipis de la província, mentre que el 3,66% (69 persones) es desplaça a altres municipis del Vinalopó Mitjà. Els fluxos laborals cap a Villena i Elda són mínims, amb només 8 persones cadascun, i no es registra cap persona que treballi a Petrer. D'altra banda, Agost rep 431 treballadors d'altres municipis de la província.

Taula 2.32. Fluxos residència-treball a Agost (2021)

AGOST:			
Lloc de residència	Lloc de treball	Nombre de persones	Percentatge de la població ocupada de més de 16 anys que resideix al municipi
AGOST	VILLENA	8	0.42%
AGOST	PETRER	0	0%
AGOST	ELDA	8	0.42%
AGOST	ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	0	0%
AGOST	ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	69	3.66%
AGOST	ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	836	44.30%
AGOST	ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	7	0.37%
AGOST	ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	22	1.17%
AGOST	NO CONSTA	38	2.01%
VILLENA	AGOST	0	
PETRER	AGOST	15	
ELDA	AGOST	18	
ALTRES MUNICIPIS ALT VINALOPÓ	AGOST	0	
ALTRES MUNICIPIS VINALOPÓ MITJÀ	AGOST	93	
ALTRES MUNICIPIS PROVÍNCIA	AGOST	431	
ALTRES MUNICIPIS PAÍS VALENCIÀ	AGOST	0	
ALTRES MUNICIPIS ESPANYA	AGOST	9	
AUTOCONTENCIÓ			
AGOST	AGOST	793	42.02%

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE

La informació proporcionada en aquest apartat evidencia que la majoria dels municipis a l'àrea d'estudi presenten una població pendular d'aproximadament el 50% o fins i tot més, cosa que converteix la mobilitat intermunicipal en una realitat quotidiana. A més, els fluxos laborals dins del Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó, així com entre els municipis d'interès, mostren una complexitat considerable, amb interaccions a diverses escales: municipals, comarcals i provincials. És important destacar que també existeixen fluxos laborals significatius cap a i des de municipis fora de les comarques d'estudi, particularment dins de la província d'Alacant. Aquesta dinàmica subratlla la necessitat d'analitzar en detall l'oferta de transport públic i els desafiaments associats, així com les limitacions que la mobilitat intermunicipal genera per als residents d'aquestes localitats.

2.4.2 La mobilitat quotidiana: Freqüència i ús de transport

A continuació, aquest apartat se centrarà principalment en els serveis de transport públic disponibles a les comarques i municipis d'interès. Es prestarà especial atenció a les rutes urbanes i connexions interurbanes, analitzant els horaris i la freqüència dels serveis amb l'objectiu d'avaluar els fluxos de mobilitat, així com la facilitat o dificultat d'accés al transport públic en aquests territoris de l'interior. Després s'examina la Intensitat Mitjana Diària i es presenten els principals plans existents de gestió d'aquests fluxos.

Autobusos urbans

Dels quatre municipis d'interès, només la conurbació d'Elda i Petrer, juntament amb Villena, compten amb un servei d'autobusos urbans. Els horaris corresponents es poden consultar en detall a la pàgina web <https://vectalia.es/>. A Elda i Petrer, les línies A i B tenen freqüències regulars els dies laborables. Els temps d'espera oscil·len de 10 a 60 minuts, cosa que facilita la mobilitat dins de la conurbació.

D'altra banda, les línies 28 i 29 presenten intervals molt més grans, especialment els caps de setmana. Les freqüències es redueixen a intervals de 2 a 4 hores, cosa que limita significativament l'accessibilitat en aquests territoris. Això mostra una connectivitat acceptable entre setmana, però importants restriccions els dissabtes, diumenges i festius. Aquesta situació dificulta els desplaçaments relacionats amb activitats d'oci en transport públic. La Taula 2.33 presenta els horaris de la Línia 28 com a exemple il·lustratiu.

Taula 2.33. Horaris de la Línia 28: Elda- Petrer

Línia 28: Elda – Petrer					
Dies laborables		Dissabtes		Diumenges i festius	
Petrer (Col·legi la Foia)	Elda (Hospital)	Petrer (Col·legi la Foia)	Elda (Hospital)	Petrer (Col·legi la Foia)	Elda (Hospital)
7:00	7:45	8:00	8:45	13:30	14:00
7:45	8:30	9:30	10:15	17:30	18:00
8:30	9:15	15:15	16:00		
9:15	10:00	16:45	17:30		
10:00	10:45				
10:45	11:30				
11:30	12:15				
12:15	13:00				
13:00	13:45				
14:30	15:15				
16:00	16:45				
17:30	18:15				
19:00	19:45				
20:30	21:15				

Font: Elaboració pròpia a partir d'informació extreta de <https://vectalia.es/>

A Villena, en dies laborables, les sortides de la línia A són freqüents, amb intervals de 15 a 30 minuts durant la major part del dia. Els dissabtes tenen una cobertura reduïda, amb menys sortides i horaris concentrats al matí i al migdia. La línia AC té horaris similars en dies laborables, però no ofereix serveis els caps de setmana. Per la seva banda, la línia B té menys sortides i una freqüència menys constant, amb intervals que varien entre 20 i 40 minuts, especialment al matí. De manera similar als serveis d'Elda i Petrer, l'oferta d'autobusos urbans a Villena aporta algunes opcions adequades durant els dies i hores laborables, però es torna més limitada fora d'aquests períodes..

La Taula 2.34 ofereix un resum de les línies interurbanes al Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó, destacant les parades i resumint els horaris disponibles. En general, aquestes línies connecten els municipis més poblats i desenvolupats amb localitats properes, encara que els temps d'espera solen ser força elevats. Entre elles, la línia 1703 destaca per oferir el recorregut més consistent. Els municipis més petits de l'Alt Vinalopó, com Beneixama, Camp de Mirra, Canyada i Biar, no estan ben connectats amb la resta del territori. El seu únic servei directe és una línia que arriba fins a Villena, però amb horaris molt limitats. Això significa que els habitants que no disposen d'un vehicle privat haurien de combinar aquest autobús amb un altre mitjà de transport públic per continuar el seu viatge, fet que probablement resulti inconvenient ja que requereix una bona planificació de temps i pot implicar llargs períodes d'espera. El mateix passa amb alguns municipis del Vinalopó Mitjà com Algueña, el Fondó de les Neus i el Fondó dels Frares.

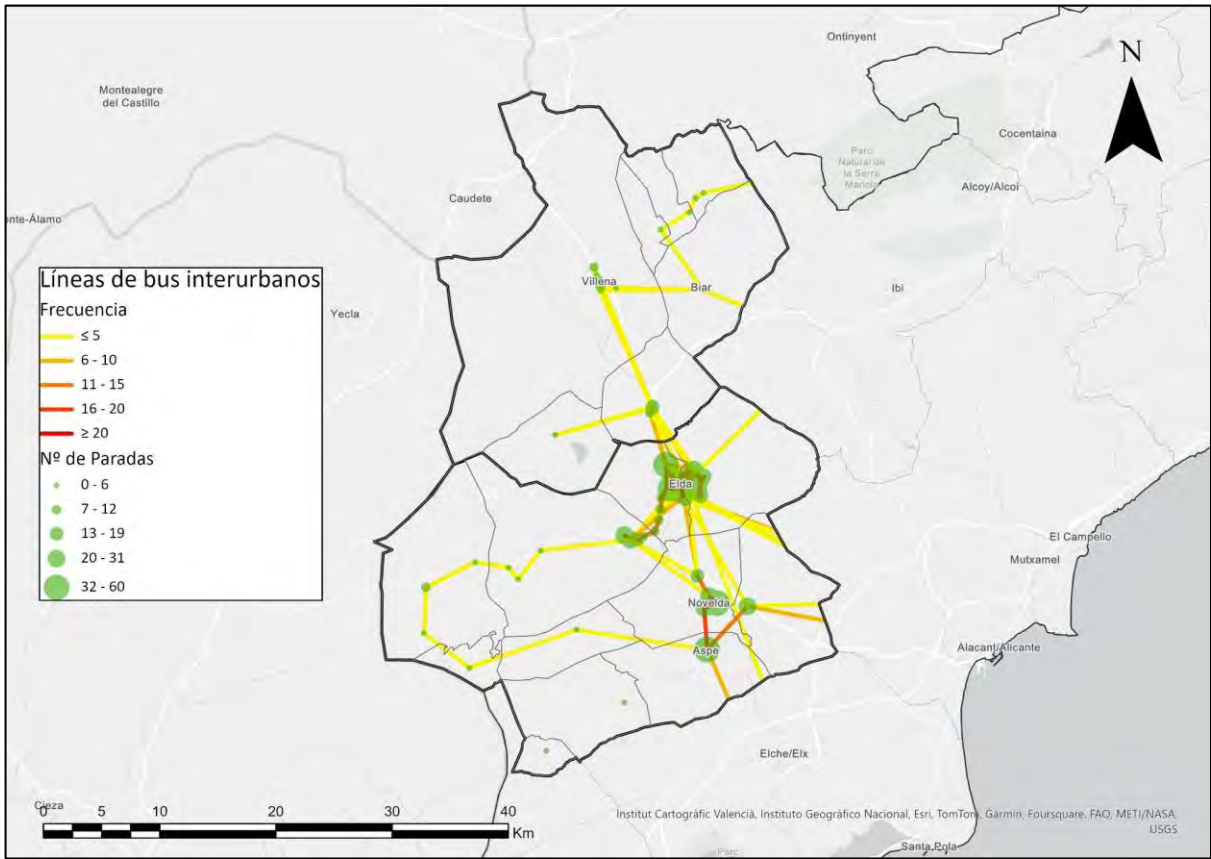
Taula 2.34. Autobusos Interurbans del Vinalopó Mitjà i l’Alto Vinalopó

Línia	Parades	Temps d’espera els dies feiners	Temps d’espera els dissabtes	Temps d’espera els diumenges i festius
Vectalia				
L1701 Alicante – Villena	Estació Alicante, Oscar Esplá (Sabadell) Elda - La Farola, Estació Petrer, Hospital Elda, Sax, Villena	1-3 h	2-4-9 h	2-7 h
L1702 Alicante- Novelda- Pinoso	Estació Alicante, Oscar Esplá (Sabadell), Monforte del Cid, Aspe, Novelda, Estació Novelda, Monóvar, Pinoso	1-2-4-8h (horaris molt reduïts a Novelda, Monóvar, Pinoso)	4h (horaris molt reduïts a Novelda, Monóvar, Pinoso)	-
Pinoso - La Romana - Salinas	Pinoso, Rodriguillo, Algueña, Hondon Frailles La Romana, Estació Petrer, Hospital Elda, Salinas	Molt poca disponibilitat, 1 o 2 vegades al dia, algunes parades afegides només dimarts i dijous	1 sortida al matí	-
L1703 Hospital Elda- Santa Pola	Sax, Residencia Elda, Estació Petrer, Elda Ficia, Estació Novelda, Novelda, Aspe, Hospital de Elche, Elche (las Chimeneas), Estació Elche, Estació Santa Pola	1-2-3 h	4-5 h	4-5 h
La Concepción				
Banyeres de Mariola- Villena	Banyeres de Mariola, Beneixama, Camp de Mirra, Cañada, Biar, Villena	Només dilluns i dijous feiners: Una sortida a les 8:45 (Banyeres de Mariola) i una sortida de tornada (Villena) a les 13:00	-	-

Font: Elaboració pròpia a partir d'informació extreta de <https://vectalia.es/> y <https://www.laconcepcion.net/>

El Mapa 2.18 resumeix de manera visual les freqüències de pas dels autobusos interurbans, el volum de parades i la forma en què connecten el territori.

Mapa 2.18. Freqüència d'autobusos interurbans

Font: Elaboració pròpia a partir d'informació extreta de <https://nap.transportes.gob.es/Files/Detail/1325>

Servei TAD:

Partidas Rurales - Ciudad Alicante

Vectalia també ofereix serveis de Transport a Demanda. Es tracta d'un sistema de transport sota demanda impulsat per l'Ajuntament d'Alacant, com a part del nou contracte de transport urbà recentment implementat. Aquest servei està dissenyat per cobrir les partides rurals de la ciutat, facilitant els desplaçaments mitjançant taxis compartits entre aquestes zones rurals i el nucli urbà d'Alacant. Entre les línies disponibles, la Línia 01 i la Línia 02 inclouen una parada a Agost mentre que la Línia 2 passa per Canyada, cosa que facilita la mobilitat des d'aquests territoris interns cap a la ciutat. La Taula 2.35 mostra algunes de les parades que es poden reservar, amb freqüències horàries.

El nou contracte de transport a Alacant ha introduït diverses millores, com la implantació de noves línies a la ciutat d'Alacant, vehicles híbrids i elèctrics, i l'optimització de recorreguts (Ajuntament d'Alacant, 2024).

Taula 2.35. Línies TAD: Partidas Rurales - Ciudad Alicante

Línia: 01-tad Alicante-moralet (de 06:00 a 22:00)	Ciudad Jardín (TRAM)	Universidad	Carretera de Agost	Corzo-Rebeco	Castalla-Dulzaina	Castalla-Ermita Moralet	Aves- Colibrí
Línia: 02-tad Alicante – Moralet-la Cañada-alicante (de 06:00 a 22:00)	Ciudad Jardín (TRAM)	Universidad	Carretera de Agost	Camino Ermita- Mar Adriático	Pasiflora Esq. Aloe Vera	Río Loira- Río Danubio	Carretera Agost 54- Mar

Font: Elaboració pròpia a partir d'informació extreta de <https://vectalia.es/>

Alcoy - Biar - Villena

Encara que aquestes connexions no formen part del contracte específic per a la ciutat d'Alacant, Vectalia també ofereix un servei TAD que connecta Alcoi amb Villena. Les parades disponibles per a aquesta ruta es poden consultar a la Taula 2.36.

Taula 2.36. Línies TAD: Alcoy - Biar - Villena

Alcoy - Biar - Villena (de 09:00 a 13:00 només els dies feiners)	Alcoi	Ibi	Onil	Castalla	Biar	Villena	

Font: Elaboració pròpia a partir d'informació extreta de <https://vectalia.es/>

L715. Elche – València

La línia 715, sota la competència de la Generalitat Valenciana, connecta Elx, Petrer-Elda, Alcoi i València. Les freqüències varien segons el dia: en dies laborables ofereixen dos serveis d'anada i tornada, mentre que els divendres i caps de setmana augmenten lleugerament, amb fins a tres horaris, proporcionant opcions moderades de connexió amb la capital de la comunitat autònoma. Els horaris detallats es troben disponibles a l'Annex 1 (pàg. **Error! No s'ha definit el marcador.**).

Horaris Universitaris

Aquesta secció comenta els horaris universitaris disponibles per als municipis d'interès, que estan detallats a l'Annex 1 (pàg. **Error! No s'ha definit el marcador.**). Des de Petrer i Elda, les sortides cap a la Universitat d'Alacant (UA) comencen a les 6:45 h amb freqüències regulars cada hora al matí, però es redueixen a la tarda, sent l'últim servei cap a la UA a les 15:15 h, cosa que limita opcions per a activitats vespertines. Els retorns comencen a les 12:00 h, amb freqüències d'1 a 2 hores.

A partir del 09/09/2024, la línia 40 del TAM inclou una parada a Agost, millorant la connexió cap als allotjaments universitaris de Sant Vicent i la UA. No obstant això, els intervals d'espera són d'aproximadament 2 hores, amb més freqüència als matins laborables, però amb un servei molt limitat els caps de setmana.

Per als estudiants de la UA, no existeix un servei d'autobús des de Villena. Algunes línies de Renfe, amb horaris variables, fan parades a Sant Vicent i la UA, però no satisfan completament les necessitats de mobilitat.

Els recorreguts a la Universitat Miguel Hernández d'Elx (UMH) des d'Elda i Petrer compten amb 6 a 7 freqüències entre les 6:35 h i les 19:30 h els dies laborables. Els caps de setmana i festius, la cobertura és molt menor, amb només tres sortides matinals i una vespertina, cosa que dificulta la mobilitat en aquests dies. Similar al trajecte d'anada, les freqüències diàries de retorn són raonables durant la setmana laboral, però molt reduïdes els caps de setmana.

En general, aquestes opcions són insuficients per als estudiants universitaris, cosa que ha portat a associacions a organitzar-se de manera informal per costejar autocars privats i garantir el transport necessari.

Bus ALSA

La Taula 2.37 mostra les rutes d'autobús gestionades per ALSA, representant un component fonamental per a la connectivitat de la comarca amb destinacions regionals i nacionals. Rutes com **Madrid-Dénia**, **Madrid-Benidorm** i Supra Madrid-Benidorm destaquen per vincular la regió amb la capital i àrees turístiques rellevants del litoral mediterrani. Aquestes rutes, a més dels serveis Supra que ofereixen més confort, faciliten el transport de llarga distància.

En l'àmbit regional, trajectes com **Cartagena-València** i **Múrcia-València** asseguren la integració de la comarca dins del corredor mediterrani, afavorint el transport interurbà entre comunitats properes. D'altra banda, rutes més específiques, com **Mataró-Caravaca** i **Sevilla-Gandia**, enforteixen la connectivitat amb àrees menys freqüentades, proporcionant alternatives sostenibles al transport privat. En conjunt, la xarxa d'ALSA podria contribuir significativament a la mobilitat eficient i sostenible dels usuaris de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.

Taula 2.37. Ruta d'autobús ALSA

Ruta de bus ALSA	
Hellin-Alicante	Madrid-Campoamor
Alicante-Hellin	Denia-Madrid
Gijon-Madrid-Denia	Benidorm-Madrid
Denia-Madrid-Gijon	Campoamor-Madrid
Mataro-Caravaca	Cartagena-Valencia
Gandia-Sevilla	Supra Madrid-Benidorm
Caravaca-Mataro	Supra Benidorm-Madrid
Sevilla-Gandia	Valencia-Cartagena
Madrid-Denia	Murcia-Valencia
Madrid-Benidorm	Valencia-Murcia

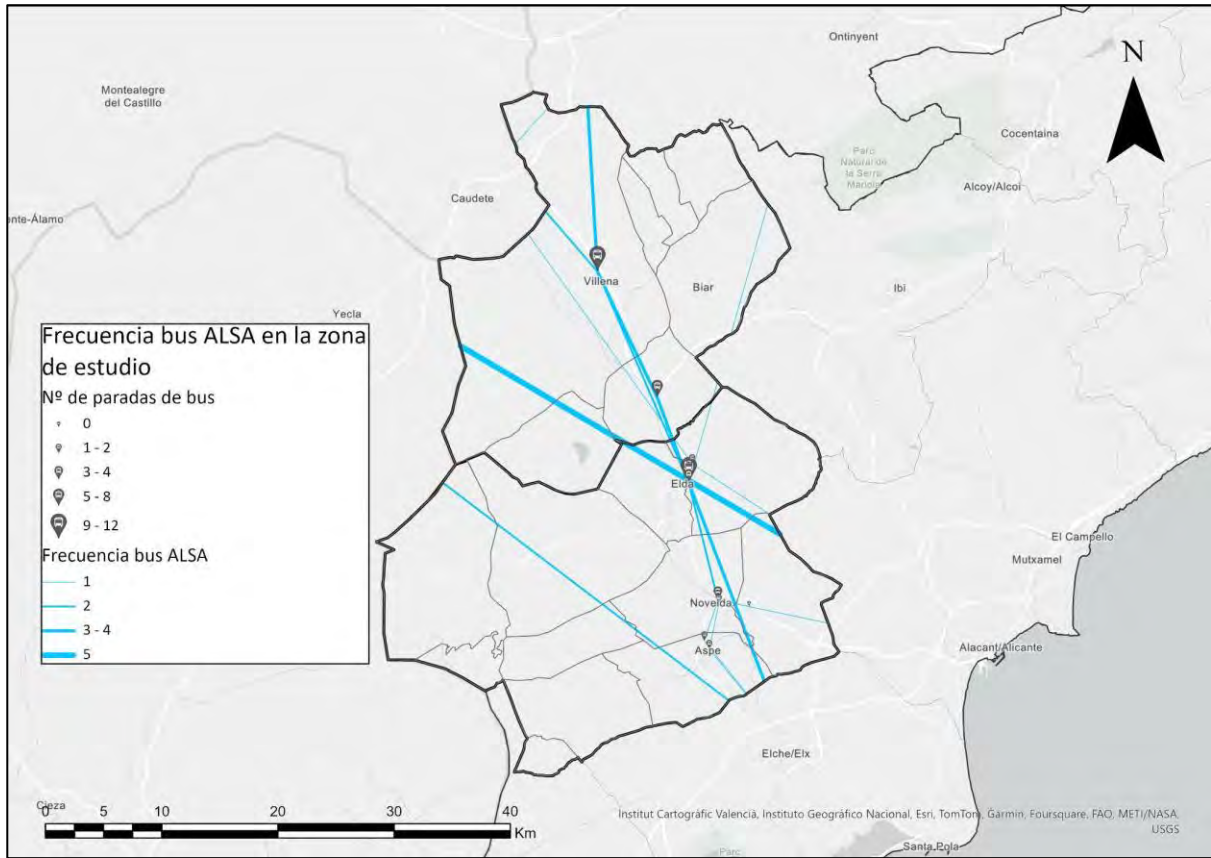
Font: Elaboració pròpia a partir d'informació extreta de <https://nap.transportes.gob.es/Files/Detail/932>

El Mapa 2.19 xarxa d'autobusos ALSA a l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà presenta una estructura que prioritza la connectivitat entre els principals nuclis urbans de la comarca i amb destinacions regionals i nacionals clau. Les rutes més freqüents inclouen els trajectes entre l'Estació d'Autobusos d'Albacete i l'Estació d'Autobusos d'Alacant, amb fins a 5 serveis diaris en ambdues direccions, cosa que subratlla la importància d'aquesta connexió interprovincial. D'aquests, un servei al dia fa parades per Villena, Elda i Novelda.

D'altra banda, localitats com Villena, Saix, Elda i Petrer estan integrades mitjançant freqüències regulars de 4 serveis diaris, oferint opcions addicionals per als desplaçaments intracomarcals. Addicionalment, trajectes menys freqüents, com aquells que connecten Aspe, Novelda i Almansa amb Elda o Alacant, ofereixen una cobertura més localitzada amb freqüències d'1 a 2 serveis diaris.

Aquesta xarxa millora en certa mesura la connectivitat entre àrees urbanes i rurals, facilitant tant la mobilitat quotidiana com els desplaçaments de llarga distància. No obstant això, el seu ús requereix planificació i adaptació als horaris disponibles, especialment en el cas de municipis més petits i perifèrics que no compten amb connexió mitjançant línies directes.

Mapa 2.19. Freqüència de les parades i línies d’autobús ALSA

Font: Elaboració pròpia a partir d'informació extreta de <https://nap.transportes.gob.es/Files/Detail/932>

Intensitat mitjana diària

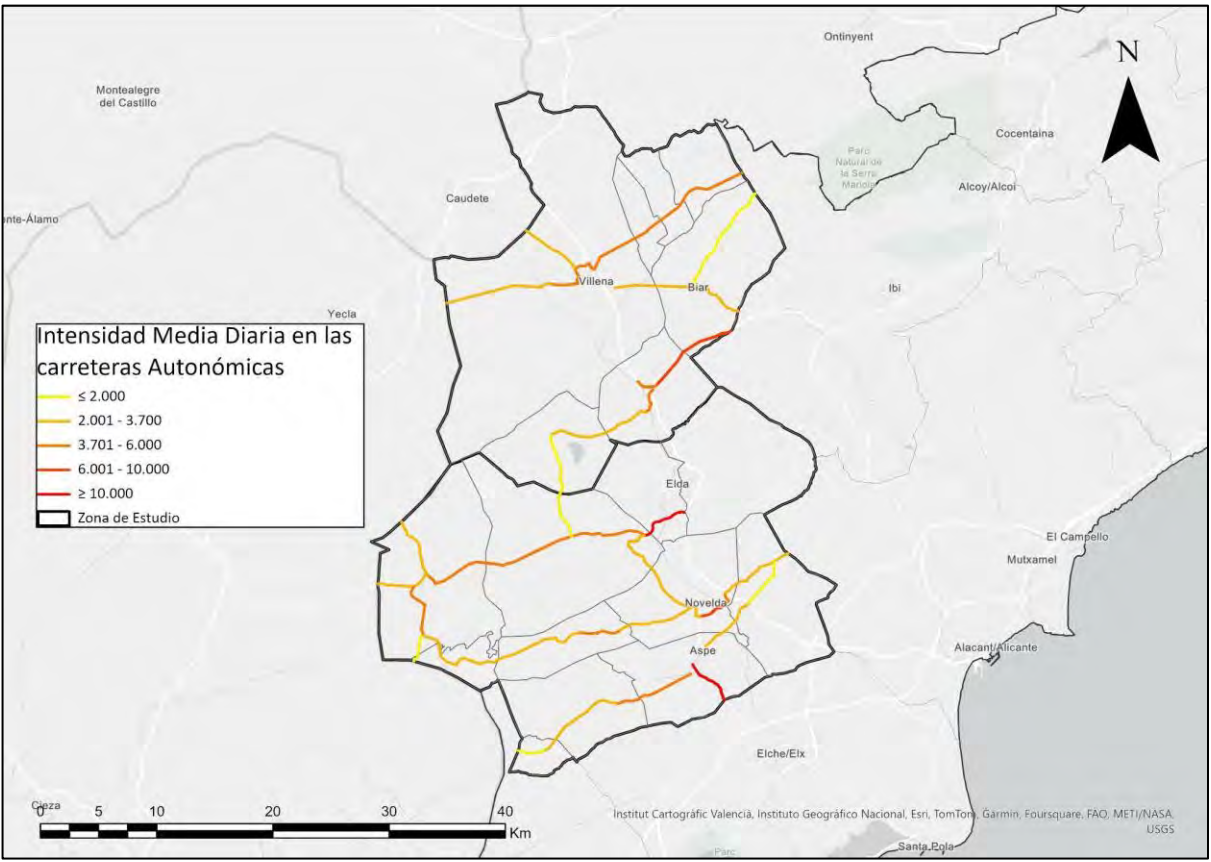
En el veiem que a l'àrea d'estudi corresponent a l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, les dades d'Intensitat Mitjana Diària (IMD) reflecteixen una notable variabilitat en l'ús de les infraestructures viàries, depenent del tipus de calçada i la seva funció dins de la xarxa de transport. Les carreteres desdoblades, com la CV-84, destaquen per registrar els valors més alts d'IMD, arribant fins a 18.747 vehicles diaris, cosa que evidencia el seu paper com a artèries principals en la mobilitat de la regió. D'altra banda, les carreteres convencionals presenten fluxos de trànsit considerablement més baixos, amb mínims de 351 vehicles diaris en vies com la CV-804.

Així mateix, el percentatge de vehicles pesants també mostra una distribució desigual, oscil·lant entre valors nuls en alguns trams i un màxim del 38% en carreteres com la CV-840. Això suggereix una segmentació funcional de la xarxa viària, amb determinades vies suportant una major càrrega de transport industrial, mentre que altres s'utilitzen principalment per a desplaçaments locals o de menor escala. Aquestes dades resulten claus per avaluar la capacitat i funcionalitat de la xarxa viària, així com per proposar mesures de millora i optimització del sistema de mobilitat a la comarca.

Mapa 2.20, veiem que a l'àrea d'estudi corresponent a l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, les dades d'Intensitat Mitjana Diària (IMD) reflecteixen una notable variabilitat en l'ús de les infraestructures viàries, depenent del tipus de calçada i la seva funció dins de la xarxa de transport. Les carreteres desdoblades, com la CV-84, destaquen per registrar els valors més alts d'IMD, arribant fins a 18.747 vehicles diaris, cosa que evidencia el seu paper com a artèries principals en la mobilitat de la regió. D'altra banda, les carreteres convencionals presenten fluxos de trànsit considerablement més baixos, amb mínims de 351 vehicles diaris en vies com la CV-804.

Així mateix, el percentatge de vehicles pesants també mostra una distribució desigual, oscil·lant entre valors nuls en alguns trams i un màxim del 38% en carreteres com la CV-840. Això suggereix una segmentació funcional de la xarxa viària, amb determinades vies suportant una major càrrega de transport industrial, mentre que altres s'utilitzen principalment per a desplaçaments locals o de menor escala. Aquestes dades resulten claus per avaluar la capacitat i funcionalitat de la xarxa viària, així com per proposar mesures de millora i optimització del sistema de mobilitat a la comarca.

Mapa 2.20. Intensitat mitjana diària

Font: Elaboració pròpia a partir d'informació extreta de <https://idev.gva.es/es>

Plans de gestió dels fluxos

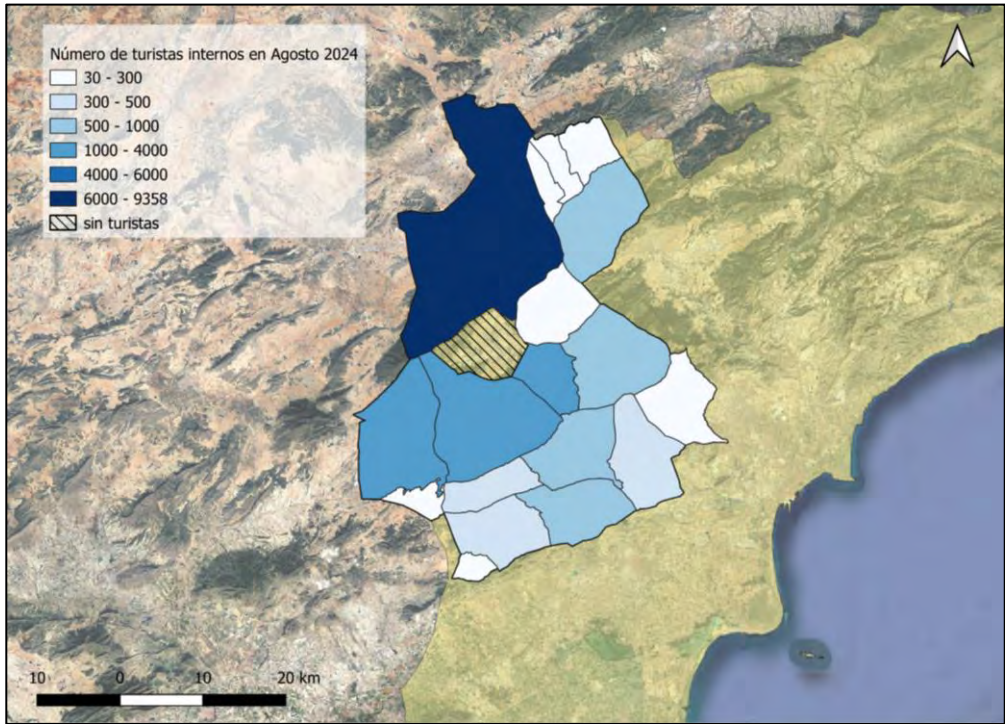
El Pla d'Obres i Serveis PLANIFICA (2024-2027), promogut per la Diputació d'Alacant, abasta inversions a tota la província i destina 23,6 milions d'euros a la comarca del Vinalopó. El seu principal objectiu és millorar infraestructures essencials, fomentar el desenvolupament econòmic i garantir la sostenibilitat de la regió, amb actuacions destacades en municipis com Elda, Petrer, Villena i Agost (Diputació d'Alacant, 2024).

El Pla de Mobilitat per a Vianants i Ciclista, liderat per la Diputació d'Alacant, és un projecte que fomenta la mobilitat sostenible en àrees urbanes i periurbanes mitjançant la construcció de carrils bici i zones per a vianants. Aquest pla prioritza la descongestió de les carreteres i el transport no motoritzat en municipis com Elda i Petrer, incentivant alternatives sostenibles a l'ús del vehicle privat i millorant la qualitat de vida a la regió (Diputació d'Alacant, 2023).

2.4.3 La mobilitat turística: Fluxos de turisme intern i turisme internacional receptiu

Aquest apartat examina els fluxos de turisme intern i internacional a les comarques del Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó, destacant l'afluència, els principals orígens de turistes i comentant la connectivitat dels municipis d'interès per a fins turístics.

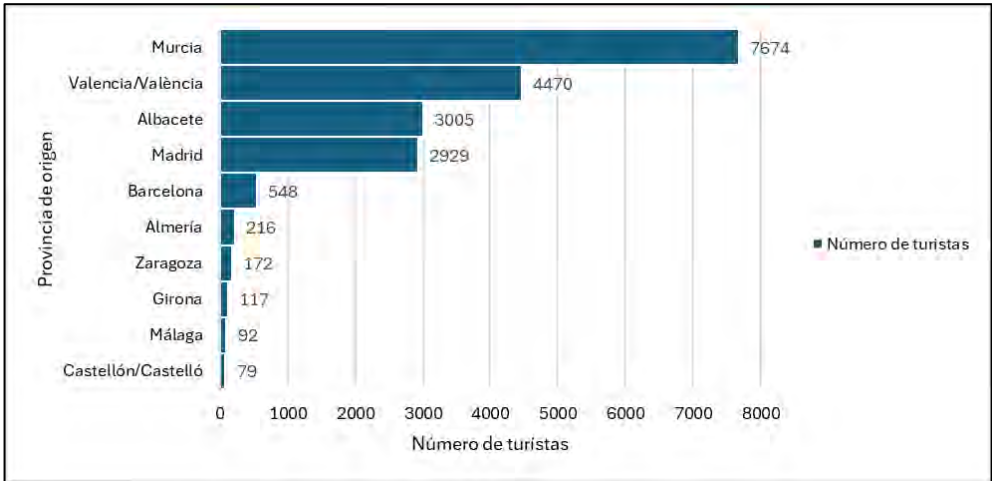
Mapa 2.21. La intensitat de turistes interns a l'Alt Vinalopó i al Vinalopó Mitjà a l'agost de 2024

Font: Elaboració pròpia a partir d'informació extreta de <https://www.ine.es/>

El Mapa 2.21 mostra el nombre de turistes interns que van rebre les comarques del Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó a l'agost de 2024, i la Figura 2.43 il·lustra les províncies d'origen d'aquests turistes. El municipi de Villena va rebre el nombre més gran de turistes (9.358). El Pinós, Monòver i Elda van rebre entre 1.000 i 4.000 turistes cadascun, mentre que Petrer, Novelda, Asp i Biar van rebre entre 500 i 1.000 turistes. Alguns dels municipis més petits de l'Alt Vinalopó, com el Camp de Mirra i Beneixama, van rebre uns pocs centenars de turistes, igual que Saix i Agost. De la mateixa manera, l'Alguenya i el Fondó dels Frares del Vinalopó Mitjà, també van rebre uns pocs centenars de turistes. La Canyada va rebre només 37 turistes aquell mes i cap turista va visitar el municipi de la Salina.

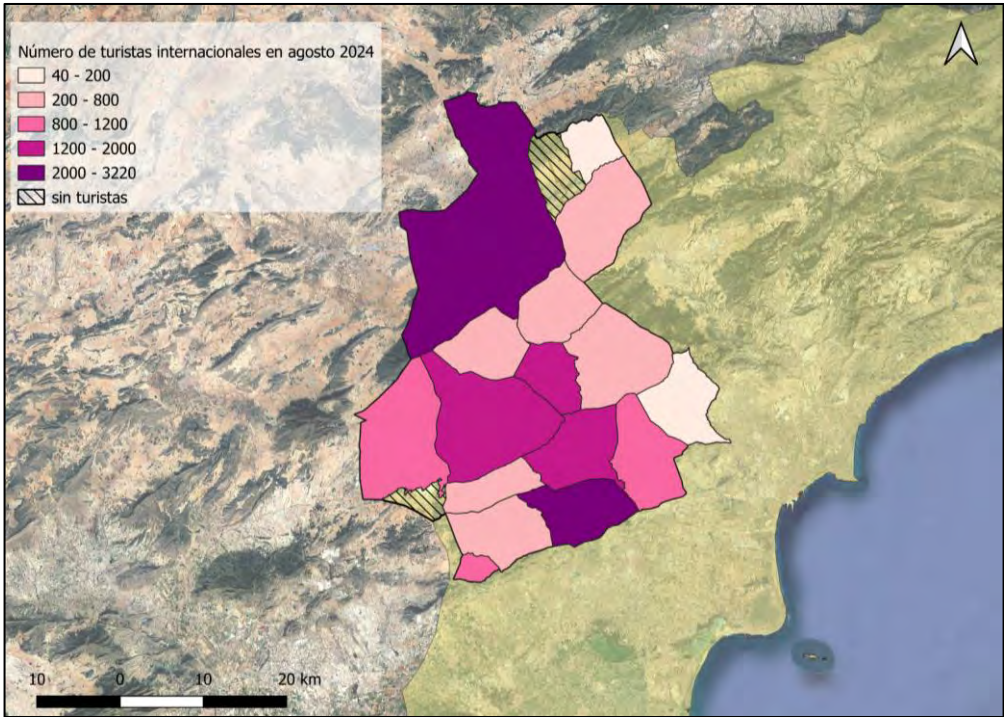
Figura 2.43. Les 10 principals províncies d’origen dels turistes del Mapa 2.21

Font: Elaboració pròpia a partir d'informació extreta de <https://www.ine.es/>

Segons la Figura 2.43, la majoria dels turistes van provenir de Múrcia, seguits per València, Albacete i Madrid. Això destaca la importància de la proximitat en els fluxos de turistes interns, ja que la majoria provenen de províncies properes. A més, el fàcil accés per carretera des de Madrid també facilita l'arribada de turistes d'aquesta província, malgrat estar més allunyada.

Mapa 2.22. La intensitat de turistes internacionals al Vinalopó Mitjà i a l’Alt Vinalopó a l'agost de 2024

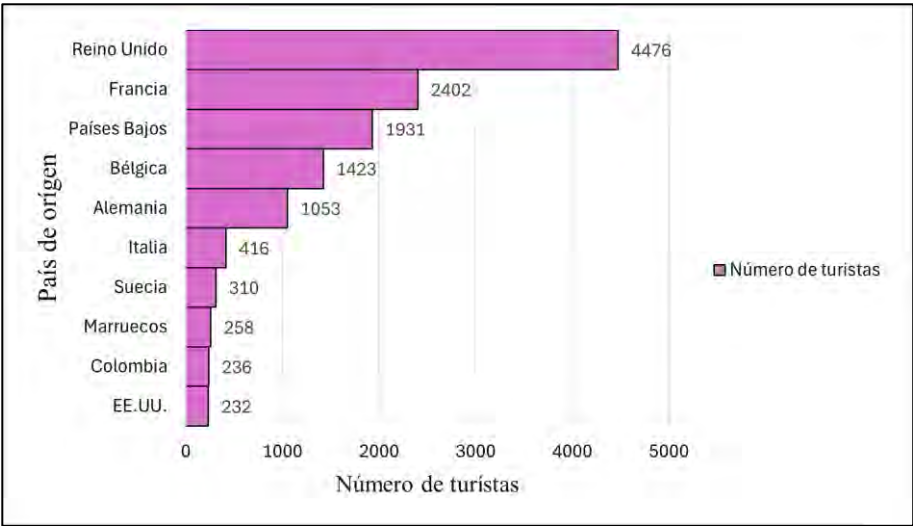

Font: Elaboració pròpia a partir d'informació extreta de <https://www.ine.es/>

El Mapa 2.22 mostra el nombre de turistes internacionals que van rebre les comarques del Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó a l'agost de 2024, mentre que la Figura 2.44 il·lustra les províncies d'origen d'aquests turistes. El municipi de Villena va rebre el nombre més gran de turistes internacionals (3.220), encara que aquesta xifra representa

aproximadament un terç del nombre de turistes interns. Elda, Monòver i Petrer van rebre entre 1.200 i 2.000 turistes cadascun, mentre que els municipis veïns del Pinós i Monfort del Cid, juntament amb el Fondó dels Frares, van rebre xifres lleugerament inferiors, situant-se entre 800 i 1.200 turistes. Sis municipis van registrar entre 200 i 800 turistes internacionals, mentre que Agost va rebre 167 i Beneixama només 48. D'altra banda, tres municipis —el Camp de Mirra, la Canyada i l'Alguenya— no van ser visitats per cap turista internacional durant aquell mes.

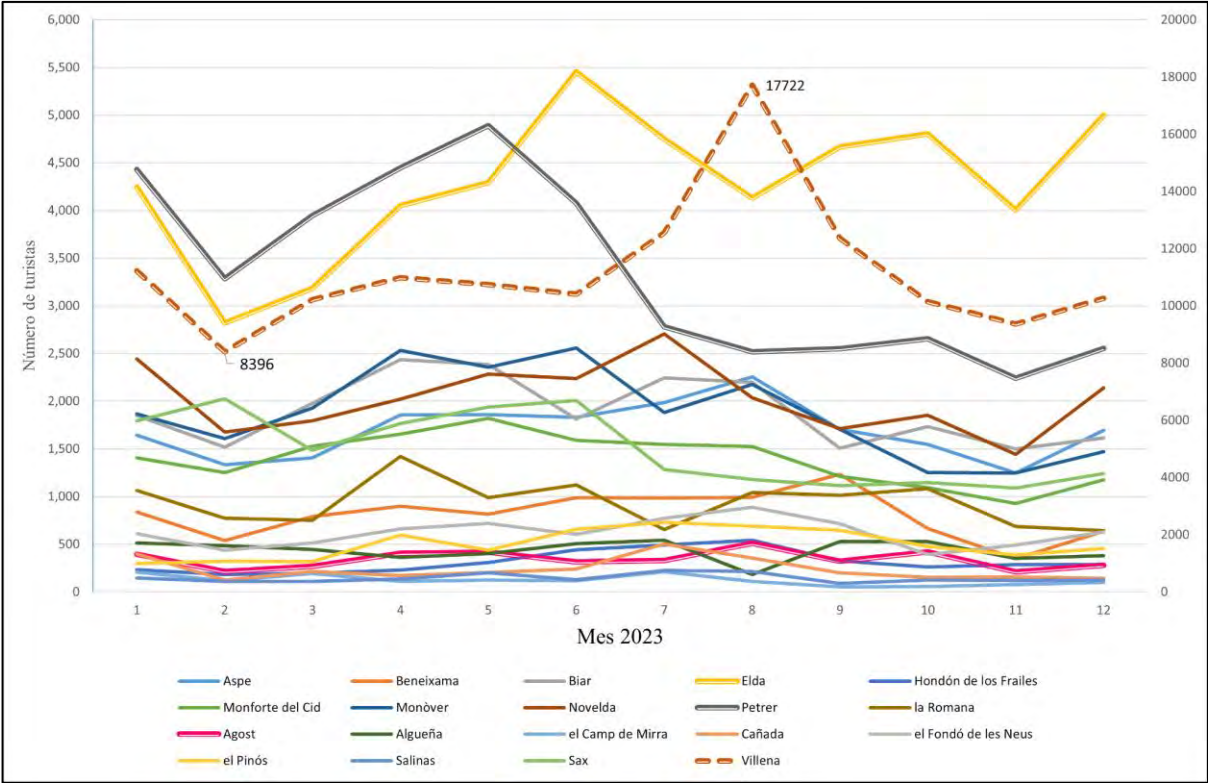
Figura 2.44. Els 10 principals països d'origen dels turistes del Mapa 2.22

Font: Elaboració pròpia a partir d'informació extreta de <https://www.ine.es/>

Segons la Figura 2.44, la majoria dels turistes internacionals a l'agost de 2023 van provenir del Regne Unit, seguits per França, els Països Baixos, Bèlgica i Alemanya. A més, es van registrar al voltant de 700 turistes provinents de països fora d'Europa, entre ells Colòmbia, el Marroc i els Estats Units.

Figura 2.45. Fluxos mensuals de turistes interns el 2023 per municipi

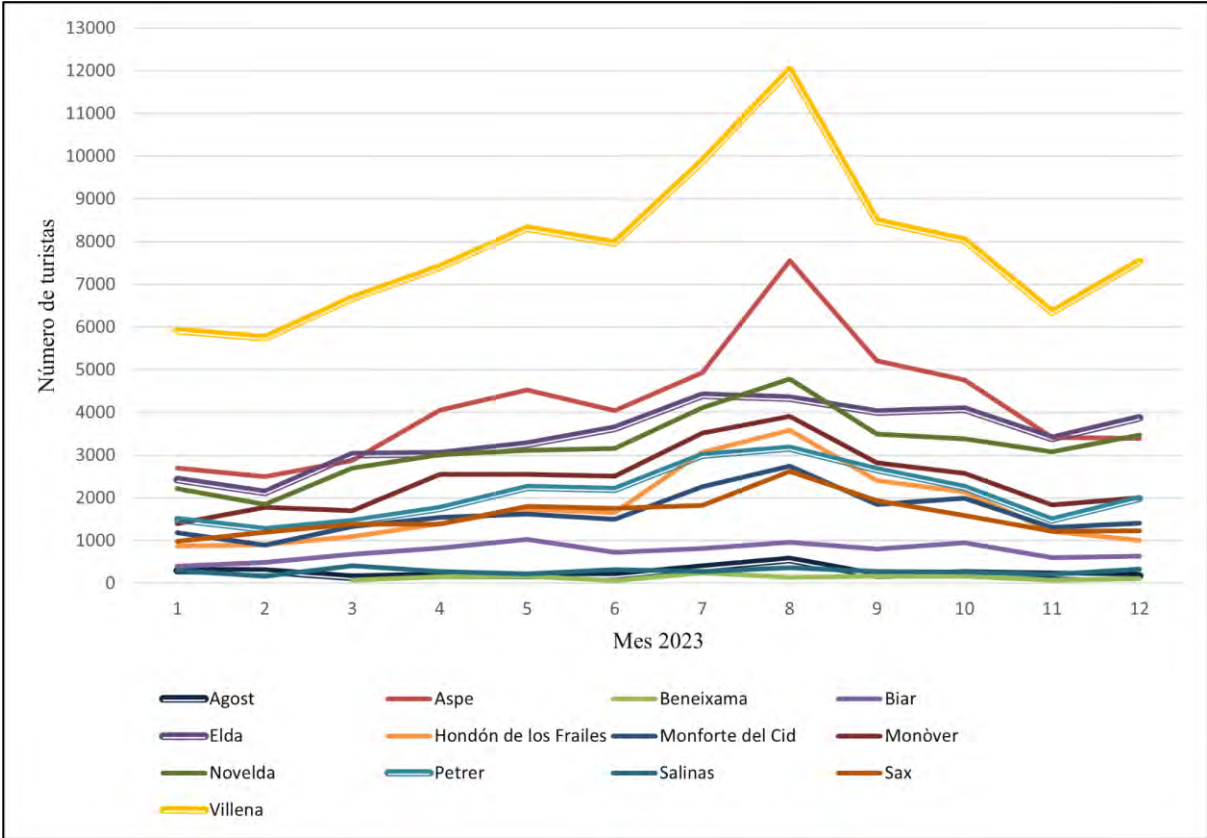
Font: Elaboració pròpia a partir d'informació extreta de <https://www.ine.es/>

La Figura 2.45 representa l'evolució mensual dels fluxos de turistes interns el 2023, desglossats per municipi receptor a les comarques del Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó. En general, s'observa un augment progressiu en els fluxos de turistes interns des del mes d'abril fins als mesos de tardor, assolint el punt màxim al juliol o agost, encara que aquesta tendència varia en intensitat segons el municipi.

Villena destaca com el municipi que rep un nombre de turistes considerablement més gran en comparació amb els altres, mantenint aquesta diferència al llarg de tot l'any. Per exemple, a l'agost de 2023, Villena va rebre 17.722 turistes, mentre que Elda, el segon municipi amb més turistes, va assolir el màxim de 5.455 al juny. Aquest pic a Elda podria explicar-se per la celebració de les populars festes de Moros i Cristians durant aquest mes. De manera similar, Petrer va registrar la major afluència de turistes interns al maig, coincidint també amb les seves festes de Moros i Cristians.

D'altra banda, Agost es troba consistentment entre els municipis amb menor afluència de turistes a la zona d'estudi, encara que va assolir els 510 visitants a l'agost..

Figura 2.46. Fluxos mensuals de turistes internacionals el 2023 per municipi

Font: Elaboració pròpia a partir d'informació extreta de <https://www.ine.es/>

La Figura 2.46 mostra l'evolució mensual dels fluxos de turistes internacionals el 2023, desglossats per municipi receptor a les comarques del Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó. Pel que fa al turisme receptor internacional, s'observa una tendència clara: tots els municipis registren la major afluència de turistes a l'agost, excepte Elda i Petrer, que arriben al seu pic al juliol (4.400 i 2.995 turistes, respectivament).

La localitat de Villena es situa al capdavant com el municipi amb més nombre de turistes internacionals, amb 12.022 visitants a l'agost, seguida per Asp, amb 7.557 el mateix mes. D'altra banda, no es van registrar turistes internacionals al Camp de Mirra, la Canyada ni l'Alguenya en cap mes del 2023. Agost, per la seva banda, està entre els municipis amb menor recepció de turistes internacionals, amb una xifra comparable al nombre de turistes nacionals (562). Aquesta xifra relativament baixa podria explicar-se per la proximitat d'Agost a la ciutat d'Alacant. És probable que alguns visitants facin visites diàries per gaudir dels seus atractius sense pernoctar, cosa que impedeix que siguin comptabilitzats oficialment com a turistes.

Seria ideal comptar amb dades més detallades sobre els visitants de pas, ja que permetria realitzar estudis més precisos i complets sobre l'impacte del turisme, especialment en municipis com Agost i, en general, en tots aquests territoris de l'interior de la província d'Alacant.

Els municipis de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà manquen de serveis específics de transport turístic, a diferència de la ciutat d'Alacant, que compta amb un autobús turístic que recorre els seus principals punts d'interès. Depenent de la seva procedència, els visitants i turistes tenen les mateixes opcions de connectivitat, transport públic i infraestructures que s'han descrit en detall en apartats anteriors. A continuació, es presenten algunes indicacions proporcionades pels organismes oficials per als turistes que visiten els municipis d'interès.

Petrer

La pàgina web de turisme de Petrer destaca la seva excel·lent ubicació, a només 40 quilòmetres d'Alacant, cosa que equival a aproximadament mitja hora de viatge en cotxe gràcies a les seves bones connexions de transport. Segons la web, aquesta proximitat facilita l'accés tant des del port marítim d'Alacant com des de l'aeroport de l'Altet. A més, informa sobre les principals infraestructures de transport que connecten el municipi, incloent-hi l'autovia Madrid-Alacant, l'estació d'autobusos, l'estació de ferrocarril Elda-Petrer i l'accés a l'estació de l'AVE a Villena.

Elda

Encara que Elda compta amb una pàgina web dedicada al turisme, la secció “Prepara la teva visita” no inclou informació sobre com arribar al municipi. En lloc d'això, ofereix recomanacions sobre allotjaments, restaurants, punts de wifi i productes disponibles a la botiga de l'oficina Tourist Info d'Elda. Per la seva banda, la pàgina web del Museu del Calçat destaca la parada d'autobús més propera, així com les parades de taxis ubicades al centre d'Elda i a les proximitats del museu.

Agost

La pàgina web de turisme d'Agost descriu les principals rutes per arribar al municipi, explicant principalment l'accés per carretera des de Novelda, Alacant i Alcoi. A més, esmenta com a opció la línia de TAD de Vectalia que connecta Agost amb Sant Vicent del Raspeig i l'Estació d'Autobusos d'Alacant.

Villena

L'Ajuntament de Villena, a la seva pàgina web, assenyala les línies de tren i les empreses d'autobusos des de València, Madrid, Elx i Alacant com a opcions d'accés al municipi en transport públic. A més, esmenta una connectivitat excel·lent en carreteres, tres empreses de taxis i una empresa de lloguer de cotxes, cosa que podria reflectir un reconeixement de la necessitat de comptar amb un vehicle privat per desplaçar-se de manera flexible cap al municipi i dins del municipi. Es recomanen dues zones d'aparcament gratuït i es proporciona un mapa interactiu d'aparcaments per a persones amb discapacitat.

3 IDENTIFICACIÓ DELS RECURSOS TERRITORIALS

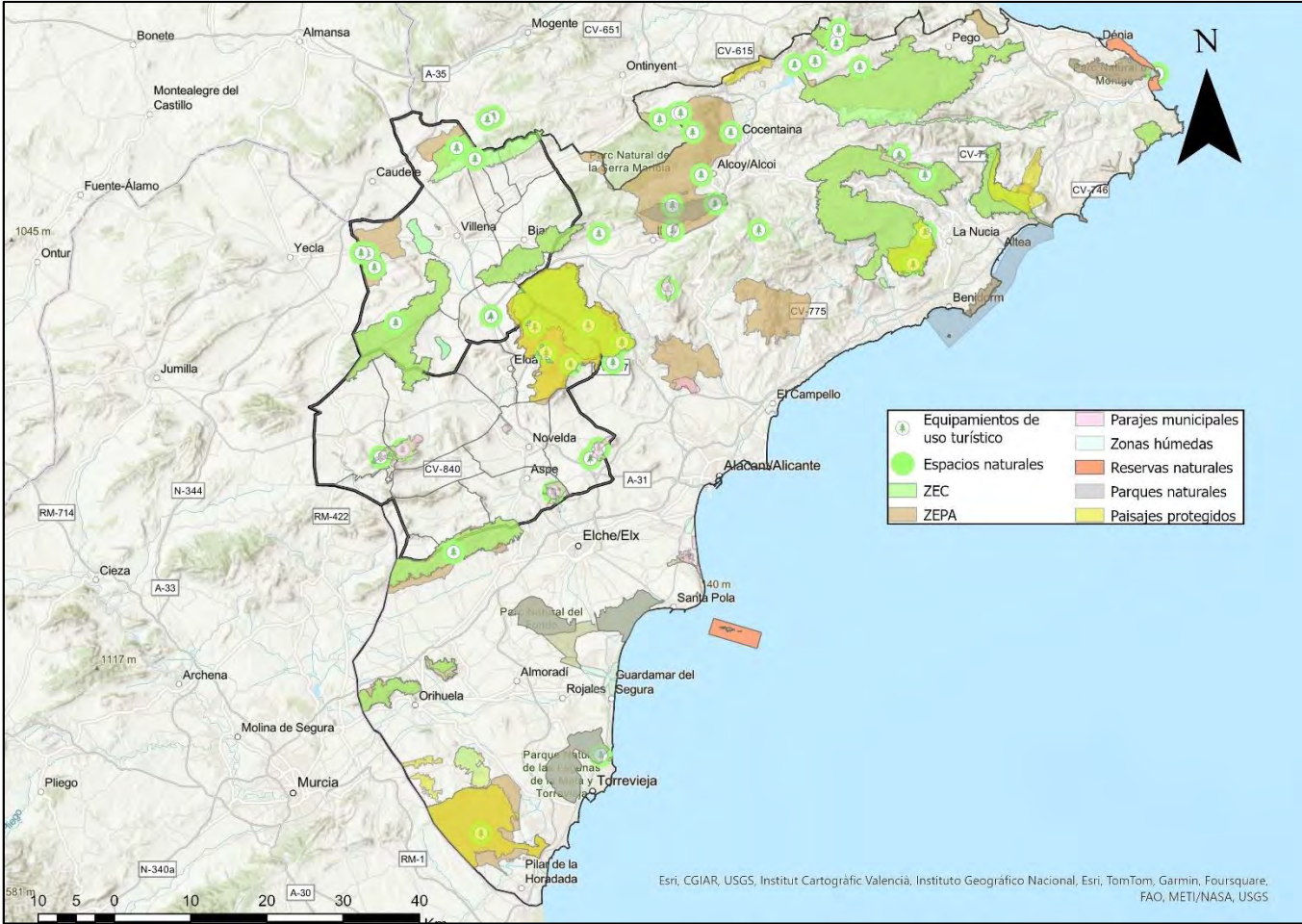
3.1 SISTEMES D’ESPAIS OBERTS NATURALS I EL SEU ÚS TURÍSTIC

En aquest capítol s'aborden diversos aspectes relacionats amb l'ús turístic dels espais naturals, assenyalant els assentaments turístics que s'han trobat a tota la província alacantina, fent especial èmfasi en l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. També s'exposen algunes de les rutes de senderisme disponibles a la regió i es destaquen les vies d'accés, restriccions i normes d'ús dels espais naturals, amb les quals es procura establir un equilibri entre l'activitat turística i la preservació de l'entorn..

3.1.1 Qüestions generals entorn a l'ús turístic dels espais oberts naturals

A continuació, es donarà l'explicació dels assentaments turístics que es troben als espais naturals de la província d'Alacant i totes les comarques que la integren, inclòs l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.

Mapa 3.1. Representació d'espais naturals i assentaments turístics de la província d'Alacant

Font: Elaboració pròpia

Dels espais naturals que es destaquen al Mapa 3.1, mencionats en apartats anteriors, n'hi ha 18 que formen part de la comarca de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà i són els següents: El Paisatge Natural de la Serra de Salines, el Paisatge Protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid, el Paratge Municipal Arenal d'Almorxó, el Paratge Municipal Serra de les Àguiles i Sant Pasqual, el Paratge Municipal del Monte Coto, el Paratge Municipal Los Algezares, el Paratge Municipal Monte Coto-Pinoso, el Paratge Municipal Clots de la Sal i Monte de la Mola, els Alforins, el Maigmo i la Serra de la Foià de Castalla, el Salero i Cabecicos de Villena, la Llacuna de Salines, les Moratillas-Almela, les Serres del Sud d'Alacant, l'Embassament d'Elda, l'Embassament d'Elx, el Prado-Rodriguillo i el Paratge Municipal Ladera del Castillo de Sax.

Pel que fa a l'espai de les Serres del Sud d'Alacant, cal destacar que una de les serres per les quals està composta i que a més forma part de les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, és la Serra de Crevillent. Per tant, es farà referència a aquesta serra a través de l'espai natural de les Serres del Sud d'Alacant.

En termes generals, tots els espais naturals de la província disposen d'àrees recreatives amb característiques similars. Es presenten com a espais per descansar durant el passeig o la ruta que la persona que els visita està duent a terme. Gran part d'aquestes àrees recreatives estan equipades amb zones de pícnic, lavabos, zones de barbacoa, un quiosc-bar, fonts i equipaments per pernoctar.

Un altre aspecte important a assenyalar és que entre tots els espais naturals hi ha un gran nombre de zones on pernoctar. En total, s'han trobat al voltant de 19 equipaments per pernoctar, repartits de la següent manera:

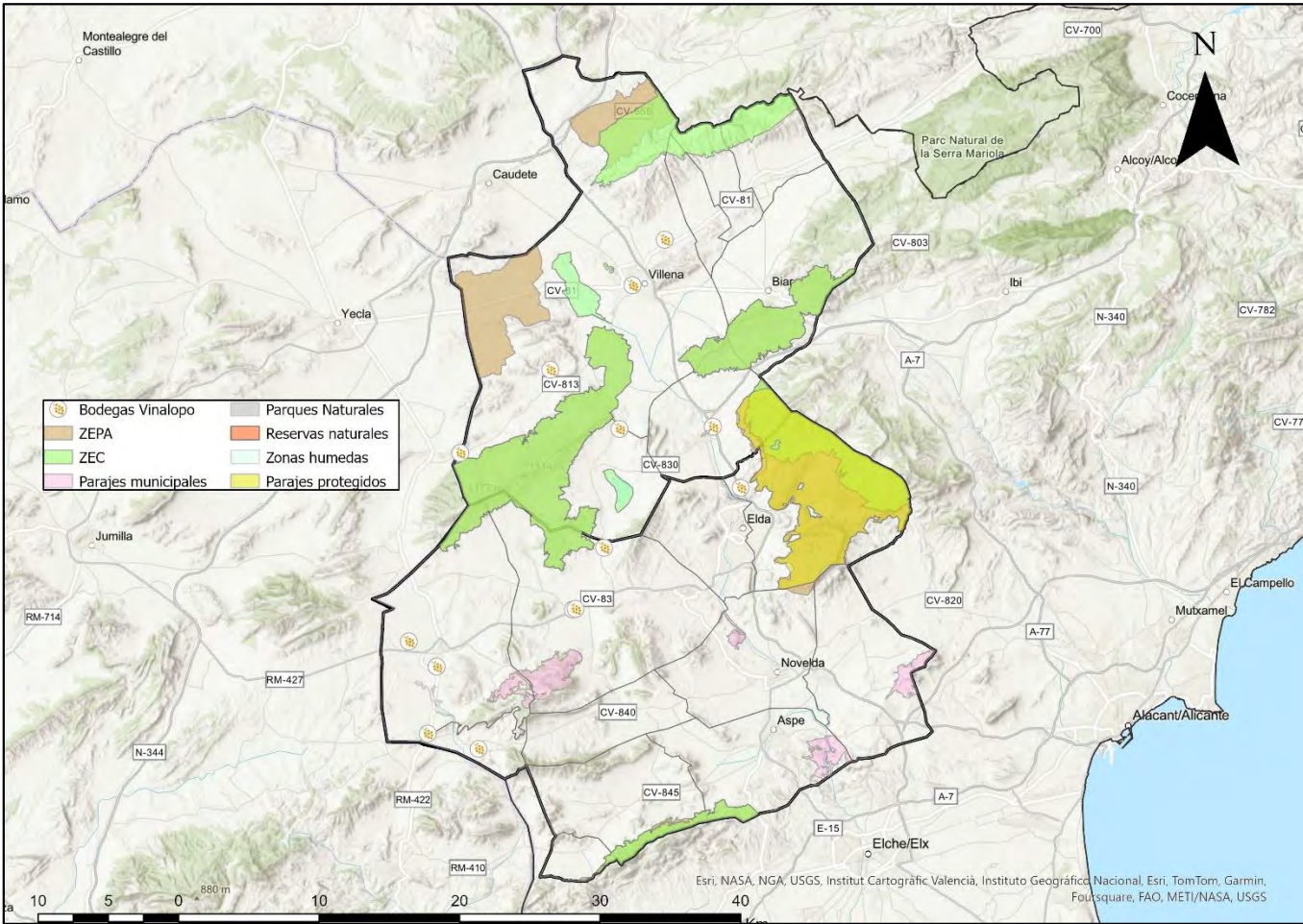
Taula 3.1. Equipaments per pernoctar dels espais naturals de la província d'Alacant

Espais naturals	Equipaments per pernoctar
Paisatge Protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid	1 zona de cabanes, 1 hotel, 1 alberg, 1 zona de campament, 1 finca, 1 zona d'acampada
Penya del Castellet	2 zones d'acampada, 1 zona de cabanes
Serra de Crevillent	1 zona d'acampada
Vall del riu de la Gallinera	1 zona de cabanes
Serra del Retornar	1 alberg
Parc Natural del Carrascar de la Font Roja	1 zona d'acampada
Parc Natural de Serra Escalona i Devesa de Campoamor	1 zona d'acampada
Paratge Municipal Serra de les Àguiles i Sant Pasqual	1 zona de càmping
Paratge Municipal Monte Coto Pinoso	1 alberg
Maigmo i Serres de la Foia de Castalla	1 campament
Paratge Municipal Ladera del Castillo de Sax	1 zona d'acampada
Els Alforins	1 refugi

Font: Elaboració pròpia

Tal com es mostra a la Taula 3.1, 11 dels espais naturals que hi ha a la província d’Alacant, disposen d’equipaments per a la pernocta, entre els quals, la majoria es troben a les comarques d’estudi. Entre aquests destaquen el Paisatge protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid, que pertany al municipi de Petrer i compta amb l’àrea recreativa amb més equipaments de pernocta.

Mapa 3.2. Representació d'espais naturals i assentaments turístics de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà

Font: Elaboració pròpia

Pel que fa a les àrees naturals que pertanyen a l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, cal destacar el següent: dels espais naturals esmentats anteriorment, 11 disposen d'equipaments d'ús turístic, com les àrees recreatives, que s'han trobat a través de la Xarxa Ambiental de la Diputació d'Alacant. Aquests espais naturals són: El Paisatge Protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid, el Paisatge Natural Protegit de la Serra de les Salines, la Serra de Crevillent pertanyent a les Serres del Sud d'Alacant, el Paratge Municipal de la Serra de les Àguiles i Sant Pasqual, el Paratge Municipal de la Ladera del Castillo de Sax i el Paratge Municipal del Monte Coto-Pinoso, el Paratge Municipal del Monte Coto i el Maigmo i la ZEPA de les Serres de la Foia de Castalla que es troben dins del Paisatge Protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid, els Alforins, les Moratillas-Almela i els Algezares on es troba l'Embassament d'Elx.

El Paisatge Protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid i el Maigmo i les Serres de la Foia de Castalla, com es pot observar a la Taula 3.1 són els espais naturals amb més equipaments per a visitants. A més, ofereixen un ampli ventall d'equipaments i activitats a fer dins de l'àrea recreativa i en tot l'espai natural.

Compten amb 7 àrees recreatives entre les quals destaca l'àrea de l'Alvaiol. Aquesta, a diferència de les altres àrees recreatives que trobem a les comarques de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, està pensada perquè persones amb mobilitat reduïda puguin visitar l'espai natural. De tal manera, tots els equipaments que ofereix estan adaptats. Aquest espai natural, juntament amb el del Castellet situat al Paratge Natural Municipal els Arcs i l'àrea recreativa

el Plano de la Ladera del Castillo de Sax, són els únics que ofereixen equipaments adaptats a tota la província d'Alacant.

Aquesta última àrea recreativa disposa de fonts, piques, taules i barbacoes, de les quals algunes estan adaptades per a l'accés a les cadires de rodes. També disposa d'un quiosc-bar, lavabos amb dutxes incloent-hi lavabo per a minusvàlids, jocs infantils, zona d'acampada, aparcament amb places per a persones amb discapacitat i la Font dels Xorros.

Un altre equipament turístic a destacar del Paisatge Protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid i el Maigmo i les Serres de la Foia de Castalla, és el de la Via Verda Agost-Maigmo. És un sender que compta amb 6 túnels no il·luminats, dos viaductes, dos ponts, cartells informatius, tres zones de descans i una altra d'aparcament.

La resta d'àrees recreatives que es troben en aquests espais naturals ofereixen espais per pernoctar, aparcament, zones de pícnic i lavabos.

Altres espais naturals amb equipaments turístics són: l'Espai Natural Protegit Serra de les Salines, que està compost per l'àrea recreativa de les Penyes de Sol, que conté una llar restaurada per la Diputació d'Alacant, que no té ús.

La Serra de Crevillent de les Serres del Sud d'Alacant, està composta per l'àrea recreativa i zona d'acampada de Sant Gaietà, que disposa de zona de pícnic, una font, lavabos i dutxes. (Conselleria de Medi Ambient Generalitat Valenciana: <https://mediambient.gva.es/es/web/medio-natural/alacant>).

Les Moratillas-Almela compta amb tres equipaments per pernoctar, entre els quals es troba la casa rural "Casa Lola" que la web oficial de turisme de Villena promociona.

El Paratge Municipal de la Serra de les Àguiles i Sant Pasqual disposa d'un càmping on es pot acampar (Més que acampar: <https://mesqueacampar.org/?lang=es>).

Els Alforins compta amb l'àrea recreativa Barranc Pérez que està composta per diverses taules de pícnic i una font, i el Refugi Caseta de Castelló, del qual no s'ha trobat informació. (Conselleria de Medi Ambient Generalitat Valenciana: <https://mediambient.gva.es/es/web/medio-natural/valencia1>).

El Paratge Municipal Monte Coto-Pinoso compta amb un Aula de la Natura destinada al desenvolupament d'activitats d'educació ambiental per part de centres educatius i associacions. A més, compta amb una zona d'acampada (Ajuntament Pinoso: https://www.pinoso.org/turismo_activo/aula-de-la-naturaleza/).

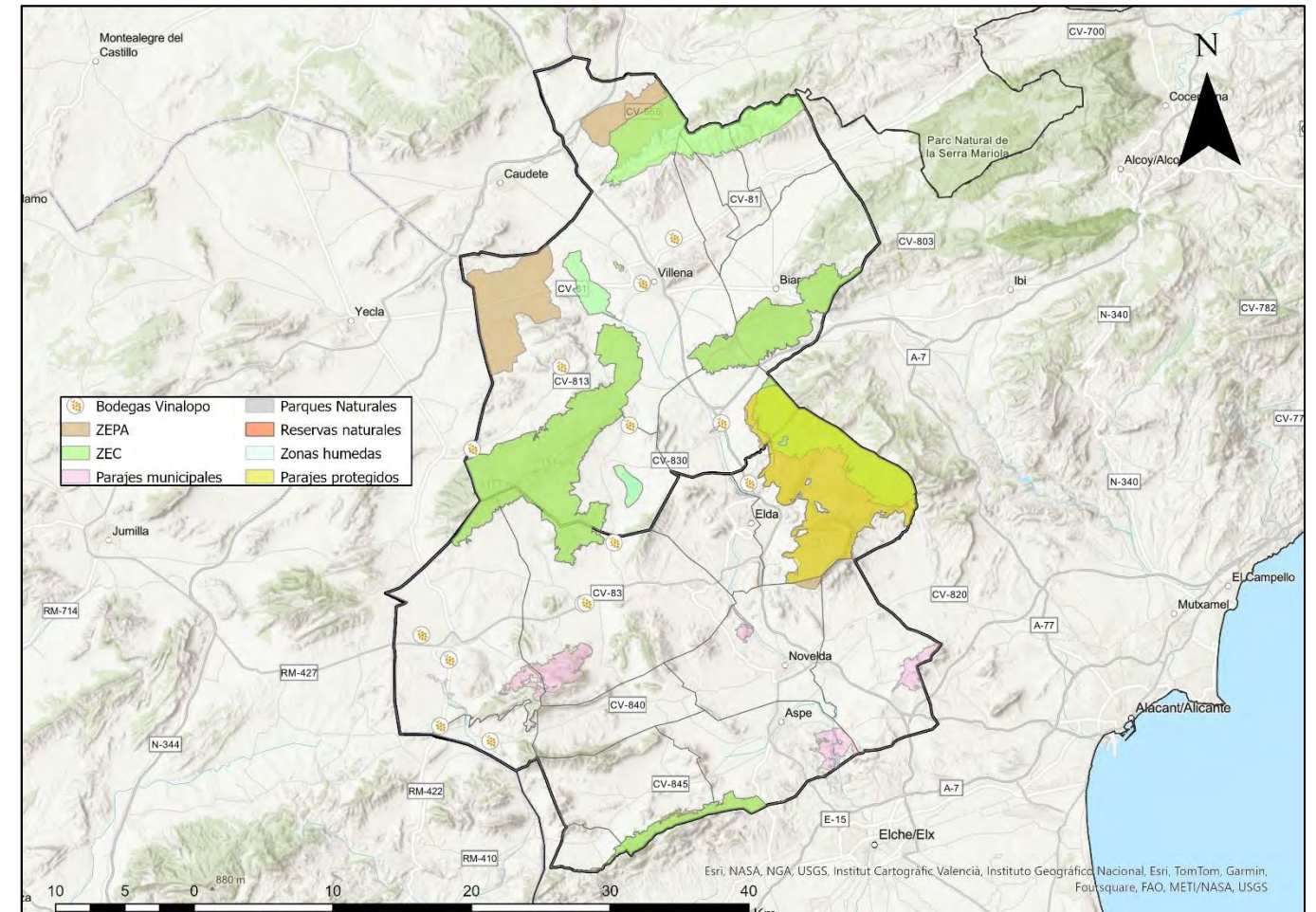
I els Algezares, que només compta amb l'Àrea recreativa del Pantà d'Elx, del qual, segons les ressenyes de Google Maps, és un espai on es pot parar a descansar si estàs realitzant alguna ruta i també es pot aparcar (Ressenya Usuari Google Maps: <https://maps.app.goo.gl/DNg5jRBsXdLnRnXD8>).

Per últim, seguint amb la informació que ofereix la Xarxa Ambiental de la Diputació d'Alacant, alguns dels elements d'interès turístic que tenen espais naturals de les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, són els següents: el Paisatge Protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid, disposa dels jaciments neolítics de La Foradà, i masies tradicionals de la zona, com El Calafate i el Mirabuenos. Juntament amb elles, apareixen restes de pous de neu, de forns, molins hidràulics, preses i "parats". També es poden visitar els valls de l'Alvaiol i Capralla, el paratge natural municipal de l'Arenal de l'Almorxó, el Parc de Muntanya Rabosa i la serra del Maigmo.

Pel que fa a l'Espai Natural Protegit Serra de Salines, conté la Cova del Lagrimal, la Capella del Frare, el mirador Rabasa, Casa Forestal, Pocico Bartolo, la Font del Llop i l'Aula de la Natura "Coto de les Salines".

I, per últim, un altre espai a destacar és la Serra de Crevillent de les Serres del Sud d'Alacant, que compta amb el barranc de Sant Gaietà i l'Ermita de Sant Gaietà. (Conselleria de Medi Ambient Generalitat Valenciana: <https://mediambient.gva.es/es/web/medio-natural/alacant>).

Mapa 3.3. Mapa dels cellers que es troben a les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà

Font: Elaboració pròpia a través de la informació de <https://www.rutadelvinodealicante.com/es/conocenos>

Fins ara s'ha exposat l'oferta turística relacionada amb elements d'interès turístic que giren al voltant de la història de la zona d'estudi i diferents equipaments que ofereixen espais per pernoctar, descansar o fer activitats relacionades amb la natura. Però també és de gran interès destacar un altre producte turístic de la zona, que és el vi i l'oli. Aquest producte, tal com s'ha comentat anteriorment a l'epígraf 2.2 (pàgina 54), és una de les activitats econòmiques que no només sosté l'economia local, sinó que també contribueix a la identitat cultural del territori.

Aquest producte turístic s'ofereix des de les diferents bodegues que formen part de La Ruta del Vi d'Alacant. A través de la informació de la pròpia pàgina web de la ruta i algunes bodegues que s'han trobat al mapa, s'ha pogut realitzar el Mapa 3.3. S'han trobat 14 bodegues que es troben a prop dels diferents espais naturals de la zona.

3.1.2 Rutes que ofereixen els espais naturals de les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà

A continuació, es poden observar les diferents routes que ofereixen els espais naturals de la comarca de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, destacant la relació d'aquests senders amb els equipaments i llocs d'interès turístic de la zona i qüestions respecte al manteniment de les routes.

Taula 3.2. Rutes de senderisme que ofereixen els espais naturals de les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà

Espais naturals de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà	Rutes de senderisme
Paisatge Protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid	● P.R-C.V: 143 L’Alvaiol-Xorret de Catí (control de qualitat negatiu) ● G.R. - 7: Etapes Castalla - Elda; Elda Pinoso ● P.R - C.V: 189. Barranc de Berlandín - Murta ● P.R - C.V: 269. El Ventos ● P.R - C.V: 274. La Creueta dels Castellans ● P.R - C.V: 6.4 Rabosa - Puça - Rabosa (Sense controls de qualitat) ● P.R - C.V: 6.7 Rabosa - Xorret de Catí (Control de qualitat negatiu) ● P.R - C.V: 6.8 Rabosa - Pantanet - Rabosa (Control de qualitat negatiu) ● P.R - C.V: 6.9 Rabosa - Rambla de Molins - Rabosa (Control de qualitat negatiu) ● P.R - C.V: 32 Xorret de Catí - Cresteria del Frare ● Via Verda Agost - Maigmo ● Ruta Grog: Castalla-Font de la Carrasca-Castalla
Paisatge Natural Protegit de la Serra de Salines	● Ruta Aula de la Natura - Cova del Lagrimal - La Capella del Frare
Paratge Municipal Arenal d’Almorxó	● G.R. - 233: Serra de Chiva ● P.R - C.V: 300 Senda Malviatge (sense controls de qualitat) ● P.R - C.V: 385 Senda Malos Pasos - Ombria Ballesteros (sense controls de qualitat)
Paratge Municipal Serra de les Àguiles i Sant Pasqual	● P.R - C.V: 179 Ruta de Sant Pasqual ● P.R - C.V: 179.1 Baixada de la Ruta de Sant Pasqual ● P.R - C.V: 342 Monforte del Cid - Orito - Serra del Cid (sense controls de qualitat)
Paratge Municipal Monte Coto	● P.R - C.V: 54 Serra de Callosa de Segura ● P.R - C.V: 3 Tres Fonts - Enzebres - Tres Fonts ● P.R - C.V: 107 Ruta del Xirivell (control de qualitat negatiu) ● P.R - C.V: 166 L’Almorquí - La Cavafía - Les Tres Fonts ● G.R. - 7: Etapa Elda - Pinoso
Paratge Municipal Los Algezares	● P.R - C.V: 169 Sender de Upanel ● P.R - C.V: 242 Sender de la Coca
Paratge Municipal Monte Coto-Pinoso	● P.R - C.V: 3 Tres Fonts - Enzebres - Tres Fonts ● P.R - C.V: 166 L’Almorquí - La Cavafía - Les Tres Fonts
Paratge Municipal Clots de la Sal i Monte de la Mola	● S.L- C.V: 127 Ruta dels Clots de la Sal ● S.L- C.V: 174 Refugi de Canteros ● S.L- C.V: 311 Novelda - La Mola - Novelda ● S.L- C.V: 325 Novelda - Serra del Cid

Espais naturals de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà	Rutes de senderisme
Els Alforins	No s'han trobat rutes de senderisme en aquest espai natural
Serra de Crevillent	● P.R - C.V: 110: Els Anouers
Maigmo i Serres de la Foia de Castalla	● P.R - C.V: 6.3 Rabosa - La Foradà - Rabosa (Sense controls de qualitat) ● P.R - C.V: 6.4 Rabosa - Rasos de Catí - Rabosa (Sense controls de qualitat) ● P.R - C.V: 141 Xorret de Catí - Casa Tápena (Baixa/Deshomologat) ● P.R - C.V: 142 Xorret de Catí - Platja Sant Joan (Baixa/Deshomologat) ● P.R-C.V: 143 L’Alvaiol-Xorret de Catí (control de qualitat negatiu) ● P.R - C.V: 144 El Plano - L’Alvaiol (Baixa/Deshomologat) ● P.R - C.V: 28 Xorret de Catí - Cumbre Despeñador ● P.R - C.V: 29 Xorret de Catí - Silla del Cid (Baixa/Deshomologat) ● P.R - C.V: 30 Xorret de Catí - Rasos de Catí (Baixa/Deshomologat) ● P.R - C.V: 31 Xorret de Catí - Xorret de Catí ● P.R - C.V: 32 Xorret de Catí - Cresteria del Frare ● P.R - C.V: 33 Xorret de Catí - Rincón Bello (Baixa/Deshomologat) ● P.R - C.V: 34 Xorret de Catí - Ermita de Catí - Pantanet - Catí (Baixa/Deshomologat) ● P.R - C.V: 85 Castalla - Planisses
Salero i Cabecicos de Villena	● Via Verda Xixarra - Jaciment Cabezo Redondo - Forns de Guix i Salero Penalba
Llacuna de Salines	● P.R - C.V: 25 Elda - Salines - Elda
Les Moratillas - Almela	● Villena - Estret Pipa - Les Moratillas - La Serrata - La Hoya - Villena
Serres del Sud d'Alacant	● P.R - C.V: 110: Els Anouers
Embassament d'Elda	● Sender Circular del Pantà d'Elda
Embassament d'Elx	● Sender Mediambiental de l'entorn del Pantà d'Elx
El Prado-Rodriguillo	● El Rodriguillo-Prado-Caballussa-Prado

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació extreta de www.alicantenatura.es, parquesnaturals.gva.es, FEMECV.com i Wikiloc.

Cada ruta es compon dels diferents punts d'interès turístic dels espais naturals, entre elles les àrees recreatives. De tal manera que, algunes rutes estan dissenyades per passar per aquestes àrees i utilitzar els equipaments que ofereixen de pernoctació i lavabo, entre altres. Un dels casos és la ruta P.R - C.V: 6.7 Rabosa - Xorret de Catí, del Paisatge Protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid. Segons s'ha pogut trobar a la pàgina web de Wikiloc, la ruta comença a l'Hotel Xorret de Catí i passa per diferents punts d'interès del parc com el Mirador del Maigmo.

Un altre exemple és la ruta que ofereix el Paisatge Natural Protegit de la Serra de Salines, tal com es mostra a la Taula, comença a l'Aula de la Natura "Coto de Salinas", un espai d'educació ambiental que al voltant del 2005, la Conselleria d'Indústria i Medi Ambient va integrar dins de la Xarxa d'Aules de la Natura de la Regió de Múrcia, generant infraestructures públiques amb finalitats educatives en medi ambient (Ajuntament de Yecla, 2022).

És important destacar que aquesta ruta passa per la Regió de Múrcia, ja que l'espai natural en què es troba pertany tant a la Comunitat Valenciana com a la Regió de Múrcia, ja que fa de frontera natural entre les dues comunitats autònomes.

També cal destacar el manteniment d'aquestes rutes, ja que, tal com es pot llegir a la Taula 3.2, algunes d'elles tenen un control de qualitat negatiu i, per tant, algunes són temporalment cancel·lades o estan des homologades. El motiu d'això és la falta de conservació de la senyalització i del camí, sent, per tant, poc segur per a les persones que el vulguin recórrer.

L'espai natural del Maigmo i Serres de la Foia de Castalla és on es troben més rutes des homologades o cancel·lades. I el Paisatge Protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid, el Paratge Municipal Arenal d’Almorxó, el Paratge Municipal Serra de les Àguiles i Sant Pasqual i el Paratge Municipal Monte Coto, també contenen rutes amb dèficits de manteniment.

3.1.3 Vies d’accés, restriccions i normes d’ús

En aquest apartat, s'aborden les vies d'accés als espais naturals, i les normes d'ús i restriccions tant dels assentaments turístics com de les àrees naturals en què es troben, fent una anàlisi de la connexió dels espais naturals amb l'entorn urbà, a més del mètode de transport en què es poden desplaçar les persones que visiten aquests espais, segons les vies d'accés que s'han trobat.

Taula 3.3. Accessos principals als espais naturals de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà

Espais naturals	Accessos principals
Paratge Municipal Arenal d’Almorxó	Autovia A-31 Madrid-Alacant amb la carretera CV-837
Paratge Municipal Serra de les Àguiles i Sant Pasqual	"Camí de la Cova" (asfaltat) Des del municipi de Monforte del Cid: "Camí de les Espejeres", "Camí de la Sena" (sense asfaltar) Des d'Alacant: "Camí de l'Assagador" (sense asfaltar)
Paratge Municipal Monte Coto	A 700m: CV-834 que connecta Monòver amb La Romana A 2km: CV-83 Monòver-El Pinós, de la qual es bifurca la CV-838 que arriba fins a Les Cases del Senyor
Paratge Municipal Ladera del Castillo de Sax	Es pot accedir des del nucli urbà de Sax: A peu, des de la Plaça de San Blas, del casc antic de Sax. I amb transport privat a través de la Carretera del Castillo.
Paratge Municipal Los Algezares	Camins rurals des de municipis: Aspe: Accés directe des de la carretera CV-847 "Camins de la Coca", "La Temerosa", "Peremina i Upanel", "Camí de la Casa Monfortera" "Camí del Pont de Ferro". Aquest últim, connecta amb la CV-847 que connecta amb l'A-31 (Alacant-Madrid).
Paratge Municipal Monte Coto-Pinoso	Carretera CV-83 i senders

Espais naturals	Accessos principals
Paratge Municipal Clots de la Sal i Monte de la Mola	La carretera més propera als Clots de la Sal és la CV-832, amb la qual s'accedeix al Castell de la Mola
Els Alforins	CV-657, CV-660 que connecta amb l'Autovia de l'Altiplà A-33, CV-665, CV-652
Maigmo i Serres de la Foia de Castalla	Carretera comarcal CV-837, que uneix Petrer i Castalla. Autovia Castalla-Sax CV-80, que enllaça amb l'autovia central A-7 amb l'autovia de Madrid A-31 Autovia A-7 que connecta Alacant amb Ibi
Salero i Cabecicos de Villena	CV-81
Llacuna de Salines	Des del municipi de Salines, prenent qualsevol dels camins que connecten amb l'espai natural.
Les Moratillas - Almela	CV-81
Serres del Sud d'Alacant	CV-873 i un camí que passa pel Barranc de Sant Gaietà
Paisatge Protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid	Té els mateixos accessos que el Maigmo i Serres de la Foia de Castalla perquè intersequen entre ells.
Espai Natural Protegit Serra de Salines	Camí amb trams asfaltats i sense asfaltar, accedir sortint de la carretera Pinoso CV 813 al km 12700
Embassament d'Elx	Té els mateixos accessos que el Paratge Municipal Los Algezares, ja que es troba al seu interior.
Embassament d'Elda	CV-333 que connecta amb diferents carreteres secundàries que porten cap a l'Embassament
El Prado-Rodriguillo	CV-840

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació extreta de www.alicantenatura.es, parquesnaturals.gva.es i Google Maps.

Els espais naturals que es troben a l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà són d'accés lliure per a les persones que els vulguin visitar. En canvi, segons la informació sobre les àrees recreatives que ens ofereix la Xarxa Ambiental de la Diputació d'Alacant, disposen d'un horari d'obertura, el qual varia en funció de si és hivern o estiu.

Pel que fa a la forma d'accedir a aquests espais, a la Taula 3.3 s'han assenyalat els accessos principals per diferents carreteres que connecten amb les poblacions més properes. De tal manera que, es pot interpretar que aquesta connectivitat amb les urbanitzacions fa que les persones que vulguin visitar l'espai natural també puguin fer una visita a les poblacions més properes.

Aquesta observació es dona en l'explicació de la Xarxa Ambiental de la Diputació d'Alacant, de les activitats que es poden fer des dels equipaments turístics que disposen els espais naturals. És el cas de l'àrea recreativa Penyes de Sol de l'Espai Natural Protegit Serra de Salines, en què, tal com s'observa a la Fitxa tècnica 6 (mirar Fitxa tècnica 6. Sierra de las Salinas, pàg. 233), es recomana visitar el municipi de Villena i el de Salines.

També passa el mateix amb el Paisatge Protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid. L'itinerari de l'àrea recreativa de l'Alvaiol recomana visitar l'oferta cultural del municipi d'Elda i Petrer.

Un altre aspecte a destacar és que no s'ha trobat cap alternativa al transport privat. En el cas del Paisatge Protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid, l'estació de tren més propera és la d'Elda-Petrer, al municipi d'Elda, que es troba a 14,2 km de distància de l'espai natural. A més, a la taula sectorial de turisme del Pla d'Acció Territorial de l'Àrea Funcional Alacant - Elx (PATAE) de la Generalitat Valenciana, una de les propostes que s'exposen per part de la societat civil és generar l'accessibilitat per a vianants i ciclistes als parcs naturals (PATAE, pàg. 15). Per tant, es pot interpretar que per accedir a aquests espais naturals, el transport privat és una forma de mobilitat molt important.

Pel que fa a les normes d'ús i restriccions que hi ha en aquests espais, la Conselleria de Medi Ambient de la Generalitat Valenciana exposa diverses recomanacions per gaudir de l'ús dels espais naturals i ajudar a la seva protecció. Algunes a destacar són: prohibició de l'acampada lliure, el foc o tirar burilles i les restriccions a l'accés a vehicles motoritzats en determinades zones dels espais naturals. A més, observar la flora sense fer-li mal, anar en silenci, no embrutar la zona amb les escombraries que es generen i ser responsable dels animals de companyia, en cas d'acudir a la zona amb ell.

Els itineraris de les àrees recreatives també comparteixen diversos consells per gaudir de l'espai i preservar-lo alhora amb recomanacions similars, assenyalant la importància de l'ús dels contenidors que disposen.

3.2 ACTIVITATS ECONÒMIQUES INTEGRADES EN EL SECTOR TURÍSTIC (INDÚSTRIES VIVES, TURISME INDUSTRIAL, ARTESANIA, MICE, ETC.).

L'especialització econòmica a l'àrea funcional del Vinalopó és la indústria, sector que duplica la participació mitjana de la resta de la Comunitat Valenciana. En aquest sentit, d'acord amb les dades públiques de la Generalitat Valenciana, la participació en la indústria és del 36% de la població ocupada en el sector secundari. Mentre que l'agricultura i construcció tenen un menor pes, al voltant del 46% de la població ocupada. De manera que el Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó són territoris caracteritzats per una forta tradició industrial i capacitat empresarial.

L'estudi de fortaleces de la província d'Alacant, elaborat per Ineca, el Baix Vinalopó aporta el 16,2% del PIB empresarial a la província, mentre que el Vinalopó Mitjà el 8,3% i l'Alt Vinalopó el 4%. En els sectors detallats a la Taula 3.4 a continuació:

Taula 3.4. Distribució del valor afegit per grups d'activitat a les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà

DISTRIBUCIÓ DEL VALOR AFEGIT DE CADA COMARCA PER GRUPS D'ACTIVITAT							
	Agricultura	Indústria	Construcció	Comerç	Transport	Turisme	Altres serveis
Alt Vinalopó	0,9%	68,6%	6,7%	27,7%	1,7%	1,3%	3,1%
Vinalopó Mitjà	1,1%	55,8%	7,0%	28,5%	2,3%	1,9%	3,3%
Baix Vinalopó	0,9%	32,9%	8,2%	40,2%	3,3%	4,1%	10,2%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades mostrades per l'estudi de fortaleces de la província d'Alacant, elaborat per Ineca..

S'observa que, tant el Vinalopó Mitjà com l'Alt Vinalopó són zones altament industrials, mentre que al Vinalopó Mitjà els municipis d'Elda i Petrer es caracteritzen pel calçat i la marroquineria, i municipis com Pinoso o la Romana es dediquen a la indústria del marbre; a l'Alt Vinalopó es treballa principalment en la indústria del cuir i el calçat, així com en la fabricació de productes metàl·lics, de cautxú i de plàstic.

Pel que fa a les economies integrades en el sector turístic, aquestes inclouen activitats econòmiques que es beneficien del turisme, encara que no estiguin directament lligades a serveis turístics tradicionals, com hotels, agències de viatge o paquets turístics. Alguns exemples inclouen la producció i venda de productes locals, la inclusió de sectors agrícoles i ramaders vinculats a la gastronomia de la regió, les indústries artesanals, el comerç local, els serveis de transport, entre d'altres; que si bé per si sols no són essencialment serveis de turisme, es beneficien del mateix.

En aquest sentit i un cop explicades de manera general les economies de la zona objecte d'estudi, passarem a abordar de forma detallada com interactuen aquestes economies amb el turisme als municipis de Villena, Petrer, Agost i Elda, a partir de la informació presentada a la següent Taula:

Taula 3.5. Activitats econòmiques integrades al turisme als municipis de Villena, Petrer, Agost i Elda

Municipi	Indústries vives	Turisme Industrial	MICE
Villena	- Fabricació de disfresses.	- Cellers de vi locals oberts al públic.	- Ús de cellers com a seus d'esdeveniments.
Petrer	- Fabricació de calçat i marroquineria.	- Coworking.	- Fàbriques de calçat.
Agost		- Museu de terrisseria.	
Elda	- Producció de calçat. - Moda i disseny de calçat i marroquineria.	-Fàbriques de disfresses.	

Font: Elaboració pròpia

3.2.1 Indústries vives

Les indústries vives són sectors econòmics que tenen un valor cultural, històric o artesanal i que continuen en funcionament amb tècniques tradicionals o vinculades al patrimoni local. Aquest tipus d'indústries produeixen béns i serveis alhora que són atractives per al turisme. D'aquesta manera, generen ocupació i riquesa, contribueixen a la preservació del patrimoni cultural i ofereixen experiències turístiques autèntiques.

Segons Luca Savoja en el document "El turisme d'indústria viva. Eina de responsabilitat social empresarial i oportunitat per al desenvolupament local", el turisme d'indústria viva vinculat a productes per a la venda en el mercat de masses s'està consolidant, i els seus valors comercials són molt útils per a l'essència del consum dels actuals models d'oci. Així, la transformació de la visita a una empresa en un producte turístic està relacionada amb la seva capacitat de generar beneficis per a les empreses visitades i amb la capacitat de facilitar als operadors turístics la creació del producte dins dels seus canals de distribució.

Als municipis visitats durant el treball de camp, ens vam trobar amb diferents tipus d'indústries vives, que es detallen a continuació..

- Empresa de confecció de vestits de festa Diliana

L'artesanía tèxtil està estretament lligada a les festivitats locals, com les Festes de Moros i Cristians. En aquest àmbit destaca la producció de vestits festius i complements que formen part integral de la identitat cultural de la regió. Diliana és una empresa dedicada a la fabricació i venda o lloguer de vestits de moros i cristians, armadures de fibra de vidre i cuir, vestits per al Rocío, Setmana Santa i altres disfresses, ubicada al municipi de Villena.

Figura 3.1. Empresa de confecció de vestits de festa Diliana

Font: Fotografia extreta de la pàgina web <https://www.redfestera.com/>

- **Fabricació de calçat i marroquineria**

Com es va evidenciar en les gràfiques anteriors, la indústria del cuir i el calçat és la que genera més ocupació a la zona. El sector del calçat ha estat històricament un dels motors econòmics. Des de principis del segle XX, nombroses fàbriques i tallers dedicats a la fabricació de sabates van impulsar l'economia local. Tot i que algunes d'aquestes indústries han tancat a causa de la globalització i la competència internacional, moltes encara romanen actives, i d'altres han estat reconvertides per a altres usos, preservant la seva arquitectura original.

Figura 3.2. Fabricació de calçat

Font: Fotografia extreta de la pàgina web <https://timbradoselda.es/category/pieles-para-zapatos/>

A Elda existeixen empreses que aposten per la innovació, el disseny i la sostenibilitat. A la plaça dels treballadors del calçat es troba un monument al sabater, una obra realitzada per Alejandro Pérez Verdú el 1998. Igualment, el monument a l'aparadora és una obra de Sòcrates de la Encarnación, inaugurada el 2003 per Carmen Cervera després del seu nomenament com a millor calçada d'Espanya. Es tracta de dues grans làmines de ferro a mode de pells adobades que esperen ser cosides per les destres mans de les aparadores, les quals confereixen una qualitat excepcional al calçat d'Elda. Finalment, el monument a la família sabatera, realitzat per José Francisco Maestre Pérez el 2005 i situat al costat del museu del calçat, consta d'una gran peanya sobre la qual s'aixeca l'escultura, que arriba als 2,5 metres d'altura i té un pes de 850 quilograms. Tots aquests monuments són una mostra del valor que el municipi atorga a la indústria del calçat, que ha caracteritzat el comerç al llarg de la història.

- **Coworking Genion COOP**

El coworking fa referència a la pràctica de compartir l'espai de treball. En aquest sentit, hi ha espais on es fomenta un ambient col·laboratiu, flexible i sostenible, permetent als professionals independents o emprenedors de diferents sectors compartir un mateix espai de treball, tant físic com virtual, per desenvolupar els seus projectes de manera independent. Això el converteix en un espai on no només es treballa, sinó on es potencia la creativitat i la generació d'idees innovadores.

Figura 3.3. Coworking Genion COOP

Font: Fotografia extreta de la pàgina web del coworking, <https://genionlab.com/coworking/>

Una empresa dedicada al coworking es considera un model d'indústria viva, ja que integra dinàmicament el treball col·laboratiu amb les necessitats canviants de l'economia moderna i les arrels culturals locals. Si estableix vincles amb l'entorn local, com ara incloure productes i serveis de petits negocis o artesans en la seva oferta, el coworking pot actuar com un motor per dinamitzar economies indirectes i enfortir la identitat regional.

A més, un model de coworking pot incorporar activitats complementàries, com tallers, esdeveniments culturals i programes de formació, que atrauen una gran varietat d'usuaris i visitants. Aquestes activitats no només generen ingressos addicionals, sinó que també reforcen el seu paper com a punt de trobada comunitari i cultural. En incloure iniciatives sostenibles, com l'ús de materials reciclats o la implementació de pràctiques ecològiques, el coworking s'alinea amb les demandes d'un públic conscient i compromès, convertint-se en un referent d'innovació i responsabilitat social.

Al municipi de Petrer, Genion COOP és un coworking d'emprenedoria i innovació territorial que porta més de 12 anys en funcionament. Com a coworking, gestionen i dinamitzen espais de treball col·laboratius, tant públics com privats, per impulsar la innovació, la cooperació i el desenvolupament local. A més, ofereixen consultoria estratègica per guiar en el procés de creació i posada en marxa d'un coworking.

A banda d'això, desenvolupen projectes en tres àmbits principals:

- Innovació territorial**, dissenyant i facilitant laboratoris d'innovació local on col·laboren institucions públiques, el món acadèmic, empreses privades i ciutadania per trobar solucions als desafiaments locals i crear noves rutes cap a un futur més just i sostenible.
- Emprenedoria**, acompanyant persones emprenedores i agents de l'ecosistema per generar projectes compromesos amb un impacte positiu en l'àmbit social, econòmic i mediambiental.
- Aules d'emprenedoria**, espais i programes dissenyats per incubar idees i donar suport als qui comencen a emprendre. Aquestes aules, presents en centres educatius i municipis petits i mitjans, esdevenen motors de canvi per al desenvolupament local, amb l'economia social com a horitzó.

3.2.2 Turisme Industrial

El turisme industrial és una modalitat turística que se centra en la visita a fàbriques, tallers, mines, cellers i altres espais vinculats a activitats industrials o productives, tant contemporànies com històriques. El seu objectiu és oferir als visitants una experiència educativa, cultural i, en alguns casos, interactiva, permetent-los conèixer de prop els processos de producció, la maquinària utilitzada i l'impacte econòmic i social d'aquestes indústries en una regió.

Aquest tipus de turisme no només inclou indústries actives, sinó també instal·lacions que han deixat d'operar i han estat reconvertides en museus o centres interpretatius, com antigues mines o fàbriques emblemàtiques. És una eina per revaloritzar el patrimoni industrial i promoure la identitat cultural d'un territori. En destacar les tradicions productives locals i la seva evolució tecnològica, aquesta forma de turisme enforteix la connexió entre la història econòmica i la modernitat.

A més, fomenta el desenvolupament econòmic regional en atreure visitants, dinamitzar el comerç i donar suport a iniciatives locals. És especialment rellevant en zones amb un llegat industrial significatiu, com regions tèxtils, vitivinícoles o metal·lúrgiques, on aquesta activitat permet mantenir viva la memòria històrica i generar nous usos per a espais industrials.

A Espanya, el Pla Nacional de Patrimoni Industrial, desenvolupat pel Ministeri de Cultura, defineix el patrimoni industrial com el conjunt d'elements d'explotació industrial generats per les activitats econòmiques de cada societat, que responen a un determinat procés de producció i a un sistema tecnològic concret caracteritzat per la mecanització dins d'un sistema socioeconòmic. (www.incuna.es).

- **Bodegues de vi Francisco Gómez obertes al públic**

Segons el Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació, Espanya compta amb la major extensió de cultiu de vinya a nivell mundial, fet que li atorga una gran importància econòmica, social i mediambiental. Aquesta indústria té un impacte directe en la creació d'ocupació, especialment a les zones rurals, on les oportunitats laborals solen ser més escasses. El sector vitivinícola inclou el cultiu de la vinya amb la finalitat d'utilitzar-ne el fruit per a la producció i comercialització del vi.

A més, el turisme enològic ocupa una part important de la indústria del vi a Espanya, atraient visitants nacionals i internacionals interessats a conèixer el procés de producció del vi, visitar cellers i vinyes, i degustar vins locals.

En llocs com Villena, el cultiu de la vinya i l'elaboració de vins com el Fondillón representen tècniques ancestrals transmeses durant generacions, que han sabut adaptar-se als avenços tecnològics i a les demandes del mercat global. Aquest equilibri entre passat i present converteix la vitivinicultura en un motor econòmic que sosté llocs de treball locals, promou el comerç i reforça la identitat cultural.

Les bodegues locals, com Francisco Gómez, en combinar la seva activitat principal amb visites guiades, tastos i experiències enoturístiques, dinamitzen l'entorn rural i diversifiquen les fonts d'ingressos. Al mateix temps, el respecte per la terra i l'ús de pràctiques ecològiques asseguren la continuïtat d'aquesta activitat, fent-la no només rellevant en termes econòmics, sinó també en el context social i mediambiental de les comunitats del territori.

Figura 3.4. Bodegues Francisco Gómez de Villena

Font: Fotografia extreta de la pàgina web <https://turismodevino.com/547/visita-a-bodegas-francisco-gmez-villena-alicante/>

Així, la bodega Francisco Gómez ofereix dins del seu portafoli una visita guiada per les seves instal·lacions, amb tast de vins i d'olis verge extra, en la qual expliquen com apliquen els mètodes d'agricultura ecològica i biodinàmica en els processos, i mostren com s'elabora el vi, des que la vinya està nua fins que la botella està llesta per a la seva venda.

La visita guiada inclou la visita a la capella de la bodega, als vinyes i jardins, sales d'elaboració, sala de barriques, ermita de Fondillón, societat de nínxols, museu de l'oli i tast de vins.

- **Museu del calçat**

La ciutat d'Elda és coneguda per la seva indústria del calçat. El Museu del Calçat alberga maquinària antiga, eines i documentació relacionada amb aquest sector, mostrant l'evolució d'aquesta indústria a la comarca.

El Museu del Calçat José María Amat Amer va ser inaugurat el 1999 per la infanta Elena de Borbó. Aquest museu recull la col·lecció més àmplia de sabates, maquinària, eines i documentació vinculades a la història i producció de calçat de tota Espanya.

A través de les col·leccions es pot estudiar l'evolució de la moda del calçat i la seva fabricació des del segle XVIII fins a l'actualitat. Destaquen seccions com la dedicada a la fabricació de formes o la denominada "sabates amb història", que reuneix un gran nombre de sabates de celebritats, com Lola Flores o Rafa Nadal, entre d'altres.

El museu entrega anualment el premi "Millor Calçada d'Espanya", destinat a dones de reconegut prestigi social i amb una important presència mediàtica, que actuen com a ambaixadores del calçat durant tot un any.

Figura 3.5. Museu del Calçat

Font: Fotografies extretes de la pàgina web de l'Ajuntament d'Elda, <https://turismo.elda.es/que-ver/museo-del-calzado/>

- **Museu de Terrisseria**

Al municipi d'Agost, sobre una antiga fàbrica de ceràmica, es va construir el Museu de Terrisseria. L'edifici conserva les instal·lacions de la fàbrica original, com els forns àrabs, les basses de decantació de l'argila i l'espai del taller, tot i que els torns pertanyen a una altra fàbrica de terrisseria.

Segons la informació pública del municipi, el museu té com a objectiu l'estudi, la conservació i la difusió del patrimoni cultural local. Per aquest motiu, desenvolupa estratègies i activitats de gestió, conservació, investigació i difusió tant dels fons que alberga com del patrimoni cultural immaterial d'Agost.

Figura 3.6. Museu de Terrisseria

Font: Fotografia pròpia, presa durant la sortida de camp

Els fons del museu compten amb més de 4.500 objectes, principalment de terrisseria. La col·lecció Schutz inclou gairebé 2.000 peces de ceràmica donades a l'Ajuntament d'Agost el 2016. L'any 2000 es va iniciar la col·lecció municipal amb donacions de la població local, que continua creixent any rere any.

A més, el museu disposa d'una botiga on es troba la col·lecció de terrisseria tradicional, formada per les peces de l'any, objectes elaborats per artesans amb argila blanca local i en edició limitada.

Pel que fa a la biblioteca, compta amb més de 4.000 volums entre monografies i revistes especialitzades. La temàtica principal és la terrisseria tradicional i la ceràmica, però també inclou obres sobre etnografia, patrimoni cultural immaterial, art, història i arqueologia, entre altres. No obstant això, actualment la biblioteca no és d'accés lliure, ja que, segons l'Ajuntament, es troba en procés de catalogació.

3.2.3 Turisme MICE (Meetings, Incentives, Conferences, and Exhibitions)

El terme MICE es refereix al turisme de reunions, incentius, congressos i exposicions (per les seves sigles en anglès: Meetings, Incentives, Conferences, Exhibitions). Es tracta d'un sector especialitzat del turisme que se centra en l'organització i gestió d'esdeveniments corporatius, acadèmics i professionals, oferint una experiència que combina els viatges amb activitats laborals o formatives. Aquest tipus de turisme implica tant empreses com institucions que busquen espais adequats per celebrar conferències, reunions de treball, llançaments de productes o programes d'incentius per als seus empleats o clients.

El turisme MICE és un motor important per a les economies locals, ja que atrau visitants que solen tenir una despesa mitjana més alta en comparació amb altres tipus de turistes. A més de consumir serveis d'allotjament i gastronomia, els participants d'esdeveniments MICE generen ingressos en sectors com el transport, la tecnologia i l'entreteniment.

- **Ús de bodegues de vi com a seus d'esdeveniments**

A la Bodega de Vi Francisco Gómez de Villena, un dels serveis que s'ofereixen és la possibilitat d'utilitzar les instal·lacions com a centre d'esdeveniments per a casaments, reunions i altres celebracions. Això combina la funcionalitat i la bellesa dels espais amb l'autenticitat i l'atractiu del seu entorn.

Els amplis espais del saló, el jardí i fins i tot la capella fan d'aquest lloc un escenari únic per a esdeveniments especials. Així, no només proporciona les comoditats necessàries per a l'èxit de l'esdeveniment, sinó que també crea una experiència enriquidora per als assistents, que poden gaudir de tasts de vi, visites guiades per les instal·lacions i activitats relacionades amb la tradició vinícola.

Figura 3.7. Capella de la Bodega Francisco Gómez de Villena

Font: Fotografia pròpia, presa durant la sortida de camp

A més, les bodegues aporten un valor afegit al turisme MICE en oferir una connexió amb el patrimoni cultural i la sostenibilitat. Celebrar esdeveniments en aquests espais permet als participants submergir-se en la història i el procés artesanal de la producció de vi, mentre gaudeixen d'un entorn que afavoreix la inspiració i la creativitat. Es tracta d'una proposta diferenciadora que combina negocis, networking i oci. Això no només reforça l'atractiu de la destinació, sinó que també promou les marques locals i el posicionament dels vins en mercats més amplis.

Figura 3.8. Espai de la Bodega de Vi Francisco Gómez de Villena

Font: Fotografia pròpia, presa durant la sortida de camp

• Coworking

Com es va esmentar en l'apartat anterior, al municipi de Petrer es troba l'empresa de coworking Genion Coop, que entre el seu portafoli ofereix ambients moderns i creatius equipats amb tecnologia avançada, ideals per a reunions, tallers, conferències i trobades de networking. Atreu un tipus de turisme científic, ja que en promoure aquestes iniciatives fomenta trobades entre persones especialitzades.

Figura 3.9. Espai de Genionlab

Font: Fotografia extreta de la pàgina web del coworking, <https://genionlab.com/coworking/>

La seva disposició flexible permet adaptar-se a diferents mides i tipus d'esdeveniments, des de petits grups de treball fins a presentacions més àmplies, combinant funcionalitat amb una atmosfera professional però relaxada. A més, facilita l'accés i la connexió amb altres serveis turístics i empresarials.

Aquests espais també destaquen per fomentar un ambient col·laboratiu i dinàmic que pot enriquir l'experiència dels participants. En aquest sentit, els coworkings no només actuen com a llocs físics, sinó com a plataformes per a la generació d'idees, la innovació i l'intercanvi de coneixements entre professionals de diverses indústries. En integrar-se en itineraris que inclouen activitats culturals, gastronòmiques o d'oci, reforcen el seu atractiu com a destinacions per a empreses que busquen experiències úniques i memorables. Això, alhora, impulsa l'economia local i posiciona els coworkings com a aliats clau en el desenvolupament del turisme de negocis.

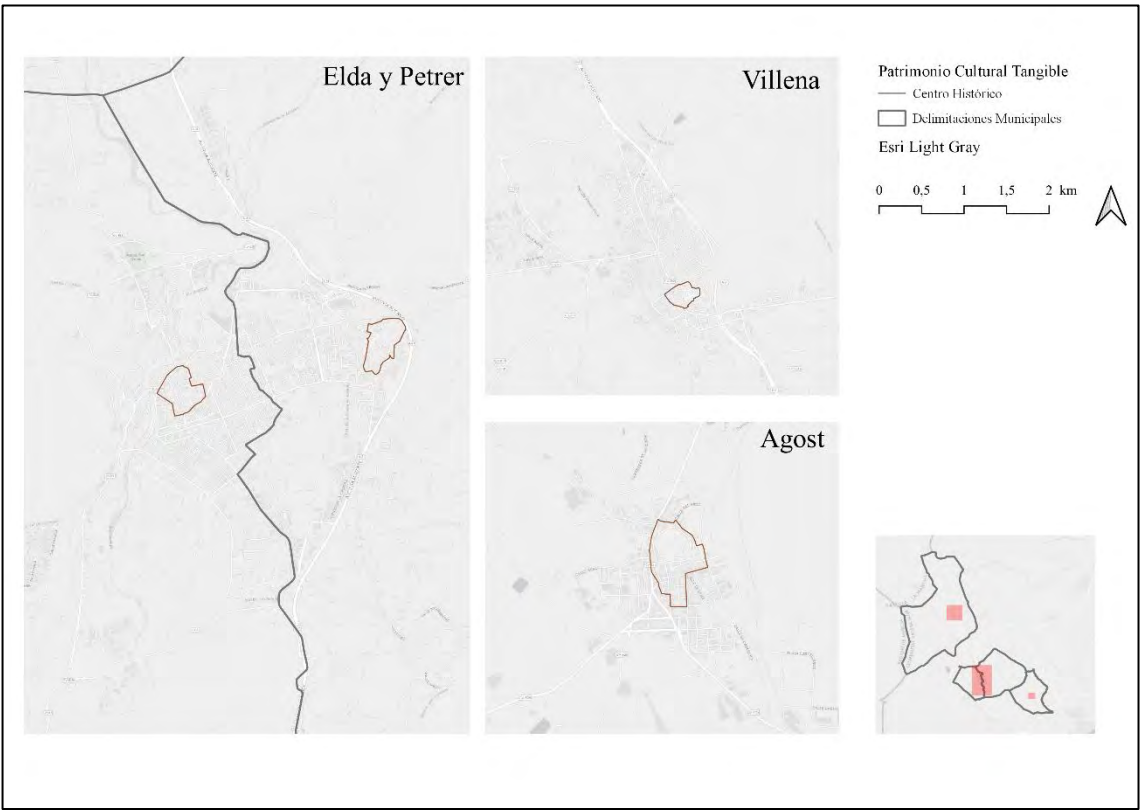
3.3 PATRIMONI CULTURAL TANGIBLE

El patrimoni cultural tangible es refereix als elements materials que constitueixen una part significativa de la identitat històrica i cultural d'una comunitat. Inclou edificacions, monuments, espais urbans, objectes i llocs que, pel seu valor històric, artístic o social, es converteixen en testimonis de l'evolució d'una regió. En aquest apartat es fa un anàlisi dels components més destacats del patrimoni tangible d'Agost, Villena, Elda i Petrer, dividint-los en categories que subratllen la seva rellevància històrica i cultural.

3.3.1 Centres històrics i morfologia urbana

Els centres històrics són el nucli d'identitat de les localitats, on la morfologia urbana reflecteix l'evolució de la seva història i cultura. Aquestes àrees solen conservar traçats medievals, influències islàmiques i característiques pròpies de les diferents èpoques que les han modelat. En aquest apartat, s'analitzen els elements urbans més destacats d'Agost, Villena, Elda i Petrer (veure Mapa 3.4), explorant com els seus centres històrics expliquen les històries dels seus pobles i l'adaptació als temps moderns.

Mapa 3.4. Mapa dels centres històrics i morfologia urbana

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

Centre Històric d’Agost

El centre històric d'Agost és una joia urbanística que reflecteix les empremtes del seu passat medieval. Aquest nucli antic conserva el traçat estret i sinuós característic de les poblacions d'origen àrab, amb carrers empedrats que conviden a recórrer la seva història. La influència musulmana es percep en la disposició de les seves carreretes, que s'adapten al relleu del terreny, oferint racons pintorescos i acollidors.

Entre els punts més destacats del nucli històric es troba l'Església Parroquial de Sant Pere Apòstol, construïda entre els segles XVI i XVII. Aquesta església, amb el seu imponent campanar, combina estils renaixentistes i barrocs, i és un testimoni de l'evolució arquitectònica de la vila. El seu interior acull valuoses obres d'art sacre que mereixen ser admirades.

Un altre espai emblemàtic és la Plaça d'Espanya, situada al cor del municipi. Aquest lloc no només és un punt de trobada per a residents i visitants, sinó també el centre d'esdeveniments culturals i festius que mantenen viva la tradició d'Agost. La plaça, envoltada d'edificis històrics, conserva el caràcter genuí de la localitat i és un excel·lent punt de partida per explorar el nucli antic. (Agost A. , 2024)

Centre Històric: Nucli Antic de Villena

El centre històric de Villena és un dels majors atractius de la ciutat i va ser declarat Bé d'Interès Cultural l'any 1968 a causa de la seva riquesa històrica i patrimonial. Aquest nucli antic conserva l'estructura típica de les ciutats medievals, amb carrers estrets i sinuosos que neixen del seu origen islàmic. Entre els punts més destacats es troba

la Plaça de Santiago, un lloc central a la vida de Villena des de temps antics. Aquí es troben edificis emblemàtics que mostren l'evolució arquitectònica de la ciutat al llarg dels segles.

Un altre dels elements notables del nucli antic és l'Església de Santa Maria, una joia del gòtic valencià que combina elements arquitectònics i decoratius de gran valor artístic. La seva majestuosa façana i el seu imponent interior són prova de la importància religiosa i cultural de Villena durant l'Edat Mitjana. A més, les muralles que en el seu moment van protegir la ciutat encara conserven alguns trams i portes, com la Porta d'Almansa, que evocuen el seu passat defensiu.

Caminar pel nucli antic de Villena és com viatjar en el temps, ja que els seus carrers i racons transmeten l'essència de la història de la ciutat. A més, el barri acull múltiples esdeveniments culturals i turístics que conviden els visitants a conèixer de prop el seu llegat històric. (Villena A. , 2024)

Centre Històric d’Elda

El centre històric d'Elda té els seus orígens en una antiga alqueria islàmica. Una alqueria és un poble o caseriu petit que deriva d'una casa de labor, amb totes les seves parcel·les agrícoles i ramaderes per a la supervivència i el desenvolupament de la població i el territori. Aquesta és una unitat territorial característica de l'est i sud-est de la Península Ibèrica durant el domini musulmà.

Amb el pas del temps i la caiguda de l'Imperi Islàmic de Al-Àndalus, Elda entra en una transformació del seu nucli urbà amb una expansió i consolidació d'una petita vila medieval. Algunes de les seves mesquites es converteixen en ermites i esglésies, com és el cas de l'ermita de Sant Antoni o el castell que presideix el centre històric d'Elda.

La seva morfologia és típica de les ciutats i viles medievals amb un traçat irregular, amb poca planificació i amb una importància de les places i placetes com a nodes de les relacions socials atretes per activitats econòmiques vinculades amb el comerç, com són els mercats.

Centre Històric de Petrer

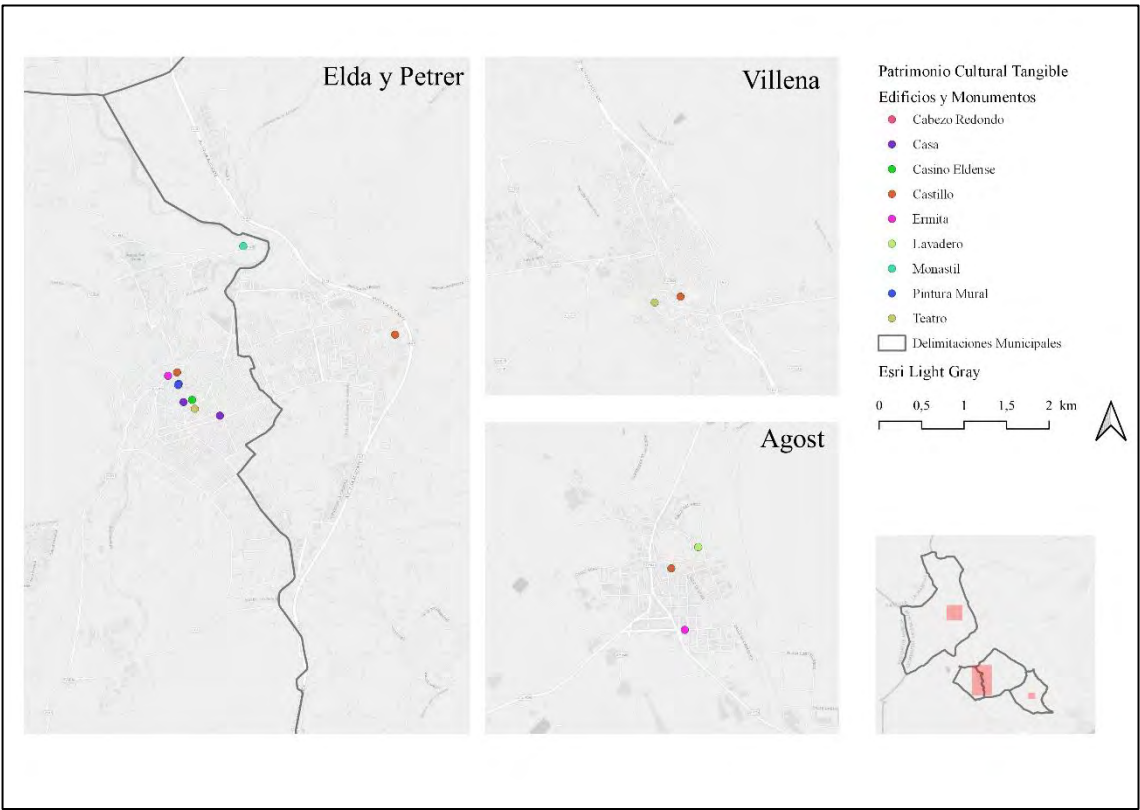
Segons Verdú (2020, p. 51), el centre històric de Petrer es caracteritza per una morfologia típica dels "pobles-castell", amb una evolució marcada per la seva ubicació en un terreny muntanyós. Verdú exposa com, inicialment, l'assentament es va desenvolupar al voltant del Castell de Petrer, el qual, en localitzar-se en un turó estratègic, oferia protecció i visibilitat sobre la vall del Vinalopó. A partir d'aquest nucli original, les llars es van expandir per les vessants properes, configurant un entramat urbà de carrers estrets, sinuosos i amb desnivells, adaptats al terreny. Amb el pas del temps, el creixement urbà va descendir cap a la base del turó, on els carrers es van fer més rectes i es van densificar.

Com a part del centre històric també es troben les ermites del Santíssim Crist i de Sant Bonifaci, situades a les vessants de l'Altico, un altre turó destacat del municipi. A aquestes s'afegeix l'Església de Sant Bartomeu Apòstol, situada a la Plaça de Baix, la qual, juntament amb la Plaça de Dalt, s'han constituït des del segle XVIII com un espai central per a activitats administratives, socials i comercials a Petrer. (Petrer A. d., 2024)

3.3.2 Edificis i monuments singulars

Els edificis i monuments singulars són testimonis arquitectònics que destaquen per la seva rellevància cultural, artística o històrica. Aquests elements no només defineixen la identitat visual de les localitats, sinó que també narren episodis clau del seu passat. En aquest apartat, s'examinen els immobles més emblemàtics d'Agost, Villena, Elda i Petrer, analitzant la seva funció original, la seva evolució i la seva importància actual en el context cultural. (Veure Mapa 3.5).

Mapa 3.5. Mapa dels Edificis i monuments singulars

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

Edificis i monuments: Agost

- Casa de la Cultura

La Casa de la Cultura d'Agost és un clar exemple del compromís de la localitat amb la preservació del seu patrimoni cultural i la promoció d'activitats dinàmiques per a la comunitat. Aquest edifici històric ha estat acuradament restaurat per mantenir la seva essència tradicional, alhora que s'ha modernitzat per adaptar-se a les necessitats actuals.

La Casa de la Cultura acull una àmplia varietat d'activitats, com exposicions temporals, cicles de conferències, presentacions literàries i tallers. Aquest espai s'ha convertit en un punt neuràlgic per a la vida cultural d'Agost, on es fomenta la participació ciutadana i es dona a conèixer el llegat artístic de la regió. A més, la seva arquitectura combina elements tradicionals, com els arcs i els sostres alts, amb instal·lacions contemporànies que fan d'aquest lloc un referent cultural tant per als habitants com per als visitants. (Aseci, Casa de la Cultura de Agost, 2024)

- Mural "El Terrissaire"

El mural "El Terrissaire", ubicat a la Plaça d'Espanya, és una de les expressions artístiques més icòniques d'Agost. Aquest mural, de gran format, ret homenatge a la tradició terrissaire que ha definit l'economia, la cultura i la identitat del municipi durant segles.

L'obra representa un terrisser en ple procés de treball, modelant l'argila en el seu torn, i captura amb gran sensibilitat l'essència d'aquest ofici artesanal. La ceràmica d'Agost, reconeguda tant a nivell regional com nacional, s'ha

mantingut viva al llarg de generacions, i aquest mural simbolitza el respecte i l'admiració per aquest art. A més de ser un atractiu visual, el mural "El Terrissaire" reforça el vincle entre el passat i el present, recordant als habitants i visitants la importància de preservar aquestes tradicions. (d'Agost, 2024).

- Font de l'Abeurador – Safareig

La Font de l'Abeurador, datada en 1699, és la font més antiga d'Agost, clau en el seu patrimoni hidràulic i social. Proporcionava aigua potable a la població, al bestiar i a les terrisseries, essencials per a l'elaboració de fang. La pedra de la font conserva les marques de l'ús continu per part dels càntirs, símbols de la vida quotidiana.

El safareig, connectat a la font mitjançant l'aigua canalitzada des de El Bull, tenia quatre piques: per esbandir, roba blanca, roba de color i roba especialment bruta. El seu disseny sostenible permetia reutilitzar l'aigua sobrant per regar horts. Fins als anys 70, en absència d'aigua corrent, va ser un espai de treball i trobada per a les veïnes.

Aquest conjunt històric reflecteix com els recursos naturals eren gestionats per satisfer les necessitats bàsiques, deixant un important llegat cultural. (Crespo, 2017).

Edificis i Monuments: Villena

- Casa Consistorial de Villena

La Casa Consistorial de Villena, actual seu de l'Ajuntament, és un dels edificis més emblemàtics de la ciutat. Construïda al segle XVI, aquest edifici renaixentista destaca pel seu elegant disseny arquitectònic. La seva façana, adornada amb elements clàssics com columnes i arcs, reflecteix la importància de Villena com a centre administratiu i cultural durant el Renaixement.

L'interior de la Casa Consistorial no és menys impressionant. Conté diverses sales que conserven elements decoratius originals, com sostres enteixinats de fusta i mobiliari històric, que transporten els visitants a una època d'esplendor. A més, l'edifici ha estat testimoni de decisions polítiques i socials importants al llarg de la història de Villena.

Avui dia, la Casa Consistorial segueix sent un símbol de la ciutat, tant pel seu valor patrimonial com pel seu paper com a centre administratiu. És un lloc que mereix una visita per admirar la seva arquitectura i conèixer més sobre la història de la localitat. (Villena A. d., 2024)

- Cabezo Redondo

El Cabezo Redondo, situat a Villena (Alacant), és un jaciment de l'Edat del Bronze d'uns 3.500 anys d'antiguitat. La seva ubicació estratègica, al costat de la desapareguda llacuna de Villena, oferia recursos essencials i afavoria el comerç i el control territorial.

Destaca pel seu urbanisme avançat, amb habitatges en illes, forns i bancs adossats. Es calcula que va acollir entre 500 i 750 habitants. Entre els seus descobriments destaca el Tesorillo del Cabezo Redondo i el Tresor de Villena, amb 59 peces d'or, plata i ambre, un dels més importants d'Europa Occidental. Declarat Bé d'Interès Cultural, el jaciment reflecteix una societat complexa i permet conèixer la seva història a través de visites guiades. (Villena A. , Cabezo Redondo, 2024)

- Teatre Chapí

El Teatre Chapí, situat a Villena, Alacant, és un destacat espai cultural dedicat al compositor local Ruperto Chapí. Inaugurat el 1925, aquest edifici emblemàtic s'ha convertit en un referent tant arquitectònic com artístic a la regió.

És un dels teatres més actius de la Comunitat Valenciana, acollint una variada programació que inclou teatre, música, dansa, cinema i tallers.

El teatre també compta amb la seva pròpia orquestra simfònica, l'Orquestra Simfònica del Teatre Chapí, que participa en nombrosos concerts i esdeveniments culturals al llarg de l'any. Aquest espai no només és un centre d’espectacles, sinó que també té un paper important en la promoció de la cultura i les arts escèniques a la ciutat i als voltants.

Amb una oferta diversa i un disseny arquitectònic singular, el Teatre Chapí és un punt de trobada per als amants de l'art i la cultura a Villena. La seva història i programació continuen atraient públic de totes les edats, consolidant-lo com un símbol cultural de la ciutat. (Villena A. , Teatro Chapí, 2024)

Edificis i Monuments: Elda

- Pintura mural

És una pintura mural que data de 1907 i va ser creada per Bernardo Carratalá Poveda (1887-1965). Originalment, la pintura va ser concebuda per al sostre del dormitori del matrimoni de Vicente Amat i Rafaela Lorenzo, al carrer Puríssima nº 31. Carratalá, amb el temps, es va convertir en un prestigiós escenògraf i pintor.

El mural representa una al·legoria del dia naixent, amb una figura femenina que simbolitza l'albada. Aquest mural és la seva primera obra coneguda. Actualment, es troba al vestíbul de l'Ajuntament d'Elda, donat l'estat de conservació de l'edifici original, la família Navarro-Escolano, propietària, va cedir l'obra a l'Ajuntament. (Elda A. , Patrimonio historico, 2024)

- Castell-Palau d’Elda

El Castell-Palau d’Elda està declarat Bé d'Interès Cultural. Va començar com un castell islàmic, aixecat per l'Imperi Almohade (dinastia musulmana que va dominar el nord d'Àfrica i la península ibèrica entre els segles XII i XIII), però amb el pas del temps ha sofert conquestes i transformacions arquitectòniques, segons les noves tècniques i la cultura de la societat que el posseïa.

Al llarg dels segles, ha passat de ser un alcàsser islàmic a un castell senyorial i finalment un palau comtal. Actualment, hi ha un Pla Director en desenvolupament que busca la recuperació del castell per a la seva obertura al públic en un futur proper. (Elda A. , Turismo Elda, 2024).

- Monastil

El Monastil és un jaciment arqueològic de gran valor patrimonial i històric. També és un Bé d'Interès Cultural, gràcies a l'abundant quantitat de restes arqueològiques trobades, que abasten des de l'Edat del Bronze fins al segle XX. Durant el període bizantí i visigot, es va construir una església, dels vestigis de la qual encara es conserven restes al jaciment.

Gran part de les peces trobades formen part del Museu Arqueològic d'Elda, on es conserven en molt bon estat i estan obertes al públic. (Elda A. , Turismo Elda, 2024)

Edificis i Monuments: Petrer

- Església de Sant Bartomeu Apòstol

L'Església de Sant Bartomeu, situada a la Plaça de Baix, és un dels edificis més destacats del nucli històric de Petrer. Els seus orígens es remunten a un petit temple cristià d'orientació sud-nord, amb un únic campanar, en contrast amb l'església actual, orientada est-oest i amb dos campanars.

En el període dels segles XVII-XIX, l'església va ser objecte de diverses reformes, experimentant una sèrie de transformacions arquitectòniques que s'adaptaven a les necessitats litúrgiques i als estils predominants de cada època.

Un aspecte particular de l'església són els grafitis trobats principalment a la torre dreta del campanar. Aquests dibuixos i textos abasten un període des de mitjan segle XIX fins a temps recents i proporcionen informació sobre els aspectes sociològics i culturals dels autors, així com sobre l'evolució del temple al llarg dels segles. (Petrer A. , 2024)

3.3.3 Castells i fortificacions

Els castells i fortificacions són vestigis del passat militar i defensiu d'una regió, reflectint els desafiaments estratègics i polítics que van marcar la seva història. Aquestes estructures, generalment situades en punts estratègics, no només ofereixen una finestra al passat medieval, sinó que també s'han convertit en importants atractius turístics. Aquest apartat aborda els castells i fortificacions d'Agost, Villena, Elda i Petrer, destacant el seu paper històric i el seu estat actual. (Veure Mapa 3.6).

Mapa 3.6. Mapa dels Castells i fortificacions

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

Castell d’Agost

El Castell d'Agost, també conegut com el Castell de la Mola, és una impressionant fortalesa que s'alça sobre un turó, dominant el paisatge de la comarca. Aquest castell, d'origen musulmà, va ser construït durant els segles XI i XII com a part del sistema defensiu de la regió. La seva ubicació estratègica permetia controlar el pas entre l’interior i la costa, fet que el va convertir en un punt clau durant la Reconquesta i els conflictes posteriors.

Encara que actualment el castell es troba en estat de ruïnes parcials, els elements arquitectònics encara conservats, com els restes de les seves muralles i torres, mostren la seva grandesa original. Des del castell, els visitants poden gaudir d'unes vistes panoràmiques espectaculars dels voltants, que inclouen el nucli urbà d'Agost i els camps de cultiu que envolten la localitat.

El castell no només és un símbol de la història militar d'Agost, sinó també un lloc carregat de valor cultural i sentimental per als seus habitants. La seva conservació i obertura al públic són un exemple de l'esforç per preservar el patrimoni històric de la localitat. (Valenciana, 2024)

Castell de Villena: Castell de la Talaia

El Castell de la Talaia és un dels majors atractius turístics i culturals de Villena. Aquest impressionant castell medieval, d'origen almohade, va ser construït al segle XII i posteriorment adaptat a les necessitats defensives cristianes després de la Reconquesta. La seva ubicació estratègica sobre un turó permet dominar tota la ciutat i la vall circumdant, fet que el va convertir en una peça clau per a la defensa de la regió durant segles.

El castell compta amb una doble muralla i diverses torres, sent la Torre de l'Homenatge la més destacada pel seu volum i les seves vistes panoràmiques, que permeten contemplar la ciutat i els seus voltants. A més, al seu interior es conserven restes d'aljubs, patis i sales que mostren com era la vida en aquesta fortalesa durant l'Edat Mitjana.

Al llarg dels anys, el Castell de la Talaia ha estat testimoni de nombrosos esdeveniments històrics, des de batalles durant la Reconquesta fins al seu ús com a presó en segles posteriors. Actualment, el castell ha estat restaurat i s'ha convertit en un símbol de Villena, atraient milers de visitants cada any que desitgen conèixer més sobre la seva història i gaudir de les seves magnífiques vistes. (Villena T. , Castell de la Talaia, 2024)

Castell d'Elda: Castell-Palau d'Elda

El Castell-Palau d'Elda està declarat com a Bé d'Interès Cultural. Va començar sent un castell islàmic, aixecat per l'Imperi Almohade, però amb el pas del temps ha sofert conquestes i transformacions arquitectòniques, en funció de les noves tècniques i de la cultura de les societats que el van posseir.

Al llarg dels segles, ha passat de ser un alcàsser islàmic a un castell senyorial i, finalment, a un palau comtal. Entre les seves característiques destaquen les adaptacions arquitectòniques realitzades en cada etapa, com la incorporació d'elements renaixentistes durant l'etapa cristiana.

Actualment, el castell està subjecte a un Pla Director que busca la seva recuperació i obertura al públic. Aquest esforç no només apunta a preservar el patrimoni, sinó també a revitalitzar l’interès per la història local.. (Elda T. , 2024)

Castell de Petrer

Localitzat en un petit turó, el Castell de Petrer s’erigeix com un dels principals referents turístics, culturals i arquitectònics del municipi. El seu origen es remunta a la segona meitat del segle XII, en època almohade (dinastia musulmana que va dominar el Nord d’Àfrica i la península Ibèrica entre els segles XII i XIII), amb evidències d’ocupació prèvia en l’època califal (segles X-XI).

Durant la conquesta cristiana, el castell va adquirir rellevància estratègica en trobar-se en un territori fronterer entre els regnes de Castella i Aragó. Al llarg del període de la baixa edat mitjana, el castell va experimentar diverses modificacions arquitectòniques associades al seu ús militar i senyorial. Entre els segles XIII i XIV, es van dur a terme reformes significatives, com la restauració de muralles, la incorporació de maçoneria i carreus, i la transformació de la torre interior, creant espais com una capella dedicada a Santa Catalina i un aljub.

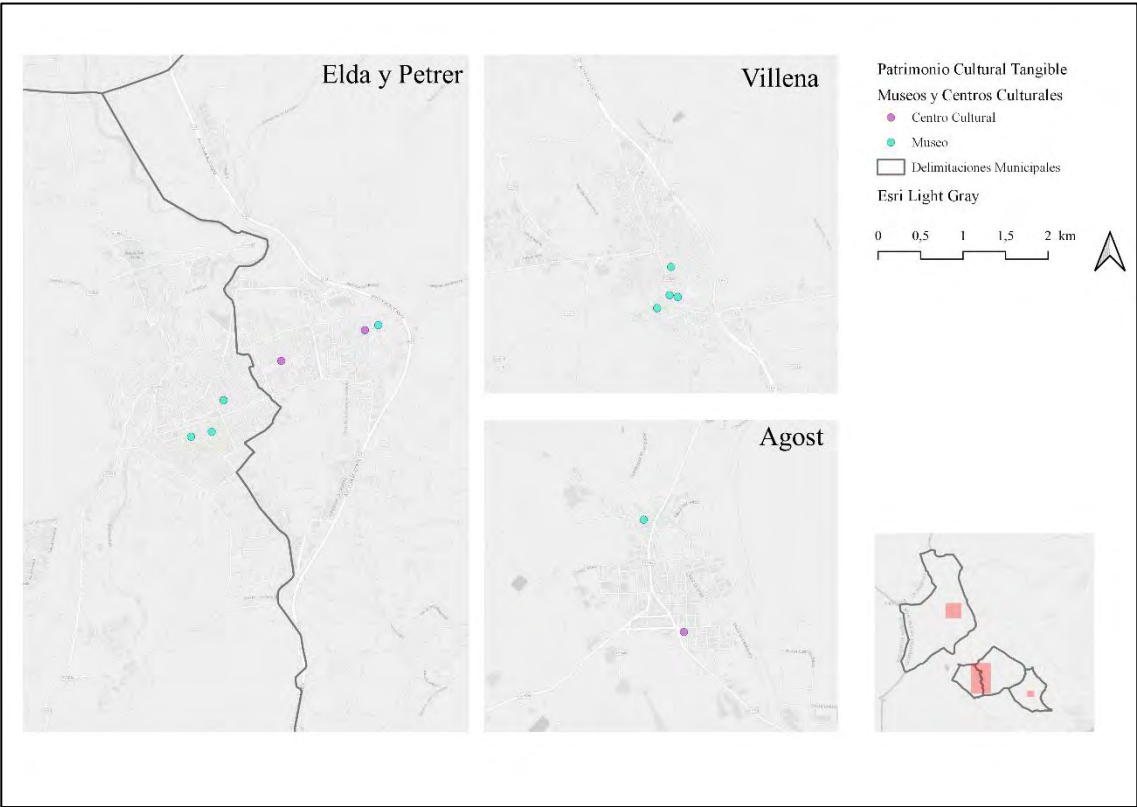
Després de l’expulsió dels moriscos el 1609, el castell va perdre la seva funció defensiva i va ser progressivament abandonat fins al segle XVIII. No obstant això, el 1974, l’Ajuntament de Petrer va iniciar la seva restauració, sent declarat Monument Històric-Artístic el 1982.

Una característica única del castell són els grafitis trobats a la sala carcerària de la torre, que van sortir a la llum durant les tasques de restauració. Aquests grafitis ofereixen una visió única de l’experiència humana en condicions de reclusió durant la Baixa Edat Mitjana.. (Petrer O. T., 2024)

3.3.4 Museus i centres culturals

Els museus i centres culturals són espais dedicats a la conservació, investigació i difusió del patrimoni cultural d’una comunitat. A través de col·leccions, exposicions i activitats educatives, aquests llocs fomenten la connexió entre el passat i el present, permetent a les generacions actuals comprendre i valorar el seu llegat. Aquest apartat explora els principals museus i centres culturals d’Agost, Villena, Elda i Petrer, destacant el seu paper com a dinamitzadors culturals. (Ver Mapa 3.7).

Mapa 3.7. Mapa dels museus i centres culturals

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

Museus i centres culturals: Agost

- Museu de la Terrisseria

El Museu de la Terrisseria d’Agost és un dels majors atractius culturals del municipi i un lloc imprescindible per comprendre la importància de la ceràmica en la seva història. Ubicat en una antiga fàbrica de ceràmica, el museu ha estat dissenyat per oferir una experiència immersiva que combina tradició i modernitat.

A l’interior, els visitants poden explorar exposicions permanents i interactives que mostren el procés de fabricació de la ceràmica, des de l'extracció del fang fins al modelatge, la decoració i la cocció en forns. També s'exhibeixen peces històriques i contemporànies, que destaquen per la seva qualitat artística i el seu valor funcional.

El museu no només és un espai d'exhibició, sinó també un centre educatiu on s'organitzen tallers i demostracions en viu, permetent als visitants participar activament i aprendre dels artesans locals. Aquest espai juga un paper crucial en la preservació i promoció de la tradició terrissera, consolidant Agost com un referent en aquest àmbit dins de la Comunitat Valenciana. (Agost T. , 2024)

- Casa de la Cultura d’Agost

La Casa de la Cultura d’Agost, situada a l'Avinguda de Xixona n° 2, és un destacat centre cultural de la localitat. Aquest espai ofereix una variada programació que inclou cursos, tallers, exposicions i concerts, fomentant l’aprenentatge continu i l’intercanvi d’idees.

Recentment, la sala d’actes de la Casa de la Cultura ha estat renovada amb noves butaques, moqueta, telons i cortines, millorant considerablement l’ experiència dels assistents. Aquestes millores han comptat amb una inversió important, recolzada per una subvenció de la Conselleria de Cultura.

La Casa de la Cultura s’ha consolidat com un espai obert i acollidor, promovent l’art i la cultura i posicionant-se com un referent a la comarca. (Aseci, Casa de la Cultura de Agost, 2024)

Museus i centres culturals: Villena

- Museu Arqueològic José María Soler (Villena)

El Museu Arqueològic José María Soler, ubicat al Palau Municipal, és un dels espais culturals més destacats de Villena. Aquest museu porta el nom de l'arqueòleg José María Soler, responsable del descobriment del famós Tresor de Villena, una de les col·leccions d'or prehistòric més importants d'Europa.

Aquesta troballa, composta per peces que daten de fa més de 3.000 anys, inclou braçalets, bols i altres objectes d’or i plata, i es considera un tresor d'incalculable valor. El museu no només alberga aquesta impressionant col·lecció, sinó també una àmplia varietat d'objectes arqueològics que abasten des de la prehistòria fins a l’època romana i medieval.

Entre les peces més destacades es troben ceràmiques, eines i restes arquitectòniques que mostren l’evolució de les diferents cultures que van habitar Villena i els seus voltants. A més, el museu organitza exposicions temporals i activitats educatives, convertint-lo en un espai ideal tant per a estudiants com per a amants de la història. La seva visita és fonamental per entendre la riquesa cultural i històrica de Villena.. (Villena M. d., 2024)

- Museu del Càntir de Villena

Fundat el 1970 pel col·leccionista Pablo Castelo Villaoz, aquest museu exhibeix una extensa col·lecció de més de 1.200 cànirs procedents de diverses parts del món. Les peces, elaborades en materials que van des de la fusta fins a la ceràmica, presenten una gran varietat de formes i estils, oferint una visió detallada d’aquest objecte tradicional en diferents cultures.

El museu està situat a la casa del fundador, al carrer del Rector Azorín, 5, de Villena, construïda a principis del segle XX, que ha conservat en gran mesura la seva estructura original, incloent-hi una cuina amb eines tradicionals de l’època. (Botijo, 2024) (Villena T. , Museo Fester, 2024)

- Museu Fester

Inaugurat el 1981 i reconegut oficialment el 1996, el Museu Fester es troba a la "Casa del Fester", una casa-palau de quatre plantes que reflecteix l’arquitectura burgesa del segle XIX. Aquest museu està dedicat a la història de les Festes de Moros i Cristians de Villena des del segle XIX, albergant una important col·lecció d’objectes relacionats amb aquestes festivitats, incloent-hi vestits, imatges, cartells i programes publicats al llarg dels anys.

- Museu Escultor Antonio Navarro Santafé

Aquest museu ret homenatge a l'escultor villenenc Antonio Navarro Santafé, conegut per obres emblemàtiques com L'Os i l’Arboç a Madrid. El museu exhibeix una àmplia mostra del seu treball, incloent-hi escultures, esbossos i documents que ofereixen una visió completa de la seva trajectòria artística. Ubicat en un edifici històric, l'espai també destaca per la seva arquitectura i per albergar exposicions temporals que complementen la col·lecció permanent.. (Villena T. , 2024)

Museus i centres culturals: Elda

- Museu del Calçat

El Museu del Calçat José María Amat Amer explica i representa la històrica vinculació de la ciutat d'Elda amb la indústria del calçat. Encara que se centra principalment en la sabata femenina, no exclou altres varietats, i alberga una de les millors col·leccions de sabates, amb reconeixement internacional.

El museu ofereix exposicions que mostren el procés de disseny i fabricació del calçat, juntament amb exemples de sabates històriques i contemporànies. A més, destaca per incloure mostres de calçat utilitzat per figures cèlebres i una col·lecció única d'eines, motlles i maquinàries associades a aquesta indústria. (Elda T., Museu del calçat, 2024)

- Museu Arqueològic

El Museu Arqueològic d'Elda alberga una variada col·lecció de peces trobades al jaciment del Monastil, el Castell-Palau i altres viles romanes del Vinalopó. Dividit en sales permanents i una sala temporal per a exposicions itinerants, el museu ofereix un recorregut històric que abasta des de la prehistòria fins a l'època moderna.

Entre les peces exposades destaquen eines, ceràmiques i objectes quotidians que reflecteixen l'evolució de les diferents civilitzacions que van habitar la regió.(Elda T. , Museo del calzado, 2024)

- Museu Etnològic

El Museu Etnològic d'Elda narra la cultura i les tradicions de la societat eldenca mitjançant objectes, imatges i documents que reconstrueixen el seu passat. Creat el 1995 per l'Associació del Patrimoni Històric i Cultural d'Elda, aquest museu és un espai clau per comprendre les relacions socials i l'evolució de la vida quotidiana a la ciutat. (Elda T. , Museo Etnologico, 2024)

Museus i centres culturals: Petrer

- Museu Dámaso Navarro

El Museu Arqueològic i Etnològic Municipal Dámaso Navarro és un espai destacat en la infraestructura cultural de Petrer. Aquest museu alberga una col·lecció representativa de les restes culturals i materials del municipi des de la prehistòria fins a l'època contemporània.

La col·lecció arqueològica inclou més de 250 objectes distribuïts en períodes històrics com el prehistòric, clàssic i medieval, amb èmfasi en les èpoques ibèrica i romana. Entre les peces més notables figuren un exvot de bronze ibèric, fragments de mosaics romans i restes arquitectòniques d'època tardoromana.

A la seva secció etnològica, el museu recrea oficis tradicionals com la fusteria, ferreria, sabateria i terrisseria, mostrant a més utensilis domèstics i eines agrícoles. Aquesta secció permet als visitants conèixer els costums i modes de vida del Petrer preindustrial.

A més de la seva funció expositiva, el museu exerceix un paper actiu en la gestió del patrimoni cultural local, incloent excavacions, catalogació i difusió educativa. Aquest espai no només preserva el llegat material de Petrer, sinó que també fomenta la integració de la memòria històrica en la identitat contemporània de la comunitat. (Damarso, 2024)

- El Forn Cultural

El Forn Cultural de Petrer és un espai emblemàtic situat a la plaça Francisco López Pina. El seu nom i disseny evocuen els antics forns utilitzats per la indústria ceràmica, una activitat de gran rellevància històrica a la localitat. Aquest edifici ha estat rehabilitat per convertir-se en un centre cultural multifuncional que alberga una àmplia programació d'activitats culturals i artístiques.

L'espai acull exposicions temporals, presentacions literàries, conferències, recitals i projeccions, destacant-se com un punt de trobada per a la comunitat i un referent per a artistes i creadors locals. La seva versatilitat permet adaptar-se a diferents esdeveniments, fomentant la participació ciutadana i la difusió del patrimoni cultural de Petrer.

El Forn Cultural és un símbol del compromís de Petrer amb les seves tradicions i amb la modernització de les seves infraestructures culturals. És un lloc acollidor que enriqueix la vida cultural de la localitat i reforça la seva identitat com un municipi que aposta per la promoció de les arts i la cultura.. (Petrer A. , Forn Cultural, 2024)

- Centre Cultural de Petrer

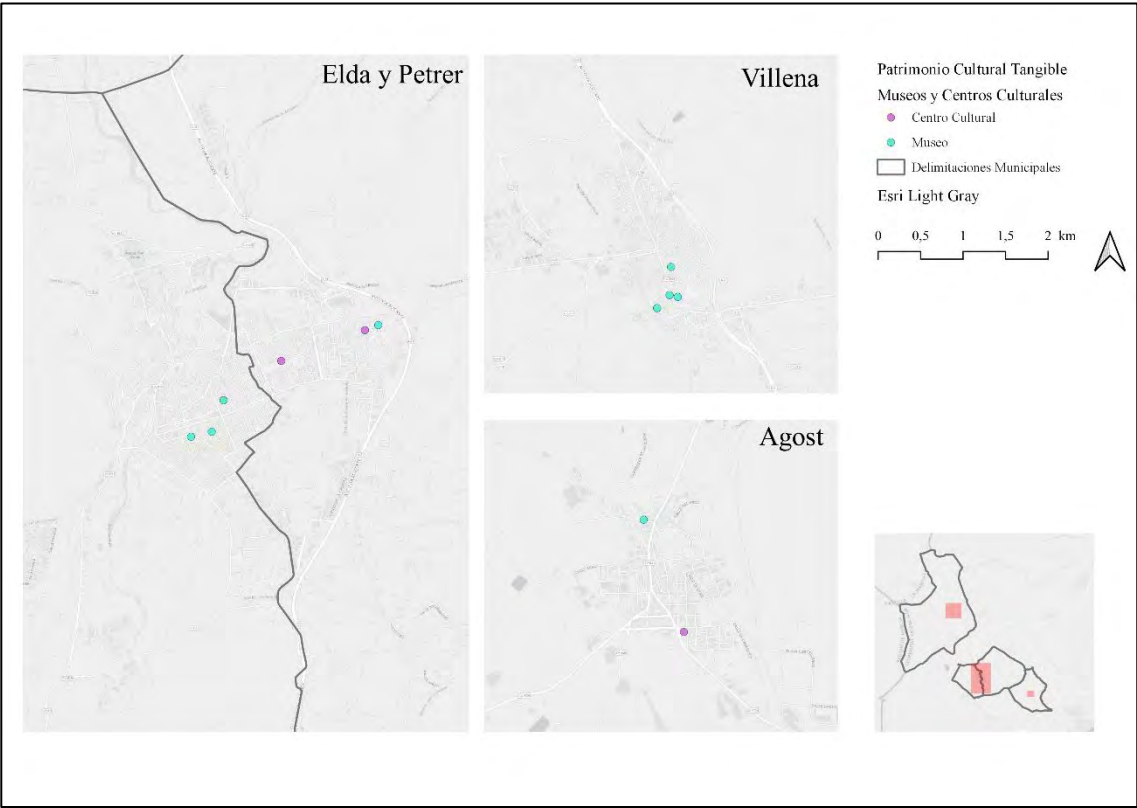
Localitzat al carrer Sant Bartomeu, 5, el Centre Cultural de Petrer és un dels principals referents culturals de la localitat. Aquest espai ofereix una variada programació que inclou exposicions, conferències, tallers de formació, i espectacles artístics, atraient tant als residents com als visitants. Amb una gestió centrada en la promoció de la cultura, el centre s'ha convertit en un punt de referència per a esdeveniments culturals de gran qualitat, consolidant el seu paper com a motor del desenvolupament cultural a la regió. (Petrer A. , Conceheria de Cultura y Patrimonio, 2024)

3.3.5 Turisme de memòria històrica

El turisme de memòria històrica busca preservar i transmetre el llegat dels esdeveniments que han marcat la història d'una comunitat. Aquest tipus de turisme posa en valor llocs, monuments i testimonis associats a moments clau del passat, com ara conflictes bèl·lics, processos de resistència o transformacions socials.

En aquest apartat, s’analitzen els recursos d’Agost, Villena, Elda i Petrer relacionats amb la memòria històrica, destacant la seva importància per comprendre l'impacte del passat en la configuració del present. (Veure Mapa 3.8).

Mapa 3.8. Mapa de memòria històrica

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de l'ajuntament d'Agost, Elda, Petrer i Villena; l'Institut Cartogràfic de València i Google Maps.

Castell d’Agost

El Castell d’Agost exerceix un paper important en el turisme de memòria històrica, ja que ha estat testimoni d’esdeveniments clau que han marcat el desenvolupament de la localitat. Durant l’època musulmana, aquesta fortalesa va ser un punt estratègic crucial per al control de la comarca, mentre que en els segles posteriors va formar part dels sistemes defensius cristians.

La seva història està vinculada a nombroses batalles i episodis de resistència local, fet que el converteix en un símbol d’identitat i fortalesa per al municipi. Avui dia, el castell és un lloc de visita obligada per a aquells que volen endinsar-se en el passat medieval d’Agost. La seva restauració i les iniciatives per fer-lo accessible al públic permeten als visitants gaudir no només de la seva arquitectura i vistes, sinó també de la seva importància com a testimoni viu de la història. (Valenciana, 2024)

Castell de Villena: Castell de la Talaia

El Castell de la Talaia no és només una joia arquitectònica, sinó també un lloc carregat de memòria històrica. Durant l'edat mitjana, va jugar un paper crucial com a punt defensiu i estratègic en les nombroses batalles que van tenir lloc a la regió.

La seva ubicació estratègica, en un punt clau entre Castella i Aragó, el va convertir en un enclavament de gran importància militar i política. A més, en èpoques posteriors, el castell va ser utilitzat com a presó i refugi, mantenint així la seva rellevància en la història local.

Utilitzarem la festa de Moros i Cristians com a eix vertebrador de tots els municipis en matèria de patrimoni immaterial, un element identitari comú en l'àmbit d'estudi. A més, també reflexionarem sobre les representacions culturals del Vinalopó lligades a la música, la indústria i l'artesanía, donant valor a la història del territori estudiat i aprofundint en les representacions de la identitat de la població que no siguin tangibles.

3.4.1 Moros y Cristians

La festa de Moros i Cristians és una teatralització històrica de la conquesta de Granada pels Reis Catòlics el 1492, que va posar fi al domini musulmà a la península, alhora que va consolidar la monarquia i el catolicisme en el territori ibèric (Morales Yago et al., 2018). Els diversos decrets emesos pels Reis Catòlics immediatament després de la conquesta, que instaven a la conversió de l'islam al cristianisme i la posterior expulsió dels conversos a principis del segle XVII, no van impedir la permanència de signes, aportacions científiques, filosòfiques, culturals i materials musulmanes en l'actual territori espanyol. Entre aquests, trobem la festa de Moros i Cristians. Aquesta va anar adquirint rang i notorietat, principalment, en els territoris del sud-est espanyol, és a dir, aquells territoris que van viure la conquesta i la reconquesta amb més intensitat i permanència (Checa, 2000).

La teatralització històrica expressa la dualitat entre el Moro i el Cristià, el “Vosaltres” i el “Nosaltres”. Lectures des de l'Antropologia Simbòlica conceptualitzen la festa com un mitjà ritual per a la negociació i creació de la identitat col·lectiva a través d'un mite d'unitat nacional en oposició a l'alteritat exòtica que, en aquest cas, suposa el musulmà. La festa dota els participants de tot un aparell simbòlic que permet als individus expressar les tensions, pors, inseguretats i incoherències significatives que perceben, en un entorn allunyat de les imposicions estatutàries de la jerarquia social. Segons aquesta premissa, la festa ha anat actualitzant els significats adherits al propi ritual en funció de les necessitats de representació social que han sorgit al llarg dels anys. Curiosament, en els darrers anys, a causa de processos de massificació, s'han invertit els papers, i és el turista qui sembla acudir a les festes per viure una experiència de l'altre a través de l'exotisme que suscita la celebració, que podem considerar majoritàriament i característicament alacantina (Perles, 2006).

Història de la festa de Moros i Cristians

La festa té el seu origen a l'edat mitjana. Lluny de representar una victòria i expulsió musulmana, la festa servia com a “representacions fictícies dels combats que estaven tenint lloc durant la Reconquesta” (Domene, 2002). La ciutat de Lleida, el 1150, després d'haver pertangut a l'Emirat de Còrdova i al Regne Tarifal de Lleida, es va convertir en el primer registre documentat de la festa en ser reconquerida i adherida a la corona aragonesa per Ramon Berenguer IV. Durant el casament de Ramon Berenguer IV -Comte de Barcelona- i Peronella -Hereva del Regne d'Aragó-, es va celebrar la primera festa de Moros i Cristians registrada, compartint espai i moment amb la unió del Comtat de Barcelona i la Corona d'Aragó (Amades, 1966).

La festa es va estendre per les grans ciutats, sent organitzada principalment pels gremis, fet que permet intuir-ne un cert caràcter popular. Aquest fet, no obstant això, és difícil de corroborar, ja que no existeixen grans registres de la festa popular de l'època. Tanmateix, sí que es disposa de documents sobre les festes de Moros i Cristians organitzades per la noblesa, ja que estaven vinculades a festes de la reialesa que commemoraven esdeveniments com una victòria militar, la canonització de sants, naixements, casaments i coronacions reials... (Domene, 2002).

La festa, malgrat celebrar-se principalment al sud-est espanyol, es troba també en altres geografies del món, ja que va ser exportada a Amèrica durant el procés de colonització. El territori que ens ocupa, Alacant, està posicionat com la zona lleuantina amb més documentació de la festa a l'edat moderna. Entre 1599 i 1789 es menciona diverses vegades el Castell d'Ambaixades -teatralització de les negociacions entre líders cristians i musulmans- i el Papàs -antecedent de l'actual figura de “La Mahoma”-. A més, la festa es menciona en alguns registres de l'edat moderna com a “*Pròpia d'Alacant*” (Gonzalez, 1996).

La popularitat de la festivitat es va estendre cap a ciutats adjacents més petites com Alcoi; a més, versions més humils de la celebració s'expressaven en localitats amb menor capacitat econòmica a través de les festes patronals i

reals. Aquestes es caracteritzaven per utilitzar la soldadesca disparant els seus arcabussos, que eren armes de foc militars portàtils utilitzades entre els segles XV i XVII, considerades les precursors dels fusells moderns (Domene, 1994).

Al segle XVI, en un context de Contrareforma Catòlica, les festes religioses comencen a adquirir un tint barroc i monumental. Aquest fet va afavorir l'adhesió de les festes de Moros i Cristians a les Festes Patronals a mitjan segle XVI. La capacitat dramàtica-teatral de la festa de Moros i Cristians encaixava perfectament amb les pretensions d'una església catòlica que començava a utilitzar el monumentalisme com a mètode simbòlic de persuasió religiosa. La representació, tot i centrar-se en la conquesta de Granada, registra algunes variacions, integrant teatralitzacions dels atacs dels pirates barbarescos. Hi va haver incursions verídicaament documentades des del segle XVI fins al XIX, l'expulsió de conversos del 1609, en què van participar les milícies provincials, van actuar en l'expulsió, i posteriorment els seus vestits, càrrecs militars i marxes van començar a ser utilitzats a la festa com la comparsa de cristians i actuacions de la Inquisició contra moriscos i conversos. Des del segle XVI fins al XVIII, la festa va experimentar petits canvis que establiran les bases de l'estil idiosincràtic de celebració lleuantina (Domene, 1994).

El segle XIX va ser un període de canvis històrics que afectaria la festa de Moros i Cristians. Un segle d'intents d'abolir una monarquia absoluta que es va veure qüestionada després del moviment il·lustrat i la falta d'eficàcia militar i administrativa davant la conquesta de Napoleó Bonaparte el 1808. L'abandonament de l'Antic Règim i l'arribada del Règim Liberal va suposar, entre altres coses, la supressió de festes reials que eren el context preferit de la festa de Moros i Cristians, i l'abolició de gremis que eren els organitzadors de la festa a les grans ciutats (Gonzalez, 1996). València, Alacant i Oriola, entre altres ciutats, van perdre les festes de Moros i Cristians. En aquest període, el municipi d'Alcoi comença a posicionar-se com un espai de referència per a la festa, ja que, malgrat els canvis polítics i econòmics, segueix celebrant la festa de Moros i Cristians (Domene, 2002).

La Guerra d'Independència (1808-1813), el procés de conquesta francesa i reconquesta espanyola va crear un "paral·lelisme entre els francesos i els moros de les nostres festes, tots ells invasors i vençuts al final" (Domene, 2002). Un fet que, en part, va revitalitzar la festa en aquells municipis que la celebraven. Un altre fet destacable és la diferenciació de les festes lleuantines de les del restant de la Península Ibèrica, que, com s'ha mencionat anteriorment, és característica del Sud-est espanyol. La variant sorgeix al nord d'Alacant i "es caracteritza per l'arcabuseria, els desfilades o 'Entrades'... la creació de nous textos d'ambaixades... i per l'existència de diverses comparses, que van sorgir al segle XIX de les antigues companyies d'arcabussers" (Domene, 2002). Les condicions econòmiques del nord d'Alacant, un dels centres de desenvolupament industrial i econòmic estatal del segle XIX -fabricació de calçat, indústria tèxtil i construcció de maquinària-, van permetre la innovació i inversió en nous elements performatius per a la festa, com van ser els castells d'ambaixades, noves comparses amb els seus respectius vestits, més actes emmarcats en esdeveniments de Moros i Cristians, major participació i poc rigor històric...

Com s'ha mencionat anteriorment, la participació de les milícies provincials en l'expulsió de conversos el 1609 pel decret del Rei d'Espanya i Portugal, Felip III, va influir en els vestits utilitzats a la festa i l'ús de l'arcabús. Entre les ciutats alacantines que fusionen la soldadesca i la representació de Moros i Cristians a la primera meitat del segle XIX, trobem a Petrer, Villena, Beneixama, Sax, Xixona, Ibi, Castalla, Cocentaina; i a la segona meitat del segle XIX a Onil, Biar i Banyeres (Domene, 2002).

Una de les activitats que es desenvolupaven a la festa, l'Ambaixada i el text que s'hi desenvolupava, va anar agafant forma durant els segles XVI i XVIII fins a la consolidació de textos específics a cada localitat. Els textos estan compostos en vers o prosa i contenen elements retòrics que al·ludeixen a simbolisme religiós, polític i cultural. Per exemple, els textos de l'ambaixada actuals de Villena, Sax i Petrer tenen origen a principis del segle XIX. Entre els documentats, podem trobar al Seminari Pintoresc Español (1839) fins i tot comèdies desenvolupades dins del text de les ambaixades com la d'Onil. Les ambaixades van introduir canvis en les representacions. D'una banda, es va introduir la soldadesca disparant arcabussos, que van assumir el rol de la comparsa cristiana, però mantenint els elements militars característics com vestit, càrrec i formes de desfilada. D'altra banda, es va introduir la comparsa dels moros, que va adoptar la mateixa estructura de càrrecs que la cristiana, però amb un estil de vestit turc, alguns

fins i tot inspirats en els mamelucs -grup de soldats capturats que serveixen com a tropes- vistos en l'Imperi Napoleònic durant la conquesta (Domene, 2002).

Es van seguir, principalment, dos esquemes festius a la variant llevantina: Algunes localitats com Banyeres, Cocentaina, Bocairent, Ontinyent, Muro... van adoptar l'esquema festiu d'Alcoi. Aquest dividia els tres elements característics de la festa -Entrada, Ambaixades, Música i Pólvora- en tres dies diferents. Tanmateix, gairebé totes les altres localitats seguien l'esquema festiu de Biar. Feien dues romeries traslladant el patró de la ciutat a la seva ermita mentre combinaven els tres elements de la festa en cadascun dels dies de festa. A més, alguns dels pobles van introduir elements diferents a les seves festes, creant certa diversitat dins de l'esquema festiu. Trobem, per exemple, el "Ball dels Espies" o "La Mahoma", que tenen origen a Biar (Domene, 2002).

Alguns esdeveniments de la festa, com l'entrada o la importància de càrrecs com el Capità i l'Alferes, desenvolupats a partir de l'esquema estatuari militar, no es van consolidar a la majoria de pobles de la variant llevantina fins gairebé principis del segle XX. L'entrada comença a mostrar la jerarquització socioeconòmica que començava a produir-se amb la indústria, sent els càrrecs de Capità i Alfirem ocupats per la classe burgesa; i l'entrada, un context idoni per mostrar el poder econòmic a través de vestits d'alt cost i detall (Domene, 2002).

Un altre fet rellevant que va començar a principis del segle XX a Alcoi va ser la preocupació per la historicitat de les comparses i vestits festers. Per exemple, a l'article 81 dels estatuts de 1900 de l'Associació de Sant Jordi, segons Mansanet (1981), es deia: "El disseny haurà de correspondre a tipus -tant cristians com moros- que hagin existit a la Península durant les èpoques de la dominació àrab i de la Reconquesta". Aquest element es va difondre a les altres ciutats a mitjans del segle XX amb l'auge de la indústria i la burgesia. A més, es va introduir música que s'assemblava a la imatge popular del que havien de ser les marxes mores i cristianes de l'època, ja que abans, només es reproduïen marxes militars.

Actualment, després de l'auge econòmic dels anys 60-80 produït per la indústria al nord d'Alacant, l'Entrada ha guanyat notorietat per sobre d'altres esdeveniments com l'Ambaixada o la Música i Pólvora; allargant-se de 45 minuts a finals del segle XIX a 6 hores, actualment, a Villena o 10 hores a Ontinyent. A més, aquesta es repeteix al dia següent amb ordres inverses d'entrada. La notorietat guanyada per l'Entrada es deu principalment a la gran massificació de la festa i l'aparició d'esquadres especials de vestits amb més rigor històric. Aquests fets van provocar la gairebé desaparició dels vestits originals de comparsa en algunes poblacions i fins i tot es van promoure regulacions que limitaven el nombre d'esquadres especials per fester.

La indústria tèxtil i el conjunt de clústers sorgits a la província d'Alacant que produeixen vestuari, entre altres, a produccions i superproduccions de cinema, han influït notablement en l'estil de vestit de les comparses especials, ja que alguns vestits s'assemblen a l'estil de vestuari de superproduccions com "Pirates del Carib" -comparsa dels Pirates que fa referència als pirates barbarescos-, o altres referències de la cultura pop nord-americana.

Festa recuperada o reinventada

Els castells, els més impressionants de l'època i altres d'attrezzo dissenyats per a la festa, es converteixen en el símbol identitari de l'espai que es troba en disputa entre els dos bàndols. Tanmateix, el final no varia: “els moros es rendeixen, els cristians guanyen” (Hertel, 2018). Durant les últimes dècades de canvi de model migratori, de país emissor a receptor, la festa ha suscitat discussions sobre la inclusivitat de les narratives de la reconquesta i alguns elements associats al ritual, com podrien ser el ninot de “La Mahoma” (Guía, 2014). Alguns autors han centrat la seva atenció en els processos de formació de la festa i dels diversos discursos que explícitament o implícitament conté. Des d'una perspectiva teòrica crítica de la història, la festa deixa entreveure el que Eric Hobsbawm (2006 [1983]) va anomenar “Inventing Traditions” - Història inventada. Durant l'auge del romanticisme al segle XIX, va haver-hi un gran interès en recuperar o redescobrir elements de la tradició del territori i reinterpretar el seu significat i valor a favor de la creació d'un significat comú de nació, religió, condició... Aquestes tradicions recuperades i reinterpretades acabaven per substituir, simplificar i reescriure els relats o esdeveniments originals al exposar la

població -la majoria amb baix capital cultural- contínuament a un relat històric en què ells participaven, fins i tot en la creació del mateix a través de la repetició constant (Hertel, 2018).

Clarament va existir un procés de conquesta àrab. Va existir la batalla de Covadonga de 722 d.C. en què el rei d'Astúries, Don Pelayo, va iniciar la resistència organitzada a l'avanç, en aquest cas de tropes de l'Emirat Omeia de Còrdova. També va existir la caiguda del Regne Granadí dirigit per Boabdil, sota el regnat de Castella i Aragó dels Reis Catòlics. Tanmateix, els relats de la reconquesta i les maneres de teatralitzar la festa de Moros i Cristians ometen i simplifiquen les complexes, inestables i fins i tot punitives relacions que mantenien els regnes cristians durant el procés de reconquesta. A través de la creació decimonònica d'un mite comú del “Nosaltres”, s'estableix i prioritza una identitat col·lectiva que obvia i realça fets a favor d'un relat discursiu (Hertel, 2018).

Els conceptes que al·ludeixen a les guerres a la península durant l'Edat Mitjana van canviant al llarg dels segles. A l'Edat Moderna predominava el concepte de “Restauració” que es vinculava a la “restauració de la fe cristiana, de l'honor i de les antigues estructures socials” (Hertel, 2018). El concepte de “Reconquesta” posava en valor el procés militar de conquesta i d'expulsió de l'estranger. Aquest últim concepte va ser utilitzat per primera vegada el 1795 al “Compendi cronològic de la Història d'Espanya” de José Ortiz i Sanz (Ríos Saloma, 2006) i durant el segle XIX va anar imposant-se progressivament. El concepte de Reconquesta implica una unitat preexistent “Proto-Nacional” que, sota interessos similars, desitjava re apropiar-se d'un espai usurpat per una altra unitat forana. Relat que obvia les complexes relacions entre monarques o dirigents de regnes cristians i àrabs, a favor de la creació del “mite polític nacional de més èxit” que “proporcionava una narració que donava sentit al passat, el legitimava i alhora feia una crida a una determinada actuació en el present” (Hertel, 2018).

A través del mite, els historiadors del segle XIX van ser capaços de crear un relat nacional del procés de guerres a la península durant l'Edat Mitjana, que “difuminava l'heterogeneïtat religiosa i política de l'Edat Mitjana i proporcionava una gran narrativa simplificadora, que proclamava la igualtat d'Espanya amb el catolicisme” (Hertel, 2018). Aquest relat, que passava per alt fets com les aliances matrimonials entre sobirans cristians i àrabs, semblava un intent de mantenir la unió d'un territori que vivia en progressiva fragmentació davant els diversos canvis i conflictes polítics del segle XIX, com les Guerres Carlistes, la Primera República, la Restauració Borbònica, i els moviments nacionalistes provincials com el Basc i el Català (Hertel, 2018). En un marc d'inestabilitat política i fragmentació nacional, les festes de Moros i Cristians oferien un espai liminal on es difuminaven les diferències ideològiques i polítiques al retroprojectar un passat mític d'unitat nacional i projectar un futur de continuïtat del mateix, alhora que la pròpia ciutadania podia participar i aportar “una versió local del mite i passar a formar part d'un dels episodis més importants del relat històric nacional” (Hertel, 2018). Un exemple molt clar és l'adaptació i introducció iconogràfica del municipi d'Alcoi en el mite nacional. D'aquesta manera, Sant Jordi, patró d'Alcoi, canviava el drac pel moro, al·ludint a figures històriques com Santiago Matamoros (Hertel, 2018).

Aquesta relectura crítica de la festa no deixa de costat els registres històrics de performance o teatralització de combats entre cristians i musulmans a les corts medievals. Com s'ha esmentat anteriorment, amb motiu de la unió en matrimoni del Comte Ramón Berenguer IV i Petronil·la d'Aragó, es va celebrar una dansa de moros i cristians amb combat inclòs; i es disposen de més registres del fenomen entre els anys anteriors a la presa de Granada de 1492 (Brisset Martín, 1988). Tanmateix, ¿realment existeix una continuïtat entre les representacions tradicionals i les reinterpretacions decimonòniques?

La població de classes burgeses era la que majoritàriament participava a la festa i eren aquestes classes, majoritàriament instruïdes, les que adaptaven la reinterpretació del mite nacional de la Reconquesta del “Compendi cronològic de la Història d'Espanya” de José Ortiz i Sanz (Ríos Saloma, 2006) a la festa. En l'activitat i textos de les ambaixades es poden veure, clarament, aquestes contradiccions històriques però coherències de relat. Li devem a Llobet i Vall-Llosera (1998 [1853]) de les poques descripcions minucioses de la festa al segle XIX. Entre les incoherències històriques però no de relat trobem: les ambaixades utilitzant el castellà en lloc del català com a mitjà d'unificació nacional lingüística -incentivat per l'església en deixar d'oficiar actors religiosos en català- o el crit “Viva España” en lloc de “Viva Aragó i Castella” (Hertel, 2018). Durant el segle XX es continua reforçant la tesi

de la manipulació simbòlica del mite amb fets com: durant la breu Segona República es va intentar secularitzar sense major èxit la festa i durant la dictadura es van intentar introduir icones franquistes a les festes, sent que el propi Franco sortia als textos d’ambaixades. En acabar la dictadura es van tornar a les filades i textos d’ambaixades previs a la guerra i república (Hertel, 2018). Un Estat Democràtic Espanyol que començava a notar el creixement econòmic i urbà del turisme fordista va veure en la festa de Moros i Cristians una oportunitat de desenvolupament local. Actualment, s’han adaptat les festes a les necessitats culturals, socials i econòmiques dels espais. La festa continua essent focus de debat i discussió pel que fa “a la participació i el paper de les dones” (Hertel, 2018) i al relat històric en un context de multiculturalitat, emmarcant-se en el que Nancy Fraser (2023) va anomenar “Lluita pels Límits”.

Si bé és cert que la festa ha pogut servir com a vehicle de continuïtat, entre altres, d’un relat mític sobre l’origen de la unitat nacional, no s’ha de oblidar la funció d’excepció que suposa en la vida quotidiana. El festiu com a oposat al quotidià, l’extraordinari com a oposat a l’ordinari... En un joc d’oposicions binàries, no és estrany que el musulmà encarni el temps festiu en oposició al quotidià, ja que representa “l’antagonista mític” (Hertel, 2018) espanyol (Harris, 1994). És en aquest joc d’oposicions on les identitats més complexes poden expressar-se a través de les diverses ramificacions identitàries que sorgeixen de les comparses. Les filades o esquadres són ciutadans que decideixen agrupar-se a una de les diferents esquadres musulmanes o cristianes en funció dels seus interessos personals, identitàris, polítics o econòmics.

Organització i Funcionament de les Festes

Prenent el municipi d'Alcoi i els estatuts de l'Associació de Sant Jordi com a referència, explicarem com s'organitzen els festers en agrupacions i subagrupacions als diversos municipis que celebren la festa de Moros i Cristians. Si bé és cert que el municipi de Biar segueix un esquema festiu similar als municipis objecte d'estudi, la informació disponible a les seves pàgines web i el seu mode d'organització dificulten la tasca de recopilació i exposició de dades. Per aquest motiu, s'utilitzarà l'Associació de Sant Jordi d'Alcoi, ja que disposa d'una pàgina web i altres associades que organitzen i exposen la informació minuciosament. Cal destacar que l'organització dels festers, encara que pugui patir canvis en la denominació de certs elements o en el seu desenvolupament, segueix un patró similar i pot ser utilitzada com a referència per als altres municipis, tenint en compte les particularitats i els contextos específics de cada territori.

Les festes de Moros i Cristians d'Alcoi s'organitzen a través de filades o esquadres que estan agrupades en una associació comuna anomenada Sant Jordi, en referència al patró del municipi. L'associació disposa d'uns estatuts que regulen l'activitat dels seus festers durant la festa i estableixen les condicions per a l'organització de les filades o esquadres i la relació d'aquestes amb altres filades i amb l'associació. Com s'ha esmentat anteriorment, tot i que els bàndols de moros i cristians poden ser un element identitari i diferenciador entre els festers, és en les diverses filades o esquadres on es manifesten les identitats o llaços més específics. Com diu a la pàgina web de l'Associació de Sant Jordi (2024): “La Filà és el veritable factor integrador de la societat alcoiana. Als seus membres els uneix comunament, no només la mateixa vestimenta, sinó també llaços d'amistat, consanguinitat, confraternitat, sense distincions socials, econòmiques o culturals.” La festa, durant el seu desenvolupament històric i el progressiu interès que suscitava en locals i forans, va començar a precisar d'elements més específics que identificaren els diversos participants, sent que “a finals del segle XVIII, ja apareixen les Filades, algunes de les quals han perdurat fins a l'actualitat” (Associació de Sant Jordi, 2024b).

Cada localitat de Moros i Cristians emmarca la seva recreació o reinterpretació històrica en un fet concret del procés de guerres transcorregut durant l'Edat Mitjana en què la seva localitat hagi participat física o simbòlicament a través d'una figura històrica. En el cas d'Alcoi, i segons l'Estatut de l'Associació de Sant Jordi (2020), “Article 13: La Festa de Moros i Cristians, com a commemoració, és la simbòlica representació festiva anual d'uns fets esdevinguts al segle XIII, amb els quals Alcoi commemora en honor al seu patró Sant Jordi, la victòria aconseguida el 1276, per la seva intercessió, contra el cabdill Al-Azraq”. És a dir, en aquest cas, Alcoi aporta al mite nacional des de la figura simbòlica de Sant Jordi en una contesa ocorreguda el 1276.

Accés a la Condició de Fester

L'associació Sant Jordi és en part un club privat, ja que restringeix en els seus estatuts l'accés a l'associació. L'article 20 menciona que “Per ingressar a l'Associació es requerirà ser presentat per un associat i ser admès per la Junta Directiva” (Associació Sant Jordi, 2020). És a dir, tot i que l'exposició festiva que suposen els esdeveniments d'entrada o ambaixades estan oberts al públic general, participar en els mateixos actes festers des de la pròpia organització està limitat, la qual cosa possibilita, en part, el valor identitari de les pròpies filades o esquadres, ja que tenen certa competència per escollir els seus futurs membres en funció d'experiències prèvies que confirmen els llaços o gustos afins. No obstant això, per ser considerat festers per l'associació, cal inscriure's en una filà i ser admès per aquestes mateixes, ja que l'associació disposa d'altres esdeveniments a part de la festa de Moros i Cristians. Així doncs, no és la unió a l'associació la que reconeix institucionalment la participació a la festa, sinó la unió a una Filà. Cada Filà té la competència, segons l'Article 47, de “admetre, rebutjar i sancionar als seus integrants” (Associació de Sant Jordi, 2020).

Actualment, l'associació disposa de 28 Filades dividides entre els bàndols Moro i Cristià. L'adhesió a un bàndol o a un altre no té més efectes que els desenvolupats durant l'acte performatiu, és a dir, tot i que la festa perpetua la victòria cristiana, no influeix en el valor jeràrquic dins de l'associació. Segons l'Article 33, “es distribuïran en dos bàndols proporcionats: el moro i el cristià, la distinció dels quals només té efecte per la forma d'actuació festera” (Associació de Sant Jordi, 2020).

A continuació, es mostren les 28 filades dividides en el seu respectiu bàndol juntament amb la bandera que les identifica. (Figura 3.10):

Figura 3.10. Conjunt de Filades de l'Associació de Sant Jordi d'Alcoi, 2024

Font: Associació de Sant Jordi (2020a). Festa/Filades.

Funcionament de les Filades o Esquadres.

Les filades són dependents legalment de l'associació, i tot i que disposen d'òrgans per intervenir o interactuar en la presa de decisions de l'associació, estan subordinades a les decisions assembleàries i de junta aprovades per aquesta. En aquest sentit, l'associació pot intervenir, sancionar i desagrupar una filada si aquestes o els seus membres fan faltes reflectides en els estatuts. Com que les filades són dependents legalment de l'associació, les decisions econòmiques de les mateixes afecten l'associació en conjunt, per la qual cosa podran ser intervingudes segons l'Article 34 en cas d'“incompliment d'aquells preceptes de l'Ordenança Econòmica Comptable que pugui suposar un perjudici per a l'Associació de Sant Jordi o els seus associats” (Associació de Sant Jordi, 2020). Aquest fet deixa entreveure una gran organització i suborganització en l'associació, ja que, a més, segons l'Article 37, cada filada ha de disposar d'un Domicili Social en què puguin interactuar un mínim de 50 membres per a la fundació de la mateixa (Associació de Sant Jordi, 2020). És a dir, existeixen un mínim de 28 domicilis socials, mobiliari inclòs, administrats indirectament per l'Associació de Sant Jordi. En aquests locals, es desenvolupen tant l'activitat festiva com associativa, i són els espais en què es reproduïxen els llaços i afinitats que fonamenten la seva identitat. A través del patrimoni immobiliari i mobiliari que disposa l'associació, es pot intuir el pes econòmic que l'activitat festiva produeix al seu municipi, a què cal afegir els vestits de cada fester.

Els vestits dels festers també estan regulats per l'associació. Si bé és cert que pertanyen als individus socis que van assumir el cost, l'article 49 menciona que “es determina com a prohibicions de caràcter general... que la Filà, o els seus festers, prestin el seu vestuari o prenguin part amb el seu disseny en actes o espectacles públics diferents de la Festa de Moros i Cristians que organitza l'Associació, llevat que aquesta ho autoritzi” (Associació de Sant Jordi, 2020). L'associació regula l'ús de part de la propietat privada dels seus socis, ja que està emmarcada en el patrimoni “intel·lectual” o cultural de la mateixa. Els vestits tenen un valor que va més enllà dels seus materials, adquirint un valor immaterial en tant són condició de possibilitat per a la teatralització de la festa, ajudant clarament a mantenir la suspensió de la incredulitat de l'esdeveniment.

Cada Filà disposa d'un govern propi que regula les accions de la mateixa. L'estructura jeràrquica estandarditzada és la següent:

- Primer Tro.
- Darrer Tro.
- Cop.
- Secretari.
- Vocals.

Font: Associació de Sant Jordi (2020) Estatuts Associació de Sant Jordi.

A més, cada filada compta amb quatre mitjans de finançament segons l'Article 85 (Associació de Sant Jordi, 2020). Podran accedir a recursos a través de quotes als socis, subvencions, donatius i altres actes lícits que puguin desenvolupar. Tanmateix, com s'ha mencionat anteriorment, les filades responen a la identitat jurídica de l'Associació de Sant Jordi i, en conseqüència, com regula l'Article 89, en cas de dissolució de la filada, “tots els seus béns, inclòs arxiu i documentació, hauran de ser entregats a l'Associació” (Associació de Sant Jordi, 2020). En aquest sentit, les filades han de mantenir un contacte fluid amb l'associació, en què s'explicitin les condicions i previsions econòmiques. L'Article 16 de l'ordenança econòmica comptable de l'Associació de Sant Jordi menciona que les filades hauran d'aportar a l'associació les següents dades: pressupost d'ingressos, pressupost de despeses, balanç de la situació, i contractacions efectuades a “dissenyadors, confeccionistes de vestits, confeccionistes de carrosses, lloguer de cavalleries, músiques, grups de percussió, ballets, etc.” (Associació de Sant Jordi, 2018)..

Desenvolupament de les festes

Actes Previs

Les festes de Moros i Cristians tenen una tal rellevància als territoris alacantins que la festa disposa d'esdeveniments previs als tres dies de celebració consecutius anomenats “Trilogia Festiva” (Associació de Sant Jordi, 2024d), que a Alcoi són el 20, 21 i 22 d'abril. A continuació es detallen les activitats de caràcter obligatori segons l'Article 12 de l'ordenança de la Festa de Moros i Cristians de l'Associació de Sant Jordi, conjuntament amb els actes festers que es van realitzar durant el curs fester de 2024.

Segons l'Article 12 de l'ordenança de la Festa de Moros i Cristians de l'Associació de Sant Jordi (2024c), els actes de caràcter obligatori són els següents:

Abans del dia 1 d'abril es publicarà la revista Festiva de l'associació, que disposa de registres des de 1876 fins a 1936 i des de 1940 fins a l'actualitat. A la revista, a part d'oferir el guió festiu de l'any en curs, ofereix un espai per publicar articles referents a la festa, la qual cosa explica d'alguna manera la gran quantitat d'articles d'opinió i científics que es poden trobar sobre la festa. La revista divideix els articles en àrees específiques com són “Àrea Religiosa, Àrea Festera, Crònica de la Festa, Àrea Cultural, Àrea Social, Àrea Institucional i l'Àrea Econòmica”. L'associació i l'ajuntament d'Alcoi, conscients de la capacitat de la festa per moure l'economia, semblen invertir i promoure aquest espai com un mitjà per augmentar el reconeixement de l'esdeveniment com a Bé d'Interès Cultural

Immaterial i Bé d'Interès Turístic Internacional. En el curs fester de 2024 i segons el Guió d'Actes de l'Associació de Sant Jordi (2024d), l'acte es va celebrar el “Dijous, 21 de març: A les 20:15 hores al Círculo Industrial, presentació de la Revista de la festa 2024”.

Els últims dies de març acullen l'acte de la Glòria. Durant l'acte hi haurà una desfilada d'un fester per cada filà, és a dir, 28 festers, acompanyats pel pregó de festes que es realitzarà en un punt del recorregut de la desfilada. A més, durant la nit, els joves festers poden desfilar amb les seves filades.

El dia 1 d'abril s'anunciarà el cartell de promoció festiva en un esdeveniment que pot estar amenitzat amb bandes de música local. En el curs fester de 2024 es va contractar a la “Unió Musical D’Alcoi” (Associació de Sant Jordi, 2024d).

Des de l'inici del curs fester de la Glòria, comencen “Les Entradetes”, on les diferents filades poden fer desfilades de paisà amb música de 22:30 h a 1:30 h fins al “Dia dels Músics”.

El 7 d'abril es repeteix la Glòria, però en la seva versió infantil anomenada “Glòria Infantil”.

El 15 d'abril es trasllada al Sant d'Alcoi, Sant Jordi el Xicotet, en processó “des del seu temple fins a la parròquia de Santa Maria” (Associació de Sant Jordi, 2024d).

Del 16 al 18 d'abril es realitzaran cultes al Sant i Patró d'Alcoi a la parròquia de Santa Maria.

La vigília de la trilogia festera, el 19 d'abril, se celebra “El dia dels Músics”, en què es realitzarà una desfilada de bandes locals i foranes des de les 19 h fins a arribar a la Plaça Espanya. Allí, totes les bandes alhora entonaran l'Himne Fester. A la nit se celebra la “Nit de l’Olla”, una desfilada de filades que culminarà o començarà, segons l'any, amb un sopar.

Trilogia Festera

La trilogia festera comprèn al municipi d'Alcoi els dies previs a la festa nacional de “Sant Jordi”. Clarament, cada municipi disposa de dates més o menys diferenciades de l'esdeveniment, creant un circuit provincial de Festes de Moros i Cristians que es desenvolupa durant les estacions primaverals i estiuenques. A través de l'Article 13 de l'Ordenança de la Festa de Moros i Cristians de l'Associació de Sant Jordi d'Alcoi, exposaré el desenvolupament festiu a Alcoi i ho faré servir com a referència per a altres municipis de la província d'Alacant.

Segons l'Article 13 de l'Ordenança de la Festa de Moros i Cristians de l'Associació de Sant Jordi (2024d), la trilogia festera es desenvolupa amb la següent estructura:

Dia 1: “L’Entrada”

Esdeveniments Diürns

El dia comença amb la “Missa del Fester” a la parròquia de Santa Maria, on es troba el Patró d'Alcoi, Sant Jordi. A la missa es commemora la històrica missa que va celebrar el Pare Torregrossa el 1276 abans de l’arribada de l’atac àrab a Alcoi. La missa dura aproximadament 40 minuts. Després de la missa, es plega la Bandera de la creu cristiana al Castell i desfilen totes les filades cristianes i mores en l'esdeveniment anomenat “Diana”. Quan les filades cristianes es concentren a la Plaça d’Espanya, comença l’esdeveniment de “*Entrada de Cristians*”, en què l'alcaid entrega les claus del Castell al capità cristià, simbolitzant la “*concentració medieval de forces cristianes de Jaume I en defensa de la vila d'Alcoi*” (Asociación de Sant Jordi, 2024d).

Esdeveniments Vespertins

Les filades mores desfilen per la ciutat començant la “Entrada de Moros”, simbolitzant les tropes del “*cabdill Al-Azraq, en record de les que van assetjar la vila*” (Asociación de Sant Jordi, 2024 d).

Dia 2: “Sant Jordi”

Esdeveniments Diürns

Es realitza una altra “Diana”, però estarà protagonitzada especialment pels membres infantils de les filades. Acte seguit, comença la “Processó de la Relíquia”, en la qual es trasllada la relíquia de Sant Jordi de la Parròquia de Santa Maria al Temple de Sant Jordi. Aquesta processó estarà acompanyada per *“4 filades de càrrec, personatges festers, seguicis, banderins de totes les filades, creu processional, gremis, assemblea general de l'associació amb la bandera institucional i el nen Sant Jordiet, relíquia de Sant Jordi, reverend clergat i autoritat”* (Associació de Sant Jordi, 2024d). Un cop al temple, es realitza la “Missa Major”.

Esdeveniments Vespertins

A la tarda té lloc la “Diana Vespertina del Cavallet”; aquesta diana està basada en les desfilades del segle XIX *“amb moviments coreogràfics, al ritme d'alegres pasdobles i amb cavalls de cartró, amb els quals interactuen amb els espectadors”* (Peidró, L, 2024). La desfilada està protagonitzada per les dues úniques filades de l'època que segueixen actives: “Els Realistes” i “Els Berberiscos”. Acte seguit, es retorna la Relíquia de Sant Jordi al Temple en la “Processó General”. La processó està composta i en l'ordre següent: *“Devots i associats de paisà amb cera, festers amb cera, filades amb armes i disseny complet, creu processional, gremis, assemblea general de l'associació amb la bandera institucional i el nen Sant Jordiet, imatge eqüestre de Sant Jordi, relíquia de Sant Jordi, reverend clergat i autoritats”* (Associació de Sant Jordi, 2024d).

Durant la nit es fa la “Retreta”, una desfilada nocturna de les filades mores i cristianes en què el bàndol moro es retira de l'espai.

Dia 3: “Alardo”

Esdeveniments Diürns

El dia comença amb l'esdeveniment de “Contraban”, representat per les filades d’“Andalusos” i “Llauradors”. Acte seguit, comencen les “Guerrilles”, en les quals es donen enfrontaments ràpids i dispersos entre els bàndols de moros i cristians. La teatralització s'enalteix amb l'ús d'arcabussos en les petites escaramusses que es desenvolupen en el territori. Acte seguit, es recrea una batalla d'arcabusseria que acaba amb la victòria mora i l'assalt al castell.

Esdeveniments Vespertins

A la tarda, després que el bàndol cristià hagi perdut el castell, comença el procés de reconquesta a través de l'esdeveniment “Estafeta i Ambaixada Cristiana”. Els cristians desenvolupen un text en el qual pretenen aconseguir el castell de tornada i es dona inici al segon “Alardo”. Després d'altres batalles d'arcabusseria, el bàndol cristià aconsegueix recuperar el castell. Per celebrar la victòria, s'acompanya el Patró Sant Jordi a la seva església i es resa una oració d’“Acció de Gràcies” al Sant Patró. Finalment, com a agraïment al Sant i Patró del municipi, es representa als merlets del castell l'agraïment a Sant Jordi i es tanquen les festes.

3.4.2 Música i cultura

Tot i que el turisme centrat en la cultura té el seu origen a mitjans del segle XIX, no es va començar a estudiar i teoritzar al seu voltant fins molts anys després (Gelosi, 2020). L'Organització Mundial del Turisme va encunyar el 1985 el turisme cultural com el moviment de persones amb motivacions principalment culturals, ja sigui per visites a festivals, esdeveniments artístics, monuments, o fins i tot per a l'estudi de l'art i el folklore (Toselli, 2003).

Pocs moviments que fem com a individus en una societat eviten la influència de la cultura. La cultura ha estat defensada des de l'antropologia com la unió del coneixement, les creences, l'art, la moral, el dret, els costums i tots els hàbits i capacitats que adquirim en formar part d'una societat (Tylor, 1871). La música és per això una

manifestació cultural, l'evolució de la qual ha estat lligada a la utilitat social i que actualment no es pot entendre com diferenciada de l'experiència de viure en societat (Lacárcel, 2003).

En aquest apartat, seran presentades algunes alternatives de patrimoni immaterial lligades a la cultura i particularment a la música presents al Vinalopó, principalment al municipi de Villena, a causa de la seva rellevància destacada en l'àmbit dels festivals de música i culturals.

Festivals de música de Villena

En l'expansió del turisme centrat en la cultura i, concretament, els valors immaterials que aquesta pugui generar, els festivals de música han experimentat un creixement singular a tot el país, i concretament, a la costa mediterrània i la Comunitat Valenciana, on es troben alguns dels principals festivals de música a nivell nacional (Rasilla Calabuig, L. D. L., 2020). Un festival de música s'entén com un conjunt de representacions dedicades a un artista o conjunt d'artistes; una festa, especialment musical (Pérez Platero, L., 2016). Els festivals de música generen oportunitats sòlides per diversificar l'oferta cultural i turística d'un territori, generant un impacte econòmic positiu, millorant la imatge turística de la destinació i promovent productes turístics singulars (Devesa et al., 2012; Getz et al., 2007).

Villena, a l'Alt Vinalopó, destaca entre els territoris del conjunt comarcal estudiat per la celebració de destacats festivals de música que destaquen per la seva varietat musical i, per això, la diversitat de públic i visitants que acullen. I és que, aquest municipi de només 35.000 habitants acull tres festivals de música durant l'estiu: “Villena es Música: VEM”, “Leyendas del Rock” i “Rabolagartija”, i un a l'hivern: “Fck Censorship”.

Festival “Villena es Música”: VEM

El festival “Villena es Música: VEM”, amb set edicions a les seves espatlles, és el festival musical més recent de Villena, celebrant-se des de 2016, amb parades el 2020 i 2021 amb motius de la pandèmia per COVID-19 i les seves mesures restrictives. El festival VEM s'organitza al llarg de poc més de 24 hores durant el mes de juny, generalment coincidint amb un cap de setmana per facilitar la celebració. Aquesta festivitat organitza diferents concerts i audicions duts a terme alhora en diferents escenaris i localitzacions de la ciutat. Des de les 19:00 hores de la tarda del primer dia fins a les 23 hores del segon, la ciutat s'omple de música. I és que el festival VEM porta a Villena música de tot tipus; en l'edició de 2024, els seus gèneres van incloure música instrumental, coral, percussió, jazz, d'autor, medieval, simfònica, pop, xaranga, rock, rap i flamenc, a més dels seus DJ's nocturns.

VEM va néixer com una iniciativa del mateix ajuntament de Villena amb l'objectiu de donar visibilitat i veu al potencial, esforç i dedicació dels músics, cantants i compositors locals, a més de per mostrar la diversitat musical de la població. En l'edició de 2023, el festival va aconseguir dur a terme 89 activitats musicals, pujant als 15 escenaris de la celebració 1684 persones. Així, el festival VEM destaca per ser el festival musical urbà més gran de la província d'Alacant. Entre alguns d'aquests escenaris destaquen la Plaça del Teatre, la Plaça Major, el Barri del Raval, la Plaça de Santiago, la Plaça de Toros, la Plaça Malvas i el Refugi de la Cervesa; aconseguint generar espais per a tots els gustos, públics i horaris. I és que, la intenció final d'aquesta iniciativa, més enllà dels números o l'atracció turística, és la d'aconseguir que qualsevol persona de Villena tingui la possibilitat de pujar a un escenari per tocar o ser escoltats, dirigint-se de la mateixa manera a totes les persones habitants de la localitat independentment de la seva edat.

Curiosament, el VEM acull en el seu propi desenvolupament, dos projectes culturals i socials: el Concurs Fotogràfic “Moments VEM” i la iniciativa “VEM Solidari”. El concurs se celebra des de l'edició de 2022, i té l'objectiu de premiar fotografies realitzades durant el mateix festival, donant visibilitat a la música, la multitud, els instruments, la diversitat i el carrer, tal com reflecteixen en les seves pròpies bases. Donen tres premis cada edició, que a més de diners en metàl·lic, inclouen entrades per al festival RaboLagartija. VEM Solidari és una iniciativa promoguda per la cooperativa amb seu a Villena Impulso Cooperativo, que aporta més de mil barrets i ventalls per recaptar fons durant el desenvolupament del festival i donar tots els guanys íntegrament a una associació benèfica diferent cada any.

Festival “Leyendas del Rock”

El Festival “Leyendas del Rock” és el més longeu de Villena, havent celebrat 10 edicions a la localitat des de 2012, desenvolupant-se durant quatre dies a principis d'agost, a excepció de 2020 i 2021, per respectar les restriccions i les condicions sanitàries generades per la COVID-19, en els quals no va tenir lloc. Curiosament, “Leyendas del Rock” celebrarà el 2025 la seva divuitena edició realment, ja que des de 2006 fins a 2013, es van celebrar set edicions en tres localitats diferents de Múrcia: Mazarrón, San Javier i Beniel. A causa de canvis governamentals, en els seus primers anys, el festival va haver de mudar-se a diferents localitats davant la negativa dels ajuntaments a la celebració del mateix. D'aquesta manera va arribar a Villena el 2013, on ha tingut la seva major durada, havent ja renovat la seva relació amb l'alcalde actual, Fulgencio Cerdán, fins a 2028.

“Leyendas del Rock” és un festival musical centrat en el gènere heavy metal i rock dur. En els seus primers anys, es centrava a donar altaveu a bandes locals i nacionals, com Barón Rojo, Lujuria i Obús. Amb el seu creixement, el festival ha acabat per curar cada any un cartell més internacional, incloent bandes de tot el planeta, des dels nord-americans Riot o Kamelot, fins als finlandesos Insomnium, acollint també bandes belgues, gregues i fins i tot japoneses. El 2024, van passar per Leyendas del Rock 60 bandes de música procedents de 50 països diferents, acollint a Villena persones dels cinc continents. En aquesta mateixa edició, s'estima que van passar pel festival entre 12.000 i 13.000 assistents cada nit de concerts.

El festival se celebra al Poliesportiu Municipal de Villena, distribuït en tres zones (Figura 3.11). La zona de concerts inclou dos escenaris musicals, anomenats en homenatge a cantants de heavy-metal difunts (Jesús de la Rosa de Triana, Azucena de Santa), dues barres de beguda, dues barres de menjar i una àrea amb llocs de mercat, a més d'un espai habilitat per a persones amb mobilitat reduïda. Existeix una altra petita zona de concerts amb el tercer escenari, Mark Reale (en honor al difunt cantant de Riot), que inclou també una barra i més llocs de mercat. La zona de descans inclou una esplanada de gespa per reposar, vestidors, consigna, dutxes i lavabos. La zona de piscina permet, amb una entrada diferenciada, l'accés al bany durant el festival, per així suportar la calor d'agost. Les instal·lacions també inclouen fonts d'aigua gratuïtes i lavabos al voltant de tots els espais.

Figura 3.11. Mapa del Festival Leyendas del Rock

Font: Festival Leyendas del Rock

El festival habilita una zona d'acampada propera al recinte, amb dos espais diferenciats com “Sol” (gratuït) i “Ombra” (de pagament), a més de glamping (també de pagament, amb tendes de campanya ja incloses) (Figura 3.12). Aquesta zona inclou també espais per aparcar cotxes i autocaravanes, lavabos i dutxes. A més, s'estableix un servei d'autobús que connecta el festival i la zona d'acampada amb el centre de Villena, amb una freqüència de 20

minuts des de les 9 del matí fins a les 3 de la matinada, facilitant el consum dels visitants en locals i comerços municipals.

Figura 3.12. Acampada i autobusos del Festival Leyendas del Rock

Font: Festival Leyendas del Rock

El preu del festival per a l'edició de 2025 és de 168 euros per als quatre dies, encara que es poden adquirir abonaments diferenciats per dia, 28 euros per al càmping ombra i 28 euros per a l'accés a la piscina. El festival es presenta com per a totes les edats, sent gratuït per als nens i nenes menors de 13 anys. De fet, s'habilita també un servei de ludoteca gestionat per monitors totalment gratuït de 16 a 21 hores, establint així espais en els quals nens i nenes puguin socialitzar i jugar mentre pares i mares estan als concerts.

Festival “RaboLagartija”

El festival RaboLagartija se celebra a Villena des de 2015, i acollirà el 2025 la seva novena edició, a causa de la parada el 2020 i 2021 generada per la pandèmia. Ja ha anunciat per a aquesta següent celebració la tornada als escenaris de La Raíz, una de les bandes de ska i reggae més conegudes del panorama espanyol. I és que, seguint amb la diversitat musical que acull Villena, el festival RaboLagartija fa un gir de gènere complet pel que fa al Leyendas del Rock amb menys d'una setmana de diferència entre ambdós. El RaboLagartija s'ha consolidat en els últims anys com un dels festivals referents pel que fa a música reggae, ska, rap i rock, comptant al llarg dels anys amb artistes com Soziedad Alkoholika, SFDK, Mala Rodríguez, Los Chikos del Maíz i Rozalén. Celebrat de dijous a dissabte, el festival acull principalment bandes i artistes nacionals.

L'organització espacial del festival és pràcticament la mateixa que el Leyendas del Rock (

Figura 3.13). Dut a terme també al Poliesportiu Municipal, el RaboLagartija s'estructura en tres àrees: concerts, descans i piscina. Els escenaris canvien de nom, seguint amb el gènere musical dels artistes que s'hi pujaran: Camarón, Rockberto i Caparrilla. A més, a diferència del festival anteriorment descrit, el RaboLagartija compta amb

un punt lila i un punt de protecció civil, mostrant així el seu compromís davant la prevenció i control d'incidents o agressions entre els assistents.

concreta per als assistents, si que recomana un solar a les immediacions de la Plaça de Toros on es poden aparcar tant cotxes com furgonetes. Tampoc inclou una zona d'acampada i, de fet, la normativa vigent del festival la prohibeix. No obstant això, el festival facilita a la seva pàgina web una sèrie d'empreses i contactes que organitzen viatges des de diferents punts d'Espanya fins al festival per facilitar el transport fins a Villena als assistents. El preu de l'entrada és de 46 euros, sent gratuïta per a nens i nenes menors de 13 anys..

Festival HOP!;

El Festival HOP!;! se celebra a Villena amb l'objectiu de promoure les arts escèniques en l'entorn urbà, proposant un programa de circ, dansa i teatre de carrer per a tots els públics i amb accés gratuït.

El HOP!j! va sorgir l'any 2017 amb la finalitat principal d'intervenir en l'entorn urbà del casc antic, centrant-se en l'eix que formen la Plaça de Toros, el Parc del Mercat i el Recinte Firal. La seva programació inclou diferents espectacles individualitzats d'arts escèniques que pretenen apropar la població a la dansa, el teatre i el circ contemporani.

El Festival HOP!;! és una alternativa cultural impulsada per la Casa de la Cultura de Villena. Aquest centre cultural està en funcionament des de l'any 1987 i ha estat responsable de bona part de les iniciatives culturals de Villena, sempre emmarcant-se en la contemporaneïtat per, segons les seves pròpies paraules, adaptar-se als temps i acollir les últimes tendències en els àmbits culturals que el sustenten.

En el cas del Festival HOP!;, es va fer una primera intervenció als barris del Mercat i el Raval, identificant que era la zona del poble amb menys atenció cultural al llarg de l'any. Per això, es va decidir donar-li vida mitjançant la creació d'aquest espai dedicat a la dansa, el teatre i la cultura..

Festes de l'edat mitjana

Les Festes de l'edat mitjana, organitzades pels mateixos veïns del Raval, a Villena, tenen com a objectiu promoure el seu casc antic i generar espais de lleure i vinculació social. Aquestes festes converteixen el barri àrab en una autèntica ciutat medieval, ambientant els seus carrers i vestint-se d'època. Durant les festes es desenvolupen diverses activitats gratuïtes, com teatre de carrer, escacs, espectacles de màgia i música en directe. Entre els esdeveniments més destacats hi ha l'arribada dels Reis Catòlics, una representació teatralitzada de la visita a Villena dels reis Isabel i Ferran el 1488, i les Bodes Medievals, en les quals una parella d'entre els assistents celebra un casament al més pur estil medieval.

Figura 3.14. Mapa de les Festes del l'edat mitjana 2024

Figura 3.13. Mapa del Festival Rabolagartija

Font: Festival RaboLagartija

El Festival RaboLagartija compta amb la mateixa àrea d'acampada i aparcament descrita anteriorment, i és que amb tan sols quatre dies de diferència respecte al Festival Leyendas del Rock, ambdós festivals demostren estratègies de sostenibilitat per desenvolupar activitats similars als mateixos espais. El preu per a la següent edició, que s'ha reduït a dos dies, el 15 i 16 d'agost, és de 59 euros per a ambdós dies, tot i que també hi ha abonaments per dia, més econòmics. El càmping i l'accés a la piscina tenen un preu a part de l'abonament general, però, a data de novembre de 2024, encara no han estat posats a la venda. Per als nens i nenes menors de 13 anys, tant l'accés al festival com al càmping és completament gratuït..

Festival “Fck Censorship”

En els últims anys ha pres rellevància l'únic festival celebrat a l'hivern a Villena, el Fck Censorship, nascut el 2017 amb l'objectiu d'acollir el panorama punk i rock nacional en una celebració d'un sol dia de durada. Amb set edicions a l'esquena, el festival ja es prepara per a la seva vuitena edició el pròxim 25 de gener de 2025. Amb un cartell predominantment format per bandes punk, com Lendakaris Muertos, El Último Ke Zierre o Narco, el festival ofereix una jornada musical intensa des de les dues de la tarda fins a les tres de la matinada, amb un aforament de cinc mil persones.

El Fck Censorship es desenvolupa a la Plaça de Toros de Villena, un recinte cobert que assegura la celebració de l'esdeveniment en unes dates predominantment fredes. Tot i que el festival no habilita una zona d'aparcament

Font: Festes del Medievo

Des de l'any 2020, les Festes de l'Edat Mitjana es consideren Festes d'Interès Turístic Autonòmic per la Generalitat Valenciana, i el 2018 van obtenir el premi a la millor activitat cultural del programa Ser Viajeros Comunitat Valenciana. Des de la pròpia organització de les festes, recomanen llocs on menjar i allotjar-se a Villena, a més de generar contactes directes amb comerços locals on es poden llogar o comprar vestits d'època, destacant el valor de la indústria festera del Vinalopó.

3.4.3 Patrimoni immaterial relacionat amb la indústria i l'artesania

Com s'ha comentat anteriorment, podem considerar patrimoni tot allò que fa referència a restes, materials o no, del passat. El patrimoni no inclou únicament allò estètic, sinó tot el que testifica sobre una època passada (Abad, 2004). Aquest concepte sempre s'ha vist més estretament lligat al que es considera històric o artístic, però no es poden excloure els resultats de la industrialització experimentada a partir del segle XIX (Casanelles Rahola, 1988). Seguint aquest raonament, la industrialització simbolitza una època que ha estat crucial en el desenvolupament de la humanitat i, per això, el seu patrimoni ha de ser considerat i valorat pel seu potencial turístic.

Amb l'aparició del turisme amb els viatges il·lustrats del segle XIX, les mirades es dirigien cap a l'artesania i el progrés tècnic, però aquest interès va decaure amb l'arribada del segle XX, quan allò considerat cultural es va vincular gairebé exclusivament a l'artístic (Capel, 1996). Després de la Segona Guerra Mundial i l'auge del turisme de masses i de sol i platja, l'atenció cultural cap a la indústria va acabar per desaparèixer (Abad, 2004). No obstant això, amb la crisi econòmica dels anys 70 i el tancament de fàbriques, es va renovar l'interès per les instal·lacions industrials, particularment les abandonades dins l'entorn urbà. I és que, com que la industrialització no ha afectat de la mateixa manera tots els territoris, s'intensifica el caràcter patrimonial de les seves restes, identificades com a emblemes d'aquests espais, fet que fa que la seva conservació mantingui el record del seu passat i es comenci a veure el potencial econòmic d'incentivar-ne la reutilització cultural.

Actualment, ha pres força la influència social i cultural de la revitalització dels espais industrials, buscant reinterpretar aquest passat tècnic, econòmic i social mitjançant l'obertura de museus industrials o centres d'interpretació (Bergeron, 2003; Gómez Prieto, 2002). El patrimoni industrial ha passat a entendre's com una manera de generar una dinamització cultural en entorns afectats negativament pel tancament de la indústria, facilitant la sociabilitat i la interacció entre els habitants d'entorns despoblats, a més de promoure l'obertura de nous sectors i activitats econòmiques (Álvarez Areces, 2003). En entorns industrialitzats, pren valor el paisatge industrial com un producte turístic singular que reflecteix la concentració de fàbriques, mines o magatzems, promovent la cultura del territori i la identitat local (Benito del Pozo, 2002).

En aquesta secció, reflectirem l'interès industrial immaterial que es pot trobar en alguns dels municipis estudiats, principalment al voltant de la terrisseria, el calçat i la moda, aquesta última estretament lligada a la tradició religiosa de Moros i Cristians.

Moda i indústria tèxtil

Tal com ha estat descrit anteriorment, la festa de Moros i Cristians representa un teatre popular embolcallat en un ritual litúrgic per expressar un combat entre cristians i moros per la possessió d'un bé col·lectiu (Martínez-Puche et al., 2019). Tot i que hi ha moltes variacions d'aquesta celebració en funció del territori i el context històric de cada localitat, totes les festivitats de Moros i Cristians tenen en comú la simbologia, els textos, les vestimentes i les posades en escena (Warman, 1985). Cada comparsa compta amb el disseny i fabricació d'un vestit adequat i competitiu, i el desenvolupament industrial al voltant de la moda de Moros i Cristians té una rellevància històrica i cultural que el posiciona com un valuós bé patrimonial immaterial.

La indústria dels vestits de Moros i Cristians ha estat etiquetada com un microclúster productiu, que pot entendre's com l'associació i aglomeració entre empreses matrius i auxiliars participants conjuntament en la logística productiva (Martínez-Puche et al., 2019). Centrant-nos en les terres del Vinalopó, també es destaca la confiança

existent entre la indústria dels vestits i la del calçat. I és que la majoria d'empresaris del vestit provenen del món del calçat, reivindicant el caràcter i la identitat artesanal presents en la història i la cultura d'alguns entorns industrials, com ara el de Villena (Martínez-Puche i Pérez Pérez, 1998).

És a Villena on es troben la major part d'empreses dedicades al disseny, elaboració, confecció i lloguer de vestits de festa de Moros i Cristians, amb més de deu empreses matrius i altres tantes indeterminades relacionades amb l'elaboració de complements per a la disfressa (Martínez-Puche et al., 2019). I és que aquest microclúster empresarial no es pot vincular exclusivament a la indústria festera, sinó que també es relaciona amb el patrimoni monumental, l'allotjament, la música, la participació festera, la gastronomia, la història i, en última instància, la identitat. És important destacar el caràcter purament estacional d'aquesta ocupació, que, en la majoria de les històries empresarials, va començar com un passatemps i va acabar convertint-se en una professió. L'estacionalitat se situa des de l'abril fins a principis d'octubre, concentrant-se el major volum de treball durant els mesos d'estiu. També es dissenyen vestits per a cavalcades de Reis o carnavals, però la major part de la indústria queda dedicada als Moros i Cristians.

Entre les possibilitats patrimonials immaterials que donen rellevància a la indústria festera i al coneixement tèxtil vinculat a les festes, es poden destacar principalment les fires de la disfressa i l'artesania que se celebren a la província d'Alacant, molt lligades a les novetats dissenyades per a Moros i Cristians.

Expofesta

La Expofesta és una fira centrada en la visibilitat de la indústria festera i de celebració a nivell nacional. És organitzada anualment per la Institució Firal Alacantina al novembre, generant tot un aparador per a una gran gamma de productes, serveis i innovacions que poden estar relacionats amb les celebracions i cerimònies de caràcter públic i col·lectiu. Així, es podria dir que l'Expofesta funciona com un centre d'informació i comunicació per reunir diferents i variats participants de la indústria festera, incloent-hi proveïdors de grups d'espectacle, experts en pirotècnia i representants de Moros i Cristians, entre altres celebracions folklòriques.

Entre els punts destacats de l'Expofesta es troba la presentació de roba i accessoris regionals, mostrant teixits, calçat i disfresses de lloguer. Aquesta iniciativa serveix per presentar al públic empresarial les diferents opcions i generar un interès econòmic dirigit cap a la celebració tradicional, que en última instància pot promoure una dinamització econòmica que fomenti el desenvolupament turístic.

L'Expofesta se celebra actualment al recinte Firal Alacantí, presentant la seva 30a edició el novembre de 2025. No obstant això, és interessant constatar que la primera Expofesta es va celebrar a Villena el 1982, organitzada per festers que es van convertir en empresaris dedicats a la confecció de disfresses. Van aconseguir organitzar una altra edició el 1983, però a partir d'aquell any no van poder continuar amb el projecte, que anys més tard seria assumit per l'Ajuntament d'Alacant per constituir l'Expofesta coneguda actualment.

Artfesta

És precisament a Villena on, intentant recuperar l'Expofesta, s'ha establert l'Artfesta, la Fira d'Artesania Festera. Aquesta fira busca generar un punt de trobada entre artesans dedicats a la producció de vestits, elements decoratius i accessoris destinats a la celebració de Moros i Cristians. La fira té lloc a l'octubre, generalment durant un cap de setmana, a la Plaça de Bous coberta de Villena, amb estands pertanyents a empreses generalment establertes a Villena i promovent activitats culturals, artístiques, musicals i gastronòmiques. Això genera una opció turística i social relacionada directament amb la promoció de la cultura festera i la revalorització de la indústria tèxtil i de moda vinculada a aquest sector.

Calçat

Des del segle XIX, la indústria del calçat representa l’activitat econòmica principal d’Elda, generant al llarg del temps tota una cultura industrial al voltant del sector del calçat. Aquesta cultura va més enllà dels límits estrictament laborals, incidint en la conducta i estructura social col·lectiva: les ideologies, la participació política, el desenvolupament urbanístic, la festa, el llenguatge o el ritme de vida diari (Escandell, 2019).

A finals del segle XIX, Elda va aconseguir deixar enrere la dependència del món agrari i va entrar en el nou segle amb una estructura industrial sòlida. Així es va configurar un paisatge industrial, marcat pel so de les sirenes de les fàbriques, en convivència amb habitatges i la resta d’activitats urbanes (Escandell, 2019). En el cas d’Elda, el seu paisatge industrial i fabril no complia amb l’estereotip de la gran indústria de naus immenses i xemeneies fumejants, sinó que es dedicava exclusivament al sector de la producció i fabricació de calçat. Aquesta indústria va destacar per fer treballar totes les persones de la mateixa manera i amb les mateixes habilitats, generant una identitat i cultura compartida molt concreta (Martínez Ruiz, 1903). Als anys 70, Elda va assolir el seu màxim desenvolupament industrial, arribant a ser, juntament amb Elx i Alcoi, un dels grans nuclis industrials de la província d’Alacant.

L’establiment de la indústria del calçat a Elda va alterar l’estructura de la jerarquia social tradicional, fins aleshores centrada en la propietat de la terra i la dicotomia entre terratinents i jornalers. L’auge de les fàbriques de calçat va generar nous rics, en la majoria dels casos procedents de famílies humils, i una població obrera sorgida de l’agricultura en decadència i de municipis veïns. En aquesta nova jerarquia social, els empresaris i fabricants es van convertir en figures de poder, formant una burgesia emergent que va promoure la modernització de la societat amb la creació del Cinema Cervantes, el Casino Eldenc, el Teatre Castelar i el Carrer Jardins (Escandell, 2019).

Col·loquialment, es va estendre una concepció de la cultura eldenca com a consumista, principalment pels sous elevats i el seu nivell de despesa. Aquesta percepció persisteix fins avui, reflectida en la cultura popular d’Elda amb expressions com “olivica comida, huesecico al suelo” o la referència habitual a “viure al dia”. Encara es poden trobar comerços on es “paga a ratlla”, és a dir, es paguen productes setmana a setmana; fins fa poc, hi havia un establiment especialitzat en aquest sistema de pagament, El Club del Rellotge (Escandell, 2019).

És important qüestionar-se el paper de la dona en el desenvolupament industrial d’Elda, enfocant-nos en les seves fàbriques de calçat. Quan es van començar a constituir fàbriques amb empleats diferenciats per tasques, a causa de l’alta demanda de mà d’obra i la poca valoració de l’ensenyament bàsic per dur a terme aquestes tasques, moltes nenes es van incorporar a la indústria des de ben joves. Així, també van sorgir diferències de gènere, ja que moltes tasques es van etiquetar com a femenines, com ara l’aparat o el plegat de materials. Aquesta diferenciació va comportar també desigualtats salarials que, sumades a la defensa franquista de la família tradicional i del paper de la dona com a esposa i mare, obligaven les dones a compaginar la feina amb la cura dels fills i el manteniment de la llar (Escandell, 2019).

Rutes turístiques

L’Ajuntament d’Elda proposa diferents rutes turístiques al voltant de la localitat per conèixer la història i els llocs més emblemàtics de la ciutat. Algunes rutes se centren específicament en donar valor a la indústria del calçat, que tanta importància ha tingut en la configuració de la identitat i cultura eldenca.

La ruta guiada "Elda als teus peus" ofereix una visita a edificis i monuments emblemàtics, comptant amb un taller de calçat que inclou la demostració de l’artesania del calçat i la visita a un showroom de sabates. "Elda, l’origen d’una indústria" és una visita teatralitzada pel centre històric d’Elda, transportant els seus visitants al segle XIX per conèixer el desenvolupament industrial del calçat que va transformar el municipi. Finalment, "Cenicielda" ofereix una visita turística dirigida a un públic més infantil, relatant la història de les peces exposades al Museu del Calçat mitjançant un conte.

Concurs de calçat Llapis d’Or

La indústria del calçat d’Elda ha impulsat diferents certàmens i concursos per promoure el disseny i la fabricació de calçat entre professionals. En especial, destaca el Concurs Llapis d’Or, que el 2024 va celebrar la seva vint-i-quatre

edició. Aquest certamen està dirigit al talent jove del disseny, amb tres categories i tres premis per a cadascuna: disseny de calçat, maqueta de sabata acabada i disseny 3D.

Terrisseria

La terrisseria és una altra de les indústries presents al Vinalopó, establerta amb força a Agost. Els primers testimonis que en certifiquen l’existència són del segle XIII (Abril i Blanes, 2019), però els registres històrics més abundants apareixen al segle XVIII, a causa de la construcció de l’obra de conducció d’aigua des d’Aspe fins a Elx, en la qual un terrissaire d’Agost, Miguel Mollà de Molina, es va encarregar de la fabricació de més de 18.000 peces de catúfols (Mejías i Martínez, 2017). Tanmateix, en escrits de l’època es constata que la població dedicada a la terrisseria constituïa una petita porció, estant la majoria centrada en el treball agrícola (Cavanilles, 1795).

El segle XIX va ser l’etapa daurada de la terrisseria d’Agost. L’any 1821 es va fundar l’ermita de Santa Justa i Santa Rufina, patrones de l’ofici (Associació de Ceramologia, 1995), com una iniciativa finançada per deu terrissaires de la localitat. Aquesta es va situar al carrer Alfarreries, un lloc de gran simbolisme perquè era on es trobaven els tallers més antics de la localitat; l’ermita es va erigir al centre del carrer, configurant tot el seu entorn (Abril i Blanes, 2019). A més, la inauguració de la línia de ferrocarril que unia Madrid i Alacant el 1858 va facilitar la rapidesa del transport cap a zones de la península fins llavors de difícil accés. Agost va començar a transportar el seu material terrisser a Monfort del Cid, localitat veïna amb estació de ferrocarril, obrint així la porta al comerç i la competitivitat nacional (Schütz i Rodríguez-Manzanque, 2004).

Després dels acords comercials entre França i Espanya, es va iniciar un corrent de comerç amb el nord d’Àfrica i les colònies franceses a Algèria i el Marroc. A causa de les necessitats de producció, les cases-taller d’Agost, on vivien el nucli familiar i una producció terrissera limitada, van evolucionar cap a models de fàbrica, desenvolupant models productius i operaris centrats en tasques concretes, aconseguint així una producció considerable (Schütz, 2015a). Aquest comerç va durar fins que, arran de la precarietat de la postguerra i la inestabilitat de les colònies franceses, es va interrompre aquesta connexió internacional (Schütz, 2015b). A nivell nacional, a partir dels anys 60 va haver-hi un auge de la fabricació de material de construcció, a més de la industrialització econòmica, que va suposar un descens considerable de la demanda de terrisseria (Sánchez i Huertas, 2014). Amb el desenvolupament de les ciutats i el despoblament de les zones rurals, la terrisseria també en va patir les conseqüències, ja que la seva mà d’obra rebia millors sous a la indústria de la construcció i va abandonar el negoci. Això va comportar, en última instància, el tancament de la gran majoria de tallers, comptant-se el 2017 només quatre oberts al públic a Agost (Peidro, 2017).

És rellevant qüestionar-se el lloc que van ocupar les dones en el desenvolupament industrial d’Agost, centrant-nos en el safareig del poble. Els safareigs, quan estaven en ús, tenien un paper molt important per facilitar l’encontre femení i esdevenir un espai de socialització per a les dones, sent-ne elles les principals usuàries. Les seves vivències es marcaven dins uns codis simbòlics que han quedat enrere amb el desús d’aquests espais (Barberá Pastor i Pardo Marín, 2018). Considerant aquests codis i vivències com un valor cultural immaterial, Agost ha dut a terme algunes mesures per promoure la visibilitat d’aquestes experiències impreses en la seva història. A la font del safareig s’han pintat vuit murals que representen escenes de la vida quotidiana del poble i reflecteixen la realitat del passat de les dones del municipi. A més, el 2020 es va inaugurar la Plaça de les Peones davant del Museu de Terrisseria, presidida per una escultura que representa l’ofici de les peones, encarregades de tractar el tros de fang que el terrissaire transformaria al torn, una tasca que no s’ha d’oblidar.

Per promocionar la terrisseria i el seu impacte en la història i desenvolupament d’Agost, l’Ajuntament organitza la Ruta de la Terrisseria. Aquest recorregut pel poble dona veu al llegat i identitat d’Agost, oferint als visitants una experiència pels carrers i places més vinculats a la terrisseria, generant les mateixes sensacions que l’olor de llenya, la calor dels forns, la textura del fang o el so de l’aigua. Des de la Font de la Plaça, la ruta, d’uns 45 minuts de durada, comença al·ludint al lloc de trobada dels veïns per omplir els seus cànirs d’aigua, per fer una segona parada a la Font de l’Abeurador, reflexionant sobre el paper del safareig en la vida social del poble i, en especial, la seva

relació amb la funció de les dones locals i terrisseres. Passant pel carrer de les terrisseries, els visitants arriben a l'ermita de Santa Justa i Rufina, per acabar amb una visita al Museu de Terrisseria.

A més, hi ha tres variants d'aquesta ruta cultural, relacionant-la amb la cultura de la terrisseria i la indústria del poble, però dirigides a públics més concrets o desenvolupades de manera específica. La ruta “Quan el fang parla” està concebuda per a un públic familiar, portant a terme el recorregut pel centre històric d'Agost a través de la narració de contes. Per a un públic essencialment infantil, es realitza “Una passejada per Agost”, adaptant el recorregut, el contingut i el discurs a aquestes franges d'edat. També hi ha una ruta teatralitzada, que segueix un guió i està dirigida al públic adult, buscant representar escenes de la quotidianitat d'Agost basant-se en el segle XIX, promocionant la història i la memòria col·lectiva del poble.

D'altra banda, el 2021, l'Ajuntament d'Agost va llançar una iniciativa titulada “Fes-te Botijo Lover”, amb la intenció de promoure els cànirs tradicionals (i redissenyats) com una eina per a la vida quotidiana, reforçant-ne el valor sostenible i ecològic. Aquesta campanya pretén potenciar l'ús del cànir i recuperar aquesta tradició cada cop més oblidada. Desenvolupada amb la intenció d'arribar a les institucions i autoritats públiques, “Fes-te Botijo Lover” també es va dirigir directament a la població, realitzant diferents accions, tallers i trobades en honor als Dies Europeus de l'Artesania. I és que el cànir és un dels emblemes terrissers d'Agost, i evitar que caigui en l'oblit forma part de la promoció del patrimoni immaterial de la localitat.

3.4.4 Turisme d'estrelles

A les ciutats i entorns urbans i industrials, estem cada vegada més acostumats a la contaminació lumínica. La contaminació lumínica es defineix com tot resplendor de llum artificial que trobem a la nit a causa d'un ús abusiu i inadequat de la llum exterior. Per culpa d'aquest impacte, les estrelles en el cel són cada cop menys perceptibles, posant en risc el llegat i l'impacte cultural, científic, mediambiental i estètic que aquestes han tingut al llarg del desenvolupament humà (Varela, 2022). D'altra banda, els entorns rurals, generalment amb millor qualitat lumínica, són també normalment llocs més empobrits i afectats pel despoblament. Per això, existeix una modalitat turística innovadora que veu en els cels rurals una oportunitat de desenvolupament econòmic: el **turisme d'estrelles o astroturisme**.

L'astroturisme es defineix com una modalitat turística caracteritzada per l'observació i experimentació del cel nocturn d'una manera contemporània. Es pot entendre com el conjunt d'activitats desenvolupades per persones en llocs astronòmics amb una intenció recreativa (Cosseddu et al., 2007). El turisme d'estrelles pot vincular-se al turisme d'experiències, generant espais i oferint activitats lúdiques o educatives relacionades amb l'astronomia i el coneixement sobre el cel nocturn, com ara observacions, visites a l'aire lliure, visites a instal·lacions científiques, observacions solars o xerrades i cursos (Álvarez et al., 2018).

Centrant-nos en els territoris estudiats del Vinalopó, el municipi d'Agost destaca per ser l'únic orientat a generar una diversificació en la seva oferta turística mitjançant el **turisme d'estrelles**. Principalment, l'astroturisme d'Agost s'està desenvolupant a partir d'una variació de la seva **Ruta de la Terrisseria**, descrita anteriorment, anomenada “**Agost sota les estrelles**” (Abril i Blanes, 2019). Aquesta activitat està destinada a un públic adult i combina el coneixement terrisser amb l'observació astronòmica. A causa de la seva especificitat, aquest recorregut nocturn es desenvolupa al “**terrer dels pobres**”, una antiga mina d'on s'extreia l'argila, que generalment no s'inclou en l'itinerari general de la Ruta de la Terrisseria

4 EL PLANEAJAMENT I LA GESTIÓ DELS DESTINS TURÍSTICS

4.1 PLANEAJAMENT TERRITORIAL I INFRAESTRUCTURES

Aquesta secció analitza les diferents facetes al voltant del planejament territorial i les infraestructures del Vinalopó. En primer lloc, resumeix la història i situació present del planejament territorial a la zona, incloent-hi l'estratègia territorial de la Comunitat Valenciana. En segon lloc, explica de manera detallada les estratègies territorials i les seves actuacions que han estat formulades per l'administració pública i les diferents organitzacions socials, i en tercer lloc explica els plans sectorials que s'han adoptat, amb diferents nivells d'impacte sobre el Vinalopó, plans que han estat executats tant per la Generalitat de la Comunitat Valenciana com pels respectius municipis.

4.1.1 Resum històric i estat present del Planejament Territorial

Com és sabut, la primera regulació sobre planejament urbanístic de caràcter general a Espanya es remunta a l'any 1956 amb la Llei de Règim del Sòl i Ordenació Urbana, promulgada el 12 de maig. Aquesta normativa fa referència a un planejament urbanístic estès a tot el territori nacional, introduint un nou sistema jeràrquic que substitueix l'anterior competència exclusiva dels municipis, integrat pel Pla Nacional d'Urbanisme, Plans Provincials, Plans Comarcals i Pla General d'Ordenació Urbana (PGOU) a escala municipal.

Després d'una fase d'expansió dels assentaments caracteritzada per la prioritització del desenvolupament econòmic i l'ocupació il·legal, la posterior reforma de 1975 de la Llei del Sòl va fixar els criteris per al desenvolupament dels assentaments mitjançant l'establiment de directrius en el Pla Nacional d'Ordenació. A més, es van implantar els Plans Directors Territorials de Coordinació (PDTC), que van substituir els anteriors plans provincials, tot i que mai van arribar a adoptar-se en l'actual territori de la Comunitat Valenciana.

L'any 1978, amb la promulgació de la Constitució, es va establir un esquema descentralitzat de poder a les comunitats autònomes amb autonomia legislativa en disciplines com l'urbanisme, l'habitatge i l'ordenació del territori. Amb la Llei 29/1979 també es van atorgar al Consell del País Valencià competències en agricultura, transports i turisme.

La introducció en el marc normatiu de principis inspirats en la Carta Europea d'Ordenació del Territori (1983) va avançar també en les diferents comunitats autònomes. Amb la Llei 6/1989 d'Ordenació del Territori de la Comunitat Valenciana, el planejament urbanístic es va articular en dos instruments diferents: el Pla d'Ordenació del Territori i el Programa d'Ordenació. L'any 1994 també es van regular els Plans d'Acció Territorial (PAT), de caràcter integrat o sectorial. Malgrat el repartiment de competències entre l'Estat i les Comunitats Autònomes, l'any 1997 es va concretar la no ingerència de l'Estat en matèria urbanística, ja que no podia elaborar plans territorials, resolent el problema sorgit per la intenció reiterada de l'Estat d'intervenir en aquesta matèria.

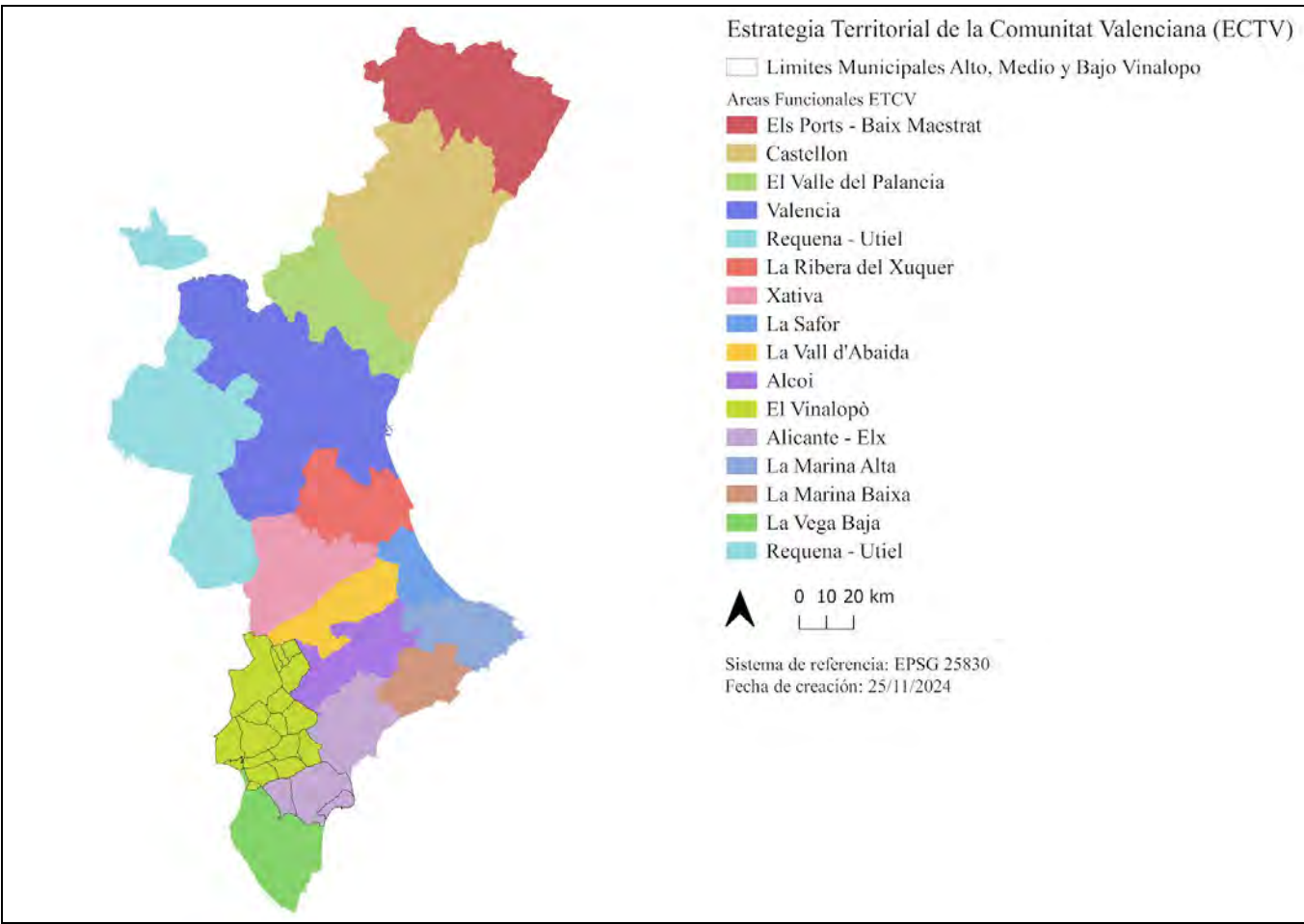
Entre els plans sectorials de la Comunitat Valenciana es van aprovar el Pla de Carreteres, el Pla Integral de Residus i el PAT Sectorial sobre la Prevenció del Risc d'Inundació a la Comunitat Valenciana (PATRICOVA). Amb la Llei 4/2004 d'Ordenació del Territori i Protecció del Paisatge (LOTPP) es va introduir un principi de dinamització en l'ordenació del territori mitjançant la participació dels diferents plans sectorials, una visió més territorial que busca comprendre els diferents aspectes que caracteritzen aquesta escala i no només l'aspecte econòmic. Posteriorment, amb l'augment de la sensibilitat envers les qüestions mediambientals, l'any 2007 es va reformar la llei del sòl i es van reconèixer diferents tipus de recursos, entre ells el sòl, que requereix una major atenció. L'any 2011 es van introduir les Actuacions Territorials Estratègiques (ATE) i amb la Llei 5/2014, de 25 de juliol, de la Generalitat, d'Ordenació del Territori, Urbanisme i Paisatge de la Comunitat Valenciana (LOTUP) es va definir el panorama jurídic de la comunitat amb els seus instruments. L'última modificació normativa va ser el Decret Legislatiu 1/2021, de 18 de juny, que va reunir en un sol text les disposicions reglamentàries.

El planejament territorial a la Comunitat Valenciana

Com s'ha esmentat anteriorment, la Constitució de 1978 va atorgar a les Comunitats Autònomes competències legislatives en determinades matèries com l'urbanisme, que difereix en cada comunitat, encara que amb alguns trets comuns. A la Comunitat Valenciana, el primer nivell en l'escala jeràrquica dels instruments de planejament és l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana (ETCV), seguit del segon nivell constituït pels Plans d'Acció Territorial (PAT), instruments supramunicipals que tenen com a referència alguna de les àrees funcionals definides en l'ETCV.

Aquests plans poden ser integrats o sectorials en funció de l'objecte que es prengui com a referència, els sectors d'actuació pública, els principis i criteris seleccionats, incloent-hi diversos municipis. Els municipis també poden adoptar plans generals que englobin dos o més municipis. Al següent Mapa 4.1 es relaciona l'àrea funcional del Vinalopó amb els respectius municipis.

Mapa 4.1. L'Àrea Funcional del Vinalopó, i la resta dels Municipis Valencians

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, 2024.

4.1.2 Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana i Aplicació de l'Estratègia

El Planejament Territorial constitueix un procés de caràcter polític-administratiu, l'objectiu del qual és orientar el desenvolupament de les activitats humanes, establint usos, qualificacions, funcionaments i classificacions de l'espai, regulacions que involucren l'interès general ciutadà i integren una visió de projecte comú per a una població.

Manero (2014) explica que l'Ordenació del Territori és un procediment orientat per la gestió pública en la transformació territorial i les demandes qualitatives de la societat, que requereix d'una estructura estratègica que defineixi polítiques encaminades a corregir les disfuncions presents en la ciutadania. És un procés sociopolític que necessita un component estratègic que determini la perspectiva de la planificació. Per la seva banda, Nel·lo (2010) reivindica la importància de les estratègies en la planificació territorial, ja que la seva absència en els instruments urbanístics genera dificultats a les administracions per establir polítiques que orientin l'evolució del territori. Aquest fenomen s’ha produït a Espanya en els darrers anys, atès que les institucions competents en planejament territorial no sempre han estat capaces d’encaminar les dinàmiques urbanes, com ara la composició de la ciutat, les funcions dels espais, els usos del sòl i la governança territorial. Això ha fet que la percepció de la crisi econòmica i els agents privats, com les immobiliàries, hagin accelerat la transformació del territori, provocant variacions en els preus i alteracions en el desenvolupament de les activitats de la població.

En conseqüència, Cabeza (2015) exposa que les estratègies territorials són un procés fonamental en la planificació del territori, ja que han de tenir la capacitat de conduir els objectius, usos i classificacions del sòl de les ciutats, no només en el present sinó també en el futur. Això condiciona que l’ordenació del territori sigui una eina capaç de transformar socialment un espai.

La Comunitat Valenciana va desenvolupar el document de Planificació Estratègica Territorial 2010-2030, definint la ruta que havia de guiar durant vint anys l’ordenació de les ciutats, regions i comarques. Aquesta acció administrativa identifica quinze (15) ciutats, definint-les com un circuit d’àrees funcionals, entre les quals es troben: (i) Els Ports - Baix Maestrat, (ii) Castelló, ,(iii) El Vall de Palància, (iv) València, (v) Requena-Utiel, (vi) La Ribera del Xúquer, (vii) Xàtiva, (viii) La Safor, (ix) La Vall d'Albaida, (x) La Marina Alta, (xi) Alcoi, (xii) La Marina Baixa, (xiii) El Vinalopó, (xiv) Alacant-Elx i (xv) La Vega Baixa.

L’Estratègia Territorial va ser elaborada per la Generalitat Valenciana amb participació de la població (Fabra 2010). No tots els autors coincideixen amb aquesta percepció. Sigui com sigui, l’estratègia es va plasmar en un document de 171 pàgines, formulat des de la comprensió del territori i identificant la Comunitat Valenciana com un nucli participatiu, organitzat i amb visió social de capacitat global. Es basa en els principis d'eficiència, connectivitat, proximitat, diversitat, personalitat, cohesió social i bon govern, orientant la institucionalitat cap al compliment de l’accés de la població als serveis d’aigua, sòl i energia, així com el dret a la lliure circulació pels corredors que connecten el territori amb l'interior del país i amb l’exterior europeu.

Així mateix, es propugna la construcció d’infraestructures que garanteixin la mobilitat entre lloc de treball i residència, augmentant la inversió pública per al desenvolupament de les activitats econòmiques, socials i culturals. També es fomenta la creació d’un entorn emprenedor per a la consolidació de noves idees, la identificació dels punts neuràlgics i dels monuments històrics que generin un sentiment de valoració del patrimoni propi, i la viabilitat d’un entorn que afavoreixi la cooperació entre el Govern, la societat, l’empresa privada i l’acadèmia.

Les estratègies en el Vinalopó

L’Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana ha definit l’àrea del Vinalopó com l’Eix Logístic i Industrial més important del sud-est peninsular, ja que el sector compta amb 20 factors de desenvolupament territorial que integren aspectes com el sector econòmic, turístic, urbà, la mobilitat, la cultura, els espais públics i la societat. Aquestes temàtiques han estat projectades com a eixos fonamentals per al creixement econòmic de la Comunitat Valenciana, i amb l'aplicació de les estratègies establertes, s’iniciarà la transformació del territori cap al projecte territorial esperat.

Per tot això, la Generalitat Valenciana (2010) ha disposat les determinacions que figuren a la Taula 4.1 en la seva anàlisi del sector funcional del Vinalopó.

Taula 4.1. Determinacions de l'Estratègia Territorial de la comunitat Valenciana per al Vinalopó

1. El Vinalopó és un territori geogràficament estratègic que connecta la província del centre de la Comunitat Autònoma amb el sud-oest espanyol.2. La seva geografia estratègica és fonamental per a la implementació de projectes d'infraestructura viària (transversals de comunicació viària).3. Construcció d’infraestructura d’alta velocitat ferroviària per al transport de passatgers i mercaderies.4. Aprofitament dels recursos hídrics procedents del Transvasament Xúquer-Vinalopó, recuperant els aqüífers de la zona.5. Capacitat d’extensió territorial per a la implementació de projectes estratègics septentrionals.6. Posada en valor dels actius culturals i paisatgístics, com els castells, i la promoció de les vistes cap a l’interior i exterior de les ciutats.7. Posada en valor dels actius culturals relacionats amb l’agricultura, fet que generaria noves formes d’atracció turística.8. Posada en valor de la capacitat emprenedora per formular nous projectes de negoci.9. Articulació de les línies ferroviàries amb les plataformes de transport intern municipal.10. Consolidació de la xarxa empresarial del sector industrial tradicional.11. Recuperació del riu Vinalopó en tots els trams com a element representatiu de la comarca.12. Proximitat entre les diverses activitats econòmiques d’Alacant i Elx.13. Preus de sòl industrial, terciari i logístic aptes per a la competència en el mercat nacional i internacional.14. Adhesió a la visió global de la Unió Europea pel que fa a la implementació de polítiques industrials com a suport del conjunt de les estructures econòmiques nacionals i regionals.15. Presència d’empreses líders en els sectors industrial, tèxtil i agropecuari del país.16. Teixit urbà tradicional, que representa l’amabilitat de la comarca davant del país.17. Creixement de la regió comarcal gràcies a la competitivitat dels preus dels seus productes i derivats.18. Posada en valor dels espais aptes per a la creació de bulevards de caràcter metropolità.19. Acords econòmics entre els agents productors i industrials de l’àrea funcional.20. Posada en valor de la presència d’aqüífers i fonts naturals, ressaltant el valor patrimonial de l’aigua al Vinalopó.

Font: Elaboració pròpia

Les propostes de l'Estratègia per al Vinalopó

Com a conseqüència de l’anàlisi de capacitats territorials que va presentar el sector del Vinalopó, la Generalitat Valenciana (2010) va plantejar quatre (4) estratègies i les seves respectives actuacions, amb l’objectiu de generar desenvolupament en el sector del Vinalopó a través de:

1. Estratègies d’Infraestructura Verda
2. Sistema d’Assentaments en el Territori
3. Infraestructura de Comunicació energètica i hídrica
4. Activitat econòmica i innovació

Estratègia d’Infraestructura Verda

L’objectiu d’aquesta estratègia és consolidar un projecte de futur que permeti conservar els actius ambientals, paisatgístics i culturals del territori, tenint en compte les condicions d’aridesa del sòl i la baixa proporció de sòl forestal (35%). L’administració durà a terme actuacions per preservar tant el patrimoni cultural, a través dels castells i corredors històrics, com els regadius, aiguamolls i relleus, actius que conformen la identitat del Vinalopó.

Les següents taules (Taula 4.2, Taula 4.3 y Taula 4.4) desenvolupen l’estratègia d’infraestructura verda i els seus respectius derivats de projecció.

Taula 4.2. Estratègia per a la Infraestructura Verda al Vinalopó. Connexió territorial-ecosistèmica dels litorals

1. Connector Fluvial del Vinalopó. Circuit hídric del riu Vinalopó amb els aqüífers dels municipis de Monòver, Novelda, Asp, el Fondó de les Neus i Aigua Amarga, a prop de Santa Pola.

2. Corredor terrestre Vinalopó - Llacuna de Salines – Serra de Salines. Connexió amb la ruta del Castell de Salines i el Castell de Sax.

3. Corredor terrestre Els Alforins - Salero i Cabecicos de Villena. Connexió amb la part de l’Alt Vinalopó i les seves respectives àrees de protecció ambiental.

4. Corredor terrestre Vinalopó - Els Alforins. Connexió amb els castells del Camp de Mirra, els fites històriques de Jaume I i la zona de protecció ambiental de Beneixama.

5. Corredor terrestre Salines de Villena - Els Alforins

6. Corredor terrestre Serralades de Biar - Serra de Salines. Connexió entre el Castell de Villena, les fites històriques de Jaume I i el Castell de Biar.

7. Corredor terrestre Vinalopó - Serra del Maigmó. Connexió entre el Castell de Sax, l’embassament hídric de Petrer i el Castell d’Elda.

8. Corredor terrestre Vinalopó - Serra de Crevillent - Vinalopó - Saladar d’Aigua Amarga. Connexió entre els Castells de Monfort del Cid, l’embassament hídric del Frare i el patrimoni industrial d’Asp.

Font: Elaboració pròpia a partir de l’Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, 2024.

Taula 4.3. Estratègia per a la Infraestructura Verda al Vinalopó. Restauració d'Ecosistemes fluvials

1. Regeneració ambiental i paisatgística del riu Vinalopó

2. Recuperació de la Llacuna de Salines

3. Recuperació de la Llacuna i els Salers de Villena

4. Regeneració ambiental del riu Tarafa a Asp

Font: Elaboració pròpia a partir de l’Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, 2024.

Taula 4.4. Estratègia per a la Infraestructura Verda al Vinalopó. Conservació del Patrimoni Ambiental i Cultural

1. Ruta dels embassaments històrics

2. Ruta de Jaume I

3. Ruta de la Via Augusta

4. Rutes dels Castells del Vinalopó

Font: Elaboració pròpia a partir de l’Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, 2024.

Estratègia del Sistema d’Assentaments en el Territori

Pel que fa als assentaments, l'Estratègia proposa desenvolupar sistemes d'assentaments que ocupin el territori de manera racional i eficient, garantint qualitat urbana, prestació de serveis i funcionalitat econòmica. Aquest model ha de permetre l'articulació entre municipis clau, com Villena a l'Alt Vinalopó, amb les àrees urbanes d'Elda-Petrer-Monòver i, al sud, amb Novelda-Aspe-Monforte del Cid. Aquests eixos territorials són fonamentals per a la localització industrial i estratègia a escala nacional i internacional.

Les actuacions proposades es detallen a les Taules: Taula 4.5, Taula 4.6 y Taula 4.7.

Taula 4.5. Estratègia sistemes d'assentaments al territori. Nodes urbans estratègics de millora d'equipaments socials

1. Designació com a centre de polaritat urbana principal al conjunt urbà Elda-Petrer-Monòver

2. Designació com a centre de polaritat urbana complementària al municipi de Villena

3. Designació com a centre de polaritat complementària al conjunt urbà Novelda-Aspe-Monforte del Cid

4. Establir noves modalitats urbanes d'acord amb el teixit urbà compacte

Font: Elaboració pròpia a partir de l’Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, 2024.

Taula 4.6. Estratègia sistemes d'assentaments al territori. Proposta del conjunt d'àrees estratègiques orientades a la millora de la qualitat de l'espai urbà

1. Àrees d'oportunitat: Àrea ocupada per les vies del ferrocarril al municipi de Villena

2. Àrees de nova centralitat: Parada de l'AVE al municipi de Villena, corredor Elda-Monòver, circuit vial Elda, Novelda, Monforte del Cid

3. Àrees de bulevards metropolitanes: Zona de reculada de ferrocarrils al municipi de Villena, tram A-31 entre els municipis d'Elda-Petrer, triangle de complex vial Aspe, Novelda i Monforte del Cid

Font: Elaboració pròpia a partir de l’Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, 2024.

Taula 4.7. Estratègia de sistemes d'assentaments al territori. Proposta del conjunt d'àmbits estratègics per a la implementació de nous usos econòmics per al territori

1. Villena-Sax com a node d'activitat econòmica regional

2. Construcció del parc comarcal d'innovació al municipi de Villena

3. Construcció de parcs comarcals d'innovació als municipis de Novelda, Aspe i Monforte del Cid

4. Construcció de parcs comarcals d'innovació als municipis d'Elda, Petrer i Monòver

5. Construcció del parc comarcal d'innovació al municipi del Pinós

6. Implementació de dos polígons industrials adherits al sistema rural de gestió mancomunada

Font: Elaboració pròpia a partir de l’Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, 2024.

Estratègia d'infraestructura hídrica i de comunicació energètica

La Generalitat Valenciana (2010) planteja que la conformació d'una àrea compacta entre les ciutats més poblades del sector del Vinalopó permet desenvolupar de manera estratègica un conjunt de projectes d'infraestructura, en els quals s'integrin les diferents activitats humanes. En primer lloc, les activitats econòmiques, que qualificarien el territori i el projectarien com un ambient viable per a la inversió. En segon lloc, la implementació del baricentre provincial, garantint la continuïtat de la traça urbana i el moviment de proximitat dels habitants. I, en tercer lloc, el desenvolupament d'un sistema de transport eficient i sostenible basat en el ferrocarril amb connexió a les plataformes de servei urbà, que facilitin la dinàmica social.

Els projectes de l'estratègia d'infraestructura hídrica i de comunicació energètica es desenvolupen en les següents Taules (Taula 4.8, Taula 4.9 y Taula 4.10).

Taula 4.8. Estratègia d'Infraestructura hídrica i de comunicació energètica. Proposta de construcció d'infraestructura estratègica que permeti la connectivitat global al Vinalopó

1. Construcció de la xarxa ferroviària d'alta velocitat amb estació al municipi de Villena
 2. Zona d'arribada regional de l'AVE amb estacions als municipis de Villena, Elda i Monòver
 3. Construcció de l'autopista Yecla-Santomera-El Pinós
 4. Construcció de l'autopista de mobilitat segura a Alacant-Caudete i solució al problema de l'A-31 que transita pels municipis d'Elda-Petrer
 5. Ruta del marbre, construcció de l'autovia Elda-Petrer
 6. Implementació de l'eix Elda-El Pinós
 7. Construcció de l'autovia la Font de la Figuera-Yecla
 8. Millores als eixos Novelda-La Algueña i Aspe-Hondón de los Frailes
 9. Actuacions en l'Aero Pat, aeròdroms locals als municipis de Villena i El Pinós, heliports d'emergència als municipis d'Elda-Petrer-Monòver
 10. Implementació de l'eix vial entre els municipis d'Elda-Novelda-Aspe-Elx
 11. Implementació de l'eix vial entre els municipis de Novelda-Alacant

Font: Elaboració pròpia a partir de l’Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, 2024.

Taula 4.9. Estratègia d'Infraestructura hídrica i de comunicació energètica. Estratègia d'implementació per millorar la mobilitat sostenible al Vinalopó

1. Millores a l'Estació de rodalies del municipi de Villena
 2. Hub de mobilitat comarcal a Villena
 3. Hub de mobilitat comarcal a Monòver-Elda-Petrer
 4. Hub de mobilitat a Novelda-Monforte del Cid-Aspe
 5. Rodalies Villena-Alacant i Villena-Elx
 6. Corredor mediterrani ferroviari de mercaderies
 7. Servei d'express Elda-Foia de Castalla-Alcoi
 8. Plataforma reservada de transport metropolità Elda-Petrer-Monòver
 9. Servei express Elda, Novelda, Aspe, Elx i Santa Pola
 10. Xarxa ciclista del Vinalopó amb connexions amb els hubs de mobilitat
 11. Connexions Villena-hub de mobilitat comarcal (parada de l'AVE)

Font: Elaboració pròpia a partir de l’Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, 2024.

Taula 4.10. Estratègia d'Infraestructura hídrica i de comunicació energètica. Esquema d'infraestructura energètica i de telecomunicacions per evitar la pèrdua de les activitats econòmiques

1. Implementació del Transvasament Xúquer-Vinalopó
 2. Implementació de la interconnexió de recursos hídrics i aportacions externes
 3. Extensió de la xarxa de gas a l'eix vial Vinalopó, Biar-Sax, Monforte del Cid-La Algueña-El Pinós
 4. Extensió de les telecomunicacions
 5. Central de biomassa del Pinós
 6. Implementació de línia elèctrica de 220 k/v Castalla-Petrer, Novelda-Saladar
 7. Implementació de subestació elèctrica futura a Petrer

Font: Elaboració pròpia a partir de l’Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, 2024.

Estratègia d'Activitat Econòmica i Innovació

En el seu document, la Generalitat Valenciana (2010) explica que el Vinalopó històricament ha estat un territori caracteritzat per la capacitat empresarial i d'innovació comercial, consolidació que l'ha ratificat com un dels centres d'inversió de la Comunitat Valenciana, raó per la qual cal continuar potenciant la base empresarial a través d'estratègies d'incorporació de valor afegit en les indústries del calçat i materials d'ús per a la construcció. A les següents taules: Taula 4.11, Taula 4.12 i Taula 4.13 es posa de manifest la projecció de l'estratègia d'activitat econòmica i innovació al Vinalopó.

Taula 4.11. Estratègia d'Activitat Econòmica i Innovació. Posada en marxa de projectes d'innovació de les activitats turístiques al litoral i l'interior

1. Implementació de la ruta de la frontera, castells de l'antic regne de Castella i Aragó, incloent-hi el centre d'interpretació
 2. Interpretació del tractat d'Almizra i setge de Biar, dins de la ruta de Jaume I
 3. Implementació de la ruta colònia de Santa Eulàlia, Centre cultural del Vinalopó
 4. Implementació de la ruta del modernisme de Novelda i Elda
 5. Producte golf- Nàutica als municipis de Monforte del Cid-Elx i Alacant
 6. Producte golf-turisme enològic al Vinalopó
 7. Implementació del centre d'interpretació del vi al Pinós
 8. Centre d'interpretació del patrimoni arqueològic a Villena
 9. Ruta de turisme industrial – outlet al Vinalopó
 10. Ruta turística al voltant dels paisatges del Vi
 11. Ruta de paisatges de la fi de la segona República
 12. Eixos turístics complementaris del litoral – interior
 13. Ruta senderista i religiosa a la via Xixarra
 14. Turisme mediambiental a la serra de Salinas i la Laguna

Font: Elaboració pròpia a partir de l’Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, 2024.

Taula 4.12. Estratègia d'Activitat Econòmica i Innovació. Proposta d'Activitats Econòmiques Innovadores Basades en els Sectors Industrials

1. Plataforma intermodal del municipi de Villena
 2. Estudi de viabilitat de la plataforma intermodal entre els municipis d'Aspe-Novelda-Monforte del Cid
 3. Parc Logístic de Villena
 4. Centre de transport Aspe-Novelda-Monforte del Cid
 5. Clúster de la construcció sostenible del Vinalopó
 6. Institut tecnològic del marbre al municipi de Novelda
 7. Minería sostenible al Vinalopó

Font: Elaboració pròpia a partir de l’Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, 2024.

Taula 4.13. Estratègia d'Activitat Econòmica i Innovació. Propostes d'activitats econòmiques innovadores basades en els serveis

1. Clúster de cuina creativa
 2. Centre de la raïm al municipi de Novelda
 3. Centre de negocis del Vinalopó a Elda

Font: Elaboració pròpia a partir de l’Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, 2024.

4.1.3 Iniciatives locals

Pel que fa a les iniciatives locals, les organitzacions cíviques estan integrades per agrupacions sindicals, sector empresarial i grups veïnals interessats en la planificació i la gestió del territori a escala local. Aquests actors promouen una sèrie d'actuacions territorials relacionades amb el seu context local, exercint una influència important en el Pla Estratègic de la Generalitat Valenciana, i manifestant-se en articles i informes socials. Alguns dels principals a la regió de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà són:

- Centre de negocis del Vinalopó: És un pla impulsat pels ajuntaments de Monòver i Elda, però també pel Govern de València (Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Urbanisme i Habitatge, 2010), que tracta de crear una zona de nova centralitat econòmica a l'entorn d'Elda-Petrer-Monòver, perfectament connectada amb serveis multimodals de transport públic. La seva ubicació concreta es proposa a l'estació intermodal de Monòver-Elda, ja que aquest emplaçament facilita significativament l'accés a un centre de negocis que es destinarà a la formació per a líders empresarials, acollirà bancs d'idees per impulsar negocis, observatoris nacionals i internacionals d'evolució dels mercats i també promocionarà les noves empreses innovadores.
- Projecte ZAL: El projecte de la Zona d'Activitats Logístiques (ZAL) (Generalitat Valenciana, 2017) a Villena busca convertir la ciutat en un punt estratègic logístic a la Comunitat Valenciana. Aquesta iniciativa està vinculada al desenvolupament del "Port Sec" o Nòdul Logístic de l'Interior de Llevant, que abastarà una superfície de 1,5 milions de metres quadrats. Això inclou la ZAL amb 765,000 m², que té les seves afectacions al Polígon Industrial de Bulilla, una terminal ferroviària i zones dedicades a serveis especialitzats. La ZAL es destina principalment a empreses logístiques i industrials amb grans volums de producció i transport. La iniciativa, recolzada per l'Ajuntament de Villena, té com a objectiu agilitzar els tràmits administratius. Una empresa privada, ECHO XXI, liderarà la inversió, consolidant l'atractiu estratègic de Villena gràcies a la seva excel·lent connectivitat ferroviària i ubicació entre Madrid i la costa mediterrània. Aquest desenvolupament promet un impacte econòmic significatiu a la regió, potenciant la indústria logística i la capacitat exportadora de les empreses locals.
- Anell Verd Urbà a Novelda: Aquesta iniciativa (Ajuntament de Novelda, 2021) busca integrar el riu Vinalopó a l'entorn urbà de Novelda, mitjançant la creació de senders, basses per a aus i un observatori amb funcions també de mirador. El projecte també inclou la millora del tram urbà del riu i la seva incorporació al disseny urbanístic de la ciutat, afavorint la seva renaturalització i un major ús recreatiu i esportiu. Es tracta d'un projecte impulsat per l'ajuntament local, el qual li dona una gran importància estratègica.
- Renaturalització a SAX: Aquest projecte (Maestre Gil, 2023), impulsat per l'Ajuntament de Sax, analitza l'evolució en la gestió del riu Vinalopó, assenyalant que anteriorment es tractava com un simple canal de drenatge, perdent la seva funció ecològica. Ara, a partir d'aquesta iniciativa, es prioritza la seva restauració ambiental, com a Novelda, on s'està renaturalitzant el seu llit formigonat mitjançant la recuperació de flora i fauna autòctones, incloent la reaparició del peix protegit fartet. A més, en el projecte també es promouen mesures per millorar la biodiversitat i la funcionalitat del riu, transformant-lo en un ecosistema viu que beneficia tant al medi ambient com a les comunitats locals.

4.1.4 Plans Territorials Sectorials

L'eix del Vinalopó és de les poques regions de la Comunitat Valenciana que no disposa d'un pla integral sectorial o plans d'acció territorial. A la regió s'implementen diversos plans tant a nivell autonòmic com local per gestionar i promoure el seu desenvolupament. Tot i que no hi ha un únic pla sectorial exclusiu per al Vinalopó, sí que existeixen diversos plans que afecten o són aplicables a aquesta zona, abastant diferents sectors (Masqueingenieros Engineers&Consulting, 2023). A continuació, es consideren diversos plans a nivell autonòmic i municipal que tenen

repercussions sobre el territori del Vinalopó; el PATRICOVA, el PATFOR, reindustrialització, ocupació, turisme, inundacions i conservació de l'entorn.

Pla d'Acció Territorial contra el Risc d'Inundació de la Comunitat Valenciana (PATRICOVA)

Caracterització general

El territori valencià, a causa de la seva orografia i climatologia, presenta una alta propensió a patir inundacions fluvials que impacten tant a les persones com a les seves activitats. Aquest fenomen natural és un dels que ha causat més danys a persones i béns durant tota la sèrie històrica i, desgraciadament, en els fets recents referents a la DANA de 2024.

Per això, en la dècada de 1990, el Govern Valencià va impulsar un estudi d'inundabilitat per a la Comunitat Valenciana, que posteriorment va servir com a base per elaborar el primer Pla d'Acció Territorial contra el Risc d'Inundació de la Comunitat Valenciana, conegut com a PATRICOVA. Aquest pla va ser pioner, ja que no només va ser el primer instrument d'ordenació del territori de la Comunitat, sinó també el primer pla autonòmic de gestió del risc d'inundacions a Espanya.

El text original del PATRICOVA, aprovat el 2003, va ser revisat el 2015, per adaptar-lo a noves normatives de rang superior, fet que va permetre que aquesta actualització alineés el document amb l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana i la Llei 5/2014 d'Ordenació del Territori, Urbanisme i Paisatge (LOTUP). Tot i que aquestes normatives ja reconeixien el PATRICOVA com un instrument clau d'ordenació territorial, el contingut fonamental del pla, especialment pel que fa a la gestió de zones inundables i les directrius sobre desenvolupaments urbans, s'ha mantingut pràcticament intacte.

Per entendre com funciona aquest instrument, és essencial diferenciar entre perill i risc. El perill es refereix a la probabilitat que un fenomen pugui causar impactes a les persones, béns o al medi ambient, mentre que el risc implica que ja s'han produït danys i, amb això, costos econòmics associats. A partir d'aquestes definicions, el PATRICOVA ha desenvolupat una cartografia de perillositat d'inundació, classificant les àrees afectades segons el seu grau d'afectació. Aquesta classificació és clau per establir les restriccions aplicables als terrenys afectats, fet que es tradueix en què, en general, es prohibeix requalificar els terrenys afectats com a sòl urbà o urbanitzable.

Implicacions al Corredor del Vinalopó

Les principals implicacions d'aquest pla amb la regió d'estudi es troben relacionades amb la gestió, control i rehabilitació del llit i tram del riu Vinalopó. La cartografia de perillositat d'inundació geomorfològica realitzada en aquest estudi, a més d'indicar les zones inundables, va categoritzar els diferents ambients morfo-sedimentaris, amb la finalitat d'aportar informació detallada sobre la varietat de situacions de perillositat que poden tenir lloc al territori valencià. L'objectiu era caracteritzar les formes fluvials cartografiades per poder ressaltar els tipus de procés de desbordament o inundació associats a cada forma del relleu, i així poder estimar posteriorment diferents nivells de perillositat. Aquesta subdivisió va reconèixer el Vinalopó com un ventall al·luvial, format quan es produeix un contacte entre els relleus i fosses interiors o planes litorals, caracteritzat per desbordaments que tenen generalment un flux lineal, amb importants velocitats que solen concentrar-se en paleolleres i vessaments associats a punts de ruptura als sectors apicals o mitjans.

D'altra banda, l'anàlisi realitzat a partir de la superfície (ha), mostrat a la Taula 4.14, revela que alguns municipis del Corredor del Vinalopó tenen una notable extensió de superfície reconeguda com a perillosa. És el cas principalment de Villena i Elx, que destaquen substancialment per damunt de la resta de municipis, com Santa Pola, Crevillent, Pinoso, Monòver i Salines.

Taula 4.14. Nivells de perillositat de superfícies per Municipi

Nombre del municipio	Superficie por Nivel de Peligrosidad (ha)						Geomorf.	Total
	1	2	3	4	5	6		
Villena						2657,57	6834,19	99491,76
Elche	634,45	898,1	2642,79	215,35		939,87	2933,21	8263,78
Santa Pola	0,39		2251,98			56,52	274,39	2583,28
Crevillent	27,1	6,65	1116,78			164,64	2158,34	3473,52
Pinoso			1,22	485,02		29,37	2084,7	2600,31
Monóvar	26,9		59,98	520,26			1985,95	2592,09
Salinas						507,42	1492,19	1999,6

Font: Elaboració pròpia a partir de dades extretes de PATRICOVA .

Per últim, també hi ha diverses actuacions al PATRICOVA enfocades directament al Vinalopó, com són la recuperació del llit del riu Vinalopó, la canalització del tram final del riu, l’interceptor a la Font de la Figuera Endorreïsmes del Vinalopó, el drenatge transversal de la carretera CV-813, la construcció de dos nous ponts a la carretera CV-805 i la canalització parcial del barranc de la Carrasca.

Pla d'Acció Territorial Forestal (PATFOR)

Caracterització general

A Espanya, la gestió dels boscos i els seus recursos correspon a les comunitats autònomes, tot i que està regida pels principis bàsics establerts a la Llei 43/2003, de 21 de novembre, de Boscos, així com per les diverses directives europees sobre espais naturals i boscos. En el cas de la Comunitat Valenciana, el govern autonòmic assumeix competències en aquesta matèria, abastant la gestió de boscos, el tractament de zones de muntanya, els aprofitaments i serveis forestals, a més de la regulació de vies pecuàries i prats. Per ordenar aquests aspectes, la comunitat va desenvolupar el Pla d'Acció Territorial Forestal de la Comunitat Valenciana (PATFOR), un instrument que defineix el model forestal valencià (Latorre, González López, de Vicente i López, & Navarro Baixauli, 2012).

El model forestal plantejat pel PATFOR es configura al voltant de cinc estratègies fonamentals: establir un marc d'objectius i criteris per a la gestió forestal; dissenyar models de governança adequats a la diversitat en la propietat dels boscos; simplificar i aclarir el marc normatiu; i fomentar l'aprofitament dels boscos com a generadors d'ocupació a les zones rurals.

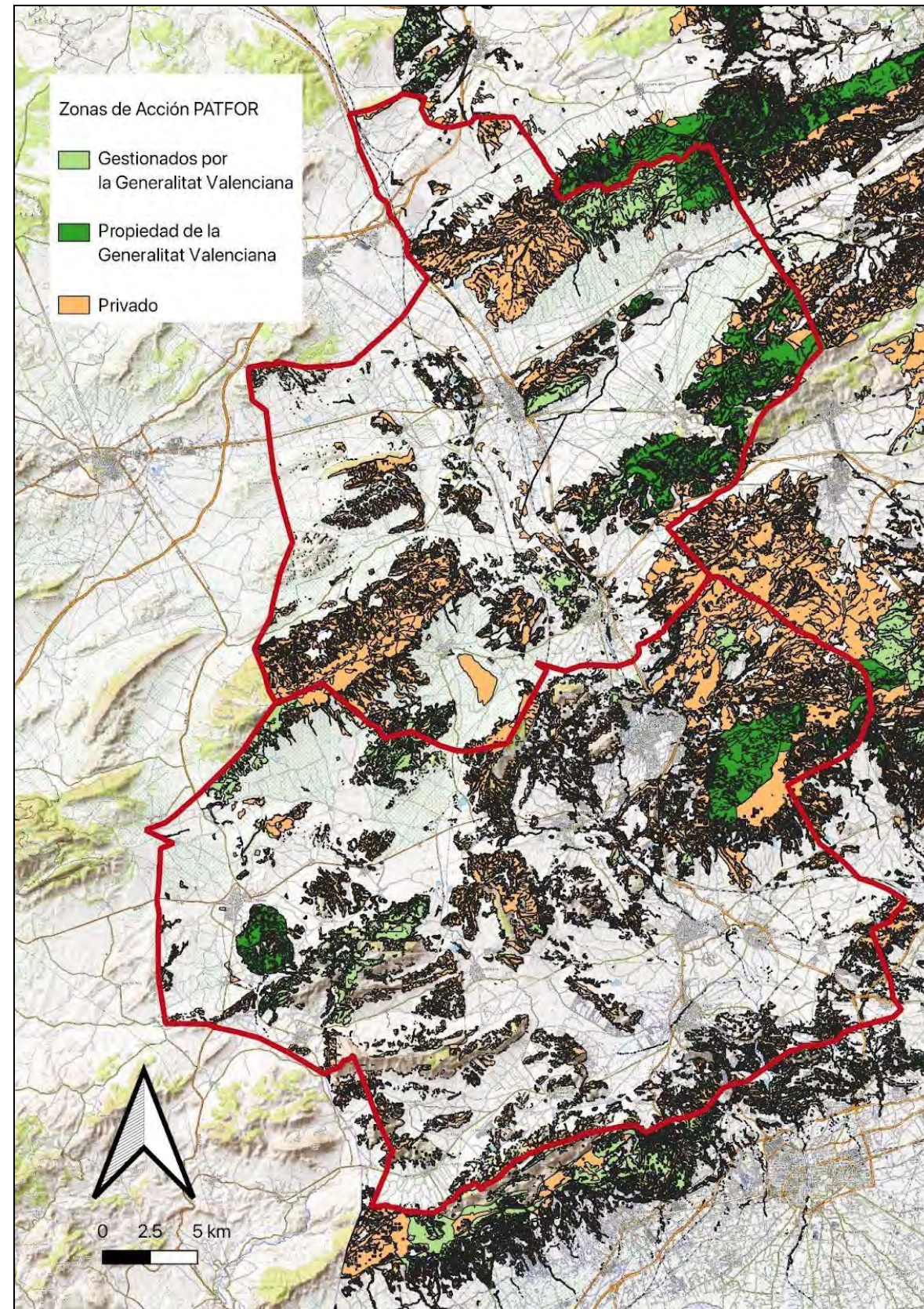
Tanmateix, amb el canvi de govern ocorregut el 2023, el PATFOR ha perdut bona part del seu contingut normatiu. Dels 92 articles que componien el decret d'aprovació, 78 van ser derogats, deixant únicament disposicions generals, àmbit d'actuació, principis, objectius, criteris d'actuació i la divisió territorial. A partir d'aleshores, els principis bàsics d'actuació i gestió forestal es regulen sota el decret 91/2023, de 22 de juny, que aprova el Reglament de la Llei 3/1993, de 9 de desembre, forestal de la Comunitat Valenciana. Com a resultat, el PATFOR ha quedat limitat a la definició de les demarcacions forestals.

La rellevància actual del PATFOR es basa en la creació d'aquestes Demarcacions Forestals, divisions subregionals que serveixen com a referència per als Plans d'Ordenació dels Recursos Forestals (PORF). Aquests plans, previstos a la Llei de Boscos com a instruments clau per a l'ordenació dels boscos, són essencials a la Comunitat Valenciana per gestionar, protegir i promoure el desenvolupament sostenible dels boscos.

El PATFOR és una manera important d'adaptar el territori als efectes del canvi climàtic: la Comunitat Valenciana té una gran vulnerabilitat a la desertificació a causa del seu clima sec i sòls degradats, i és per això que el PATFOR inclou projectes de reforestació estratègica per combatre l'erosió del sòl i gestió hídrica adaptada, integrant l'ús sostenible d’aquífers en terrenys forestals. A Castella-La Manxa, per exemple, tot i que també hi ha problemes de

desertificació, els plans se centren més en la millora de la rendibilitat forestal que en una integració tan àmplia amb el sòl i l'aigua.

Mapa 4.2. Propietat del sòl en zones designades com a part del PATFOR a l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de VAERSA, 2012

Com es pot observar al Mapa 4.2, en l'àmbit del PATFOR s'inclouen tant terrenys públics com privats. El PATFOR preveu un marc de cooperació activa entre propietaris privats, ajuntaments i la Generalitat. Encara que altres comunitats també fomenten la participació social, a la Comunitat Valenciana aquesta col·laboració és clau a causa de l'alta proporció de terrenys forestals en mans privades. Les zones forestals privades incloses al PATFOR impliquen que els propietaris són responsables de complir amb les normatives forestals, com la prevenció d'incendis, el manteniment de la massa forestal i el respecte a les regulacions d'ús del sòl. Això pot significar una limitació d'activitats com la urbanització, la tala o la reforestació sense autorització prèvia. D'altra banda, els propietaris poden beneficiar-se de programes de la Generalitat per a la reforestació, conservació o millores d'infraestructures forestals. Mentre que la Generalitat pot implementar projectes de conservació o prevenció directament en zones públiques, en terrenys privats depèn de la cooperació del propietari.

El PATFOR combina l'ordenació forestal amb la planificació territorial en un marc únic, la qual cosa permet una gestió global que inclou tant àrees urbanes com rurals. Això contrasta amb altres comunitats, on la planificació forestal sol estar més segmentada i separada de l'ordenació del territori. En comunitats com Andalusia, per exemple, el Pla Forestal Andalus se centra exclusivament en la gestió forestal sense vincular-se directament amb la planificació territorial general.

Finalment, el PATFOR està dissenyat per integrar-se amb la Infraestructura Verda de la Comunitat Valenciana, una xarxa de corredors ecològics i espais naturals protegits que connecten les àrees forestals amb altres zones de valor ambiental, un concepte que és més avançat que en algunes comunitats on els plans forestals no inclouen xarxes ecològiques extenses com a part de l'enfocament territorial.

Implicacions al Corredor del Vinalopó

El nostre àmbit d'estudi es troba dins de la Demarcació Forestal de Crevillent, la qual es caracteritza per tenir la major part del territori amb sòls de molt baixa qualitat, degut principalment a l'escassetat de precipitació existent, la qual cosa es tradueix en una limitació de la productivitat primària neta.

D'altra banda, també es poden observar implicacions en el futur de les sol·licituds de requalificació urbanística, intentant ser més rígids pel que fa a la seva permissivitat, ja que Alacant és la província on les requalificacions afecten una major superfície forestal, concentrant-se especialment en les comarques del sud, com per exemple al Mig Vinalopó.

També hi ha una sèrie d'implicacions relacionades amb la conca del Vinalopó destinades a controlar i gestionar els seus riscos, ja que es considera que es troba dins del grup de conques amb prioritat d'actuació alta. Aquesta classificació neix de diferents criteris, principalment basats en el risc d'inundació, juntament amb l'extensió de superfície forestal (sempre que sigui superior al 30%), i que es vegi afectada per un risc d'erosió alta o molt alta.

Pla hidrològic de conca. Cicle 2022-2027

Caracterització general

El procés de planificació hidrològica que es detalla en aquest pla segueix el marc establert per la Directiva Marc de l'Aigua (DMA), basat en l'enfocament DPSIR (Drivers, Pressures, Impacts, State i Responses), un mètode que identifica un factor desencadenant, com el desenvolupament urbà, la indústria o l'agricultura, que genera una pressió sobre el medi ambient, la qual cosa pot provocar un deteriorament en l'estat de les masses d'aigua. Aquest deteriorament es manifesta a través dels impactes patits pels ecosistemes aquàtics. Per abordar aquests problemes, el pla hidrològic ha de plantejar una resposta mitjançant les mesures necessàries per mitigar els efectes negatius. A més, segons els principis de recuperació de costos i del "qui contamina paga", els agents responsables de generar el problema han d'assumir part de les accions i despeses associades a la seva solució.

Els objectius generals de la planificació hidrològica estan recollits a l'article 40 del Text Refós de la Llei d'Aigües (TRLA). Entre ells, destaquen: garantir el bon estat i la protecció del domini públic hidràulic, satisfer les demandes d'aigua, promoure l'equilibri entre el desenvolupament regional i sectorial, incrementar la disponibilitat del recurs, protegir la seva qualitat, fomentar l'ús eficient i racional de l'aigua, i compatibilitzar aquestes accions amb la protecció del medi ambient i altres recursos naturals.

D'altra banda, la Llei 7/2021, de canvi climàtic i transició energètica, amplia aquests objectius en introduir consideracions relacionades amb l'adaptació al canvi climàtic. L'article 19 d'aquesta llei estableix que la planificació hidrològica ha de garantir la seguretat hídrica per a les persones, la biodiversitat i les activitats socioeconòmiques, reduir la vulnerabilitat davant del canvi climàtic i augmentar la resiliència del sistema hídric, sempre respectant la jerarquia d'usos.

Implicacions en el Corredor del Vinalopó

Es poden observar nombroses implicacions d'aquest pla per a la regió d'estudi, les quals estan totes enfocades en gestionar els problemes que poden sorgir en el curs fluvial, però algunes de les més representatives són les següents:

Primer, per equilibrar els desequilibris entre els recursos hídrics disponibles i les extraccions anuals del sistema, es plantegen mesures com l'aportació d'aigua des del Júcar i la dessalinització, incrementant la disponibilitat en 65 hm³ anuals. Això permetrà substituir els bombaments subterranis i garantir un subministrament adequat, generant un excedent de 25 hm³ a l'any. També es preveu augmentar l'ús d'aigua reutilitzada, encara que seguirà persistint un dèficit de 60 hm³ anuals.

El pla també inclou la restauració integral del riu Vinalopó i reformes en estacions depuradores clau, com la de la Vall del Vinalopó. D'altra banda, també es planifica substituir els bombaments subterranis per recursos superficials a través de la conducció Júcar-Vinalopó, amb una inversió de 209,7 milions d'euros, incloent-hi un parc fotovoltaic gestionat per ACUAMED. A més de l'adequació de l'EDAR de la Vall del Vinalopó i les seves infraestructures, que requerirà 10,7 milions d'euros.

Aquestes mesures busquen equilibrar els recursos, restaurar l'entorn i garantir la sostenibilitat de les activitats socioeconòmiques a la regió, afrontant els reptes actuals i futurs de manera integral.

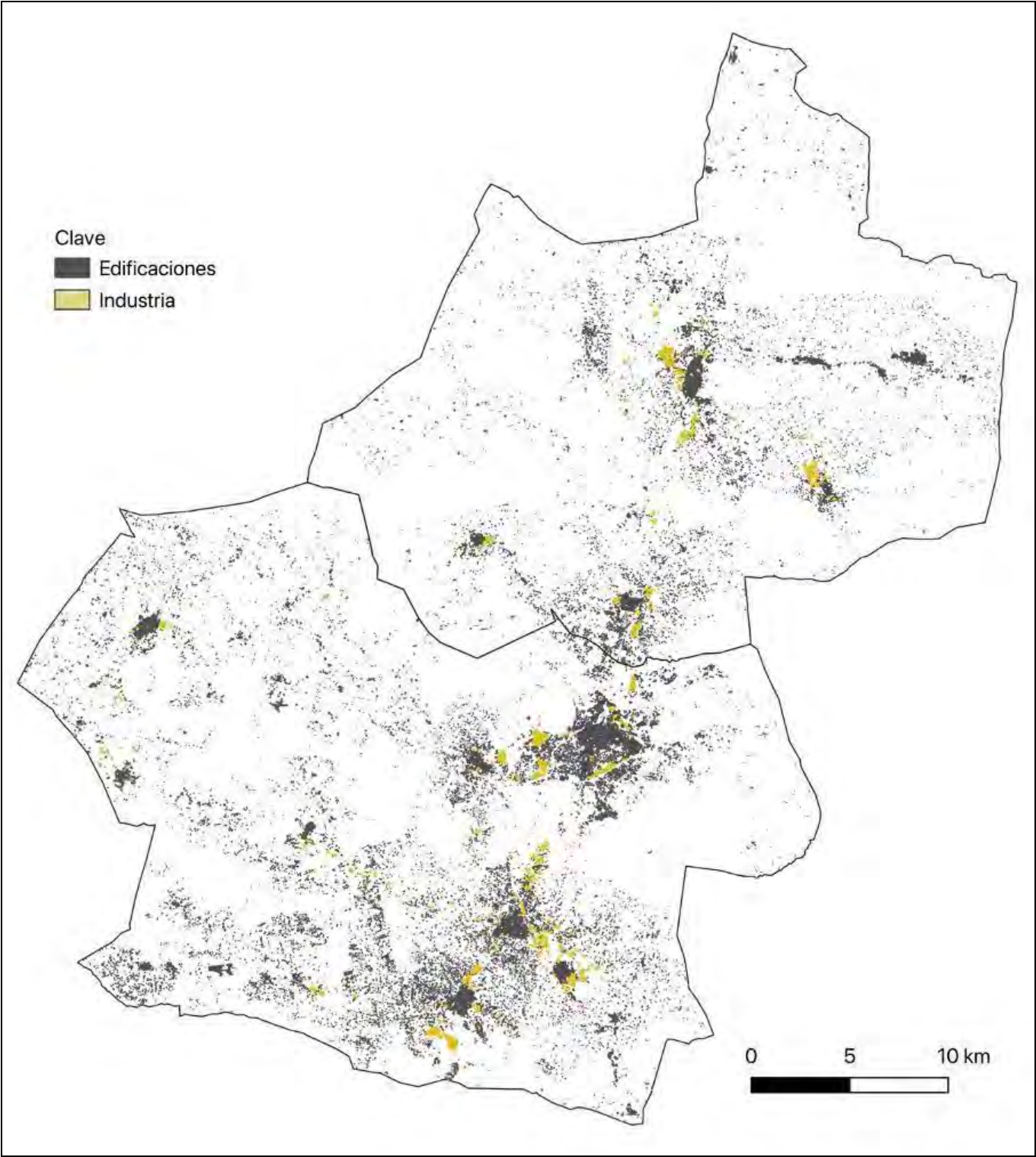
Estratègia Provincial de Reindustrialització

A nivell de província, la Comunitat Valenciana ha desenvolupat una estratègia de reindustrialització, que es focalitza en un termini de 4 anys, des de 2024 fins a 2028 (Generalitat Valenciana, 2023a).

Encara que pràcticament totes les comunitats autònomes d'Espanya disposen d'un pla d'acció industrial en vigor, l'estratègia de la Comunitat Valenciana es destaca pel seu enfocament en mantenir les indústries existents i, al mateix temps, impulsar-les, reconeixent el valor de les indústries culturals i tradicionals, i alhora buscant fer-les més eficients i fomentar la seva innovació. Això es pot comprovar en la Llei 14/2018, que en el seu moment va ser relativament pionera a l'hora de plantejar innovacions tecnològiques i sostenibles, i que també va incloure un mapa on es podia visualitzar el sòl industrial de la Comunitat Valenciana actualitzat i detallat, la qual cosa podria ajudar a identificar sòl disponible, i d'aquesta manera fer més accessibles i atractius aquests terrenys per a potencials inversors.

A nivell territorial, però, l'estratègia resulta una mica ambigua: identifica, per exemple, la necessitat de crear clústers que aprofitin els centres d'indústria existents, i alhora diversificar l'economia d'entorns rurals — dos objectius importants que, no obstant això, podrien trobar-se sovint en conflicte. Com es pot veure en el Mapa 4.3, l'edificació industrial mostra tendències a ser a vegades més dispersa i desenganxada dels centres urbans. A nivell més local, això significa haver de prendre compromisos polítics dins d'aquest marc.

Mapa 4.3. Teixit industrial mostrat sobre la resta del teixit edificat del Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Cartogràfic Valencià (ICV), 2023.

L'estratègia de reindustrialització inclou com algunes de les indústries més importants la ceràmica a Castelló, o el calçat i els tèxtils, que són particularment importants per a l'eix del Vinalopó (Generalitat Valenciana, 2023a). Tot i

que aquesta estratègia no integra de manera explícita els municipis de l'Alto i Medi Vinalopó, sí que fa referència a la seva indústria i a Elda i Petrer, com dues capitals de província de notable importància en el sector.

Per últim, un factor més que s'ha de tenir en compte a nivell espacial és l'enfocament de sostenibilitat. La recerca d'eficiència en els residus i materials resultants de l'activitat industrial ho emmarca com una oportunitat d'aprofitar el seu reciclatge, i per tant, reduir costos i incrementar la seva ecologia. Això torna a portar a l'avantatge dels clústers, tot i que també té en compte productes d'indústries més disperses com l'agroalimentació en l'agricultura, que portarien una agenda de menor aglomeració i de recolzar cadenes de valor fins i tot en zones més rurals.

Pacte Territorial Intermunicipal d'Ocupabilitat

El Servei Públic d'Ocupació i Formació de la Comunitat Valenciana ha mostrat interès en fomentar l'ocupació a la zona del Vinalopó. El seu programa Avalem Territori intenta, en col·laboració amb alguns dels ajuntaments del Baix i Alto Vinalopó, analitzar el mercat laboral i portar endavant estratègies que puguin fer que les polítiques d'ocupació estiguin millor ajustades al territori i als sectors de productivitat de la zona del Vinalopó (LABORA i Generalitat Valenciana, 2023). Al setembre de 2023, van publicar els seus resultats i estratègies en què se centrarà el programa.

Els dades més importants sobre el territori són relativament negatives, ja que es pot observar un declivi en l'ocupació en pràcticament tots els nivells formatius de la població. Aquests dades estan recollits en tan sols 4 anys, des de 2019 fins a 2023, un període de temps que va ser relativament negatiu a nivell internacional a causa de la pandèmia. No obstant això, aquests resultats perduren i reflecteixen una incapacitat de recuperar-se tant a nivell demogràfic com econòmic, la qual cosa subratlla novament la necessitat i urgència de promoure noves activitats econòmiques al territori que puguin revertir aquestes tendències. Durant aquest període, es va produir una reducció de l'ocupació del 14%, amb la indústria sent el sector més afectat amb un declivi de l'ocupació del 34%, i amb els nivells formatius de menys de primària sent el sector formatiu amb una major reducció, d'un 30%.

Després d'aquest estudi, porten a terme dues propostes, la primera sent un pla de treball anual amb un pressupost de 250.000€ que es basarà en els diagnòstics territorials anteriors i serà pactat per tots els agents que participen en aquest programa. Proposen aquesta mesura com un mitjà per crear un diàleg social intermunicipal, en què els ajuntaments creen una xarxa al voltant de maneres de fomentar l'ocupació en el territori. En segon lloc, el programa ofereix crear una comunitat virtual del Vinalopó, que exposi les indústries locals, ofereixi recursos i suport per a persones en cerca d'ocupació, i a més impulsi el turisme al Vinalopó.

Pla Provincial Territorial de Turisme

La Comunitat Valenciana ha identificat i delimitat 21 espais turístics, els quals permeten la homogeneïtat de les polítiques públiques dissenyades per a les especificacions particulars de cada espai. Delimiten un territori de l'Alto i Medi Vinalopó que representa el 18è espai turístic de la província.

L'estratègia turística per a l'Alto i Medi Vinalopó busca promocionar un model que combini la valorització del patrimoni natural, cultural i històric amb el desenvolupament sostenible i la diversificació de l'oferta turística. El fet d'incloure el desenvolupament sostenible al llarg del document és un detall important, ja que permet accedir a fons de Next Generation de la UE; no hi ha dubte que els fons són relativament escassos per a aquestes regions de l'interior, i per tant aconseguir garanties de suport econòmic per part de la UE no és merament una avantatge, sinó que gairebé es pot considerar un requisit per impulsar l'activitat econòmica a mitjà-llarg termini (Generalitat Valenciana, 2023b) (Margaras, Széchy, & European Parliamentary Research Service, 2023).

El pla es basa en els recursos naturals, històrics i culturals específics de la regió, com els castells medievals, les rutes de l'aigua (sèquies, assuts) i els entorns salins de Villena. Cerca fomentar el turisme rural i sostenible, descongestionar les àrees costeres, i combatre la despoblació als municipis interiors.

4.2 PLANEJAMENT URBANÍSTIC I POLÍTQUES URBANES

El planejament urbanístic és el procés tècnic, jurídic i administratiu mitjançant el qual s'organitza i regula l'ús del sòl, la construcció i el desenvolupament del territori, amb l'objectiu de garantir un creixement urbà ordenat, equilibrat i sostenible. Busca integrar les necessitats socials, econòmiques i mediambientals, promovent un entorn funcional, habitable i respectuós amb el medi ambient.

4.2.1 Introducció

Les normes d'urbanisme es concreten en els plans locals, la funció dels quals és classificar i qualificar l'ús del sòl. La classificació del sòl es basa en una tècnica que divideix els terrenys segons el seu destí urbanístic i estableix tres categories: sòl urbà, sòl urbanitzable i sòl no urbanitzable.

En el cas de l'Alto i del Vinalopó Mitjà, hi ha diferents plans per als diversos municipis, on cada un correspon a marcs legals diferents, però tots ells tenen un Pla General d'Ordenació Urbanística (PGOU).

4.2.2 Marc Legal

La Constitució espanyola de 1978 atorga a les comunitats autònomes la competència per assumir l'ordenació del territori i l'urbanisme. La Comunitat Valenciana va ser una de les comunitats que va exercir aquest dret competencial en el seu Estatut d'Autonomia.

Inicialment, gran part dels instruments de planejament de les comarques de Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó es van redactar sota la supervisió del “Text Refós de la Llei sobre el Règim del Sòl i Ordenació Urbana de 1992” (TRL92). Aquest marc legal va ser vigent durant molt de temps, però posteriorment va quedar obsolet.

La sentència del Tribunal Constitucional de 1998 va declarar inconstitucionals gran part del TRL92. Va ser aleshores quan va haver-hi una adaptació a la nova realitat que va finalitzar amb la Llei d'Ordenació del Territori, Urbanisme i Paisatge (LOTUP).

Posteriorment, s'han anat promulgant les següents lleis que fan referència a la planejament de les comarques de Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó;

Reial decret legislatiu 1/1992, de 26 de juny, pel qual s'aprova el Text Refós de la Llei sobre el Règim del Sòl i Ordenació Urbana (TRL92):

Regula la classificació i l'ús del sòl en el territori espanyol. Per tant, estableix els procediments de planejament urbanístic i la seva gestió, promovent un desenvolupament sostenible i organitzat. Defineix els instruments d'intervenció administrativa i protegeix el medi ambient en els processos d'urbanització.

Llei 4/1992, de 5 de juny, de la Generalitat Valenciana, sobre el Sòl No Urbanitzable (LSNU):

Va ser la primera llei en matèria d'urbanisme que va regular l'ús i la protecció del sòl no urbanitzable. Defineix els usos permesos, assegurant-se que es respectin els principis de sostenibilitat i protecció del medi ambient.

Llei 13/2006, de 30 de juliol, de Protecció d'Espais Naturals de la Comunitat Valenciana:

Constitueix l'instrument legal fonamental per a la conservació de la biodiversitat i el patrimoni natural, regulant els espais naturals protegits. Per tant, els seus objectius són la conservació de la biodiversitat, la participació ciutadana, la gestió sostenible dels recursos naturals i la seva protecció.

Llei 5/2014, de 25 de juliol, d'Ordenació del Territori, Urbanisme i Paisatge de la Comunitat Valenciana (LOTUP):

Llei fonamental a la Comunitat Valenciana que estableix les normes per organitzar el territori de manera sostenible i inclusiva. El seu objectiu és garantir un desenvolupament amigable amb el medi ambient. Per tant, algunes de les

seves accions són protegir els espais naturals, fomentar la sostenibilitat, millorar la qualitat de vida i impulsar la participació ciutadana.

A més, incorpora una perspectiva de gènere com a concepte transversal i transformador per als municipis.

4.2.3 Tipus d'instruments de planejament urbanístic

El planejament urbanístic de la Comunitat Valenciana es desenvolupa a partir del planejament aprovat a les Comissions Territorials, seguint el DECRET 74/2016, de 10 de juny, del Consell. Per tant, en el nostre cas d'estudi, és a dir, el corredor de la Vall del Vinalopó, no es disposa d’un instrument de planejament supramunicipal perquè es puguin aplicar les lleis aplicables al sòl i la planificació urbanística a nivell municipal.

En l’anàlisi del planejament general dels 4 municipis que en aquest cas són Villena, Elda, Petrer i Agost, ens trobem amb dos tipus diferents de plans, tal com podem observar a l'esquematització presentada a la Taula 4.15: El Pla General d'Ordenació Urbanística i les Normes Subsidiàries de Planejament.

Taula 4.15. Taula-Resum d'Instruments de Planejament Urbanístic

Dades Municipals	Planejament Vigent				
Municipi	Tipus	Aprovació	BOP	Legislació	Número de Modificacions
Villena	PGOU	1992	1/06/1993	LS	40
Elda	PGOU	1985	22/02/99	LS	71
Petrer	PGOU	1997	24/03/17 20/03/13	TRLS, RPU	38
Agost	NNSS	1984	31/08/02	LRAU	22

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Conselleria de Medi Ambient, Infraestructures i Territori

Com es pot veure a la taula anterior, dins de l'escala del corredor del Vinalopó, es poden observar 2 tipus de plans diferents: el Pla General d'Ordenació Urbana (PGOU) i les Normes Subsidiàries de Planejament (NNSS).

En termes numèrics, en aquest cas tenim tres municipis amb Pla General d'Ordenació Urbana i un municipi amb Normes Subsidiàries de Planejament (Taula 4.15)

- Plans Generals d'Ordenació Urbana (PGOU): Villena, Elda i Petrer.
- Normes Subsidiàries de Planejament (NNSS): Agost.

Pel que fa a la jerarquia dels plans, el Pla General d'Ordenació Urbana té més jerarquia.

Si analitzem el planejament d'aquests 4 municipis del Corredor del Vinalopó en funció de l'any d'aprovació, podem veure que la mitjana dels plans actuals està entre els 34 i els 35 anys d'antiguitat, per tant, tots superen els 30 anys des de la seva entrada en vigor. De fet, les Normes Subsidiàries de Planejament d'Agost arriben als 40 anys d'antiguitat. Aquest factor no es correspon amb els terminis establerts per la LRAU (art.17.5) on s'especifica que els “Plans Generals preveuran l'expansió urbana del municipi per a deu anys, aproximadament, i també la reserva del sòl i dotacions per a la implantació d'infraestructures públiques”. Per altra banda, també cal tenir en compte que les modificacions dels plans existents als municipis tenen una major presència en els darrers anys. Per exemple, en el

cas de les modificacions de les Normes Subsidiàries d'Agost, podem veure com el 50% de les modificacions realitzades s'han fet en aquests últims 20 anys.

Si ens centrem en el pla més recent, aquest és el PGOU de Petrer, aprovat l'any 1997, és a dir, amb 27 anys d'antiguitat. En el cas contrari, les NNSS d'Agost són les més antigues, amb 40 anys.

Pel que fa al nombre de modificacions de cada pla, podem veure a la figura anterior que el municipi amb més modificacions realitzades és Elda, amb un total de 71, el que suposa un 41,52% del total de les modificacions de tots els municipis. Després, ens trobem amb Villena i Elda, al voltant del 23%, amb 40 i 38 modificacions respectivament. Finalment, Agost representa un 12,9% del total de les modificacions.

4.2.4 Classificació de sòl

La classificació del sòl és una eina utilitzada en la planificació territorial i urbana per definir l'ús i destí dels diferents tipus de sòl dins d'un territori determinat. Aquesta classificació s'estableix als plans municipals d'ordenació del territori o en instruments de planificació similars i serveix per garantir un desenvolupament ordenat i sostenible del territori, tenint en compte les necessitats socials, econòmiques i mediambientals. La classificació del sòl és essencial per:

- Ordenar el desenvolupament urbanístic: Evitar l'expansió descontrolada i garantir un ús racional del sòl.
- Preservar els recursos naturals i mediambientals: Limitar les activitats humanes en zones sensibles o valuoses.
- Prevenir riscos: identificant zones no urbanitzables per raons de seguretat.
- Gestionar les necessitats de sòl de manera equilibrada: equilibrar els espais urbans, agrícoles i naturals.

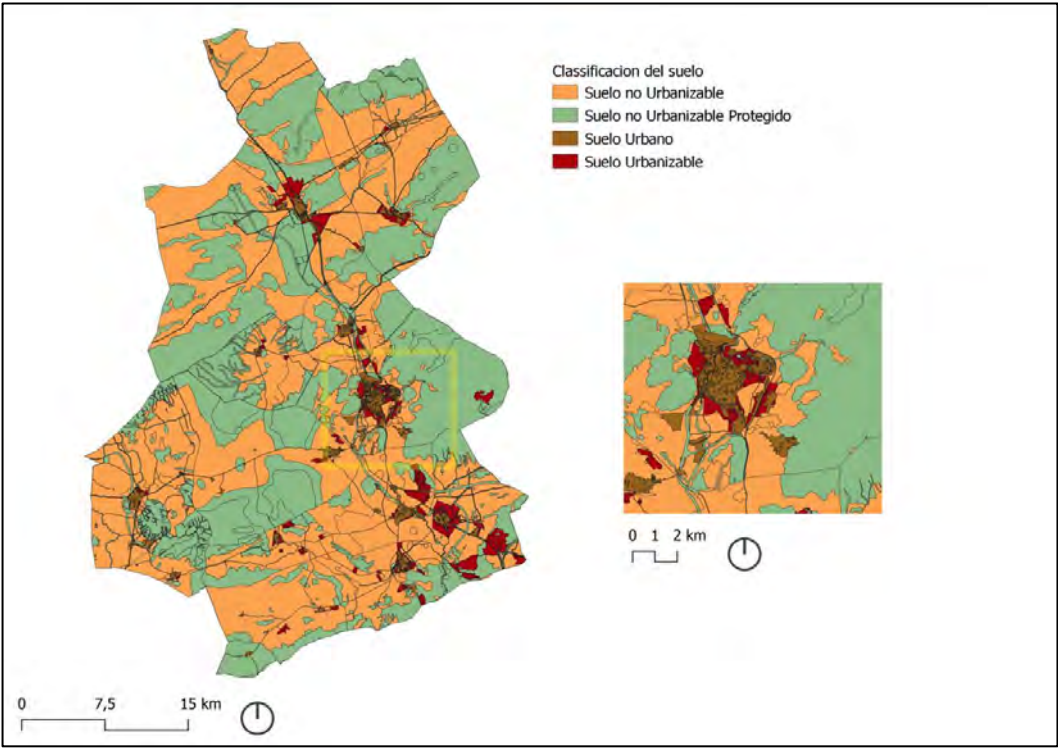
En el territori analitzat podem reconèixer aquestes categories en la classificació dels usos del sòl::

- Sòl Urbà (SU): Fa referència a àrees ja urbanitzades o que compten amb la infraestructura i els serveis necessaris per suportar assentaments residencials, comercials o productius.
- Sòl Urbanitzable (SUZ): Àrees que, tot i no estar urbanitzades, estan destinades a ser transformades per albergar nous assentaments, d'acord amb les indicacions dels plans urbanístics.
- Sòl no Urbanitzable (SNU): Comprèn les zones no destinades a la urbanització, com les zones agrícoles, naturals o forestals. La seva finalitat és preservar el paisatge, el medi ambient i els recursos naturals, o impedir la construcció en zones de risc, com les susceptibles a despreniments o inundacions.
- Sòl No Urbanitzable Protegit: Subcategoria del SNU, que abasta zones de valor ambiental, històric o paisatgístic especials, protegides per una normativa específica per a la seva conservació.

Distribució de la classificació del sòl

El Mapa 4.4 mostra la distribució de la classificació del sòl a les comarques de l'Alto i Vinalopó Mitjà. Cada color representa una categoria diferent. El color marró representa el sòl urbà, en vermell el sòl urbanitzat, en taronja el sòl no urbanitzable i en verd el sòl no urbanitzat protegit. La distribució dels colors mostra que al territori predominen els sòls no urbanitzables i no urbanitzables protegits, ja que les dues categories de sòl juntes sumen més del 80% del territori. El sòl urbà ocupa un petit percentatge del territori, ja que només ocupa menys del 9%. De la mateixa manera, el sòl urbanitzable representa menys del 10%.

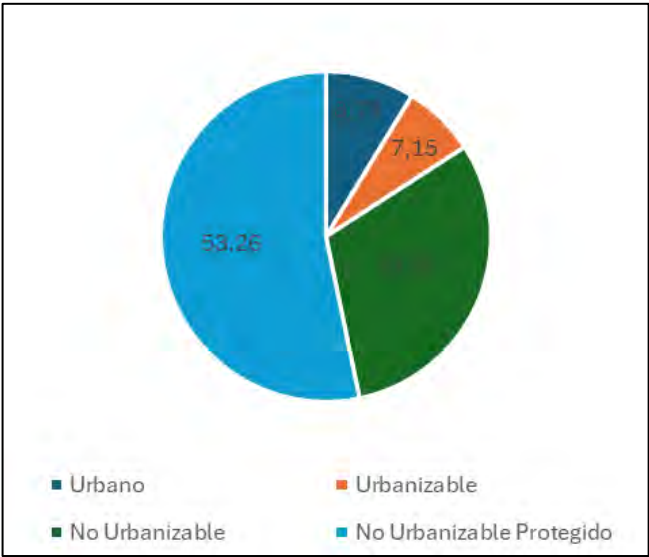
Mapa 4.4. Mapa de la classificació del sòl de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’Institut Cartogràfic Valencià (ICV)

Tot seguit, a la Figura 4.1 veiem un gràfic amb els percentatges que hem descrit anteriorment.

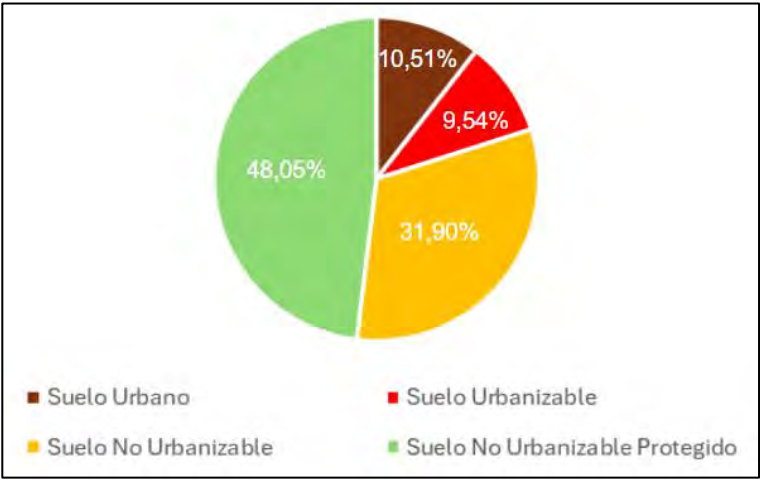
Figura 4.1. Gràfic de l’ocupació del Sòl a l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’Institut Cartogràfic Valencià (ICV)

A la següent figura (Figura 4.2) s'observa l'ocupació del sòl al Vinalopó Mitjà. Predominen clarament els sòls no urbanitzables i no urbanitzables protegits, ja que conjuntament ocupen el 80% del territori. D'altra banda, tant els sòls urbans com els sòls urbanitzables ocupen una petita superfície del territori total, el 10,51% i 9,54% respectivament.

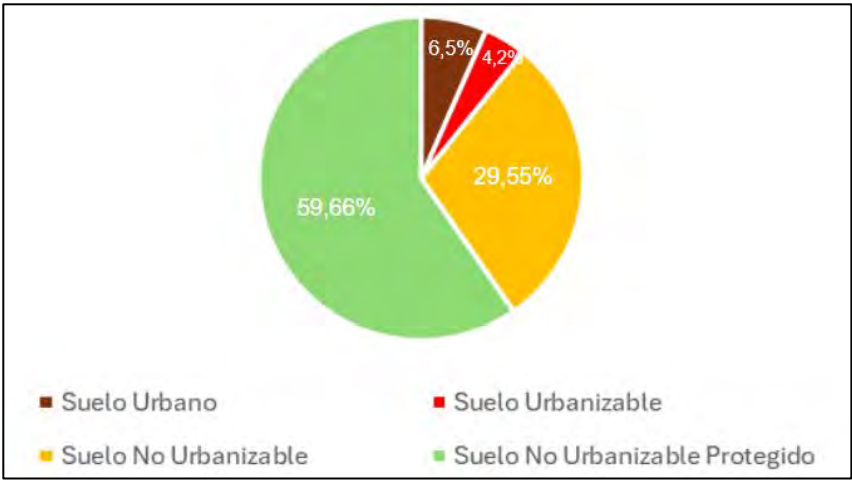
Figura 4.2. Gràfic de l’ocupació del sòl del Vinalopó Mitjà

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’Institut Cartogràfic Valencià (ICV)

A la Figura 4.3 s'observa l'ocupació del sòl de l'Alt Vinalopó. De la mateixa manera que al Vinalopó Mitjà, predominen els sòls no urbanitzables i no urbanitzables protegits, el 59,66% i el 29,55% respectivament (conjuntament sumen gairebé el 90% del territori). Els sòls urbans i urbanitzables no juguen un paper important a l'Alt Vinalopó, ja que conjuntament amb prou feines superen el 10% del territori total.

Figura 4.3. Gràfic de l’ocupació del sòl de l’Alt Vinalopó

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’Institut Cartogràfic Valencià (ICV)

4.2.5 Qualificació del sòl

La qualificació del sòl es refereix a l'assignació d'una finalitat o ús específic al sòl dins de les zones ja classificades pel pla urbanístic. Mentre que la classificació del sòl identifica macrocategories com sòl urbà, urbanitzable o no urbanitzable, la qualificació estableix amb més detall quina funció o activitat es pot desenvolupar en un determinat terreny.

Diferència entre Classificació i Qualificació:

Classificació del sòl: Estableix les macrocategories del sòl (per exemple, urbà, agrícola, natural).

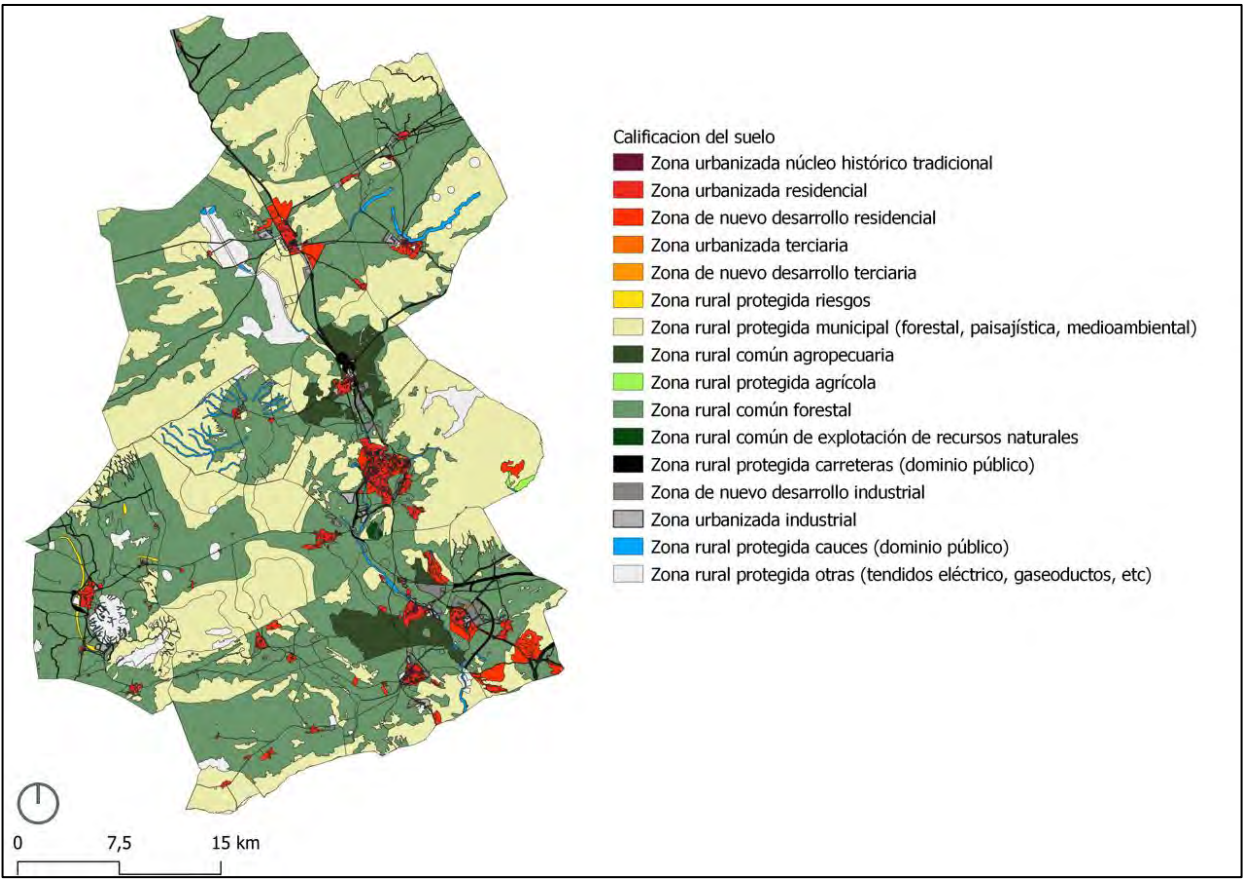
Qualificació del sòl: Detalla els usos i funcions permeses dins de cada categoria (per exemple, residencial, industrial, comercial).

La qualificació és fonamental per:

- 1. **Garantir un desenvolupament ordenat:** Permet una planificació detallada, evitant conflictes entre usos del sòl (per exemple, edificis industrials al costat de residències).
- 2. **Garantir la sostenibilitat i l'habitabilitat:** Promou un ús equilibrat del sòl, reservant espai per a habitatges, serveis i activitats econòmiques.
- 3. **Protecció i gestió dels recursos:** Defineix com s'han d'utilitzar les zones agrícoles o naturals, evitant el consum indiscriminat del sòl.
- 4. **Suport a la presa de decisions públiques:** Proporciona orientacions clares a les autoritats locals per a la concessió de permisos de construcció i la gestió urbanística.

El Mapa 4.5 representa la classificació del sòl en diferents zones funcionals i de protecció. Les zones urbanes es divideixen en nuclis històrics tradicionals, zones residencials, noves zones residencials, zones terciàries i nous desenvolupaments terciaris. Les zones rurals inclouen les zones destinades a l'agricultura, la silvicultura, l'agroindústria, l'aprofitament dels recursos naturals i les zones protegides per riscos, aspectes mediambientals i paisatgístics. També es destaquen les zones per al desenvolupament industrial i les infraestructures públiques, com vies navegables, carreteres i instal·lacions de serveis.

Mapa 4.5. Mapa de la qualificació del sòl del Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’Institut Cartogràfic Valencià (ICV)

Usos del sòl a la Vall del Vinalopó Mitjà

La Taula 4.16 mostra el percentatge, els km² i els ha, dels diferents usos del sòl de la comarca del Vinalopó Mitjà.

El sòl rural forestal i el sòl rural municipal són els predominants a la comarca, ambdós tipus de sòl junts sumen el 84% del territori. El sòl rural forestal ocupa la major proporció del territori, concretament 385,94 km², que representa el 48,4%.

Pel que fa al sòl rural municipal, abasta 287,61 km², el 36,1%. Aquest tipus de sòl inclou terrenys per a usos i serveis públics. Si comparem aquests dos tipus de sòl amb tots els altres, veiem que no hi ha comparació possible. El tercer ús del sòl que ocupa més territori són altres tipus de sòls rurals, destinats a infraestructures i usos específics, que representen el 3,4%.

Per tant, les conclusions que podem extreure són que hi ha poc sòl urbanitzable i sòl urbanitzat, 27,46 km² en conjunt. Aquesta dada evidencia que el desenvolupament urbà del Vinalopó Mitjà està controlat. D'altra banda, els sòls de tipus agrícola i agropecuari no tenen un paper important a la comarca, ja que els dos junts sumen poc més de 23 km² d'extensió territorial. Com a conclusió final, veiem que la comarca del Vinalopó Mitjà posa l'accent en el medi natural i, per tant, va cap al camí de la preservació i la sostenibilitat.

Taula 4.16. Usos del sòl al Vinalopó Mitjà

Qualificació del Sol al Vinalopó Mitjà			
Descripció (ús)	Superfície (km2)	Hectàrees (ha)	Percentatge(%)
Zona de nou desenvolupament industrial	7,37	737	0,9
Zona de nou desenvolupament residencial	19,84	1984	2,5
Zona de nou desenvolupament terciari	0,25	25	0,0
Zona rural comuna agropecuària	22,26	2226	2,8
Zona rural comuna d'explotació de recursos	0,87	87	0,1
Zona rural comuna forestal	385,94	38594	48,4
Zona rural protegida agrícola	0,96	96	0,1
Zona rural protegida carreteres	13,27	1327	1,7
Zona rural protegida llits fluvials	8,24	824	1,0
Zona rural protegida municipal	287,61	28761	36,1
Zona rural protegida altres	27,38	2738	3,4
Zona rural protegida riscos	1,87	187	0,2
Zona urbanitzada industrial	4,00	400	0,5
Zona urbanitzada nucli històric	0,79	79	0,1
Zona urbanitzada residencial	16,63	1663	2,1
Zona urbanitzada terciària	0,16	16	0,0
Superfície total	797,46	79746	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’INE

Usos del sòl a l’Alt Vinalopó

La Taula 4.17 mostra el percentatge dels diferents usos del sòl de la comarca de l'Alto Vinalopó

A la comarca de l'Alto Vinalopó trobem una distribució del sòl diferent a la del Vinalopó Mitjà. L'ús que més predomina és el sòl urbanitzable terciari, que compta amb 302,452 km² i representa el 46,9% del territori. Aquest tipus de sòl inclou activitats del sector serveis com, per exemple, comerços. En segon lloc, el tipus de sòl que més territori abasta és el sòl urbanitzable industrial, amb 260,474 km² d'extensió territorial i el 40,4%. Si ajuntem les dues categories de sòl urbanitzable, representen el 87,3% del territori total de l'Alto Vinalopó, dada que evidencia la planificació urbana de la comarca.

L'agricultura i la ramaderia tenen un paper poc rellevant a la regió, ja que junts sumen poc més de l'1% del territori total. El mateix passa amb el sòl forestal, que ocupa 9,109 km², el 1,5%, cosa que indica que hi ha petites extensions d'àrees naturals.

En conclusió, a l'Alto Vinalopó predominen les zones urbanitzades i, per tant, hi ha una planificació urbana sòlida i un gran impacte econòmic basat en les activitats industrials i de serveis. Un altre dada significativa és que el sòl que ja està urbanitzat és insignificant, cosa que evidencia que hi ha un gran potencial de desenvolupament.

Taula 4.17. Usos del sòl a l'Alt Vinalopó

Qualificació del Sol a l'Alt Vinalopó			
Descripció (ús)	Superfície (km2)	Hectàrees (ha)	Percentatge(%)
Zona de nou desenvolupament industrial	260,47	26047	40,4
Zona de nou desenvolupament residencial	14,85	1485	2,3
Zona de nou desenvolupament terciari	302,45	30245	46,9
Zona rural comuna agropecuària	5,20	520	0,8
Zona rural comuna d'explotació de recursos	21,69	2169	3,4
Zona rural comuna forestal	9,11	911	1,4
Zona rural protegida agrícola	2,40	240	0,4
Zona rural protegida carreteres	2,84	284	0,4
Zona rural protegida llits fluvials	0,60	60	0,1
Zona rural protegida municipal	18,74	1874	2,9
Zona rural protegida altres	5,94	594	0,9
Zona rural protegida riscos	0,16	16	0,0
Zona urbanitzada industrial	0,18	18	0,0
Zona urbanitzada nucli històric	0,02	2	0,0
Zona urbanitzada residencial	0,02	2	0,0
Zona urbanitzada terciària	0,04	4	0,0
Superfície total	644,70	64470	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’INE

Usos del sòl al total de l'àrea estudiada (Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà)

La Taula 4.18, descriu l'ús del sòl a la zona estudiada (Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà) amb una superfície total de 1442,16 km² (144.216 hectàrees) dividida en diferents categories. La superfície forestal municipal rural ocupa el 27,4% de la superfície total, seguida de l'àrea rural protegida municipal amb el 21,2% i la zona de nou desenvolupament terciari amb el 21,0%. Les àrees de nou desenvolupament industrial representen el 18,6%, mentre que les àrees de nou desenvolupament residencial i altres zones rurals protegides tenen percentatges menors. Les àrees urbanitzades, incloent-hi centres històrics, residencials i industrials, constitueixen una petita part del total, destacant un predomini d'àrees rurals i naturals a l'àrea analitzada.

Taula 4.18. Usos del sòl al total de l'àrea estudiada (Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà)

Qualificació del Sol al total de l'àrea estudiada (l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà)			
Descripció (ús)	Superfície (km2)	Hectàrees (ha)	Percentatge(%)
Zona de nou desenvolupament industrial	267,84	26784	18,6
Zona de nou desenvolupament residencial	34,69	3469	2,4
Zona de nou desenvolupament terciari	302,70	30270	21,0
Zona rural comuna agropecuària	27,46	2746	1,9
Zona rural comuna d'explotació de recursos	22,56	2256	1,6
Zona rural comuna forestal	395,05	39505	27,4
Zona rural protegida agrícola	3,37	337	0,2
Zona rural protegida carreteres	16,11	1611	1,1
Zona rural protegida llits fluvials	8,84	884	0,6
Zona rural protegida municipal	306,36	30636	21,2
Zona rural protegida altres	33,31	3331	2,3
Zona rural protegida riscos	2,03	203	0,1
Zona urbanitzada industrial	4,18	418	0,3

Qualificació del Sol al total de l'àrea estudiada (l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà)			
Descripció (ús)	Superfície (km2)	Hectàrees (ha)	Percentatge(%)
Zona urbanitzada nucli històric	0,81	81	0,1
Zona urbanitzada residencial	16,64	1664	1,2
Zona urbanitzada terciària	0,20	20	0,0
Superfície total	1442,16	144216	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE

4.2.6 Polítiques urbanes d’habitatge

En termes generals, les polítiques d’habitatge d’Agost, Elda, Petrer i Villena estan enfocades al desenvolupament urbà i la regeneració dels edificis. Els objectius d’aquestes accions són facilitar l’accés a l’habitatge a qui ho necessiti, millorar la vida dels habitants i fomentar la sostenibilitat urbana i ambiental. Per dur a terme les polítiques en matèria d’habitatge dels municipis, és necessari comptar amb els fons i incentius per garantir totes aquestes accions de desenvolupament urbà.

Elda:

Actualment, segons un estudi de l’expert en polítiques d’habitatge i analista social, Max Gigling, es va observar que a Elda hi ha suficients habitatges, però molts d’ells estan buits. Gran part dels habitatges van ser construïts entre els anys 60 i 70, per la qual cosa necessiten reformes.

Per això, s’han dut a terme diverses polítiques en matèria d’habitatge on els objectius principals són la rehabilitació d’habitatges i la millora del seu accés.

1. Rehabilitació d’habitatges: revitalització dels habitatges antics, especialment del nucli històric, gràcies a les ajudes i incentius per a la seva millora.
2. Lloguer assequible: inclou projectes de mobilització dels habitatges buits i la construcció de nous habitatges públics.
3. Plans Integrals de Barris: contenen projectes relacionats amb la millora de l’accessibilitat a l’habitatge, així com accions i ajudes per fomentar l’eficiència energètica. També inclouen intervencions específiques per millorar la sostenibilitat urbana i la cohesió social mitjançant el dinamisme dels barris i l’augment de serveis i activitats.
4. Creació de l’Oficina Municipal d’Habitatge: se centra en la reforma d’habitatges, la revitalització del nucli històric, les ajudes per al lloguer i polítiques per facilitar-ne l’accés.
5. Ajudes específiques per a joves (Bo lloguer jove): política enfocada a persones menors de 35 anys. Ofereix ajudes de fins a 250 € mensuals per al lloguer d’habitatges o habitacions, amb límits en la renda per garantir-ne un accés equitatiu.
6. Assistència a les persones més necessitades: centrada en les famílies amb menys recursos, amb serveis d’assessorament en casos de desnonament i subsidis per a la millora dels habitatges. D’altra banda, els serveis s’han ampliat gràcies a la Xarxa Xaloc de la Generalitat.

Petrer:

Des del 2021, Petrer ha posat en marxa polítiques d’habitatge enfocades principalment a la rehabilitació urbana i l’accés a l’habitatge. Per dur-les a terme, s’han desenvolupat al voltant de 50 projectes i s’han destinat aproximadament 3 milions d’euros.

- Subvencions i rehabilitació urbana: l’Ajuntament de Petrer ha ofert ajudes de fins al 25% del preu total de compra (amb un màxim de 18.000 €) i fins al 35% (màxim 20.000 €) per a la rehabilitació urbana. La rehabilitació d’habitatges no només està enfocada a millorar la qualitat de vida dels habitants, sinó també al medi ambient, ja que inclou ajudes per millorar l’eficiència energètica dels edificis i minimitzar l’impacte ambiental, fomentant així la sostenibilitat.
- Revitalització urbana: el 2023, l’ajuntament va invertir més de 170.000 € per fomentar el dinamisme del centre històric de Petrer, amb l’objectiu de recuperar el patrimoni arquitectònic i impulsar l’àmbit social.
- Assessorament jurídic en matèria d’habitatge: gràcies al treball de la Comissió Municipal d’Habitatge, el govern i la Generalitat Valenciana han impulsat aquesta ajuda enfocada a famílies amb problemes econòmics i a l’assessorament sobre ajudes (tant per a compra com per a lloguer).
- Registre municipal d’habitatge de lloguer: té l’objectiu de facilitar l’accés a ajudes tant als arrendadors com als arrendataris, especialment a la gent jove que vol emancipar-se i a les famílies vulnerables.

A més, Petrer també participa en projectes d’escala regional i nacional relacionats amb el Pla Estatal d’Habitatge, que inclou recursos addicionals per a les polítiques de rehabilitació urbana i d’accés a l’habitatge.

Villena:

Les polítiques d’habitatge a Villena segueixen un patró similar al dels altres municipis, basant-se en la millora de l’accés a l’habitatge, la rehabilitació dels edificis i la construcció de nou habitatge públic. Actualment, Villena manca d’habitatges, per la qual cosa aquesta última mesura és de gran importància. Així, les polítiques en matèria d’habitatge a Villena són les següents:

- Ampliació del parc d’habitatge públic: adquisició d’habitatges buits per part de la Generalitat Valenciana per augmentar la quantitat d’habitatges socials. Aquesta mesura està finançada pel “Pla Viu de la Generalitat Valenciana” i té com a objectiu facilitar l’accés al lloguer a les famílies amb menys recursos, evitant que aquests habitatges buits caiguin en mans de grans propietaris. Actualment, aquesta mesura està pendent d’aprovació. També inclou ajudes per als joves per facilitar la seva emancipació.
- Rehabilitació i revitalització dels habitatges: consisteix en reformar els habitatges en mal estat o antics per reutilitzar-los per al lloguer, amb l’objectiu de facilitar-ne l’accés. Aquesta és una mesura fonamental per al desenvolupament urbà del municipi.
- Gestió dels desnonaments: ofereix ajudes i assistència a les famílies que es troben en una situació de desnonament. L’objectiu és ajudar aquestes famílies que no poden afrontar el cost del lloguer mitjançant polítiques de prevenció.

Agost:

El municipi d’Agost segueix el Pla Estratègic de la Generalitat Valenciana, compartint els mateixos objectius que Elda, Petrer i Villena.

Agost és un dels municipis designats com a ANHA (Àrees de Necessitat d’Habitatge), per la qual cosa compta amb fons i programes per a la promoció d’habitatges assequibles i el seu desenvolupament urbà. Per això, les seves principals iniciatives són la rehabilitació dels habitatges, la construcció de noves promocions (Pla VIVE) i la facilitació del seu accés.

Per dur a terme aquestes iniciatives, Agost ha destinat prop de 270.000 € a polítiques d’habitatge i desenvolupament urbà.

4.3 PROTECCIÓ I GESTIÓ AMBIENTAL D’ESPAIS NATURALS

Les comarques de l’Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà compten amb espais naturals de gran valor ecològic i paisatgístic, la conservació dels quals es veu amenaçada per diversos factors de degradació. En aquest context, la protecció i gestió d’aquestes àrees esdevenen pilars essencials per assegurar-ne la preservació. Des de diferents nivells d’actuació —europeu, autonòmic i municipal— s’han implementat mesures per salvaguardar les zones més vulnerables. Alhora, s’han creat eines com les Avaluacions d’Impacte Ambiental (AIA) i els plans de gestió específics que ajuden a compatibilitzar les activitats humanes amb la protecció d’aquests entorns. Malgrat aquests esforços, encara existeixen àmplies zones a la regió que, tot i no comptar amb una catalogació oficial, posseeixen un elevat valor ecològic que requereix atenció i cura.

4.3.1 Espais protegits

A Espanya existeix una estructura legislativa per a la protecció i gestió dels espais protegits: nivell comunitari, nivell estatal, nivell autonòmic i nivell municipal (Envira, 2024). A nivell comunitari, existeix legislació de la Unió Europea per a la gestió i protecció d’espais protegits dins de la Unió Europea. També existeixen xarxes ecològiques com la Xarxa Natura 2000: la Xarxa Natura 2000 ha creat Zones Especials de Conservació (ZEC) que existeixen per a la conservació i gestió de zones amb hàbitats naturals de flora i fauna (Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic, s.f-a.). A nivell estatal, existeix legislació ambiental dins d’Espanya (Envira, 2024). Una d’aquestes legislacions a nivell estatal és la Llei 42/2007 del Patrimoni Natural i de la Biodiversitat, que defineix cinc categories d’Espais Naturals Protegits (ENP): Parcs Naturals, Reserves Naturals, Àrees Marines Protegides, Monuments Naturals i Paisatges Protegits. Aquestes diferents categories van ser creades per gestionar els espais protegits d’una manera més efectiva. A nivell autonòmic i municipal, cada comunitat autònoma i els municipis dins de cada comunitat autònoma tenen legislacions per protegir els seus espais protegits.

La Comunitat Valenciana (2024) té diversos tipus de llocs d’interès natural. Alguns d’aquests llocs d’interès natural estan ubicats dins del Vinalopó. Aquests llocs d’interès natural juguen un paper important en la gestió i promoció del turisme del Vinalopó “per les seves característiques geomorfològiques o paisatgístiques i la seva riquesa en espècies de flora, fauna i hàbitats” (GENCAT, 2024). Diversos d’aquests llocs naturals estan situats a l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà; veure Mapa 4.6 (pàg. 131), mapa dels espais naturals protegits dins del Vinalopó.

Hi ha diversos tipus de llocs d’interès natural que són els següents: les coves, les reserves naturals, les reserves de les biosferes, els monuments naturals, els paisatges protegits, els paratges naturals municipals, zones humides, LICs, ZECs i ZEPAs. A continuació, es discutiran els diferents tipus de llocs d’interès natural dins del territori del Vinalopó.

Llocs d’interès natural

Un dels llocs d’interès natural que es poden trobar dins del territori del Vinalopó són les coves. Les coves “són cavitats naturals que s’han format gràcies a l’erosió de les corrents d’aigua” (Ecologia Avui, s.f.). Hi ha dos tipus de cova que són coves primàries i secundàries, i existeixen tres tipus de coves secundàries; coves marines, coves de gel i coves càrstiques (que es formen quan la roca es dissol, usualment per l’acció de l’aigua àcida) (Ecologia Avui, s.f.). La Taula 4.19Error! No s'ha trobat l'origen de la referència. mostra la cova dins del territori del Vinalopó.

Taula 4.19. Coves dins del territori del Vinalopó

Nom	Província	Municipi
Sima de Borreguillos	Alicante	Salinas

Font: IDEV (Infraestructura de dades Espacials Valenciana)

Un altre tipus de lloc d’interès natural és la reserva natural. Les reserves naturals són “espais naturals la creació dels quals té com a finalitat la protecció d’ecosistemes, comunitats o elements biològics que, per la seva raresa, fragilitat, importància o singularitat, mereixen una valoració especial.” (Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic, s.f-b.) i es poden trobar aquestes reserves naturals a tot el territori d’Espanya, incloent-ne algunes dins de la Comunitat Valenciana.

Al territori també hi ha un altre tipus de lloc d’interès natural que és el monument natural. Els monuments naturals es defineixen com “espais o elements de la natura constituïts bàsicament per formacions de notòria singularitat, raresa o bellesa, que mereixen ser objecte d’una protecció especial” (Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic, s.f-b.). Tenen característiques clau com arbres singulars, jaciments paleontològics i els estratotips (Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic, s.f-b.). La Taula 4.20 conté els noms i les respectives províncies i municipis de cada monument natural del territori.

Taula 4.20. Zones humides dins del territori del Vinalopó

Nom	Província	Municipi	Extensió (m2)
Laguna y Saleros de Villena	Alicante	Villena	7154764,48
Laguna de Salinas	Alicante	Salinas	2833397,47
Embalse de Elda	Alicante	Elda,Petrer	485333,73
Embalse d’Elx	Alicante	Aspe, Elche	880061,27
El Prado - Rodriguillo	Alicante	El Pinós, Algueña	799251,69

Font: IDEV

A continuació, es discutiran els tres tipus de llocs d’interès natural que formen part de la Xarxa Natura 2000: els Llocs d’Importància Comunitària o LICs, les Zones Especials de Conservació o ZECs i les Zones d’Especial Protecció per a les Aus o ZEPAs.

Els Llocs d’Importància Comunitària o LICs són “aquells espais del conjunt del territori nacional o de les aigües marítimes sota sobirania o jurisdicció nacional” (Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic, s.f.-c). La creació d’un LIC ha de ser aprovada per la Comissió Europea (GENCAT, s.f.). La Taula mostra tots els LIC del Vinalopó.

Taula 4.21. LICs dins del territori del Vinalopó

Nom	Província	Municipi	Extensió (m2)
Laguna de Salinas	Alicante	Salinas	2823026,81
Salero y Cabecicos de Villena	Alicante	Villena	7177206,23
Maigmo i Serres de la Foia de Castalla	Alicante	Agost, Biar, Castalla, Onil,Petrer,Sax,Tibi,Villena	138229885,73
Arenal de Petrer	Alicante	Petrer	10183,78
Serra de Crevillent	Alicante	Albaratera,Aspe,Crevillent,Fondó de les Neus, El Hondón de los Frailes,Orihuela	50564267,71

Sierra de Salinas	Alicante	Monòver, El Pinós,Salinas,Villena	77188333,58
Els Alforins	Alicante; Valencia	Banyeres de Mariola,Beneixama,Cañada,Camp de Mirra, El Campo de Mirra, Fontanars dels Alforins, Villena	101156871,58

Font: IDEV

Quan el LIC tingui l’aprovació de la Comunitat Europea, es podrà declarar com a Zona Especial de Conservació o ZEC (GENCAT, s.f.). Segons GENCAT (s.f.), “la designació de les ZEC ha d’anar acompanyada de la definició de les mesures de conservació necessàries per garantir el bon estat de conservació”. La Taula 4.22 mostra totes les ZEC dins del territori del Vinalopó.

Taula 4.22. ZECs dins del territori del Vinalopó

Nom	Província	Municipi	Extensió (m2)
Arenal de Petrer	Alicante	Petrer	45828,67
Els Alforins	Alicante	Banyeres de Mariola,Beneixama,Cañada,Camp de Mirra, El Campo de Mirra, Fontanars dels Alforins, Villena	101156871,58
Laguna de Salinas	Alicante	Salinas	2823026,81
Maigmo i Serres de la Foia de Castalla	Alicante	Sax,Castalla,Tibi,Agost,Petrer, Villena,Biar,Onil	138229885,73
Salero y Cabecicos de Villena	Alicante	Villena	7348541,57
Serra de Crevillent	Alicante	Orihuela,El Hondón de los Frailes,El Fondó de les Neus,Aspe,Crevillent,Albatera	50564267,71
Sierra de Salinas	Alicante	Villena,Salinas, Monòver, El Pinós	77188333,58

Font: IDEV

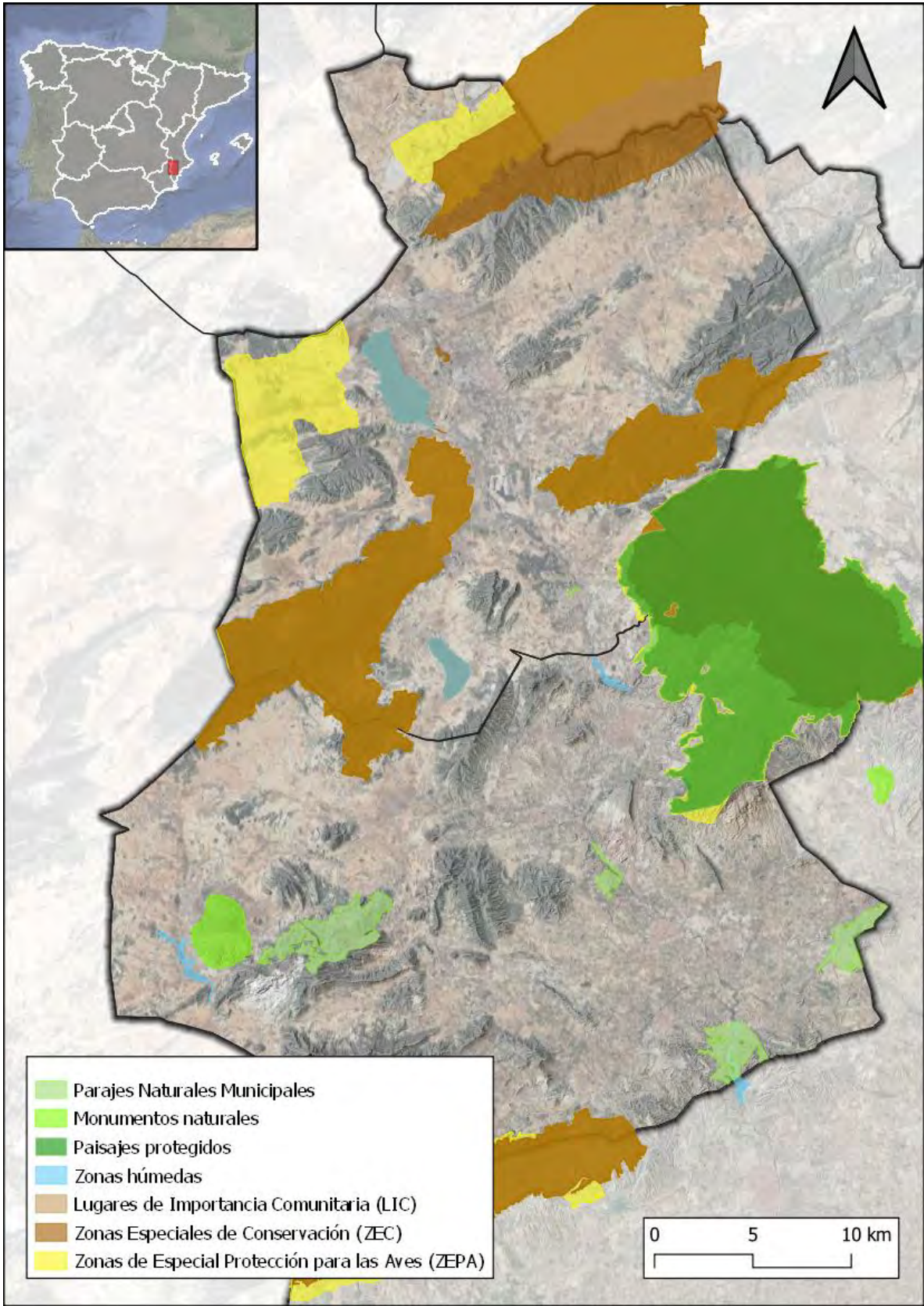
Les Zones d’Especial Protecció per a les Aus o ZEPA són “espais naturals protegits catalans que formen part de la Xarxa Natura 2000” (GENCAT, s.f.). Tenen característiques clau com “hàbitats o espècies rellevants en l’àmbit europeu” (GENCAT, s.f.). La Taula 4.23 mostra totes les ZEPA al Vinalopó.

Taula 4.23. ZEPAs dins del territori del Vinalopó

Nom	Província	Municipi	Extensió (m2)
Els Alforins	Alicante; Valencia	Fontanars dels Alforins, Villena	65208007,19
Moratillas - Almela	Alicante	Villena	33028646,07
Sierra de Salinas	Alicante	Monòver, El Pinós, Salinas, Villena	77347655,73
Maigmó i Serres de la Foia de Castalla	Alicante	Agost, Biar, Castalla, Novelda, Onil, Petrer, Sax, Tibi, Villena	195641291,24
Serres del Sud d'Alacant	Alicante	Albatera, Aspe, Callosa de Segura, Crevillent, El Fondó de les Neus, El Hondón de los Frailes, Orihuela, Redován	86359546,66

Font: IDEV

Mapa 4.6. Els espais naturals protegits al Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó

Font: Elaboració pròpia a partir de la cartografia proporcionada per l'IDEV.

4.3.2 Espais no catalogats

Com ja s'ha vist en el punt anterior, les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, així com el municipi d'Agost, compten amb àmplies zones naturals protegides per diferents instruments promoguts a diverses escales. A més, la regió té una gran diversitat de llocs amb un alt valor paisatgístic i de biodiversitat que encara no disposen de protecció legal i que es troben a mercè de les diferents activitats humanes que els degraden, comprometent-ne la sostenibilitat a mitjà i llarg termini.

El primer d'aquests espais és Les Salinetes de Novelda (Figura 4.4), un paratge natural situat entre els municipis de Novelda i Petrer, banyat pel Barranc de Les Salines, i rellevant per la seva alta salinitat. Aquesta condició ha afavorit l'assentament de plantes halòfiles a les seves vores, que, juntament amb les tonalitats úniques produïdes per les sals, creen un paisatge digne de protecció. Històricament, també s'ha utilitzat com a punt d'extracció de sal i com a balneari, tal com testimonien les ruïnes pròximes (Pérez Alberó, s.d.). No obstant això, a diferència dels Clots de la Sal, que tenen característiques similars, aquest indret no disposa de cap protecció i es veu amenaçat per la instal·lació de dues plantes fotovoltaïques i per la manca de cura per part dels seus visitants (Alfaro, 2022).

Figura 4.4. Imatge de la segona bassa de les Salinetes de Novelda.

Font: https://carrasdebeneixama1.blogspot.com/p/blog-page_20.html

Tot i ser l'eix vertebrador de la comarca, el riu Vinalopó es troba greument afectat per la degradació dels valors naturals. Com s'ha comentat en punts anteriors, entre els problemes més urgents destaquen la contaminació provocada per abocaments derivats d'usos agrícoles, industrials i urbans, així com les múltiples alteracions a la seva llera, com ara preses, assuts, embassaments, canalitzacions, canals i assarbs, especialment evidents en el seu pas per les diferents poblacions de la regió (Figura 4.5). A més, la sobreexplotació dels aquífers associats al riu, que en molts casos supera els seus límits sostenibles, agreuja encara més aquesta situació. Aquestes intervencions, de marcat caràcter antròpic, han convertit el riu Vinalopó en un espai natural profundament castigat, amb una alarmanant manca de mesures que garanteixin la conservació i protecció dels seus valors ecològics.

Figura 4.5. Imatge del riu Vinalopó canalitzat al seu pas per Elda.

Font: [El pla de restauració del riu Vinalopó eliminarà el llit de formigó a la seva passa per Elda.](#)

En altres llocs, cal aplicar un nivell de conservació més rigorós i augmentar l'extensió de la protecció. Tot això amb l'objectiu que es preservin, o fins i tot es regenerin, els ecosistemes d'aquests espais i afavorir la seva resiliència davant el canvi climàtic, però també, el benefici de les comunitats locals.

Un d'ells és la Serra de Reclot, un petit sistema muntanyós que es troba al centre-oest de la comarca del Vinalopó Mitjà. D'aquesta, només es troben protegides dues zones concretes: el Paratge Natural Municipal (PNM) del Monte Coto (en els termes municipals de Monòver, el Pinós, l'Alguenya i la Romana) i el Monument Natural del Cabezo de Sal (al Pinós). Es tracta d'una zona molt rica en biodiversitat, amb més de 700 espècies vegetals, de les quals el 20% corresponen a endemismes de la Comunitat Valenciana, i una gran varietat de fauna entre les quals destaquen les aus rapaces i mamífers, en particular el *Myotis emarginatus* o ratpenat ratoner marró – en estat vulnerable segons el Catàleg Valencià d'Espècies de Fauna Amenaçada (Generalitat Valenciana, s.d.).

Una altra àrea que requereix un major nivell de protecció és el PNM de Los Algezares a Novelda, el qual és un enclavament litològic de gran rellevància per la seva diversitat de materials i, gràcies a ells, alberga una gran biodiversitat. La presència de l'ensopeguera (*Limonium sp.*) fa que es classifiqui com un hàbitat prioritari a conservar segons la Directiva 92/43/CEE, del Consell, de 21 de maig de 1992, relativa a la conservació dels hàbitats naturals i de la fauna i flora silvestres. No obstant això, únicament el pantà d'Elx s'ha declarat Zona Humida. Pel que fa a la fauna, el 60% de les espècies que hi es troben estan catalogades d'interès especial, sent les més destacades, per ser vulnerables, l'esparver cendrós (*Circus pygargus*) i l'àliga cuabarrada (*Hieraaetus fasciatus*) (Generalitat Valenciana, s.d.).

4.3.3 Organismes competents

A la província d'Alacant, els organismes competents en la gestió dels espais naturals protegits són principalment entitats d'àmbit autonòmic i local (Taula 4.24).

Taula 4.24. Organismes competents

Escala	Organismo	Responsabilidades
Sociedad civil	Universidad de Alicante y otros centros de investigación	Investigación científica y asesoramiento técnico en gestión de biodiversidad y sostenibilidad ambiental en espacios naturales.
	Organizaciones no gubernamentales (ONGs) y asociaciones locales	Ejecución de proyectos de restauración, sensibilización y voluntariado ambiental.
Municipal	Ayuntamientos	Gestión de Parajes Naturales Municipales (PNM) en su territorio, a menudo en colaboración con la Generalitat Valenciana.
Autonómica	Generalitat Valenciana - Dirección General de Medio Natural y Animal	Gestión de Parques Naturales, Red Natura 2000, microrreservas de flora, biodiversidad, y evaluación de impacto ambiental.
	Alicante Natura (Diputación de Alicante)	Gestión de espacios naturales propiedad de la Diputación y apoyo técnico a los municipios; educación ambiental y accesibilidad.
Nacional	Ministerio para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico (MITERD)	Regulación de espacios Natura 2000 de interés general y coordinación de la Red de Parques Nacionales.
Europea	Unión Europea	Financiación y marco normativo a través de programas como LIFE y la Red Natura 2000, protegiendo la biodiversidad.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades provinents de la Generalitat Valenciana, la Diputació d'Alacant, el Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic (MITERD), Unió Europea, 2024.

4.3.4 Protecció i gestió ambiental d’espais naturals

La Llei 11/1994, de 27 de desembre, de la Generalitat Valenciana, d'Espais Naturals Protegits de la Comunitat Valenciana, assegura la protecció i gestió dels espais naturals. Aquesta llei té com a objectiu “la protecció, conservació, restauració i ús sostenible dels espais naturals de la Comunitat Valenciana” (Llei 11/1995, 1994). La Llei 11/1995 (1994) protegeix els espais naturals a través de regulacions com la suspensió de la planificació urbanística en espais naturals i la prohibició d'actes que puguin afectar la fauna i la flora dels espais naturals.

Els mecanismes d'avaluació i gestió ambiental són eines fonamentals per garantir un equilibri entre el desenvolupament socioeconòmic i la conservació dels valors naturals i paisatgístics d'un territori. A les comarques de l'Alto Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, caracteritzades per una diversitat d'espais naturals i una forta pressió antròpica, aquests mecanismes són essencials per assegurar la sostenibilitat ambiental. Les accions destinades a avaluar i gestionar el medi ambient es marquen dins de les directrius i normatives europees, estatals i autonòmiques, que estableixen els procediments tècnics i administratius per protegir i millorar els recursos naturals.

Per una banda, l'Avaluació Ambiental Estratègica (EAE) es presenta com una eina de caràcter preventiu que s'aplica al disseny de plans i programes amb incidència en el territori. Aquest mecanisme està regulat per la Directiva Europea 2001/42/CE, transposada a Espanya mitjançant la Llei 21/2013 d'Avaluació Ambiental, que integra criteris ambientals a les fases inicials de la planificació. Aquest procés assegura que, abans de la seva implementació, els plans territorials considerin els impactes sobre ecosistemes fràgils com els que es troben al Parc Natural del Hondo, els entorns de la Serra de Salinas o els aiguamolls del Vinalopó Mitjà. La participació pública és una peça clau en aquest procediment, permetent incorporar les perspectives de les comunitats locals i garantir que els projectes siguin socialment acceptables i ambientalment sostenibles.

Per altra banda, l'Avaluació d'Impacte Ambiental (EIA) aborda projectes concrets que poden tenir conseqüències significatives sobre el medi ambient. La seva regulació es fonamenta en la Directiva Europea 2011/92/UE i la posterior modificació amb la Directiva 2014/52/UE, així com en la Llei estatal 21/2013. Aquest procediment examina activitats com l'explotació de pedreres, la instal·lació de parcs fotovoltaics o infraestructures hídriques que poden afectar ecosistemes aquàtics i terrestres. Als espais naturals d'aquestes comarques, l'EIA s'ha consolidat com una eina de control fonamental, especialment en territoris amb problemes de sobreexplotació d'aqüífers i escassetat hídrica. La identificació de riscos potencials i la implementació de mesures de mitigació són essencials per garantir que els projectes no comprometin l'equilibri ambiental.

A nivell autonòmic, la Comunitat Valenciana ha desenvolupat mecanismes específics per reforçar la prevenció i el control ambiental. La Llei 6/2014 de Prevenció, Qualitat i Control Ambiental estableix diferents tipus de permisos segons el grau de risc de les activitats, classificades en autoritzacions, llicències o intervencions municipals. Aquesta normativa és crucial per regular les activitats desenvolupades als paisatges protegits de la Serra del Maigmó i la Serra del Sit, promovent un ús racional i compatible amb la conservació dels recursos naturals. En aquests casos, els plans d'ordenació busquen harmonitzar el turisme sostenible i l'agricultura tradicional amb les mesures de preservació ecològica.

A més dels mecanismes normatius, les comarques de l'Alto Vinalopó i el Vinalopó Mitjà participen en iniciatives de gestió dins de la Xarxa Natura 2000. Els plans de gestió associats a espais com el Hondo d'Elx-Crevillente inclouen accions específiques per protegir la biodiversitat, com la restauració d'hàbitats degradats, el control d'espècies invasores o la gestió integrada dels recursos hídrics. Aquestes accions permeten assegurar el manteniment dels serveis ecosistèmics essencials, com la regulació del cicle hidrològic o la conservació d'espècies amenaçades.

Per últim, destacar que són de especial rellevància la participació ciutadana i les iniciatives d'educació ambiental com a eines complementàries. A través de campanyes de sensibilització, programes de formació i activitats comunitàries, es fomenta una major consciència ambiental entre la població local. Iniciatives com les jornades de neteja d'espais naturals, les rutes interpretatives o els tallers sobre bones pràctiques agrícoles contribueixen a implicar els actors locals en la gestió sostenible del territori. Aquest enfocament no només ajuda a preservar els valors naturals de les comarques, sinó que també promou un model de desenvolupament més resiliient i equilibrat.

4.4 PLANEJAMENT I GESTIÓ TURÍSTICA

El turisme és una activitat que té implícita una naturalesa espacial, raó per la qual els instruments de planificació territorial són essencials per gestionar i garantir el seu desenvolupament racional i sostenible.

4.4.1 Instruments de planificació turística d'escala autonòmica

A la Comunitat Valenciana, les eines clau per garantir que el turisme generi impactes positius són mitjançant instruments de caràcter sectorial de diferents escales que estan sota la cobertura jurídica de la llei autonòmica de turisme, oci i hospitalitat.

Llei de Turisme de la Comunitat Valenciana

Actualment és vigent la Llei 15/2018, de 7 de juny, de turisme, oci i hospitalitat de la Comunitat Valenciana. L'objectiu de la llei és ser un marc normatiu per promocionar i ordenar l'activitat turística al territori, basant-se en la sostenibilitat, la inclusivitat, la descentralització i la qualitat. Per això, aquesta defineix la política turística mitjançant els següents objectius estratègics:

- Millorar, diversificar i potenciar l'oferta turística de la Comunitat Valenciana.
- Incrementar la qualitat, rendibilitat econòmica i competitivitat de l'oferta.
- Condicionar el territori turístic i el paisatge en què es realitza l'activitat.
- Adequar el producte a les necessitats de la demanda.
- Promoure la sostenibilitat social, ambiental i el desenvolupament local.
- Desestacionalització.
- Benestar de la població local i els visitants.
- Accessibilitat per a persones amb discapacitat.
- Fomentar la col·laboració i cooperació dels agents socials a través de la seva participació.
- Consolidar i millorar l'ocupació en el turisme.
- Fomentar la formació, la investigació i la innovació turística. (Generalitat Valenciana, 2018).

També deixa clares les competències de l'administració pública i quins òrgans hi participen, la importància dels processos de participació i els principis d'ètica i hospitalitat, els drets i obligacions tant dels usuaris com del sector privat, a més d'especificar la unificació de la imatge turística i apostar per la innovació per adaptar-se als canvis en la demanda del mercat turístic. De la mateixa manera, esmenta els instruments de planificació territorial que gestionen i promocionen l'activitat turística en les diferents escales per aconseguir diversificar el sector.

En primer lloc, el capítol I afirma que l'instrument fonamental per a l'ordenació dels recursos turístics, però també aquell que marca les actuacions en el sector, en els productes i els destinacions turístiques, és el pla estratègic del turisme de la Comunitat Valenciana.

Així mateix, el capítol II de la llei concreta els instruments per a la promoció turística, sent aquests la xarxa Tourist Info, com a punts d'informació als destinacions turístics, i el portal turístic de la Comunitat Valenciana, com a font institucional d'informació turística.

D'altra banda, el capítol III manifesta els instruments per a la gestió turística, sent aquests directament a escala supramunicipal i municipal. Així doncs, la gestió d'escala supramunicipal està regida pel Pla d'espais turístics de la Comunitat Valenciana. A escala municipal no s'obliga a la realització d'instruments, però es menciona quins són els necessaris per gestionar el turisme, sent aquests els plans d'intervenció en àmbits turístics (PIAT) i el pla d'ordenació dels recursos turístics (PORT), on les conclusions haurien d'incloure's als plans generals d'ordenació urbanística.

Llibre Blanc per a una Nova Estratègia Turística de la Comunitat Valenciana

El Llibre Blanc (Generalitat Valenciana, 2017) és un exemple del treball analític de la Comunitat Valenciana per al canvi de paradigma basat en les estratègies i teories aplicades fins ara en el sector turístic. Amb la seva presentació, la Comunitat Valenciana, com a conjunt evident de diverses realitats territorials, busca aquesta modificació, o més ben dit, adaptació a llarg termini, cap a una situació de demanda de mercat canviant.

En primer lloc, és important destacar que el Llibre Blanc va ser aprovat pel Consell Valencià del Turisme el 2017, tot i que la seva publicació es va retardar dos anys. Això implica que, malgrat ser un eix vertebrador com veurem, dels Plans posteriors com va ser el Pla Estratègic de Turisme 2020 – 2025, deixa via lliure per a la seva interpretació i posterior concreció en aspectes més particulars. En la seva redacció van participar diferents agents pertanyents a tots els sectors del turisme (Taula 4.25), la qual cosa demostra la seva implicació i voluntat per avançar en una línia comuna. A mode anecdòtic cal destacar que l'anterior Llibre Blanc data de l'any 1990, per la qual cosa era necessària aquesta actualització.

Taula 4.25. Agents participants en l'elaboració del Llibre Blanc

Agents Col·laboradors
Agents locals
Municipis turístics
Operadors turístics i Transport internacional
Empreses valencianes
Responsables d’associacions turístiques

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació del Llibre Blanc.

segon lloc, com a document obert per a les diferents entitats territorials valencianes, el Llibre Blanc estableix unes bases importants a nivell d'objectius tant sostenibles com competitius. Aquests objectius es centren en una avaluació exhaustiva de les seves principals dificultats, com són l'estacionalitat, la sobreexplotació de determinats destins i la necessitat, no baladí, de diversificar l'oferta. D'altra banda, un aspecte molt destacable és la seva forta aposta per la sostenibilitat, però no només ambiental/ecològica, sinó també social i econòmica. És de sobres coneguda l'alteració de l'activitat turística a nivell mediambiental i fins i tot econòmic, però cada vegada es fa més evident en la seva vessant social. Per això, la menció en el Llibre Blanc de la necessitat de promoure enfocaments al vessant social del turisme és de gran valor, ja que, com es podria interpretar del "text d'origen", a partir del qual es desenvoluparien els altres, estableix unes idees mínimes per al seu avenç i millora competitiva. En aquest model, es busca aquest progrés social mitjançant la formació dels professionals que treballen al sector turístic, però també en el compromís de generar oportunitats per als locals, generant així sinergies entre territori, persones, ocupació i competitivitat diferenciadora.

En tercer lloc, es tracta la idea de la digitalització del sector i és que ens trobem amb una gestió d'informació gairebé il·limitada i en constant actualització. En aquest cas, mitjançant aquesta digitalització, la informació que ara podria interpretar-se com inabastable d'administrar, seria més eficient, distingint i filtrant les dades per a donar una resposta a la demanda actual de cada moment. Com a conseqüència, això implicaria la necessitat de la màxima coordinació i cooperació entre administracions públiques i empreses privades per gestionar de la millor manera la marca que es vol presentar al mercat i aquesta imatge sòlida de la Comunitat Valenciana com a destí sostenible, divers i accessible. El Llibre Blanc tracta aquesta idea de col·laboració estreta entre els agents i actors per coordinar no només les accions, sinó també els recursos per, d'aquesta manera, potenciar al màxim els seus productes. En aquest últim aspecte, el propi document ja menciona la manca de coordinació i comunicació entre les administracions turístiques

(com l'Agència Valenciana del Turisme – Diputacions – Ajuntaments), i fins i tot entre les pròpies àrees de turisme i cultura dels Ajuntaments. Per tant, ens trobem, com ja hem esmentat anteriorment, amb una guia definidora del camí a seguir, que exposa les deficiències a treballar i les oportunitats a crear i aprofitar.

En quart lloc, com el nostre àmbit d'estudi es centra en el turisme d'interior, és important destacar que el Llibre Blanc centra també els seus esforços en aquest tipus de turisme que genera una oportunitat de diferenciació en el sector. Aquesta conjuntura crea un espai perfecte a explotar, revitalitzant àrees rurals i el seu patrimoni a través d'un tipus de turisme diferent del de "sol i platja" al qual està acostumada la Comunitat Valenciana, impulsant així àrees naturals en aquesta diversificació de l'oferta, projectant cap a l'exterior modalitats de turisme com el rural o l'actiu o esportiu, optimitzant els recursos patrimonials d'aquests que estan insuficientment aprofitats. Tal és aquest nivell de millora possible, que en la mostra realitzada mitjançant el qüestionari en línia als municipis, on va col·laborar l'Agència Valenciana del Turisme, el Llibre Blanc mostra dades com el grau d'èxit dels municipis d'interior com a destinacions turístiques, situant-se el percentatge més elevat amb un 37,03% en baix o molt baix, en contraposició a la interpretació de la major importància del propi sector turístic en 2025, sent del 81,03%.

Per finalitzar aquest apartat, tot i que el Llibre Blanc ja tingui uns anys a les seves espatlles i la visió que presentava fos prometedora, en aquell moment un 81,9% dels municipis d'interior no comptaven amb un pla exclusiu sobre turisme ni s'havien plantejat polítiques encaminades a convertir-se en destinacions turístiques intel·ligents (xarxes socials/web, aplicacions, accessibilitat). Encara que no sembla que això hagi canviat actualment, cal remarcar que es considera imprescindible lluitar per aquest avanç comú, generant oportunitats i aprofitant-les, perquè el límit és potencialment positiu.

El Pla Estratègic de Turisme de la Comunitat Valenciana (2020-2025)

L'antecedent al vigent Pla Estratègic Global del Turisme de la Comunitat Valenciana, englobava el període 2010-2020 i es marcava com a objectiu assegurar el paper motor del turisme en la qualificació del model productiu valencià a causa de la recent crisi econòmica i l'acceleració de les dinàmiques transformadores del mercat turístic. Així doncs, va fer una anàlisi del sector i de les actuacions realitzades fins al moment, a més d'emfatitzar la necessitat de tenir un enfocament de mercats, territorial i empresarial per aconseguir un enfocament global de la política turística. Per aquesta raó, marca unes línies estratègiques i unes propostes, a més d'uns òrgans de seguiment i participació.

Tant el Llibre Blanc com la Llei 15/2018, de 7 de juny, de turisme, oci i hostaleria de la Comunitat Valenciana es prenen com unes línies d'actuació generals, és a dir, un gran diagnòstic de la situació del sector turístic. Ambdós documents serveixen de referència al Pla Estratègic de Turisme de la Comunitat Valenciana (Generalitat Valenciana, 2020) (en endavant PETCV), i aquest, al seu torn, assenta els primers objectius estratègics i propostes per aconseguir la visió que es va presentar en aquestes primeres expressions de la voluntat.

El PETCV es presenta com una manifestació del consens entre una diversitat d'agents, com són el sector públic (Administracions de tots els rangs), empresariat (el d'allotjament, agències de viatges i turisme actiu), organitzacions internacionals (turoperadors i línies aèries) i, per descomptat, associacions turístiques que representen la societat civil, gràcies a la participació pública. D'aquesta manera, es crea una representació àmplia en la seva redacció, la qual cosa contribueix no només a la seva exhaustivitat, sinó també a la implicació dels participants. Per tant, el turisme es conceptualitza com una idea relativa i multidimensional que pot abordar-se des de diferents perspectives.

Per començar, se'ns planteja una perspectiva de les debilitats estructurals que afronta la Comunitat Valenciana:

- Polarització territorial i temporal de l'activitat turística pròpia al litoral i durant el període estival. L'estacionalitat és un clar repte a combatre i està íntimament relacionada amb el model o tipus de turisme que predomina, el de sol i platja al litoral.
- Relacionat amb el primer, la mala associació del desenvolupament turístic valencià amb l'urbanisme massiu. Seria més eficient utilitzar els recursos disponibles a tot el territori, enfortint la competitivitat general.

- No apostar per una imatge diferenciada del sector davant l'exterior, no promocionant l'autenticitat dels territoris d'interior.
- El baix nivell de despesa en destinació de la demanda per producte.
- La dependència del mercat britànic, un problema que es relaciona amb aquesta falta d'imatge diferenciada i del producte turístic pel qual s'ha estat apostant.
- L'estructura empresarial excessivament atomitzada, és a dir, l'oferta és immensa, però no està ben coordinada ni hi ha una cooperació important, per la qual cosa aquesta oferta acaba competint entre si sense una millora que conflueixi en el propi territori com a beneficiari final.

D'aquesta manera, aquestes deficiències es podrien pal·liar relativament amb l'adequació dels productes turístics – diferenciar i diversificar aquesta cartera d'experiències de les que es disposa, ja sigui a nivell de turisme de natura, gastronòmic, actiu o rural/cultural (això s'integra dins de l'estratègia europea de promoció de projectes turístics temàtics). És aquí on veiem el potencial explosiu que pot arribar a tenir el patrimoni cultural i natural de l'interior com a via diferenciadora del territori, permetent consolidar un avantatge competitiu que impossibiliti la imitació del producte. Un exemple clar seria el patrimoni històric com els castells, les festes patronals o la gastronomia local.

El PETCV dona especial rellevància a la transformació digital de l'activitat en la comercialització, la gestió i el mode de connectar i interactuar amb el visitant. Per tant, redimensionar l'enfocament per derivar-lo a una estratègia de destí turístic intel·ligent. La conseqüència és clara: amb aquest canvi es vol millorar la presa de decisions i l'aplicació d'estratègies enfocades segons la demanda del moment, maximitzant així beneficis i recursos. I és que, com hem vist, és imprescindible convertir les dades en informació, passant d'aquestes cap a uns objectius reals i assumibles.

La raó principal en la qual es basa aquest Pla és la sostenibilitat. Tanmateix, aquest criteri no es basa només en la concepció mediambiental del turisme, sinó que va més enllà. A partir del PETCV, hem d'entendre la sostenibilitat com la gestió adequada dels recursos, la seva correcta valoració i adaptació, per contribuir a aquesta diferenciació desitjada davant la competència. Aquests recursos van des de les pròpies infraestructures planificades per a una accessibilitat universal, els productes autòctons, el coneixement i el seu impuls tecnològic, fins a la coordinació dels actors i l'administració. Amb això, es vol convertir el model turístic actual en un model resiliència, que sigui capaç d'adaptar-se a totes les situacions i no sigui obsolet en un sector tan flexible.

Paral·lelament, es parla de la codecisió dels actors, ja que és una manera de lluitar contra aquesta atomització de l'espai turístic, donant major valor al paper que juguen tant la societat civil com les empreses privades en les decisions que els afecten, no entenent la vertebració territorial com un obstacle, sinó com una ocasió per cohesionar espais, creant sinergies en la governança del desenvolupament sostenible, cultural, social i econòmic, perquè és un fet que hi ha eines que són competència de diferents administracions que no són les turístiques. Això s'exemplifica perfectament en el PETCV en tractar el tema de la planificació i la gestió compartida.:

"La transició cap a un nou model de governança turística ha de sostenir-se en la premissa de la necessitat de compartir informació i coneixement. Només d'aquesta manera es garanteix el disseny de directrius estratègiques que emanin del consens de tots els agents i l'avanç cap a un horitzó turístic compartit."

A l'igual que en el Llibre Blanc, el PETCV ens introdueix en la importància de donar impuls i revaloritzar els recursos dels municipis de l'interior, atorgant-los un camí a seguir i apostant per aquest model, descentralitzant una oferta estancada en el mal anomenat model de "sol i platja". A més, ara més que mai, és una necessitat apostar pel desenvolupament d'altres polítiques i més quan l'activitat turística està afectada en un grau més alt per l'exposició i els efectes del canvi climàtic per les modificacions físiques de l'entorn. Un exemple d'aquestes polítiques més sostenibles serien els cinc pilars que proposa el text: a) energies renovables, b) supressió de productes químics tòxics, c) eliminació de residus, reutilització i reciclatge (economia circular), d) nous models de negoci com l'arrendament i e) l'aposta per la gestió pública ecològica.

En conclusió, podem veure com s'exerceix una forta pressió sobre els destins turístics per millorar els seus nivells d'arribades de nous visitants. Per això, tant el Llibre Blanc com el PETCV han analitzat les possibilitats competitives per posicionar la marca de la Comunitat Valenciana en el tauler, i això ho han fet, el primer potser a un nivell més generalista i el segon més específic, mostrant actuacions sobretot enfocades a les administracions públiques. Una idea crucial del PETCV és el seu concepte d'immaterialitat competitiva, apostant per la qualificació dels treballadors del sector i la innovació en noves tecnologies, dirigint tot això cap a una política comuna àgil i accessible, revisant i renovant un sector actualment limitat.

Estratègia Turística Intel·ligent de la Comunitat Valenciana (ETICV)

És un pla estratègic que té com a objectiu ser el document referent per a l'elaboració de polítiques d'investigació, desenvolupament i innovació amb la finalitat de centrar-se en la productivitat empresarial i millorar socialment i econòmicament la Comunitat Valenciana (Generalitat Valenciana, s.f.).

En conseqüència, l'ETICV realitza una anàlisi socioeconòmica i del sistema d'innovació, per així desenvolupar un diagnòstic a partir d'un DAFO i poder establir un marc estratègic actualitzat. Dins d'aquest marc, es mencionen els quatre entorns i les seves conseqüents prioritats d'especialització, sent únicament un el que té relació amb el turisme.

Així doncs, per aconseguir que la Comunitat Valenciana segueixi sent un destí turístic reconegut, competitiu i de qualitat, s'ha de tenir en compte la sostenibilitat en les seves tres vessants, tant ambiental, econòmica com sociocultural. A la vegada, es necessita rejuvenir els destins mitjançant la digitalització, especialment per la implementació de nous sistemes intel·ligents per gestionar, personalitzar i recomanar activitats turístiques, a més de monitoritzar dades en temps real, en els diferents destins de la comunitat autònoma. Apostar per la tecnologia en el sector turístic permet crear productes que no depenguin de l'estacionalitat i generar una oferta centrada en la qualitat de vida (Generalitat Valenciana, s.f.).

4.4.2 Instruments de planificació turística d'escala comarcal

En el marc d'estudi en què ens trobem, és necessari comptar amb eines estratègiques que s'adaptin a les particularitats de l'Alto Vinalopó i el Vinalopó Mitjà i gestionin de manera conjunta, per tal de consolidar-se com un destí turístic d'interior atractiu, diversificat i sostenible.

Pla d'Espais Turístics de la Comunitat Valenciana (PETCV)

El Pla d'Espais Turístics de la Comunitat Valenciana és un document redactat l'any 2008 sense cap horitzó, per tant, s'entén que segueix vigent fins que es redacti un nou document, tot i estar sota la Llei 3/1998, de 21 de maig, de Turisme de la Comunitat Valenciana. Aquest pla es divideix en dos grans apartats: les directrius generals i les directrius particulars.

Les directrius generals tenen diferents objectius que es complementen entre elles, ressaltant la planificació i ordenació de l'oferta turística com a base per desencadenar un increment de la qualitat dels serveis turístics, consolidar els espais i mercats, aconseguir el desenvolupament sostenible de l'activitat turística i el benestar de la ciutadania (Conselleria de Turisme de la Generalitat Valenciana, 2008).

Aquestes directrius no són de compliment obligatori, simplement són una guia per a les diferents Administracions Públiques implicades en l'activitat turística, motiu pel qual és un document transversal. Així mateix, aquest caràcter genèric i orientatiu permet adaptar les 42 directrius generals a les necessitats específiques de cadascun dels 21 espais que es delimiten a l'estructura espacial del turisme a la Comunitat Valenciana.

Els espais sorgeixen de l'anàlisi de l'estructura espacial del turisme en aquesta comunitat autònoma d'acord amb la distribució territorial de l'activitat turística, permetent conèixer el territori i la situació turística de cadascun d'ells per aplicar de manera adequada les polítiques públiques. Cal destacar que la delimitació d'aquests espais no és una divisió administrativa ni rígida, sinó una agrupació d'espais amb característiques similars per crear i aplicar les

directrius particulars. Per tant, els criteris en què es basa aquesta delimitació són una dimensió equilibrada, criteris fisiogràfics i històrics, situació d'homogeneïtat o heterogeneïtat dels recursos turístics, complementarietat entre destins i productes turístics, nodalitat com a element d'integració i cohesió territorial, àmbits polític-administratius amb incidència turística i la planificació del potencial turístic (Conselleria de Turisme de la Generalitat Valenciana, 2008).

L'anàlisi de la distribució espacial del turisme i el desenvolupament turístic de la Comunitat Valenciana al llarg dels anys han donat lloc a un model turístic centrat en la cohesió de l'oferta turística i la competitivitat. El resultat és un desequilibri territorial a causa de la polarització litoral de l'activitat turística, però un nou model turístic i territorial aposta pel rejuveniment de zones madures i el desenvolupament d'espais emergents, especialment rurals i d'interior. Per aconseguir-ho, el model es fonamenta en la renovació i diversificació del desenvolupament turístic local sostenible, la integració turística dels principals espais urbans i metropolitans, la revalorització turística dels espais naturals protegits i la vertebració de l'oferta turística d'interior.

Fixar el model turístic ha permès l'elaboració de les directrius generals, les quals es estructuren en categories, sent aquestes els recursos turístics, l'allotjament, l'oferta d'activitats i serveis turístics, l'ordenació del territori i planejament urbanístic, les infraestructures, els equipaments col·lectius amb incidència en l'activitat turística, l'estructuració de nous productes i potenciació dels existents, la promoció, informació i comercialització turística i la gestió turística a escala municipal i supramunicipal (Conselleria de Turisme de la Generalitat Valenciana, 2008).

Pel que fa a les directrius particulars, aquestes complementen les directrius generals de manera orientativa, però especificant en detall per a cada territori. Dels 21 espais delimitats, l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà conformen una àrea d'actuació, ja que ambdós són espais d'interior, amb bona connectivitat, sentiment de pertinença, relacions funcionals jerarquitzades i amb una economia agrícola i industrial exportadora que els fa sensibles a les variables del mercat internacional, sent el desenvolupament del turisme una opció per diversificar i estabilitzar l'economia.

Així doncs, el document identifica els principals recursos turístics de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, tant naturals, patrimonials i culturals, com l'activitat agroindustrial i l'arquitectura de guerra, a més de tenir en compte les figures de protecció, per a posteriorment determinar els productes i mercats a desenvolupar.

El resultat de determinar els productes i mercats mostra que les directrius particulars haurien de fomentar principalment el desenvolupament de l'excursionisme, el turisme rural, el enoturisme i el turisme actiu, ja que obtenen unes òptimes possibilitats gràcies a les instal·lacions vitivinícoles, les infraestructures de comunicació, el paisatge, el caràcter rural, les empreses existents a la zona. En menor mesura, les directrius han de apostar pel turisme cultural com un gran atractiu, a més de posar en valor l'activitat agrícola i industrial com a símbol diferencial i identitari de la zona (Conselleria de Turisme de la Generalitat Valenciana, 2008).

Per tal d'elaborar correctament les directrius particulars, finalment es diagnostica la situació de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà mitjançant un anàlisi DAFO. Així sorgeixen 28 directrius particulars per a aquest territori, que es estructuren sota les mateixes categories que les directrius generals, com la Taula 4.26.

Taula 4.26. Directrius particulars

SOBRE ELS RECURSOS TURÍSTICS
• Millora de la senyalització dels recursos turístics • Millores en l'accessibilitat als recursos turístics • Creació d'un centre de visitants o similar • Adequació del conjunt de castells de l’espai per a la creació d'una ruta • Adequació dels recursos amb més potencial per a la creació d'una ruta del vi • Consolidació de la xarxa de senders • Potenciar l'ús de les vies verdes existents en l'espai: la Via Verda del Xixarra • Creació d'una xarxa de jaciments arqueològics • Recuperació de la colònia agroindustrial de Santa Eulàlia per al seu ús turístic • Inventariat i recuperació dels recursos vinculats als últims dies de la Segona República al Vinalopó
SOBRE L'OFERTA D'ALLOTJAMENT TURÍSTIC
• Increment de l'oferta turística de l'espai sota criteris de qualitat i diferenciació
SOBRE L'OFERTA D'ACTIVITATS I SERVEIS TURÍSTICS
• Foment de la creació d'empreses de serveis turístics complementaris • Potenciació de la gastronomia de l’espai • Creació d'una agenda d'esdeveniments coordinada
SOBRE L'ORDENACIÓ DEL TERRITORI I EL PLANEJAMENT URBANÍSTIC
• Foment dels plans de reforma interior per a la conservació i revalorització dels centres històrics
SOBRE LES INFRAESTRUCTURES
• Millora del traçat i ferm de l'autovia • Potenciació del ferrocarril com a mitjà de transport
SOBRE ELS EQUIPAMENTS COL·LECTIUS AMB INCIDÈNCIA EN L’ACTIVITAT TURÍSTICA
• Creació d'un centre d'educació ambiental com a atractiu turístic
SOBRE L’ESTRUCTURACIÓ DE NOUS PRODUCTES TURÍSTICS I POTENCIACIÓ DELS EXISTENTS
• Creació d'un producte de turisme arqueològic • Creació del producte turístic "territori de frontera" a partir de la ruta dels castells del Vinalopó • Disseny i posada en marxa d'un producte de turisme enològic • Creació d'un producte de turisme industrial a partir de la manufactura del calçat
SOBRE LA PROMOCIÓ, INFORMACIÓ I COMERCIALITZACIÓ TURÍSTICA
• Creació, actualització i millora dels llocs web turístics • Creació d'una línia coordinada per a la promoció i comercialització dels productes de l’espai • Ampliació de la cobertura de la Xarxa Tourist Info
SOBRE LA GESTIÓ TURÍSTICA A ESCALA MUNICIPAL I SUPRAMUNICIPAL
• Desenvolupament d'iniciatives turístiques coordinades

- Programa de formació de l'empresariat
- Programa de sensibilització social en matèria turística

Font: Elaboració pròpia a partir de les Directrius Particulars de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà

Pla Director de Turisme d'Interior de la Comunitat Valenciana 2011-2015 (PDTICV)

El present pla es va elaborar per ser executat en el període 2011-2015, dins el marc del Pla Estratègic Global del Turisme de la Comunitat Valenciana 2010-2020. Per tant, està totalment obsolet i no té cap predecessor, malgrat que l’actual PEGTCV tingui la intenció de diversificar l’oferta mitjançant el turisme d’interior i esmenta els seus recursos infrautilitzats.

Així i tot, el PDTICV es basa en l’anàlisi de diferents plans i investigacions relacionades amb l’activitat turística a l’interior de la comunitat autònoma per tal de diagnosticar correctament l’estat del turisme d’interior. Obtinguts els resultats sobre el creixement de l’oferta, l’estabilització de la demanda, la gestió empresarial i la política turística, es presenten els objectius del pla i les estratègies centrades en el territori, el mercat i els productes. A més de les directrius estructurals, que es basen en les 8 línies estratègiques del PEGTCV 2010-2020, també hi ha les directrius específiques que potencien i consoliden les destinacions d’interior en funció del públic i mercat objectiu, així com els productes emergents i en desenvolupament a cada territori d’interior de la Comunitat Valenciana (Conselleria de Turisme de la Generalitat Valenciana, 2011).

Pla Territorial de Sostenibilitat Turística en Destí Comunitat Valenciana

El Pla Territorial de Sostenibilitat Turística en Destí (PTSTD) de la Comunitat Valenciana (Generalitat Valenciana, 2021) va ser aprovat l’any 2021 dins el marc de l’Estratègia de Sostenibilitat Turística en Destins. Des de llavors, ha estat objecte d’actualització segons els acords de la Comissió Bilateral de Seguiment. En aquest cas, aquesta Comissió està formada per SETUR (la Secretaria d’Estat de Turisme) i Turisme Comunitat Valenciana, i s’encarrega de controlar el desenvolupament de les inversions, l’execució de la despesa i el compliment dels objectius de cadascuna de les accions que conformen el Pla Territorial (Generalitat Valenciana, 2024).

Pel que fa a la finalitat d’aquest projecte, es troba la intervenció de l’administració turística per impulsar la transformació i la resiliència de les destinacions amb un enfocament cap al turisme sostenible. Pel que respecta al nostre àmbit d’estudi, segons el PTSTD, dins la província d’Alacant es contemplen cinc actuacions que sumen un total de 14.452.651,40 €, però cap d’elles es duu a terme en cap dels municipis analitzats.

Tot i això, és interessant i útil veure com s’estructura la inversió en aquestes destinacions, la qual és executada pels ajuntaments i dividida en quatre eixos:

- Eix 1. Transició verda i sostenible.
- Eix 2. Millora de l'eficiència energètica.
- Eix 3. Transició digital.
- Eix 4. Competitivitat.

Si analitzem les actuacions, veiem que algunes de les corresponents a l’Eix 1 inclouen: elaboració de plans d’adaptació del destí al canvi climàtic, adaptacions urbanes integrals dels passejos marítims, impuls de l’economia circular, restauració de cascós històrics, plans de carrils bici i gestió de l’aigua.

Pel que fa a l’Eix 2: senyalitzacions, estudis de mobilitat sostenible, millora de l’eficiència energètica d’edificis i serveis públics, renovació d’enllumenats i equipaments, mesurament d’emissions de gasos, instal·lacions elèctriques fotovoltaïques i Plans de Mobilitat Turística Sostenible (PMUS).

A l’Eix 3: Plans de Destí Turístic Intel·ligent (DTI), creació de webs turístiques adaptades a la demanda i impuls de la intel·ligència artificial.

Finalment, a l’Eix 4: oficines tècniques, museus, noves oficines de turisme, impuls de l’accessibilitat, millora de la competitivitat de l’oferta de turisme familiar i desenvolupament del producte actiu-ecoturisme.

En altres paraules, amb aquest PTSTD es busca orientar els esforços econòmics cap als objectius marcats pels diferents plans previstos anteriorment i, alhora, controlar-ne el compliment mitjançant la Comissió Bilateral de Seguiment i la ruta establerta. De la mateixa manera, l’itinerari assenyalat pretén assolir una cohesió territorial i social promovent polítiques col·laboratives entre les institucions i els agents que participen en el sector turístic, impulsant el territori cap a l’excel·lència amb l’ajuda de totes les parts implicades.

En definitiva, això es traduiria, en el cas de les destinacions rurals objecte d’estudi, en un impacte positiu en la seva fràgil economia en comparació amb la costa, deixant enrere la consideració de "ciutat dormitori" i frenant la despoblació. A la vegada, es diversifica l’oferta, s’inverteix en la generació de sinergies i es digitalitza el sector.

4.4.3 Instruments de planificació turística a escala municipal

Com hem anat advertint al llarg dels apartats, correspon al municipi, és a dir, a la seva administració pública, en última instància, la presentació de plans encaminats a promocionar el sector turístic i a la regulació dels seus recursos. Així doncs, a continuació, tractarem la planificació turística en el seu abast més proper al territori per comprovar si existeix o no aquest compromís.

Municipi Turístic

La Llei 15/2018, de 7 de juny, de turisme, oci i hospitalitat de la Comunitat Valenciana, en el seu article 29 introdueix el concepte de municipi turístic. Aquest reconeixement atorga l'accés a vies de finançament sempre que es compleixin certs criteris com ara:

- Població turística.
- Nombre de places d’allotjament turístic i segones residències.

I almenys un dels següents:

- Presència d’algun recurs turístic de primer ordre.
- Activitat turística com a base o amb un nivell important dins la seva economia. (Generalitat Valenciana, 2021)

A la província d’Alacant i, en concret, dins el nostre àmbit d’estudi, que és la Vall del Vinalopó, només trobem Villena com a representant. A més, Villena va rebre aquest reconeixement el 2023, un any després de la presentació del seu Pla Estratègic de Turisme, fet que es pot entendre per les obligacions que també han de complir els municipis que aspiren a aquesta identitat. En el cas de Villena, aquest va rebre la categoria de “Singularitat”.

Pel que fa a aquestes obligacions que mencionàvem, s’inclouen el subministrament d’informació turística, l’existència d’aquest pla municipal turístic, que ha de contemplar mesures de sostenibilitat i de millora dels serveis, la identificació, protecció i promoció dels seus recursos, la conceptualització de destí intel·ligent, l’impuls de la qualitat en destí, la idea de l’hospitalitat com a marc que englobi la seva ètica i, finalment, la participació ciutadana i dels agents socials i econòmics en l’acció pública en matèria de turisme.

En definitiva, és molt probable que ens trobem davant aquesta situació, en la qual només Villena és considerat municipi turístic, per la falta de promoció i redacció dels plans municipals enfocats al turisme a la Vall del Vinalopó. O bé, tot i tenir-los, com és el cas d’Agost i Biar, encara no hagin tramitat la seva sol·licitud. Això, però, obre la porta a una oportunitat de regeneració i creixement per als municipis que no tenen aquest reconeixement i que sí que posseeixen potencial per donar-se a conèixer.

El Planejament Municipal

La llei de turisme del 2018 estableix que l’escala local és la responsable d’elaborar un pla d’ordenació dels recursos turístics del seu municipi i d’aprovar els plans d’intervenció en àmbits turístics. Aquesta afirmació implica que és l’administració local qui ha de preocupar-se per identificar i posar en valor els seus recursos turístics, a més de crear nous productes turístics i potenciar el municipi com a destinació. Així mateix, per promocionar de manera eficient els recursos i productes turístics, la llei proposa que el més òptim és que cada destinació turística disposi d’una oficina de turisme.

Pel que fa als plans i la gestió intel·ligent dels municipis pertanyents a l’Alt Vinalopó i Agost, ens trobem amb una manca d’aquests (Taula 4.27). En contrast amb municipis com Elda o Novelda, que en el programa extraordinari de Plans de Sostenibilitat Turística en Destí (PSTD) del 2023 (Generalitat Valenciana, 2023) van presentar els seus respectius plans, ni l’Alt Vinalopó ni Agost en compten amb cap o amb una previsió futura.

Aquest programa, impulsat pel Ministeri d’Indústria i Turisme del Govern d’Espanya, es presenta com el principal mitjà d’intervenció de l’Administració turística espanyola, amb l’objectiu d’impulsar la transformació dels municipis i els seus ens locals cap a la sostenibilitat.

Taula 4.27. Plans a escala municipal a l'Alt Vinalopó i Agost

Municipis de l’Alto Vinalopó	Pla d'ordenació dels recursos turístics	Pla d'intervenció en àmbits turístics	Xarxa Tourist Info	Pla de sostenibilitat turística
Beneixama	No	No	No	No
Biar	No	No	Sí	No
Camp de Mirra, El	No	No	No	No
Cañada	No	No	No	No
Salinas	No	No	No	No
Sax	No	No	No	No
Villena	No	No	Sí	No
Agost	No	No	Sí	No

Font: Elaboració pròpia

Tot i així, els tres municipis d’Agost, Biar i Villena sí que semblen mostrar una predisposició al desenvolupament d’accions i instruments per a la planificació territorial del turisme. D’una banda, els tres compten amb oficines de la Xarxa Tourist Info, que va ser constituïda l’any 1990 com una línia d’informació turística a la Comunitat Valenciana. Actualment, hi ha unes cent oficines repartides per tot el territori valencià i serveixen com a instrument de foment del turisme i del producte turístic de la zona, tot oferint al visitant informació i suport, i col·laborant al mateix temps amb els Ajuntaments.

D’altra banda, aquests tres municipis també disposen d’un Pla Estratègic de Turisme (PET), fet que indica la seva voluntat de continuar avançant en el desenvolupament del sector en els seus territoris::

- **Pla Estratègic de Turisme 2024 – 2028, Agost:** Aquest document de l’any 2023 avalua els recursos, l’oferta turística, els productes i els reptes que presenta el municipi. Pel que fa a aquest últim aspecte, Agost s’enfronta a una absència de dades sobre els visitants, fet que implica una limitació en la presa de decisions. Aquest mateix pla recomana l’aplicació de mètodes de monitorització i mesurament per poder prendre decisions conscients i racionals respecte a l’enfocament dels destins turístics intel·ligents (DTI)

També es fa referència als recursos, no només culturals com la terrisseria, sinó també a l’ecoturisme i al turisme actiu que pot oferir el municipi, els quals es troben infrautilitzats. A més, es menciona la promoció d’una sol·licitud perquè la Terrisseria d’Agost sigui considerada Bé d’Interès Cultural, projectant així el municipi cap a un reconeixement de major escala.

El PET finalitza assenyalant els reptes i objectius a complir en el període de temps del mateix, entre els quals destaquen la proposta d’aliances amb altres destins amb una oferta similar, incentivant la comercialització i promoció d’un producte cohesionat, i alhora la transformació cap al DTI (Ajuntament d’Agost, 2023)..

- **Pla Estratègic de Turisme 2024 – 2028, Biar:** Igual que l’anterior, ens trobem amb un PET que busca el desenvolupament del municipi, però dins d’unes garanties de desenvolupament sostenible que abasten principis de creixement socioeconòmic, cura dels valors culturals i recursos naturals, benefici social dels residents i participació. De la mateixa manera, es posa en evidència la necessitat de millorar la posició econòmica del municipi, agreujada per la despoblació i l’envelliment de la seva població, impulsant i consolidant l’activitat turística com una via d’escapament a aquesta situació que es repeteix en molts municipis d’interior.

Un tret destacable que ens aporta aquest PET és la seva aposta per la diferenciació mitjançant un producte innovador que permeti donar resposta a una demanda canviant i contribueixi a la competitivitat i visibilitat de Biar.

Entre les propostes es troba l’esforç per desenvolupar millores tècniques i digitals implicant la Xarxa Tourist Info i el Departament de Turisme de l’Ajuntament de Biar, optimitzant el contingut que s’ofereix a través de la web. Cal destacar que, entre aquestes propostes transformadores, també es suggereix la redacció d’un Pla Director de Destinació Turística Intel·ligent i l’adhesió a la Xarxa DTI – CV i al Pla de Sostenibilitat Turística en Destinació (Regidoria de Turisme de l’Ajuntament de Biar, 2023)..

- **Pla Estratègic de Turisme 2022 – 2025, Villena:** El PET de Villena se centra en l’adaptació del destí al perfil canviant del turista, on l’administració local ha de passar de ser un agent gestor a ser un agent actiu clau, però sense oblidar el sector privat i la població, ja que la participació condueix al compromís. El municipi està adherit des del 2018 a la xarxa de DTI-CV i ara aposta per fer créixer el seu teixit turístic-empresarial, diversificant l’oferta i augmentant la seva competitivitat.

L’oferta turística a Villena és àmplia, de manera que la problemàtica es troba en la gestió del recurs de cara a l’exterior, ja que, com menciona el PET, el públic objectiu actual és principalment nacional i d’un radi no superior a les 2 hores. Això no vol dir que Villena no sigui present, per exemple, a les xarxes socials (ja que hi és), sinó que simplement la seva presència no està explotada al cent per cent. A més, compta amb una escassa oferta hotelera o d’allotjament, fet que implica la no pernoctació i la reducció de la despesa econòmica en destinació.

En el cas de Villena, el PET proposa explotar la seva potencialitat com a alternativa o complement als destins de “sol i platja”, aprofitant un segment de mercat que cada vegada creix amb més força per aquesta cerca de noves experiències, facilitant així la diferenciació tan desitjada. Per tant, la governança participativa i la cooperació públic-privada facilitarien aquesta col·laboració i millora de l’oferta ja existent, sense oblidar els residents com a recurs humà en contacte directe amb el turista (Ajuntament de Villena, 2022).

En el cas dels municipis que conformen el territori del Vinalopó Mitjà, cap d’ells no té ni està elaborant un PORT ni un PIAT, tot i ser instruments bàsics que suggereix la llei (Taula 4.28).

Taula 4.28. Plans a escala municipal al Vinalopó Mitjà

Municipis del Vinalopó Mitjà	Pla d'ordenació dels recursos turístics	Pla d'intervenció en àmbits turístics	Xarxa Tourist Info	Pla de sostenibilitat turística
Algueña	No	No	No	No
Aspe	No	No	Sí	No
Elda	No	No	Sí	Elegida per executar el Pla de sostenibilitat turística en Destinació
Hondón de las Nieves	No	No	No	No
Hondón de los Frailes	No	No	No	No
La Romana	No	No	No	No
Monforte del Cid	No	No	Sí	No
Monóvar	No	No	Sí	En procés d'elaboració
Novelda	No	No	Sí	En procés d'elaboració
Petrer	No	No	Sí	No
Pinoso	No	No	Sí	En procés d'elaboració

Font: Elaboració pròpia

No obstant això, algunes poblacions amb més pes demogràfic i amb un paper nodal en el territori sí que estan treballant en l’elaboració de diferents plans estratègics per a desenvolupar el turisme:

- **Estratègia Turística per a Elda:** s una proposta basada en l’anàlisi territorial, històric i actual d’Elda, a més dels seus recursos per a orientar el desenvolupament turístic. La intenció és consolidar-se com a destinació turística industrial, comercial, patrimonial i històrica. Per això, es realitza una anàlisi DAFO, es defineixen la visió, la missió i els valors del turisme en el municipi, i posteriorment es proposen unes línies estratègiques basades en el calçat, l’arqueologia, l’etnografia, les festes de Moros i Cristians i el turisme actiu, així com els programes d’actuació (Turisme Elda, 2022).
- **Pla Estratègic de Turisme 2023 – 2027, Novelda:** Realitza una anàlisi completa tant territorial, socioeconòmica, de comunicacions i ambiental, com dels recursos, oferta i productes turístics del municipi, el paper de la governança, la demanda i la promoció existent del destí. Posteriorment, es realitza un diagnòstic mitjançant una matriu DAFO, que identifica els reptes i dona lloc a les línies estratègiques en base al model de desenvolupament i gestió turística que es vol per a la ciutat (Novelda Turisme, 2022). La creació d’aquest pla també permet declarar Novelda com a Destinació Turística Intel·ligent de nivell 1, igual que el municipi d’Elda (INVAT-TUR, s.f.).

- **Estratègia de Turisme Local, Monòver:** Està en procés de redacció, però fa especial èmfasi en la participació ciutadana per decidir el disseny del model de turisme que es vol per al municipi. Aquest model donarà lloc a l'elaboració de l'Estratègia de turisme sostenible integrada de Monòver (Jover, 2023).
 - Pla Director de Xorret de Catí, Petrer: Pla impulsat pel Patronat de Turisme Costa Blanca, que involucra el municipi per a ordenar i revitalitzar la riquesa natural i paisatgística d'aquest entorn (Agència Provincial de l'Energia d'Alacant, 2023).
- Encara que el municipi potencia l'enoturisme i el turisme d'interior en fires com FITUR, a més de tenir una web exclusiva de turisme on es promocionen els recursos del municipi i es creen productes, no disposa ni està elaborant cap pla estratègic de turisme (Turisme Petrer, s.f.).
- **Pla d'Actuació de Turisme 2015, Monforte del Cid:** L'objectiu és posicionar el municipi com a destinació turística mitjançant dues accions principals, les quals estan interconnectades. D'una banda, el pla d'organització i, de l'altra, l'estudi del turisme enfocat a l'anàlisi dels recursos turístics. A més, es dinamitza turísticament el municipi sota la marca Visit Monforte, potenciant el turisme cultural, els recursos culturals, arqueològics, esportius i naturals (Ajuntament de Monforte del Cid, 2015).

En el cas d'Aspe, únicament compta amb una regidoria de turisme, la figura de tècnic de l'Agència de Desenvolupament Local, una web i una oficina de turisme, des d'on es promociona el municipi a través del turisme cultural i històric, rutes senderistes i natura, festes, gastronomia i el sector cinematogràfic. No obstant això, no han elaborat ni tenen actualment la intenció de fer-ho (Turisme Aspe, s.f.).

Pel que fa a la Xarxa Tourist Info, la gran majoria dels municipis sí que disposen d'oficina, excepte l'Algueña, la Romana, el Fondó de les Neus i el Fondó dels Frares, en ser municipis petits. Aquests quatre, encara que tenen regidoria de turisme, estan poc desenvolupades i només ofereixen rutes excursionistes i la posada en valor del paisatge de l'entorn, en un intent d'impulsar el turisme actiu.

Quant als plans de sostenibilitat turística, només el municipi de Pinoso està en procés de millora de la sostenibilitat turística mitjançant l'elaboració del Pla de Turisme Accessible, Inclusiu i Sostenible de Pinoso (TISP).

D'altra banda, tant Elda com Novelda han estat seleccionats per a implementar el Pla Sectorial de Sostenibilitat Turística en Destí, fet que els permet rebre fons del Consell Valencià del Turisme per executar-lo en un termini de dos anys, en el marc de quatre eixos i presentant una memòria econòmica..

4.4.4 Mapa d'actors en la gestió del turisme

Pel que fa a la coordinació de les accions turístiques, per evitar duplicitats, és rellevant la relació que hi ha entre els actors que en formen part, i la seva jerarquia, per tal de generar la coordinació entre els òrgans implicats. En aquest cas, una manera d'entendre l'organització del Sector Públic és mitjançant el (Decret 7/2020, de 17 de gener, del Consell, de regulació dels òrgans per a la coordinació de l'acció turística i de l'organisme públic per a la gestió de la política turística, 2020).

Així, en el seu article 2 ens assenyalava com a òrgans de coordinació el Consell Valencià del Turisme, la Comissió Interdepartamental de Turisme i el Comitè d'Ètica del Turisme i, al seu torn, en l'article 3 capacita a Turisme Comunitat Valenciana, adscrit al Consell de la Generalitat Valenciana, com a encarregat de la promoció i l'execució de la política turística de la Comunitat Valenciana.

Per exemple, tenim el cas del Consell Valencià del Turisme, que en el seu article 6 el Decret ens diu que és l'òrgan col·legiat superior de consulta i assessorament del Consell de la Generalitat en matèria de turisme. Algunes de les seves funcions són informar, formular propostes, elaborar estudis o dictàmens, entre altres. Alguna cosa molt semblant passa amb la Comissió Interdepartamental de Turisme (article 12), però les seves funcions estan més

limitades i enfocades a la coordinació del conjunt de departaments, avalua l'aplicació de les actuacions o analitza les externalitats.

És en l'Agència Valenciana del Turisme, també anomenada Turisme Comunitat Valenciana, on trobem una estructura més ramificada, amb el Comitè estratègic de Gestió, com a encarregat de la direcció estratègica i el control de les línies d'actuació. En aquest cas trobem la unió entre el públic i el privat, ja que aquest pot fer propostes de coordinació entre els diferents nivells de l'administració i entre aquests i els agents privats per millorar la governança col·laborativa. De tota manera, Turisme Comunitat Valenciana queda organitzat internament en àrees, serveis, unitats i seccions.

Pel que fa als òrgans supramunicipals, la Diputació d'Alacant posseeix organitzacions a nivell més específic com el Patronat Provincial de Turisme de la Costa Blanca, que engloba alguns municipis a mode d'organisme autònom creat per gestionar les seves competències com la promoció del turisme de costa i interior i fins i tot concedir ajudes per a inversions que fomentin la qualitat, formació, innovació i la modernització del sector turístic.

Així doncs, en el cas del tercer sector, tot i no poder esmentar de manera precisa totes les organitzacions civils sense ànim de lucre que estan actives en aquest territori, cal destacar especialment les associacions o col·lectius culturals de població local que construeixen i organitzen durant tots els anys les festes de Moros i Cristians. La promoció d'aquesta festivitat pot ser rellevant per atraure visitants gràcies a la diversificació i desenvolupament de l'oferta turística a l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, ja que pot ser un factor diferencial viure aquesta experiència. D'aquesta manera, alhora que es preserven les tradicions, es manté la identitat cultural de la zona i el sentiment de pertinença es reforça, dinamitzant al mateix temps l'economia local.

Al mateix temps, el tercer sector és clau per mediar amb l'administració local per assegurar polítiques, en aquest cas turístiques, que respectin els valors locals i assegurin una qualitat de vida per als seus residents. També és important que col·laborin amb el sector privat per aconseguir un desenvolupament turístic sostenible, a més de treballar per ser destinacions ètiques, inclusives i de qualitat.

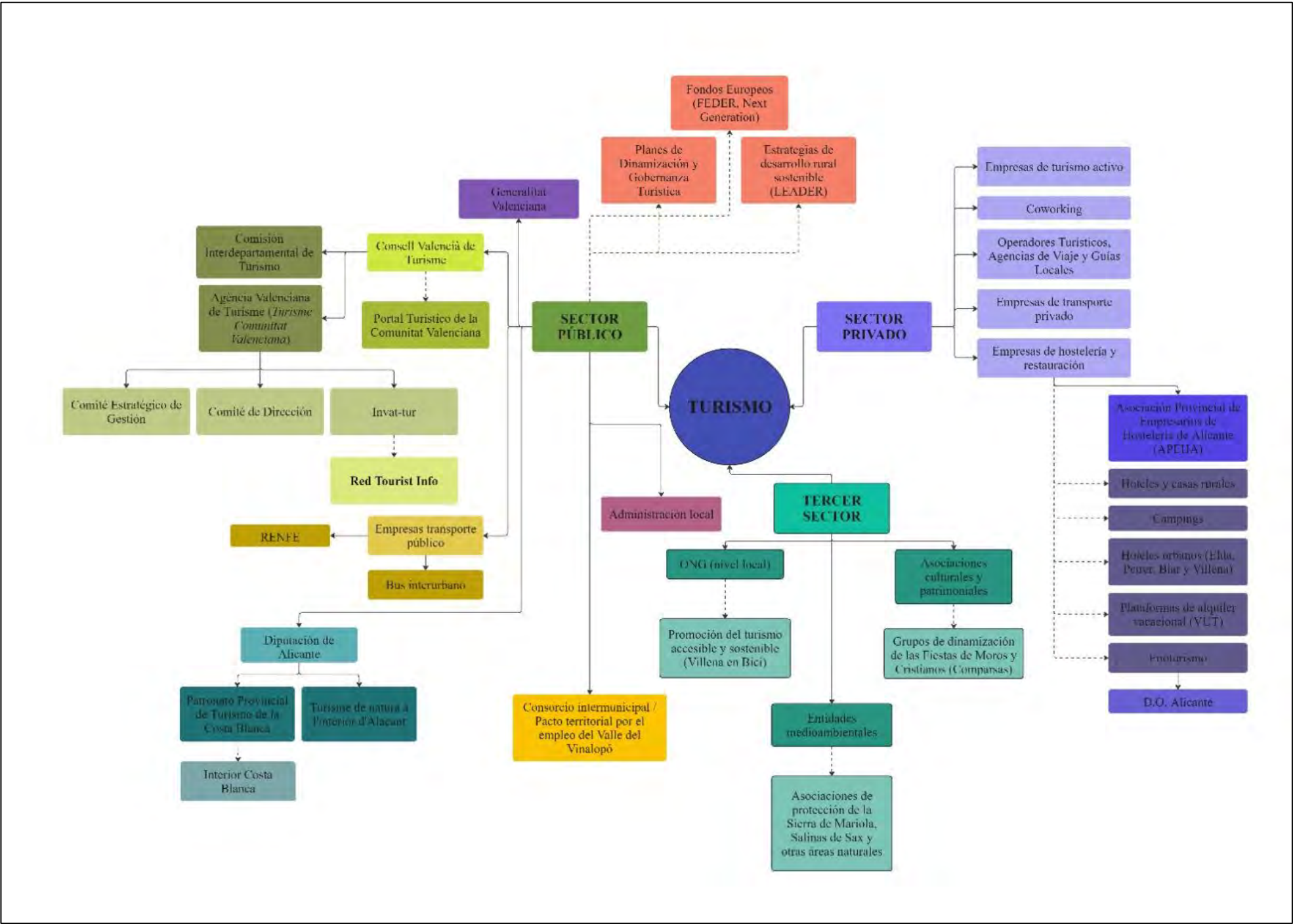
Finalment, en el sector privat no s'inclouen únicament les empreses i associacions relacionades amb l'hostaleria i la restauració, sent aquestes bàsiques per aconseguir turistes i no només visitants. Al mateix temps, és necessari fer participants els operadors turístics, agències de viatges i guies locals per a la creació de paquets turístics centrats en l'àmbit del turisme d'interior i rural, que beneficiïn la zona del Vinalopó, però també que creïn sinèrgies entre la costa i l'interior a partir d'aquesta participació conjunta.

Si més no, cal centrar-se especialment en les petites i mitjanes empreses dels municipis de la zona, ja que han d'estar implicades en el desenvolupament turístic. D'aquesta manera es pot diversificar el turisme actiu, ecoturisme i enoturisme, implicant les empreses especialitzades en senderisme, ciclisme i activitats esportives en zones naturals, però també bodegues i negocis que valorin el segell D.O. Alicante.

D'altra banda, cal aconseguir que siguin participants aquelles empreses del sector industrial, com les del calçat, marbre, forns de terrisseria o confecció de vestits de festivitats locals, per seguir treballant en mantenir i dignificar aquests oficis, enderrocant l'economia submergida, alhora que s'aconsegueix equilibrar i deixar un impacte positiu en els diferents sectors econòmics del Mig i Alt Vinalopó.

Per consegüent, les diferents empreses privades que es troben en el coworking també han de ser incloses, perquè donen suport al desenvolupament local. Això es deu a projectes que implementen la formació professional, potencien l'emprenedoria juvenil, elaboren plans estratègics, impulsen projectes d'economia social i cultural, entre altres objectius que mitiguen el despoblament, revitalitzen altres sectors econòmics i efectuen un retorn social al territori. Així mateix, cal destacar la importància que aquestes empreses aconseguixen establir governança en col·laborar amb entitats del tercer sector i l'administració local, situació clau per aconseguir un equilibri territorial..

Figura 4.6. Mapa d'actors del sector turístic al Vinalopó

Font: Elaboració pròpia.

II. DEBILITATS / FORTALESES, AMENACES / OPORTUNITATS

5 DAFO

5.1 PLANEJAMENT TERRITORIAL I INFRAESTRUCTURES

Per elaborar la matriu DAFO sobre el Planejament Territorial i infraestructures a les comarques de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà s'ha creat una divisió a partir de les tres principals temàtiques d'aquest apartat: Planejament territorial, l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana (ECTV) i els Plans Sectorials. Aquesta divisió permet estructurar de manera ordenada les debilitats, amenaces, fortaleeses i oportunitats observades en l'anàlisi, classificant-les correctament en cada instrument de planejament i a la seva pròpia escala.

Taula 5.1. DAFO Planejament territorial i infraestructures

FACTORS ENDÒGENS	FACTORS EXÒGENS
DEBILITATS Planejament territorial: Manqueja d'eines per afrontar els reptes actuals del Vinalopó i aplicar el planejament vigent amb la flexibilitat necessària per adaptar-se a les dinàmiques locals. Manqueja d'una organització o confederació supramunicipal amb competències per actuar al territori. ECTV: - Els municipis manquen d'eines de planificació i recursos econòmics per formular estratègies de planificació territorial. - La manca dels principis de coordinació, subsidiarietat i concurrència entre els municipis que conformen l'àrea del Vinalopó. Plans sectorials: Manca de recursos econòmics. Pla d'ocupació de 250.000 €. Manca d'iniciatives locals, fins i tot a les localitats més grans. PATICOVA i PATFOR: La propietat privada forma part important dels terrenys de bosc. PATFOR: Dèficits importants d'aigua: sequeres recurrents dels aqüífers.	AMENACES Planejament territorial: Execució poc efectiva del planejament territorial competència de la Generalitat Valenciana. ECTV: - Dificultats per la manca tant del pla financer com del pla arquitectònic que defineixi la viabilitat dels projectes. - S'han plantejat les mateixes (4) estratègies: (Infraestructura verda, sistema d'assentaments al territori, infraestructura de comunicació energètica i hídrica i l'activitat econòmica i innovació) per a totes les àrees funcionals de la Generalitat Valenciana, sense estudiar les necessitats i característiques particulars del territori. - No obstant això, en la formulació del document, no es fa evident l'actuació administrativa per a l'execució de les estratègies dissenyades. Plans sectorials: Ambigüïtat de decisions polítiques espacials a nivell de Generalitat: Indústria en clústers versus objectius de donar suport i repoblar zones rurals. DANA: Incompetència de les autoritats per executar PATRICOVA.
FORTALESES Planejament territorial: Existència d'un Pla d'Acció Territorial (PAT) amb una àrea funcional que fa referència específica a l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. ECTV: - Les comarques del Vinalopó tenen constituït en el document les àrees específiques en què s'ha de realitzar inversió. - Les comarques del Vinalopó tenen els projectes estratègics establerts, en els quals poden fer èmfasi per treballar en el desenvolupament d'aquests. - Presenten com a fonament els projectes estratègics per exigir finançament i inversió pública als territoris. Plans sectorials: Pla d'ocupació (col·laboració Generalitat i entitats locals): Relativament recent, en reacció als problemes d'ocupació. Sinergia: acord entre ajuntaments de Monòver i Elda per al centre de negocis del Vinalopó. Sostenibilitat de recursos integrada als PGOU. Fons Next Generation de la UE assegurat per Elda. [assegurador = endogen, possible = exogen].	OPORTUNITATS Planejament territorial: Possibilitat de crear nou planejament territorial a escala comarcal, per millorar la coordinació i disposar de plans més específics i millor adaptats a cada context territorial. ECTV: - La Generalitat Valenciana ha prioritzat administrativament la Planificació territorial mitjançant la formulació del document. - Ha identificat (15) àrees funcionals i ha projectat actuacions en els àmbits d'infraestructura, mobilitat, indústria, recursos naturals i societat. Plans sectorials: - Identificat com un territori en el Pla dels Espais Turístics de la Comunitat. Directrius, homogeneïtzar estàndards per al territori. - Integració dels plans del PATICOVA, PATFOR. PATFOR integra la reforestació estratègica amb ús sostenible dels recursos aqüífers en terrenys forestals. - Obtenció de fons UE Next Generation.

Font: Elaboració pròpia

5.1.1 Planejament territorial

Debilitats

Pel que fa al planejament territorial, analitzat de manera general i partint del planejament de major jerarquia, es destaquen importants debilitats, principalment l'absència d'eines adequades per afrontar els reptes actuals del Vinalopó i la manca de flexibilitat en l'aplicació del planejament vigent, que no aconsegueix adaptar-se a les dinàmiques locals. En aquest sentit, la principal mancança de l'àrea d'estudi rau en la inexistència d'una organització o entitat supramunicipal amb les competències necessàries per gestionar i actuar de manera efectiva al territori.

Amenaces

A més, s'observa una clara amenaça en aquest àmbit, estretament relacionada amb les debilitats prèviament esmentades, però que prové d'un agent extern. En aquest cas, l'amenaça rau en l'execució poc efectiva del planejament territorial, una competència que correspon a la Generalitat Valenciana. Aquesta situació genera dificultats addicionals, ja que limita la capacitat per implementar solucions concretes i adaptades a les necessitats del territori, agreujant així els reptes existents en la gestió i planificació de l'àrea d'estudi.

Fortaleeses

D'altra banda, pel que fa als aspectes positius, cal destacar una important fortaleesa del territori i el seu planejament: l'existència dels Plans d'Acció Territorial (PAT). Aquest instrument constitueix un avanç significatiu en reconèixer una àrea funcional que es refereix específicament a l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, el territori que ocupa el nostre objecte d'estudi. La implementació d'aquests plans permet establir un marc d'actuació més estructurat i orientat a les particularitats i necessitats d'aquesta zona, la qual cosa suposa un punt de partida clau per afrontar els reptes existents.

Oportunitats

Finalment, pel que fa a les oportunitats del planejament territorial, s'identifica una clara possibilitat de desenvolupar nous instruments de planejament enfocats a una escala comarcal. Aquesta iniciativa contribuiria significativament a millorar la coordinació entre l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, permetent a més l'elaboració de plans més específics i detallats, adaptats a les particularitats de cada context territorial. D'aquesta manera, s'aconseguiria una planificació més efectiva i ajustada a les dinàmiques locals, facilitant la implementació de solucions més precises i eficients per als reptes del territori.

5.1.2 ETCV

En l'anàlisi desenvolupat en l'epígraf que fa èmfasi en l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, s'ha evidenciat una particularitat en la comprensió de l'escala territorial. En primer lloc, es denota la intenció de la Generalitat Valenciana per identificar els factors geogràfics, econòmics i socials dels municipis que conformen l'àrea funcional del Vinalopó, determinant un conjunt de projectes el màxim objectiu dels quals és potenciar les característiques territorials que aquests posseeixen. No obstant això, les projeccions no disposen de pla financer ni arquitectònic, fet que reflecteix la mancança d'actuacions administratives per a la seva execució.

En segon lloc, la realitat dels municipis, ja que en l'àmbit administratiu els ajuntaments manquen d'eines de planejament territorial i recursos econòmics, però la seva capacitat de possessió de recursos naturals, econòmics i socials potencia la projecció d'aquests. Per això, es determinen els següents factors:

Debilitats

En aquest apartat es presenten les debilitats endògenes, de caràcter administratiu, on es destaquen la mancança de coordinació entre els diferents ajuntaments per al desenvolupament de projectes, la falta de recursos econòmics i la insuficiència en la capacitat de formulació d'estratègies de planejament territorial:

1. Els municipis manquen d'eines de planejament i recursos econòmics per formular estratègies de planejament territorial.
2. La manca dels principis de coordinació, subsidiarietat i concurrència entre els municipis que conformen l'àrea del **Vinalopó**

Amenaces

En aquest apartat es presenten les problemàtiques d'afectació directa als municipis, però la seva aplicació no depèn dels seus administratius, sinó de factors exògens com és el cas de la falta d'execució dels projectes per part de la Generalitat Valenciana:

1. Dificultats per la manca tant del pla financer com del pla arquitectònic que defineixi la viabilitat dels projectes.
2. S'han plantejat les mateixes (4) estratègies (Infraestructura verda, sistema d'assentaments al territori, infraestructura de comunicació energètica i hídrica i l'activitat econòmica i innovació) per a totes les àrees funcionals de la Generalitat Valenciana, sense estudiar les necessitats i característiques particulars del territori.
3. No obstant això, en la formulació del document, no es fa evident l'actuació administrativa per a l'execució de les estratègies dissenyades

Fortaleses

En l'apartat següent es fa èmfasi en la potencialitat que genera per a l'àrea funcional del Vinalopó l'estratègia territorial plantejada per la Generalitat Valenciana, on es destaquen els espais específics per a la realització dels projectes:

1. Les comarques del Vinalopó tenen constituït en el document les àrees específiques en què s'ha de realitzar inversió.
2. Les comarques del Vinalopó tenen els projectes estratègics establerts, en els quals poden fer èmfasi per treballar en el desenvolupament d'aquests.
3. Presenten com a suport els projectes estratègics per exigir finançament i inversió pública als territoris

Oportunitats

En l'últim apartat es projecten les oportunitats de caràcter exogen, on es caracteritza la prioritat de la **Generalitat** pel desenvolupament del planejament territorial del **Vinalopó**:

1. La **Generalitat Valenciana** ha prioritzat administrativament la **Planificació territorial** mitjançant la formulació del document.
2. Ha identificat (15) àrees funcionals i ha projectat actuacions en els àmbits d'infraestructura, mobilitat, indústria, recursos naturals i societat

5.1.3 Plans sectorials

Debilitats

Una de les limitacions principals per desenvolupar plans sectorials és l'escassetat de fons monetaris propis dels agents governants dins de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà. Malgrat la gravetat dels problemes que posen certes qüestions, com ara la manca d'ocupació, l'escassetat de població jove o els grans perills que suposen els incendis forestals o les inundacions, els pressupostos dels quals es disposa són relativament baixos. El pla d'ocupació, per exemple, malgrat el seu diagnòstic que mostra la severitat de la situació juvenil, caracteritzada per l'emigració i l'atur, només dota de 250.000 €.

D'altra banda, el territori en qüestió també presenta una escassetat d'iniciatives locals, aquelles més enllà de les programades per institucions o cossos públics. És de considerar, per exemple, que davant de diversos problemes de contaminació del riu Vinalopó, la majoria d'iniciatives que es relacionen amb la seva neteja es troben en el Baix Vinalopó, la zona costanera que té una major població i capital.

El PATRICOVA i el PATFOR no només es confronten amb escassetat monetària, sinó també amb una qüestió de titularitat dels terrenys. Una part important dels terrenys que es troben sota aquests dos plans d'acció són terrenys privats, pel que la regularització de la seva adequació als reglaments presenta més dificultats per als actors públics. A més, moltes de les solucions a seguir d'aquests plans d'acció són recomanables però no obligatòries, pel que els agents privats no tenen cap obligació de seguir-les i podrien dificultar solucions coordinades territorials. Finalment, les sequeres recurrents de la vall també dificulten l'execució del PATFOR, ja que el pla es recolza en gran part sobre les solucions hídriques per a l'extinció d'incendis urbans i sobretot forestals, i es veu perjudicat per la precarietat de la seva disponibilitat.

Fortaleses

El pla d'ocupació, col·laborat entre la comunitat autònoma i els ajuntaments d'algunes de les localitats urbanes principals, mostra certa inèrcia per incrementar el nivell d'ocupació de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà. Els seus esdeveniments anuals i el desplegament d'eines a través de plataformes digitals poden permetre una major sinergia entre ocupadors i el mercat laboral local. Hi ha evidència també de l'existència d'interès públic i privat en fomentar solucions econòmiques en col·lectiu. Com a exemple, la consolidació gradual d'un centre de negocis en l'eix Elda-Petrer-Monòvar també assenyala una voluntat entre diferents ajuntaments per a l'aprofitament comú dels seus recursos. El posicionament geogràfic proper d'aquests tres centres urbans pot oferir una base estable per portar nous emprenedors econòmics que alhora siguin inclusivius i més homogenis i menys hegemònics en el territori. Finalment, molts dels ajuntaments del Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó han rebut fons de la UE, els quals estan a disposició per executar plans sectorials i/o crear-ne de nous.

Amenaces

Com ja s'ha mencionat en la secció de planejament territorial i l'Estratègia Territorial, l'execució inefectiva per part de la Comunitat Valenciana en diversos moments del pla també es pot observar en els plans sectorials, com ha estat en el cas del PATRICOVA i la seva fallida execució davant la DANA. En altres casos també es genera certa ambigüitat, que no permet canalitzar recursos financers amb claredat i deixa els actors de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà davant una situació ambigua.

Els plans per part de la Comunitat Valenciana observen el mateix problema, com és el cas de promoure la indústria en forma de clúster, una iniciativa contrària a la idea també promoguda per la Comunitat Valenciana de donar suport i repoblar les zones rurals.

Oportunitats

Quant a les oportunitats, es destaca que el territori ha estat identificat en el Pla dels Espais Turístics de la Comunitat, la qual cosa suposa una oportunitat per homogeneïtzar estàndards i enfortir el seu desenvolupament turístic. Així mateix, la integració de plans com el PATRICOVA i el PATFOR obre noves possibilitats, especialment aquest últim, que combina la reforestació estratègica amb l'ús sostenible de recursos aquífers en terrenys forestals. Aquestes iniciatives, alineades amb polítiques de sostenibilitat, es complementen amb la possibilitat d'accedir a fons europeus Next Generation EU, la qual cosa representa un impuls significatiu per al finançament de projectes innovadors i sostenibles al territori.

5.2 PLANEJAMENT URBANÍSTIC I POLÍTIQUES D’HABITATGE

Per elaborar la matriu DAFO sobre el Planejament urbanístic i polítiques d'habitatge de les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà s'han analitzat quatre eixos fonamentals: el marc legal, els instruments de planejament, les polítiques d'habitatge i els usos del sòl.

Taula 5.2. DAFO Planejament urbanístic i polítiques d’habitatges

	ASPECTES POSITIUS	ASPECTES NEGATIUS
FACTORS ENDÒGENS	FORTALESES • Marc legal: Existència de la figura legal de Pla d'Acció Territorial a la Comunitat Valenciana. • Instruments: Tots els municipis tenen aprovats instruments de planejament urbanístic. • Polítiques d'habitatge: Preu relativament baix de l'habitatge i lloguer a la zona del Vinalopó que facilita l'accés per als seus habitants (exemple del pis per 53.000 euros que ens va comentar la tècnica d'Elda). • Usos del sòl: Existència de xarxes nodals amb una disposició de ciutats que exerceixen centralitats al Vinalopó (Elda, Petrer, Villena, Novelda...).	DEBILITATS • Marc legal: - La rigidesa, lentitud i complexitat en l'aprovació i l'antiguitat dels plans urbanístics municipals (que no estan responen als reptes actuals per la seva falta d'actualització). - Falta de consciència per part dels Ajuntaments de sol·licitar i impulsar a la Generalitat la creació de normativa que possibiliti la creació de plans de caràcter supramunicipal. • Instruments: Tots els municipis tenen instruments de planejament antics (84-97), que no responen a les necessitats i demandes de l'actualitat. L'àmbit manca de planejament supramunicipal. (Vinalopó). • Polítiques d'habitatge: Falta de plans de rehabilitació urbana als municipis de l'àmbit d'estudi. • Usos del sòl: Alt consum del sòl i exacerbació de la mobilitat al Vinalopó que responen a les tendències de dispersió urbanes.

FACTORS EXÒGENS	OPORTUNITATS • Marc legal: Noves perspectives socials i mediambientals en l'elaboració de noves lleis que es desenvolupen per part del Govern d'Espanya i de la Unió Europea en matèria d'habitatge, planejament i territori. • Instruments: Disponibilitat de programes de finançament estatal i europeu (com els fons FEDER o Next Generation en cas de la UE i els Plans d'Habitatge Estatal per part de l'Estat), així com l'existència de polítiques autonòmiques i nacionals que promouen un desenvolupament sostenible, com la Llei d'Ordenació del Territori, Urbanisme i Paisatge (LOTUP) de la Comunitat Valenciana i les directrius de l'Agenda Urbana Espanyola i l'Agenda 2030. • Polítiques d'habitatge: Noves lleis en relació amb l'habitatge per part del Govern d'Espanya per pal·liar la dificultat d'accés a l'habitatge: Llei 12/2023, de 24 de maig, pel dret a l'habitatge; Reial decret-llei 1/2024, de 14 de maig, pel qual es prorroguen les mesures de suspensió de llançaments sobre l'habitatge habitual per a la protecció dels col·lectius vulnerables. • Usos del sòl: Tendència europea a la protecció dels sòls no urbanitzables i protecció dels espais naturals.	AMENACES • Marc legal: - Les polítiques urbanístiques liberals i la desregulació de les polítiques urbanes per part de la Generalitat Valenciana, que poden portar a la depredació del territori, i la falta de capacitat legal que permeti la creació de plans de caràcter supramunicipal, completament inexistents (Vinalopó). - Instruments: Existència de conflictes normatius a causa de la complexitat dels diferents marcs legals europeus, estatals i autonòmics. • Polítiques d'habitatge: Tendència general a l'alça dels preus que impossibiliten i/o dificultin la compra o lloguer d'habitatges per part dels mateixos habitants, mancances que no són compensades per la falta d'habitatge assequible. • Usos del sòl: - Noves amenaces a causa de l'accentuació de la crisi climàtica que podrien danyar el sòl (en relació als seus usos) i el territori. - Tendència a la dispersió urbana global i especialització del sòl. - Tendència de la Generalitat Valenciana a aplicar polítiques de depredació del territori.

Font: Elaboració pròpia.

Debilitats

El marc legal presenta una notable rigidesa, lentitud i complexitat en l'aprovació dels plans urbanístics municipals, que, sumades a la seva antiguitat, impedeixen que s'adaptin als reptes actuals. Aquesta falta d'actualització dificulta la capacitat de resposta a les necessitats emergents. A més, els ajuntaments mostren una falta de consciència a l'hora de sol·licitar i promoure davant la Generalitat la creació de normativa que possibiliti l'elaboració de plans de caràcter supramunicipal, essencials per abordar problemàtiques comunes.

Pel que fa als instruments de planificació, aquests es troben desfasats, ja que la majoria daten del període 1984-1997 i no s'ajusten a les necessitats i demandes actuals. Així mateix, l'àmbit territorial analitzat, com és el cas del Vinalopó, manca d'un planejament supramunicipal que permeti una visió conjunta i coherent del desenvolupament urbanístic.

En l'àmbit de les polítiques d'habitatge, s'observa l'absència de plans de rehabilitació urbana en els municipis estudiats, la qual cosa limita les accions per millorar i adaptar les àrees urbanes existents.

Finalment, l'ús del sòl es caracteritza per un alt consum i una exacerbació de la mobilitat en el Vinalopó, conseqüència directa de les tendències de dispersió urbanística que predominen a la regió. Aquesta situació genera un impacte ambiental i social significatiu que exigeix una planificació més sostenible i integradora.

Fortaleses

El marc legal de la Comunitat Valenciana compta amb la figura del Pla d'Acció Territorial, un instrument que aporta flexibilitat i capacitat de planificació a nivell supramunicipal, afavorint la coordinació i el desenvolupament sostenible al territori.

Pel que fa als instruments urbanístics, tots els municipis de la zona disposen de plans de planificació aprovats, la qual cosa proporciona una base normativa que facilita la gestió i organització del sòl urbà.

En l'àmbit de les polítiques d'habitatge, destaca el preu relatiu baix de l'habitatge i el lloguer a la zona del Vinalopó, la qual cosa permet un accés més assequible per als seus habitants. Un exemple significatiu d'aquesta situació és el cas de pisos disponibles per 53.000 euros, com es va esmentar a Elda, la qual cosa reflecteix una clara avantatge per a la població local en comparació amb altres zones.

Finalment, l'ús del sòl a la regió es beneficia de l'existència d'una xarxa nodal ben definida, amb ciutats que actuen com a pols de centralitat i dinamisme, com Elda, Petrer, Villena i Novelda. Aquest model de disposició urbana contribueix a una millor connectivitat i distribució de serveis al territori.

Amenaces

Les polítiques urbanístiques liberals i la desregulació promoguda per la Generalitat Valenciana generen riscos significatius per al territori, ja que poden fomentar pràctiques de depredació ambiental. A més, es veu una falta de capacitat legal que permeti la creació de plans de caràcter supramunicipal, un buit normatiu que limita la possibilitat de coordinar i abordar problemàtiques comunes a àrees com el Vinalopó.

Pel que fa als instruments normatius, existeix una notable complexitat derivada de la interacció entre els diferents marcs legals europeus, estatals i autonòmics, la qual cosa dona lloc a conflictes que dificulten la implementació eficient de polítiques urbanes coherents.

En l'àmbit de les polítiques d'habitatge, la tendència general a l'alça dels preus suposa un obstacle significatiu per a l'accés a l'habitatge, tant en compra com en lloguer, per part dels propis habitants. Aquesta problemàtica s'agreuja per la insuficiència d'habitatge assequible, la qual cosa incrementa l'exclusió residencial a la regió.

Respecte als usos del sòl, emergeixen noves amenaces vinculades a la intensificació de la crisi climàtica, que podrien comprometre la sostenibilitat del territori i la seva capacitat per mantenir certs usos productius. A això s'hi afegeix una tendència global cap a la dispersió urbana i l'especialització del sòl, que fragmenta l'espai i dificulta la integració de funcions. A més, les polítiques impulsades per la Generalitat Valenciana, orientades en ocasions cap a l'explotació intensiva del territori, representen un risc addicional per a la conservació de l'entorn.

Oportunitats

En el marc legal, s'estan obrint noves perspectives socials i mediambientals amb l'elaboració de lleis més adaptades als reptes actuals. El Govern d'Espanya i la Unió Europea estan impulsant iniciatives en matèria d'habitatge, planificació i territori que tenen el potencial de millorar la gestió urbanística i mediambiental. Aquestes lleis permeten un enfocament més integral i sostenible en el desenvolupament del territori, la qual cosa ofereix grans oportunitats per avançar cap a una planificació més inclusiva i respectuosa amb el medi ambient.

Pel que fa als instruments disponibles, existeixen importants programes de finançament tant a nivell estatal com europeu, com els fons FEDER o Next Generation de la Unió Europea, així com els Plans d'Habitatge Estatal impulsats pel Govern d'Espanya. A més, la Comunitat Valenciana compta amb polítiques autonòmiques que fomenten un desenvolupament sostenible, com la Llei d'Ordenació del Territori, Urbanisme i Paisatge (LOTUP), i les directrius de l'Agenda Urbana Espanyola i l'Agenda 2030, que proporcionen un marc favorable per a un creixement ordenat i respectuós amb el medi ambient.

En l'àmbit de les polítiques d'habitatge, el Govern d'Espanya ha introduït noves lleis, com la Llei 12/2023, de 24 de maig, pel dret a l'habitatge, i el Reial decret-llei 1/2024, de 14 de maig, que prorroga les mesures de suspensió de llançaments sobre l'habitatge habitual per a la protecció dels col·lectius vulnerables. Aquestes lleis busquen pal·liar la dificultat d'accés a l'habitatge i protegir els ciutadans més necessitats, la qual cosa representa una oportunitat significativa per millorar l'accessibilitat i l'equitat en el sector residencial.

Finalment, pel que fa als usos del sòl, s'està consolidant una tendència europea cap a la protecció dels sòls no urbanitzables i la conservació dels espais naturals. Aquesta orientació afavoreix un model de desenvolupament més equilibrat i sostenible, promovent la conservació dels ecosistemes i la biodiversitat, i obrint noves possibilitats per a la implementació de polítiques d'ús del sòl més responsables.

5.3 GESTIÓ TURÍSTICA INTEGRADA

Per a aquest diagnòstic basat en la Gestió turística integrada en l'àmbit del Vinalopó s'enfronta a una sèrie de desafiaments i oportunitats que reflecteixen tant factors interns com externs. Per a aquest diagnòstic, s'ha optat per subdividir l'anàlisi en quatre grans blocs: plans i instruments, recursos, actors turístics i concertació. Aquesta estructura permet examinar de manera més eficient les variables que afecten al camp d'estudi, amb l'objectiu d'identificar àrees prioritàries i establir les bases per desenvolupar criteris, projectes i propostes. A través d'aquesta avaluació, es busca promoure un model de gestió turística més cohesionat, eficient i alineat amb les exigències de sostenibilitat ambiental, econòmica i sociocultural.

Anàlisi DAFO

Taula 5.3. DAFO Gestió Turística Integrada

	Factors Endògens	Factors Exògens
Aspectes negatius	Debilitats	Amenaces
	Plans i instruments: Absència de plans a la majoria dels municipis. No s'implementen instruments clau com el PIAT o el PORT. Recursos: Limitada capacitat dels municipis per gestionar el turisme de manera eficaç i sostenible. - Falta de personal especialitzat per a elaborar i implementar estratègies. - Recursos financers insuficients en municipis petits per a executar plans de turisme sostenible. Actors turístics: Descoordinació en accions entre municipis, empreses privades i la ciutadania afectant la promoció turística de zones menys desenvolupades. Concertació: Falta d'una estructura institucionalitzada per a coordinar els actors públics i privats al sector turístic, així com d'un agrupament de municipis i comarques per a la planificació turística.	Plans i instruments: Desafiaments importants en la seva implementació i adaptació al context actual. - La CV proporciona una normativa de mínims, amb poc seguiment de la seva implementació a nivell municipal. - La tendència global canviant del turisme i la seva demanda deixa desplaçats els plans a curt termini. Recursos: Falta de recursos per a implementar mesures que responguin a criteris sostenibles en àrees rurals (e.g. la CV ofereix fons, però són insuficients per a implementar plans a municipis amb pocs recursos tècnics i econòmics). Actors turístics: Els actors turístics tenen una utilització incontrolada de recursos com a model per a la satisfacció de les necessitats turístiques. Concertació: Gestió ineficient i no cohesiva del turisme. - No existeix la divisió comarcal a la CV, fet que suposa una descoordinació en la gestió de les activitats turístiques a l'àmbit del Vinalopó. - Persisteixen desequilibris en el desenvolupament turístic entre àrees del litoral i interior, afectant la cohesió territorial per a una planificació i promoció turística conjunta de la marca CV.
Aspectes positius	Fortaleses	Oportunitats
	Plans i instruments: Els municipis tenen capacitat de decisió, se'ls cedeixen competències per al seu desenvolupament a l'àmbit, seguint les directrius de la CV i adaptant-les al seu territori i necessitats.	Plans i instruments: Presència de plans a nivell supramunicipal, que ofereixen guies estratègiques clares. Pla Estratègic de Turisme de la CV o el Llibre Blanc i premisses guien els municipis en la

	Recursos: Eines com la Red Tourist Info, el reconeixement de municipis turístics (e.g. en el cas de Villena) i el portal turístic impulsen la promoció, aprofiten noves oportunitats i obren vies addicionals de finançament. Actors turístics: Existència d'un cert nivell de participació i col·laboració públic-privada al sector turístic per a la seva millora i regeneració, diversificant la seva oferta de recursos. Concertació: Els municipis ja han participat activament en les iniciatives a nivell autonòmic (e.g. a través d'enquestes), cosa que demostra l'existència d'un mecanisme que es pot aprofitar novament per fomentar-ne la contribució i el finançament en futures iniciatives.	implementació de plans a nivell local sobre la base de la Llei 15/2018. - La CV ja identifica els recursos existents a la zona, els coneix i sap de la capacitat potencial per diversificar-se - La CV preveu sancions per garantir la implementació de les adreces proposades per als plans autonòmics. - La ETICV i el PETCV integren sostenibilitat ambiental, econòmica i sociocultural com a pilars fonamentals de la planificació turística - A nivell europeu hi ha directrius com la CETS per guiar una planificació de turisme sostenible. Recursos: Hi ha diversos recursos disponibles per donar suport als municipis en la planificació i gestió turística sostenible. - La llei de la CV impulsa la professionalització i l'ús de tecnologies, cosa que millora la capacitat dels municipis per crear plans. - A nivell nacional es preveu per als municipis cada any una convocatòria de plans estratègics per ser finançats i hi ha fons europeus per fomentar la gestió turística sostenible en municipis petits. Actors turístics: Diversos actors globals estan impulsant la gestió integrada del turisme cap a un model més sostenible, reconeixent que, tot i que el turisme representa una gran oportunitat, els seus efectes negatius s'han tornat cada cop més evidents. Concertació: El Patronat Costa Blanca i la Xarxa Tourist Info són organitzacions existents per coordinar la promoció turística conjunta i les iniciatives municipals.

Font: Elaboració pròpia.

Plans i Instruments

L'anàlisi reflecteix una manca generalitzada de planificació turística a nivell municipal, amb una implementació limitada d'instruments clau proporcionats per la normativa de la Comunitat Valenciana (CV) com, per exemple, els plans d'intervenció en àmbits turístics (PIAT) i el pla d'ordenació dels recursos turístics (PORT). Aquesta carència s'agreuja per les amenaces relacionades amb els desafiaments en l'aplicació i adaptació de les normatives autonòmiques al context actual. Tot i que la CV proporciona una normativa mínima, el seu seguiment a nivell municipal és insuficient, i els plans a curt termini queden desfasats davant la demanda global canviant del turisme. Malgrat aquestes limitacions, existeixen fortaleses que poden ser aprofitades. Els municipis tenen capacitat de

decisió i competències cedides per desenvolupar plans adaptats a les seves necessitats i característiques territorials, seguint les directrius marcades per la CV, però aquesta possibilitat queda molt relegada, com evidencia la manca de plans. A més, es presenten múltiples oportunitats en aquest àmbit. Els plans supramunicipals, com el Pla Estratègic de Turisme de la CV i el Llibre Blanc, ofereixen guies estratègiques clares basades en la Llei 15/2018. La CV també ha identificat els recursos existents a la regió i el seu potencial per diversificar-se, preveient sancions per garantir el compliment de les directrius autonòmiques. Finalment, instruments com l'Estratègia Turística Intel·ligent de la Comunitat Valenciana (ETICV) i el Pla Estratègic de Turisme de la Comunitat Valenciana (PETCV), juntament amb les directrius europees com la Carta Europea de Turisme Sostenible (CETS), integren la sostenibilitat ambiental, econòmica i sociocultural com a pilars fonamentals, proporcionant un marc sòlid per a la planificació turística. Aquestes eines, si s'integren adequadament als municipis, poden ser aprofitades per estructurar una planificació més sòlida, que impulsi la sostenibilitat i s'adapti a les característiques específiques del territori.

Recursos

En termes de recursos, el diagnòstic destaca les limitacions econòmiques i humanes dels municipis, particularment els més petits, que dificulten la implementació d'estratègies turístiques sostenibles. La manca de personal especialitzat i de recursos financers suficients representa una debilitat clau, que al seu torn es tradueix en una amenaça significativa davant les creixents demandes del turisme sostenible i els canvis en les tendències globals. No obstant això, existeixen fortaleeses importants. Eines com la Xarxa Tourist Info, el reconeixement de municipis turístics i el portal turístic proporcionen una base sòlida per impulsar la promoció, obrir noves vies de finançament i diversificar l'oferta. A més, la legislació autonòmica fomenta la professionalització i l'ús de tecnologies, mentre que a nivell nacional i europeu es disposa de programes de finançament, com les convocatòries anuals per a plans estratègics i fons europeus, que poden ser aprofitats pels municipis petits. Aquestes iniciatives, si s'aprofiten de manera coordinada, poden ajudar els municipis a superar les seves limitacions, incrementar la seva competitivitat turística i fomentar el desenvolupament econòmic local de manera equilibrada.

Actors turístics

La gestió turística al Vinalopó s'enfronta a desafiaments importants a causa de la descoordinació entre els actors turístics (municipis, empreses i ciutadania), la qual cosa limita la promoció i cohesió del sector, afectant especialment les zones menys desenvolupades. Aquesta manca d'integració es veu acompanyada per l'amenaça d'una utilització descontrolada dels recursos per part de grans operadors turístics, la qual cosa podria resultar en l'explotació del territori, la generació de desigualtats i la pèrdua de la identitat cultural i mediambiental. Malgrat això, es destaquen fortaleeses com la col·laboració públic-privada ja existent i la diversificació de l'oferta turística en algunes zones. Aquestes fortaleeses poden servir com a base per fomentar una major participació ciutadana i empresarial en la planificació turística, assegurant que les decisions responguin a les necessitats locals i es mantingui un equilibri entre desenvolupament i conservació. A més, les oportunitats en l'àmbit de la gestió turística al Vinalopó s'alineen amb una tendència global cap a un turisme més sostenible, que reconeix tant les oportunitats com els efectes negatius del sector. En aquest sentit, diversos actors a nivell internacional estan impulsant un model de turisme integrat, que prioritza la sostenibilitat ambiental, econòmica i sociocultural. Aquesta evolució ofereix la possibilitat d'adaptar les estratègies locals a una visió més global, la qual cosa podria beneficiar la regió en atraure un tipus de turista més conscient dels impactes del turisme massiu.

Concertació

La manca d'una estructura de concertació comarcal, com divisions territorials oficials o mecanismes institucionalitzats, és una debilitat estructural que afecta la cohesió del sector turístic a la regió. Aquesta fragmentació territorial es tradueix en una gestió ineficient i no cohesionada, exacerbant els desequilibris entre les àrees del litoral i l'interior, la qual cosa afecta negativament a la cohesió territorial i a la capacitat de promoure una imatge unificada del territori. No obstant això, existeixen fortaleeses i oportunitats importants que podrien millorar la concertació. Els municipis ja han demostrat una participació activa en iniciatives autonòmiques, la qual cosa

revela l'existència de mecanismes que poden ser aprofitats per fomentar la col·laboració i la finançament de projectes turístics. A més, organitzacions com el Patronat Costa Blanca i la Xarxa Tourist Info ja coordinen la promoció turística conjunta i les iniciatives municipals, la qual cosa representa una oportunitat clau per avançar cap a una gestió turística més integrada i sostenible. Amb el suport d'aquests recursos i una estructura adequada de concertació, és possible superar les debilitats actuals, enfortir la cohesió en la planificació turística i millorar la competitivitat del territori, tant a nivell regional com global.

5.4 PROTECCIÓ I GESTIÓ AMBIENTAL D'ESPACIS NATURALS

L'anàlisi DAFO (debilitats, amenaces, fortaleeses i oportunitats) aplicat a la protecció i gestió ambiental d'espais naturals (Taula 5.4) permet identificar i avaluar els aspectes positius i negatius, tant interns com externs, de les diferents categories relacionades amb la conservació i l'ús sostenible d'aquests espais. A continuació, es presenta un resum dels principals punts identificats:

Taula 5.4. Anàlisi DAFO aplicat a la protecció i gestió ambiental d’espais naturals

EPÍGRAF	DEBILITATS	AMENACES	FORTALEZES	OPORTUNITATS
Espais naturals protegits	Inversió insuficient per mantenir i ampliar les àrees protegides existents.	Dinàmica global d'expansió urbanística, agrícola i industrial causant fragmentació de l'hàbitat.	Existència d'espais destacats que compten amb plans de gestió efectiva i riquesa en biodiversitat, com el paisatge protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Sit.	Major consciència ambiental a nivell global, increment de tendències turístiques com l'ecoturisme o turisme sostenible.
Altres espais oberts	Manca d'inventaris i mapes detallats d'espais d'interès ambiental, la qual cosa impedeix prioritzar la seva conservació.	Intervenció d'actors externs en la transformació del territori, especialment empreses i capitals aliens a aquest.	Presència d'àrees amb alt valor ecològic que encara no han estat protegides oficialment com les Salinetes de Novelda.	Accés a programes europeus com LIFE i la possibilitat d'integrar àrees a la Xarxa Natura 2000.
Òrgans competents	Pèrdua de confiança en les institucions locals i manca de representació ciutadana.	Solapament o buits de competències entre administracions de diferents escales. Manca de comprensió de les dinàmiques locals per part d'entitats externes al territori.	Infraestructura establerta com Alicante Natura i el Servei Territorial de Medi Ambient a Alacant, amb personal especialitzat.	Cooperació amb universitats, ONG i entitats internacionals per millorar l'efectivitat de les polítiques de conservació.
	Degradació ecològica del riu Vinalopó i els seus aqüífers.			
Protecció i gestió ambiental	Manca d'un model territorial de futur a l'escala local i supralocal. Manca Pla d'Acció Territorial (PAT) per al Vinalopó.	Impactes del canvi climàtic, com sequeres i onades de calor, que redueixen la resiliència dels ecosistemes locals.	Impuls de col·lectius locals en defensa del territori.	Ús de noves tecnologies com teledetecció i sistemes d'informació geogràfica per a la monitorització i anàlisi ambiental.
				Marc normatiu robust que inclou el Pla d'Ordenació de Recursos Naturals (PORN) i directrius per a àrees protegides.
				Existència de la Carta Europea de Turisme Sostenible (CETS).
Connectivitat territorial	Manca d'una infraestructura verda que connecti els diferents espais naturals atorgant-los més connectivitat.	Implementació de projectes urbanístics nacionals en forma de grans infraestructures de mobilitat o projectes d'energies renovables que trenquin amb la connectivitat territorial.	El riu Vinalopó com a element potencial de connectivitat ecològica.	Espais naturals protegits compartits amb altres comarques/províncies.

Font: Elaboració pròpia

Espais Naturals Protegits

Quant als espais naturals protegits, s'ha senyalat com a debilitat significativa la manca d'inversió en el manteniment i ampliació d'aquestes àrees. Com a amenaça, destaca l'expansió urbanística, agrícola i industrial, que genera fragmentació dels hàbitats i afecta la biodiversitat en aquests espais. D'altra banda, es considera una fortalesa l'existència d'espais oberts amb plans de gestió eficaços i alta biodiversitat, com la serra del Maigmo o la serra del Sit. A més, es vislumbra com a oportunitat l'augment de la consciència ambiental a nivell global, que fomenta tendències com l'ecoturisme i el turisme sostenible.

Altres Espais Oberts

Aquests espais, encara que no compten amb mesures específiques de protecció, són essencials per a la connectivitat ecològica i els serveis ecosistèmics. Entre les debilitats, es ressalta la manca d'inventaris i mapes detallats que permetin identificar i prioritzar àrees d'interès ambiental. Les amenaces inclouen la intervenció d'actors externs, com empreses i capitals, que transformen el territori en funció d'interessos econòmics, moltes vegades sense considerar els valors ambientals. No obstant això, com a fortalesa, s'identifiquen àrees d'alt valor ecològic com les Salinetes de Novelda, el riu Vinalopó i la serra de Reclot, que ofereixen oportunitats per implementar mesures de conservació i restauració. També es considera una oportunitat l'accés a programes europeus com LIFE i la possibilitat d'integrar aquestes àrees a la Xarxa Natura 2000, la qual cosa aportaria recursos econòmics i tècnics per a la seva conservació.

Organismes Competents

En relació amb els organismes que gestionen els espais naturals, s'ha detectat una pèrdua de confiança en les institucions locals i una manca de representació ciutadana com a debilitats importants. A més, el solapament o buit de competències entre administracions i la manca de comprensió de les dinàmiques locals per part d'entitats externes s'identifiquen com a amenaces significatives. No obstant això, existeixen fortaleses com la presència d'entitats especialitzades, com Alicante Natura o l'Observador del Vinalopó (OVI), que compten amb personal qualificat i recursos destinats a la conservació. Així mateix, es considera una oportunitat la cooperació amb universitats, ONG i entitats internacionals per millorar l'efectivitat de les polítiques de conservació.

Protecció i Gestió Ambiental

En aquest àmbit, es destaca la carència d'una infraestructura verda que connecti els diferents espais oberts, la qual cosa limita la connectivitat ecològica. Com a amenaça, el canvi climàtic i l'increment de fenòmens meteorològics extrems, com sequeres o inundacions, redueixen la resiliència dels ecosistemes locals. Tot i això, com a fortalesa, s'observa un increment en la participació dels col·lectius locals en defensa del territori. També es destaquen oportunitats com l'ús de tecnologies avançades, com la teledetecció i els sistemes d'informació geogràfica, que optimitzen l'anàlisi ambiental, i l'existència d'un marc normatiu robust, amb instruments com el Pla d'Ordenació de Recursos Naturals (PORN).

Connectivitat Territorial

La connectivitat territorial es basa en l'existència d'un mosaic ecològic que permet la continuïtat dels hàbitats i optimitza els serveis ecosistèmics. S'identifica com a debilitat la manca d'una infraestructura verda que connecti els diferents espais naturals. A nivell d'amenaces externes, els grans projectes urbanístics i d'energies renovables podrien fragmentar la connectivitat territorial. Com a fortalesa, es destaca el potencial del riu Vinalopó com a corredor ecològic, en travessar l'àrea d'estudi de nord a sud i connectar diversos espais naturals. Finalment, una oportunitat clau rau en la ubicació d'espais naturals en els límits comarcals, la qual cosa permet ampliar la connectivitat més enllà dels límits administratius i fomenta una gestió més integrada del territori.

5.5 PATRIMONI CULTURAL INTANGIBLE

Per a l'elaboració del DAFO sobre el patrimoni intangible s'han seguit quatre eixos temàtics, que ens permeten tenir una visió àmplia del divers patrimoni i les opcions de la zona d'estudi: Moros i Cristians, Música i Cultura, Indústria i Artesania i Turisme d'estrelles. Aquest es pot trobar representat a la Taula 5.5.

Taula 5.5. DAFO Patrimoni cultural intangible

DEBILITATS	AMENACES
● Moros i Cristians: - o Relats culturals poc actualitzats que no arriben a representar les identitats divergents locals. - o Conseqüències negatives per als locals no participants (carrers tallats, soroll, etc.). ● Música i cultura: - o No beneficia a totes les persones per igual, fins i tot pot perjudicar (soroll, incomoditat, brutícia, residus...). ● Indústria i artesanía: - o Elements culturals en decadència amb poca oferta. - o Poca col·laboració públic-privada. - o Poca col·laboració entre empreses dins del mateix sector. ● Turisme d'estrelles: - o Manca infraestructura per generar atractiu i producte turístic.	● Moros i Cristians: - o Risc de massificació i pressions externes sobre el funcionament de la festa. ● Música i cultura: - o Internacionalització dels festivals i entrada de capital i interessos estrangers (mercantilització externa). ● Indústria i artesanía: - o Manca d'interès per part de l'administració en promoure el turisme industrial dins de la comunitat autònoma. ● Turisme d'estrelles: - o Competència potencial de regions properes.

FORTALESES	OPORTUNITATS
● Moros i Cristians: - o Forta identitat comuna. Grups socials institucionalitzats en esquadres que poden reproduir i produir la festa en base als seus interessos i inquietuds comunes. - o Creixement econòmic local i consolidació de marca a nivell nacional o internacional. ● Música i cultura: - o Promoció del comerç i el producte local. - o Diversitat d'oferta cultural. ● Indústria i artesanía: - o Predisposició institucional a promoure i mantenir la indústria i artesanía com a component identitari del poble. ● Turisme d'estrelles: - o Qualitat lumínica òptima per al seu desenvolupament.	● Moros i Cristians: - o Major interès global cap al turisme cultural associat al patrimoni i la memòria. - o Existència d'una institució com la UNESCO que reconeix i dona prestigi al Patrimoni Cultural i Immaterial. ● Música i cultura: - o Reconeixement exterior i conseqüent atracció de públic estranger. ● Indústria i artesanía: - o Interès creixent a nivell nacional, europeu i internacional pel turisme industrial. ● Turisme d'estrelles: - o Interès creixent per l'astroturisme a nivell mundial. - o Fundació StarLight i el seu llistat de destinacions turístiques que acrediten la qualitat del cel d'un lloc i els mitjans per garantir la seva protecció.

Font: Elaboració pròpia

Moros i Cristians: La celebració de Moros i Cristians és un dels principals símbols del Vinalopó, entès com a patrimoni immaterial per la seva rellevància en la construcció social i identitària dels seus habitants. Hi ha diferents debilitats, com la poca actualització contemporània dels relats culturals, fet que dificulta que moltes persones se sentin identificades amb ells. També poden existir conseqüències negatives (sorolls, carrers tallats, aglomeracions...) per a aquelles persones que no participen en les festes. Quant a les amenaces, trobem el risc de massificació i possibles pressions externes en el funcionament de la festa, fet que podria provocar que es perdés o es debilités la seva essència. Pel que fa a les fortaleSES, hi ha una gran i forta identitat comuna entre els residents, amb diferents grups socials institucionalitzats en esquadres que poden reproduir i produir la festa segons els seus interessos i inquietuds comunes. A més, aquesta celebració genera un creixement econòmic a escala local i una consolidació de marca que pot arribar a ser nacional o internacional. Pel que fa a les oportunitats, cal destacar un major interès global envers el tipus de turisme destinat a la cultura associada al patrimoni i la memòria. Concretament, una oportunitat és l’existència d’una institució com la UNESCO que reconeix i dona prestigi al Patrimoni Cultural Immaterial, permetent que aquestes festes es mantinguin i es donin a conèixer.

Música i cultura: L’estudi del patrimoni immaterial del Vinalopó lligat a la música i la cultura se centra en la celebració de diferents festivals musicals i culturals, principalment al municipi de Villena. Les principals debilitats d’aquest patrimoni es centren en les desigualtats entorn del benefici que aquest genera, afectant de manera diferent al municipi; mentre que per a alguns pot suposar un benefici econòmic, per a d’altres significa molèsties relacionades

amb el soroll i la neteja, per exemple. D’altra banda, les amenaces tenen a veure amb la internacionalització d’aquests festivals i la seva entrada en capitals estrangeres, fet que pot comportar la seva mercantilització externa. Pel que fa a les fortaleses, aquest patrimoni compta amb una àmplia diversitat en la seva oferta cultural, a més d’una elevada promoció interna del comerç local. Finalment, la principal oportunitat és el reconeixement extern, que promou una major atracció del públic i visitants estrangers.

Indústria i artesanía: La indústria i artesanía, enteses des de la immaterialitat patrimonial, fan referència al conjunt de pràctiques i coneixements que conformen la identitat i la història de les persones que habiten els espais estudiats. Les seves principals debilitats al Vinalopó s’emmarquen en la decadència industrial d’aquests municipis, mancant una col·laboració públic-privada i una comunitat entre indústries del mateix sector. Seguint aquestes línies, les amenaces sorgeixen de la poca promoció per part de l’Administració d’un turisme industrial centrat en el coneixement i la immaterialitat. D’altra banda, la seva principal fortalesa és l’interès administratiu per mantenir els símbols industrials i artesans com a emblema identitari. Finalment, les seves oportunitats es troben en el creixent interès nacional, europeu i internacional per reviure els espais industrials partint de la cultura i la història que els envolta.

Turisme d’estrelles: Finalment, el turisme d’estrelles està relacionat amb l’astronomia, la seva divulgació i activitats d’oci vinculades amb la temàtica. Com a debilitats, trobem que al territori estudiat hi ha una manca d’infraestructura que pugui generar atractiu i consolidar aquest producte turístic, com poden ser observatoris o rutes amb senyalització, entre d’altres. Quant a les amenaces, es pot generar una gran competència en regions pròximes amb una qualitat lumínica i entorns més favorables per al desenvolupament d’aquest tipus de turisme i experiències. Com a fortalesa, destaca la qualitat lumínica òptima, que genera possibilitats valuoses per al seu desenvolupament. Finalment, com a oportunitats, s’observa un creixent interès a escala mundial per l’astroturisme, comportant un augment del públic en aquest sector. En relació amb això, es contempla el llistat de la Fundació StarLight sobre els destins turístics amb qualitat del cel, fet que permet la seva protecció i un major atractiu de la zona.

5.6 TURISME E PATRIMONI INDUSTRIAL

Per a l'elaboració del DAFO sobre turisme i patrimoni industrial s'han considerat tres eixos temàtics: turisme MICE (Meetings, Incentives, Conferences, Exhibitions), turisme industrial i indústries vives.

Taula 5.6. DAFO Turisme i patrimoni industrial

	FACTORS ENDÒGENS	FACTORS EXÒGENS
ASPECTES NEGATIUS	DEBILITATS Turisme MICE - És un territori amb una tradició molt lligada a la indústria i l'agricultura, fet que dificulta la implementació de noves infraestructures o ofertes per a un turisme més innovador - Falta d’allotjaments turístics propers a les zones per pernoctar. Turisme industrial - El deteriorament dels edificis i altres infraestructures que queden de les empreses. - No hi ha promoció d’aquest tipus de turisme fora de l’àmbit local, per tant, fora dels municipis no es coneix, fet que dificulta atraure turistes. Indústries vives - No hi ha espais per mostrar al públic la fabricació de tèxtils. - Falta d’organització en les artesanies.	AMENACES Turisme MICE - Manca de polítiques a nivell nacional que incentivin el turisme MICE.. - Competència amb destinacions urbanes millor connectades i amb una oferta consolidada per a esdeveniments de gran escala. Turisme industrial - Pèrdua de valor patrimonial per desinterès o abandonament dels recursos, sumat a la manca de recursos de l'administració autonòmica per a inversió. - Manca de polítiques públiques autonòmiques per al finançament de projectes de revalorització. Indústries vives - Manca de promoció per part de les administracions per visibilitzar aquesta nova forma de turisme. - Globalització i competència amb productes massificats que poden desplaçar els productes locals artesanals..
ASPECTES POSITIUS	FORTALESES Turisme MICE - Espais únics que es poden explorar i convertir en llocs que ofereixen aquest tipus de turisme. Turisme industrial - Recuperació d’edificis degradats. - Riquesa històrica i patrimonial en infraestructures industrials reconvertides - Capacitat per diversificar l’oferta turística, atraient un públic interessat en processos productius i tecnologies. - Creació de rutes integrades que combinen història i cultura industrial. Indústries vives - Les indústries obtenen un ingrés secundari en rebre visitants. - Major coneixement de la zona a través d’altres esferes més enllà de les tradicionals.	OPORTUNITATS Turisme MICE - Hi ha una tendència generalitzada a realitzar aquest tipus de turisme. - Increment de l’interès en esdeveniments sostenibles i espais únics, com cellers i coworkings en entorns rurals. Turisme industrial - Hi ha un interès nacional per diversificar les activitats (tallers, rutes...) per donar dinamisme als edificis i a la pròpia història de la ciutat. - Estem en una era d’expansió de la promoció digital, que permet atraure mercats internacionals interessats en productes artesanals i experiències autèntiques. Indústries vives - Presència de fortes administracions turístiques amb la finalitat de diversificar el turisme a la Comunitat Autònoma.

Font: Elaboració pròpia

Turisme MICE

Pel que fa al turisme MICE (Meetings, Incentives, Conferences, Exhibitions), la regió afronta diverses **debilitats** significatives. La seva forta tradició industrial i agrícola ha definit la seva identitat històrica, cosa que dificulta l'adopció d'infraestructures o serveis orientats a aquest tipus de turisme, que requereix innovació i modernitat. Aquest desafiament es veu agreujat per la manca d'allotjaments turístics a prop de les àrees destinades a esdeveniments, fet que dificulta atreure visitants i prolongar la seva estada a la zona.

D'altra banda, també es presenten **amenaces** externes destacables. L'absència de polítiques nacionals enfocades a fomentar aquest segment del turisme limita el creixement del sector. A això s'afegeix la competència de destinacions urbanes amb millors connexions de transport i una oferta més consolidada per a esdeveniments de gran escala, cosa que situa la regió en desavantatge respecte a altres destinacions més preparades.

No obstant això, es poden identificar **fortaleses** clau al territori. Existeixen espais únics que, amb la inversió i desenvolupament adequats, podrien transformar-se en llocs ideals per a esdeveniments MICE. Aquestes localitzacions ofereixen un atractiu especial per a aquells que busquen experiències més personalitzades i diferenciades, allunyades dels entorns urbans tradicionals.

A més, hi ha **oportunitats** interessants en el creixent interès pels esdeveniments sostenibles i l'ús d'espais singulars, com cellers o espais de coworking en entorns rurals. Aquest canvi en les preferències dels organitzadors d'esdeveniments i assistents podria ser aprofitat per posicionar el territori com una destinació innovadora i sostenible dins l'àmbit MICE.

Turisme Industrial

El turisme industrial afronta **debilitats** que en limiten el desenvolupament. El deteriorament d'edificis i infraestructures relacionades amb l'activitat industrial històrica constitueix un obstacle important. A més, la promoció d'aquest tipus de turisme està restringida gairebé exclusivament a l'àmbit local, cosa que dificulta atreure visitants d'altres regions o països. La manca de visibilitat i reconeixement més enllà dels límits municipals impedeix que el públic conegui el valor històric i cultural d'aquestes instal·lacions.

Pel que fa a les **amenaces**, la pèrdua de valor patrimonial a causa de l'abandonament i la manca d'interès és una preocupació crítica. Això es veu agreujat per la disponibilitat limitada de recursos per part de les administracions autonòmiques, que sovint no poden finançar projectes de revalorització. La manca de polítiques públiques clares que impulsin aquest sector també contribueix al seu desenvolupament lent.

Malgrat aquests desafiaments, el turisme industrial presenta **fortaleses** importants. La regió compta amb una riquesa històrica i patrimonial notable en infraestructures industrials que podrien ser restaurades i reutilitzades amb finalitats turístiques. Aquestes instal·lacions permeten diversificar l'oferta turística, atraient un públic interessat en processos productius, història i tecnologia. A més, la creació de rutes integrades que combinin història, cultura i llegat industrial pot esdevenir una eina poderosa per atraure visitants.

Entre les **oportunitats** per a aquest sector destaca l'interès creixent per diversificar activitats turístiques mitjançant tallers, rutes temàtiques i altres iniciatives que dinamitzin l'ús dels edificis històrics. Així

mateix, l'auge de la promoció digital permet arribar a mercats internacionals que valoren experiències autèntiques i personalitzades. Aquest enfocament podria contribuir a posicionar el turisme industrial com una opció diferenciada dins el turisme cultural.

Indústries Vives

El turisme relacionat amb les indústries vives presenta algunes **debilitats** que afecten el seu potencial. La regió no disposa d'espais adequats per mostrar al públic els processos de fabricació, com en el cas dels tèxtils. Així mateix, la manca d'organització en les activitats artesanals limita la capacitat d'oferir una experiència estructurada i atractiva als visitants.

En l'àmbit de les **amenaces**, la manca de promoció per part de les administracions públiques és un factor clau que redueix la visibilitat d'aquesta modalitat de turisme. A més, la globalització i la competència amb productes massificats representen un risc, ja que els productes artesanals locals poden veure's desplaçats per alternatives més econòmiques i accessibles.

No obstant això, les indústries vives compten amb **fortaleses** valuoses. D'una banda, aquestes activitats ofereixen una font d'ingressos secundària per als productors locals en rebre visitants interessats en els seus processos productius. D'altra banda, permeten donar a conèixer la zona des d'una perspectiva més rica i diversa, mostrant aspectes culturals i econòmics que van més enllà del turisme tradicional.

En termes d'**oportunitats**, la regió compta amb administracions turístiques que busquen diversificar l'oferta, fet que podria afavorir la promoció d'aquest tipus de turisme. A més, l'interès creixent per experiències autèntiques i sostenibles brinda un marc propici per destacar les indústries vives com una alternativa enriquidora dins el panorama turístic actual.

5.7 TURISME I PATRIMONI CULTURAL TANGIBLE

Per a realitzar el diagnòstic del turisme i el patrimoni cultural tangible a les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, s'han contemplat les cinc dimensions següents: Centres històrics i morfologia urbana, Edificis i monuments singulars, Castells i fortificacions, Museus i centres culturals i Turisme de memòria històrica. Aquestes dimensions permeten articular de manera més clara la metodologia DAFO (veure Taula 5.7), ja que faciliten la identificació de factors endògens i exògens, tant positius com negatius, que influeixen actualment en la capacitat de desenvolupar el turisme basat en el patrimoni cultural tangible.

Taula 5.7. DAFO Turisme i patrimoni cultural tangible

TEMA	Factors endògens		Factors exògens	
	DEBILITATS	FORTALESES	AMENACES	OPORTUNITATS
Centres històrics i morfologia urbana	Degradació i pèrdua d’un ús intensiu quotidià (vitalitat urbana).	Preservació de la morfologia medieval.	Tendència al despoblament dels centres històrics a causa de la pèrdua de centralitat.	Tendència europea favorable a la rehabilitació dels centres històrics.
Edificis i monuments singulars	Desigualtat en l’accés als edificis i monuments singulars perquè alguns tenen titularitat privada, pública-privada i barreres econòmiques.	Conservació de les façanes de diferents etapes històriques.	Dificultat de manteniment del patrimoni a causa de la privatització per part de bancs o fons d’inversió aliens al territori.	Voluntat general de les administracions i particulars de visibilitzar i dotar aquests espais de diversos usos.
Castells i fortificacions	Mal estat de conservació i difícil procés de rehabilitació.	Existència a escala municipal d’una xarxa consolidada de castells.	Augment de la mercantilització de la cultura i dels recursos patrimonials.	Predilecció global per preservar i consolidar el passat històric, especialment el medieval, dels territoris.
Museus i centres culturals	Manca d’un relat holístic de cada municipi.	Gran ventall d’equipaments culturals que detallen amb elevada qualitat el conjunt patrimonial dels municipis.	Manca d’especialització, promoció i finançament que dificulta als petits museus l’atracció de visitants.	Existència de xarxes municipals i supramunicipals de museus com en el cas de la ciutat de Porto.
Turisme de memòria històrica	Inexistència d’una xarxa consolidada dels recursos.	Xarxa documentada de patrimoni en diferents formats sobre la memòria històrica.	Pèrdua de l’estat de conservació del patrimoni i la seva posada en valor amb la supressió de lleis de memòria històrica i/o democràtica.	Predisposició a aplicar projectes que realcin la història del territori per generar identitat i consciència.

Font: Elaboració pròpia.

Centres històrics i morfologia urbana

DEBILITATS: Els centres històrics del Vinalopó presenten un deteriorament i pèrdua d’un ús quotidià, fet que repercuteix negativament en la seva vitalitat urbana. Aquest escenari es deu tant a la manca de recursos com a la mala implementació de les polítiques públiques en aquestes regions. És necessari revertir aquestes circumstàncies perquè hi haja un bon manteniment i flux de persones, sense comprometre, alhora, el seu valor històric.

AMENACES: Recentment, hi ha una tendència a la despoblació dels centres històrics, causada per la pèrdua de centralitat i, per tant, pel consegüent trasllat de l’activitat comercial i residencial cap a altres àrees urbanes, constituint una amenaça significativa. Aquest fenomen pot no només conduir a l’abandonament d’aquests espais, sinó també augmentar el risc de la seva pèrdua i desús total.

FORTALESES: Malgrat els obstacles, nombroses regions del Vinalopó han mantingut la seva morfologia medieval, fet que permet desenvolupar un segell d’identitat i, amb això, una marca diferenciadora. A més del seu gran valor com a element patrimonial, aquestes característiques es posicionen com un recurs clau per al turisme cultural d’aquestes regions.

OPORTUNITATS: Tendència europea en auge a favor de la rehabilitació dels centres històrics. Aquestes dinàmiques estan recolzades per programes i fons de finançament que representen una oportunitat per als municipis del Vinalopó, ajudant-los a promoure l’equilibri entre les comunitats locals i els visitants.

Edificis i monuments singulars

DEBILITATS: Desigualtat per part de la ciutadania en l’accés als edificis i monuments singulars del Vinalopó. Aquesta situació sorgeix a causa de la titularitat privada o pública-privada d’aquests elements, així com de certes barreres econòmiques que dificulten el seu ús per part de la població.

AMENACES: La creixent privatització dels edificis i monuments singulars en mans de bancs o fons d’inversió estrangers suposa una amenaça per a la conservació del patrimoni local. Això genera un conflicte entre la preservació del patrimoni històric, actualment insostenible per l’administració, i els beneficis econòmics de vendre aquestes propietats, augmentant encara més la dificultat d’accés i ús d’aquests espais.

FORTALESES: Els edificis i monuments singulars del Vinalopó destaquen per la seva conservació d’elements arquitectònics representatius, com les façanes, de diferents etapes històriques transcorregudes en aquest territori. Aquest patrimoni ofereix un atractiu únic, tant per a la població local com per als visitants, i contribueix a reforçar la identitat cultural de la regió.

OPORTUNITATS: Tendència a visibilitzar els edificis i monuments singulars, tant per part de les administracions locals com de particulars, i dotar-los, alhora, de nous usos. Impulsant la digitalització i la promoció cultural, s’obren noves oportunitats per posar en valor el patrimoni i, així, dinamitzar-lo com a motor de desenvolupament cultural i econòmic.

Castells i fortaleeses

DEBILITATS: És evident el deteriorament en què es troben actualment molts dels castells del Vinalopó, ja sigui a causa del pas del temps i l’exposició a factors climàtics, o, alhora, per la manca de manteniment. Revertir aquesta situació i apostar per la rehabilitació és complex a causa dels elevats costos econòmics que implica, especialment difícils de cobrir per l’administració local, a més de la necessitat de tècniques específiques i les estrictes normatives de conservació del patrimoni per a realitzar un procés de recuperació adequat.

AMENACES: A escala global s’està produint una mercantilització de la cultura i dels recursos patrimonials, explotant-los cada vegada més com a atraccions turístiques de manera superficial i prioritant els beneficis econòmics sobre el seu valor històric i cultural. Aquesta situació pot arribar a generar una pèrdua d’identitat i autenticitat en privar els residents de l’ús d’aquest patrimoni i crear barreres econòmiques.

FORTALESES: Diversos municipis que formen part del Vinalopó compten amb castells i forteses, constituint un conjunt que representa la important herència medieval de la zona. Així doncs, l'existència d'una xarxa consolidada d'aquest tipus de patrimoni permet desenvolupar una diferenciació i una identitat per atraure visitants mitjançant itineraris culturals, històrics i arquitectònics.

OPORTUNITATS: Existeix una creixent consciència global sobre la importància de protegir i recuperar el patrimoni històric, especialment a Europa, on el patrimoni medieval és vist com una manera d'enaltir el passat i generar una idea de nació. En conseqüència, hi ha un augment de vies de finançament i programes de restauració a través d'universitats o institucions culturals europees, que, juntament amb la digitalització, poden segmentar el perfil de turistes.

Museus i centres culturals

DEBILITATS: En territoris i municipis petits, amb una reduïda cohesió territorial, es fa evident aquesta dinàmica socioespacial a través de la fragmentació del patrimoni cultural en petits museus i centres culturals dispersos en els municipis i sense coordinació entre ells. Intenten explicar la història del seu municipi des de diferents perspectives, però manquen d'un relat conjunt i holístic del patrimoni cultural i etnogràfic.

AMENACES: En un escenari global, a les entitats petites els costa més escalar cap a una posició còmoda i estable. Els petits museus i centres culturals necessiten visibilitzar-se per poder subsistir. La falta d'una especialització, promoció i finançament dificulta a aquests espais l'atracció de visitants, que al cap i a la fi són la seva raó de ser.

FORTALESES: Els museus i centres culturals dels municipis del Vinalopó compten amb exposicions museïtzades i un conjunt patrimonial de gran detall i elevada qualitat. A escala nacional o fins i tot internacional no hi ha gaires territoris amb una varietat de museus tan gran i de tan alt valor. Això realça culturalment el Vinalopó.

OPORTUNITATS: En ciutats europees com Porto, a Portugal, existeix un departament destinat als museus per poder habilitar polítiques comunes que teixeixen un relat holístic de l'oferta cultural museística. Es creen sinergies entre els diferents centres i museus a partir d'una bona xarxa constituïda per polítiques culturals públiques i un projecte comunitari.

(https://repositorio.uam.es/bitstream/handle/10486/11511/57113_11.pdf?sequence=1)

Turisme de memòria històrica

DEBILITATS: Durant la Segona República i la Guerra Civil, la Vall del Vinalopó es va configurar com un enclavament important. La seva situació fronterera entre les actuals comunitats autònomes i províncies, juntament amb la seva proximitat al mar i a Catalunya (via directa cap a l'exili a França), confereix a la Vall del Vinalopó una importància estratègica tant militar com simbòlica. No obstant això, a dia d'avui no existeix una xarxa consolidada que unifiqui tots els recursos materialitzats com enclavaments, edificis, construccions i patrimoni cultural que es conserva d'aquella etapa històrica.

AMENACES: Amb la tendència europea i ja en algunes comunitats autònomes de la supressió o limitació de les lleis de memòria històrica, o en el cas valencià, la Llei 14/2017, del 10 de novembre, de memòria democràtica i per a la convivència de la Comunitat Valenciana, es veu amenaçat l'estat de conservació i la posada en valor del conjunt patrimonial vinculat a la Segona República i la Guerra Civil.

FORTALESES: Es destaca com a principal fortalesa la xarxa documentada de patrimoni cultural tangible en diferents formats com ara edificis i construccions, fosses comunes i altres enclavaments destacats. Actualment no hi ha una posada en valor a escala de la Vall del Vinalopó de tots aquests recursos, però existeix la recopilació de tota la informació per a crear els recursos, i està ben documentada.

OPORTUNITATS: Malgrat la tendència a suprimir o reduir el contingut de les lleis de memòria històrica, també s'està donant una dinàmica diferent, que és la de preservar i consolidar els recursos turístics vinculats a la Segona Guerra Mundial, una etapa coetània a la Guerra Civil Espanyola. A Normandia, França, s'han elaborat rutes que enalteixen la història i els llocs emblemàtics del Desembarcament de Normandia (<https://es.normandie-tourisme.fr/itinerario-desembarco/>), per generar identitat i consciència.

5.8 L'ÚS TURÍSTIC DELS ESPACIS NATURALS DE L'ALT VINALOPÓ I EL VINALOPÓ MITJÀ

Per a l'elaboració del DAFO, s'han definit els següents 4 epígrafs: accessibilitat, equipaments, producte turístic i freqüentació. Això ha permès analitzar les característiques de l'ús turístic dels espais naturals, observant les seves debilitats, amenaces, forteses i oportunitats.

Taula 5.8. DAFO L’ús turístic dels espais naturals de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà

DEBILITATS	AMENACES
1. Accessibilitat Dificultat d'accés als espais naturals, amb carreteres no asfaltades i en condicions poc accessibles, a més d'una connexió limitada amb el transport públic, cosa que fomenta l'ús del vehicle privat. Restriccions de calendari i horari en les zones recreatives dins dels espais naturals, limitant l'accés a les persones interessades en visitar-les. Manca d'una mancomunitat de municipis que gestioni de manera coordinada els espais naturals del Vinalopó, promogui la connectivitat i millori l'accessibilitat per al seu ús turístic.	1. Accessibilitat L'accés no oficial i la creació de senders improvisats per part dels visitants degraden els espais naturals més fràgils i dificulten la conservació i gestió adequada d'aquests.
2. Equipaments Distribució desigual dels equipaments i la infraestructura entre els espais naturals de l'àrea d'estudi. Els senders disposen de senyalització i il·luminació insuficients. Existeixen camins sense regulació (no oficials) que manquen de control de qualitat.	2. Equipaments La manca d'una normativa des d'un nivell administratiu superior impedeix una finançament adequat per mantenir els equipaments dels espais naturals.
3. Producte turístic Nombre reduït de rutes. Les rutes existents no són de caràcter oficial. Pèrdua de connectivitat ecològica i transformació paisatgística a causa dels monocultius d'ametllers, cítrics i vinyes. Baix nivell d'autocontenció de la població ocupada que resideix i treballa a la zona, a més de l'absència d'una tradició consolidada en el sector turístic a l'àrea d'estudi.	3. Producte turístic L'àrea d'estudi és una zona sensible al canvi climàtic i, per tant, al risc d'incendis i de plagues. Altres comarques de la província d'Alacant compten amb un nombre més gran d'espais naturals protegits i d'atractiu, cosa que augmenta la seva competència.
4. Freqüentació No existeix un mètode oficial rigorós de comptatge de la freqüentació	4. Freqüentació El turisme a la província d'Alacant és estacional, amb pocs turistes que visiten els territoris de l'interior, cosa que genera fluxos limitats cap a l'àrea d'estudi, especialment durant la temporada baixa. En temporada baixa, Alacant no aporta turisme de proximitat en espais d'interior, ni desenvolupa plans per atreure el turisme internacional.

FORTALESES	OPORTUNITATS
1. Accessibilitat Existència d'una base de carreteres autonòmiques, secundàries i comarcals, que, tot i ser limitada, facilita l'accés als espais naturals per a aquells que tenen la possibilitat d'utilitzar-les. Existència de línies d'autobús i una xarxa ferroviària que connecta els municipis de l'àrea d'estudi, oferint alternatives de transport públic per als visitants que desitgin combinar les seves excursions amb visites a aquests.	1. Accessibilitat Línies d'autobús directes d'Alacant als nuclis urbans propers, la qual cosa ofereix una connexió per als turistes que tenen Alacant com a destinació principal. El Pla de Mobilitat per Vianants i Ciclista de la Diputació d'Alacant, que té com a objectiu fomentar la mobilitat sostenible en àrees urbanes i periurbanes, mitjançant la construcció de carrils bici i zones per a vianants.
2. Equipaments Equipaments turístics que inclouen WC, àrees per pernoctar i barbacoes/paelleres en diversos espais naturals. Disponibilitat d'equipaments adaptats per a persones amb discapacitat en alguns espais naturals.	2. Equipaments La Diputació d'Alacant promociona i difon informació dels espais naturals i l'oferta turística que disposen a les seves pàgines web oficials.
3. Producte turístic Moltes rutes diferents tenen punts de connexió, i es poden fer rutes personalitzades. Generació de nous llocs de treball en el sector turístic de la zona, per la qual cosa la població activa tindria l'opció de quedar-se al seu municipi a treballar. Existència d'Aules de la Natura dins d'alguns espais naturals del Vinalopó, promovent la participació ciutadana i l'educació ambiental. Recursos ja existents amb alt valor paisatgístic, a més de diferents tipologies agrícoles i d'espais naturals.	3. Producte turístic Existència de vies històriques com el GR-7/E, un sender de gran recorregut, que va de Mícenes (Grècia) a Gibraltar. La Comunitat Valenciana compta amb el Pla d'Espais Turístics de la Comunitat Valenciana (PETCV), amb directrius particulars com l'adequació dels recursos de major potencialitat per a la creació d'una ruta del vi, el disseny i posada en marxa d'un producte de turisme enològic, la consolidació de la xarxa de senders i la creació d'un centre d'educació ambiental com a atractiu turístic. Les normatives de les ZECs i ZEPAs de la Xarxa Natura 2000 limiten el desenvolupament descontrolat d'àrees recreatives, assegurant que qualsevol activitat sigui compatible amb la conservació de l'entorn natural.
4. Freqüentació Existència de productes alternatius a nivell turístic com l'enoturisme. Existència d'experiències exitoses a la zona que poden servir d'exemple i atractiu, com per exemple, les Bodegues de Francisco Gómez.	4. Freqüentació Existència de noves tecnologies que permeten comptabilitzar i analitzar el nombre d'accessos i visitants, per planificar i gestionar la freqüentació d'ús dels diversos espais naturals. Novetats nacionals i internacionals que fomenten l'apreciació de la natura i el gaudi dels espais naturals de manera sostenible
4. Freqüentació Els municipis de l'àrea d'estudi compten amb diversos plans, com el Pla Director de Xorret de Catí a Petrer, el Pla Estratègic de Turisme 2024–2028 d'Agost i el Pla Estratègic de Turisme 2024–2028 de Biar. Aquests plans inclouen l'objectiu de potenciar la seva riquesa natural i paisatgística de manera sostenible, i fan referència a l'ecoturisme i al turisme actiu. Aquests objectius són compatibles amb el desenvolupament de mesures de control, recompte i anàlisi de la freqüentació per assegurar la sostenibilitat dels usos turístics desitjats	

Font: Elaboració pròpia

Accessibilitat

L'accessibilitat als espais naturals és un factor crucial tant per a la seva promoció com per a la gestió del seu ús turístic. La limitada accessibilitat a aquests entorns s'ha identificat com una debilitat significativa. La majoria dels espais identificats només són accessibles per carretera, i en molts casos, parts d'aquestes vies no estan asfaltades, presentant condicions poc favorables per al trànsit. A més, l'accés mitjançant vehicle privat es veu incentivat a causa de la limitada oferta de connexions mitjançant transport públic. D'altra banda, les restriccions de calendari i horari a les àrees recreatives dins dels espais naturals limiten l'accés per a les persones interessades a gaudir d'aquestes instal·lacions, fet que redueix les oportunitats d'ús i gaudir. Així mateix, la manca d'una mancomunitat de municipis que gestioni de manera coordinada els espais naturals del Vinalopó representa un obstacle per al seu desenvolupament turístic, ja que no es promou de manera eficaç la connectivitat ni es fomenta una accessibilitat sostenible.

Tanmateix, l'existència d'una xarxa bàsica de carreteres autonòmiques, secundàries i comarcals que faciliten l'accés als espais naturals pot considerar-se una fortalesa, ja que permeten la visita a aquells que tenen la possibilitat d'utilitzar-les. A més, l'existència de línies d'autobús i una xarxa ferroviària que connecten els municipis de l'àrea d'estudi ofereix als turistes i visitants l'oportunitat de combinar les seves excursions amb visites a aquests nuclis urbans de la zona, reduint així la dependència del vehicle privat.

Una amenaça relacionada amb l'accessibilitat als espais naturals és que alguns visitants hi accedeixin de manera no oficial. Això provoca un ús inapropiat dels espais, com la creació de senders improvisats, fet que dificulta la seva conservació i gestió adequada.

D'altra banda, les línies d'autobús directes d'Alacant als nuclis urbans propers representen una oportunitat per atreure els turistes que tenen Alacant com a destinació principal, facilitant el seu accés als municipis i espais naturals de l'interior. Finalment, el Pla de Mobilitat per a Vianants i Ciclistes, liderat per la Diputació d'Alacant, té com a objectiu fomentar la mobilitat sostenible a les àrees urbanes i periurbanes mitjançant la creació de carrils bici i zones per a vianants, fet que constitueix una oportunitat per millorar l'accessibilitat als espais naturals sense dependre del vehicle privat.

Equipaments

Els espais naturals de l'àrea d'estudi presenten diverses debilitats pel que fa a les seves infraestructures i equipaments. En primer lloc, molts senders manquen de senyalització i il·luminació adequades, fet que dificulta tant el seu ús com la seguretat dels visitants. Algunes rutes presenten un control de qualitat deficient i, com a resultat, són temporalment cancel·lades o deshomologades. A més, hi ha camins no oficials que no estan regulats i manquen de control de qualitat, fet que augmenta els riscos i l'impacte ambiental en aquestes àrees.

Finalment, hi ha una distribució desigual dels equipaments entre els diferents espais naturals, fet que genera disparitats en la seva accessibilitat i aprofitament. En concret, hi ha alguns espais naturals que no compten amb cap equipament turístic per pernoctar o descansar, com és el cas dels Clots de la Sal i el Mont de la Mola, la Llacuna de les Salines i l'Embassament d'Elda. D'altra banda, alguns espais naturals només compten amb un o dos equipaments, com és el cas del Paratge Municipal del Mont Coto i el Mont Coto-Pinoso.

En canvi, l'espai natural amb més equipaments de la zona d'estudi és el Paisatge Protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Cid i el Maigmo juntament amb les Serres de la Foia de Castalla, disposant d'equipaments turístics com lavabos, espais per pernoctar i barbacoes/paellers. A més, encara que no són la majoria, existeixen àrees recreatives que compten amb infraestructures adaptades per a persones amb mobilitat reduïda, fet que representa una fortalesa en ser un model de bones pràctiques.

La Diputació d'Alacant s'encarrega de promocionar i difondre informació sobre els espais naturals, l'oferta turística i les instal·lacions disponibles a les seves pàgines web oficials, fet que representa una oportunitat per visibilitzar l'oferta d'equipaments i fomentar el seu ús turístic.

D'altra banda, l'absència d'una normativa específica des d'un nivell administratiu superior és una amenaça a afrontar, ja que dificulta l'assignació de recursos necessaris per garantir el manteniment dels equipaments als espais naturals. Aquesta manca provoca una falta de finançament adequat, fet que sovint deriva en infraestructures deteriorades o insuficients, limitant la comoditat i el gaudi dels visitants.

Producte turístic

Al llarg del projecte, s'han destacat diversos productes turístics de la zona d'estudi. Entre ells es troben els cellers de vi i les rutes de senderisme, que són els dos productes que es desenvolupen als espais naturals. Pel que fa a les rutes de senderisme que es troben als espais naturals de la comarca de l'Alt i el Vinalopó Mitjà, com a debilitat, cal destacar que hi ha poques rutes i la majoria d'elles no estan homologades o no tenen un control de qualitat apte per ser reconegudes com a rutes oficials segures per a les persones que les vulguin recórrer. A això, com s'ha esmentat anteriorment, s'hi afegeix la manca de senyalització o senyalització no actualitzada i la il·luminació poc eficient.

Pel que fa a les debilitats del producte turístic dels cellers, s'ha assenyalat la pèrdua de connectivitat ecològica i la transformació paisatgística que pateixen els espais agraris a causa de la proliferació de monocultius, com ametllers, cítrics i vinyes. A més, el baix nivell d'autocontenció a la zona d'estudi, resultat de la manca d'oportunitats laborals i l'absència d'una tradició consolidada en el sector turístic, contribueix al fet que el sector manqui de personal especialitzat per a la seva expansió i desenvolupament.

Pel que fa a les fortaleeses del producte turístic que presenta la zona d'estudi, s'ha identificat el següent: en el cas de les rutes de senderisme, tenen la virtut de disposar de diferents punts de connexió. Així, les rutes que conformen els diferents espais naturals intersequen entre si o connecten amb algunes de les urbanitzacions més properes. D'aquesta manera, en una mateixa ruta de senderisme, es pot visitar un espai natural i els elements d'interès turístic que hi ha, així com els elements d'interès turístic de les urbanitzacions que envolten l'espai natural.

També es destaquen alguns passos cap a la participació ciutadana i l'educació ambiental dins dels parcs naturals, a través de campanyes de sensibilització, programes de formació i activitats comunitàries. Un exemple d'això són les Aules de la Natura, impulsades per la Diputació d'Alacant, i les activitats de la Xarxa Ambiental de la Província d'Alacant, que han començat a implementar-se en espais naturals dins de l'àrea d'estudi com el Paisatge Natural Protegit de la Serra de Salines. Aquestes accions no només fomenten una major consciència ambiental entre la població local, sinó que també integren l'activitat turística amb la promoció d'una gestió sostenible del territori.

Una altra de les fortaleeses trobades és que els municipis de la zona d'estudi compten amb espais naturals d'alt valor paisatgístic, amb diverses tipologies agrícoles i naturals. Finalment, pel que fa al producte turístic dels cellers, cal destacar que ja existeix un producte d'enoturisme, com és el cas dels Cellers de Francisco Gómez, que ofereix diverses activitats com visites guiades, tastos i experiències enoturístiques, a més de cedir l'espai per a la celebració d'esdeveniments.

Altres qüestions que es plantegen en l'anàlisi DAFO són les amenaces. En el cas de les amenaces que té el producte turístic de la zona, destaca el canvi climàtic i, amb aquest, el risc d'incendis i plagues. Per tant, els espais naturals i les zones agrícoles d'on es deriven els productes turístics de la zona es poden veure afectats.

D'altra banda, també es contempla com una amenaça el fet que les comarques de l'Alt i el Vinalopó Mitjà tenen menys espais naturals protegits que altres comarques de la província d'Alacant. Això pot suposar una competència més desenvolupada i amb més oferta per al turista, ja que disposen de més espais naturals amb un alt valor paisatgístic.

Finalment, les oportunitats que s'han trobat en el producte turístic són les següents: en primer lloc, una de les rutes de senderisme que passa per diversos espais naturals de la zona és la GR-7. Aquesta ruta comença a Grècia i acaba a Gibraltar, passant per l'Alt i el Vinalopó Mitjà. El fet que diverses etapes d'aquesta ruta internacional passin per la zona d'estudi suposa l'oportunitat que persones d'altres països visitin la zona.

A més, la Comunitat Valenciana compta amb el Pla d'Espais Turístics de la Comunitat Valenciana (PETCV), que estableix directrius específiques per a la consolidació de la xarxa de senders, l'adequació dels recursos amb més potencial per a la creació d'una ruta del vi i el disseny d'un producte enològic. També es contempla la creació d'un centre d'educació ambiental com a atractiu turístic. D'aquesta manera, es pot consolidar el producte turístic de la zona, seguint unes directrius que regulen el seu desenvolupament i asseguren la cura i preservació de l'entorn natural.

Finalment, les normatives que regulen les ZECs (Zones d'Especial Conservació) i les ZEPAs (Zones d'Especial Protecció per a les Aus), dins del marc de la Xarxa Natura 2000, poden jugar un paper fonamental en la prevenció del desenvolupament indiscriminat d'àrees recreatives. Aquestes normatives estableixen plans de gestió obligatoris que defineixen directrius per al desenvolupament d'usos turístics i recreatius, assegurant que aquests siguin dissenyats i gestionats de manera que minimitzi el seu impacte en l'hàbitat natural.

Freqüentació

El factor de la freqüentació consisteix en la quantitat de persones que visiten la zona d'estudi i el nombre de vegades que hi viatgen.

La debilitat associada a aquest factor és la manca d'un mètode de recompte de visitants, així com l'absència d'informació disponible sobre aquest aspecte. Això dificulta l'obtenció i l'anàlisi de dades relacionades amb el sector turístic a la zona, incloent-hi el seu impacte econòmic i ambiental a les comarques i la província d'Alacant.

Una fortalesa relacionada amb la freqüentació dels espais naturals és que ja existeixen alguns plans estratègics orientats a potenciar-ne l'ús turístic. Exemples d'aquests són el Pla Director de Xorret de Catí, Petrer, i els Plans Estratègics de Turisme 2024-2028 d'Agost i Biar, que busquen ressaltar la riquesa natural i paisatgística de la regió, i ja fan referència a l'ecoturisme i el turisme actiu. Aquests objectius són compatibles amb el desenvolupament de mesures de control, recompte i anàlisi de la freqüentació per assegurar la sostenibilitat dels usos turístics desitjats.

Pel que fa a les amenaces, el turisme a la província d'Alacant és estacional, i només una proporció reduïda d'aquests turistes visita els territoris de l'interior. Això implica que no existeixen fluxos significatius de turistes cap a l'àrea d'estudi, i que aquests fluxos són encara menors durant la temporada baixa. A més, en temporada baixa, Alacant no aporta turisme de proximitat als espais d'interior ni desenvolupa plans per atraure turisme internacional.

III. CRITERIS

6 CRITERIS

6.1 PLANEJAMENT TERRITORIAL I INFRAESTRUCTURES

Taula 6.1. Criteris Planejament territorial i infraestructures

TEMA	CRITERIS
Estratègia territorial	1. Dotar d'un instrument de governança els territoris de les comarques de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.
Planejament territorial	2. Disposar d'instruments de planificació territorial adequats per fer front a les problemàtiques de l'àrea funcional del Vinalopó.
Plans sectorials	3. Dotar-se d'un marc adequat per al desenvolupament de la planificació sectorial.

Font: Elaboració pròpia

Estratègia territorial

Pel que fa al criteri referent a l’Estratègia Territorial, es proposa establir i desenvolupar un conjunt d’instruments efectius de governança per als territoris que conformen les comarques de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, amb l'objectiu de promoure una gestió més eficient, inclusiva i sostenible. Això permetrà enfortir la coordinació entre els diferents actors locals, fomentar la participació ciutadana en la presa de decisions i garantir un desenvolupament equilibrat que respecti les particularitats culturals, socials i econòmiques de la regió.

Planejament territorial

Pel que fa al Planejament Territorial de manera general, el criteri es basa en disposar d'instruments de planificació territorial adequats i eficaços que permetin abordar de manera integral i sostenible les problemàtiques específiques de l'àrea funcional del Vinalopó. Aquests instruments han d'estar orientats a millorar la gestió del territori, garantir un ús racional dels recursos naturals, fomentar la cohesió social i econòmica, i promoure un desenvolupament equilibrat que respecti el context territorial i les singularitats de la regió. A més, han d'incloure mecanismes d’avaluació i actualització periòdica per adaptar-se als canvis i necessitats emergents del territori.

Plans sectorials

Finalment, el criteri que sorgeix dels plans sectorials està enfocat a establir un marc adequat que serveixi com a base per al desenvolupament d’una planificació sectorial eficaç, integradora i coherent. Aquest marc haurà de garantir la coordinació entre els diferents sectors, fomentar la sostenibilitat en la presa de decisions i permetre la integració de polítiques públiques que responguin a les necessitats específiques del territori. Així mateix, ha de contemplar eines flexibles i dinàmiques que facilitin l’adaptació als reptes i oportunitats emergents, promovent un desenvolupament equilibrat i harmònic en totes les àrees involucrades.

Criteri general

En resum, com a criteri general, s’ha establert dotar d’instruments de governança i de planejament territorial per assegurar el desenvolupament d’activitats econòmiques eficients i equitatives en la Generalitat per a l’execució dels plans d’acció en el territori comarcal.

6.2 PLANEJAMENT URBANÍSTIC Y POLÍTQUES D’HABITATGE

Taula 6.2. Criteris Planejament urbanístic i polítiques d’habitatge

TEMA	CRITERIS
Marc Legal	Dotar-se d'instruments de planejament supramunicipal promovent, mitjançant la dotació de recursos extraordinaris als municipis, la creació de figures de planejament supramunicipal.
Instruments	Fomentar l'actualització dels instruments de planejament i promoure i coordinar els plans per adaptar-los a un marc supramunicipal alineat amb polítiques sostenibles i aprofitant les oportunitats de finançament a nivell estatal i europeu (rehabilitació urbana), intentant evitar la desregulació.
Polítiques d’Habitatge	Impulsar plans d'habitatge assequible per millorar l'accés i moderar l'esforç econòmic de les llars.
Usos del Sòl	Fomentar un ús del sòl eficient i sostenible, prioritzant la protecció i/o valorització dels sòls de valor paisatgístic, ecològic i productiu-agrícola (SNU-P).
Criteri General	Fomentar un desenvolupament sostenible amb plans municipals i supramunicipals coordinats, polítiques d'habitatge per garantir-ne l’accessibilitat i un ús que valori l'atractiu paisatgístic del sòl, aprofitant les oportunitats actuals.

Font: Elaboració pròpia

Marc Legal

La planificació supramunicipal permet coordinar l'ordenació territorial de diversos municipis, abordant problemes que transcendeixen els seus límits. Dotar de recursos extraordinaris facilita als municipis amb menys mitjans impulsar aquests plans, finançant estudis, assistència tècnica i personal especialitzat. Aquest enfocament fomenta la cohesió territorial, optimitza recursos compartits i garanteix un desenvolupament més equilibrat i sostenible. Aquesta mesura permetria una gestió més coherent i eficient del territori, facilitant la coordinació entre municipis i millorant la resposta als desafiaments urbanístics actuals.

Instruments

Cal fomentar l’actualització dels instruments de planificació urbana, adaptant-los a un marc supramunicipal alineat amb polítiques sostenibles. Això ha d’anar acompanyat de la maximització de les oportunitats de finançament disponibles a nivell estatal i europeu, especialment en àrees com la rehabilitació urbana. A més, és essencial promoure i coordinar els plans urbanístics municipals, creant plans a nivell supramunicipal que afavoreixin un desenvolupament sostenible i evitin la desregulació que podria deteriorar l’entorn.

Polítiques d’Habitatge

És crucial impulsar plans d’habitatge assequible per millorar l’accés a l’habitatge i moderar l’esforç econòmic de les llars, especialment en un context on els preus tendeixen a augmentar. La implementació de polítiques d’habitatge accessible contribuirà a garantir que els ciutadans puguin accedir a una llar digna sense comprometre la seva estabilitat econòmica.

Usos del Sòl

S’ha de fomentar un ús eficient i sostenible del sòl, prioritzant la protecció i valoració dels sòls amb valor paisatgístic, ecològic i productiu-agrícola, com ara els Sòls No Urbanitzables de Protecció (SNU-P). Aquest enfocament assegura que el desenvolupament urbà no interfereixi amb la conservació del medi ambient i que l’ús del sòl sigui acord amb les necessitats del territori i la població.

Criteri General

L’objectiu ha de ser fomentar un desenvolupament sostenible mitjançant plans urbans municipals i supramunicipals coordinats. Les polítiques d’habitatge han de centrar-se en garantir-ne l’accessibilitat, i l’ús del sòl ha de valorar el seu atractiu paisatgístic i ecològic, aprofitant les oportunitats actuals per crear un entorn urbà que sigui respectuós amb el medi ambient i beneficis per a la societat.

6.3 GESTIÓ TURÍSTICA INTEGRADA

La gestió turística integrada pot ser una eina clau per fomentar un desenvolupament sostenible i equilibrat als territoris. Per garantir aquest objectiu, els criteris desenvolupats busquen articular plans i instruments municipals que, alineats amb la normativa autonòmica, impulsin el turisme com a motor econòmic. A més, mitjançant una distribució equitativa de beneficis i càrregues, una participació activa de la ciutadania i una concertació eficaç entre actors públics i privats, es pretén no només potenciar el turisme d'interior, sinó també respondre a les necessitats locals i millorar la qualitat de vida de les comunitats. La incorporació d'eines de digitalització permetrà, a més, monitoritzar contínuament els impactes del turisme, assegurant que les estratègies implementades siguin dinàmiques i adaptatives als reptes i oportunitats emergents.

Taula 6.3. Criteris Gestió Turística Integrada

TEMES	CRITERIS
Plans i Instruments	Establir plans municipals de gestió turística per a cada municipi, implementant i ampliant les disposicions derivades de la normativa autonòmica.
Recursos	Promoure el desenvolupament econòmic a través del turisme, garantint el repartiment equitatiu de beneficis i càrregues entre el sector públic i privat, assegurant que les inversions municipals en la promoció del turisme es tradueixin en retorns justos per a la comunitat local i es distribueixin de manera equilibrada a tot el territori.
Actors	Fomentar la participació activa de la ciutadania en la planificació turística, garantint que respongui a les necessitats locals i contribueixi a fixar la població al territori mitjançant una governança que abordi l'ocupació, l'habitatge i els serveis bàsics.
Concertació	Establir un marc per a la coordinació entre actors públics i privats per impulsar les iniciatives conjuntes de promoció del turisme d’interior sostenible.
General	Establir un marc integral, recolzat en eines de digitalització, per mesurar i monitorar els impactes del turisme, permetent l’actualització contínua dels plans de gestió turística.

Font: Elaboració pròpia.

6.4 PROTECCIÓ I GESTIÓ AMBIENTAL D’ESPACIS NATURALS

A continuació es presenten els criteris (Taula 6.4) que han servit com a base per a les futures línies d'actuació relacionades amb la gestió i protecció dels espais oberts a les comarques de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. Aquests criteris s'han plantejat a partir dels cinc epígrafs desenvolupats al llarg del document: espais naturals protegits, altres espais oberts, organismes competents, protecció i gestió mediambiental, i connectivitat territorial.

Per al primer eix, **espais naturals protegits**, es procura incrementar els recursos econòmics dedicats als espais oberts protegits. Pel que fa a **altres espais oberts**, s'identifica la necessitat d'augmentar la protecció dels espais oberts no integrats als espais oberts protegits. En relació amb els **organismes competents**, es proposa afavorir la cooperació administrativa i la comunicació entre els organismes locals en matèria de gestió i protecció dels espais naturals oberts. Quant a la **protecció i gestió mediambiental**, es busca dotar de les eines de planificació, gestió i protecció, així com dels recursos econòmics a favor de la protecció i conservació mediambiental. Finalment, pel que fa a la **connectivitat territorial**, es persegueix fomentar la connexió entre els diversos espais naturals.

Derivat de tots ells, com a criteri general, es prioritza establir una xarxa d'espais oberts i naturals que consolidi la matriu territorial prioritzant el medi ambient, la biodiversitat i la seva protecció.

Taula 6.4. Criteris de Protecció i gestió ambiental de recursos naturals

EPÍGRAF	DEBILITATS	AMENACES	FORTALEZES	OPORTUNITATS	CRITERI
Espais naturals protegits	Inversió insuficient per mantenir i ampliar les àrees protegides existents.	Dinàmica global d'expansió urbanística, agrícola i industrial causant fragmentació de l'habitat.	Existència d'espais destacats que compten amb plans de gestió efectiva i riquesa en biodiversitat, com el paisatge protegit de la Serra del Maigmo i la Serra del Sit.	Major consciència ambiental a nivell global, increment de tendències turístiques com l'ecoturisme o turisme sostenible.	Incrementar els recursos econòmics dedicats als espais oberts protegits
Altres espais oberts	Manca d'inventaris i mapes detallats d'espais d'interès ambiental, la qual cosa impedeix prioritzar la seva conservació.	Intervenció d'actors externs en la transformació del territori, especialment empreses i capitals aliens a aquest.	Presència d'àrees amb alt valor ecològic que encara no han estat protegides oficialment com les Salinetes de Novelda.	Accés a programes europeus com LIFE i la possibilitat d'integrar àrees a la Xarxa Natura 2000.	Augmentar la protecció dels espais oberts no integrats als espais oberts protegits.
Òrgans competents	Pèrdua de confiança en les institucions locals i manca	Solapament o buits de competències entre	Infraestructura establerta com Alicante Natura i el Servei	Cooperació amb universitats, ONG i entitats internacionals per millorar	Afavorir la cooperació administrativa i la comunicació

	de representació ciutadana.	administracions de diferents escales. Manca de comprensió de les dinàmiques locals per part d'entitats externes al territori.	Territorial de Medi Ambient a Alacant, amb personal especialitzat.	l'efectivitat de les polítiques de conservació.	entre els organismes locals en matèria de gestió i protecció dels espais oberts naturals.
	Degradació ecològica del riu Vinalopó i els seus aqüífers.				
Protecció i gestió ambiental	Manca d'un model territorial de futur a l'escala local i supralocal. Manca Pla d'Acció Territorial (PAT) per al Vinalopó.	Impactes del canvi climàtic, com sequeres i onades de calor, que redueixen la resiliència dels ecosistemes locals.	Impuls de col·lectius locals en defensa del territori.	Ús de noves tecnologies com teledetecció i sistemes d'informació geogràfica per a la monitorització i anàlisi ambiental.	Dotar d'eines de planificació, gestió i protecció, així com dels recursos econòmics per a la protecció i conservació mediambiental
				Marc normatiu robust que inclou el Pla d'Ordenació de Recursos Naturals (PORN) i directrius per a àrees protegides.	
				Existència de la Carta Europea de Turisme Sostenible (CETS).	
Connectivitat territorial	Manca d'una infraestructura verda que connecti els diferents espais naturals atorgant-los més connectivitat.	Implementació de projectes urbanístics nacionals en forma de grans infraestructures de mobilitat o projectes d'energies renovables que trenquin amb la connectivitat territorial.	El riu Vinalopó com a element potencial de connectivitat ecològica.	Espais naturals protegits compartits amb altres comarques/províncies.	Fomentar la connexió entre els diversos espais naturals.
Establir una xarxa d'espais oberts i naturals que consolidi la matriu territorial prioritzant el medi ambient, la biodiversitat i la seva protecció					

Font: Elaboració pròpia

6.5 PATRIMONI CULTURAL INTANGIBLE

El DAFO desenvolupat a la secció anterior s'ha utilitzat per establir un criteri per a cada tema inclòs en l'epígraf de l'apartat de patrimoni intangible. Aquests criteris delimiten el posicionament de les propostes que es presentaran posteriorment. A més, s'ha definit un criteri general que abasta tots els temes i que, juntament amb els criteris més específics, és aplicable als projectes relacionats amb el patrimoni intangible dels municipis. Aquests criteris estan presentats a la Taula 6.5.

Taula 6.5. Criteris patrimoni cultural intangible

TEMA	CRITERIS	CRITERI GENERAL
ros i Cristians	Orientar la promoció de la festa amb la finalitat de privilegiar la participació de les persones locals i la inclusió d'identitats dissidents en la seva celebració.	Aprofitant l'interès creixent pel turisme patrimonial en la seva totalitat, així com les condicions culturals i ambientals, amb la finalitat de fomentar el creixement econòmic local; protegint i privilegiant la producció i reproducció del teixit empresarial i social
Música i cultura	Protegir i fomentar les expressions culturals i musicals autòctones i enfortir el teixit empresarial local.	
Indústria i Artesania	Fomentar la tendència i l'atractiu creixent del turisme industrial per potenciar la indústria tradicional local i així protegir les pràctiques culturals associades al patrimoni cultural, rejuenint la població activa en la indústria.	
Turisme d'estrelles	Fer ús de les condicions lumíniques òptimes buscant el posicionament com a destí preferent en el turisme d'estrelles.	

Font: Elaboració pròpia

6.6 TURISME I PATRIMONI INDUSTRIAL

A partir dels resultats obtinguts de l'anàlisi DAFO i dels temes designats, s'ha obtingut en primer lloc un criteri vinculat a cadascun d'ells, i posteriorment, un criteri general que els engloba. Aquests criteris determinaran la redacció posterior de les propostes i els projectes.

Taula 6.6. Criteris Turisme i patrimoni industrial

TEMA	CRITERIS	CRITERI GENERAL
TURISME MICE	Posicionar el territori com a un destí innovador i sostenible en l'àmbit MICE, destacant el valor del patrimoni local com a element diferenciador.	
INDÚSTRIES VIVES	Fomentar i consolidar el turisme de les indústries vives a la regió amb la finalitat de enfortir la identitat cultural local, promovent un model sostenible que potenciï la diversificació econòmica i turística.	
TURISME INDUSTRIAL	Posicionar el turisme industrial com una opció diferenciada dins del turisme cultural que dinamitzi l'ús dels edificis històrics i posi en valor el patrimoni local del municipi.	

Font: Elaboració pròpia

6.7 TURISME I PATRIMONI CULTURAL TANGIBLE

La planificació i gestió del patrimoni cultural tangible exigeix establir uns criteris clars i concrets que permetin garantir tant la preservació dels espais històrics com la seva adaptació a les necessitats contemporànies. En aquest sentit, s'han elaborat els següents criteris per plantejar cada tema.

Pel que fa als centres històrics i la morfologia urbana, s'ha de promoure la configuració d'aquests espais com a àrees vives i inclusives, promovent la seva rehabilitació per evitar la segregació urbana i revitalitzar tant l'activitat comercial com la residencial. És fonamental recuperar l'ús comercial dels baixos comercials en desús i fomentar l'ús residencial per a les llars, aconseguint un equilibri entre la preservació del patrimoni i les necessitats contemporànies. S'ha de apostar per una integració harmònica dels elements històrics amb les demandes urbanístiques actuals, assegurant la sostenibilitat i vitalitat d'aquests espais sense perdre la seva essència.

Pel que fa als edificis i monuments singulars, és fonamental establir aquests edificis i monuments com a punts clau dins d'una xarxa patrimonial interconnectada, garantint la seva accessibilitat universal i afavorint la seva integració en la vida cultural del territori. Per aconseguir-ho, és necessari fomentar la participació activa de la ciutadania, assegurant que tots puguin gaudir equitativament del patrimoni. Mitjançant models de governança col·laborativa, s'aconseguirà la seva conservació i es fomentarà l'ús inclusiu, assegurant la seva integració en les dinàmiques culturals i socials locals.

Pel que fa als castells i fortificacions, s'ha d’afavorir l'apropiació i gestió comunitària d'aquests per part de la població local, per allunyar-se de la inclinació actual de mercantilitzar aquest patrimoni únicament amb una funció turística. D'aquesta manera, apostar per un ús polivalent d'aquest tipus de monuments arquitectònics mitjançant la implicació de la ciutadania en l'elecció dels seus diversos usos, garanteix el seu accés i gaudi sense privar de la identitat local del patrimoni.

Pel que fa als museus i centres culturals, és necessari consolidar una xarxa en què aquests equipaments mantinguin una comunicació per construir un fil conductor comú. Alhora, es vol dotar els museus i sobretot els centres culturals

d'un ús polivalent, buscant una flexibilitat en la utilització dels espais culturals per facilitar l'apropiació de la població d'aquests espais. D'aquesta manera es produeixen nous projectes que poden connectar-se entre els equipaments i es generen nous atractius turístics.

Sobre el turisme de memòria històrica, és fonamental posar en valor el gran patrimoni cultural tangible existent repartit pels municipis. Aquesta posada en valor s'ha de generar mitjançant un relat holístic per impulsar una identitat i consciència col·lectiva per als residents. Així es pot afavorir un recurs turístic consolidat per a la regió del Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó.

En conclusió, com a estàndard bàsic s'ha confeccionat un criteri general per al turisme i patrimoni cultural tangible, el qual pretén articular-lo mitjançant un relat comú i integrat per interconnectar-lo i afavorir tant la identitat cultural, l'accessibilitat i la conservació, com el desenvolupament territorial sostenible.

Taula 6.7. Criteris per al turisme i patrimoni cultural tangible

EPÍGRAF	CRITERIS	CRITERI GENERAL
Centres històrics i morfologia urbana	Propiciar als centres històrics els edificis d'ús residencial amb la recuperació de baixos comercials.	Configurar el patrimoni cultural tangible com una xarxa interconnectada que permeti una visió global, dotant d'un fil conductor que interconnecti els diferents elements i equipaments del patrimoni cultural, afavorint una major accessibilitat universal, promovent la identitat i l'equilibri territorial.
Edificis i monuments singulars	Garantir una accessibilitat universal i equitativa del patrimoni arquitectònic mitjançant el foment de la titularitat pública dels mateixos i la col·laboració Público privada.	
Castells i fortificacions	Afavorir l'apropiació i gestió comunitària dels castells i fortaleses per part de la ciutadania per al seu ús polivalent.	
Museus i centres culturals	Generar una xarxa que interconnecti els diferents equipaments culturals mitjançant un fil conductor supramunicipal.	
Turisme de memòria històrica	Potenciar els recursos existents creant identitat i consciència entre els residents per mitjà d'un relat holístic.	

Font: Elaboració pròpia

6.8 L’ÚS TURÍSTIC DELS ESPACIS NATURALS DE L’ALT VINALOPÓ I EL VINALOPÓ MITJÀ

A partir del diagnòstic DAFO, s'ha definit una sèrie de criteris fonamentals per orientar les propostes i projectes de desenvolupament del turisme d'interior als espais naturals de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. Aquests criteris busquen harmonitzar l'ús turístic amb la conservació de l'entorn, assegurant accessibilitat sostenible, equipaments adequats i una oferta alineada amb la identitat cultural de la zona. A més, es prioritza la monitorització de l'ús dels espais naturals i la cooperació intermunicipal..

Taula 6.8. Criteris per a l’ús turístic dels espais naturals de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà

CRITERIS	
Accessibilitat	Garantir l'accessibilitat sostenible i respectuosa als espais naturals, oferint alternatives al vehicle privat.
Equipaments	Aconseguir la distribució equitativa d'equipaments i infraestructures de gran qualitat als espais naturals oberts.
Producte turístic	Proporcionar productes turístics als espais naturals que siguin sostenibles, en sintonia amb els ODS i la identitat cultural de la zona.
Freqüentació	Monitoritzar les visites als espais naturals de la zona per realitzar una anàlisi exhaustiva del seu ús turístic, amb l'objectiu de fomentar sinergies col·laboratives entre els municipis implicats.
CRITERI GENERAL	Promoure l'equilibri entre els criteris d'ús i protecció dels espais naturals i la indústria turística, preservant la identitat natural i cultural de la zona, i assegurant la cohesió territorial i social.

Font: Elaboració pròpia

IV. PROPOSTES I PROJECTES

7 PROPOSTES I PROJECTES

7.1 PLANEJAMENT TERRITORIAL I INFRAESTRUCTURES

Taula 7.1. Projecte 1.1 Creació de l'entitat administrativa de caràcter mancomunal per a l'àrea funcional del Vinalopó.

PROJECTE 1.1	Creació de l'entitat administrativa de caràcter mancomunal per a l'àrea funcional del Vinalopó.
OBJECTIU	Enfortir el principi de Governança dels municipis que integren l'àrea funcional del Vinalopó mitjançant la creació d'una entitat administrativa de caràcter territorial, la qual esdevé una Mancomunitat per definició legislativa.
ACTUACIÓ	(Objecte): Aquest apartat té com a finalitat establir el criteri de funcionament de l'entitat administrativa territorial de la Mancomunitat, figura jurídica de conformació promulgada per la Llei 21 de 2018 de la Comunitat Valenciana, que configura el procediment legal per a la integració, agrupació o associació voluntària per concórrer mitjançant la constitució de la mancomunitat. (Naturalesa): La mancomunitat de la regió del Vinalopó serà una entitat local de caràcter municipal i voluntari, facultada per a formular, executar, subsidiar, avaluar i gestionar projectes, instruments de planificació territorial, béns i serveis, partint de la competència establerta per la normativa de règim local, promovent en els municipis el desenvolupament d'activitats de caràcter tècnic, material i administratiu. (Estructura): La mancomunitat presentarà la següent estructura orgànica: 1. Taula directiva: Estarà integrada per un President, vicepresident, secretari i fiscal. 2. Col·legiat decisiu: El col·legiat serà l'òrgan de decisió, aprovació i deliberació, la plenària haurà de complir amb el quòrum del 70+1 i estarà integrada pel nombre establert de representants elegits per municipi. 3. Els municipis tindran un nombre de representants dins del col·legiat decisiu, determinats d'acord amb el nombre poblacional i els recursos propis de lliure destinació anuals que posseeixin. 4. Dependències: La mancomunitat comptarà amb sis (6) departaments/dependències, que seran: (I) Turisme i Cultura; (II) Polítiques urbanes i Patrimoni; (III) Planificació territorial; (IV) Medi ambient, paisatge i espais oberts; (V) Mobilitat i transport; (VI) Serveis socials. Funcions: La mancomunitat tindrà les funcions polític-administratives de caràcter decisiu en matèria d'ordenació territorial, transport, mobilitat, medi ambient, política urbana, turisme, cultura, serveis socials i altres que desitgin delegar els municipis que la integren. 1. La mancomunitat tindrà la funció de garantir la prestació dels serveis o l'execució de les obres de la seva competència, d'acord amb la

	normativa bàsica de règim local, les potestats contemplades en la mateixa que determinin els seus estatuts. 2. La mancomunitat podrà adquirir, posseir, reivindicar, permutar, gravar o alienar tota classe de béns; establir i explotar les obres, serveis i instal·lacions mancomunades; obligar-se; interposar els recursos establerts i executar accions previstes en les lleis i, en especial, subscriure convenis, contractes, acords i formar consorcis amb l'Estat, la comunitat autònoma, la província, els municipis, altres mancomunitats i amb les altres entitats de dret públic o privat, per a la realització de les funcions que els són pròpies, així com regular la col·laboració amb aquestes entitats per a la prestació dels serveis i l'assoliment dels que depenguin d'aquestes i que siguin d'interès per a la mancomunitat i les entitats locals que la integren. 3. Formulació del Pla de Turisme Sostenible. 4. Creació del fons per a la gestió del turisme. 5. Formulació del Pla de festa inclusiva. 6. Creació del Pla de gestió de fluxos turístics. 7. Creació de l'observatori comarcal del turisme sostenible. 8. Formulació del Pla de rehabilitació de centres històrics. 9. Formulació del Pla especial urbanístic d'allotjament turístic. 10. Creació del Programa integral de llar assequible a la comarca del Vinalopó. 11. Formulació del pla d'acció territorial per a l'àrea funcional de l'Alto i Vinalopó Mitjà. 12. Formulació del Pla urbanístic municipal de Medi ambient. 13. Formulació del Pla d'infraestructura verda. 14. Creació del catàleg de Paisatges. 15. Creació del departament de gestió, protecció i planificació dels espais oberts.
AGENTS	Els ajuntaments dels següents municipis:: ● Petrer ● Novelda ● Aspe ● Monóvar ● Monforte del Cid ● Pinoso ● Hondón de las Nieves ● La Romana ● Algueña ● Hondón de los Frailes ● Villena ● Sax ● Biar ● Salinas ● Benejama ● Cañada ● Campo de Mirra

LOCALITZACIÓ	Comarques de l'alt i mig Vinalopó
TEMPORALITAT	Indefinida
RECURSOS	Dos (2) milions d'euros anuals, els recursos econòmics es recaptaran de les següents fonts d'ingressos corrents promulgades per l'article 33 de la Llei 21 de 2018: 1. Recàrrec del 5% sobre l'Impost Increment de Valor dels Terrenys de Naturalesa Urbana (Plusvàlua Municipal) 2. Recàrrec del 1% a la taxa de llicència d'obertura d'activitat econòmica 3. Participació del 15% en la distribució anual de la Generalitat Valenciana 4. Participació en els fons de cooperació internacional 5. Multes i sancions emeses en l'àmbit de competència
CONCERTACIÓ I TRAMITACIÓ	El procés de concertació i tramitació serà el que s'estableix en els articles 7, 8 i 9 de la Llei 21 de 2018, referent al procés de creació, convocatòria, concertació i tramitació de la mancomunitat. Naturalesa de l'Estatut de la Mancomunitat: 1. Els estatuts constitueixen la norma reguladora bàsica de la mancomunitat, tenen la naturalesa jurídica de disposició reglamentària i a ells estaran sotmesos tant la pròpia mancomunitat com els municipis que la integren. 2. Els estatuts inclouran en el seu contingut: a) Denominació de la mancomunitat, que haurà de ser única i no podrà donar lloc a confusió amb altres mancomunitats preexistents. b) Relació de municipis que la integren. c) Objecte, competències, potestats i prerrogatives. d) Òrgans de govern i administració, composició i atribucions respectives. En tot cas, els òrgans de govern i administració seran representatius dels ajuntaments mancomunats mitjançant la participació de l'alcalde o l'alcalde i del restant dels seus representants. Els estatuts hauran de garantir els drets de participació de les diferents formacions i agrupacions polítiques presents en el ple de la mancomunitat, en les seves comissions informatives, comissió especial de comptes i qualsevol altre òrgan complementari que puguin constituir. e) Seu dels òrgans de govern i administració. f) Forma de designació i cessament dels membres dels òrgans de govern. g) Normes de funcionament intern i organització complementària de la mancomunitat.

	h) Règim econòmic-financer i criteris per a les aportacions i compromisos dels municipis membres, les normes reguladores del seu compliment, així com, en el seu cas, el règim de constitució i execució d'aval per garantir les aportacions dels municipis. i) Règim jurídic del personal. j) Causals que determinen la separació forçosa dels seus membres. k) Supòsits de dissolució de la mancomunitat. l) Normes sobre la liquidació de la mancomunitat. m) Procediment de modificació dels estatuts quan no sigui conseqüència de la modificació de la mancomunitat, d'acord amb el que disposa aquesta llei.
AVALUACIÓ I SEGUIMENT	

Font: Elaboració pròpia.

Taula 7.2. Projecte 1.2. Formulació del Pla d'Acció Territorial (PAT) per a l'àrea funcional del Vinalopó (Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó).

PROJECTE 1.2	Formulació del Pla d'Acció Territorial (PAT) per a l'àrea funcional del Vinalopó (Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó)
OBJETIU	Elaboració i redacció del Pla d'Acció Territorial de la comarca del Vinalopó, instrument de planificació a escala supramunicipal reconegut per llei per als municipis del Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó.
ACTUACIÓ	L'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, segons l'art. 37 de la Llei d'Ordenació del Territori i Protecció del Paisatge, ha estat elaborada amb la finalitat de definir noves línies de desenvolupament econòmic i social per a tota la Comunitat Valenciana per augmentar la seva competitivitat. L'ETCV divideix el territori en Àrees Funcional i reconeix l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà com una de les àrees identificades, però, a diferència d'altres àrees funcionals, encara no s'ha elaborat un Pla d'Acció Territorial. El PAT està reconegut per llei i regulat a l'article 16 «Plans d'Acció Territorial: objecte, funcions, continguts i documentació» de la Llei 1/2021, de 18 de juny, d'Ordenació del Territori, Urbanisme i Paisatge de la Comunitat Valenciana. El PAT, de caràcter sectorial o integrat, permet la implementació de les previsions de l'ETCV i la coordinació dels instruments de planificació a nivell municipal, actuant com l'instrument que faltava a nivell territorial a l'àmbit del Vinalopó. En aquesta zona, de fet, falta un instrument que vinculi territoris i temes, la qual cosa dona lloc a un desenvolupament territorial desigual i descoordinat. La realització d'una anàlisi territorial més detallada permet definir amb precisió les línies de desenvolupament en funció de les oportunitats i necessitats, complementant les orientacions de l'ETCV. Els instruments de planificació a nivell

	municipal hauran d'adaptar-se a les noves directrius que abasten tres temes: - Assentaments - Espais oberts - Infraestructures Segons la llei, el PAT ha de: - Definir objectius i estratègies amb indicadors relacionats que permetin examinar els resultats obtinguts. - Realitzar una anàlisi territorial i elaborar un memoràndum en què es recullin els següents temes: infraestructura verda, assentaments poblacionals i evolució demogràfica, sistema productiu, renda i benestar, infraestructures, equipaments, habitatge i planificació vigent, cohesió social i govern del territori, així com altres dades que proporcionin la sistematització de la informació obtinguda per l'administració del territori. - Elaboració d'un diagnòstic del territori i definició d'escenaris de futur, tenint en compte totes les alternatives i actors possibles. - Definir com s'implementarà el pla, definint els projectes estratègics i les accions relacionades. - Definir els criteris i normes capaces d'orientar les decisions públiques cap al desenvolupament territorial previst pel pla
AGENTS	- Administració General de l'Estat - Generalitat Valenciana - Diputació de València - Mancomunitat del Vinalopó - Ajuntaments de les comarques de l'alt i mig Vinalopó - Societat civil - Empreses subministradores d'aigua, energia elèctrica, gas, telefonia i telecomunicacions
LOCALITZACIÓ	Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà
TEMPORALITAT	Cinc (5) anys
RECURSOS	150.000 euros
CONCERTACIÓ I	El procés d'elaboració i aprovació es regula al Capítol II del Títol III de la Llei 1/2021, de 18 de juny, d'Ordenació del Territori, Urbanisme i Paisatge

TRAMITACIÓ	de la Comunitat Valenciana
AVALUACIÓ I SEGUIMENT	Informe anual amb actualització del document cada 10/15 anys.

Font: Elaboració pròpia

Taula 7.3. Projecte 1.3. Actualització del PATRICOVA per a l'àmbit de la Mancomunitat de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà

PROJECTE 1.3	Actualització del PATRICOVA per a l'àmbit de la Mancomunitat de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà
OBJETIU	Reformar i actualitzar el PATRICOVA (Pla d'Acció Territorial sobre la Prevenció del Risc d'Inundació a la Comunitat Valenciana) per reduir la vulnerabilitat del territori davant les inundacions. Per a això, es proposa: 1. Canviar els criteris utilitzats per designar les àrees amb nivell de perillositat, adoptant metodologies més precises i actualitzades, per aconseguir-ho. 2. Afegir un marc temporal concret que promogui l'administració a executar les actuacions proposades en el pla dins d'un termini determinat.
ACTUACIÓ	1. Revisió exhaustiva dels estudis de perillositat i cartografia: S'actualitzaran els estudis tècnics existents sobre el risc d'inundacions i es generaran noves cartografies de perillositat i inundabilitat que incloguin les últimes prediccions i els efectes derivats del canvi climàtic. S'utilitzaran tecnologies avançades, com LIDAR i drons, per obtenir dades més precises sobre el terreny i les característiques de les zones de risc. 2. Redefinició dels criteris per classificar les superfícies segons el risc d'inundació: Els criteris per classificar les àrees en funció del seu nivell de risc d'inundació seran revisats i s'inclouran variables addicionals, com ara: • Freqüència d'episodis extrems: La major intensitat de fenòmens climàtics com tempestes, pluges torrencials i crescuda de rius. • Usos actuals i futurs del sòl: Consideració de la urbanització, infraestructures existents i els plans d'expansió urbana, que podrien agreujar els riscos d'inundació. • Impacte del canvi climàtic: Canvis en la temperatura, cabal dels rius, patrons de precipitació i la seva influència en les inundacions futures. 3. Desenvolupament d'un calendari d'execució amb terminis específics: Per garantir que les mesures proposades siguin implementades en un temps raonable, es desenvoluparà un calendari detallat amb terminis i objectius clars, de manera que les administracions locals i autonòmiques es puguin coordinar i treballar conjuntament per complir amb les actuacions necessàries.
AGENTS	El projecte serà liderat i gestionat principalment pels següents agents: • Generalitat Valenciana: A través de la seva Conselleria de Medi Ambient,

	Medi Rural i Marí, que serà la responsable de la coordinació general i supervisió del procés d'actualització i execució del pla. • Administracions Locals: Els ajuntaments i altres entitats locals jugaran un paper crucial en la implementació de les mesures específiques dins dels seus territoris. • Tècnics i experts: Es comptarà amb la participació d’hidòlegs, urbanistes, enginyers, geògrafs i altres professionals especialitzats en la gestió del risc i la planificació territorial. • Organitzacions socials i cíviques: Es buscarà la participació activa de les organitzacions no governamentals, associacions veïnals i altres entitats interessades en la gestió del risc d'inundació.
LOCALITZACIÓ	Àmbits territorials definits en el PATRICOVA, prioritzant: • Àrees amb historial d'inundacions recurrents. • Zones urbanitzades properes a llits fluvials. • Territoris en expansió urbanística que podrien quedar exposats al risc d'inundació. • Espais amb valor ambiental que requereixen una protecció especial.
TEMPORALITAT	4 anys per a l'elaboració del pla, i un cop aprovat disposarà de 12 anys per a la seva aplicació total, amb revisions cada 4 anys.
RECURSOS	Una xifra total aproximada per al cost de l'actualització del PATRICOVA podria estar a prop d'uns 5.000.000€, tenint en compte els següents aspectes: • Equips tècnics: Comptar amb un equip multidisciplinari d’hidòlegs, urbanistes, enginyers i tècnics en simulació per assegurar la qualitat dels estudis i la implementació de les mesures de prevenció. • Pressupost autonòmic i local: El finançament es dividirà entre els pressupostos del govern autonòmic i les administracions locals, assegurant una distribució equitativa dels recursos. • Tecnologies avançades: S'utilitzaran eines com LIDAR, drons i programari de simulació per obtenir dades més precises i millorar la qualitat de l'anàlisi. • Infraestructures: S'invertiran recursos en la construcció i manteniment d'infraestructures de protecció, com sistemes de drenatge sostenible, dics i barreres naturals.
CONCERTACIÓ I TRAMITACIÓ	Es presentarà un document oficial denominat Revisió del PATRICOVA, que detallarà les accions a seguir i els terminis establerts. Aquest procés comptarà amb la participació activa de totes les administracions implicades i es sotmetrà als procediments administratius necessaris per garantir la seva validesa..

AVALUACIÓ I SEGUIMENT	Per assegurar l'efectivitat del PATRICOVA, es durà a terme un seguiment continu del pla, amb les següents accions: 1. Revisió i actualització periòdica: El pla serà revisat i actualitzat cada 4 anys, tenint en compte les noves dades, els avenços en la recerca i les variacions en els escenaris climàtics. 2. Comissió de seguiment: Es crearà una comissió de seguiment formada per tècnics, representants d'administracions públiques i membres de la societat civil per supervisar la implementació i avaluació del pla.
ALTRES	Aquest projecte no només té com a objectiu millorar la prevenció i gestió de les inundacions, sinó també: 1. Assegurar la seguretat i benestar de les comunitats: El pla contribuirà a reduir les pèrdues humanes, materials i econòmiques causades per les inundacions, garantint una millor qualitat de vida per als ciutadans. 2. Fomentar la consciència social: Es buscarà involucrar la ciutadania i els agents socials en el procés d'actualització del PATRICOVA, promovent l'educació ambiental i la sensibilització sobre els riscos d'inundacions. 3. Protegir el medi ambient: El pla no només està enfocat en la seguretat humana i econòmica, sinó que també busca la preservació dels espais naturals i la gestió sostenible del territori.

Font: Elaboració pròpia.

Taula 7.4. Projecte 1.4 Crear un pla d'ocupació (Facilitar modes digitals de comunicació entre empreses i la seva visibilitat per al mercat laboral) que absorbeixi el programa d'ocupació del Vinalopó ja en vigor i que pugui absorbir els canvis en l'orde de contractació de persones estrangeres de 2025 a nivell nacional.

PROJECTE 1.4	Crear un pla d'ocupació (Facilitar modes digitals de comunicació entre empreses i la seva visibilitat per al mercat laboral) que absorbeixi el programa d'ocupació del Vinalopó ja en vigor i que pugui absorbir els canvis en l'orde de contractació de persones estrangeres de 2025 a nivell nacional.
OBJECTIU	Reduir l'atur i atraure i retenir població jove.
ACTUACIÓ	1. Avaluar el programa d'ocupació ja existent (èxits i punts a millorar) del consorci municipal del Vinalopó. 2. Redactar un Pla Estratègic Comarcal en matèria d'ocupació i desenvolupament local per al Vinalopó. Incloent-hi llocs de treball en demanda, identificació d'ocupacions potencials. 3. Facilitar modes digitals de comunicació entre empreses i la seva visibilitat per al mercat laboral. Subcontractació d'empresa especialitzada en recursos humans com a consultora a disposició d'empreses i aturats locals.

	4. Després de maig de 2025, consultar la nova ordre de contractació de persones estrangeres d'acord amb el Reial decret 1155/2024, de 19 de novembre, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei Orgànica 4/2000, de 11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social. La conseqüent distribució d'immigrants arreu del país i l'activació per legalitzar uns 300.000 immigrants il·legals a Espanya al llarg dels pròxims 3 anys hauran de ser considerats en el pla per avançar els llocs de treball disponibles o necessitats d'ocupació. Fases i temps estimats per a la producció del pla: – 1a fase (4 mesos): Diagnòstic i anàlisi demogràfic i econòmic. Col·laboració entre agents mediadors de la mancomunitat i consultora externa. – 2a fase (4 mesos): Congressos entre agents mediadors de la mancomunitat i consultora externa amb empreses (privades i públiques) i ajuntaments dels municipis. – 3a fase (4 mesos): Disseny del pla a partir del programa existent, adaptat al nou diagnòstic. – 4a fase (4 mesos): Consulta i validació del pla.
AGENTS	• Mancomunitat • Ajuntaments de les comarques de l'Alto i Vinalopó Mitjà, • Societat civil • Empreses locals • Empresa (Subcontractada) especialitzada en recursos humans i màrqueting d'ocupació.
LOCALITZACIÓ	Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà
TEMPORALITAT	1-2 anys de preparació; 4 anys de vigència amb revisions periòdiques.
RECURSOS	El cost per al pla d'ocupació rondaria un cost inicial baix de 100.000 €, però amb inversions constants anuals de 20.000 € que puguin assegurar la seva actualització d'acord amb les tendències locals i nacionals del mercat laboral (per exemple, polítiques laborals per a la immigració). Es contractaria una empresa externa per a la creació del pla, però després d'aquesta fase, la seva contractació es valoraria anualment d'acord amb l'èxit del pla (i si és necessari actualitzar el pla per a l'orientació al mercat laboral pel costat de l'oferta o la demanda). Aquestes inversions es buscarien com a donacions per part de les empreses privades locals i dels ajuntaments de l'Alto i Vinalopó Mitjà.
CONCERTACIÓ I TRAMITACIÓ	1. Diagnòstic actual del mercat laboral (Estudi d'atracció laboral estrangera) 2. Llistat d'empreses interessades 3. Portal digital d'ocupació

AVALUACIÓ I SEGUIMENT	Produir un informe cada 4 anys. Avaluar canvis demogràfics a més de l'ocupació. El 2025, consultar plans amb la nova ordre de contractació de persones estrangeres del ministeri d'immigració.
ALTRES	Tenir en compte l'atracció de treballadors provinents de fora de la comunitat: El Ministeri de Migracions ha aprovat la nova Ordre GECCO de contractació de persones estrangeres en origen i migració circular per a l'any 2025 (inclòs en el 1r punt de l'Actuació en aquesta Taula) i 2024 ha estat el 2n any amb més immigració il·legal a Espanya. Buscar contractar població immigrada suposa una oportunitat per revertir el decreixement de la població i trobar mà d'obra, sobretot en els sectors primaris i secundaris, per a un segment de la població amb necessitat de trobar feina

Font: Elaboració pròpia

Taula 7.5. Projecte 1.5 Estudiar i identificar ubicacions per al desenvolupament industrial, partint de la cartografia de sòls industrials provinents de la Llei 14/2018 i tenint en compte les característiques del territori.

PROJECTE 1.5	Estudiar i identificar ubicacions per al desenvolupament industrial, partint de la cartografia de sòls industrials provinents de la Llei 14/2018 i tenint en compte les característiques del territori
OBJECTIU	Estudiar i identificar ubicacions per al desenvolupament industrial.
ACTUACIÓ	Delimitar zones industrials de dispersió/aglomeració amb cartografia de sòls industrials (Llei 14/2018) i tenint en compte les característiques del territori, principalment: • les característiques físiques; • la infraestructura principal i les oportunitats de potenciar el corredor Alacant-Madrid de carretera o de via ferroviària del Tram en Servei: Alacant Sant Gabriel-Alacant Terminal per a Mercaderies i Viatgers. Fases i temps estimats per a la producció del pla: • 1a fase (8 mesos): Diagnòstic i anàlisi cartogràfic i econòmic. Congrés i taules de treball entre agents coordinadors de matèries d'urbanisme (públics), empreses (privades i públiques) i alcaldies de municipis. • 2a fase (8 mesos): Disseny del pla • 3a fase (5 mesos): Consulta i Validació del pla
AGENTS	• Mancomunitat • Ajuntaments de les comarques de l'Alto i Vinalopó Mitjà • Empreses locals
LOCALITZACIÓ	Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà
TEMPORALITAT	2 anys de preparació; 10 anys de vigència amb revisions periòdiques.

RECURSOS	El pla industrial tindrà un cost de 500.000 €. Els recursos provenen de les següents fonts de finançament: 1. 20% Aportació econòmica de la mancomunitat de l'àrea funcional del Vinalopó. 2. 60% Recaptació dels impostos de les empreses privades locals. 3. 10% dels recursos dels ajuntaments de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà que es beneficiïn del desenvolupament de l'activitat industrial.
CONCERTACIÓ I TRAMITACIÓ	1. Consulta amb empreses (quantitativa) i identificació de factors clau 2. Delimitació cartogràfica
AVALUACIÓ I SEGUIMENT	Realització d'un informe biennal. Revisar el document cada 5 anys.

Font: Elaboració pròpia

Taula 7.6. Projecte 1.6 Formulació d'un pla de turisme sostenible.

PROJECTE 1.6	Formulació d'un pla de turisme sostenible.
OBJECTIU	Promoure un desenvolupament turístic respectuós amb el medi ambient, culturalment enriquidor i socialment inclusiu. El pla busca potenciar els recursos turístics locals, minimitzar els impactes ambientals negatius i maximitzar els beneficis socials i econòmics locals.
ACTUACIÓ	1. Creació del Fons de gestió de turisme 2. Formulació del Pla de festes inclusives 3. Formulació del Pla de gestió de fluxos turístics
AGENTS	- Mancomunitat - Ajuntaments de les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà - Societat civil - Empreses locals - Organització Mundial del Turisme (OMT) per adoptar les millors pràctiques i buscar finançament.
LOCALITZACIÓ	Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà
TEMPORALITAT	El pla es desenvoluparà en tres fases diferents: – 1a fase (2 anys): Diagnòstic i disseny del pla. – 2a fase (3 anys): Implementació de les primeres accions i infraestructures. – 3a fase (6 anys): Consolidació dels resultats, avaluació dels impactes i ajustos al pla.

RECURSOS	300.000€ tenint en compte els següents aspectes: Equips tècnics: Contractació del personal especialista en polítiques públiques, el qual tindrà com a objectiu la formulació, implementació, seguiment i avaluació del turisme sostenible i les seves actuacions. El Fons de gestió del turisme: recursos per al desenvolupament de les activitats turístiques i la gestió de les festes, els quals seran assignats per part del govern autonòmic i les administracions locals, assegurant una distribució equitativa dels recursos.
CONCERTACIÓ I TRAMITACIÓ	Per a la concertació i tramitació es seguiran les lleis vigents en turisme de la Comunitat Valenciana, tenint en compte tots els seus articles. En particular els de la Llei 15/2018, de 7 de juny, de la Generalitat, de turisme, oci i hospitalitat de la Comunitat Valenciana: Títol I. El territori com a actiu turístic de la Comunitat Valenciana - Capítol I. Principis bàsics d'actuació. - Capítol II. Els recursos turístics i el paisatge. Títol II. Planificació territorial de l'activitat turística. - Capítol I. L'ordenació turística de base territorial. - Capítol II. Municipis i espais turístics. - Capítol III. El destí turístic Comunitat Valenciana, els seus productes i marques. - Capítol IV. Instruments per a la gestió turística. També tenint en compte el Decret 5/2020, de 10 de gener, del Consell, de regulació de l'estatut del municipi turístic de la Comunitat Valenciana.
AVALUACIÓ I SEGUIMENT	L'avaluació i el seguiment es durà a terme a partir d'informes anuals realitzats per la Mancomunitat a partir de les dades lliurades pels Municipis finançats amb els recursos del Fons per al desenvolupament tant de les festes com de les diferents activitats d'ordre turístic.
ALTRES	S'espera que aquest pla pugui proporcionar beneficis importants tant per al territori com per a la seva comunitat, alguns dels quals es contemplen són els següents: - Una millor conservació dels recursos naturals i culturals. - Millora de la qualitat de vida de les comunitats receptors. - Increment de la competitivitat de la destinació mitjançant una oferta turística diferenciada i responsable. - Promoció de la participació activa dels habitants locals en la presa de decisions i els beneficis econòmics derivats del turisme. - Implementació de mesures efectives per protegir les destinacions turístiques davant d'esdeveniments extrems.

Font: Elaboració pròpia

7.2 PLANEJAMENT URBANÍSTIC I POLÍTIQUES DE L’HABITATGE

Taula 7.7. Taula resum de propostes i projectes per al Planejament urbanístic i polítiques de l’habitatge

PLANEAMIENTO URBANÍSTICO Y POLÍTICAS URBANAS		CRITERIOS	PROPUESTAS	PROYECTOS
	MARCO LEGAL	Dotarse de instrumentos de planeamiento supramunicipal promoviendo mediante la dotación de recursos extraordinarios a los municipios la creación de figuras de planeamiento supramunicipal.	De acuerdo con los artículos 14 y 18 de la Ley 5/2014, de 25 de julio, de la Generalitat, de ordenación del territorio, urbanismo y paisaje conseguir dotar de recursos para la creación de un “plan general estructural mancomunado” para el Alt Vinalopó y el Vinalopó Mitjà	PROYECTO 1. Dotación de recursos extraordinarios para la creación de “Planes generales estructurales mancomunados” comarcales, en l'Alt Vinalopó y el Vinalopó Mitjà
	INSTRUMENTOS	Fomentar la actualización de los instrumentos de planeamiento y promover y coordinar los planes para adaptarlos a un marco supramunicipal, alineado con políticas sostenibles, intentando evitar la desregulación.	Actualizar y adaptar los instrumentos de planeamiento existentes en los municipios a los criterios actuales medioambientales derivados de la legislación estatal y europea con la finalidad de promover la sostenibilidad.	
	USOS DE SUELO	Fomentar un uso del suelo eficiente y sostenible, priorizando la protección y/o valoración de suelos de valor paisajístico, ecológico, productivo-agrícola (SNU-P).	Establecimiento de los objetivos de calidad paisajística	PROYECTO 2. Definición de los objetivos del catálogo de paisaje en el Vinalopó
	POLÍTICAS DE VIVIENDA	Impulsar planes para mejorar el acceso a la vivienda, moderar el esfuerzo económico de los hogares.	Conseguir que el 15% de la vivienda en la comarca sea asequible y conseguir que el gasto en vivienda no supere el 30% del esfuerzo económico familiar mensual, promoviendo la rehabilitación de vivienda para intentar evitar la dispersión de la vivienda en los municipios.	PROYECTO 3. Línea de Rehabilitación de Edificios en Núcleos Históricos del Valle del Vinalopó. PROYECTO 4. Programa Integral de Vivienda Asequible en la Comarca del Vinalopó

Font: Elaboració pròpia

Propostes

Taula 7.8. Propostes per al per al Planejament urbanístic i polítiques de l’habitatge

MARC LEGAL	D'acord amb els articles 14 i 18 de la Llei 5/2014, de 25 de juliol, de la Generalitat, d'ordenació del territori, urbanisme i paisatge, aconseguir dotar de recursos per a la creació d'un “pla general estructural mancomunat” per a l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.
INSTRUMENTS	Actualitzar i adaptar els instruments de planejament existents als municipis als criteris actuals mediambientals derivats de la legislació estatal i europea amb la finalitat de promoure la sostenibilitat.
USOS DEL SÒL	Establir els objectius de qualitat paisatgística.
POLÍTIQUES D’HABITATGE	Aconseguir que el 15% de l'habitatge a la comarca sigui assequible i aconseguir que la despesa en habitatge no superi el 30% de l'esforç econòmic familiar mensual, promovent la rehabilitació d'habitatges per intentar evitar la dispersió de l'habitatge als municipis.

Font: Elaboració pròpia

Explicació de les propostes

Marc legal:

La proposta es fonamenta en els articles 14 i 18 de la Llei 5/2014, de 25 de juliol, de la Generalitat, d'ordenació del territori, urbanisme i paisatge, que habiliten i fomenten la creació de Plans Generals Estructurals Mancomunats com a eina per al desenvolupament territorial sostenible i eficient. La dotació de recursos extraordinaris per a aquest fi a l'Alt Vinalopó i al Vinalopó Mitjà representa una aposta per la col·laboració intermunicipal i la cohesió territorial, alineada amb els principis d'ordenació del territori de la Comunitat Valenciana

Instruments:

Els instruments de planejament urbanístic han de ser actualitzats i adaptats als criteris mediambientals actuals establerts per la legislació estatal i europea, amb l'objectiu de fomentar la sostenibilitat. Aquesta actualització és fonamental per garantir que els plans urbanístics dels municipis s'alineïn amb les normatives i directrius mediambientals vigents, promovent un desenvolupament urbà responsable i respectuós amb l'entorn..

Usos del Sòl:

L'establiment dels objectius de qualitat paisatgística té com a fi definir les directrius i els criteris que guiaran l'ordenació i la gestió del territori, amb el propòsit d'aconseguir una integració harmònica entre les activitats humanes i l'entorn natural. Aquests objectius són fonamentals per promoure un desenvolupament sostenible, on es preservi la biodiversitat, es fomenti l'estètica del paisatge i es minimitzin els impactes negatius sobre el medi ambient. A més, han de considerar les particularitats geogràfiques, culturals i històriques de cada àrea, de manera que s'aconsegueixi un equilibri entre l'aprofitament del sòl i la conservació de les seves característiques paisatgístiques.

Polítiques d'Habitatge:

Les polítiques d'habitatge han d'enfocar-se a aconseguir que el 15% dels habitatges a la comarca siguin assequibles, garantint que la despesa destinada a l'habitatge social no superi el 30% de l'esforç econòmic mensual de les famílies. A més, es fomentarà la rehabilitació d'habitatges amb l'objectiu d'evitar la dispersió residencial als municipis, contribuint així a una millor organització territorial i a la millora de la qualitat de vida dels habitants.

Projectes

Projecte 2.1. Dotació de recursos extraordinaris per a la creació de Plans Generals Estructurals Mancomunats a l'Alt Vinalopó i al Vinalopó Mitjà.

Taula 7.9. Projecte 2.1 Dotació de recursos extraordinaris per a la creació de Plans Generals Estructurals Mancomunats a l'Alt Vinalopó i al Vinalopó Mitjà.

PROPOSTES 1 i 2	(1) D'acord amb els articles 14 i 18 de la Llei 5/2014, de 25 de juliol, de la Generalitat, d'ordenació del territori, urbanisme i paisatge, aconseguir dotar de recursos per a la creació d'un "pla general estructural mancomunat" per a l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. (2) Actualitzar i adaptar els instruments de planejament existents als municipis als criteris mediambientals actuals derivats de la legislació estatal i europea amb la finalitat de promoure la sostenibilitat.
Projecte 2.1	Dotació de recursos extraordinaris per a la creació de Plans Generals Estructurals Mancomunats a l'Alt Vinalopó i al Vinalopó Mitjà.

Objectiu	Fomentar la planificació urbanística supramunicipal a les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà mitjançant la dotació de recursos extraordinaris, facilitant la creació de Plans Generals Estructurals Mancomunats (PGEM) a cadascuna de les dues comarques. Objectius: • Garantir una planificació urbanística integrada i coherent en àmbits que superin el marc municipal. • Facilitar la coordinació territorial entre municipis. • Dotar les mancomunitats comarcals d'eines per fer possible l'ordenació en àmbits d'interès supramunicipal. • Possibilitat que aquests plans siguin promoguts des de la mancomunitat, d'acord amb els municipis integrants.
Actuació	1) Identificació dels municipis interessats: Contacte inicial amb els municipis de les comarques per avaluar la seva disposició i interès en formar part d'un PGEM. 2) Dotació de recursos extraordinaris: assignació de finançament, assistència tècnica i suport formatiu per impulsar l'elaboració dels PGEM. 3) Creació d'equips multidisciplinaris: contractació de tècnics en urbanisme, medi ambient, mobilitat i participació ciutadana per donar suport al procés. 4) Definició del model territorial: disseny d'un model comarcal (per a cadascuna d'elles) que integri estratègies de sostenibilitat, connectivitat, protecció del patrimoni i desenvolupament econòmic. 5) Aprovació dels PGEM: Coordinació amb la Generalitat Valenciana per garantir la tramitació i aprovació dels plans.
Agents	• Administració autonòmica: Generalitat Valenciana (Conselleria de Política Territorial, Obres Públiques i Mobilitat). • Mancomunitats de l'Alt Vinalopó i del Vinalopó Mitjà. • Administracions locals: Ajuntaments dels municipis afectats. • Col·laboradors: Organismes consultius, entitats socials, associacions ciutadanes, sector privat, universitats (UA i UMH) i col·legis professionals (arquitectes, urbanistes, geògrafs).
Localització	Comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, amb tots els seus municipis implicats (amb atenció especial als municipis amb menor capacitat tècnica o econòmica).

Temporalitat			
	Fase	Descripció	Periodo
	1	Preparación y diagnóstico	0-6 meses
	2	Elaboración de los PGEM	6-24 meses
	3	Aprobación inicial, participación pública y aprobación definitiva.	24-30 meses
	4	Seguimiento y evaluación inicial.	30-36 meses
Durada total estimada: 36 meses (tres anys).			
Recursos	• Recursos Financers: Dotació d'un fons extraordinari destinat a la finançament dels PGEM. • Pressupost estimat fons extraordinari: 10 milions d'euros. • Fonts de finançament: 1) Generalitat Valenciana: 50% (5 milions). 2) Diputació d'Alacant: 25% (2,5 milions). 3) Fons Europeus (FEDER): 25% (2,5 milions). • Recursos humans: Personal tècnic-jurídic de la Generalitat Valenciana, consultors externs en urbanisme i ordenació territorial. • Recursos materials: Programari i eines tècniques necessàries per a la planificació urbanística.		
Concertació i tramitació	1) Concertació inicial: Signatura d'acords entre la Generalitat Valenciana, les mancomunitats i els municipis participants per establir objectius, terminis i responsabilitats. 2) Tramitació: • Dotació de recursos als ajuntaments. • Elaboració dels documents dels PGEM. • Supervisió per part de la Generalitat Valenciana. • Procés de participació pública i consulta ciutadana.		
Avaluació i seguiment	1) Indicadors d'èxit: Nombre de PGEM aprovats, municipis participants, percentatge de territori ordenat mitjançant planejament mancomunitat. 2) Mecanismes de seguiment: Creació d'una comissió d'avaluació composta per representants de la Generalitat, les mancomunitats i experts tècnics. 3) Revisió periòdica: Informes temporals sobre l'avanç del projecte i els resultats obtinguts.		
Altres	Es busca la seva inspiració en els Plans Directors Urbanístics (PDU) de Catalunya.		

Font: Elaboració pròpia

Projecte 2.2. Definició dels objectius del catàleg de paisatge al Vinalopó.

Taula 7.10. Projecte 2.2 Definició dels objectius del catàleg de paisatge al Vinalopó.

Proposta 3	Establiment dels objectius de qualitat paisatgística.
Projecte 2.2	Definició dels objectius del catàleg de paisatge al Vinalopó.
Objectiu	Identificar, protegir i posar en valor els paisatges naturals, rurals i urbans de la comarca de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, promovent la seva gestió sostenible i la seva integració en les polítiques territorials i sectorials.
Actuació	• Inventari dels paisatges existents a la zona. • Establiment dels objectius específics de qualitat paisatgística (protecció, gestió i millora). • Definició d'accions per a la seva implementació a cada municipi. • Creació d'itineraris paisatgístics i plans de desenvolupament sostenible. • Inclusió de la visió de sostenibilitat i adaptació al canvi climàtic, mitjançant la inclusió de modelitzacions que permetin visualitzar els efectes del canvi climàtic a la comarca, per aconseguir adaptar i mitigar els impactes.
Agents	• Generalitat Valenciana • Ajuntaments (Villena, Elda, Petrer i Agost) • Associacions ambientals i veïnals • Tècnics i especialistes en paisatge i ordenació del territori • Sectors productius locals (agricultura, turisme, indústria...)
Localització	Villena, Elda, Petrer i Agost

Temporalitat		
	Fase	Descripción
	1	-Inventario de paisajes y diagnóstico inicial -Definición de los objetivos
	2	-Establecimiento definitivo de los objetivos de calidad paisajística -Ejecución de acciones prioritarias: planes piloto y su desarrollo
	3	-Implementación completa de las acciones definidas en el catálogo -Integración del paisaje en políticas urbanísticas y territoriales
	4	Fase de seguimiento: -Evaluación periódica del progreso y calidad del del paisaje -Ajustes y mejoras en la actuaciones según los resultados
	Durada total estimada: 3 anys fins a la fase 3 (inclosa).	
Recursos	• Finançament públic (Fons europeus, Generalitat Valenciana, pressupostos municipals) • Suport tècnic i humà (experts, universitats...) • Col·laboració amb empreses locals i ONG	
Concertació i tramitació	• Coordinació intermunicipal per definir prioritats comunes • Processos participatius amb la ciutadania per definir valors i objectius paisatgístics • Tramitació legal i aprovació del catàleg segons normativa vigent	
Avaluació i seguiment	• Indicadors de qualitat paisatgística (estat del paisatge, biodiversitat, integració visual d'infraestructures) • Revisió periòdica (cada 2-4 anys) per avaluar el progrés i adaptar les accions • Informes públics i mecanismes de control	
Altres	• Educació i sensibilització sobre el valor del paisatge (tallers, campanyes informatives) • Promoció del paisatge com a recurs turístic sostenible i cultural	

Font: Elaboració pròpia

Projecte 2.3. Línia de Rehabilitació d'edificis en nuclis històrics de la Vall del Vinalopó.

Taula 7.11. Projecte 2.3 Línia de Rehabilitació d'edificis en nuclis històrics de la Vall del Vinalopó.

PROPOSTA 4	Aconseguir que el 15% de l'habitatge a la comarca sigui assequible i aconseguir que la despesa en habitatge no superi el 30% de l'esforç econòmic familiar mensual, promovent la rehabilitació d'habitatges per intentar evitar la dispersió de l'habitatge als municipis.
Projecte 2.3	Línia de Rehabilitació d'edificis en nuclis històrics de la Vall del Vinalopó
Objectiu	Promoure la rehabilitació i conservació del patrimoni arquitectònic i de l'habitatge antic als nuclis històrics de Villena, Elda, Petrer i Agost, millorant l'habitabilitat, sostenibilitat i accessibilitat dels edificis. A més, es busca facilitar l'accés a ajudes públiques, simplificar els processos de llicències d'obra i fomentar la revitalització d'aquests espais urbans històrics.
Actuacions	Rehabilitació del patrimoni edificat: • Millora estructural, de façanes i cobertes. • Adaptacions per a l'eficiència energètica (aïllament tèrmic, finestres, sistemes de climatització sostenible). • Accessibilitat universal (instal·lació d'ascensors, eliminació de barreres arquitectòniques). • Es distingirà entre aquelles obres de rehabilitació d'espais comuns (impulsades per les comunitats de veïns) i d'habitatges (impulsades per particulars). Cada tipus de reforma tindrà les seves especificitats, sempre intentant simplificar la burocràcia per facilitar l'accés a l'ajuda per part de comunitats i particulars. Facilitació de l'accés a ajudes públiques i municipals: • Difusió de programes d'ajudes de la Generalitat Valenciana (Pla Recupera GVA, Programa RENHATA i altres). • Creació d'un programa complementari d'ajudes municipals. Aquestes ajudes públiques municipals es conceben com una complementació a la rehabilitació privada. Es finançarà un percentatge de l'import de l'obra de rehabilitació d'un habitatge, sempre que sigui impulsada per un particular que posseeixi una llar situada a la comarca. Simplificació i digitalització dels tràmits administratius: • Creació d'Oficines Tècniques de Rehabilitació Local (OTRL) per assessorar i tramitar ajudes. • Digitalització del procés de sol·licitud de llicències d'obres i subvencions. Concertació amb agents locals i regionals: • Impulsar acords entre municipis, Generalitat i altres entitats per coordinar esforços

Agents	Institucions públiques: • Generalitat Valenciana: Finançament i programes d'ajudes (RENHATA, Recupera GVA, Eficiència Energètica). • Ajuntaments de Villena, Elda, Petrer i Agost: Coordinació local, facilitació de llicències i bonificacions fiscals. Sector privat: • Empreses constructores i de rehabilitació especialitzades. • Professionals tècnics: arquitectes, aparelladors, restauradors. Ciutadania: • Propietaris i residents dels nuclis històrics. • Associacions de veïns i col·lectius culturals. Altres entitats: • Fons Europeus (FEDER) per cofinançar les actuacions.															
Localització	Nuclis històrics de Villena, Elda, Petrer i Agost: • Àrees protegides o amb valor patrimonial. • Edificis residencials i equipaments comunitaris en zones identificades com a prioritàries.															
Temporalitat	<table><tr><th>Fase</th><th>Descripción</th><th>Periodo</th></tr><tr><td>1</td><td>- Diagnóstico Inicial</td><td>0-6 meses</td></tr><tr><td>2</td><td>- Creación de Oficinas y portales</td><td>6-10 meses</td></tr><tr><td>3</td><td>- Lanzamiento de ayudas y licencias</td><td>10-22 meses</td></tr><tr><td>4</td><td>- Evaluación y ajustes</td><td>22-25 meses</td></tr></table> Durada total estimada: 2 anys i un mes (un total de 25 mesos)	Fase	Descripción	Periodo	1	- Diagnóstico Inicial	0-6 meses	2	- Creación de Oficinas y portales	6-10 meses	3	- Lanzamiento de ayudas y licencias	10-22 meses	4	- Evaluación y ajustes	22-25 meses
Fase	Descripción	Periodo														
1	- Diagnóstico Inicial	0-6 meses														
2	- Creación de Oficinas y portales	6-10 meses														
3	- Lanzamiento de ayudas y licencias	10-22 meses														
4	- Evaluación y ajustes	22-25 meses														
Recursos	Recursos financers: • Pressupost estimat: 30 milions d'euros (programa plurianual, amb una vigència de 5 anys). Cada any es dedicarà part del pressupost segons les obres de rehabilitació iniciades. • Fonts de finançament: – Generalitat Valenciana: 50% (15 milions) Fons municipals: 25% (7,5 milions aportats pels municipis segons els seus ingressos) – Fons Europeus (FEDER): 25% (7,5 milions)															

	- En el moment de realitzar una obra de rehabilitació, el particular pagarà el 50% del cost de la reforma, mentre que l'administració pagarà l'altra meitat mitjançant una ajuda directa. Recursos humans: - Tècnics municipals i assessors especialitzats. - Equips de restauració i rehabilitació. Infraestructura tecnològica: - Portal web únic per a la gestió digital de tràmits.
Concertació i tramitació	Concert entre agents: - Firma d'acords entre la Generalitat Valenciana, ajuntaments i altres organismes per tal d'organitzar les ajudes i accions necessàries. - Creació d'un comitè intermunicipal per unificar criteris en la rehabilitació dels nuclis històrics. Simplificació de tràmits: - Creació d'Oficines Tècniques de Rehabilitació Local (OTRL) a cada municipi, amb serveis d'orientació i gestió directa d'ajudes i llicències. - Digitalització del procés, amb ajuda presencial a les oficines per a la presentació de sol·licituds, validació de llicències i seguiment. Bonificacions municipals: - Reducció o exempció de l'ICIO. - Bonificacions en forma de deduccions fiscals en l'IBI per a les llars rehabilitades.
Avaluació i seguiment	Indicadors d'èxit: - Nombre d'edificis rehabilitats per municipi. - Fons assignats i percentatge d'execució pressupostària. - Reducció de terminis en la tramitació de llicències. - Millora en l'eficiència energètica i accessibilitat dels immobles intervinguts. Mètodes de seguiment: - Informes anuals per part de les Oficines Tècniques de Rehabilitació. - Auditories tècniques i financeres per garantir l'execució correcta de les obres. Sistemes de retroalimentació: - Enquestes als beneficiaris per valorar l'eficàcia del programa. - Reunions periòdiques del comitè intermunicipal per ajustar estratègies.

Font: Elaboració pròpia

Projecte 2.4. Programa integral d'habitatge assequible a la Comarca del Vinalopó

Segons les dades publicades per l'informe de l'Observatori d'Emancipació Juvenil de la Comunitat Valenciana, s'indica que els joves a la Comunitat Valenciana destinen, de mitjana, el 87,9% del seu salari al pagament d'un lloguer en solitari, molt per sobre del 30% recomanat pel Banc d'Espanya (2024).

A més, a la província d'Alacant, els ciutadans destinen de mitjana al pagament de l'habitatge més d'un terç dels seus ingressos, assolint el límit fixat pels experts (30% en cas d'hipoteca, 31% en cas de lloguer) (2023).

Taula 7.12. Projecte 2.4 Programa integral d'habitatge assequible a la Comarca del Vinalopó

PROPOSTA 4	Aconseguir que el 15% de l'habitatge a la comarca sigui assequible i aconseguir que la despesa en habitatge no superi el 30% de l'esforç econòmic familiar mensual, promovent la rehabilitació d'habitatges per intentar evitar la dispersió de l'habitatge als municipis.
Projecte 2.4	Programa integral d'habitatge assequible a la Comarca del Vinalopó
Objectiu	Garantir l'accés a una llar digna i assequible per a joves i col·lectius vulnerables a la comarca del Vinalopó, assegurant que l'esforç econòmic destinat a l'habitatge no superi el 30% dels ingressos familiars i assolint un 10% d'habitatge assequible a la regió.
Actuació	1) Ajudes directes als beneficiaris: 1.1 Subvencions al lloguer: Atorgar ajudes econòmiques que redueixin el percentatge de l'ingrés destinat al lloguer.. 1.2 Assistència per a la compra de llar: Facilitar ajudes per a l'entrada d'una llar, complementant les reduccions fiscals existents 2) Promoció d’Habitatge assequible: 2.1 Construcció de noves llars: Desenvolupar projectes d'habitatge públic i col·laboracions Público privades per incrementar l'oferta d'habitatges assequibles. 2.2 Registre d'habitatges assequibles: Establir una base de dades d'habitatges disponibles a preus regulats. 3) Creació de borses de lloguer: 3.1 Incentius a propietaris: Oferir beneficis fiscals i garanties per fomentar la inclusió de les seves propietats a la borsa d'habitatge. Tot això complementat amb assessorament legal: oferir suport en qualsevol dels tràmits.
Agents	1. Administració Pública: Generalitat Valenciana i Ajuntaments de la comarca del Vinalopó. 2. Sector Privat: Promotores i constructores i Propietaris d'habitatges. 3. Entitats Socials
Localització	Comarca del Vinalopó, província d'Alacant, incloent municipis com Elda, Petrer, Villena i Agost..

Temporalitat	Fase	Descripción	Periodo
	1	- Diagnóstico de necesidades y recursos disponibles. - Diseño de programas y de las convocatorias de ayudas.	0-6 meses
	2	- Implementación de ayudas directas y creación de la bolsa de alquiler. - Inicio de proyectos de construcción de vivienda assequible.	6-18 meses
	3	- Seguimiento y evaluación de las actuaciones. - Ajustes y ampliaciones según resultados obtenidos.	18-36 meses
Durada total estimada: 3 anys de projecte (es compta l'elaboració dels projectes de construcció d'habitatge assequible. No es compta la construcció de les llars).			
Recursos	1) Financers: 1.1 Fons públics autonòmics i municipals. Pressupost estimat de 20 milions d’euros. – 15 milions per a la construcció de noves llars. – 3 milions en subsidis i suport financer directe. – 2 milions en administració, formació i programes educatius. Fonts de finançament: - Generalitat Valenciana: 50% (10 mallons). - Fons municipals: 25% (5 milions). - Fons Europeus (FEDER): 25% (5 mallons). 2) Humans: - Personal tècnic especialitzat en habitatge i polítiques socials - Assessors legals i financers 3) Materials: - Infraestructura per a oficines d’atenció i gestió		
Concertació i tramitació	• Participació Ciutadana: per identificar necessitats específiques. • Col·laboració Públic-Privada: Acords amb empreses constructores i propietaris per a la promoció de llars assequibles. • Procediments Administratius: Simplificació de tràmits per a l'obtenció d'ajudes i accés a llars.		

Avaluació i seguiment	Indicadors Clau: • Percentatge d'ingressos destinats a l'habitatge pels beneficiaris. • Nombre de llars assequibles construïdes. • Quantitat de joves i persones vulnerables beneficiades. Mecanismes de Control: • Informes anuals de progrés. • Auditoria externes per garantir la transparència i l'eficàcia del programa.

Font: Elaboració pròpia

7.3 GESTIÓ TURÍSTICA INTEGRADA

L'elecció dels projectes es fonamenta en la necessitat d'afrontar els desafiaments identificats mitjançant l'anàlisi DAFO, com els desequilibris entre el turisme costaner i l'interior, la pressió sobre els recursos locals i els impactes negatius derivats de la transformació territorial per l'activitat turística. Per garantir una gestió integrada que maximitzi els beneficis econòmics i minimitzi els impactes socials i ambientals, s'han definit tres propostes estratègiques: fomentar l'elaboració de plans estratègics de turisme sostenible, crear mecanismes financers per redistribuir els beneficis del turisme i gestionar el turisme sostenible mitjançant el desenvolupament de capacitats i el seguiment dels seus impactes. Aquestes propostes es tradueixen en cinc projectes clau que segueixen un discurs relacionat entre si.

En primer lloc, es busca establir una visió comuna del que significa el turisme sostenible i planificar el seu desenvolupament futur mitjançant l'elaboració d'un Pla de Turisme Sostenible de l'Alto i Vinalopó Mitjà i l'impuls de Plans Turístics Estratègics municipals. Això assegura una planificació coherent i evita duplicitats, promovent la cohesió i adaptant les accions a les particularitats de cada territori a l'estratègia comuna.

En segon lloc, es contempla la creació d'un Fons Mancomunal com a instrument financer per garantir la implementació dels plans, redistribuint els beneficis econòmics de manera equitativa i destinant-los a projectes sostenibles que millorin la qualitat de vida local, al mateix temps que s'impulsa el progrés turístic a l'exterior.

Finalment, es proposa enfortir la formació dels actors locals incrementant la capacitació en gestió turística sostenible, assegurant que puguin dissenyar i executar projectes adequats un cop disposin de la finançament necessari. Així mateix, l'establiment d'un Observatori Mancomunal permetrà fer un seguiment dels impactes econòmics, socials i ambientals, fomentant la millora contínua en la gestió turística. Aquests projectes treballen de manera integrada per construir un model de turisme eficient, resilient i sostenible..

Taula 7.13. Propostes i Projectes Gestió Turística Integrada

Criteris	Propostes	Projectes
Plans i Instruments Recursos	Fomentar l'elaboració de Plans Estratègics per a una gestió turística integrada a nivell municipal i comarcal..	PROJECTE 3.1 Elaboració d'un Pla de Turisme Sostenible de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà
		PROJECTE 3.2 Elaboració de Plans Estratègics de Turisme municipal.
Actors	Desenvolupar mecanismes financers que permetin redistribuir els beneficis econòmics derivats de les inversions públiques en infraestructures, serveis socials i gestió turística.	PROJECTE 3.3 Establir un Fons Mancomunal per a la Gestió del Turisme i per a la Redistribució dels seus Beneficis
Concertació	Gestionar el turisme sostenible a escala comarcal, mitjançant el desenvolupament de capacitats dels actors locals i la implementació de mecanismes de seguiment.	PROJECTE 3.4 Observatori Mancomunal de Turisme Sostenible
General		PROJECTE 3.5 Programa de Formació per a Actors Locals
Plans i Instruments		

Font: Elaboració pròpia

PROJECTE 3.1. Elaboració d'un Pla de Turisme Sostenible de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà

La Generalitat Valenciana ostenta la competència exclusiva en matèria de turisme dins del seu àmbit territorial segons l'article 49.1.L) de l'Estatut d'Autonomia. Aquest marc legal ens porta directament a la Llei 15/2018, de 7 de juny, de Turisme, Oci i Hospitalitat de la Comunitat Valenciana (LTOH), una norma innovadora que garanteix un model turístic sostenible, competitiu i de qualitat, enfortint alhora l'economia que en deriva i la transcendència d'aquesta activitat sobre el conjunt de les esferes tant d'ordre social com cultural, institucional, territorial i mediambiental.

Seguint les directrius d'aquesta normativa, especialment l'article 27 de la LTOH, els municipis tenen la possibilitat d'elaborar Plans d'Ordenació dels Recursos Turístics (PORT). Aquests plans regulen la planificació, execució i gestió d'infraestructures, equipaments, serveis i activitats d'explotació de recursos en l'àmbit de l'ordenació turística. En el context de la Mancomunitat del Vinalopó, l'elaboració d'aquest Pla és essencial per aconseguir una gestió turística integrada, ja que l'activitat turística afecta directament a l'espai físic on es desenvolupa. Per a això, és indispensable establir un marc normatiu i d'acció que articuli la participació de les Administracions Públiques de la Comunitat Valenciana i altres actors implicats, coordinant esforços entre els diferents nivells de planificació municipal i territorial.

És per això que s'han tingut en compte per a l'elaboració del projecte la normativa prèvia elaborada per la Comunitat Valenciana, d'una banda el decret legislatiu 1/2021, de 18 de juny, del Consell, d'aprovació del text refós de la Llei d'ordenació del territori, urbanisme i paisatge per a les fases de tramitació d'un pla que requereix avaluació territorial estratègica i d'altra banda el Pla Territorial de Sostenibilitat Turística en Destí de la Comunitat Valenciana (en endavant PTSTD), en el seu cas per als eixos programàtics.

La Mancomunitat podrà aprofitar organismes ja existents com el Patronat Provincial de Turisme de la Costa Blanca, fins i tot per delegar certes competències si així es considerés necessari, ja que, per exemple, aquest compta amb un instrument de subvencions, en què es troben els municipis de la Regió del Vinalopó, que és el Pla d'Ajudes, per la qual cosa s'obtindrà una major eficiència i eficàcia en la gestió actual. A més, la Mancomunitat desenvoluparà un paper clau com a intermediària entre els nivells superiors de governança, com la Generalitat Valenciana i la Diputació d'Alacant, assegurant que les estratègies locals s'alineïn amb els objectius regionals i provincials. Això és fonamental, ja que el desenvolupament turístic d'aquesta àrea d'interior està intrínsecament lligat a l'impacte i evolució del turisme a les zones litorals.

El Pla de Turisme Sostenible de l'Alto i Vinalopó Mitjà serà impulsat per la Mancomunitat com a òrgan promotor, que iniciarà el procediment i avaluarà que el mateix segueixi el procés previst fins a la seva consecució. La Generalitat Valenciana, com a responsable exclusiva en matèria turística, serà l'òrgan substantiu i l'aprovarà de manera definitiva. A més, la Diputació d'Alacant i el Patronat actuaran com a òrgans territorials turístics que, juntament amb la Generalitat Valenciana, poden donar reforç a les estratègies un cop hagin estat definides i coordinades. La Diputació d'Alacant ha d'alinejar-se i coordinar-se amb les directrius per al desenvolupament del turisme, ja que una part significativa del flux turístic prové d'aquest àmbit. A més, el Patronat pot desenvolupar un paper clau en aquesta coordinació, aportant suport tècnic i financer a través del pla d'ajudes, reforçant així les estratègies definides i les estructures ja gestionades per la Mancomunitat. De la mateixa manera, és rellevant el paper que juguen els Ajuntaments del Vinalopó en realitzar una anàlisi interna del seu territori i dels seus recursos per generar aquestes sinergies entre tot el conjunt de la Mancomunitat. Tampoc no podem oblidar al sector privat i a la ciutadania com a agents actors que acaben sent els destinataris finals de les estratègies, que contribuiran al desenvolupament i implementació de les mesures proposades.

L'objectiu principal del Pla de Turisme Sostenible de l'Alto i Vinalopó Mitjà és servir com a instrument estratègic per a la coordinació turística de la Mancomunitat, alineant les accions locals amb els objectius de la Mancomunitat. Per això, el Pla integrarà, com a nuclis clau d'acció, programes i futurs plans com:

- Pla per a unes festes inclusives.
- Pla de Gestió dels Fluxos Turístics.
- Catàleg Patrimonial d'Arquitectura i Béns Culturals.
- Pla d'Ús d'Equipaments Culturals.
- Pla de Gestió Integrada de Museus.
- Pla de Rehabilitació d'Espais Industrials.
- Xarxa de Cooperació d'Indústries Vives.
- Programa de promoció del Turisme MICE i Enològic.
- Programa de promoció del Turisme d'Estrelles.

Taula 7.14. Projecte 3.1. Elaboració d'un Pla de Turisme Sostenible de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà

PROJECTE 3.1. Elaboració d'un Pla de Turisme Sostenible de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà
Objectiu L'objectiu del Pla de Turisme Sostenible de l'Alto i Vinalopó Mitjà (en endavant Pla) és proporcionar una visió integral de la situació turística a la Mancomunitat, afavorint la coordinació entre els actors, evitant duplicitats en la gestió, dient com a instrument de referència per als municipis i permetent concentrar les actuacions específiques als municipis mitjançant l'aplicació dels Plans Estratègics de Turisme (Projecte 3.2). A més, el Pla cerca preservar i millorar els recursos turístics, fomentar la seva gestió sostenible i promoure una vertebració territorial coherent, assegurant que totes les accions estiguin alineades amb els objectius globals de desenvolupament sostenible. D'aquesta manera, es dinamitzarà el sector turístic a través de la promoció de recursos, infraestructures i productes, afavorint la cohesió dels municipis de la Mancomunitat, redistribuint la renda turística i propiciant la desestacionalització de manera sostenible. Així mateix, el Pla impulsa la inversió en aspectes clau de la competitivitat dels destins d'interior, contribuint a un desenvolupament més equilibrat i sostenible de tot el territori.
Actuació Mitjançant l'elaboració del Pla es seguirà una metodologia integral que asseguri l’avaluació estratègica del territori, integrant criteris i condicionants territorials i funcionals, assegurant una participació de la ciutadania, les institucions públiques i altres organismes del sector privat (amb la total transparència en la presa de decisions en la planificació). D'aquesta manera, es cobreixen nivells importants del model de turisme sostenible, és a dir, la seva dimensió econòmica, social i ambiental. Per dur a terme aquest Pla es considera imprescindible la presència d'un òrgan promotor de l'Administració Pública que inclogui els municipis, exercint el seu poder de decisió i gestió sobre el mateix, acordant en última instància les propostes que puguin arribar a plantejar-se. L'òrgan proposat és la Mancomunitat, per impulsar així una coordinació i governança col·laborativa entre tots els municipis del Mitjà i Alto Vinalopó. Les fases proposades per a l'elaboració del pla inclouen:

• Establir els objectius generals del desenvolupament turístic sostenible a la Mancomunitat, en concordança amb el que s'estableix a nivell autonòmic i els objectius de la Diputació d'Alacant, ja que una part significativa del flux turístic prové d'aquest àmbit. • Sol·licitud d'inici de l'anàlisi del territori (extern i intern), dels seus recursos turístics i de debilitats, amenaces, fortaleeses i oportunitats. - Anàlisi extern: tendència del turisme; xifres del turisme; polítiques en turisme; competències; legislació, etc. - Anàlisi intern: oferta turística (atractius; serveis; infraestructura); demanda turística (característiques dels visitants). • Avenç del Pla Inicial, incloent la memòria i estratègies turístiques i programes d'actuacions derivats de l'anàlisi. • Consulta àmplia a les Administracions Públiques, sector privat, tercer sector i ciutadania, utilitzant metodologies participatives alineades amb els estàndards de la Carta Europea de Turisme Sostenible (CETS). • Redacció del Pla, incorporant les aportacions de les consultes, garantint l'accessibilitat i transparència en la presa de decisions, i aprovació provisional per la Mancomunitat. • Tramitació, aprovació i publicitat del Pla definitiu per la Generalitat Valenciana. • Pla de seguiment continuat després de l'aprovació i durant la seva execució per verificar el compliment i les millores, amb revisió periòdica basada en indicadors de sostenibilitat i avaluació participativa.
Agents • Mancomunitat del Vinalopó – Formula i redacta el Pla. • Ajuntaments del Vinalopó – Col·laboren en la formulació del Pla. • Generalitat Valenciana (Turisme Comunitat Valenciana) – Aprova definitivament el Pla. • Diputació d'Alacant – Coordina amb la Mancomunitat les directrius i objectius del Pla. • Patronat Provincial de Turisme de la Costa Blanca – Proporciona recursos tècnics i ajudes. • Societat Civil i Sector Privat – Participen en les consultes. • Observatori de la Mancomunitat – Monitora els indicadors de desenvolupament i sostenibilitat del sector turístic.
Temporalitat L'elaboració del Pla es pot dividir en tres etapes diferenciades: • Any 1. Elaboració del Pla i aprovació d'aquest. • Any 2 al 3. Implementació i consolidació de les polítiques i actuacions junt amb una avaluació d'aquestes. • Any 4. Re aprovació i modificació (si fos necessari) de les actuacions en base a l'avaluació tècnica.
Recursos Pel que fa als recursos, el conjunt del Pla de Turisme Sostenible de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà contempla una inversió d’1M €, en línia amb els imports previstos pel Pla de Sostenibilitat Turística en Destinació (PSTDs) de la Comunitat Valenciana, on l'entitat gestora serà la Mancomunitat en aquesta actuació de cohesió territorial i turística sostenible. Aquests recursos es dividiran en 4 eixos programàtics, també en línia amb el Pla de Sostenibilitat Turística en Destinació (PSTDs) de la Comunitat Valenciana, que la Mancomunitat adaptarà al seu context local:

• Eix 1. Transició verda i sostenible – Adaptació al canvi climàtic i millora d’infraestructures, mitjançant la reducció del seu impacte i el desenvolupament de nodes turístics a l’interior per redistribuir els fluxos de visitants. També s’ha de contemplar la transició cap a una economia circular del turisme valencià i la consolidació turística de l’espai rural i d’interior. (200.000,00 €) • Eix 2. Millora de l’eficiència energètica – Mobilitat sostenible, plans de dinamització de zones desfavorides, rehabilitació i regeneració urbana, creació de parcs eòlics i instal·lació de plaques solars. (250.000,00 €) • Eix 3. Transició digital – Gestió i aplicació d’un sistema d’Intel·ligència Turística, foment de la investigació per al coneixement turístic i transformació digital del sector. Així mateix, ampliació de la Xarxa Tourist Info als municipis que encara no en formen part dins de la Mancomunitat. Tot això contribuirà a la tasca de recopilació de dades per part de l’Observatori. (200.000,00 €) • Eix 4. Competitivitat – Actuacions de promoció de recursos turístics d’interior per desestacionalitzar el producte, publicitat conjunta i gestió de marques i posicionament. També inclou formació especialitzada a través d’actuacions com el Pla de Formació d’Actors i l’acceleració de l’emprenedoria empresarial. (350.000,00 €)
Avaluació i seguiment Gràcies a aquesta avaluació i seguiment continu que el mateix Pla preveu, s’haurà de reformar periòdicament, sent la primera revisió durant els anys 2 i 3, tal com es contempla en l’apartat de Temporalitat. Això permetrà actualitzar-lo segons els resultats de les avaluacions i controls, les dades recopilades i la nova realitat en què es troba la Mancomunitat del Vinalopó. D’altra banda, s’ha previst la creació d’un Observatori de la Mancomunitat per monitoritzar els resultats de les actuacions establertes i gestionar les dades generades, mitjançant la seua recopilació, anàlisi i interpretació (Taula 7.17 3.4, pàg. 183). En definitiva, serà imprescindible la recopilació, anàlisi i interpretació de la informació per dirigir les accions cap a una aplicació efectiva en el sector turístic, garantint la transparència i la rendició de comptes davant la ciutadania

Font: Elaboració pròpia

PROJECTE 3.2. Elaboració de Plans Estratègics de Turisme municipals

El Projecte del Pla de Turisme Sostenible de l’Alt i Mig Vinalopó estableix les bases perquè els municipis de la Mancomunitat desenvolupin Plans Estratègics de Turisme (PET) alineats amb el Pla de la Mancomunitat, planificats i adaptats a les característiques i necessitats de cada territori. Igual que el Pla de la Mancomunitat, els PET hauran d’afavorir instruments de governança col·laborativa, promovent la participació activa i la cooperació entre els sectors públic i privat, així com entre els diferents actors turístics. Aquest enfocament col·laboratiu garantirà que el model turístic sigui inclusiu, de qualitat i respectuós amb el desenvolupament sostenible.

Per a la redacció dels PET es faran servir fonts vinculades a diversos àmbits associats al desenvolupament turístic. Això implicarà que els ajuntaments es reuneixin amb els equips tècnics de turisme i que es posin a disposició formularis en línia dirigits a la recopilació d’informació valuosa per part del teixit empresarial i la ciutadania. En aquest punt, és important destacar el paper de les diferents universitats i centres d’ensenyament (com els cursos de formació) de la Comunitat Valenciana, que aportaran coneixement i capital humà al programa.

Seguint l’exemple d’altres Plans Estratègics de Turisme i l’actuació prevista en el Pla de Turisme Sostenible (Projecte 3.1, pàg. 178), es pot sintetitzar la metodologia d’actuació que s’utilitzarà en:

- Avaluació dels recursos turístics rellevants per a la configuració de la destinació segons les directrius de la Mancomunitat i de l’anàlisi d’aquesta última ja realitzat, complementant-lo amb l’anàlisi intern si fos necessari.
 - Estudi de l’oferta turística existent.
 - Atractius.
 - Allotjament.
 - Restauració.
 - Instal·lacions i equipaments.
 - Promoció i comunicació.
 - Estudi de la demanda turística.
 - Estudi de debilitats i fortaleces.
- Estratègia de desenvolupament turístic (depenent dels resultats de l’anàlisi).
 - Model de desenvolupament turístic, respectant la visió i missió dels municipis, així com la seua realitat turística, en línia amb les pautes establertes per la Mancomunitat.
 - Modalitats i productes turístics, com ara turisme actiu o cultural.
 - Mercats i segments del públic objectiu al qual es dirigiria principalment cada municipi.
 - Reptes de la destinació.
 - Línies estratègiques, en base als reptes que s’identificaran del model turístic.
- Pla d’Acció, actuacions enfocades al compliment dels reptes i línies estratègiques definides prèviament i seguint el Pla Sostenible de la Mancomunitat.
- Avenç del Pla Inicial.
- Consulta pública a la ciutadania, afavorint la transparència i la participació ciutadana i de la resta d’agents implicats.
- Elaboració i redacció de cada PET perquè la Mancomunitat el pugui aprovar provisionalment i la Generalitat Valenciana definitivament.
- Seguiment continu per a millores i modificacions d’estratègies i accions.

Un exemple de la tramitació que seguiran els municipis a partir d'aquest últim punt és que els seus Ajuntaments avancin el Pla a l'autoritat promotora i substancial (Mancomunitat i Generalitat Valenciana), les quals, a través de consultes i informes de gestió integrada del turisme, elaboraran un document de referència que l'Ajuntament competent rebrà per corregir, si fos el cas, qualsevol aspecte del Pla. Un cop fet això, es passarà a l'aprovació inicial del Pla, on la Mancomunitat i la Generalitat podran ultimar, si ho consideren necessari, algun aspecte de l'estratègia per encaixar-lo en la política comuna. Un cop acabat aquest tràmit, l'Ajuntament iniciarà l'aprovació provisional a l'espera que la Generalitat Valenciana, com a òrgan substancial i amb competència exclusiva en matèria turística, doni l'aprovació definitiva i es tramiti la seua publicació.

Taula 7.15. Projecte 3.2. Elaboració de Plans Estratègics de Turisme municipals

PROJECTE 3.2. Elaboració de Plans Estratègics de Turisme municipals
Objectiu Promoure l'elaboració dels Plans Turístics Estratègics en els municipis pertanyents a la Mancomunitat del Vinalopó, fomentant la competitivitat turística de manera coordinada i col·laborativa. Aquests plans estaran enfocats en les característiques particulars de cada municipi, sent elaborats pels Ajuntaments en col·laboració amb actors locals. Així, a partir del marc general establert pel Pla de Turisme Sostenible de l'Alto i Vinalopó Mitjà (Projecte 3.1.), es desenvoluparan les particularitats individuals, per a una gestió intel·ligent, eficient, sostenible i eficaç dels recursos i accions de planificació i gestió turística.
Actuació A través d'aquests Plans Estratègics de Turisme, es buscarà contextualitzar les realitats dels propis municipis, dels seus recursos tant turístics com humans i econòmics, dins d'aquell marge preconstituït que serà el Pla de la Mancomunitat. Aquests Plans municipals hauran de complir amb el principi de governança col·laborativa. A la vegada, la fulla de ruta a seguir sobre aquestes línies d'actuació en base al Pla Estratègic Global del Turisme de la Comunitat Valenciana serà: • Governança i gestió turística integrada: Actuar sobre l'ordenació del territori i la qualitat de vida, la connectivitat tant interna com externa, el foment de projectes i esdeveniments turístics o el reforç de la promoció exterior. • Cooperació públic-privada: Redefinició i impuls d'un nou marc de gestió integral de destinacions turístiques. Adaptant l'oferta a la segmentació del mercat mitjançant el treball en equip i la cogestió. • Capital Humà: Incentivar el talent i la formació a la vegada que es creen sinergies per a la recerca i la innovació, el que genera i atrau més talent en retorn (Projecte 3.5. - Programa de Formació per a Actors Locals). • Sostenibilitat: Revalorització del territori tant en aspectes ambientals, econòmics, socials i culturals. • Promoció i comunicació: Emprendre accions de màrqueting col·laboratiu a diferents escales, no només municipal, facilitant la convergència de les marques turístiques. Cal seguir un discurs coherent amb les línies d'actuació que la Generalitat Valenciana ha establert prèviament en els seus Plans autonòmics, per adaptar l'estratègia al conjunt territorial creant unes sinergies que afavoreixin el creixement del territori cap a una mateixa meta, modelant les actuacions segons les necessitats o mancances que es presentin, enriquint amb els coneixements compartits de tots els implicats.
Agents • Ajuntaments del Vinalopó - elaboració i formulació dels PET. • Universitats – consultes tècniques. • Societat Civil i Sector Privat – Participen en les consultes. • Observatori de la Mancomunitat – Monitoratge dels indicadors de desenvolupament i sostenibilitat del sector turístic. • Mancomunitat del Vinalopó - Aprovació provisional dels PET.

• Generalitat Valenciana - Aprovació definitiva dels PET.
Temporalitat Dividirem el cronograma d'actuacions en 5 anys, atès que alguns dels municipis no tenen la capacitat tècnica suficient en comparació amb altres amb més recursos econòmics i tècnics (aspecte que es resoldrà equitativament mitjançant el Fons de la Mancomunitat): • (Any 1 i progressiu) - Governança i gestió: En aquest cas es desenvoluparan convenis de col·laboració entre municipis amb oferta turística similar. És un recurs que es pot oferir anualment. Per això, és imprescindible centrar els esforços en l'elaboració dels PET en aquest primer any. • (Any 1 i progressiu) - Cooperació: Es celebraran fires i convencions anuals amb l'empresariat i particulars per adaptar estratègies i enriquir la informació i necessitats. • (Any 1 – 3) - Sostenibilitat: Readaptant la realitat a la situació climàtica, a la vegada que es monitoren aspectes socials, culturals i econòmics associats a l'activitat turística per informar la redacció del Pla definitiu amb dades clares. • (Any 2 i progressiu) - Innovació, ocupació i qualitat turística: Celebració de programes de formació per a actors del sector, incentivant la mateixa. • (Any 4 – 5) - Promoció i comunicació: Potenciar les xarxes socials i webs dels Ajuntaments durant tot el procés i posteriorment a la seva aprovació i, un cop finalitzat, iniciar un Pla de Màrqueting i Comunicació dels municipis.
Recursos Tenint en compte tots els municipis que formaran part de la Mancomunitat (tot i que alguns ja tinguin elaborats els seus PET), es finançaran un total de vint intervencions que seran executades per les vint entitats locals beneficiàries (Ajuntaments del Vinalopó), ja sigui per al seu desenvolupament inicial o per a la seva modificació/millora del PET ja existent. Per calcular el pressupost es basa en la població mitjana de l'Alto i Vinalopó Mitjà, que se situa entre 20.000 habitants, això implica situar una franja pressupostària entre 1 i 3 milions (el PTSTD va atorgar 3M a Cullera que és un municipi amb aproximadament aquesta població) on el màxim es destinarà als municipis amb més població i/o amb majors necessitats d'actuació. Seguint els eixos programàtics del Pla de la Mancomunitat, els municipis hauran de definir accions més detallades i concretes que s'alineïn amb aquests eixos per facilitar la seva implementació local, per exemple (capital en funció del pressupost final concedit): • Eix 1. Transició verda i sostenible – Creació de ciclovies, senders per vianants en espais d'interès turístic verd i millora de vies. (200.000,00 – 300.000,00 €). • Eix 2. Millora eficiència energètica – Renovació de fonts, descarbonització, il·luminació sostenible i instal·lació de punts de recàrrega per a vehicles elèctrics. (250.000,00 – 350.000,00 €). • Eix 3. Transició digital – Instal·lació d'equipaments i instal·lacions tecnològiques i continguts digitals a Oficines d'Informació Turística, digitalització del catàleg de patrimoni cultural, comunicació digital i escolta activa i senyalització turística intel·ligent. (200.000,00 – 300.000,00 €). • Eix 4. Competitivitat – Programes de sensibilització i comunicació a residents i turistes, centres de promoció dels recursos industrials, museus, programes de màrqueting, impuls del producte gastronòmic, turisme d'estrelles, festes inclusives; etc. (350.000,00 – 500.000,00 €).

Inversió TOTAL: 1 - 3M € per municipi, d’acord amb els pressupostos previstos pel Pla de Sostenibilitat Turística en Destí (PSTDs) de la Comunitat Valenciana. Gràcies al Fons de la Mancomunitat (Projecte 3.3), els municipis podran finançar els seus plans i els projectes en línia amb cada acció definida.
Avaluació i seguiment Per al seguiment es crearà una comissió de seguiment en aquests Ajuntaments, que controlarà el desenvolupament de les inversions, l'execució de la despesa i el compliment dels objectius de les actuacions de cada PET. El fet de disposar d’un Fons com el de la Mancomunitat que finançarà algunes de les accions per dur a terme aquests PET implica un procés d’avaluació de les polítiques públiques desenvolupades amb aquests fons, com a rendició de comptes per tenir un control exhaustiu de les estratègies i actuacions finançades. Es podran realitzar modificacions del PET, sempre que el Fons de la Mancomunitat aprovi en última instància aquest ajust de l’estratègia. La generació de coneixements dels quals aquest procés es nodrirà el sector afavorirà al mateix Observatori de la Mancomunitat (al qual els municipis hauran de facilitar informes periòdics) i suposa una oportunitat de previsualitzar els impactes sobre el sector un cop estiguin desplegades les actuacions. Així, avaluant aquestes actuacions es millorarà la qualitat democràtica de les decisions, basant-se en l’evidència, promovent així una millor racionalitat de la despesa pública mitjançant aquest aprenentatge i implementant mecanismes que ajudin a valorar l’assoliment dels resultats. Aquesta millora afavorirà una retroalimentació cap als municipis, promovent una presa de decisions basada en l’evidència, contribuint a una correcta gestió de la despesa pública.

Font: Elaboració pròpia

PROJECTE 3.3. Fons Mancomunal per a la gestió del turisme

Les inversions públiques en infraestructures turístiques, com carreteres, serveis bàsics, promoció o millora de l'entorn urbà, generen un entorn favorable per a l'activitat turística que beneficia directament al sector privat, especialment a empreses del sector hotel·ler, restauració i serveis. No obstant això, aquestes mateixes inversions sovint no es tradueixen en beneficis equivalents per a les comunitats locals, que s'enfronten a desafiaments com una major pressió sobre els recursos naturals, increment dels costos de vida i pèrdua d'identitat cultural.

Per abordar aquesta disparitat, la creació d'un fons comarcal dins de la Mancomunitat es presenta com una solució eficaç. La Llei 21/2018, de 16 d'octubre, de mancomunitats de la Comunitat Valenciana, estableix un marc legal necessari per establir aquest fons, recolzat per diversos articles clau que faciliten el seu funcionament. L'article 33 detalla les fonts de finançament disponibles per a les mancomunitats, com aportacions municipals, ingressos per serveis i subvencions. L'article 35 assegura que les aportacions municipals són obligatòries i prioritàries, garantint un flux constant de recursos. L'article 36 atorga a les mancomunitats prioritat en l'accés a fons i subvencions autonòmiques, especialment quan inclouen petits municipis. L'article 37 estableix que els pressupostos han de reflectir les inversions previstes, assegurant la transparència en la gestió del fons. Finalment, l'article 39 reforça la suficiència de recursos per a la prestació de serveis, promovent la sostenibilitat i l'equitat en la redistribució dels beneficis del turisme.

Una de les principals fonts de finançament per a aquest fons comarcal podria ser la implementació d'una taxa turística, un mecanisme que ha demostrat ser efectiu en diverses regions turístiques. Encara que la Comunitat Valenciana va aprovar el 2022 la Llei 7/2022, que establia la possibilitat d'aplicar aquesta taxa en zones d'alta afluència turística, la seva entrada en vigor va ser suspesa al novembre de 2023 a causa de la derogació de la mesura. Això significa que, fins al moment, no s'ha aplicat aquesta taxa en cap municipi de la regió. No obstant això, aquest context representa una excel·lent oportunitat per reavaluar la taxa a nivell autonòmic, de manera que el fons comarcal

pugui aprofitar-la com a font de finançament. A través del projecte del fons, els municipis del Vinalopó podrien defensar la reintroducció de la taxa turística (previsiblement establerta entre 0,5 i 2 euros per persona), amb un enfocament més sostenible i equitatiu que beneficiï tant al sector privat com a les comunitats locals, impulsant la resiliència i el benestar de les poblacions.

La creació d'un fons comarcal també s'alinea amb els principis establerts en el Títol I, Capítol III, Article 47 de la Constitució, que estableix que la comunitat ha de participar en la creació de plusvàlues generades per l'acció urbanística dels entitats públiques, un principi que, fins ara, ha afavorit més la especulació i el turisme de masses, en lloc de promoure un desenvolupament sostenible i equitatiu.

A través d'aquest fons, serà possible reinvertir els beneficis econòmics generats pel turisme en projectes sostenibles que abordin aquests desafiaments. Projectes com els plans estratègics municipals, la formació d'actors locals i la creació d'un observatori turístic podran finançar-se amb els recursos del fons, assegurant que el turisme no només impulsi el creixement econòmic del sector privat, sinó que també contribueixi al benestar i la resiliència de les comunitats que el sostenen.

Taula 7.16. Projecte 3.3. Establir un Fons Mancomunal per a la gestió del turisme i per a la redistribució dels seus beneficis

PROJECTE 3.3. Establir un Fons Mancomunal per a la gestió del turisme i per a la redistribució dels seus beneficis
Objectiu Crear un fons comarcal amb l'objectiu de redistribuir de manera equitativa els beneficis econòmics derivats de les inversions públiques i privades en infraestructures turístiques i assegurar-ne la reinversió en projectes sostenibles que beneficiïn les comunitats locals.
Per establir un fons comarcal per a la gestió integrada del turisme, es proposa el següent: 1. Encarregar a la Mancomunitat l'administració del fons. La Mancomunitat serà l'encarregada de la gestió del fons, d'acord amb l'Article 33 de la Llei 21/2018 de mancomunitats de la Comunitat Valenciana, donat el seu paper en la coordinació de projectes locals i la seva capacitat per gestionar recursos a nivell comarcal. 2. Establir un marc operatiu per a la seva administració Es desenvoluparà un marc que defineixi les funcions i procediments per a la sol·licitud, assignació i seguiment de projectes, alineat amb els principis de l'Article 37 de la Llei 21/2018 sobre la planificació adequada de recursos. 3. Identificar i consolidar fonts de finançament S’identificaran fonts de finançament com aportacions municipals (Article 35), ingressos turístics, contribucions especials, subvencions autonòmiques i provincials, i fons de cooperació (Article 36), a més de noves aliances públic-privades. En aquest sentit, es buscaran socis inversors que puguin recolzar econòmicament aquells projectes que requereixin més recursos per al seu desenvolupament. Aquestes col·laboracions permetran diversificar les fonts de finançament i garantir la viabilitat d'iniciatives estratègiques, promovent la sostenibilitat econòmica i social dels projectes turístics a nivell comarcal. Els acords amb inversors estaran subjectes a criteris de transparència i s’alinearan amb els objectius del fons comarcal, prioritzant projectes que generin beneficis per a les comunitats locals i respectin els principis de sostenibilitat i equitat.

4. Definir i executar els criteris d'assignació de recursos Els recursos s'assignaran segons criteris d'equitat i sostenibilitat, prioritzant projectes que beneficiïn les comunitats locals. La Mancomunitat gestionarà les sol·licituds i avaluarà els projectes, recolzada per un sistema de seguiment per garantir l'ús eficient dels fons. 5. Assegurar la participació de la ciutadania i actors locals Per garantir que el fons comarcal segueixi una gestió integrada del turisme que respongui a les necessitats reals de les comunitats locals i fomenti la transparència en la presa de decisions
Agents i Estructura de Governança del Fons Públic Ajuntaments – Cedeixen recursos econòmics i defineixen les prioritats del fons. <i>Funcions:</i> - Proporcionar finançament mitjançant impostos municipals. - Establir les línies estratègiques del fons en funció de les necessitats locals. - Supervisar el compliment dels objectius municipals en els projectes finançats. Mancomunitat (departaments competents) – Gestiona i distribueix el fons de manera equitativa entre els municipis. <i>Funcions:</i> - Administrar i distribuir els fons d'acord amb les prioritats definides. - Coordinar els projectes entre els municipis integrants. - Vetllar per la transparència i l'eficiència en la gestió. Organitzacions locals i cooperatives – Executen els projectes finançats, enfocant-se en la sostenibilitat. <i>Funcions:</i> - Desenvolupar projectes que promoguin el turisme sostenible i beneficiïn la comunitat local. - Fomentar la participació local en l'execució dels projectes. Consell Assessor – Representar la comunitat local i garantir l'alineació amb els interessos dels col·lectius. <i>Composició:</i> - Representants d'organitzacions locals i cooperatives. Ciutadans seleccionats mitjançant un procés participatiu. - Representants de col·lectius vulnerables i associacions veïnals.. <i>Funcions:</i> - Avaluar les propostes de projectes i prioritzar aquelles més sostenibles. - Oferir recomanacions per millorar la distribució dels fons. - Fomentar la transparència i la rendició de comptes cap a la comunitat. Comitè Tècnic – Proporcionar suport tècnic i avaluar la viabilitat dels projectes. <i>Composició:</i> - Especialistes en sostenibilitat, economia local i urbanisme. - Tècnics designats per la Mancomunitat i els Ajuntaments. <i>Funcions:</i> - Analitzar la viabilitat tècnica i financera dels projectes presentats. - Monitoritzar i avaluar l'impacte dels projectes aprovats. Taula Ciutadana de Participació – Involucrar la ciutadania en la presa de decisions <i>Funcions:</i> - Publicar informes periòdics sobre l'ús dels recursos. - Auditar els projectes finançats per assegurar-ne el compliment.

- Garantir l'accés públic a la informació del fons.. Unitat d'Avaluació i Transparència – Garantir el seguiment, l'avaluació i la transparència del fons. <i>Funcions:</i> - Publicar informes periòdics sobre l'ús dels recursos. - Auditar els projectes finançats per assegurar-ne el compliment - Garantir l'accés públic a la informació del fons.
Temporalitat Fase de disseny (0-6 mesos): Definir objectius, establir el marc operatiu, identificar fonts de finançament i crear l'estructura administrativa del fons. Fase d'implementació (6 mesos - 3 anys): Llançar el fons, distribuir els recursos als projectes aprovats, supervisar la implementació i realitzar revisions semestrals del progrés. Avaluació a mig termini (Any 3): Avaluar l'impacte dels projectes finançats, revisar la transparència financera i recopilar comentaris de la comunitat per realitzar els ajustos necessaris. Avaluació final i ajustos (Final de cada cicle de 3 anys): Realitzar una avaluació exhaustiva de l'impacte del fons, publicar els resultats i ajustar l'estratègia per al següent cicle de finançament.
Recursos Aquest fons gestionaria recursos procedents d'impostos, fons europeus i autonòmics per a donar suport a projectes en municipis petits. Impostos municipals: - Recàrrec a l'Impost sobre Béns Immobles (IBI) per a habitatges de segona i tercera residència. - Impost sobre Construccions, Instal·lacions i Obres (ICIO) quan estigui relacionat amb infraestructura turística. - Taxa Turística (pendent de reavaluar i implementar a nivell autonòmic). - Taxa per la Utilització d'Espais Públics per a Activitats Turístiques. - Taxa per la Llicència d'Activitat per a Negocis Turístics. - Impost sobre la Publicitat a la Via Pública per a Negocis Turístics. Fons autonòmics: - Fons de Cooperació Municipal. - Fons de Cooperació Municipal per a Localitats Turístiques. - Pla Convivent (suporta la construcció d'infraestructures sostenibles que contribueixen al benestar social i ambiental). Fons Europeus: - Programes de Fons Europeus (FEDER). - Fons Social Europeu Plus (FSE+). - Programa LIFE. - Programa Horitzó Europa. - Fons Europeu Agrícola de Desenvolupament Rural (FEADER). - Programa de Cooperació Transnacional Interreg.

Avaluació i seguiment L'avaluació del fons es durà a terme mitjançant un procés rigorós i participatiu que garanteixi la transparència, l'impacte positiu en la sostenibilitat local i la satisfacció de la comunitat. Transparència i Rendició de Comptes: Monitoritzar que es publiquin informes periòdics accessibles sobre la distribució i ús dels fons, incloent-hi indicadors financers i d'impacte [Responsable: Unitat d'Avaluació i Transparència]. Impacte en la Sostenibilitat Local: Avaluar si els projectes finançats compleixen els objectius de sostenibilitat definits, com ara la millora de la qualitat de vida, la reducció d'emissions o el foment de l'economia circular [Responsable: Comitè Tècnic amb aportacions del Consell Assessor]. Participació Ciutadana i Satisfacció: Verificar el nivell de participació de la comunitat en la presa de decisions i mesurar la satisfacció dels beneficiaris i ciutadans amb els resultats obtinguts [Responsable: Taula Ciutadana de Participació en col·laboració amb el Consell Assessor].

Font: Elaboració pròpia

PROJECTE 3.4. Observatori Mancomunal de Turisme Sostenible

L'Observatori Mancomunal de Turisme Sostenible és una iniciativa estratègica destinada a promoure un model de desenvolupament turístic equilibrat, responsable i alineat amb els principis de sostenibilitat a la Mancomunitat de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. Aquest projecte té com a objectiu central monitoritzar els impactes econòmics, socials i ambientals del turisme, mentre fomenta una major cohesió entre els actors locals, inclosos els ajuntaments, el sector privat i la societat civil.

El finançament d'aquesta proposta provindrà del Fons Mancomunal per a la Gestió del Turisme, un mecanisme que redistribuirà de manera equitativa els recursos generats pel sector turístic, donant especial prioritat als municipis més petits de la Mancomunitat. Aquest enfocament cerca garantir un desenvolupament harmònic i sostenible, assegurant que tots els territoris de la regió se'n beneficiïn de manera justa i proporcional.

Un component clau del projecte és la formació contínua dels agents locals, que desenvoluparan un paper crucial en la implementació i gestió del turisme sostenible als seus respectius municipis. Les capacitacions previstes seran essencials per dotar els actors implicats de les competències necessàries per optimitzar els recursos i aplicar les estratègies de l'Observatori. Aquestes formacions es desenvoluparan dins del marc de la fase de consolidació del projecte, assegurant la sostenibilitat i efectivitat a llarg termini..

Taula 7.17. Projecte 3.4. Observatori Mancomunal de Turisme Sostenible

PROJECTE 3.4. Observatori Mancomunal de Turisme Sostenible
Objectiu Establir un Observatori Mancomunal de Turisme Sostenible per monitoritzar els impactes econòmics, socials i ambientals del turisme a la comarca, promovent la sostenibilitat i millorant la cohesió entre els actors locals.
Actuació La creació de l'Observatori Mancomunal de Turisme Sostenible respon a la necessitat de dotar la Mancomunitat d'una eina estratègica que permeti coordinar, analitzar i monitoritzar el sector turístic sota els principis de sostenibilitat i innovació. Per això, es proposa una línia d'actuació organitzada en fases que prioritzen un desenvolupament lògic, eficient i participatiu:

Fase Inicial de Planificació i Disseny Estratègic • Diagnòstic territorial: Compilació de les dades de tots els municipis del Vinalopó un cop fet el diagnòstic territorial. • Definició d'objectius estratègics: Establiment de metes específiques i alineades amb els marcs normatius regionals i les necessitats locals. • Conformació de l'òrgan promotor: Liderat per la Mancomunitat, amb representació dels ajuntaments, entitats privades i la societat civil. Fase de Desenvolupament Operatiu • Infraestructura tècnica: Disseny d'una plataforma digital per a la gestió de dades turístiques, incloent indicadors de sostenibilitat, fluxos de visitants i anàlisi d'impacte. Adquisició d'equipament tecnològic i formació de l'equip gestor. • Elaboració de protocols: Creació de procediments per a la recol·lecció i anàlisi de dades, així com eines per a la consulta i participació ciutadana. Fase de Participació i Governança • Meses de treball sectorials: Espais per validar les prioritats i activitats de l'Observatori, fomentant la col·laboració entre administracions, empreses turístiques i la ciutadania. • Definició d'aliances estratègiques: Acords amb organismes regionals i nacionals per a l'obtenció de recursos, transferència de coneixements i suport tècnic. Fase d'Implementació de Projectes Pilot • Aplicació inicial en àrees clau: Desenvolupament de projectes pilot en municipis representatius per provar les eines i estratègies de l'Observatori. • Avaluació preliminar: Anàlisi de resultats de les proves per ajustar i optimitzar els processos abans de l'extensió total. Fase de Consolidació • Implementació completa: Posada en marxa de totes les funcions de l'Observatori als municipis de la Mancomunitat. • Promoció i formació: Difusió de casos d'èxit i capacitació a agents locals per garantir l'ús eficient dels recursos i la sostenibilitat del model. Fase de Seguiment i Actualització Continua • Monitoratge d'indicadors: Avaluació contínua de resultats mitjançant informes anuals, garantint la transparència i rendició de comptes. • Incorporació d'innovacions: Adaptació a noves tecnologies, metodologies i reptes emergents en el sector turístic.
Agents • Ajuntaments del Vinalopó - proporcionant dades i seguint el monitoratge dels indicadors per actualitzar les seves estratègies. • Institucions acadèmiques - establint metodologies i indicadors. • Societat Civil i Sector Privat – per garantir la transparència en el monitoratge.
Temporalitat El projecte s'estructurarà en tres fases: 1. Fase 1 (Any 1): Disseny de l'Observatori, definició d'objectius i posada en marxa de la plataforma digital. 2. Fase 2 (Anys 2-3): Implementació de les línies d'actuació i avaluació intermèdia dels resultats obtinguts.

3. Fase 3 (Any 4): Ajustos i actualitzacions basats en l'avaluació, consolidació de projectes clau i establiment de noves metes a llarg termini.
Recursos La inversió total estimada per a la implementació de l'Observatori Mancomunal de Turisme Sostenible és de 1,5M €, que es gestionaran a través del Fons Mancomunal per a la Gestió del Turisme. Aquest fons té com a objectiu redistribuir els recursos generats pel turisme de manera equitativa entre els municipis de la Mancomunitat, prioritzant els més petits per garantir un desenvolupament equilibrat i sostenible a tota la regió. El desglossament de la inversió es distribueix de la següent manera: 1. Fase Inicial i Planificació Estratègica (300.000€): Diagnòstic territorial participatiu, tallers comunitaris, consultories locals i planificació estratègica per identificar necessitats i oportunitats. 2. Fase de Desenvolupament Operatiu (500.000€): Infraestructura tecnològica, plataformes digitals per a la gestió de dades turístiques, anàlisi d'impactes i formació del personal tècnic local. 3. Fase de Participació i Governança (200.000€): Creació de canals de participació ciutadana, taules sectorials i establiment d'aliances amb actors clau a nivell local i regional. 4. Fase d'Implementació de Projectes Pilot (200.000€): Desenvolupament de projectes pilot com rutes turístiques sostenibles, millora d'accessibilitat i gestió de fluxos turístics en municipis clau. 5. Fase de Consolidació i Seguiment (250.000€): Capacitat contínua per als agents locals, establiment de sistemes de seguiment i avaluació de resultats i transparència.
Avaluació i seguiment L'avaluació i el seguiment de l'ús dels recursos del fons comarcal serà clau per garantir la transparència i l'eficàcia del projecte. Els fons seran administrats per la Mancomunitat de Municipis, que garantirà l'ús correcte dels recursos assignats, amb la supervisió d'un Comitè Tècnic i la participació activa de les comunitats locals. El sistema d'avaluació es basarà en els següents aspectes: 1. Transparència i Rendició de Comptes: Es publicaran informes periòdics detallats sobre l'ús dels fons, els resultats obtinguts i els impactes assolits. La Unitat d'Avaluació i Transparència serà l'encarregada de garantir que tota la informació sigui accessible per als ciutadans. 2. Impacte en la Sostenibilitat Local: Es durà a terme una avaluació d'impacte per mesurar l'efectivitat dels projectes en termes de sostenibilitat econòmica, social i ambiental. S'analitzarà si els projectes contribueixen a la millora de la qualitat de vida local i al desenvolupament econòmic sostenible. 3. Participació Ciutadana: Es valorarà el grau de participació dels ciutadans en les decisions de l'Observatori i en l'execució dels projectes. Es realitzaran enquestes de satisfacció i s'organitzaran fòrums per recollir retroalimentació dels beneficiaris. Aquest procés de seguiment i avaluació garantirà la correcta implementació de les fases del projecte i permetrà ajustar les estratègies per assegurar la seva efectivitat a llarg termini.

Font: Elaboració pròpia

PROJECTE 3.5. Programa de Formació per a Actors Locals

El Programa de Formació per a Actors Locals s'emmarca en l'Observatori Mancomunal de Turisme Sostenible com una estratègia integral per a garantir la correcta implementació i la sostenibilitat de les accions de turisme responsable a la Mancomunitat de l'Alto i Vinalopó Mitjà. La formació dels actors locals és essencial per enfortir el teixit turístic i promoure l'adopció de pràctiques sostenibles que beneficiïn tant la comunitat local com els turistes. Aquest programa té com a objectiu assegurar que tots els actors implicats en el sector turístic, des dels responsables polítics

fins als empresaris i la societat civil, disposin de les eines necessàries per gestionar de manera efectiva el turisme sostenible.

Taula 7.18. Projecte 3.5. Programa de Formació per a Actors Locals

PROJECTE 3.5. Programa de Formació per a Actors Locals
Objectiu Capacitar els actors locals en la gestió d'un turisme sostenible, promovent la professionalització del sector i la retenció dels beneficis dins del territori, alineat amb les directrius de l'Observatori Mancomunal de Turisme Sostenible.
Actuació Les accions previstes en aquest programa inclouen l'organització de tallers formatius, el desenvolupament d'un segell de qualitat per a la sostenibilitat turística i l'elaboració d'un manual de gestió. Cada una d'aquestes accions és fonamental per aconseguir un model de turisme responsable i competitiu: 1. Tallers i formació continuada • Temàtiques: planificació turística sostenible, digitalització del sector, atenció al client amb enfocament sostenible. • Modalitat: els tallers seran tant presencials com virtuals, adaptant-se a les necessitats dels actors locals. 2. Creació del segell de qualitat • Objectiu: Reconèixer les empreses turístiques que implementin pràctiques sostenibles, com l'estalvi energètic, la gestió responsable de residus, el respecte pel patrimoni cultural i natural, entre d'altres. • Procés: El segell de qualitat s'obtindria després de completar les formacions ofertes en el marc del projecte, la qual cosa garantirà que les empreses certificades disposin dels coneixements necessaris per aplicar pràctiques sostenibles. A més, s'implementarà un sistema d'auditoria i certificació, amb seguiment i renovació periòdica del segell per garantir el compliment continuat dels estàndards. 3. Manual de gestió turística sostenible • Contingut: Guia pràctica sobre com incorporar els principis de sostenibilitat en les operacions turístiques, amb èmfasi en la inclusió social, l'economia circular i la conservació del medi ambient..
Agents • Ajuntaments i administració pública local - Facilitats per als tallers, promouran el segell de qualitat i donaran suport a la implementació del manual mitjançant normatives i incentius locals. • Associacions d'empreses locals - Difondran les formacions, fomentaran l'adopció del segell i garantiran l'aplicació del manual entre els seus associats. • Universitats i centres de formació - Dissenyaran els continguts dels tallers, establiran els criteris del segell i elaboraran el manual de gestió sostenible
Temporalitat El programa es desenvoluparà al llarg d'un any, dividit en tres fases: 1. Fase de disseny i preparació (6 mesos): - o Definició de continguts formatius i estructuració dels mòduls. - o Disseny del segell de qualitat i manual de gestió. - o Identificació dels actors clau i establiment d'aliances. 2. Fase d'implementació (6 mesos): - o Realització dels tallers presencials i virtuals. - o Assessorament i acompanyament a les empreses per a l'obtenció del segell de qualitat. - o Distribució del manual de gestió. 3. Fase de seguiment i avaluació (continua durant l'any):

- o Seguiment de la participació i la implementació dels coneixements adquirits a les empreses locals. - o Revisió de l'impacte de la formació i ajustos en funció de la retroalimentació.
Recursos Per a la implementació del programa de formació, es preveu una inversió total de 300.000 euros, que es gestionaran dins del marc de l'Observatori Mancomunal de Turisme Sostenible. Aquest pressupost cobrirà els costos de les diverses activitats formatives, la creació de les eines de certificació, la logística del programa, així com l'acompanyament continuat als actors locals. Distribució dels recursos: 1. Fase de disseny i preparació (75.000 €) - o Desenvolupament de continguts formatius i disseny del programa. - o Elaboració del manual de gestió i creació del sistema de certificació. - o Activitats de promoció i sensibilització per involucrar els actors locals. 2. Fase d’implementació (150.000 €) - o Realització dels tallers presencials i virtuals. - o Formació de formadors i experts en sostenibilitat turística. - o Desenvolupament de la plataforma de formació online i gestió d'inscripcions. - o Assessorament als negocis locals per a la implementació de pràctiques sostenibles i obtenció del segell de qualitat. 3. Fase de seguiment i avaluació (75.000 €) - o Seguiment dels resultats del programa i l'adopció de pràctiques sostenibles a les empreses locals. - o Enquestes de satisfacció als participants. - o Auditoria dels negocis que sol·liciten el segell de qualitat. - o Avaluació de l'eficàcia del programa mitjançant indicadors d'èxit com el nombre d'empreses certificades i la millora en la percepció del turisme.
Avaluació i seguiment Indicadors d'èxit: nombre de participants certificats, increment de negocis locals amb segell de qualitat, i millora de la percepció ciutadana del turisme. Enquestes de satisfacció al finalitzar cada mòdul i seguiment de la seva implementació als negocis locals.

Font: Elaboració pròpia

7.4 PROTECCIÓ I GESTIÓ AMBIENTAL D’ESPAIS NATURALS

Projecte 4.1. Implementar una infraestructura de corredors verds.

Taula 7.19. Projecte 4.1. Implementar una infraestructura de corredors verds.

Proposta 1	Crear una xarxa interconnectada d'espais oberts que potenciï les seves característiques ambientals i paisatgístiques mitjançant una planificació i gestió territorial sostenible
Projecte 4.1	Generar corredors que connectin els principals espais naturals
Objectius	• Connectar espais naturals clau (Serra del Maigmo, Serra del Sit, Font Roja, entre d’altres): La regió compta amb un ric patrimoni natural amb àrees protegides fragmentades. Millorar-ne la connectivitat garanteix corredors ecològics que faciliten el moviment d’espècies i augmenten la resiliència dels ecosistemes davant el canvi climàtic. • Aprofitar el riu Vinalopó com a eix vertebrador i corredor ecològic: Aquest recurs fluvial no només és un element paisatgístic essencial, sinó que la seva restauració impulsa la biodiversitat, millora la qualitat de l’aigua i aporta valor recreatiu i cultural. • Promoure la multifuncionalitat (usos recreatius, educatius i culturals): Integrar activitats sostenibles permetrà que els espais recuperats esdevinguin eines educatives, a més de millorar la qualitat de vida de les comunitats locals. • Fomentar la participació comunitària (agricultors, municipis i actors locals): La gestió col·laborativa és clau per a l’èxit a llarg termini del projecte. Implicar els actors locals reforça la sostenibilitat social i econòmica de les accions implementades.
Actuació	1. Connectar espais naturals clau mitjançant la rehabilitació del riu Vinalopó: El riu Vinalopó és la columna vertebral del projecte de connectivitat ecològica. Es rehabilitarà mitjançant la plantació de vegetació autòctona de ribera per millorar la retenció del sòl, la qualitat de l’aigua i la biodiversitat aquàtica. Es construiran passos de fauna per facilitar el moviment d’espècies terrestres i aquàtiques, assegurant-ne la conservació. 2. Establir connexions estratègiques entre àrees naturals: Es crearan senders ecològics i rutes ramaderes que enllacin la Serra del Maigmo amb la Serra del Sit, formant corredors per a la fauna i promovent espais recreatius per al senderisme i el ciclisme. L’extensió de la connectivitat cap al Parc Natural de la Font Roja enfortirà la integritat dels ecosistemes hídrics, millorant-ne la sostenibilitat i biodiversitat.

	 3. Fomentar l'agricultura sostenible com a part del corredor verd: Els paisatges agrícoles exerciran un paper integrador, afavorint la transició cap a sistemes agroforestals que combinen cultius i arbres per crear un paisatge en mosaic. S’incentivarà l’agricultura ecològica per millorar la qualitat del sòl, augmentar la biodiversitat i proporcionar hàbitats per a la fauna, contribuint a la multifuncionalitat del territori.
Agents	Mesa d’espais oberts: - Ajuntaments de tots els municipis del Vinalopó - Mancomunitat del Vinalopó - Representant d'associacions agrícoles - Federació de caçadors - Autoritat del Ministeri per a la Transició Ecològica - Autoritat del Ministeri de Transports - Adif - Diputació d'Alacant
Localització	Es desenvoluparà a les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, ubicades a la província d'Alacant, Comunitat Valenciana.
Temporalitat	2025-2035
Recursos	Humans: Contractació d'una consultora que desenvolupi el pla d'actuació i proposi alternatives. Financers: La Mancomunitat del Vinalopó es compromet a subvencionar les despeses de redacció del pla per part de la consultora (130.000€). A més, cada actuació es dotarà d'un pressupost propi, que serà assumit per cadascun dels agents implicats. Tecnològics: S'utilitzaran els SIG per a l'anàlisi del territori.

Concertació i tramitació	L'elaboració del pla la durà a terme la Mancomunitat del Vinalopó mitjançant una externalització i es tramitarà a través d'un procés participatiu on intervindran les diverses entitats públiques i privades.
Avaluació i seguiment	Anàlisi previ d'indicadors de connectivitat, qualitat de l'aigua i biodiversitat a les zones intervingudes, i posteriors anàlisis semestrals durant un període de 5 a 10 anys per comprovar el funcionament dels corredors.
Altres	El projecte es pot complementar amb altres plans de mobilitat i infraestructures verdes, atenent les grans vies de comunicació, com autopistes, autovies i vies fèrries d'alta i mitjana velocitat.

Font: Elaboració pròpia

Projecte 4.2. Elaboració d’un catàleg del paisatge de les dues comarques.

Taula 7.20. Projecte 4.2. Elaboració d’un catàleg del paisatge de les dues comarques.

Proposta 1	Crear una xarxa interconnectada d’espais protegits i no protegits que potenciï les seues característiques ambientals i paisatgístiques mitjançant una planificació i gestió territorial sostenible.
Projecte 4.2	Elaboració d’un catàleg del paisatge per a les dues comarques.
Objectiu	Consolidar una planificació integral del paisatge mitjançant la identificació, protecció i promoció sostenible dels seus valors culturals, naturals i turístics.
Actuacions	1. Delimitar i caracteritzar les unitats del paisatge, enteses com a àrees estructuralment, funcionalment i/o visualment coherents sobre les quals pot recaure un règim diferenciats de protecció, gestió o ordenació. - Establir uns criteris generals per delimitar les unitats del paisatge, tenint en compte els marcs estatal i europeu. - Definir uns principis generals per delimitar aquells paisatges que requereixen una atenció especial. - Diferenciar, acotar i denominar les diverses categories de paisatge i els paisatges d’atenció especial. - Dissenyar una cartografia detallada del paisatge. - Utilitzar com a referència els Estudis de Paisatge dels Plans Generals municipals ja existents.. 2. Elaborar un diagnòstic de l’etat del paisatge. - Identificar els valors actuals i potencials des del punt de vista patrimonial, cultural, estètic, ambiental i econòmic, incloent-hi les contribucions de la ciutadania. - Determinar la fragilitat paisatgística i visual. - Representar cartogràficament els valors i la fragilitat. - Estudiar la dinàmica actual del paisatge i els factors que hi intervenen. - Descriure la possible evolució futura del paisatge. - Creació d’un arxiu fotogràfic basat en uns criteris i una classificació. - Utilitzar com a referència els Estudis de Paisatge dels Plans Generals municipals ja existents. 3. Crear uns objectius i directrius del paisatge.

	4. Establir uns indicadors per a la protecció, gestió i ordenació sostenibles del paisatge. 5. Constituir amb el catàleg una base per a la realització de campanyes de sensibilització, educació i promoció en matèria de paisatge.
Agents	Mesa d'espais oberts composta per: • Agents externs a l'àmbit d'estudi: - Representants de les conselleries de Medi Ambient, Infraestructures i Territori; i, Agricultura, Aigua, Ramaderia i Pesca de la Generalitat Valenciana. - Representants d'altres entitats públiques (col·lectius del sector primari, organitzacions no governamentals, instituts i grups de recerca, etc.). • Agents interns a l'àmbit d'estudi: - Representants de les administracions locals (del departament d'infraestructura verda de la mancomunitat de l'Alto i Medi Vinalopó i dels ajuntaments). - Representants d'altres institucions del territori (col·legis professionals amb delegació, etc.). - Representants de sectors econòmics vinculats al paisatge (pagesos, ramaders, constructors, empreses turístiques, etc.). - Col·lectius socials que centren la seva activitat principal en aquest territori (entitats excursionistes, entitats de conservació del patrimoni cultural, agrupacions de propietaris, usuaris de l'entorn, grups ecologistes, etc.). - Residents de la zona i visitants.
Localització	Es desenvoluparà a les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, ubicades a la província d'Alacant, Comunitat Valenciana.
Temporalitat	Un termini entre 3 i 4 anys dividit en dues fases: - 1a Fase: Elaboració del document, amb una durada d'aproximadament 2 anys. - 2a Fase: Tramitació del Catàleg, que s'estendrà en un període entre 1 i 2 anys.
Recursos	- Humans: tècnics i professionals encarregats del treball de camp, redacció i seguiment del catàleg, i aquells agents i ciutadans col·laboradors. - Financers: fons proporcionats per les administracions públiques i per entitats privades. - Tecnològics: SIG i bases cartogràfiques, sistemes de participació, etc. - Materials: una sala on poder realitzar les sessions de treball.
Concertació i tramitació	El departament d'infraestructura verda i paisatge de la Mancomunitat de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà (Vinalopó Verd) s'encarregarà de la tramitació i execució del catàleg.
Avaluació i seguiment	La Conselleria de Medi Ambient, Infraestructures i Territori i el Departament d'infraestructura verda i paisatge de la Mancomunitat de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà (Vinalopó Verd) s'encarregaran de l'avaluació del projecte. Es designarà una persona dins del Departament “Vinalopó Verd” de la mancomunitat per al compliment, seguiment i revisió del catàleg.

Font: Elaboració pròpia

Projecte 4.3. Creació d'un departament d'infraestructura verda i paisatge (Vinalopó Verd) dins de la mancomunitat de municipis del Vinalopó per a la gestió dels espais oberts del territori.

Taula 7.21. Projecte 4.3. Creació d'un departament d'infraestructura verda i paisatge (Vinalopó Verd) dins de la mancomunitat de municipis del Vinalopó per a la gestió dels espais oberts del territori.

Proposta 2	Desenvolupar una planificació, gestió i protecció dels espais oberts d'àmbit local, afavorint la governança, comunicació i coordinació entre els diferents agents socials del territori.
Projecte 4.3.	Creació d'un departament d'infraestructura verda i paisatge (Vinalopó Verd) dins de la mancomunitat de municipis del Vinalopó per a la gestió dels espais oberts del territori.
Objectiu	Unificar la gestió dels espais oberts i naturals de les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà en un únic organisme supramunicipal anomenat Vinalopó Verd.
Actuacions	1. Crear una normativa del funcionament de Vinalopó Verd a. Definir les funcions i l'estructura de Vinalopó Verd com a departament i. Direcció i caps de Vinalopó Verd ii. Personal administratiu iii. Personal tècnic iv. Altres tipus de personal com assistents, coordinadors de projectes b. Definir els agents i les seves respectives competències en el nou departament i. Aprovació i revisió de projectes per part de la Generalitat Valenciana i la Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Infraestructures i Territori de la Comunitat Valenciana ii. Creació i gestió de projectes per part dels municipis de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà 2. Coordinació entre la mancomunitat de municipis, la Generalitat Valenciana i la Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Infraestructures i Territori de la Comunitat Valenciana 3. Començar el procés de creació legal del departament Vinalopó Verd a. Crear mitjançant conveni signat per la Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Infraestructures i Territori de la Comunitat Valenciana i els Ajuntaments de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà 4. Determinar la finançament dels recursos que es necessitaran per al departament a. Construcció de l'oficina principal b. Salaries del personal de l'oficina principal c. Plans de finançament de la Generalitat Valenciana i Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Infraestructures i Territori de la Comunitat Valenciana 5. Començar la construcció de l'oficina principal del departament Vinalopó Verd 6. Començar el procés de contractar personal adequat per a l'oficina del departament Vinalopó Verd 7. Dissenyar projectes de planificació, gestió i protecció d'espais protegits dins de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà i posar aquests projectes en funcionament.

Agents	- Generalitat Valenciana - Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Infraestructures i Territori de la Comunitat Valenciana - Ajuntaments de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà
Localització	Es desenvoluparà a les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, ubicades a la província d'Alacant, Comunitat Valenciana.
Temporalitat	5-10 anys
Recursos	- Creació de la seu de la Generalitat Valenciana per a la selecció de la ubicació de l'oficina física. - Humans: personal per a l'oficina física, publicar llocs de treball en una pàgina web pública. - Financers: fons proporcionats per la Generalitat Valenciana i els ajuntaments de l'Alto i Vinalopó Mitjà. - Materials per a la construcció de l'oficina física.
Concertació i tramitació	Els ajuntaments de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà podran encarregar-se de sol·licitar la documentació necessària per crear el departament..
Avaluació i seguiment	Monitoratge continu: els ajuntaments de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà establiran els indicadors d'èxit per mesurar l'efectivitat i la qualitat de les accions i projectes de Vinalopó Verd.

Font: Elaboració pròpia

Projecte 4.4. Implementació de taules territorials on coordinar i fomentar la col·laboració dels diferents agents socials relacionats amb la gestió i protecció dels espais oberts del Vinalopó.

Taula 7.22. Projecte 4.4 Implementació de taules territorials on coordinar i fomentar la col·laboració dels diferents agents socials relacionats amb la gestió i protecció dels espais oberts del Vinalopó.

Proposta 2	Desenvolupar una planificació i gestió dels espais oberts des d'un àmbit local, afavorint la governança i la comunicació i coordinació entre els diferents agents socials del territori.
Projecte 4.4.	Implementació de taules territorials on coordinar i fomentar la col·laboració dels diferents agents socials relacionats amb la gestió i protecció dels espais oberts del Vinalopó.

Objectius	- Fomentar la participació ciutadana en la planificació i gestió dels espais oberts del territori, facilitant que la comunitat sigui una part activa en la presa de decisions. - Fer accessible la informació rellevant sobre els espais oberts del territori, assegurant que tots els ciutadans i agents implicats puguin accedir a dades sobre el caràcter, la planificació i la gestió d’aquests espais. - Involucrar la ciutadania en la formulació de propostes i avaluació de les polítiques de planificació territorial, per aconseguir una gestió més inclusiva i representativa. - Incorporar els resultats i propostes obtingudes en el procés participatiu en les decisions finals sobre la planificació i gestió dels espais oberts del territori.
Actuacions	1. Creació de les taules territorials: - Establir taules de treball que incloguin representants de diversos actors clau: administracions públiques, comunitats locals, empreses, organitzacions mediambientals i experts en la matèria. - Definir un marc regulador per al funcionament de les taules, que inclogui la freqüència de reunions, els rols i les responsabilitats dels participants, així com el mode de presa de decisions i el canal de comunicació. 2. Definir plans d’acció: - Elaborar i posar en marxa plans d’acció específics basats en les conclusions obtingudes a les taules territorials, amb l'objectiu d'implementar millores en la gestió i accessibilitat dels espais oberts del Vinalopó. - Establir un mecanisme d’avaluació continua del progrés de les accions adoptades, permetent ajustos en temps real segons les necessitats de la comunitat i l'impacte de les iniciatives implementades.
Agents	– La ciutadania – Entitats ciutadanes – Partits polítics i sindicats – Administració pública – Empresaris i promotors – Col·legis professionals i altres col·lectius de professionals de la Comunitat Valenciana – Experts i institucions acadèmiques i de recerca
Localització	Es desenvoluparà a les comarques de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, ubicades a la província d'Alacant, Comunitat Valenciana.
Temporalitat	El projecte es durà a terme en fases al llarg de 3-4 anys. El calendari detallat inclourà: – Fase 1: Establiment de taules territorials (6 mesos) – Fase 2: Definició i execució de plans d'acció (2 anys) – Fase 3: Avaluació i ajust (final del segon any i avaluació anual posterior

Recursos	Humans: Tècnics i facilitadors del procés, responsables de coordinar i guiar la feina de les taules. Participació dels representants de cada agent implicat. Materials: Espais físics i digitals per a les reunions i l'intercanvi d'informació, així com material informatiu sobre la planificació dels espais oberts. Financers: Fons proporcionats per les administracions públiques locals, regionals o mitjançant ajudes i subvencions per a l'execució del projecte. Tecnològics: Plataformes digitals per facilitar la participació ciutadana, la publicació d'informació i el seguiment de l'evolució de les actuacions.
Concertació i tramitació	Per garantir l'efectivitat del projecte, cal coordinar-se amb els agents socials i les administracions públiques locals. Es crearà una unitat de gestió que faciliti la concertació entre els actors i s'encarregui de les tramitacions administratives necessàries per posar en marxa les taules i les seves activitats. En quant a la concertació, és fonamental identificar els agents socials rellevants conjuntament amb una anàlisi dels seus rols i expectatives. Després cal convocar una primera reunió on es presentaran els objectius del projecte, es discutiran els rols i responsabilitats del participant i el marc regulador de les taules territorials, que contingui informació sobre la freqüència de les reunions, el procediment per al debat i presa de decisions o normes per resoldre possibles conflictes. Finalment, també caldrà crear un sistema en línia que permeti l'intercanvi de la informació i faciliti la transparència. Pel que fa a la tramitació, s'haurà de constituir legalment les taules territorials. Caldrà registrar formalment les taules i emetre resolucions administratives que formalitzin el seu funcionament. Aquestes mateixes resolucions també servrien per nomenar els diferents representants de cada entitat.
Avaluació i seguiment	S'establiran indicadors per mesurar la participació com poden ser la quantitat de participants i els tipus d'actors o el percentatge de participants que assisteixen regularment a les reunions. També es poden implementar indicadors de comunicació, en forma d'enquestes o avaluacions per mesurar els canals de comunicació, la qualitat de la informació divulgada o els coneixements dels ciutadans. També seria útil implementar indicadors deficiència i impacte, que permetrà mesurar el nombre de propostes o iniciatives plantejades, totes les que han estat executades. Per acabar, també seria útil un indicador o una mesura d'avaluació continuada per analitzar les repercussions de les iniciatives executades.

Font: Elaboració pròpia

7.5 PATRIMONI CULTURAL INTANGIBLE

PROPOSTA 1: Fomentar la participació de les persones locals, incloses aquelles amb identitats dissidents, mitjançant la promoció de la sensibilització cultural i històrica, mentre es controla la massificació mitjançant la reorientació de l'organització i promoció de les festes.

PROPOSTA 2: Diversificar l'oferta turística i cultural, augmentant l'interès per la indústria i l'artesanía amb la finalitat de preservar les pràctiques culturals i proporcionar-ne la reproducció social.

Taula 7.23. Projecte 5.1: Pla per unes Festes més Inclusives i Responsables

PROPOSTA 1:
Projecte 5.1: Pla per unes Festes més Inclusives i Responsables
Objectiu Promoure la inclusió social de tots els segments de la població en la celebració de les festes i, conseqüentment, augmentar el seu atractiu turístic a llarg termini assegurant el control del seu desenvolupament per evitar la massificació i garantir la funció social i comunitària de les festes.
Actuació Creació d’un equip dins del Pla Turístic Sostenible adherit a la regidoria de festes que s’encarregui d’estudiar les percepcions de la festa, així com iniciar un procés de participació ciutadana que busqui conciliar i incloure espais per a les diverses perspectives festives. Els processos de participació ciutadana aniran acompanyats d’un conjunt de cicles temàtics i exposicions , que exploraran temes històrics relacionats amb les festes i les realitats culturals actuals. D’altra banda, l’equip disposarà de diversos punts físics durant la festa per oferir informació general i promoure la conscienciació. A més, assistirà en situacions d’agressió o discriminació a aquelles persones que puguin sentir-se atacades per violències masclistes, LGTBI-fòbiques i racistes
Agents Regidories de festes, turisme i educació; esquadres, representants civils i empresariat turístic; Universitat d'Alacant o Universitat Miguel Hernández, i alumnes en pràctiques; equip per al Pla de la Gestió Sostenible de Fluxos Turístics; representants dels equipaments a utilitzar a les exposicions; col·lectius o associacions especialitzades en les temàtiques a exposar.
Localització Villena
Temporalitat Per a l'elaboració de les actuacions, es calcula una temporalitat de 2 a 4 anys, incloent la creació de l'equip per al Pla per unes Festes més Inclusives i Responsables. Aquest equip estarà actiu durant tot l'any, amb els cicles temàtics i exposicions concentrats en els mesos previs i posteriors a les festes, i els punts físics en acció exclusivament durant les festes. Això es detalla més profundament en els cronogrames: Taula 7.24. Cronograma projecte anys 1 i 2 i Taula 7.25. Cronograma projecte anys 3 i 4, encara que representen una idea general que s'ha d'acabar de concretar a les taules de concertació amb els agents rellevants.

Recursos Pressupost aproximat de fins a 145.000 euros anuals que cobreixi el saldo de l'equip i la contractació de serveis i materials puntuals com dissenyadors gràfics, carpes per als punts físics i el funcionament de la plataforma digital, entre altres.
Concertació i tramitació L'èxit del projecte requereix una coordinació efectiva i consensuada entre els diferents agents implicats. L'equip treballarà a nivell municipal i establirà una taula de concertació interdepartamental, operant dins del marc de les taules territorials de participació (4.4), en què participaran els diversos actors clau per assolir una meta conjunta i formalitzar els convenis necessaris. Un dels primers objectius d'aquesta taula és el de dissenyar un cronograma que garanteixi el bon desenvolupament del projecte i permeti sol·licitar l'ús dels equipaments públics i els recursos associats a l'ens gestor pertinent, a més de gestionar les partides pressupostàries necessàries, assegurant l'alineació amb les prioritats de l'Ajuntament. Paral·lelament, s'informarà a les entitats educatives sobre les temporalitats de les conferències i exposicions, facilitant la seva incorporació als plans lectius. A més, es portarà a terme la contractació dels col·lectius o organitzacions que participaran en el cicle de conferències i exposicions, així com la gestió de la incorporació d'estudiants en pràctiques, els quals donaran suport en la logística i execució del projecte.
Avaluació i seguiment Al principi es portarà a terme una activitat pilot per implementar i avaluar de manera preliminar el projecte. Per a això s'establiran indicadors específics en cada activitat per mesurar el grau d'implementació del projecte i els seus impactes . A més, es crearan formularis específics en cada activitat per aconseguir, per una part, feedback dels assistents. Aquest feedback s'incorporarà en la implementació del projecte final i es portarà a terme una avaluació similar. La taula de concertació realitzarà el seguiment de la implementació en reunions cada mes en el període d'implementació de les activitats; i durant la resta de la temporalitat es faran reunions de seguiment cada tres mesos . En la primera reunió es triarà la presidència i secretaria de cada sessió. La presidència serà qui convoqui i moderi les reunions i la secretària qui prengui l'acta i faci difusió després. Aquestes figures seran rotatives. Cada reunió disposarà d'una acta en què es reflectiran els temes abordats i les suggerències, així com un informe que reflecteixi la situació del projecte. Els mitjans de comunicació interns acordats s'utilitzaran per mantenir informats els agents de l'activitat entre reunions. Finalment, es realitzarà una valoració del grau d'implementació i adequació de les diverses activitats, recursos utilitzats, els resultats obtinguts, els impactes socials i culturals, i la seva respectiva alineació amb l'objectiu del projecte. L'informe final constarà d'un pla de continuïtat en què s'explorin les possibles millores o camins a seguir, així com les noves percepcions i relacions sorgides.

Font: Elaboració pròpia

Desenvolupament Projecte 5.1:

Com es menciona a la fitxa, l'equip que treballa en el Pla per a unes Festes més Inclusives i Responsables té tres funcions principals.

Primer, s'encarregarà **d'estudiar les percepcions de la festa**, segmentant les respostes de l'estudi segons la procedència nacional i internacional dels participants, les seves creences religioses, i la seva orientació sexual i gènere, entre altres aspectes demogràfics que podrien ser d'interès, com l'edat i generació a la qual pertanyen o possibles diversitats funcionals o intel·lectuals. També seria d'interès analitzar des de quan la població assisteix a les festes, incloent-hi l'opció de resposta "Mai ha participat", acompanyada de la possibilitat de detallar el per què mitjançant una pregunta oberta. A més, aquest estudi anirà acompanyat d'un **procés de participació ciutadana** que

busqui conciliar i incloure espais per a les diverses perspectives festeres. Aquest procés estarà diferenciat en dues fases. La primera estarà enfocada en una fase informativa on es comunicui amb la població sobre l'existència d'aquestes noves vies de comunicació entre la ciutadania i l'Ajuntament. Això es comunicarà a través de Xarxes Socials, com Instagram, Facebook i Twitter, on es pujarà la informació a les pàgines oficials i s'anunciarà a través d'aquestes Apps. També es posaran cartells informatius per la ciutat sobre el tema, amb un codi QR que es pugui escanejar per llegir més informació. Aquests cartells també es posaran dins dels negocis de la ciutat que estiguin disposats a participar en aquesta iniciativa, i es demanarà que els treballadors d'aquests comerços ho comuniquin amb els seus clients habituals. Un cop la fase informativa hagi estat realitzada, serà succeïda per una fase de participació més directa en la qual es facilitaran els espais per organitzar taules rodones, tallers i altres esdeveniments on la gent pugui expressar les seves opinions, suggeriments i propostes de millora sobre la festa de Moros i Cristians de Villena. Aquesta informació serà recopilada i analitzada per l'equip establert per aquesta proposta amb l'ajuda d'alumnes en pràctiques del Grau d'Antropologia Social i Sociologia de la Universitat d'Alacant, o altres universitats interessades de la regió en establir un conveni amb l'Ajuntament de Villena. Els resultats d'aquests anàlisis seran considerats per incorporar en el funcionament i la gestió de les festes, a càrrec de l'equip creat.

Segon, els estudis de percepcions i processos de participació ciutadana vindran acompanyats per un conjunt de cicles temàtics i exposicions creats i desenvolupats en col·laboració amb organitzacions especialitzades en temes relacionats amb les festes de Moros i Cristians. Aquests es desenvolupen amb un a dos anys d'antelació i es realitzaran sobretot durant el període immediatament anterior i posterior a la celebració de les festes, entre un i dos mesos abans i després d'aquestes, amb l'objectiu d'integrar-les i coordinar-les amb la celebració de la festa i evita solapaments significatius. No obstant això, esdeveniments que hagin tingut èxit especial o siguin d'especial importància també es repetiran durant tot l'any, i podrien ser presentats en altres municipalitats que celebren Moros i Cristians per maximitzar l'abast del missatge. Els temes d'aquests cicles temàtics i exposicions seran seleccionats en conjunt amb les prèviament esmentades organitzacions especialitzades, prioritzant les persones i narratives pertanyents a grups marginalitzats i els temes proposats per aquests. En general, aquests temes estaran relacionats amb el període de la Reconquesta i l'explicació d'aquesta història des de perspectives menys explorades, com el paper de les dones durant la Reconquesta o com les minories religioses i culturals van viure aquell període. També poden abordar temes més actuals relacionats amb la creació social de la identitat i les realitats culturals del moment, a la vegada que aquells fenòmens històrics que qüestionen el relat identitari dualista del moro i el cristià. Les exposicions s'han de crear per tal que s'adaptin a tots els públics, en part perquè les diferents institucions educatives puguin incloure les exposicions en el seu programa educatiu. Per a aquesta finalitat s'utilitzaran equipaments públics destinats a la cultura en col·laboració amb Universitats i col·lectius ciutadans, i s'utilitzaran les accions del projecte 7.4 (pàg. 209) per als espais físics d'aquestes exposicions. A més, es desenvoluparà una plataforma digital educativa (web o app) per complementar els cicles temàtics i exposicions, maximitzant el seu impacte i abast. Al principi aquesta recopilarà els continguts de les exposicions, i més endavant es desenvoluparan jocs educatius, línies temporals interactives i vídeos que permetin ampliar l'experiència fora de l'espai físic. Aquesta plataforma inclourà recursos adaptats a diferents nivells de coneixement i públics. També comptarà amb seccions específiques per a educadors, amb guies pedagògiques i activitats adaptades als programes escolars, fomentant la seva integració als entorns educatius. La plataforma estarà disponible en diversos idiomes i utilitzarà un disseny universal amb criteris d'accessibilitat, assegurant una lectura fàcil i que persones amb discapacitats visuals o auditives puguin interactuar amb els seus continguts. Aquest recurs no només ampliarà l'abast educatiu de les exposicions, sinó que també funcionarà com un arxiu digital per preservar i difondre el patrimoni cultural vinculat a les festes.

Tercer, l'equip disposarà de diversos punts físics durant la festa amb l'objectiu d'oferir informació general sobre les activitats programades, horaris i localitzacions d'esdeveniments, així com mapes accessibles que incloguin senyalització d'espais clau com escenaris, zones de descans, punts de trobada, banys públics i accessos adaptats per a persones amb mobilitat reduïda. Aquests punts també estaran orientats a la promoció de la consciència ciutadana, incorporant una dimensió educativa per prevenir l'exclusió, l'abús i qualsevol tipus de comportament discriminatori. Per a aquesta finalitat, i en línia amb la tasca d'iniciatives com els punts liles, es distribuïran fullets, infografies i recursos digitals accessibles a través de codis QR, amb informació sobre inclusió, diversitat cultural, de gènere,

sexual i religiosa, i sobre com fomentar la convivència durant la festa. Aquests espais de caràcter temporal estaran atesos per personal capacitada, encarregat de resoldre dubtes, promoure converses informatives i sensibilitzar la ciutadania. A més, aquests punts estaran preparats per brindar assistència immediata en situacions d'agressió o discriminació, oferint atenció emocional bàsica, orientació i contacte amb serveis especialitzats com policia, serveis d'emergència o associacions de suport. El personal comptarà amb formació en mediació i prevenció de conflictes, permetent intervenir en situacions crítiques i redirigir les persones afectades cap als recursos adequats.

Pel que fa a la temporalitat del pla, s'estima que, entre la creació de l'equip, el desenvolupament i implementació dels cicles temàtics i exposicions, i l'estudi de les percepcions de la població, es requeriran entre dos i quatre anys. En els cronogrames adjunts Taula 7.24 i Taula 7.25 es detalla l'elaboració i execució del projecte en aquests quatre anys.

Taula 7.24. Cronograma projecte anys 1 i 2

[illegible]

Año 1: Creació de l'equip de treball per al Pla per unes Festes més Inclusives i Responsables

Año 1: Definició de la metodologia i abast de l'estudi de percepcions.

Año 1-2: Inici de l'estudi de percepcions i anàlisi de les dades obtingudes

Año 1: Elaboració i execució de la fase informativa de la participació ciutadana

Año 2: Coordinació dels primers esdeveniments de participació ciutadana

Año 1: Planificació inicial dels cicles temàtics i exposicions

Año 2: Implementació dels cicles temàtics i exposicions

Año 2: Creació de la plataforma digital

Año 2: Disseny dels punts físics i dur a terme una activitat pilot.

Font: Elaboració pròpia

Taula 7.25. Cronograma projecte anys 3 i 4

[illegible]

Año 3: Realització d'esdeveniments educatius i activitats de participació ciutadana (taules rodones, tallers, etc.) i anàlisi dels resultats

Año 4: Incorporació dels resultats de l'estudi i la participació ciutadana a les celebracions

Año 3: Revisió i ajustament de les exposicions i cicles temàtics segons els comentaris rebuts

Año 3: Finalitzar i publicar la plataforma digital

Año 4: Afegir a la plataforma digital

Año 3: Millorar els punts físics a partir dels resultats de l'activitat pilot i implementar els punts físics definitius

Año 4: Avaluació del projecte

Font: Elaboració pròpia

Per a la implementació d'aquest projecte hi ha la disponibilitat de diversos recursos. La taula adjunta, Taula 7.26, els detalla:

Taula 7.26. Pressupost i recursos per al Pla per a unes Festes més Inclusives i Responsables

Categoria	Detall	Especificacions	Cost (€)
Recursos humans	Equip principal	Creació de l'equip per al Pla per a unes Festes més Inclusives i Responsables, format per personal municipal, voluntaris i alumnes en pràctiques	70.000 anuals
	Personal especialitzat	Contractació de personal en moments específics com per al disseny i funcionament de la plataforma digital, tallers i esdeveniments, exposicions, etc.	30.000 anuals a partir del segon any
Materials i infraestructura	Equipaments culturals	Espai físic on realitzar els cicles temàtics, tallers i esdeveniments, a més de les taules de participació ciutadana i les reunions de l'equip.	Cost mínim gràcies a la xarxa del Pla d'Usos d'Equipaments (projecte 7.4) i taules territorials (projecte 4.4)
	Materials per als punts físics	Carpes, cadires, taules, fullletons, etc..	5.000, compra única al primer any
	Plataforma digital	Desenvolupament i manteniment de la plataforma web o app, incloent-hi disseny, continguts i accessibilitat.	30.000 anuals a partir del tercer any.

Publicitat i Comunicació	Campanyes informatives	Anuncis online, cartells informatius, xarxes socials i altres materials publicitaris.	10.000 anuals de mitjana. El primer any requerirà una major inversió, ja que serà necessari destinar més recursos a la publicitat per a la divulgació del nou projecte, en comparació amb els anys posteriors
Altres despeses	Despeses imprevistes	Fons destinat a cobrir qualsevol despesa no prevista durant l'execució del projecte..	5.000 anuals
Preu total	Primer any: 95.000€ Segon any: 115.000€ Tercer i quart any: 145.000€		

Font: Elaboració pròpia

Això serà finançat sobretot pel Ajuntament de Villena, subvencions estatals, fons europeus Next Generation o altres que puguin sorgir com a rellevants.

Taula 7.27. Projecte 5.2: Pla de gestió sostenible de fluxos turístics

PROPOSTA 1:
Projecte 5.2: Pla de gestió sostenible de fluxos turístics
Objectiu
Minimitzar i prevenir l'impacte social i cultural negatiu de la possible massificació de les festes.
Actuació
1. Creació d'un equip per a la gestió sostenible de fluxos turístics en el Pla de Turisme Sostenible de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà (Projecte 1.6).
2. Creació d'un Esquema de descentralització dels fluxos turístics.
a. Mesa de concertació territorial emmarcada en las taules territorials de participació (4.4).
b. Identificació de zones d'alta concentració i zones perifèriques subutilitzades.
c. Establir criteris i estratègies de descentralització.
d. Redistribució espacial i temporal d'activitats.
e. Infraestructures temporals per reestructurar els fluxos recolzant-se en la gamificació de l'espai.
f. Protocols de monitorització de fluxos.
g. Creació de Protocols de fluxos turístics específics en els següents esdeveniment:

- F*uck CNSRSHp- 25 de gener. - Fiestas del Medievo- 7 al 9 de març. - Villena es Música- 14 al 15 de juny. - Leyendas del Rock-6 al 9 d'agost. - Rabolagartija- 15 al 17 d'agost. - HOP- 27 al 30 d'agost. - Moros y Cristianos- 4 al 9 de setembre. 3.Limitació de l'aforament i control d'accés. 4.Vendes anticipades a la població local.
Agents Regidories de Turisme, Festes, Urbanisme; organitzadors d'esdeveniments, associacions de veïns i col·lectius locals, sector hotel·ler, restauració; equip del pla d'inclusivitat, empreses de transport públic i privat, agents de seguretat i emergències.
Localització Villena
Temporalitat El projecte s'estendrà del 2025 al 2030. Desenvolupament del Pla: • 2025-2026: - o Reunió d'agents a la taula de concertació territorial. - o Anàlisi de fluxos turístics. - o Elaboració de l'esquema de descentralització de fluxos turístics. - o Creació inicial de protocols específics de fluxos turístics per als 7 esdeveniments. - o Creació de protocols de monitorització de fluxos. - o Creació de mitjà digital i físic per a la compra anticipada d'entrades. • 2026-2030: - o Aplicació i anàlisi dels protocols de fluxos turístics i de monitorització. - o Variació dels protocols inicials. - o Inclusió de nous agents o elements de caràcter substancial en la mobilització de fluxos. • 2030: - o Informe final amb tots els protocols específics creats. S'inclouran el conjunt de variacions dels mateixos, les necessitats o problemàtiques que van suscitar les variacions i els elements substancials en la mobilització de fluxos que hagin estat identificats. - o Elaboració d'un pla de continuïtat amb possibles projectes que puguin sorgir de les noves relacions entre els agents i les dades acumulades en el projecte
Recursos Recursos Humans: Consultoria en mobilitat i turisme, personal de seguretat, voluntaris, creador i administrador de pàgines web. Infraestructures:

Equipaments públics i espai cedit per agents privats. Material: Eines digitals o analògiques de recollida de dades i promoció d'esdeveniments, tendals i estructures temporals, mobiliari, barreres de control d'accés, cartells direccionals, senyalitzacions de seguretat. El cost del projecte s'explicita en el desenvolupament del projecte.
Concertació i tramitació 1. Marc de significació comú i meta conjunta. 2. Dividir rols i responsabilitats. 3. Mitjans de comunicació interna. 4. Grups de treball. 5. Exposar dades recollides per cada agent. 6. Establir criteris de descentralització. 7. Diàleg sobre les estratègies. 8. Acta de la reunió i informe com a full de ruta per a l'elaboració de l'esquema de descentralització de fluxos. 9. Cronograma amb activitats, terminis, recursos, objectius i avaluació de resultats i impactes. 10. Sol·licitar partides pressupostàries i equipaments necessaris.
Avaluació i seguiment 1. Indicadors del grau d'implementació i impactes. 2. Compra anticipada com a mitjà de recopilació de dades sociodemogràfiques. 3. Enquesta post-esdeveniment amb valoracions quantitatives i qualitatives. 4. Valoració del grau d'implementació i adequació de les activitats, recursos, resultats i impacte en relació amb l'objectiu. 5. Valoració del grau d'implementació i adequació dels protocols de fluxos turístics personalitzats i els protocols de monitorització. 6. Pla de continuïtat. 7. Informe públic i accessible a la ciutadania.

Font: Elaboració pròpia

Desenvolupament Projecte 5.2:

Creació d'un equip dins del Pla de Turisme Sostenible de l'Alto i Vinalopó Mitjà (Projecte 1.6), encarregat d'analitzar i gestionar els fluxos turístics en els principals esdeveniments del municipi de Villena mitjançant un esquema de descentralització dels fluxos turístics. L'equip analitzarà els fluxos turístics, incidint en la identificació de zones d'alta concentració, zones perifèriques subutilitzades i zones de connectivitat per posteriorment establir uns criteris i estratègies per a la descentralització dels fluxos.

L'actuació tindrà una durada de 4 anys, durant els quals es crearan protocols de fluxos turístics per als següents esdeveniments:

- F*uck CNSRSH.
- Fiestas del Medievo.
- Villena es Música.
- Leyendas del Rock.
- Rabolagartija.

– HOP.

Els protocols corresponents seran realitzats conjuntament amb els altres agents implicats a través d'una taula de concertació territorial (4.4), en la qual es desenvoluparà una planificació espacial i temporal de totes les activitats. La redistribució horària i espacial de les activitats serà acompanyada per noves infraestructures temporals que serviran de suport per a la gamificació (mètode d'orientació espacial basat en l'ús de jocs per involucrar a l'individu en una aproximació al lloc concret) dels fluxos turístics per l'espai, així com l'establiment de protocols de monitorització de fluxos.

La planificació espacial i temporal de l'esdeveniment es complementarà amb la limitació d'aforament i el control d'accessos. A més, s'establirà un mitjà digital per a la compra d'entrades anticipades, en el qual la població local disposarà de dues setmanes de marge abans que la població general per a la compra d'entrades.

El pla de quatre anys crearà protocols de fluxos turístics personalitzats que seran posats a prova i modificats en funció de les noves necessitats o agents percebuts en el procés. Els protocols tenen l'objectiu de millorar l'experiència dels assistents als esdeveniments i de la població local que participi, o no, en els esdeveniments, i millorar les relacions i les vies de comunicació existents entre els agents implicats en els esdeveniments, afavorint col·laboracions que vagin més enllà del propi projecte. El primer any d'actuació serà emprat per reunir els agents a la taula de concertació territorial, analitzar els fluxos turístics i crear els protocols de fluxos turístics per als esdeveniments esmentats. Els anys següents fins a la finalització del projecte seran emprats per analitzar els possibles canvis en els fluxos als quals es poden enfrontar els esdeveniments, aplicar els protocols de fluxos turístics elaborats l'any anterior, analitzar la implementació, adequació i impacte dels protocols, afegir possibles nous agents a la taula de concertació i reelaborar els protocols en funció de la informació empírica obtinguda.

L'últim any es realitzarà un informe amb tots els protocols de fluxos turístics i les seves variacions any rere any, explicitant el conjunt de necessitats, criteris, estratègies i actuacions que s'han seguit en cada protocol fins a la seva versió final. A més, es redactarà un pla de continuïtat amb possibles projectes que puguin sorgir a partir de les noves relacions entre els agents i les dades acumulades en el projecte.

En el marc de les taules territorials de participació (Projecte 4.4), s'obrirà una taula de concertació en la qual participaran els diversos agents. A la taula s'establirà un marc de significació comú en què tots els agents se sentin còmodes i disposats, un relat que orienti les accions de cada agent cap a una meta comuna. Es dividiran els rols i responsabilitats que ha de prendre cada agent, així com els mitjans de comunicació interna que s'utilitzaran per alinear les expectatives i prioritats del projecte, i el pla de comunicació emprat per difondre el projecte a la ciutadania. Un cop establert el marc de significació i els criteris d'actuació, es presentaran les dades recollides i analitzades per l'equip de gestió sostenible de fluxos turístics i les dades o percepcions dels altres agents per obrir el diàleg sobre les estratègies a seguir en la planificació espacial i temporal de l'esdeveniment.

La taula de concertació territorial disposarà de grups de treball específics en funció del protocol de fluxos turístics que es tracti i de les responsabilitats que assumeixi cada agent en els mateixos. Cada reunió es transcriurà en un format estàndard d'acta, on es detallaran les aportacions dels diversos agents i servirà com a full de ruta per a l'elaboració de l'esquema de descentralització dels fluxos turístics i els diversos protocols.

El pla compta amb un cronograma que detalla activitat per activitat, els terminis, recursos, objectius i avaluació pertinent, en la qual s'inclouen, no només els resultats de l'activitat, sinó també l'impacte social, cultural i econòmic. A partir del cronograma es sol·licitarà l'ús dels diversos equipaments públics i recursos associats a l'entitat gestora pertinent, així com les partides pressupostàries associades.

Es crearà un sistema d'avaluació intermèdia i final amb l'ús d'indicadors específics, en què es reculli el grau d'implementació, adequació i impacte dels diversos protocols i l'esquema de descentralització general en funció de l'objectiu del projecte. Per a això, s'utilitzarà el sistema de monitorització de fluxos de moviment com a mitjà d'identificació quantitativa de la dispersió i intensitat dels fluxos, enquestes al comerç local com a mitjà

d'identificació de la permeabilitat del consum en els diferents espais, enquestes als agents de seguretat i emergències com a mitjà d'identificació d'espais vulnerables, enquestes ciutadanes com a mitjà d'identificació d'externalitats negatives del flux (re)generat, enquestes als assistents als esdeveniments com a mitjà d'identificació del grau de satisfacció de l'experiència.

Per altra banda, el sistema de venda d'entrades anticipades recollirà dades sociodemogràfiques de la població local assistent als esdeveniments monitoritzats per identificar perfils de població. Aquests dades seran cedides a l'equip per organitzar festes més inclusives i responsables. A més, es realitzaran enquestes i sessions individuals als diversos agents que participen a la taula de concertació per avaluar la capacitat de cohesió de la mateixa.

Es realitzaran 4 informes intermedis en què es recolliran els elements esmentats anteriorment. A partir dels informes, es variaran els protocols específics, l'esquema general, la publicitat associada als esdeveniments i les dinàmiques de la taula de concertació amb l'objectiu d'ajustar els impactes als objectius del projecte. Finalment, l'informe final constarà d'un resum de les actuacions generades que contingui tots els protocols de fluxos turístics i les seves variacions any rere any, explicitant el conjunt de necessitats, criteris, estratègies i actuacions que s'han seguit en cada protocol fins a la seva versió final. A més, es redactarà un pla de continuïtat amb possibles projectes que puguin sorgir a partir de la informació i les relacions entre agents creades.

Quant a la temporalitat del projecte, tindrà una durada de 5 anys. A la Taula 7.28 es mostra la distribució estratègica d'accions.

Taula 7.28. Temporalitat general del pla de gestió sostenible de fluxos turístics.

2025	2026				2027				2028				2029				2030			
4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Elaboració de l’esquema de descentralització de fluxos																				
Elaboració de protocols específics																				
Creació del medi digital de venda d’entrades																				
					Aplicació, anàlisi i variació dels protocols															
					Inclusió de nous agents a la taula de concertació															
																	Informe final			
																	Pla de continuïtat			

Font: Elaboració pròpia

El pla contempla centrar els seus recursos en protocols específics segons es produeixin durant l'any. Els conjunt d'accions que es realitzin en cada esdeveniment comencen tres mesos abans de l'esdeveniment i acaben un mes després del mateix. A la Taula 7.29 s'aprecia la distribució de les accions durant els anys de durada del projecte.

Taula 7.29. Distribució d’actuacions per protocol específic.

Esdeveni ment	2025	2026				2027				2028				2029				2030			
	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
F*uck CNSR SHP																					
Fiestas del Medievo																					
Villena es Música																					
Leyendas del Rock																					
Rabo lagartija																					
HOP																					
Moros y Cristianos																					

Font: Elaboració pròpia

Cada protocol es revisa anualment per actualitzar-lo a les noves condicions detectades pel sistema de seguiment de fluxos de moviment i els tècnics. A continuació, es detallen el conjunt d'accions anuals d'un protocol específic com per exemple l'esdeveniment F*uck CNSR SHP

Taula 7.30. Exemple de temporalitat específica per al protocol de l'esdeveniment F*uck CNSR SHP.

Esdeveniment		Octubre	Novembre	Desembre	Gener	Febrer
F*uck CNSR SHP						
Mesa de concertació						
Identificació de zones						
Aplicar criteris i estratègies						
Redistribució espacial i temporal d’activitats						
Infraestructures temporals i gamificació						
Protocol de seguiment de fluxos de moviment						
Venda anticipada						

Font: Elaboració pròpia

Pel que fa al pressupost aproximat del projecte, es preveu un cost de 1.082.000 €. A la Taula 7.31 es mostra el desglose del cost en la partida pressupostària.

Taula 7.31. Partida pressupostària del pla de gestió sostenible de fluxos turístics.

Categoria	Detall	Especificacions	Cost (€)
Recursos humans	Equip principal	Creació de l'equip per al Pla de gestió sostenible de fluxos turístics. Format per: - Tècnic de planejament - Tècnic en tecnologia y desenvolupament digital - Analista de dades - Tècnic en participació	825.000€
	Personal especialitzat	Contractació temporal de personal per al suport en la preparació i desenvolupament d'esdeveniments. Format per: - Personal de seguretat - Consultor de mobilitat - Consultor de turisme.	
Materials i infraestructura	Sistema de seguiment de fluxos de moviment	Format per: - Sensors i càmeres (compra única) - Programari d'anàlisi - Xarxa de comunicacions (compra única)	159.000€
	Infraestructura temporal	Format per: - Barreres de control d’accés (compra única) - Senyalització direccional (compra única) - Carpes i estructures temporals (compra única) - Mobiliari (compra única) - Renovació del material	
Subtotal			984.000€
Imprevistos (10%)			98.400€
Total			1.082.400€

Font: Elaboració pròpia

Taula 7.32. Projecte 5.3 Ampliació del Pla de Gestió Turística d'Agost

PROPOSTA 2
Projecte 5.3 Ampliació del Pla de Gestió Turística d'Agost
Objectiu
Complementar el Pla de Gestió Turística d'Agost actual integrant accions relacionades amb la formació i sensibilització en la indústria i l'artesanía, promovent la protecció i preservació d'aquests coneixements.
Actuació
Completar els objectius de promoció de la formació entorn de la ceràmica, ampliant les activitats culturals i afavorint la diversificació de l'oferta turística. - Programació d'activitats dirigides al públic familiar els caps de setmana per ampliar l'oferta cultural i turística, orientada cap a un turisme de proximitat.

– Creació de cursos de ceràmica i terrisseria realitzats per experts dirigits a un públic extern al poble, oferint estades temporals que inclourien l'allotjament i promovent el consum i activació econòmica del municipi. – Promoció d'una plataforma digital de formació que pugui ser utilitzada pels estudiants de ceràmica i pels estudiants locals interessats en la temàtica. – Generació de convenis amb la Universitat Miguel Hernández per promoure contractes de pràctiques lligats a la indústria de la ceràmica, podent-se desenvolupar activitats laborals relacionades amb el Turisme, la Comunicació i l'Administració d'Empreses. – Creació de residències artístiques dirigides a estudiants i professors de la Universitat d'Alacant i Escoles d'Art i Disseny per col·laborar en projectes de recerca o disseny de productes, oferint allotjament al poble.
Agents 1. Locals: Artesans i tallers de ceràmica, comunitat local, empreses i negocis locals, associacions culturals i patrimonials. 2. Educatius i acadèmics: Centres educatius locals, escoles de disseny i arts aplicades, Universitat d'Alacant, estudiants i professionals en formació. 3. Institucionals i governamentals: Ajuntament d'Agost, Departament de Turisme, Departament de Cultura, Departament d'Ocupació. 4. Privats: Empreses de turisme, artistes i ceramistes externs, patrocinadors, plataformes de màrqueting digital, hotels, restaurants i bars.
Localització Agost
Temporalitat El projecte es planteja a 2 anys vista, introduint poc a poc les accions a realitzar dins de la remodelació del Pla de Gestió Turística: – 0-6 mesos - Planificació i Preparació: diagnòstic, finançament, aliances i logística (es posen les bases organitzatives, es defineixen recursos, aliances i estratègies). – 7-12 mesos - Llançament i Activitats Pilot: inauguració, activitats pilot i avaluació inicial (introducció d'activitats, avaluació de la recepció i ajust a necessitats). – 13-18 mesos - Diversificació i Consolidació: convenis i esdeveniments majors, diversificació de l'activitat. – 19-24 mesos - Expansió: ampliació de l'oferta i consolidació de la identitat turística.
Desenvolupament del pla: – Durant el curs escolar (de setembre a juny): formacions i sensibilització escolar en dies lectius; activitats per a famílies i nens/es els caps de setmana. – Entre gener i juliol: establiment de convenis de pràctiques principalment entre gener i juliol. – Mesos d'estiu (juny, juliol i agost): estades i cursos d'estiu dedicats al coneixement terrisser
Recursos Econòmics: Pressupost inicial, subvencions i ajudes públiques, ingressos per activitats (el que es genera dels cursos, tallers, estades), ONGs o fundacions - suport de projectes locals i desenvolupament local.

Materials: equipament per a ceràmica (torns, forns, eines i materials), materials educatius (fulls, guies, recursos didàctics, material audiovisual), subvenir o productes locals, infraestructura promocional (cartells, fulls, continguts per a xarxes, web), espais per a tallers i cursos, allotjament per a turistes, centres culturals o sales d'exposicions, punt d'informació turística. Personals: artesans i experts en ceràmica, guies turístics, educadors i monitors, gestors culturals i de projectes, personal administratiu i de suport, estudiants universitaris
Concertació i tramitació La concertació i tramitació d'aquest projecte és responsabilitat de l'Ajuntament d'Agost, en col·laboració amb els agents públics i privats que hi participaran, com la Universitat d'Alacant, els artesans autònoms i les empreses d'artesanía privades. S'establirà una ruta d'acció per a cadascun dels agents implicats en les diferents propostes que conté el projecte.
Avaluació i seguiment 1. Definir indicadors clau de rendiment (KPIs) Econòmics: – Increment dels ingressos. – Increment de vendes. – Percentatge d'ocupació en allotjaments vinculats al projecte. – Retorn de la inversió en subvencions i patrocinis. Socials: – Nombre de participants en tallers, cursos i activitats familiars. – Quantitat de convenis de pràctiques signats amb universitats. – Opinió i satisfacció de la comunitat local. – Impacte en l'ocupabilitat local - generació de nous llocs de treball i millora dels actuals. Culturals i turístics – Increment en el nombre de visitants. – Diversitat de turistes. – Presència en mitjans de comunicació i xarxes socials. – Conservació i promoció de la tradició. Mediambientals – Ús sostenible de recursos. – Impacte ambiental de l'increment del turisme. 2. Sistema de seguiment a) Periodicitat: - Avaluacions trimestrals durant el primer any. - Avaluacions semestrals a partir del segon any. b) Mètodes de recollida de dades: - Enquestes

ii.	Registres interns
iii.	Plataformes digitals
iv.	Informes financers
v.	Indicadors qualitatius

Font: Elaboració pròpia

Desenvolupament Projecte 5.3:

Aquest projecte es proposa ampliar el Pla de Gestió Turística d'Agost, afegint a la seva proposta activitats que promoguin la diversificació i ampliació de l'oferta turística i cultural lligada a la promoció dels coneixements i la història vinculats a la indústria i artesania, enfocades principalment la terrisseria. L'objectiu és, principalment, generar una major diversitat d'activitats que donin valor i promoguin les habilitats alfareres i la influència de la seva història a Agost.

Així, el projecte proposa el desenvolupament d'activitats dirigides a un públic essencialment familiar i plantejades els caps de setmana, com ara teatralitzacions, visionat de pel·lícules, rutes o xerrades. Aquestes activitats diversifiquen l'oferta turística actual i, a més, tenen el potencial de generar turisme de proximitat provinent de localitats properes. D'altra banda, es planteja crear cursos de terrisseria enfocats a persones externes a Agost, desenvolupats a l'estiu. Cada curs tindria una setmana de durada i donaria allotjament al municipi a les persones participants, podent-se desenvolupar diferents edicions en un mateix estiu. Aquests cursos activaran l'activitat econòmica al municipi, fomentant el consum en restauració i oci durant l'estada de l'alumnat.

En acompanyament a aquests cursos, l'ampliació del Pla de Gestió Turística d'Agost proposa la creació d'una plataforma digital de formació, que podria mantenir la formació temporal d'estiu durant tot l'any en línia, o atraure a nou alumnat per a la seva assistència als cursos presencials. A més, aquesta plataforma també seria d'accés lliure per a persones de la localitat que volguessin aprendre sobre terrisseria o compartir els seus coneixements.

D'altra banda, aquesta revisió del Pla de Gestió Turística d'Agost també comprèn l'establiment de vincles amb la Universitat d'Alacant, promovent convenis de pràctiques lligats a la indústria de la terrisseria i la seva promoció, podent ser en carreres com Turisme, Comunicació, Màrqueting i Administració d'Empreses. Finalment, es planteja organitzar residències artístiques dirigides a estudiants, professors i investigadors que busquin formació i creació en torn a la terrisseria, el disseny de productes i la innovació. Aquestes residències també oferirien allotjament al municipi, promovent l'activitat econòmica i el consum per part de les persones participants.

El cronograma d'aquest projecte es planteja a dos anys vista, introduint de manera gradual les accions descrites, intercalades en quatre períodes de 6 mesos. La planificació i preparació inicial es proposa desenvolupar el diagnòstic, elaborar el pressupost i finançament del projecte, connectar amb els agents implicats i establir les aliances necessàries. Un cop passada aquesta planificació, donarà inici el llançament de les primeres activitats pilot, començant amb la generació d'activitats per a un públic familiar i amb l'inici de la promoció dels cursos d'estiu. És important mantenir una avaluació de la recepció d'aquestes primeres proves i ajustar-les a les necessitats evidenciades. A partir del primer any des de l'activació del projecte, començarà la diversificació i consolidació del mateix, començant a organitzar-se els primers cursos d'estiu presencials, posant en marxa la plataforma de formació en línia i establint els convenis de pràctiques amb la Universitat.

Després de 19 mesos, començarà la darrera fase d'expansió i manteniment del projecte, avaluant els resultats obtinguts durant els mesos anteriors i integrant-se en el seu desenvolupament, consolidant l'oferta turística i cultural i protegint els coneixements artesanals i terrissers. Aquesta avaluació es durà a terme seguint uns indicadors clau de rendiment que avaluin variables econòmiques (ingressos, vendes, ocupació en allotjaments...), socials (participació en tallers, alumnes de pràctiques, opinió de persones locals, ocupabilitat local...), turístiques (visitants, presència a xarxes, conservació de tradicions...) i mediambientals (ús sostenible de recursos i impacte mediambiental de les

activitats). Es pretén mesurar aquesta informació de manera periòdica trimestral i semestralment, mitjançant enquestes, registres interns, plataformes digitals, informes financers i indicadors qualitatius.

Taula 7.33. Cronograma del Projecte 5.3

2025				2026												2027							
09	10	11	12	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	01	02	03	04	05	06	07	08

Planificació i preparació
Llançament i activitats pilot
Diversificació i consolidació
Expansió i manteniment

Font: Elaboració pròpia

Per últim, la tramitació i concertació d'aquesta revisió i ampliació del Pla de Gestió Turística d'Agost recauran en el mateix Ajuntament d'Agost, que s'encarregarà de coordinar tots els agents implicats en les diferents propostes per al seu desenvolupament i posada en acció. D'una banda, l'ajuntament s'encarregarà de la gestió cultural d'activitats familiars i infantils els caps de setmana i de la generació de la plataforma de formació en línia. Treballant conjuntament amb els artesans terrissers del municipi i les empreses privades de terrisseria, es desenvoluparan els continguts de la plataforma i els cursos presencials d'estiu; mentre que les residències artístiques i d'investigació, i els convenis de pràctiques requeriran la cooperació de la Universitat d'Alacant..

Taula 7.34. Finançament del projecte

Categoria	Detall	Especificacions	Cost (€)
Planificació i preparació	Diagnòstic i estudis previs	Elaboració d'estudis per conèixer les necessitats a cobrir i els recursos existents.	10.000
	Gestió logística	Planificació i control dels béns i serveis relacionats amb el projecte.	10.000
	Aliances i finançament	Establiment de les aliances entre l'Ajuntament i els diferents organismes implicats.	10.000
Llançament i activitats pilot	Activitats de sensibilització	Desenvolupament de les primeres activitats per sensibilitzar la població	20.000

		sobre el projecte i el coneixement artesà immaterial	
	Esdeveniments culturals inicials	Desenvolupament de les primeres activitats de cap de setmana dirigides al públic infantil i familiar.	10.000
Diversificació i consolidació	Convenis amb la Universitat Miguel Hernández	Establiment de convenis de pràctiques per estudiants.	20.000
	Implementació de noves activitats culturals	Desenvolupament d'activitats culturals dirigides a un públic general i promovent el turisme de proximitat	30.000
Expansió	Residències artístiques	Fons destinat a cobrir qualsevol despesa no prevista durant l'execució del projecte.	40.000
	Plataforma digital d'aprenentatge	Desenvolupament de la plataforma digital d'aprenentatge dirigida a alumnat extern a la localitat.	20.000
	Promoció i màrqueting	Activitats de promoció i màrqueting per donar veu a l'oferta turística i augmentar el públic visitant.	25.000
Recursos materials	Finançament material del projecte	Equipament per a la terrisseria, materials educatius, infraestructura espacial.	20.000
Recursos humans	Contractació de personal implicat	Contractació d'artesans i experts, gestors culturals, educadors i personal administratiu.	90.000
Preu total	305.000€		

Font: Elaboració pròpia

Taula 7.35. Projecte 5.4: Parc Astronòmic d'ús Acadèmic i Recreatiu

PROPOSTA 2
Projecte 5.4: Parc Astronòmic d'ús Acadèmic i Recreatiu
Objectiu: Atraure un turisme especialitzat d'estrelles de baix impacte ambiental que ressalti el valor del municipi.
Actuació: Crear un parc astronòmic en col·laboració amb la Universitat d'Alacant que pugui servir com a infraestructura física d'investigació astronòmica i atracció turística . La infraestructura, a més d'oferir un espai i material per a la visualització del cel, acollirà exposicions i conferències per a diversos segments de la població. Paral·lelament, s'oferiran: tallers i capacitacions al teixit empresarial artesanal i hotelier d'Agost sobre les oportunitats de desenvolupament econòmic que ofereix l'astroturisme, amb l'objectiu de crear una marca col·laborativa local que integri l'oferta turística existent, propiciï un circuit d'innovació empresarial en col·laboració amb l'administració i la Universitat d'Alacant, aconseguint així un turisme especialitzat de baix impacte ambiental
Mesures específiques: – Rehabilitació de l’antiga mina per a la creació del Parc Astronòmic, on actualment s'està duent a terme la ruta. – Instal·lació d'infraestructura per a l'observació astronòmica, exposicions i conferències. Aquestes han de ser versàtils. – Programació de tallers i activitats científiques, turístiques i culturals. – Capacitació al teixit empresarial artesanal i hotelier sobre oportunitats de desenvolupament vinculades a l'astroturisme. – Creació d'una marca local col·laborativa que integri i promociï l'oferta existent a Agost (Desenvolupament d'un clúster d'atracció astroturística) – Adherència a la xarxa de connectivitat entre museus desenvolupada en el projecte 7.4 (pàg.209)
Agents: Ajuntament d'Agost (promotor i facilitador del projecte), Universitat de Villena i Universitat d'Alacant (assessorament tècnic, acadèmic i científic), empresaris locals (sectors artesanal, hotelier i turístic), Starlight Foundation i associacions culturals.
Localització Agost (antiga mina, actualment part d'una ruta turística)
Temporalitat Es preveu tenir finalitzat el projecte de construcció i posada en marxa en un termini aproximat de dos anys, aquest procés es detalla a la Taula 7.36. Cronograma del Projecte 5.4. Després es desenvoluparan les activitats proposades al llarg de tot l'any, especialment quan hi hagi esdeveniments astronòmics importants.
Recursos

Econòmics: Fons europeus Next Generation EU (sostenibilitat i desenvolupament regional); certificació de la Starlight Foundation; ajudes autonòmiques i estatals per al desenvolupament rural i turístic; possibles col·laboracions privades i patrocinis.
Materials: Rehabilitació de l'antiga mina; telescopis, sistemes de projecció i equipament audiovisual; espais d'exposició i residències per a investigadors.
Humans: Personal tècnic (arquitectes, enginyers); guies turístics i monitors; investigadors i experts en astronomia.
El cost de construcció aproximat es calcula entre 1-1,5 milions d'euros
Concertació i tramitació
Es realitzarà un concurs públic per a la construcció de l'edifici, a més es durà a terme convenis amb entitats públiques i privades per al posterior desenvolupament d'activitats.
Avaluació i seguiment
Per a poder tenir un seguiment de l'impacte d'aquesta nova infraestructura, es realitzarà una sèrie d'informes trimestrals d'avançaments i resultats, auditories anuals de l'ús de recursos i compliment d'objectius, i enquestes de satisfacció a turistes i empresaris.
Alguns indicadors clau que s'utilitzaran seran: 1. Número de visitants anuals (turistes, acadèmics, locals). 2. Creació d'ocupació local i suport a empreses vinculades al turisme. 3. Participació en tallers i activitats formatives. 4. Evolució del teixit empresarial turístic (noves ofertes, millores en serveis). 5. Impacte econòmic local: ingressos generats per turisme. 6. Nivell de satisfacció de visitants i actors implicats.
Altres
Aquest nou centre permetrà que es duguin a terme xerrades proposades en altres projectes..

Font: Elaboració pròpia

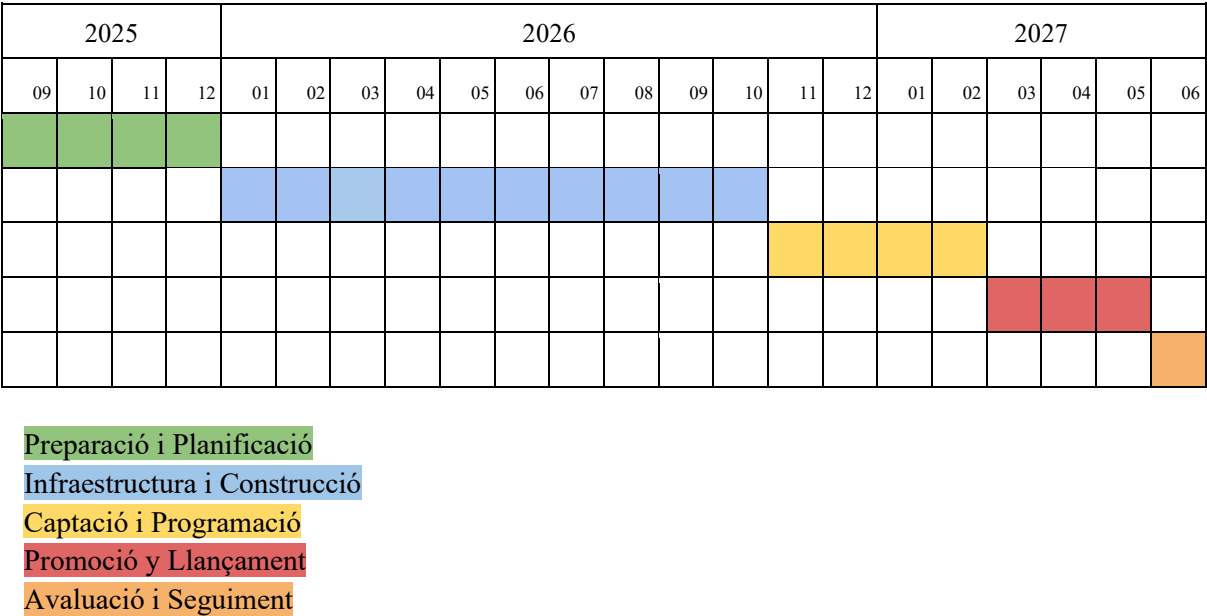
Desenvolupament Projecte 5.4:

Com s'explica a la fitxa, aquest projecte consisteix en la construcció d'un parc astronòmic, el qual es durà a terme en col·laboració amb la Universitat d'Alacant i servirà com a infraestructura per a la investigació a més de ser un nou centre per realitzar conferències i xerrades sobre diversos temes.

El desenvolupament del projecte consta de cinc fases. La primera és la preparació i planificació, en aquesta es realitzaran els estudis tècnics i ambientals pertinents, a més de la gestió dels permisos i llicències, també es durà a terme un concurs públic per a la selecció de l'empresa constructora. La segona fase és la d'infraestructura i construcció, en aquest punt és on es començarà la rehabilitació de l'antiga mina, amb la construcció de l'edifici nou i les rutes adjacents, a més del muntatge de l'equipament astronòmic i tecnològic. La tercera fase consta de la captació i programació, consistirà en la formació de personal tècnic i turístic, també en el desenvolupament de tallers per als empresaris locals, on es parlarà de l'astroturisme i les oportunitats per al territori. Alhora s'iniciarà el disseny de les activitats que es poden dur a terme i les proves pilot d'aquestes. A la quarta fase es farà la promoció i llançament del nou centre, en aquest punt s'iniciarà una campanya de promoció turística, amb la creació d'una marca col·laborativa

local i l'adhesió a fundacions i xarxes culturals, a més d'un esdeveniment inaugural que intentarà coincidir amb algun esdeveniment astronòmic significatiu. L'última fase és la d'avaluació i seguiment, es duran a terme avaluacions trimestrals que constaran d'informes de visitants, informes d'impacte econòmic i informes de satisfacció, també es realitzaran auditories anuals per veure si s'estan arribant als objectius marcats. A més de l'actualització de la programació que es realitza al centre, que podria incloure diversos tallers i activitats segons la demanda.

Taula 7.36. Cronograma del Projecte 5.4

Font: Elaboració pròpia

Aquest nou centre consta d'un gran edifici d'aproximadament 400m², en aquest hi haurà una gran sala principal per a l'observació, a més d'espais adequats per dur a terme xerrades i conferències, també es construirà una zona d'allotjament per als possibles estudiants que vagin a fer les seves investigacions al centre. A l'entorn de l'edifici es crearà una nova ruta d'entre 1 i 2 km que inclourà senyalització amb panells informatius, també es construirà una plataforma pavimentada com a punt d'observació a més d'una zona d'aparcament per als visitants i investigadors. A la zona exterior també es plantarà vegetació autòctona per integrar l'espai a l'entorn ja existent. Aquest centre comptarà amb un gran equipament científic i tecnològic a les seves diverses zones, com poden ser un telescopi principal, cinc telescopis portàtils, microscopis, càmeres CCD, pantalles, projectors, altaveus...

A continuació, a la Taula 7.37 es presenta un pressupost aproximat del cost de dinamització del projecte, on s'inclouen: Tallers i activitats educatives. Esdeveniments especials, Col·laboració i promoció local, Infraestructura per a dinamització, gestió i planificació.

Taula 7.37. Pressupost desglossat del projecte

Categoria	Detalle	Especificaciones	Coste (€)
Talleres y actividades educativas	Talleres con empresarios locales	Diseño y ejecución de talleres temáticos	35.000 €
	Talleres educativos para colegios y turistas	Programas interactivos y actividades astronómicas personalizadas	32.000 €
		Subtotal	67.000 €
Eventos especiales	Noches de observación premium	Equipos adicionales, guías expertos, catering, experiencias exclusivas	60.000 €
	Festivales astronómicos y culturales	Infraestructura, divulgadores reconocidos, espectáculos interactivos	70.000 €
		Subtotal	130.000 €
Colaboración y promoción local	Alianzas con empresarios locales	Consultoría para integrar productos locales y creación de rutas turísticas	35.000 €
	Promoción turística masiva	Campañas nacionales e internacionales, material audiovisual, publicidad digital	40.000 €
		Subtotal	75.000 €
Infraestructura para dinamización	Módulos interactivos avanzados	Instalación de tecnología educativa interactiva	50.000 €
	Renovación y señalización educativa	Actualización de áreas recreativas y señalización en senderos	20.000 €
	Espacio multifuncional al aire libre	Creación de áreas para eventos y actividades al exterior	50.000 €
		Subtotal	120.000 €
Gestión y planificación estratégica	Equipo especializado en dinamización	Contratación de personal para coordinación y ejecución de actividades	150.000 €
	Herramientas de gestión	Software para reservas y planificación de actividades	15.000 €
	Fondo para imprevistos	Reserva para gastos no previstos	50.000 €
		Subtotal	215.000 €
		TOTAL GENERAL	607.000 €

Font: Elaboració pròpia

7.6 TURISME I PATRIMONI INDUSTRIAL

Desenvolupament del Projecte 6.1 : turisme d’indústries vives

Taula 7.38. Projecte 6.1. Projecte d'impuls del turisme d'indústries vives

PROJECTE 6.1: Projecte d'impuls del turisme d'indústries vives
Objectiu
Fomentar i consolidar el turisme de les indústries vives per enfortir la identitat cultural local i promoure un model sostenible que diversifiqui l'economia i el turisme a la regió.
Actuació
Creació d'un equip dins del Pla Turístic Sostenible per teixir una xarxa de cooperació entre indústries vives i administracions, el desenvolupament d'una ruta turística que connecti i ressalti les indústries vives de la zona, així com dotar les indústries d'espais dedicats al visitant
Agents
Administracions locals i autonòmiques, propietaris d'indústries vives, operadors turístics i associacions culturals. Més concretament, les indústries vives amb les que es participaria serien, entre d'altres: - Empresa de confecció de vestits de festes Diliانا (Petrer i Elda) - Timbrats Elda Pells i cuir a Elda (Petrer i Elda) - Coworking Genion COOP (Petrer)
Temporalitat
El desenvolupament del projecte es planteja a mitjà termini, amb una durada estimada d'entre 1 i 4 anys. Per garantir-ne l'èxit, s'implementarà de forma progressiva a través de les següents fases: Fase de planificació (any 1): - Identificació de les indústries vives més representatives. - Elaboració del disseny conceptual de les rutes i definició de les necessitats d'infraestructura. - Concertació amb els agents implicats i establiment dels mitjans per a recursos financers. Fase d'implementació (anys 2 i 3) - Adequació de les instal·lacions de les indústries vives per rebre turistes. - Construcció o millora de senyalització, accessos i punts d'interès a les rutes. - Capacitat de guies i personal de les indústries per atendre el visitant. Fase de promoció (any 4):

- Llançament de campanyes de promoció local, regional i digital per donar a conèixer les rutes. - Integració del projecte a l'oferta turística de la regió, treballant amb agències i plataformes de turisme.
Recursos
Financers: - Aportacions públiques mitjançant subvencions, pressupostos locals o fons europeus. - Participació privada a través de patrocinadors, mecenatge i acords amb inversors. Infraestructura: - Adequació dels espais de les indústries per rebre turistes sense alterar la seva activitat principal. - Instal·lació de senyalització i desenvolupament de materials educatius, com guies, fulletons o aplicacions mòbils. Experts: • Consultors especialitzats en turisme i cultura local que ajudin a dissenyar una oferta atractiva i sostenible.. Pressupost aproximat de 345.000 euros , distribuït en: Fase de Planificació (Any 1): Subtotal de 45.000€ • Identificació d'indústries vives i disseny conceptual de rutes - Contractació de consultors especialitzats: 20.000 € - Reunions i visites de camp per a avaluació: 5.000 € • Definició de necessitats d'infraestructura - Estudi tècnic i logístic: 10.000 € • Concertació amb agents implicats i assegurament de recursos financers - Tallers i reunions amb stakeholders: 8.000 € - Material de presentació i propostes (fulletons, informes): 2.000 € Fase d'Implementació (Anys 2 i 3): Subtotal de 240.000€ • Adequació d'instal·lacions d'indústries vives - Creació o millora d'espais per a visitants: 100.000 € - Instal·lació de zones interactives i exhibicions: 50.000 € • Construcció o millora de senyalització i accessos - Senyalització temàtica a rutes: 20.000 € - Millora d'accessos i punts d'interès: 50.000 € • Capacitació de guies i personal - Formació de personal en atenció turística: 15.000 € - Materials educatius i guies d'usuari: 5.000 € Fase de Promoció (Any 4): Subtotal de 60.000€ • Campanyes de promoció local, regional i digital - Publicitat a xarxes socials, mitjans digitals i locals: 25.000 € - Producció de material promocional (vídeos, fulletons): 15.000 € • Integració a l'oferta turística regional

- Col·laboració amb agències de turisme: 10.000 € - Participació en fires i esdeveniments turístics: 10.000 €
Concertació i tramitació
El projecte requerirà un esforç coordinat per assegurar la seva viabilitat i sostenibilitat a llarg termini: Establiment de convenis: - Formalitzar acords entre les administracions, les indústries vives i altres agents. - Garantir una distribució justa de responsabilitats i beneficis. Coordinació amb institucions turístiques: - Col·laborar amb oficines de turisme i agències regionals per integrar les rutes a l'oferta turística existent. Promoció del projecte: - Realitzar campanyes de difusió a nivell local i digital per atreure tant turistes nacionals com internacionals. - Col·laborar amb influencers i plataformes digitals especialitzades en turisme cultural.
Avaluació i seguiment
Indicadors de participació a les rutes: Seguiment del nombre de visitants i anàlisi del seu perfil demogràfic, socioeconòmic i del tipus de turista de procedència. Anàlisi de l'impacte econòmic a les indústries implicades: Avaluació dels ingressos generats i l'efecte sobre l'ocupació i l'economia local. Satisfacció del visitant: Implementació de qüestionaris post-visita per avaluar el nivell de satisfacció, identificar punts forts i àrees de millora en les rutes i activitats ofertes. Revisió periòdica anual de la qualitat de l'experiència turística: Revisió anual basada en enquestes i opinions dels visitants per identificar millores necessàries.

Font: Elaboració pròpia

Desenvolupament del Projecte 6.2 : turisme industrial

Taula 7.39. Projecte 6.2. Projecte d’impuls del turisme industrial dins del pla estratègic del grup 3

PROJECTE 6.2: Projecte d'impuls del turisme industrial dins del pla estratègic del grup 3
Objectiu
Enfortir les infraestructures de fàbriques, tallers i altres espais industrials per reconvertir-los en escenaris de turisme industrial, constituint espais de divulgació sobre la memòria històrica dels treballadors i destacant el seu paper en el passat i present de la història i la cultura de la regió.

Rehabilitar edificis industrials de gran valor patrimonial a Villena per convertir-los en espais dedicats al turisme industrial, promovent la conservació del patrimoni històric i fomentant la dinamització econòmica, cultural i turística de la localitat
Actuació
1. Identificació i avaluació dels edificis industrials d'interès patrimonial. Realització d'estudis tècnics per determinar l'estat estructural dels immobles i la seva viabilitat per al turisme. 2. Rehabilitació i adaptació: Restaurar façanes, estructures i elements arquitectònics significatius dels edificis seleccionats. Adaptar els espais per complir amb normatives d’accessibilitat i seguretat, incorporant tecnologies sostenibles. 3. Disseny d’espais turístics: Creació de museus i centres d’interpretació vinculats a la història industrial de Villena, com el Fondilló i la vitivinicultura. Incorporació d'àrees per a activitats culturals i educatives, com tallers i xerrades. 4. Integració d'exposicions sobre la memòria històrica dels treballadors: Disseny i muntatge d'exposicions que narrin la memòria històrica dels treballadors, amb èmfasi en la seva contribució al desenvolupament industrial, social i cultural de la regió. 5. Desenvolupament de rutes turístiques: Creació de rutes que connectin els espais reconvertits, ressaltant el seu valor històric i cultural mitjançant visites guiades i senyalització informativa. 6. Foment de la col·laboració amb associacions, col·lectius i empreses locals per garantir que els espais i rutes s'integrin en l'oferta turística regional.
Agents
Administracions locals i autonòmiques, associacions de patrimoni industrial i cultural, empreses locals vinculades al sector turístic i industrial
Temporalitat
• Fase 1 (curt termini): 6 mesos a 1 any per a la identificació d'espais potencials, inventari d'edificis industrials i planificació estratègica amb estudis tècnics i captació de fons. • Fase 2 (mitjà termini): Any 2 i 3 per a l’execució d’obres de rehabilitació dels edificis prioritzats, així com el disseny d'exposicions i activitats turístiques. Al quart any es planteja la inauguració dels espais restaurats, el llançament de campanyes de promoció i les primeres avaluacions del projecte. • Fase 3 (llarg termini): Anys 5 a 7 per a l’expansió del projecte amb la incorporació de nous edificis i la consolidació de rutes turístiques i esdeveniments culturals regularment.
Recursos
1. Financers: Ajudes autonòmiques i estatals, aportacions de patrocinadors i col·laboradors privats. 2. Humans: Arquitectes, historiadors, guies turístics. 3. Materials: Equipament per a la rehabilitació estructural i decorativa, tecnologia interactiva per a les exposicions i museografia.

Pressupost aproximat de 5.000.000 € al llarg de 7 anys, distribuït en: Inventari i estudis tècnics: 125.000 € - Inventari d’edificis industrials d’interès patrimonial: 50.000 € - Estudis tècnics de viabilitat estructural i turística: 75.000 € Rehabilitació i adaptació d’edificis: 3.300.000 € - Obres de restauració estructural i conservació arquitectònica: 2.000.000 € - Instal·lació de serveis bàsics (electricitat, aigua, accessibilitat): 500.000 € - Adaptació museogràfica i instal·lació de tecnologia interactiva: 800.000 € Disseny i desenvolupament de continguts turístics: 550.000 € - Disseny d’exposicions permanents i itinerants: 300.000 € - Creació de rutes temàtiques (senyalització, transport especialitzat): 150.000 € - Producció de material promocional (digital i imprès): 100.000 € Promoció i comunicació: 250.000 € - Campanyes de promoció turística local, nacional i internacional: 200.000 € - Esdeveniments d'inauguració i difusió inicial: 50.000 € Gestió i avaluació del projecte: 175.000 € - Gestió del projecte durant el període d'implementació: 100.000 € - Avaluació i seguiment al llarg dels 7 anys: 75.000 € Imprevistos o ajustaments: 10% adicional.
Concertació i tramitació
Coordinació amb ajuntaments, associacions i entitats locals. Establiment d'aliances públic-privades per garantir la sostenibilitat del projecte. Sol·licitud de permisos d'obra i rehabilitació. Gestió de subvencions i tràmits administratius requerits.
Avaluació i seguiment
Indicadors d’èxit: • Nombre d’edificis rehabilitats. • Increment del flux turístic a Villena. • Impacte econòmic en el comerç local. • Nivell de satisfacció dels visitants i participants en activitats. Metodologia de seguiment:

• Informes periòdics sobre els avenços en les obres i l'operació turística. • Enquestes a turistes i agents locals per valorar l'efectivitat del projecte. • Auditories externes per avaluar la sostenibilitat econòmica i ambiental.
Resultats esperats: • Conservació i posada en valor del patrimoni industrial de Villena. • Diversificació de l'oferta turística de la regió. • Major integració de la comunitat local en el desenvolupament turístic. • Increment del reconeixement nacional i internacional de Villena com a destinació turística cultural.

Font: Elaboració pròpia

Desenvolupament del Projecte 6.3: Turisme MICE

Taula 7.40. Projecte 6.3. Projecte d'impuls del turisme MICE

PROJECTE 6.3: Projecte d'impuls del turisme MICE
Objectiu
Posicionar el territori en l'àmbit MICE com una destinació innovadora i sostenible, destacant el valor del patrimoni local com a element diferenciador, adequant espais per a albergar aquestes activitats i promocionant-los.
Actuació
Passos previs: Identificar amb precisió els serveis, equipaments i infraestructures disponibles al territori per a albergar una activitat MICE. Delimitar els àmbits d'actuació a partir de la cerca de llocs estratègics que compleixin amb els requisits bàsics per a ubicar aquesta tipologia de turisme Mesures: Es proposen actuacions en dos àmbits: el primer correspon a l'adequació d'espais únics del territori analitzat per a realitzar turisme MICE, i el segon està relacionat amb una col·laboració públic-privada per a la promoció del MICE a través de campanyes de màrqueting, un cop els espais, serveis i equipaments estiguin adequats. Adequació d'espais únics. Té l'objectiu de condicionar espais amb valor patrimonial per a acollir grans masses de gent. Aquests espais seran: • Bodegues Francisco Gómez, a la finca de La Serrata (Villena) • Genion Lab, espai de coworking (Petrer) • Infraestructura dedicada al turisme astronòmic (Agost)

Les actuacions d’adequació que es faran en aquests espais seran: - Finca La Serrata: Incorporació d’infraestructura tecnològica i àrees de networking. - Genion Lab: Proporcionar un estacionament ampli i àrees de networking. - Espai a Agost: Incorporació d’infraestructura tecnològica, accessibilitat, espais amplis i flexibles. Col·laboració pública-privada per al desenvolupament de campanyes de màrqueting. Té l'objectiu de promocionar una imatge de marca distintiva que destaquí el territori com una destinació sostenible, innovadora i singular, aprofitant els seus espais únics i el seu entorn rural per a atreure esdeveniments MICE diferenciats i de gran valor afegit. Les actuacions que es duren a terme per al desenvolupament d’una campanya de màrqueting seran: Creació d’una marca de Turisme MICE per al Valls del Vinalopó: Desenvolupar una identitat visual i un eslògan que representi el Valls del Vinalopó com una destinació MICE competitiva, enfortint i donant a conèixer la imatge de la regió. Desenvolupament d’una Plataforma Digital Especialitzada: Creació d’una pàgina web i una aplicació mòbil amb informació sobre espais per a esdeveniments, serveis de càterin, etc. Campanyes de publicitat digital i xarxes socials: Llançar una campanya en xarxes socials, cercadors i portals turístics. Aquesta campanya posarà en relleu el patrimoni històric i cultural, l’enogastronomia i els espais únics per a un major abast i visibilitat d’aquesta regió com a destinació MICE. Aliança amb associacions i xarxes professionals: Unir-se a associacions que donin visibilitat a l’oferta de turisme MICE a Espanya per augmentar el posicionament de la destinació. Impuls d’ofertes d’experiències complementàries: Dins de la pàgina web, promocionar experiències complementàries al MICE, com rutes del vi, visites a castells, entre d’altres, per a diferenciar-se i oferir un valor afegit als assistents als esdeveniments.
Agents
Agents públics institucionals: Administracions locals (Villena, Petrer i Agost) i Mancomunitat de Municipis de l’Alt i el Vinalopó Mitjà. Sector privat: Empreses locals de comunicació, disseny gràfic i turístiques, agències de màrqueting digital, Bodegues Francisco Gómez i Genion Lab.
Temporalitat
Termini màxim aproximat de 18 mesos per a les actuacions d’adequació dels espais. Termini màxim d’1 any per a les actuacions de desenvolupament de la campanya de màrqueting.
Recursos
Pressupost total aproximat de les actuacions d’adequació d’espais: 100.000 euros. Finca la Serreta (Villena): 23.000€

Infraestructura tecnològica - Sistema d’internet Wi-Fi d’alta velocitat a tot l’espai: 2.500€ - Projectors i pantalles: 8.000€ - Sistema de so: 4.000€ Àrees de Networking - Mobiliari para àrees de Networking: 6.000€ - Il·luminació decorativa: 2.500€ Genion Lab (Petrer): 19.000€ Estacionament ampli - Pavimentació de l'estacionament (400 m²): 8.000€ - Senyalització i control d’accés: 3.000€ - Il·luminació de l’estacionament: 4.000€ Àrees de Networking - Mobiliari de Networking: 4.000€ Espai a Agost: 32.000€ Infraestructura tecnològica - Sistema d’internet i cablejat d’alta velocitat: 6.000€ - Equip audiovisual: 8.000€ Accessibilitat - Adaptacions d’accessibilitat: 8.000€ Espais amplis i flexibles - Mobiliari flexible: 10.000€ A aquest pressupost se li ha de sumar 17.000€ de disseny, permisos i llicències, i 9.000€ de contingències. Pressupost total aproximat de les actuacions de la campanya de màrqueting: 70.000 euros. Creació d’identitat de marca: - Disseny de logotip i eslògan: 3.000€ - Guia d’estil: 2.000€ Desenvolupament de Plataforma Digital - Disseny i desenvolupament de lloc web: 11.000€ - Creació d’aplicació mòbil: 8.000€ Producció de contingut audiovisual: - Vídeo promocional (3-5 minuts): 7.000€ - Fotografia professional d’espais: 4.000€

Campanyes publicitàries digitals - Publicitat en xarxes socials: 8.000€ per 6 mesos - Campanyes de Google Ads: 10.000€ per 6 mesos Materials promocionals - Fulletons, catàlegs i marxandatge: 5.000€ Costos generals i contingències - Gestió del projecte i equip: 8.000€ - Contingències: 4.000€
Concertació i tramitació
Òrgan promotor: Mancomunitat de Municipis de l'Alt i el Vinalopó Mitjà Implementació a través dels diferents ajuntaments
Avaluació i seguiment
Els mateixos ajuntaments, la Mancomunitat i, després del seu establiment, la marca de turisme MICE del Valls del Vinalopó a partir dels següents indicadors: - Nombre d'esdeveniments MICE organitzats als espais adequats. - Participació d'empreses i assistents en esdeveniments promoguts. - Ingressos generats pels serveis turístics associats (hotels, transport, gastronomia). - Satisfacció dels participants avaluada mitjançant enquestes. També es duran a terme els següents mètodes de seguiment: - Enquestes de satisfacció als visitants. - Reunions periòdiques d'avaluació entre representants dels ajuntaments, la Mancomunitat i empreses privades per analitzar els avenços. - Auditories i visites a les instal·lacions.

Font: Elaboració pròpia

7.7 TURISME I PATRIMONI CULTURAL TANGIBLE

Les següents propostes, basades en els criteris, actuen com a guia per desenvolupar diversos projectes específics que aborden el turisme i el patrimoni cultural tangible.

La primera proposta, i els corresponents projectes, responen als centres històrics i la morfologia urbana, per donar resposta a la degradació i despoblació, alhora que es potencien els allotjaments turístics de manera coherent.

Mentrestant, la segona proposta i els seus dos projectes estan relacionats tant amb la temàtica d’edificis i monuments singulars com amb la de castells i fortaleses, ja que es tracta de conjunts patrimonials on l’accés i el seu ús tenen condicionants limitadors i, de vegades, excloents per a les persones.

La darrera proposta, i el projecte pertinent, uneix les temàtiques de museus i equipaments culturals amb la del turisme de memòria històrica, ja que comparteixen diverses característiques. Així doncs, se centra a visualitzar i divulgar el coneixement de la història de la regió mitjançant una correcta gestió dels museus.

Taula 7.41. Propostes i projectes per al turisme i patrimoni cultural tangible.

TEMA	PROPOSTA	PROJECTE
Centres històrics i morfologia urbana	1- Rehabilitar els centres històrics per evitar la segregació urbana i habilitar baixos comercials.	7.1. Pla de rehabilitació integral dels centres històrics de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà.
		7.2. Pla Especial Urbanístic de d'Allotjaments Turístics de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà.
Edificis i monuments singulars	2- Facilitar l'accés i ús als equipaments culturals, tant a la població local com forana, sense discriminar per renda, tipus de família o discapacitat, a través de la governança i processos participatius.	7.3. Catàleg patrimonial dels elements arquitectònics i dels béns culturals tangibles de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà.
Castells i fortaleses		7.4. Pla d'Usos d'Equipaments Culturals..
Museus i centres culturals	3- Fomentar el coneixement de la pròpia història, especialment aquella invisibilitzada, mitjançant la cooperació entre els diferents equipaments culturals on cadascun expliqui una part de la història.	7.5. Pla de gestió integrada dels museus per facilitar el coneixement de la pròpia història amb una visió crítica del passat.
Turisme de memòria històrica		

Font: Elaboració pròpia.

Proposta 1

En un escenari urbà caracteritzat per la segregació i la pèrdua de vitalitat dels centres històrics, s'han d'adoptar mesures que fomentin la seva regeneració i cohesió social. La primera proposta aquí plantejada pretén impulsar la rehabilitació dels centres històrics, recuperant baixos comercials desocupats i afavorint la rehabilitació d'edificis, amb la finalitat de garantir la diversitat d'usos. Per aquesta raó, es plantegen dos projectes: per un costat, el Pla de rehabilitació integral dels centres històrics de l'Alto i Vinalopó Mitjà es proposa com una estratègia per revitalitzar

aquests espais urbans, promovent la seva integració en la dinàmica contemporània sense sacrificar els seus valors patrimonials. I, per altra banda, el Pla Especial Urbanístic dels Allotjaments Turístics de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà busca equilibrar el desenvolupament de l'allotjament turístic, afavorint un model que no comprometi l'autenticitat d'aquests espais i que respecti el teixit social i cultural propi de la regió.

Projecte 7.1. Pla de rehabilitació integral dels centres històrics de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà.

Taula 7.42. Projecte 7.1. Pla de rehabilitació integral dels centres històrics de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà.

Proposta 1	Rehabilitar els centres històrics per evitar la segregació urbana i habilitant baixos comercials.
Projecte 7.1.	Pla de rehabilitació integral dels centres històrics de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà.
Objectiu	Rehabilitar edificis i habitatges per millorar la seva habitabilitat. Recuperar els espais públics degradats. Promoure l'activitat econòmica local i el comerç de proximitat. Fomentar la formació i la inserció laboral de les persones desocupades. Reduir les desigualtats en els diferents centres històrics. Fomentar l'organització de la ciutadania.
Actuació	Pla elaborat per la Mancomunitat de la regió del Vinalopó i desenvolupat per l'administració local. Més endavant, després de la fitxa del projecte, s’exposa en detall l’actuació.
Agents	Generalitat de la Comunitat Valenciana Diputació d'Alacant Mancomunitat de la regió del Vinalopó Ajuntaments
Localització	Elda, Petrer, Villena. Posteriorment a Agost.
Temporalitat	1 any de preparació i 4-6 anys d'execució
Recursos	Equip tècnic, pressupost econòmic per part dels ajuntaments i subvencions públiques a diferents escales. A continuació, s’especifiquen els requeriments.
Concertació i tramitació	A continuació, s’explicarà el mecanisme de licitació que genera la Mancomunitat per als ajuntaments, i la Llei de Barris autonòmica que impulsa la Generalitat de la Comunitat Valenciana.
Avaluació i seguiment	La Mancomunitat, com a òrgan impulsor del pla i que disposa de recursos tant humans com econòmics, crearà una comissió d’avaluació i seguiment integrada amb els municipis. D’aquesta manera, es farà una avaluació mitjançant informes i, al final de l’any, es realitzarà una avaluació de contingut, mitjançant indicadors prèviament definits dins del pla.

Font: Elaboració pròpia.

La proposta d’aquest pla es basa en el programa del Pla de Barris creat per la Generalitat de Catalunya i actualment impulsat per l’Ajuntament de Barcelona.

Així doncs, l’actuació consta de tres accions. En primer lloc, l’elaboració del pla per part de la Mancomunitat de la Regió del Vinalopó, ja que és un òrgan públic que engloba els diferents municipis afectats. Aquest pla, en ser el

primer d’aquestes característiques a la regió, només té quatre àmbits d’actuació per abordar les necessitats actuals, transversals i compartides pels tres municipis escollits, que són els següents:

- Drets socials, equitat de gènere i acció comunitària.
- Habitatge.
- Ocupació, formació i impuls econòmic.
- Espai públic i accessibilitat als equipaments..

La segona acció compromet específicament cada municipi, sota el paraigua de la Mancomunitat, a desenvolupar en detall les propostes necessàries adaptant-les a la seva realitat local, mantenint la coherència tant amb els Plans Generals d’Ordenació Urbana com amb el Pla Especial Urbanístic d’Allotjaments d’Ús Turístic del Vinalopó Mitjà i l’Alt Vinalopó.

La tercera acció busca que l’elaboració del pla promogui la creació d’una futura Llei de Barris per part de la Generalitat de la Comunitat Valenciana, en la qual s’empari aquest pla. Aquesta llei, a més, hauria de contemplar altres àmbits com l’educació, la sanitat i l’emergència climàtica.

Pel que fa als recursos, cal un equip tècnic dins de l’àrea de patrimoni i polítiques urbanes de la Mancomunitat que elabori, tramiti i faci el seguiment del pla, mentre que a escala municipal hi ha d’haver tècnics encarregats d’executar-lo.

D’altra banda, per estipular el cost econòmic cal tenir en compte el nombre d’habitatges, la població i la superfície dels centres històrics. Per aquesta raó, es pren com a exemple el cas del pla integral de rehabilitació del centre històric de Figueres, que va tenir un pressupost de 20 milions d’euros. Així mateix, és imprescindible que els ajuntaments aportin recursos econòmics per garantir un procés segur i comprometre’s en l’execució del pla.

A més, cal considerar subvencions públiques d’escala local, provincial i autonòmica, així com fons europeus com els Next Generation.

Pel que fa a la concertació i tramitació per a l’elaboració del catàleg, en primer lloc, la Generalitat Valenciana ha d’estar disposada a crear la Llei de Barris per proporcionar el marc legal del pla i facilitar-ne l’execució.

En segon lloc, el programa es crea abans que la llei i, per tant, la Mancomunitat és l’òrgan que el convoca. No obstant això, és l’administració local qui ha de demostrar voluntat política per involucrar-se en el projecte mitjançant un mecanisme de licitació per a la tramitació i implementació del pla.

Finalment, per facilitar als ajuntaments l’execució del pla, la Mancomunitat proposa un programa d’ajudes econòmiques per als municipis, de manera que puguin optar a recursos via Next Generation, entre altres..

Projecte 7.2. Pla Especial Urbanístic de l'Allotjament Turístic de l’Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà.

Taula 7.43. Projecte 7.2. Pla Especial Urbanístic de l'Allotjament Turístic de l’Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà.

Proposta 1	Rehabilitar els centres històrics per evitar la segregació urbana i habilitant baixos comercials.
Projecte 7.2.	Pla Especial Urbanístic de l'Allotjament Turístic de l’Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà.
Objectiu	1. Augmentar la capacitat d’acollida dels municipis. 2. Garantir un bon ús de l’allotjament turístic. 3. Zonificar cada municipi en dues zones: centre històric i la resta del municipi.

	4. Prioritzar un turisme sostenible que no desplaci els veïns ni degradi l’entorn urbà.
Actuació	Pla elaborat per la Mancomunitat de la Regió del Vinalopó, que posteriorment es materialitzarà a escala local mitjançant els ajuntaments. A continuació, s’exposa l’actuació completa.
Agents	• Generalitat Valenciana • Diputació d’Alacant • Mancomunitat de la Regió del Vinalopó • Ajuntaments d’Elda, Petrer, Villena i Agost • Agents privats i propietaris particulars
Localització	Elda, Petrer, Villena i més endavant, Agost.
Temporalitat	Una primera etapa de 3 anys per a preparació i consolidació, i una segona etapa de 3 anys per a la revisió i expansió en municipis menors.
Recursos	Equip tècnic i pressupost econòmic dels ajuntaments amb diferents línies de subvencions d’escales locals i/o superiors.
Concertació i tramitació	La Mancomunitat elaboraria i aprovaria el Pla de manera interna per tal de promocionar-lo als ajuntaments. Aquests tenen les competències per tramitar el Pla Especial Urbanístic de l’Allotjament Turístic de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, i posteriorment executar aquest Pla a escala municipal seguint les directrius acordades per la Mancomunitat.
Avaluació i seguiment	Seguiment i avaluació mitjançant informes anuals de la Mancomunitat, amb una revisió i modificacions pertinents als 3 primers anys d’implementació.

Font: Elaboració pròpia

L’impuls del projecte del Pla Especial Urbanístic dels Allotjaments Turístics de l'Alto Vinalopó i el Vinalopó Mitjà parteix de la idea del mateix pla que es desenvolupa a la ciutat de Barcelona, però amb diferents objectius, ja que són regions amb diferents necessitats.

La implementació del pla requereix 4 àmbits d'actuació:

- Zonificació dels municipis.
- Rehabilitació d'edificis per a allotjaments turístics.
- Quantificació i monitorització.
- Regular els diferents tipus d'allotjament.

En primer lloc, caldrà dividir cada municipi en dues zones: una que correspondria amb el centre històric i l'altra que seria la resta de la trama urbana, per tal de poder diferenciar dues zones d'actuació diferents. Després de la zonificació, seria necessari fer un inventari i una selecció dels edificis on es podria i hauria de fer una rehabilitació o potenciar com a allotjament turístic, per crear petites centralitats dins de la zona d'actuació. L'inventari també serviria per identificar i protegir els edificis arquitectònics que es catalogaran en el posterior Catàleg Patrimonial dels Elements Arquitectònics i dels Béns Culturals Tangibles de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.

En segon lloc, es fomentaria, a través de subvencions, deduccions fiscals o altres mesures pertinents de competència municipal, la rehabilitació d'aquells edificis i àrees prèviament seleccionades com a potencials per a un allotjament turístic. La rehabilitació ha de ser coherent amb la capacitat òptima a partir de la selecció prèvia de cada nucli d'actuació. No tots els tipus d'allotjament ni tots els allotjaments tindran la mateixa capacitat de càrrega.

En tercer lloc, es desenvoluparien i s'executarien un mínim de quatre indicadors que quantifiquin el nombre de places i l'ocupació al llarg de l'any; que identifiquin l'estada mitjana; l'impacte econòmic mitjà per turista; i finalment que s'identifiquin els allotjaments regularitzats per poder fer una oferta conjunta i evitar les formes irregulars d'allotjament o llar d'ús turístic. Aquests indicadors es poden derivar de l'Observatori Comarcal de Turisme Sostenible de la Mancomunitat de la Regió del Vinalopó.

Finalment, a partir dels indicadors i de les inspeccions realitzades als allotjaments turístics, s'haurà de regular i optimitzar l'oferta. Seguint la clàssica classificació d'allotjaments turístics, es posaran en valor i es promocionaran, en col·laboració entre la Mancomunitat, els Ajuntaments i el sector privat.

La temporalitat del pla s'allargarà uns 6 anys aproximadament. Els primers tres anys es definiran les zonificacions als municipis d'Elda, Petrer i Villena. L'actuació es consolidaria als tres municipis amb la regulació i rehabilitació. Encara que la rehabilitació d'alguns edificis es pugui contemplar també per al Pla de Rehabilitació Integral dels Centres Històrics de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. A la segona etapa es faria una revisió per consolidar el pla i s'ampliaria cap a Agost, un municipi de menor grandària, adaptant el pla a les seves necessitats.

Els recursos necessaris són un equip tècnic que redacti el pla, incloent la zonificació i l'inventari, identificant les àrees potencials per a ser petites centralitats o simplement zones potencials de rehabilitació i/o execució d'altres mesures del pla. Aquest procés pot tenir un cost d'uns 100.000 euros sense incloure les rehabilitacions d'edificis, que en part s'inclourien al Pla de Rehabilitació Integral dels Centres Històrics de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.

La Mancomunitat, en col·laboració amb els ajuntaments, faria els seguiments i les avaluacions, presentant informes anuals. Després dels tres primers anys es faria una revisió i modificació pertinent a partir dels informes i el seguiment, i posteriorment es faria una adaptació i modificació periòdica del pla cada 5 anys.

Proposta 2

La segona proposta vol facilitar l'accés i l'ús dels equipaments culturals a tota la població. Un dels objectius principals és promoure l'accessibilitat física i socioeconòmica als diferents equipaments. Per això es plantegen dos projectes. En primer lloc, és necessari crear un catàleg patrimonial dels diferents elements arquitectònics i dels béns culturals tangibles per definir les seves característiques, estat i usos. En segon lloc, es planteja un Pla d'Usos dels equipaments culturals per poder dotar aquests d'altres usos més polivalents i, per tant, més propers a les necessitats, demandes i inquietuds socials i culturals de la població.

Projecte 7.3. Catàleg patrimonial dels elements arquitectònics i dels béns culturals tangibles de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.

Taula 7.44. Projecte 7.3. Catàleg patrimonial dels elements arquitectònics i dels béns culturals tangibles de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.

Proposta 2	Facilitar l'accés i ús dels equipaments culturals, tant a la població local com forana, sense discriminar per renda, tipus de família o discapacitat, a través de la governança i processos participatius.
Projecte 7.3	Catàleg patrimonial dels elements arquitectònics i dels béns culturals tangibles de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.
Objectiu	1. Inventariar tots els elements arquitectònics i béns culturals tangibles existents independentment del seu estat.

	2. Desenvolupar itineraris temàtics basats en diferents segments de turistes a partir de l'inventari. 3. Promoure accions de restauració i manteniment dels béns més vulnerables o deteriorats perquè segueixin sent existents i visitables. 4. Establir categories de protecció legal d'escala local i nacional com a mecanisme de conservació dels elements i béns tangibles. 5. Involucrar la comunitat local perquè decideixi com vol que sigui el gaudi i l'ús cultural i social del patrimoni tangible. 6. Promoure el coneixement del patrimoni cultural de la regió entre la població local i els turistes nacionals.
Actuació	A continuació, sota la fitxa es desenvolupen els diferents requeriments per a l'elaboració del catàleg patrimonial.
Agents	- Generalitat de la Comunitat Valenciana. - Universitat d'Alacant. - Mancomunitat de la regió del Vinalopó. - Observatori Comarcal de Turisme Sostenible. - Ajuntaments d'Elda, Petrer, Villena i Agost. - Població local dels municipis implicats.
Localització	Elda, Petrer, Villena i Agost. Més endavant s'implicaran la resta de municipis de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.
Temporalitat	2 anys.
Recursos	L'elaboració del catàleg es basa en recursos de tipus humà, econòmic, financer i tecnològic, que es detallen posteriorment fora del quadre.
Concertació i tramitació	La coordinació entre els diferents agents implicats en el catàleg i la gestió de cadascun d'ells es desenvoluparan seguidament.
Avaluació i seguiment	La Mancomunitat, al ser l'òrgan que impulsa el catàleg i crea una àrea composta per un recurs humà, serà qui realitzi una avaluació i seguiment de les sol·licituds de protecció i de l'actualització del visor de manera anual.

Font: Elaboració pròpia

L'actuació per a l'elaboració del catàleg patrimonial consta de diferents requisits. En primer lloc, la creació de l'àrea de patrimoni i polítiques urbanes dins de la Mancomunitat de la regió del Vinalopó, perquè s'encarregui de la promoció i elaboració del catàleg, a més de l'obtenció de fons de finançament per a la seva creació. Tot i així, com que els catàlegs són municipals i per garantir que sigui un procés que compleixi amb les garanties, l'administració local és la que ha de tramitar-los i gestionar-los.

Una altra funció que realitza la Mancomunitat és la creació d'un geoportal de patrimoni cultural amb un visor on es recullen tots els registres de manera visual i es derivin a la Fitxa tècnica. A més, aquest ha de ser obert perquè la població local, com els turistes, puguin participar en la identificació del patrimoni, sent un mapa col·laboratiu i constantment actualitzat mitjançant la ciència ciutadana.

En segon lloc, és necessària la participació de la Universitat d'Alacant per realitzar una investigació òptima i treball de camp per fer l'inventari, però també pel que fa a la divulgació del coneixement mitjançant conferències. A més, aquesta col·laboració és necessària al tenir seu en aquests municipis. Així doncs, identificar el patrimoni permet

sol·licitar categories de protecció legal i finançament a la Generalitat de la Comunitat Valenciana per dur a terme accions de restauració.

Un cop creat l'inventari i el visor, la Mancomunitat té l'oportunitat de crear diferents itineraris històrics i culturals originals i únics, encarregant-los a través de l'Observatori Comarcal de Turisme Sostenible, per desenvolupar el turisme cultural desestacionalitzat, tenint en compte des del principi més d'un perfil de turista.

Finalment, els ajuntaments han d'implicar la població local mitjançant processos participatius on expressin quines activitats volen realitzar en aquest tipus de patrimoni, sense ser estrictament un entorn exclusiu per al turisme.

Pel que fa als recursos necessaris per a l'elaboració del catàleg, són de diferents tipus. En el cas de tipus humà, és necessari un equip multidisciplinari, especialment de historiadors, arquitectes, arqueòlegs, geògrafs, antropòlegs i gestors culturals. La part econòmica té un cost aproximat de 120.000€ amb IVA inclòs, basant-nos en licitacions de municipis amb una grandària similar. Tot i així, són necessàries fonts de finançament com subvencions públiques d'escala provincial i autonòmica, però també fons europeus com els LEADER i els Next Generation. Finalment, la tecnologia és indispensable, concretament els Sistemes d'Informació Geogràfica, així com tècniques de fotogrametria, a més de l'inventari en format base de dades per crear el visor.

Respecte a la concertació i tramitació per a l'elaboració del catàleg, en primer lloc es crea l'àrea de patrimoni i polítiques urbanes perquè l'administració local cedeixi les seves competències a la Mancomunitat i així poder promocionar i elaborar el catàleg amb garanties.

D'altra banda, la Mancomunitat necessita elaborar el catàleg amb el concurs de la Universitat d'Alacant. I posteriorment crea itineraris temàtics amb la col·laboració de l'Observatori Comarcal de Turisme Sostenible.

Pel que fa a tramitar la protecció del patrimoni, són els ajuntaments els que estableixen el nivell de protecció dels béns d'interès local, especialment els elements arquitectònics. En el cas dels béns amb més rellevància i valor cultural, l'administració local pot sol·licitar decretar una categoria de protecció elevada a la Generalitat de la Comunitat Valenciana

Projecte 7.4. Pla d'Usos d'Equipaments Culturals.

Taula 7.45. Projecte 7.4. Pla d'Usos d'Equipaments Culturals.

Proposta 2	Facilitar l'accés i l'ús tant a la població local com forana, sense discriminar per renda, tipus de família o discapacitat, a través de la governança i processos participatius.
Projecte 7.4.	Pla d'Usos d'Equipaments Culturals.
Objectiu	1. Garantir l'accés equitatiu als equipaments culturals per a tota la població. 2. Potenciar la participació i col·laboració de la ciutadania i les associacions en la dinamització dels equipaments. 3. Fomentar la cohesió social a partir dels equipaments culturals. 4. Promoure la creativitat i la innovació en les activitats de les associacions i la ciutadania. 5. Impulsar el desenvolupament de les noves tecnologies en l'oferta dels equipaments culturals. 6. Promocionar un turisme sostenible a través de la cultura.
Actuació	El Pla d'Usos dels Equipaments Culturals s'articularà a través de la Mancomunitat de la regió de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. Seguit del quadre es detalla l'actuació.

Agents	Generalitat Valenciana. Diputació d'Alacant. Mancomunitat de la Regió del Vinalopó. Ajuntaments. Associacions, Població civil.
Localització	El projecte es desenvoluparia als municipis d'Elda, Petrer, Villena i Agost, podent després ampliar el pla a altres municipis de la Regió de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.
Temporalitat	6 mesos de preparació.
Recursos	Equip tècnic, com a mínim la contractació d'una persona que dinamitzaria i organitzaria els projectes i associacions, i pressupost econòmic dels ajuntaments amb subvencions d'òrgans administratius superiors.
Concertació i tramitació	La Mancomunitat de la Regió del Vinalopó s'encarregaria de l'elaboració en col·laboració amb els Ajuntaments. Un cop aprovat el Pla, la Mancomunitat el tramitarà, quedant a la seva disposició l'aplicació, el seguiment i l'avaluació d'aquest.
Avaluació i seguiment	L'avaluació hauria de ser biennal per deixar un marge temporal per a l'elaboració de projectes, però el seguiment seria anual, amb un informe a final d'any que reculli tota la informació al llarg de l'any.

Font: Elaboració pròpia

El projecte del Pla d'Usos dels Equipaments Culturals requereix fins a 4 àmbits d'actuació que es desenvolupen en base als objectius preestablerts en el projecte. Els àmbits d'actuació són els següents:

- Classificació dels equipaments.
- Creació i impuls d'una xarxa d'equipaments culturals.
- Potenciar projectes autogestionats.
- Generar espais de participació ciutadana.

Partint d'un inventariat exhaustiu recollint tota la informació proporcionada pels Ajuntaments, la Mancomunitat de la Regió de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà classificarà els equipaments discriminant per dues categories: els equipaments supralocals i els equipaments locals. Aquesta divisió jeràrquica ha de permetre dotar de més rellevància certs equipaments segons la intencionalitat i l'escala de cada projecte, ja sigui en una escala més de barri i local o una altra supralocal o regional.

Es generarà una xarxa que connecti els equipaments culturals a través de la gestió de la Mancomunitat. Aquesta xarxa ha de proporcionar per a la ciutadania i les associacions dels municipis eines i espais per al seu desenvolupament, destinant espai a grups de treball de població civil per a la creació i desenvolupament de projectes o per a projectes d'associacions, permetent una major polifuncionalitat dels equipaments culturals.

També, en la mateixa línia, s'impulsaran i recolzaran amb els recursos tècnics d'espai i infraestructura física i tecnològica per realitzar activitats culturals (uns exemples serien exposicions itinerants, xerrades sobre algun àmbit relacionat amb el món cultural, etc.).

La Mancomunitat farà un inventari de tots els projectes existents per potenciar els projectes autogestionats. Per dotar els projectes de l'oportunitat d'ampliar nous àmbits i de manera conjunta amb els altres projectes, s'ofereixen formacions que siguin d'interès per fomentar una millor gestió cultural, una perspectiva de gènere i LGTBIQ+, una gestió econòmica d'associacions, entre altres àmbits. Alhora, s'habilitaran les eines per propiciar la cessió d'espais als equipaments culturals, a la vegada que es crearà un marc de diàleg entre els projectes i l'administració local i la Mancomunitat.

Pel que fa a la participació ciutadana i en relació amb la vinculació entre l'administració i els projectes, es crearà la figura de dinamització i organització entre les associacions i els mateixos equipaments culturals, per poder teixir conjuntament tota l'oferta en el marc dels equipaments culturals. Aquesta figura es materialitzarà en una persona encarregada de la gestió i dinamització per evitar solapaments i posar en comú els projectes.

El pla requereix uns 6 mesos per a la seva preparació, sobretot per a l'inventariat, i després ja es posarà en marxa a tota la zona de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, iniciant-se a Elda, Petrer, Villena i Agost, per posteriorment desenvolupar-se als altres municipis.

Els recursos necessaris per a l'execució del pla són un equip tècnic per a la preparació, una persona contractada per a la dinamització i organització, i finalment els recursos econòmics provinents dels ajuntaments. En el primer any, comptant la preparació del pla i la persona de dinamització, es requereixen aproximadament 170 mil euros. A partir del segon any, es necessiten 100 mil euros anuals per a la persona contractada i per al suport físic, tecnològic i formatiu en els projectes.

Proposta 3

La transmissió del patrimoni cultural tangible no ha de limitar-se únicament a la seva conservació, sinó que també ha de incloure una dimensió educativa i crítica que propiciï una reflexió profunda sobre la història local, especialment aquella que ha romàs invisibilitzada. En aquest sentit, la creació d'una xarxa interconnectada d'equipaments culturals es planteja com una estratègia essencial per afavorir el coneixement col·lectiu de la història.

Cada un dels centres implicats desempegarà un paper crucial en la construcció d'un relat històric més inclusiu i representatiu. El Pla de gestió integrada dels museus té com a objectiu facilitar una comprensió crítica del passat, promovent una interpretació plural dels fets històrics que permeti als habitants i visitants del territori reflexionar sobre els processos històrics que han configurat la realitat actual.

Projecte 7.5. Pla de gestió integrada dels museus per facilitar el coneixement de la pròpia història amb una visió crítica del passat.

Taula 7.46. Projecte 7.5. Pla de gestió integrada dels museus per facilitar el coneixement de la pròpia història amb una visió crítica del passat.

Proposta 3	Fomentar el coneixement de la pròpia història, especialment aquella invisibilitzada, mitjançant la cooperació entre els diferents equipaments culturals, on cadascun expliqui una part de la història.
Projecte 7.5.	Pla de gestió integrada dels museus per facilitar el coneixement de la pròpia història amb una visió crítica del passat.
Objectiu	1. Establir una xarxa d'equipaments culturals entre els municipis de Villena, Elda, Petrer i Agost. 2. Crear un equip de treball encarregat de la gestió de la xarxa i la coordinació d'activitats.

	3. Redactar un pla de gestió integral amb els directors dels museus, que contempli la col·laboració interinstitucional i la distribució del contingut temàtic. 4. Desenvolupar un fil conductor que connecti els museus a través d'una narrativa plural i inclusiva sobre la història local i regional. 5. Incorporar el patrimoni de la Guerra Civil i l'època morisca, destacant els elements tangibles i intangibles relacionats amb ambdós períodes. 6. Especificar la titularitat pública o privada dels recursos i definir els mecanismes de col·laboració. 7. Millorar l'accessibilitat a les diferents instal·lacions. 8. Implementar les noves tecnologies per generar experiències turístiques inclusives.
Actuació	Impulsat per la Mancomunitat de la Regió del Vinalopó i desenvolupat per les administracions locals, el projecte busca establir una xarxa cultural que connecti Villena, Elda, Petrer i Agost. Inclou la creació d'un organisme gestor, la definició d'activitats, l'assignació de recursos i les fases d'execució planificades. A més, incorpora la digitalització dels museus i el parc astronòmic d'Agost, garantint l'accessibilitat i el seguiment continu. Després de la fitxa del projecte, es desenvolupen de manera detallada les actuacions previstes.
Agents	- Mancomunitat de la Regió del Vinalopó. - Ajuntaments de Villena, Elda, Petrer i Agost. - Universitat d'Alacant. - Museus i centres culturals de cada municipi. - Associacions culturals locals. - Experts en patrimoni, historiadors i professionals del sector cultural.
Localització	Els museus i centres culturals de Villena, Elda, Petrer i Agost, així com els espais públics de cada municipi on es realitzin activitats i exposicions.
Temporalitat	El projecte es durà a terme en diferents fases en un període màxim de 3 anys: - Curt termini (6 a 12 mesos): Planificació inicial i acords interinstitucionals. - Mitjà termini (12 a 24 mesos): Implementació de la xarxa de museus i activitats conjuntes. - Llarg termini (2 a 3 anys): Sostenibilitat de les activitats i expansió de la xarxa.
Recursos	Cost total estimat: 410.000 € - 830.000 € - Estudis i diagnòstic (40.000-80.000 €): Consultoria i recopilació de dades. - Estratègia i comunicació (60.000-120.000 €): Disseny de narrativa i materials educatius. - Reestructuració d'espais (200.000-400.000 €): Remodelació de museus i creació de continguts digitals. - Formació i personal (50.000-100.000 €): Formació del personal i contractació addicional. - Activitats i comunicació (40.000-80.000 €): Tallers, visites guiades i material promocional. - Avaluació i seguiment (20.000-50.000 €): Informes i anàlisis de resultats.

	Fons de finançament: • Subvencions públiques (autonòmiques, estatals i europees). • Col·laboracions privades i locals. • Aportacions municipals.
Concertació i tramitació	Establiment d'acords interinstitucionals i col·laboració amb entitats públiques i privades per facilitar l'accés als recursos i coordinar els esforços de conservació i difusió.
Avaluació i seguiment	• Indicadors d'èxit: Nombre de visitants, satisfacció del públic, nombre d'activitats conjuntes, impacte mediàtic. • Revisió contínua: Anàlisi anual dels resultats i ajustaments en les activitats i objectius

Font: Elaboració pròpia

El pla per a la gestió integrada dels museus i equipaments culturals dels municipis de Villena, Elda, Petrer i Agost es planteja amb l'objectiu de reforçar la col·laboració territorial, millorar l'accessibilitat i potenciar el patrimoni cultural de la regió. Aquest enfocament s'articula a través d'una sèrie d'objectius i actuacions concretes que busquen un impacte positiu tant en els residents com en els visitants.

En primer lloc, es planteja establir una xarxa d'equipaments culturals que connecti els municipis de Villena, Elda, Petrer i Agost. Aquest objectiu busca crear una infraestructura comuna per coordinar activitats teatralitzades i exposicions, promovent la col·laboració entre museus i centres culturals. A més, aquesta xarxa reforçarà la identitat de cada municipi alhora que fomenta una connexió conjunta entre ells.

De la mateixa manera, és fonamental crear un equip de treball encarregat de la gestió de la xarxa i la coordinació d'activitats. Aquest grup multidisciplinari, compost per gestors culturals, historiadors i tècnics, es responsabilitzarà d'implementar les diferents activitats i exposicions, així com de realitzar un seguiment i valoració dels resultats obtinguts.

D'altra banda, es considera imprescindible redactar un pla de gestió integral amb la col·laboració dels directors dels museus. Aquest pla ha de contemplar tant la col·laboració interinstitucional com la distribució del contingut temàtic de les exposicions. A més, haurà d'incloure la planificació d'experiències teatralitzades i altres activitats dirigides, assegurant-ne el desenvolupament rotatiu als diferents espais culturals.

A més, es busca desenvolupar un fil conductor narratiu que permeti connectar els museus mitjançant una narrativa inclusiva i plural. Aquest relat integrarà tant els aspectes més visibles del patrimoni històric com aquells menys coneguts, com la història de la Guerra Civil i els vestigis de l'època morisca.

Finalment, cal esmentar la intenció d'incorporar el patrimoni de la Guerra Civil i l'època morisca a les exposicions, destacant tant els seus elements tangibles (com restes i artefactes) com els intangibles (testimonis i tradicions). Alhora, caldrà especificar la titularitat pública o privada dels recursos culturals i definir els mecanismes de col·laboració per a la seva gestió.

De la mateixa manera, es planteja millorar l'accessibilitat a les diferents instal·lacions, adaptant-les per a persones amb discapacitats i comunitats amb dificultats d'accés. Aquesta millora també contempla una revisió dels horaris d'obertura i tancament, així com dels dies festius, per incloure activitats teatralitzades o complementàries.

Finalment, es proposa implementar noves tecnologies que permetin generar experiències turístiques inclusives. Entre les eines suggerides s'inclouen audioguies, aplicacions mòbils, realitat augmentada i altres solucions que facilitin l'accés i la comprensió del patrimoni cultural.

En relació amb les actuacions previstes, el pla contempla, en primer lloc, establir un organisme de gestió que coordini els museus i centres culturals de la xarxa, en aquest cas la Mancomunitat. Aquesta garantirà la col·laboració entre institucions públiques i privades, a més d'optimitzar els recursos i els esforços conjunts.

A continuació, es procedirà a definir la localització d'activitats i exposicions. Això implicarà identificar els espais més adequats per a la realització de les activitats, determinar les temàtiques de les teatralitzacions i establir calendaris de representació als diferents municipis. Per a això serà necessària la col·laboració entre els diferents ajuntaments, així com les diverses associacions culturals, museus i centres culturals.

D'altra banda, és essencial establir la temporalitat del projecte, dividint-lo en fases que inclouen terminis a curt, de sis a dotze mesos, mig, d'un a dos anys, i llarg termini, de 3 a 3 anys. Aquesta planificació serà revisada periòdicament per avaluar els avenços i realitzar els ajustos necessaris segons les necessitats detectades.

Una altra actuació clau serà assignar els recursos necessaris, assegurant la disponibilitat de finançament públic i privat, personal especialitzat i eines materials per a la conservació del patrimoni i l'execució de les activitats programades. Per a això es comptarà amb l'ajuda d'experts en patrimoni, historiadors i professionals del sector cultural, així com amb el suport de la Universitat d'Alacant.

En l'àmbit administratiu, es realitzaran els tràmits pertinents per concertar i tramitar acords de col·laboració entre les entitats implicades, incloent la signatura de convenis i l'obtenció de permisos per a les activitats.

A més, s'implementarà un sistema d'avaluació i seguiment continu que permeti mesurar l'èxit del projecte mitjançant indicadors com l'assistència de públic, la satisfacció dels visitants i la qualitat de les activitats realitzades. Això garantirà la millora constant del pla.

Una altra mesura rellevant serà ampliar la franja horària d'obertura i tancament dels museus, incloent-hi dies festius. Aquest ajust afavorirà una major accessibilitat per als visitants i permetrà la realització d'activitats complementàries, com representacions teatralitzades i esdeveniments especials.

Finalment, es promourà la digitalització dels museus, desenvolupant recursos virtuals com visites guiades en línia i panells interactius per oferir una experiència més completa. Així mateix, es procedirà a incloure el futur parc astronòmic d'Agost com a part de la xarxa cultural, integrant una dimensió científica i tecnològica que enriqueix l'oferta cultural de la regió.

En definitiva, aquestes actuacions, combinades amb els objectius prèviament establerts, permetran consolidar una xarxa cultural dinàmica i accessible, alineada amb les necessitats i característiques dels municipis participants.

7.8 L’ÚS TURÍSTIC DELS ESPAIS NATURALS DE L’ALT VINALOPÓ I DEL VINALOPÓ MITJÀ

En aquest apartat, es presenten els diferents projectes que han sorgit un cop analitzat el territori i elaborat el DAFO. Tal com s'ha comentat anteriorment, els espais naturals de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà contenen quatre productes turístics consolidats: les rutes de senderisme, les aules de la natura, les àrees recreatives i les bodegues.

Analitzant l'estat dels espais naturals i la infraestructura dels equipaments turístics, s'han trobat diverses qüestions que es poden potenciar i millorar, perquè les comarques del Vinalopó puguin oferir una oferta turística de qualitat, en sintonia amb el valor cultural del territori i els agents locals de la zona.

Per tant, a continuació, es presenten cinc projectes que tenen com a objectiu la millora de l'accessibilitat als espais naturals, la rehabilitació i promoció dels equipaments turístics i la monitorització de l'ús turístic d'aquests espais.

Taula 7.47. Criteris, propostes i projectes per a l'ús turístic dels espais naturals de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà

	Criteris	Propostes	Projectes
Accessibilitat	Garantir l'accessibilitat sostenible i respectuosa als espais naturals, oferint alternatives al vehicle privat.	1. Fomentar l'ús de la mobilitat activa per accedir als espais naturals de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà, fent-los accessibles per als residents dels municipis propers.	8.1. Pla de millora estratègica de l'accessibilitat als espais naturals.
Equipaments	Aconseguir la distribució equitativa d'equipaments i infraestructures d'alta qualitat als espais naturals oberts.	2. Coordinar el manteniment dels equipaments turístics i garantir la seva distribució equitativa als espais naturals.	8.3. Pla de creació i manteniment d'equipaments turístics i educatius als espais naturals. 8.2. Pla de senders i rutes ciclables com a producte turístic i d'oci.
Producte turístic	Proporcionar productes turístics als espais naturals que siguin sostenibles, en sintonia amb els ODS i la identitat cultural de la zona.	3. Potenciar i consolidar les rutes de senderisme enfocades en el cuidat de l'espai natural.	8.4. Programa de promoció del patrimoni natural i cultural (Ruta del Vi d'Alacant).

Freqüentació	Monitoritzar la visita als espais naturals de la zona per realitzar una anàlisi exhaustiva del seu ús turístic, amb l'objectiu de fomentar sinergies col·laboratives entre els municipis implicats.	4. Crear, dins de l'Observatori de Turisme, procediments adequats per a la monitorització de l'ús turístic dels espais naturals.	8.5. Pla de Gestió turística dels espais naturals i les àrees integrants de la nova infraestructura verda.

Font: Elaboració pròpia

Projecte 8.1. Pla de millora estratègica de l'accessibilitat als espais naturals.

Taula 7.48. Projecte 8.1. Pla de millora estratègica de l'accessibilitat als espais naturals.

Criteri	Garantir l'accessibilitat sostenible i respectuosa als espais naturals, oferint alternatives al vehicle privat.
Propostes	Proposta: Fomentar l'ús de la mobilitat activa per accedir als espais naturals de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, fent-los accessibles per als residents dels municipis propers.
Projecte 8.1.	Pla de millora estratègica de l'accessibilitat als espais naturals.
Objectius	Millorar les infraestructures d'accés als espais naturals, prioritzant les infraestructures de mobilitat activa. Apropar els espais naturals a les persones residents dels municipis de voltant, fomentant el turisme de proximitat i l'ús recreatiu dels espais
Actuacions	Adequar els camins que funcionen com a vies d'accés als espais naturals. Connectar els espais naturals amb els municipis circumdants mitjançant la millora de la infraestructura existent, incorporant carrils bici i paviments en determinades carreteres clau asfaltades. Gestió de les àrees contigües als espais naturals com a elements de suport en una estratègia d'infraestructura verda.
Agents	Àrea de Medi Ambient, Espais Oberts i Paisatge de la Mancomunitat de Municipis de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. Àrea de Mobilitat i

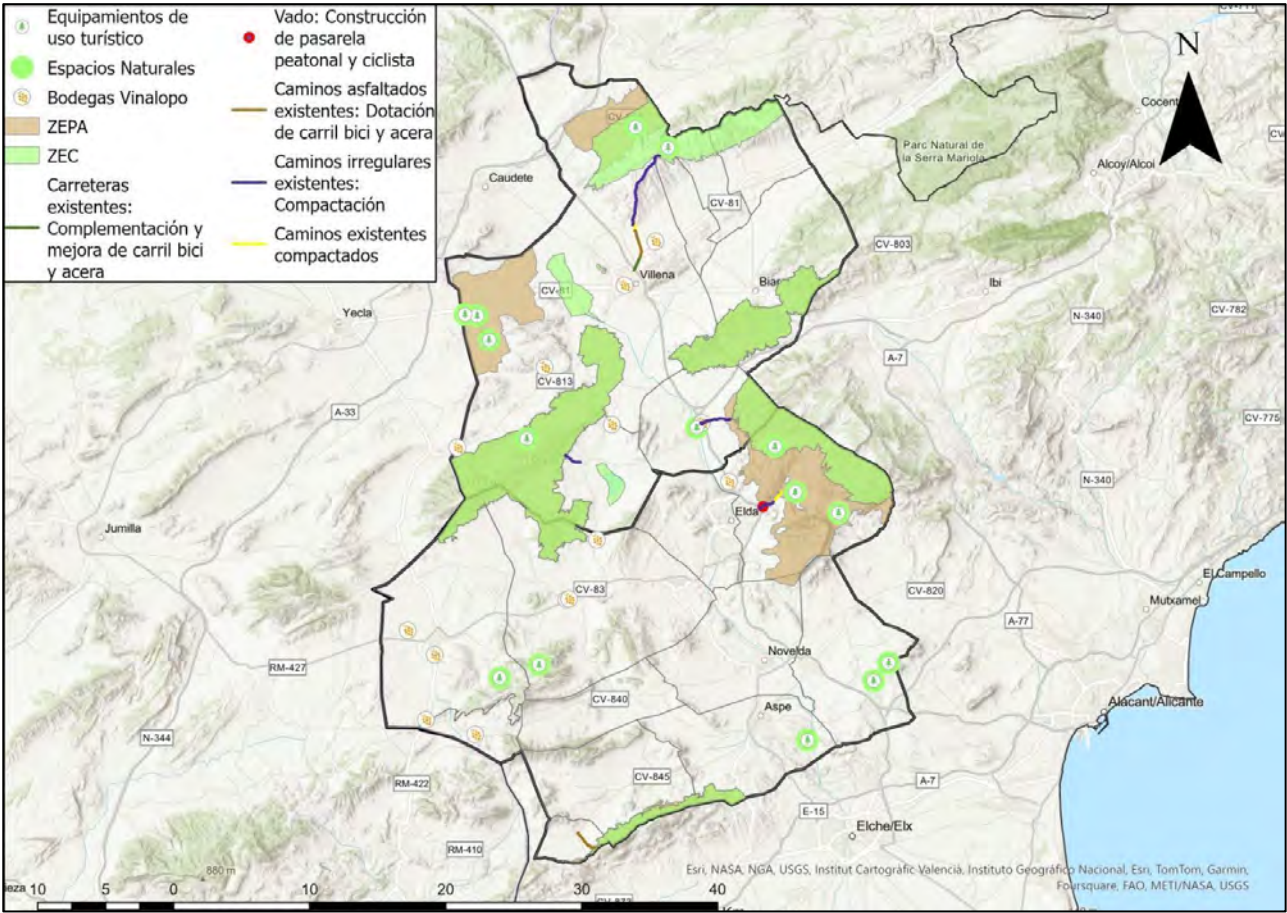
	Transport de la Mancomunitat de Municipis de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà. Administració local (ajuntaments dels municipis).
Localització	Espais naturals de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà i àrees integrants de la infraestructura verda.
Temporalitat	8 mesos d'estudis previs. 14 mesos d'execució d'obres
Recursos	Sistemes d'informació geogràfica i bases cartogràfiques. Pressupost: 1,4 milions d'euros. - Estudis previs: 220.000 euros. - Execució d'obres: 1.200.000 euros.
Concertació i tramitació	Assignació d'un equip tècnic per part de l'Àrea de Medi Ambient, Espais Oberts i Paisatge. Inspeccions tècniques de l'estat dels camins d'accés existents i plans d'adequació: Àrea de Medi Ambient, Espais Oberts i Paisatge Equip tècnic. Disseny de carrils bici i voreres: Àrea de Mobilitat i Transport. Establiment de convenis amb empreses privades per a l'execució d'obres: Àrea de Mobilitat i Transport
Avaluació i seguiment	Informes periòdics que formen part del Projecte 5: Observatori de Turisme. Indicadors: Evolució del nombre de persones locals que visiten els espais naturals a peu i en bicicleta.

Font: Elaboració pròpia

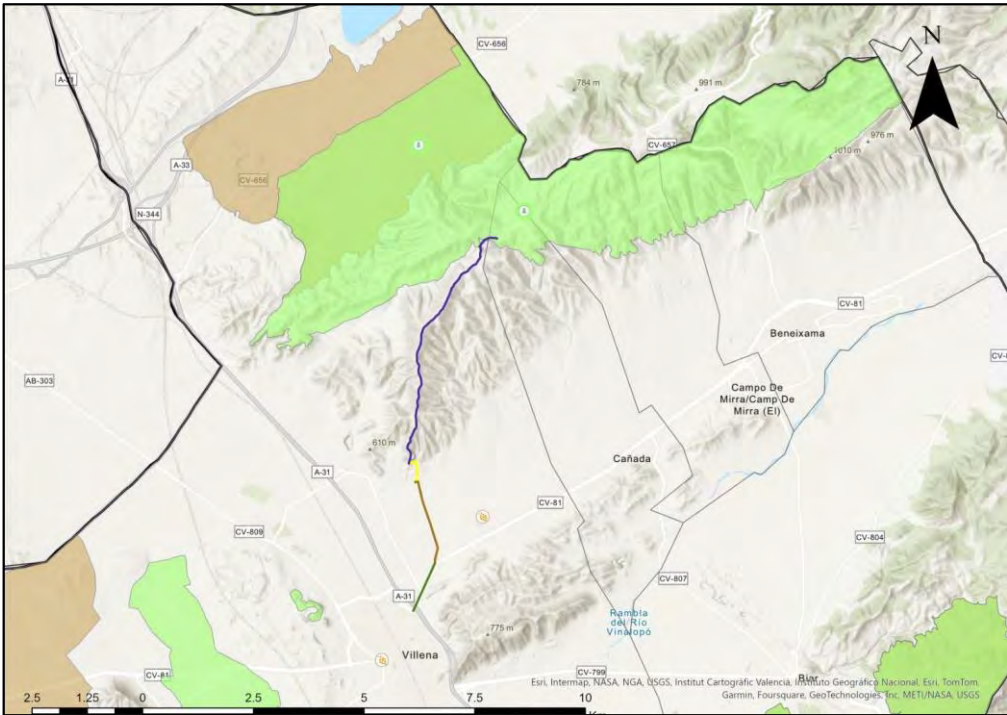
Actuacions

El Mapa 7.1 identifica els camins en els quals es proposa intervenir, així com les actuacions necessàries per aconseguir rutes contínues que permetin l'accés des dels nuclis poblacionals fins als espais naturals.

Mapa 7.1. Millores d'accés als Espais Naturals de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà

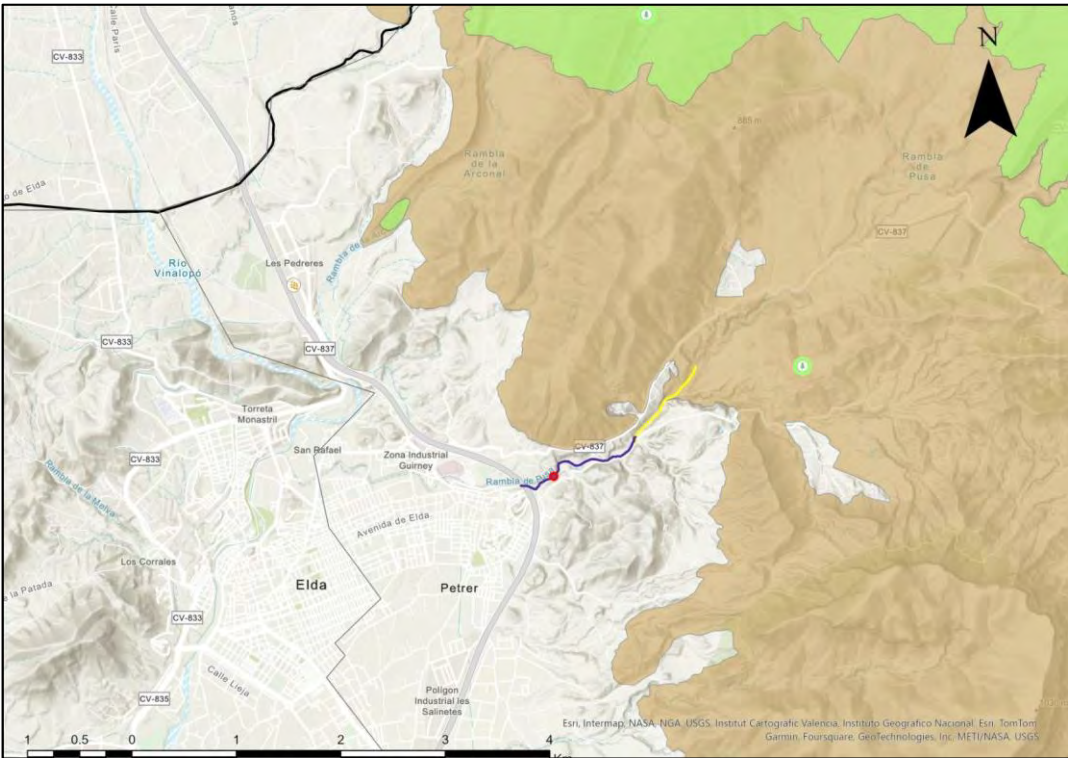

Mapa 7.2. Connexió entre Villena i Els Alforins

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d’Open Street Maps i Google Earth

Mapa 7.3. Connexió entre Elda/Petrer i Maigmo i Serres de la Foia de Castalla (ZEPA)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d’Open Street Maps i Google Earth

Projecte 8.2. Pla de senders i rutes ciclables com a producte turístic i d'oci

Taula 7.49. Projecte 8.2. Pla de senders i rutes ciclables com a producte turístic i d'oci

Criteri	Aconseguir la distribució equitativa d’equipaments i infraestructures d’alta qualitat als espais naturals oberts.
Propostes	Coordinar el manteniment dels equipaments turístics i garantir la seva distribució equitativa als espais naturals. Potenciar i consolidar les rutes de senderisme enfocades en el cuidat de l'espai natural.
Projecte 8.2.	Pla de senders i rutes ciclables com a producte turístic i d'oci
Objectiu	- Concretar les rutes homologades d'acord amb criteris de qualitat d'infraestructures, a través d'un procés participatiu amb agents locals. - Implicar i conscienciar la societat civil usuària de les rutes, en el cuidat dels senders i els espais naturals. - Plantejar noves rutes vinculades al coneixement i ús turístic de les àrees naturals i dels espais integrats a la nova estratègia de la infraestructura verda.
Actuacions	Creació de diferents grups motors en què participaran experts en espais naturals i usuaris/es dels senders i rutes ciclables. Amb aquests grups es farà un procés de participació ciutadana, que s'organitzarà a través de diferents sessions en què es duran a terme les següents activitats: Treball de camp: - Identificació i delimitació de les rutes més utilitzades. - Avaluació de les infraestructures i senyalització de les quals disposen. - Identificació de millores necessàries. - Sensibilització pública sobre la nova infraestructura verda. Creació d'un inventari dinàmic de rutes de senderisme: - Elaboració i publicació d'un catàleg i mapa que identifiqui les rutes aptes per a senderisme i ciclisme. - Implementació de millores a les rutes que ho requereixin. - Desenvolupament d'un portal interactiu on els usuaris puguin reportar deficiències a la infraestructura. - Ús de les tecnologies digitals per dinamitzar el coneixement i l'apreciació de les rutes naturals (servidors web, aplicacions, testimonis qualificats en línia).
Agents	Experts en Espais Naturals

	Àrea de Medi Ambient, Espais Oberts i Paisatge de la Mancomunitat de Municipis de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà Administració local (ajuntaments dels municipis, Xarxa Ambiental de la Província d'Alacant). Participació ciutadana: Usuaris/es dels senders i les rutes ciclables Experts en Sistemes d'Informació Geogràfica i xarxes socials
Localització	Els espais naturals de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, incloent rutes que travessen àrees protegides i zones d'interès turístic i ecològic.
Temporalitat	1. Diagnòstic (6 mesos): Identificació de rutes i avaluació d'infraestructures existents. 2. Disseny i implementació (12 mesos): i. Desenvolupament de l'inventari dinàmic i catàleg de rutes. ii. Execució de millores a les rutes prioritzades. iii. Llançament del portal interactiu. 3. Consolidació i seguiment (Indefinit): i. Monitorització de les rutes i avaluació de l'efectivitat del projecte. ii. Revisió periòdica de l'inventari i portal interactiu..
Recursos	Equips per a senyalització i millora d'infraestructures Tecnologia per al desenvolupament del portal interactiu i els mapes digitals (llicències). Fons públics de l'administració. Possibles subvencions europees (com a projecte de turisme sostenible).
Concentració i tramitació	Gestió centralitzada: Coordinació a través de l'Àrea de Medi Ambient, Espais Oberts i Paisatge Simplificació de tràmits: Facilitar permisos per a les millores d'infraestructures i senyalització.
Avaluació i seguiment	Indicadors clau:

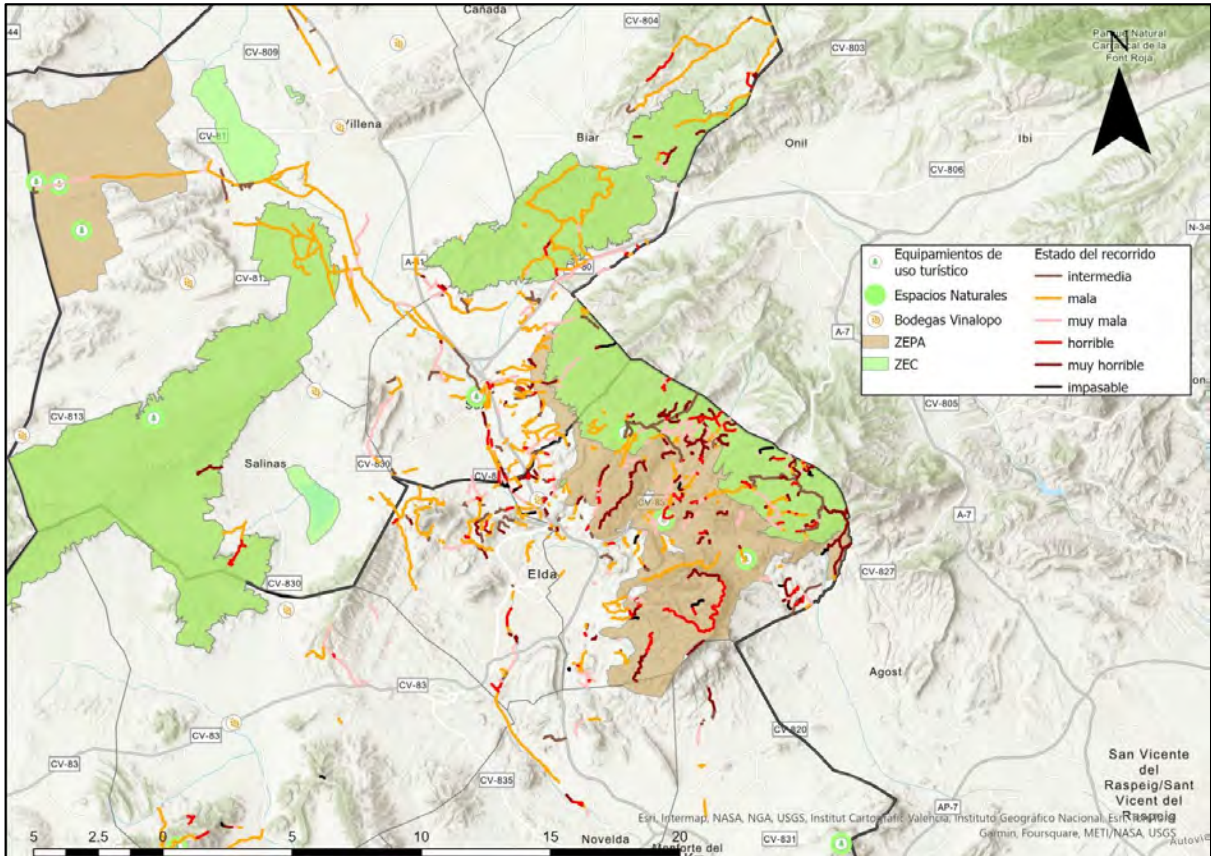
	• Nombre de rutes homologades i millorades. • Grau de satisfacció dels usuaris segons els informes periòdics que formen part del Projecte 5: Observatori de Turisme Revisió periòdica: • Actualització de l'inventari dinàmic segons les necessitats detectades. • Avaluació de l'estat de conservació de les rutes.
Altres	• Prioritzar l'ús de materials sostenibles i tècniques respectuoses amb el medi ambient en les millores d'infraestructures. • Assegurar que les rutes siguin accessibles per a persones amb mobilitat reduïda en la mesura del possible.

Font: Elaboració pròpia

Justificació

El Mapa 7.4 mostra la qualitat dels recorreguts existents, destacant valoracions molt negatives en la majoria de les rutes. Per això, es considera necessari consultar els usuaris per establir criteris de seguretat i satisfacció que serveixin com a base per a les millores proposades. A més, la implicació de la ciutadania en el procés de delimitació i manteniment dels senders pot fomentar el respecte cap a les rutes oficials i el cuidat de l'entorn natural.

Mapa 7.4. Estat de recorreguts existents als espais naturals

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d’Open Street Maps

Projecte 8.3. Pla de creació i manteniment d'equipaments turístics i educatius als espais naturals.

Taula 7.50. Projecte 8.3. Pla de creació i manteniment d'equipaments turístics i educatius als espais naturals.

Criteri	Proporcionar productes turístics als espais naturals que siguin sostenibles, en sintonia amb els ODS i la identitat cultural de la zona.
Propostes	Potenciar i consolidar les rutes d’arrelament enfocades a la cura de l'espai natural.
Projecte 8.3	Pla de creació i manteniment d'equipaments turístics i educatius als espais naturals.
Objectiu	1. Crear un nombre equitatiu d'àrees recreatives, espais per passar la nit i aules de la natura als espais naturals. 2. Convertir les aules de la natura en una eina educativa pròxima a les escoles dels municipis més propers als espais naturals.
Actuacions	1. Instal·lar un nombre equitatiu d'àrees recreatives i espais per pernoctar als espais naturals.

	2. Iniciar el procés de proporcionar Aules de la Natura en vuit espais naturals. Garantir que les aules estiguin dotades de recursos educatius adequats per al seu ús i equipaments que facilitin les colònies escolars. A més de proporcionar instal·lacions adequades per a persones amb discapacitat.
Agents	Àrea de Medi Ambient, Espais Oberts i Paisatge de la Mancomunitat de Municipis de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà. Red ambiental de la província d'Alacant: Suport tècnic i financer per al desenvolupament de les Aules de la Natura. Equipaments educatius i culturals locals. Empreses i fundacions privades.
Localització	Espais naturals de l'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà.
Temporalitat	Fase 1 (detallada més endavant): Entre 1 i 2 anys Fase 2 (detallada més endavant): 2 anys
Recursos	Pressupost total: 1,4 milions d'euros 1. Infraestructura i Equipament: 1,2 milions d'euros 2. Manteniment i Recursos Educatius: 280.000€
Concentració i tramitació	Pla per al disseny i l'execució de les instal·lacions. Tramitar permisos ambientals i de construcció amb els municipis corresponents.
Avaluació i seguiment	Indicadors: - Ús de les àrees recreatives i aules de la natura - Nombre d'aules construïdes i equipades. - Participació en programes educatius i colònies escolars. - Satisfacció dels usuaris (enquestes). Revisió periòdica: - Informes per any escolar de l'estat de les instal·lacions.
Altres	Foment de la participació ciutadana en activitats i manteniment dels espais naturals.

Font: Elaboració pròpia

Actuacions:

Actualment, les comarques de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà compten amb dues aules de la natura, ubicades a Monte Cotó Pinoso i Monte Cotó. Per garantir que la majoria de les escoles tinguin accés a una d’aquestes aules en ubicacions properes, es proposa la creació de vuit noves aules en diferents espais naturals estratègics. Aquestes localitzacions inclouen Els Alforins, Maigmó i Serres de la Foia de Castalla, ZECS Moratilla-Almela, Serra de Salinas, Serra del Crevillent, Els Algezares, Serra de les Àguiles i Sant Pasqual, i Clots de la Sal i Monte de la Mola.

El pla es desenvoluparà en dues fases principals, començant amb una prova pilot.

Fase 1, prova pilot: Creació de 3 aules de la natura per avaluar el seu ús i els recursos necessaris per al desenvolupament d'activitats educatives i recreatives.

Aquestes aules s’ubicaran a la Serra de les Àguiles i Sant Pasqual, al Vinalopó Mitjà; i a Maigmó i Serres de la Foia de Castalla i Els Alforins, tots dos a l'Alt Vinalopó.

Cada aula estarà equipada amb tots els recursos necessaris per acollir colònies, incloent cuina, lavabos amb dutxes, menjador i habitacions per pernoctar. A més, es comptarà amb la col·laboració d'associacions educatives que s'encarregaran de la conservació i dinamització de l'espai, mentre un equip de cuina garantirà la gestió alimentària.

Un cop implementades, es realitzarà un seguiment i posterior avaluació del seu ús, així com dels recursos necessaris, amb l'objectiu d'ajustar i planificar les següents fases del projecte.

Fase 2, Transport i allotjament turístic: Expandir l'oferta d'àrees recreatives i Aules de la Natura als sis espais restants, com es detalla a continuació:

- Transport accessible:**
 - Implementar un servei d'autobusos cap a les aules de la natura.
 - Establir convenis amb empreses privades per assegurar la sostenibilitat del servei.
- Programes escolars:**
 - Dissenyar programes educatius per fomentar la participació de les escoles en colònies.
 - Assegurar opcions d'allotjament segures i adequades per als estudiants en els equipaments disponibles als espais naturals.
- Allotjaments turístics:**
 - Desenvolupar instal·lacions que permetin allotjar tant a estudiants com a altres visitants als espais recreatius.

Projecte 8.4. Programa de promoció del patrimoni natural i cultural (Ruta del Vi d'Alacant)

Taula 7.51. Projecte 8.4. Programa de promoció del patrimoni natural i cultural (Ruta del Vi d'Alacant)

Criteri	Proporcionar productes turístics als espais naturals que siguin sostenibles, en sintonia amb els ODS i la identitat cultural de la zona.
Proposta	Potenciar i consolidar les rutes de senderisme enfocades en el cuidat de l'espai natura.
Projecte 8.4.	Programa de promoció del patrimoni natural i cultural (Ruta del Vi d'Alacant)
Objectiu	- Ampliar i diversificar l'oferta turística que ofereixen les bodegues mitjançant la incorporació de serveis de restauració, allotjament, organització d'esdeveniments i turisme MICE (Meetings, Incentives, Conferences and Exhibitions). - Promoure les bodegues de vi a prop dels espais naturals com a producte turístic i lloc de coneixement del patrimoni natural i cultural. - Visibilitzar els productors agraris locals i de proximitat com a agents actius en la valorització dels patrimonis locals que representen el caràcter del paisatge i del territori.
Actuacions	- Ampliar el catàleg de la Ruta del Vi, afegint més bodegues que es troben a la zona i no es promocionen a través de la ruta. - Disseny de rutes enoturístiques que combinin les bodegues amb activitats educatives/culturals en espais naturals propers. - Potenciar l'allotjament on s'explota el producte, la restauració, casaments, etc. - Disseny d'una estratègia digital per a la promoció de l'oferta local i de proximitat (web, presència a xarxes i organització d'esdeveniments en format digital).
Agents	Bodegues i productors de vi Administració local i autonòmica. Ajuntaments dels municipis implicats. Conselleria d'Innovació, Indústria, Comerç i Turisme. Empreses turístiques. Empreses de restauració, allotjament i organització d'esdeveniments. Agències de viatges especialitzades en Enoturisme. Associacions i entitats sectorials. Associació Ruta del Vi d'Alacant. Associacions d'hostaleria i turisme de la zona.

Localització	A les àrees vinícoles i els espais naturals colindants, de la província d'Alacant. Concretament al sud-oest del Vinalopó Mitjà i a les localitats de Villena i Elda.
Temporalitat	2 anys: Accions d'ampliació i diversificació de la ruta, amb un seguiment continu i ajustant-se durant aquest temps.
Recursos	• Infraestructura i desenvolupament de nous serveis turístics. • Promoció: Publicitat i màrqueting de la ruta. Finançament: • Fons de la Conselleria d'Innovació, Indústria, Comerç i Turisme • Subvencions UE per al desenvolupament de productes de turisme sostenible.
Concentració i tramitació	1. Diagnosi: - Identificació de bodegues i espais naturals de la ruta. - Disseny de noves rutes enoturístiques. 2. Implementació: - Construcció de les infraestructures necessàries. 3. Promoció: - Desenvolupament de plataformes digitals i promoció de l'oferta. - Creació d'una marca, amb la qual promocionar l'oferta turística per part de productors agroalimentaris i agents turístics de la zona rural 4. Avaluació: - Satisfacció dels turistes. - Ajustar l'oferta en funció dels comentaris dels usuaris i les bodegues.
Avaluació i seguiment	Indicadors: - Nombre de bodegues, productors agroalimentaris i agents turístics incorporats a les rutes turístiques. - Nombre de visitants a les bodegues. - Usuaris a les plataformes digitals. - Satisfacció dels visitants. - Impacte econòmic i generació d'ocupació a la regió.. Mecanismes: - Informes anuals. - Anàlisi de la sostenibilitat de les rutes.

Font: Elaboració pròpia

Projecte 8.5. Pla de Gestió turística dels espais naturals i les àrees integrants de la nova infraestructura verda.

Taula 7.52. Projecte 8.5. Pla de Gestió turística dels espais naturals i les àrees integrants de la nova infraestructura verda.

Criteri	Monitoritzar la visita als espais naturals de la zona per realitzar una anàlisi exhaustiva del seu ús turístic, amb l’objectiu de fomentar sinergies col·laboratives entre els municipis implicats.
Proposta	Crear dins de l'Observatori de Turisme procediments adequats per a la monitorització de l'ús turístic dels espais naturals.
Projecte 8.5.	Pla de Gestió turística dels espais naturals i les àrees integrants de la nova infraestructura verda.
Objectius	Plantejar una estratègia de monitorització dels usos turístics innovadora a partir del caràcter propi dels espais naturals. Analitzar la capacitat de càrrega dels espais naturals en funció de variables com l’estacionalitat o la proximitat de les àrees urbanes per ajustar l'ús turístic permès.
Actuacions	- Realitzar estudis d’afluència. - Realitzar enquestes als usuaris. - Anàlisi de l’impacte ambiental. - Identificació de zones sensibles. - Càlcul de la capacitat física, ecològica i social. - Establir normes de visitació segons la capacitat de càrrega.
Agents	- Àrea de Turisme de la Mancomunitat de Municipis de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà. - Observatori de Turisme. - Ajuntaments dels municipis. - Usuaris/es dels espais naturals..
Localització	Els espais naturals de l’Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà, especialment aquells que són punts turístics populars o que tenen un alt valor ecològic.

Temporalitat	Recollida de dades i diagnòstic: 1 any. Definició de la capacitat de càrrega: 6-8 mesos. 1a fase de creació i implementació de mesures de gestió de l'ús turístic dels espais naturals: 4-6 mesos. Possibilitat d'una 2a fase d'implementació de mesures de gestió més estrictes en alguns espais naturals si els resultats ho indiquen com a necessari. Temporalitat: 8 mesos
Recursos	Infraestructura tecnològica. Sensors, càmeres i programari per analitzar les dades (SIG). Estudis científics. Estudis que determinin l'impacte ambiental.
Concentració i tramitació	Planificació i diagnòstic del servei. Implementació. Adquisició d'equips de monitorització. Comunicació. Material informatiu per als visitants, a través de senyalitzacions i contingut a les plataformes digitals.
Avaluació i seguiment	Indicadors: - Compliment de les normes de freqüentació per part dels turistes. - Millora de la qualitat de l'experiència turística. - Reducció de l'impacte ambiental en àrees d'alt valor ecològic. - Compliment de la capacitat de càrrega en funció dels resultats obtinguts. Mecanismes: - Informes periòdics sobre l'afluència i l'impacte ambiental. - Enquestes bianuals als usuaris dels espais més visitats i elaboració d'informes sobre la seva satisfacció i perfil.

Font: Elaboració pròpia

Actuacions:

Realitzar estudis d’afluència: Monitoritzar el nombre de visitants en diferents èpoques de l'any per identificar pics d'ús

Realitzar enquestes als usuaris per tal de determinar:

- Les característiques dels usuaris, com ara edat, gènere, origen/residència i mode de transport utilitzat.
- El nombre de persones que perceben com a suportable en termes de comoditat i experiència.

Anàlisi de l’impacte ambiental: Avaluar els efectes de les activitats turístiques en la flora, fauna i sòls de l'espai natural.

Identificació de zones sensibles: Determinar àrees amb major vulnerabilitat ecològica.

Càlcul de la capacitat física, ecològica i social dels espais naturals: Establir límits basats en la quantitat de persones que cada espai pot suportar sense degradar-se.

Establir normes de visitació basades en la capacitat de càrrega de cada espai i comunicar-les de manera clara a través de panells informatius

Proposar mesures de gestió per assegurar que els productes turístics, el nombre i les característiques de les rutes estiguin alineats amb la capacitat de càrrega de cada espai.

Comunicació dels resultats de les enquestes als agents implicats en el desenvolupament de productes turístics. Un cop identificats tant la capacitat de càrrega com els perfils dels usuaris dels espais naturals, aquests resultats s’haurien de comunicar als diferents agents a través d'informes periòdics o reunions, amb la finalitat de proporcionar informació rellevant per a la planificació de l'oferta turística.

V. BIBLIOGRAFIA

Bibliografia

Abad, Carlos J. Pardo. "La reutilización del patrimonio industrial como recurso turístico. Aproximación geográfica al turismo industrial." *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* (2004): 7-32.

Abril, T. L., & Blanes, J. P. (2019). Produciendo sinergias entre los sectores público y privado: La oferta de turismo industrial en el municipio de Agost. In *De la artesanía a la industria: Patrimonio Histórico-Cultural del Vinalopó* (pp. 353-376). Ayuntamiento de Elda.

Álvarez Areces, Miguel Ángel (2003). «Industrias culturales y patrimonio industrial». En: Álvarez Areces, Miguel Ángel [coord.], *Estructuras y paisajes industriales. Proyectos socioculturales y turismo industrial*. Gijón: INCUNA, p. 15-40.

Amades, J. (1966). Las danzas de moros y cristianos. *Institució Alfons el Magnànim-Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació*.

Asociación de Ceramología (1995). En torno a la restaurada ermita de las Santas Justa y Rufina de Agost. *Fórum Cerámico*, (4).

Ajuntament d'Agost. (2023). *Plan Estratégico de Turismo 2024-2028*. Comunitat Valenciana: Sien Consulting.

Ayuntamiento de Alicante. (2023). El fenómeno migratorio en la ciudad de Alicante. Concejalía de Derechos Públicos.

Ayuntamiento de Elda. (2006). *Historia de Elda*.

Barberá Pastor, Carlos & Pardo Marín, Rosa. (2018). El lavadero donde la mujer lava. Un espacio contradictorio y difuso en las políticas urbanas. *Feminismo/s*, 32 (diciembre 2018): 23-47.

Benito del Pozo, Paz (2002). «Patrimonio industrial y cultura del territorio». *Boletín de la AGE* [Madrid], núm. 34, p. 213-227.

Bergeron, Louis (2003). «La valorización turística del patrimonio industrial». En: Álvarez Areces, Miguel Ángel [coord.], *Estructuras y paisajes industriales. Proyectos socioculturales y turismo industrial*. Gijón: INCUNA, p. 9-13.

Boix R, Sforzi F, Galletto V and Llobet J (2015). Sistemas locales de trabajo y distritos industriales en España en el año 2011, en *XLI Reunión de Estudios Regionales*, Reus 18-20 noviembre.

Borrador del plan y documento de inicio de la evaluación ambiental estratégica del Pla de Mobilitat Metropolitana sostenible de l'àrea d'Alacant-Elx (2018). *Conselleria d'Habitatge, Obres Públiques i Vertebració del Territori*. Generalitat Valenciana

Brisset Martín, D. E. (1988). Representaciones rituales hispánicas de conquista. Madrid: Editorial de la Universidad Complutense.

Cabeza, I. (2015). Cohesión Territorial: Organización para reducir los desequilibrios territoriales. *Bitácora Urbano Territorial*, 1-27.

Cámara de Comercio de Alicante. (2023b). Evolución de la actividad turística en Alicante, 2022. Recuperado de <https://www.camaralicante.com/wp-content/uploads/2024/01/evolucion-de-la-actividad-turistica-en-alicante-2022c.pdf>

Capel, Horacio (1996). «El turismo industrial y el patrimonio histórico de la electricidad». En: *Actas de las I Jornadas sobre Catalogación del Patrimonio Histórico*. Sevilla: Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico, p. 170-195.

Casanelles Rahola, Eusebi (1998). «Recuperación y uso del patrimonio industrial». *Ábaco. Revista de Ciencias Sociales* [Gijón], núm. 19, p. 11-18.

Cavanilles, A. J. (1795-1797). Observaciones sobre la Historia Natural, Geografía, Agricultura, Población y Frutos del Reyno de Valencia. (2 vols.). Madrid: Imprenta Real.

Checa, F. (2000). La Fiesta de Moros y Cristianos en Andalucía: Una Aproximación desde la Antropología. *Antropológicas*, 4, 10-44.

Consejería de Innovación, Industria, Comercio y Turismo de la Generalitat Valenciana. (2023a). Estrategia de Reindustrialización de La Comunitat Valenciana 2024-2028. Valencia.

Cosseddu, M. G. et Al. (2007). Turismo astronómico y práctico de bajo impacto. *Jornadas de Investigación y Extensión Edición 2007 en la Facultad de Turismo de la Universidad Nacional del Comahue*. Neuquén, Argentina, 2007.

Council of Europe. (8 de septiembre de 2000). Conferencia Europea de Ministros responsables de ordenación del territorio (CEMAT). Principios Directores para el Desarrollo Territorial Sostenible del Continente Europeo. Hannover, Alemania, Alemania: Secretaria General Técnica, Council of Europe.

Coves, J. R. (12 de julio de 2018). Caracterización de las aguas del rio Vinalopó, aguas abajo del vertido de la Edar Valle del Vinalopó. Trabajo de fin de grado. Elche, Elche, España: Universidad Miguel Hernandez.

De la torre, A., & Perez, L. (1996). Vegetación Actual . En A. De la torre, & L. Perez, *Suelos y Vegetación en el Alto Vinalopó* (págs. 20-23). Alicante : Universidad de Alicante .

Devesa, M., Báez, A., Figueroa, V. y Herrero, L. C. (2012). Repercusiones económicas y sociales de los festivales culturales: el caso del Festival Internacional de Cine de Valdivia. *EURE* (Santiago), 38(115), 95-115.

Dirección General de Obras Públicas, Transporte y Movilidad de la Generalitat Valenciana. (2017). Plan Especial para el Desarrollo de la Zona de Actividades Logísticas (ZAL) del Puerto de Valencia.Valencia: Generalitat Valenciana.

Dirección General de Territorio y Paisaje. (2010). *Área Funcional de El Vinalopó: Estrategia territorial 2010-2030*. Generalitat Valenciana.

Domene Vergú, J.F. (1994). Recuperación del texto antiguo de la Conversión de Villena, *Revista anual Día cuatro* que fuera, Villena, pp. 142-155.

Domene Verdú, J. F. (2002): «Síntesis Histórica de las Fiestas de Moros y Cristianos», en el III Congreso Nacional de las Fiestas de Moros y Cristianos, Murcia, Caja de Ahorros del Mediterraneo, MI Ayuntamiento de Murcia, pp.

Escandell, J. R. V. (2019). El patrimonio intangible: la cultura industrial zapatera eldense. In *De la artesanía a la industria: Patrimonio Histórico-Cultural del Vinalopó* (pp. 47-95). Ayuntamiento de Elda.

España. Real Decreto Legislativo 1/1992, de 26 de junio, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley sobre el Régimen del Suelo y Ordenación Urbana. *Boletín Oficial del Estado*, núm. 154, de 27 de junio de 1992.

Fabra, A. (12 de julio de 2010). Síntesis de la estrategia territorial . *Estrategia Territorial Comunitat Valenciana:2010-2030*. Valencia , Valencia , España: Generalitat Valenciana .

Fraser, N. (2023). Capitalismo caníbal: Qué hacer con este sistema que devora la democracia, el planeta y hasta pone en peligro su propia existencia. Siglo XXI Editores.

Gascó Gascó, J. L., González Ramírez, M. R., & Monllor Fuster, F. (2022). *Estudio y diagnóstico para el diseño e implantación de una estrategia turística en Elda: Evaluación de los recursos existentes y posibles actuaciones. Universitat d'Alacant*. <https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/128644/1/Informe-Estrategia-Turistica-Elda.pdf>

Gelosi, F. (2020). Turismo musical (Doctoral dissertation, Universidad Nacional de La Plata).

Generalitat Valenciana. (2008). Estrategia Territorial de la Comunitat Valenciana 2030. Valencia: Generalitat Valenciana.

Generalitat Valenciana. (2009). *Estrategia Territorial de Comunitat Valenciana 2010-2030*. Valencia : Generalitat Valenciana.

Generalitat Valenciana. (12 de Julio de 2010). Área Funcional del Vinalopó. Estrategia Territorial Comunitat Valenciana 2010-2030. Valencia, Valencia, España: Generalitat Valenciana.

Generalitat Valenciana. (2012). Actuacions Territoriales Estratégicas. Valencia: Conselleria de Infraestructuras, Territorio y Medio Ambiente.

Generalitat Valenciana. (2021). Decret Legislatiu 1/2021, de 18 de juny, del Consell d'aprovació del text refós de la Llei d'ordenació del territori, urbanisme i paisatge. Valencia: Conselleria de Política Territorial, Obres Públiques i Mobilitat.

Generalitat Valenciana. (2023b). Agenda Urbana Valenciana. Valencia.

Generalitat Valenciana. (2009). Estrategia Territorial de comunitat Valenciana 2010-2030. Valencia : Generalitat Valenciana.

Getz, D., Andersson, T., y Larson, M. (2007). Managing festival stakeholders: Concepts and case studies. *Event Management*, 10(2/3), 103–122.

Gilabert González, L. M. (2012). Las redes museísticas a nivel municipal: ejemplos en la Península Ibérica. *Series Iberoamericanas de Museología*, 159-167.

Gómez Prieto, Julia (2002). «Patrimonio industrial y turismo industrial». En: Gestión del Patrimonio Industrial en la Europa del s. XXI. Bilbao: Congreso Vasco de Patrimonio Industrial, p. 215-221.

González Hernández, M. Á. (1996). La fiesta de moros y cristianos: Orígenes (siglos XIII-XVIII). Ayuntamiento de Monforte del Cid. Diputación Provincial de Alicante. (pp. 44-95). <https://hdl.handle.net/10045/92998>

Guia, A. (2014). The Muslim Struggle for Civil Rights in Spain: Promoting Democracy Through Migrant Engagement, 1985–2010. Brighton: Sussex Academic Press.

Hermosilla, J. (2007). Vinalopó: regadío histórico y patrimonio hidráulico. En c. D. Valenciana, *contexto geográfico y marco histórico de los regadíos tradicionales del vinalopó (alto y medio)* (págs. 14-20). Valencia: dirección general de patrimonio cultural valenciano y museos de la Generalitat de Valencia

Hobsbawm, E. (2006 [1983]). Introduction: Inventing Traditions. En E. Hobsbawm y T. Ranger (eds.), *The Invention of Tradition* (pp. 1–14). Cambridge: Cambridge University Press.

IEMed. (s.f.). *Bosques mediterráneos en peligro: perspectivas de adaptación*.

Institut Cartogràfic Valencià. (2023). *Visor de cartografia*. Generalitat Valenciana. Recuperado de <https://icv.gva.es>

Institut Valencià d'Estadística. (2023). *Demografía y población: indicador de fenómenos demográficos. Generalitat Valenciana*. Recuperado de <https://pegv.gva.es/es/ive-inici>

Instituto Geográfico Nacional . (2024). *Modelo digital del terreno* . Madrid : Instituto Geográfico Nacional .

Instituto Nacional de Estadística. (2023). *Censos de población y viviendas: Datos a 1 de enero de 2021*. Recuperado de <https://www.ine.es>

Instituto Nacional de Estadística. (2024). *Cifras oficiales de población de los municipios españoles en aplicación de la Ley de Bases del Régimen Local (artículo 17)*. Madrid: Instituto Nacional de Estadística.

Juan, A., Terrones, A., & Joaquin, M. (2018). Contribución a la flora alóctona presente en el río Vinalopó (Alicante, España). *Ciencias Naturales y Recursos Naturales: Facultad de Ciencias Universidad de Alicante*, 11-20.

LABORA y Generalitat Valenciana. (2023). Consorcio Intermunicipal Pacto Territorial por el Empleo del Valle del Vinalopó. Valencia.

Lacárcel Moreno, J. (2003). Psicología de la música y emoción musical. Biblioteca digital de la Universidad de Murcia. Murcia, España.

Latorre, E. C., González López, E., de Vicente y López, F., & Navarro Baixauli, F. (2012). Plan de Acción Territorial Forestal de Comunitat Valenciana. Valencia: Generalitat Valenciana.

Ley 11/1994. (1995). Presidencia de la Generalitat. Obtenido de: https://dogv.gva.es/datos/1995/01/09/pdf/1995_833497.pdf (Consultado el 14 de noviembre de 2024).

López Ortiz, I., & Melgarejo Moreno, J. (2010). El trasvase Júcar-Vinalopó. Una respuesta a la sobreexplotación de acuíferos. *Investigaciones Geográficas (España)*, (51), 203-233. doi:10.14198/INGEO2010.51.09

López Ortiz, M. I., & Melgarejo Moreno, J. (2016). *Evolución histórica de la agricultura de la provincia de Alicante, 1900-2000*.

López-Jiménez, J., & Martínez-Puche, A. (2021). La innovación e inteligencia territorial en la viticultura de las comarcas del Alto y Medio Vinalopó (Alicante) en el contexto del proyecto Avalem Territori. En *Libro de trabajos aportados al XXVII Congreso de la Asociación Española de Geografía. Eje temático 4*. Asociación Española de Geografía y Departamento de Geografía e Historia de la Universidad de La Laguna. DOI: [10.25145/c.27.Asociacion.Geografia.2021.17](https://doi.org/10.25145/c.27.Asociacion.Geografia.2021.17)

Manero, F. (2014). Desafíos e incertidumbres en torno a la ordenación sostenible del territorio: una perspectiva euro-latinoamericana. *Asociación de geógrafos españoles.*, 343-365.

Mansanet Ribes, J. L. (1981). La fiesta de Moros y Cristianos de Alcoy y sus instituciones. Gráficas Díaz.

Márquez, J. C., García Navalón, R., & Soler Millá, L. (2017). El Mundo del Agua, Paisaje de vida . *Editores científicos* , 1-20.

Matarredona Coll, E. (1979). Evolución demográfica del Alto Vinalopó. *Revista De Ciencias Humanas*, 5, 7–20. https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/92111/1/Item_05_01.pdf

Margaras, V., Széchy, B., & European Parliamentary Research Service. (2023). Guide to EU Funding.Brussels.

Martinez-Puche et Al. (2019). Microclúster en el contexto de los sistemas productivos tradicionales del corredor del Vinalopó (Alicante): la artesanía festera y sus potencialidades promocionales como marca.

Martinez-Puche, A. David Pérez Pérez.(1998). "El patrimonio industrial de la provincia de Alicante. Rehabilitación y nuevos usos." Investigaciones geográficas, nº 19, 1998; pp. 49-66.

Martínez Ruiz, J. (1903). Antonio Azorín. Pequeño libro en que se habla de la vida de este peregrino señor. Madrid: Viuda de Rodríguez Serra.

MasQueIngenieros Engineers&Consulting. (2023). Todo sobre Planes Territoriales en la Comunitat Valenciana. Valencia.

Mejías López, F. y Martínez Español, G. (2017). La canalización de aguas dulces del Obispo Tormo entre Aspe y Elche (1785-1789). Historia y valoración patrimonial de una arquitectura hidráulica amenazada. Aspe: Museo Histórico de Aspe, Excmo Ayuntamiento de Aspe, Instituto Alicantino de Cultura Juan Gil-Albert.

Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente . (2013). *Ordenación de las extracciones de Agua de los acuíferos del sistema de explotación Vinalopó- El Alacantí en relación con la disponibilidad de recursos alternativos* . Madrid : Gobierno de España.

Ministerio para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico. (2022). *Planes de Acción Nacional contra la Desertificación*.

Ministerio para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico. (2024). *Mapa Forestal de España (MFE) de máxima actualidad*.

Mira, J. (2021, 11 10). El futuro de Novelda pasa por la mejora del entorno del río Vinalopó. Retrieved from Novelda Digital.

Morales, L. (10 de abril de 2024). Unidad de Divulgación Científica y Transferencia de la Facultad de Veterinaria. *¡Invasión silenciosa! Cómo las especies exóticas invasoras están cambiando nuestros ecosistemas*. Madrid, Madrid, España : Universidad Complutense .

Nel.lo, O. (2010). El Planeamiento Territorial en Catalunya. Cuadernos Geográficos, 131-167.

Ortiz, C. S. (2019, 05 23). Adaptación ambiental y paisajística del Río Vinalopó a su paso por el núcleo urbano de Sax. Retrieved from Ayuntamiento de Sax.

Olcina, J., Paños, V., & Rico, A. (2007). Un medio físico de aridez y contrastes con río Rambla que otorga personalidad geográfica . En C. d. Valenciana, *Texto geográfico y marco histórico de los regadíos tradicionales del Vinalopó* (págs. 9-19). Valencia: Dirección General de Patrimonio Cultural Valenciano y Museos.

Olivera, A. (2011). Patrimonio inmaterial, recurso turístico y espíritu de los territorios. *Cuadernos de turismo*, (27), 663-677.

Organización Mundial de las Naciones Unidas. (2023). *Agua, desafíos Globales* . Copenhague : Programa Paz, dignidad e igualdad en un planeta sano de las Naciones Unidas.

Organización Mundial de las Naciones Unidas . (2024). *Surging Seas: in a Warming World* . Nueva York : United Nations.

Peidro, J. y Riquelme, M. T. (2017). El museu com a element dinamitzador del turisme local: el cas del Museu de Cantereria d’Agost (Alacant). En T. Vicente et al. (coords.). XIV Congreso de Antropología. València, 5-8/9/2017. Antropologías en transformación: sentidos, compromisos y utopías (pp. 1455-1467). Valencia: Universitat de València.

Perez Platero, L. (2016). Impactos turístico-económicos y socio-culturales de los Festivales Musicales en la Comunidad Valenciana (Doctoral dissertation, Universidad de Alicante).

Perles, J. F. (2006): Análisis Del Impacto Económico De Eventos: Una Aplicación A Las Fiestas Populares De Proyección Turística. Cuadernos De Turismo, 17, 147-166.

Rasilla Calabuig, L. D. L. (2020). Análisis de la promoción de los festivales de música en Valencia (Doctoral dissertation, Universitat Politècnica de València).

Richart Díaz, V. (2015). La sobreexplotación de acuíferos en el Vinalopó. Antecedentes y alternativas. *Água, sustentabilidade e Direito*, 41-52.

Ríos Saloma, M. F. (2005). De la Restauración a la Reconquista: la construcción de un mito nacional. Una revisión historiográfica. Siglos XVI–XIX. En la España Medieval, 28, 379–414.

Ríos Saloma, M. F. (2006). La Reconquista: una invención historiográfica (siglos XVI–XIX). En D. Baloup y P. Josserand (eds.), Regards croisés sur la Guerre Sainte. Guerre, idéologie et religion dans l’espace méditerranéen latin (XIe– XIIIe siècle) (pp. 413–429). Toulouse: Presse universitaire du Mirail.

Rius, M. (2023). España envejece: Uno de cada cinco habitantes supera los 65 años. La Vanguardia.

Sánchez, C., & Valdes Pastor, M. (1984). Recursos y usos del Agua en el Alto y Medio Vinalopó. *Investigaciones geográficas*, 173-194

Sánchez Rodríguez, A. y Huertas Riveras, P. (2014). El desarrollismo en la España de los 60. Madrid: Creaciones Vincent Gabrielle.

Schütz, I. (2015a). Cerámica y cambio cultural. Los ejemplos de Agost y Biar (Alicante). En Asociación de Ceramología. 16 Congreso de la Asociación de Ceramología. Origen y evolución de la alfarería de Agost y comarcas limítrofes (pp. 81-94). Agost: Asociación de Ceramología.

Schütz, I. (2015b). Agost. Las marcas de la alfarería y la historia de sus fábricas. Alicante: Asociación de Ceramología.

Schütz, I. y Rodríguez-Manzaneque, M. J. (2004). El álbum de la alfarería de Agost. Alicante: Ayuntamiento de Agost.

Sevilla, M., Torregrosa, T., & Navarro, J. (2022). *El impacto del COVID-19 en la economía alicantina. La agricultura y la pesca*. (Cap. 2, pp. 24–38).

Torrado JM (2022). *Una clasificación del sistema de asentamientos de población: aplicación a España*. Universidad de Granada

Toselli, C. (2003). Turismo cultural, participación local y sustentabilidad. Portal iberoamericano de Gestión cultural, 12.

Tylor, E. B. (1871). Primitive culture: researches into the development of mythology, philosophy, religion, art, and custom (Vol. 2). J. Murray.

UNESCO. (2003). Textos fundamentales de la Convención para la Salvaguardia del Patrimonio Cultural Inmaterial de 2003. *Edición 2018, UNESCO*.

Valencia Plaza. (2023). La Comunitat supera el millón de personas mayores de 65 años, el 20% de la población.

Varela, M. (2022). Turismo de estrellas. La preservación del cielo nocturno como motor del desarrollo sostenible socio-económico local. *Ambiental*, nº132, 54-61.

Warman, A. (1985). La danza de moros y cristianos, México (DF), INAH. 1985 (2ª edición).

Referencias Web

Acuerdo de 2002. (2002). Conselleria de Medio Ambiente. Obtenido de: https://dogv.gva.es/datos/2002/09/16/pdf/2002_A9833.pdf (Consultado el 13 de noviembre de 2024).

Agencia Provincial de la Energía de Alicante. (2023). *EL PLAN DIRECTOR XORRET DE CATÍ TOMA FORMA*. Recollit de <https://alicantenergia.es/content/el-plan-director-xorret-de-cati-toma-forma/>

Alfaro, A. (29 de diciembre de 2022). *Univergy Solar finaliza la construcción de «Salinetes I» en Novelda (Alicante)*. Obtenido de Univergy Solar: <https://univergysolar.com/planta-solar-fotovoltaica-salinetes-i/> (Consultado el 20 de noviembre de 2024).

Alicante Natura. (s.f.). *Red ambiental de la provincia de Alicante*. Diputación de Alicante. Recuperado de <https://alicantenatura.es> (Consultado el 2 de diciembre de 2024)

Alsa.es (s.f) CV-302 horarios <https://www.alsa.es/documents/21643679/60492320/L715-Elche-Elda-Alcoy-Valencia.pdf/a2f7a74b-b505-a07b-5340-9fd9f1b5fcb2?t=1722504802589>

Álvarez, P., Waissbluth, V., & Ramos, F. (2018). Manual de diseño: Experiencias Turísticas. Obtenido de <https://www.sernatur.cl/wp-content/uploads/2018/11/MDD-Manual-de-Experiencias-Turi%CC%81sticas-1.pdf>

Área de Planificación. Gabinete Técnico Ingeniería Estudios y Proyectos - VAERSA. (2012, 06 15). Zonas de actuación descritas en el programa de actuaciones de la memoria del PATFOR. Recuperado de [Infraestructura de Dades Espacials Valenciana](#).

Asociación de San Jordi. (2020,). Estatuto Asociación de San Jordi. [ESTATUTO DE LA ASOCIACIÓN DE SAN JORGE](#)

Asociación de Sant Jordi. (2018). Ordenanza Económico Contable: Desarrollo del Capítulo VII del Título III del Estatuto de la Asociación de Sant Jordi. Aprobada en la Asamblea General Extraordinaria, Casal de Sant Jordi, 22 de noviembre de 2018. [ORDENANZA ECONÓMICO CONTABLE](#)

Asociación de Sant Jordi. (2024c). Ordenanza de la Fiesta de Moros y Cristianos. Aprobada en sesión extraordinaria de la Asamblea General, 25 de enero de 2024. [ORDENANZA DE LA FIESTA DE MOROS Y CRISTIANOS](#)

Associació de Sant Jordi. (2024a). Fiestas/ Filades. [Filades | Fiestas | Associació de Sant Jordi](#)

Associació de Sant Jordi. (2024b). Fiestas/ Historia. [Historia de la Fiesta de Moros y Cristianos de Alcoy](#)

Associació de Sant Jordi. (2024). Actos festeros | Fiestas. <https://www.asjordi.org/fiestas/60/actos-festeros.html>

Agencia Tributaria. (n.d.). *Renta de municipios: datos y estadísticas*. Recuperado de <https://www.epdata.es/datos/renta-municipios-datos-estadisticas-agencia-tributaria/201/alicante/788>

Ayuntamiento de Agost. (n.d.). *Museo de la Alfarería*. Recuperado de <https://www.turismodeagost.com/museo-de-la-alfareria/>

Ajuntament d'Agost. (2023). *Página oficial del Ajuntament d'Agost* . Recuperado de <https://www.agost.es>

Ayuntamiento de Alicante (s.f) Vectalia y Avanza optan a la nueva contrata del autobús urbano por 145 millones <https://www.alicante.es/es/noticias/vectalia-y-avanza-optan-nueva-contrata-del-autobus-urbano-145-millones>

Ayuntamiento de Castalla (s.f) Naturalesa <https://castalla.es/>

Ayuntamiento de Elda. (14 / mayo / 2019). *El Ayuntamiento de Elda instalará 25 aparcabici en diferentes ubicaciones de la ciudad*. Recollit de Ayuntamiento de Elda: <https://www.elda.es/el-ayuntamiento-de-elda-instalara-25-aparcabicis-en-diferentes-ubica>

Ayuntamiento de Elda. (22 / abril / 2022). *El Ayuntamiento de Elda realiza un paso de peatones elevado en la avenida de Sax para mejorar la seguridad de viandantes y vehículos*. Recollit de Ayuntamiento de Elda: <https://www.elda.es/el-ayuntamiento-de-elda-realiza-un-paso-de-peatones-elevado-en-la-avenida-de-sax-para-mejorar-la-seguridad-de-viandantes-y-vehiculos/>

Ayuntamiento de Elda. (2022). *Plan Estratégico Elda 2030*. Recollit de Ayuntamiento de Elda: <https://www.elda2030.es/el-plan/>

Ayuntamiento de Elda. (26 / septiembre / 2024). *El próximo domingo se celebra una nueva edición de BiciFallas impulsada por los ayuntamientos de Elda y de Petrer para celebrar la Semana Europea de la Movilidad*. Recollit de Ayuntamiento de Elda: <https://www.elda.es/el-proximo-domingo-se-celebra-una-nueva-edicion-de-bicifallas-impulsada-por-los-ayuntamientos-de-elda-y-de-petrer-para-celebrar-la-semana-europea-de-la-movilidad-2/>

Ayuntamiento de Elda. (2023). PE-ELDA 2030: Plan estratégico de Elda 2030 . Recuperado de <http://www.elda2030.es/wp-content/uploads/2023/05/PE-ELDA-2030-08-05-2023-version-web.pdf>

Ayuntamiento de Elda. (2023). *Página oficial del Ayuntamiento de Elda*. Recuperado de <https://www.elda.es>

Ayuntamiento de Elda (11/12/2018)
Gabinete de Prensa. Medio Ambiente presenta el Sendero Circular del Pantano de Elda <https://elda.es/>

Ayuntamiento de Elche (s.f)
Sendero medioambiental del entorno del Pantano de Elche <https://www.elche.es/>

Ayuntamiento de Finestrat (s.f)
El área recreativa de la “Font del Molí” se prepara para unas Navidades seguras al aire libre <https://www.finestrat.es/>

Ayuntamiento Monforte del Cid. (2015). *El Patronato Provincial de Turismo COSTA BLANCA subvenciona las acciones de promoción turística*. Recollit de <https://www.monfortedelcid.es/el-patronato-provincial-de-turismo-costa-blanca-subvenciona-las-acciones-de-promocion-turistica/>

Ayuntamiento de Novelda. (2021, 11 10). Novelda presenta el proyecto para la adecuación del entorno del río vinalopó. Recuperado de <https://www.novelda.es/novelda-presenta-el-proyecto-para-la-adequacion-del-entorno-del-rio-vinalopo>

Ayuntamiento de Petrer. (2023). *Petrer consigue su mejor dato histórico de turistas con 21.801 visitantes en el año 2022*. <https://petrer.es/petrer-consigue-su-mejor-dato-historico-de-turistas-con-21-801-visitantes-en-el-ano-2022/>

Ajuntament de Petrer. (2023). *Página oficial del Ajuntament de Petrer*. Recuperado de <https://www.petrer.es>

Aula naturaleza “Coto Salinas”
<https://yecla.es/>

Ayuntamiento de Petrer (s.f)
Campamento de Caprala: Información General y Aceptación de las Normas de uso
<https://www.petrer.es/>

Ayuntamiento Pinoso (s.f)
Aula de la Naturaleza
https://www.pinoso.org/turismo_activo/aula-de-la-naturaleza/

Ayuntamiento de Yecla (01/07/2022)

Ajuntament de Villena. (2022). *Plan Estratégico de Turismo 2022-2025*. Recollit de Turismo Villena: https://turismovillena.com/wp-content/uploads/2022/03/PETVillena_2022_2025.pdf

Ayuntamiento de Villena. (28 / noviembre / 2023). *Villena acuerda con el Ministerio salvar dos pasos a nivel en el casco urbano con viales subterráneos*. Recollit de Villena.es: <https://www.villena.es/noticia/villena-acuerda-con-el-ministerio-salvar-dos-pasos-a-nivel-en-el-casco-urbano-con-viales-subterraneos/>

Ayuntamiento de Villena. (20 / noviembre / 2024). *El Ayuntamiento inicia las obras de mejora en accesibilidad de las aceras de la calle San Rafael*. Recollit de Villena.es: <https://www.villena.es/noticia/el-ayuntamiento-inicia-las-obras-de-mejora-en-accesibilidad-de-las-aceras-de-la-calle-san-rafael/>

Ayuntamiento de Villena. (26 / junio / 2024). *El Ayuntamiento instala badenes peatonales para mejorar la seguridad vial en La Encina*. Recollit de Villena.es: <https://www.villena.es/noticia/el-ayuntamiento-instala-badenes-peatonales-para-mejorar-la-seguridad-vial-en-la-encina/>

Ayuntamiento de Villena. (2020). *Informe Estadístico 2022* [Powerpoint]. <https://turismovillena.com/wp-content/uploads/2023/08/Informe-Estadisticas-2022.pptx-1.pdf>

Ayuntamiento de Villena (2023). *Página oficial del Ayuntamiento de Villena*. Recuperado de <https://www.villena.es/>

Cámara de Comercio de Alicante. (2023a). Alicante en Cifras. Anuario Estadístico De La Provincia De Alicante. https://www.alicanteencifras.com/m02_poblacion_poblacion.htm

Cámara de Comercio de Alicante. (2024). **Evolución de la actividad turística en Alicante, 2022**. Recuperado de <https://www.camaralicante.com/wp-content/uploads/2024/01/evolucion-de-la-actividad-turistica-en-alicante-2022c.pdf>

Cervera, M. (2024). España: 350.000 segundas propiedades menos desde 2020. EjePrime. <https://www.ejeprime.com/residencial/invierno-en-las-casas-de-verano-espana-pierde-350000-segundas-propiedades-desde-2020#:~:text=%C2%BFEn%20qu%C3%A9%20regi%C3%B3n%20hay%20m%C3%A1s,viviendas%20no%20principales%20desde%202019>

Comunitat Valenciana. (2024). *Espacios naturales*. Obtenido de: <https://www.comunitatvalenciana.com/es/espacios-naturales> (Consultado el 18 de noviembre de 2024).

Concejalía de Turismo del Ayuntamiento de Biar. (2023). *Plan Estratégico de Turismo de Biar 2024-2028*. Recollit de Ajuntament de Biar: <https://www.biar.es/wp-content/uploads/2023/12/PLAN-ESTRATEGICO-DE-TURISMO-DE-BIAR-2024-2028-gva.pdf>

Conselleria de Medio Ambiente Generalitat Valenciana: <https://mediambient.gva.es/es/web/medio-natural/valencia1>

Conselleria de Medio Ambiente Generalitat Valenciana: <https://mediambient.gva.es/es/web/medio-natural/alacant>

Conselleria de Medio Ambiente Generalitat Valenciana: <https://parquesnaturales.gva.es/es/>

Conselleria de Medi Ambient, Infraestructures i Territori GVA (s.f): PR-CV 3: Les Valls del Vinalopó
<https://mediambient.gva.es/documents/92720197/93837475/PR003/9f8b3605-b1ef-49e5-8c70-66ff21bf70c8>

Conselleria de Medi Ambient, Infraestructures i Territori GVA (s.f): PR-CV 54: El Baix Segura
<https://mediambient.gva.es/documents/92720197/93837475/PR054/c18043c7-e021-487c-9eb3-58f1dc525734>

Conselleria de Turisme de la Generalitat Valenciana. (2008). *Plan de Espacios Turísticos de la Comunitat Valenciana*. Recollit de Directrices Generales: https://www.turisme.gva.es/opencms/opencms/turisme/es/files/pdf/planificacion/Directrices_Generales_webdefinitiva.pdf

Conselleria de Turisme de la Generalitat Valenciana. (2008). *Plan de Espacios Turísticos de la Comunitat Valenciana*. Recollit de Directrices Particulares: <https://www.turisme.gva.es/opencms/opencms/turisme/es/files/pdf/planificacion/ET18AltoMedioVinalopo-simpl.pdf>

Conselleria de Turisme de la Generalitat Valenciana. (2011). *Plan Director de Turismo de Interior de la Comunitat Valenciana 2011-2015*. Recollit de Plan Estratégico Global del Turismo de la Comunitat Valenciana 2010-2020: https://www.turisme.gva.es/turisme/es/files/pdf/planificacion/Plan_Director_Turismo_Interior.pdf

Cota Ambiental. (2021). *Memoria de actuaciones sobre Infraestructura Verde en el entorno del río Vinalopó, en el T.M. de Novelda (Alicante)*. Obtenido de: <https://novelda.es/wp-content/uploads/2021/11/Proyecto-Rio-Vinalopo.pdf> (Consultado el 27 de noviembre de 2024).

Datos Gobierno de España: https://datos.gob.es/es/catalogo?q=alicante&g-recaptcha-response=&sort=score+desc%2C+metadata_created+desc

Datos de Transporte - Gobierno de España: <https://nap.transportes.gob.es/Files/Detail/1325>

Decreto 65/2006. (2006). *Conselleria de Territorio y Vivienda*. Obtenido de: <https://mediambient.gva.es/es/web/espacios-naturales-prottegidos/catalogo-de-cuevas-58534> (Consultado el 25 de noviembre de 2024).

Decreto 7/2020, de 17 de enero, del Consell, de regulación de los órganos para la coordinación de la acción turística y del organismo público para la gestión de la política turística. (2020). Recollit de Diari Oficial de la Generalitat Valenciana (núm. 8728): <https://dogv.gva.es/es/eli/es-vc/d/2020/01/17/7>

Demarcación Hidrográfica del Júcar. (2023). *Plan Hidrológico de la Demarcación Hidrográfica del Júcar*. Obtenido de: https://www.chj.es/es-es/medioambiente/planificacionhidrologica/Documents/Plan-Hidrologico-cuenca-2021-2027/PHC/Version%20Final/PHJ2227_Memoria_2023_01_24.pdf (Consultado el 30 de noviembre de 2024).

Diputación Abierta Portal de Transparencia: <https://abierta.diputacionalicante.es/normativa-convocatorias-y-planos/1-planos-anuales-y-plurianuales/>

Diputación de Alicante Parajes Naturales (s.f)
PNM Monte Coto-Pinoso (Pinoso) - “Riqueza Forestal PDF.Monte_Coto-Pinoso.pdf

Diputación de Alicante. (2016). *Principales indicadores económicos y sociales de la provincia de Alicante: Agosto 2016*. Recuperado de <https://abierta.diputacionalicante.es/wp-content/uploads/OtraInformacionEconomica/Principales-indicadores-econ-y-sociales-provincia-ALICANTE-Agosto-2016.pdf>

Diputación de Alicante. (2021). Extranjeros Residentes en España por provincias. http://documentacion.diputacionalicante.es/ra_poblext.asp.

Diputación de Alicante. (2022). Población extranjera según nacionalidad en la provincia de Alicante. <http://documentacion.diputacionalicante.es/paises.asp>.

Diputación de Alicante. (2021). Extranjeros Residentes en España por provincias. http://documentacion.diputacionalicante.es/ra_poblext.asp.

Diputación de Alicante. (2022). Población extranjera según nacionalidad en la provincia de Alicante. <http://documentacion.diputacionalicante.es/paises.asp>.

Diputación de Alicante. (2024). Fiesta de Moros y Cristiano en la Provincia de Alicante. <http://documentacion.diputacionalicante.es/fiestas-myc.asp>

Diputación Alicante. (s.f.). *¿Qué es un paraje natural municipal?* Obtenido de: <https://parajesnaturales.diputacionalicante.es/es/que-es-un-paraje-natural-municipal/> (Consultado el 2 de diciembre de 2024).

Diputación de Alicante. (2023). *Plan de Movilidad Peatonal y Ciclista*. Alicante: Diputación de Alicante.

Diputación de Alicante. (2024). *Plan de Obras y Servicios PLANIFICA*. Alacant.

Dirección General del Catastro. (2023). *Consulta de cartografía catastral*. Ministerio de Hacienda y Función Pública. Recuperado de <https://www.sedecatastro.gob.es>

Ecología Hoy (s.f.). Cuevas: *¿Que son? Características y Tipos de Cuevas*. Obtenido de: <https://www.ecologiahoy.com/cuevas> (Consultado el 3 de diciembre de 2024).

El Periódico de Villena. (21 / octubre / 2022). Entrega de premios del concurso fotográfico "La bici y yo" 2022. *El Periódico de Villena*, p. <https://elperiodicodevillena.com/entrega-de-premios-del-concurso-fotografico-la-bici-y-yo-2022/>.

El Periódico de Villena. (2023). Izquierda Unida, contra la falta de vivienda social y el aumento de la pobreza en Villena. Recuperado de <https://www.elperiodicodevillena.com/noticia/izquierda-unida-vivienda-social-pobreza>

El Periódico de Villena. (2023). El Pleno deja sobre la mesa una propuesta para ampliar el parque de vivienda pública de Villena. Recuperado de <https://www.elperiodicodevillena.com/noticia/parque-vivienda-publica-villena>

Envira. (2024). *¿Qué es la legislación ambiental y cómo se estructura?* Obtenido de: <https://envira.es/es/legislacion-ambiental-y-estructura-legislativa-en-espana/> (Consultado el 1 de diciembre de 2024).

EPDDatos. (sf). Plataforma de datos abiertas . Recuperado de <https://www.epddata.com>

Exceltur. (2023). **Impactur Comunidad Valenciana 2021**. Recuperado de <https://www.exceltur.org/wp-content/uploads/2023/01/Impactur-Co.Valenciana-2021-Documento.pdf>

Ezquiaga Arquitectura, Sociedad y Territorio S.L. (2018). *Pla d'Acció Territorial Metropolità de València (PATEVAL): Fase 2- Versión Inicial del Plan*. Conselleria d'Habitatge, Obres Públiques i Vertebració del Territori.

FGV.es (s.f) Evolución histórica del TRAM <https://www.fgv.es/conoce-fgv/fgv-en-cifras/tram-en-cifras/evolucion-historica/>

Femecv FEMECV : Senderos <https://www.femecv.com/>

Ferrándiz, L. (19 / diciembre / 2023). *Peatonalización fallida en Petrer*. Recollit de Informació: <https://www.informacion.es/elda/2023/12/19/peatonizacion-fallida-petrer-96047971.html>

GENCAT. (2024). *El Sistema de Espacios Protegidos de Cataluña*. Obtenido de: https://mediambient.gencat.cat/es/05_ambits_dactuacio/patrimoni_natural/senp_catalunya/index.html (Consultado el 12 de noviembre de 2024).

GENCAT (s.f.). *Los espacios que componen la Red Natura 2000*. Obtenido de: https://mediambient.gencat.cat/es/05_ambits_dactuacio/patrimoni_natural/senp_catalunya/xarxa_natura_2000/conceptes_clau/objectiu_i_tipus_despais/index.html (Consultado el 2 de diciembre 2024).

Generalitat Valenciana. (2010). *Estrategia Territorial Comunitat Valenciana 2010-2030: Área Funcional del Vinalopó*.

Generalitat Valenciana. (s.f.). *PNM Los Algezares - Aspe*. Obtenido de Conselleria de Medi Ambient, Infraestructures i Territori: <https://mediambient.gva.es/va/web/parajes-naturales-municipales/pnm-los-algezares-aspe> (Consultado el 15 de noviembre de 2024).

Generalitat Valenciana. (s.f.). *PNM Monte Coto - Monòver*. Obtenido de Conselleria de Medi Ambient, Infraestructures i Territori: <https://mediambient.gva.es/va/web/parajes-naturales-municipales/pnm-monte-coto-monovar> (Consultado el 28 de noviembre de 2024)

Generalitat Valenciana. (s.f.). *El ciclo de agua de la Comunitat Valenciana*. Obtenido de: https://agroambient.gva.es/estatico/areas/educacion/educacion_ambiental/educ/publicaciones/ciclo_del_agua/cicag/2/2_4_2/index.html (Consultado el 2 de diciembre de 2024).

Generalitat Valenciana. (n.d.). *Directorio estadístico de empresas de la Comunitat Valenciana*. Plataforma Estadística Generalitat Valenciana (PEGV). Recuperado de <https://pegv.gva.es/es/explotacio-del-directori-estadistic-d-empreses-de-la-comunitat-valenciana>

Generalitat Valenciana. (n.d.). *Estadísticas de turismo: Anuario 2022*. Recuperado de https://www.turisme.gva.es/turisme/es/files/pdf/estadistiquesdeturisme/anuarios/OTMC_2022c.pdf

Generalitat Valenciana. (2018). *Estrategia turística 2018: Alto y Medio Vinalopó (simplificada)*. Turisme Comunitat Valenciana. Recuperado de <https://www.turisme.gva.es/opencms/opencms/turisme/es/files/pdf/planificacion/ET18AltoMedioVinalopo-simpl.pdf>

Generalitat Valenciana. (n.d.). **Explotación del directorio estadístico de empresas de la Comunidad Valenciana**. Recuperado de <https://pegv.gva.es/es/explotacio-del-directori-estadistic-d-empreses-de-la-comunitat-valenciana>

Generalitat Valenciana. (n.d.). *Formación profesional: listados de centros docentes*. Recuperado de <https://ceice.gva.es/va/web/centros-docentes/formacion-profesional/listados>

Generalitat Valenciana. (n.d.). *Plan estratégico de la Comunitat Valenciana*. Recuperado de <https://pegv.gva.es/es/fichas>

Generalitat Valenciana. (2017). *Libro Blanco para una Nueva Estrategia Turística de la Comunitat Valenciana*. Recollit de Conselleria de Innovación, Industria, Comercio y Turismo: https://www.turisme.gva.es/opencms/opencms/turisme/es/contents/planificacion/llibre_blanco.html

Generalitat Valenciana. (2018). *Ley 15/2018, de 7 de junio, de turismo, ocio y hospitalidad de la Comunitat Valenciana*. Recollit de Diari Oficial de la Generalitat Valenciana (núm. 8313): <https://www.boe.es/eli/es-vc/l/2018/06/07/15/con>

Generalitat Valenciana. (2018). *Ley 15/2018, de 7 de junio, de turismo, ocio y hospitalidad de la Comunitat Valenciana*. Recollit de Diari Oficial de la Generalitat Valenciana (núm. 8313): <https://www.boe.es/eli/es-vc/l/2018/06/07/15/con>

Generalitat Valenciana. (2020). *Plan Estratégico de Turismo de la Comunitat Valenciana*. Recollit de Conselleria de Innovación, Industria, Comercio y Turismo: <https://www.turisme.gva.es/opencms/opencms/turisme/es/contents/planificacion/planificacion.html>

Generalitat Valenciana. (Diciembre / 2021). *Decreto 5/2020, de 10 de enero, del Consell, de regulación del estatuto del municipio turístico de la Comunitat Valenciana*. Recollit de Diari Oficial de la Generalitat Valenciana (núm. 8719): https://dogv.gva.es/auto/dogv/docvpub/rlgv/2020/D_2020_005_ca_D_2021_203.pdf

Generalitat Valenciana. (Noviembre / 2021). *Plan Territorial de Sostenibilidad Turística en Destino Comunitat Valenciana*. Recollit de Turisme Comunitat Valenciana: https://www.turisme.gva.es/turisme/es/files/pdf/2024_PTSTD_CV21_modif_marzo_2024.pdf

Generalitat Valenciana. (2023). *Plan Territorial de Sostenibilidad Turística en Destino Comunitat Valenciana*. Recollit de Turisme Comunitat Valenciana: https://www.turisme.gva.es/turisme/es/files/pdf/2023_PTSTD_CV.pdf

Generalitat Valenciana. (Agosto / 2024). *Guía de orientaciones para la gestión de subproyectos anidados a los subproyectos de Turisme Comunitat Valenciana*. Recollit de Turisme Comunitat Valenciana : https://www.turisme.gva.es/turisme/es/files/pdf/2024_Guia_orientaciones_subp_anidados.pdf

Generalitat Valenciana. (s.f.). *S3-CV. Estrategia Turística Inteligente Comunitat Valenciana*. Recollit de DOCUMENTO INTEGRADO DE LA ESTRATEGIA 2021-2027: <https://www.turisme.gva.es/opencms/opencms/turisme/es/contents/planificacion/s3-cv/s3-cv.html>

Generalitat Valenciana. (2022). *Últimas cifras: Áreas económicas de la Comunitat Valenciana (1er trimestre de 2022)*. Plataforma Estadística Generalitat Valenciana (PEGV). Recuperado de https://pegv.gva.es/auto/produccion/web/IMTNS/UC_2022T1/ultimascifrasAREAS_2022_1.htm

Generalitat Valenciana. (2023). Bono lloguer joven 2023 . Recuperado de <https://habitatge.gva.es/es/web/vivienda-y-calidad-en-la-edificacion/bono-lloguer-jove-2023>

Generalitat Valenciana. Ley 5/2014, de 25 de julio, de Ordenación del Territorio, Urbanismo y Paisaje de la Comunidad Valenciana (LOTUP).

Generalitat Valenciana. Parques Naturales de la Comunitat Valenciana <https://mediambient.gva.es/va/web/parks-naturals/inici>

Generalitat Valenciana. Ley 13/2006, de 30 de julio, de Protección de Espacios Naturales de la Comunitat Valenciana. Diario Oficial de la Comunitat Valenciana, núm. 5.312, de 1 de agosto de 2006.

Generalitat Valenciana. Ley 5/2014, de 25 de julio, de Ordenación del Territorio, Urbanismo y Paisaje de la Comunidad Valenciana (LOTUP). Diario Oficial de la Comunitat Valenciana, núm. 7.312, de 31 de julio de 2014.

Información. (2023, marzo 10). *Los alicantinos destinan un tercio de sus ingresos a la vivienda*. Recuperado de <https://www.informacion.es/alicante/2023/03/10/alicantinos-destinan-tercio-ingresos-vivienda-84427710.html>

Infraestructura Valenciana de Dades Espacials. (2024). Delimitación Territorial. <https://idev.gva.es/va/>

Institut Cartogràfic Valencià. (2023, 07). Cartografía de Ocupación del Suelo de la Comunitat Valenciana (COSCV). Recuperado de Dades Obertes Generalitat Valenciana: <https://dadesobertes.gva.es/dataset/cartografia-de-ocupacion-del-suelo-de-la-comunitat-valenciana-coscv>

Institut Cartogràfic Valencià. (2023). *Visor cartográfico* . Recuperado de <https://visor.gva.es>

ICV: <https://geocataleg.gva.es/#/results/todas>

Instituto Nacional de Estadística. (1996). Concepto seleccionado: Hogar según criterio de presupuesto común. <https://www.ine.es/DEFIne/es/concepto.htm?c=4606#:~:text=Concepto%20seleccionado%3A%20Hogar%20seg%C3%BAAn%20criterio%20de%20presupuesto%20com%C3%BAAn&text=Persona%20o%20conjunto%20de%20personas,cargo%20a%20un%20mismo%20presupuesto.>

Instituto Nacional de Estadística. (2009). Concepto seleccionado: Núcleo Familiar. <https://www.ine.es/DEFIne/es/concepto.htm?c=5016>.

Instituto Nacional de Estadística. (2022a). Población por sexo, municipios y nacionalidad (principales nacionalidades).(33588). INE. <https://www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=33588>

Instituto Nacional de Estadística. (2022b). Nivel de estudios completados: Población de 15 y más años por sexo, nacionalidad (española/extranjera) y nivel de estudios (detalle) (Municipios de 500 habitantes o más). INE. <https://www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=66622>

Instituto Nacional de Estadística. (2023a). Censo anual de población 2021-2023. <https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?tpx=61402>

Instituto Nacional de Estadística. (2023b). Alicante/Alacant: Población por municipios y sexo. <https://www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=2856>

Instituto Nacional de Estadística. (2023c). Población por sexo y relación entre lugar de nacimiento y lugar de residencia. INE. <https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?tpx=61440>

Instituto Nacional de Estadística. (2023d). Población por sexo, edad (grupos quinquenales) y país de nacionalidad (principales nacionalidades) (Capitales de provincia y principales ciudades). INE. <https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?tpx=61426>

Instituto Valenciano de Estadística (2020). Estimacions de llars a nivell subprovincial. Portal Estadístico De La Generalitat Valenciana. <https://pegv.gva.es/va/temas/demografiaypoblacion/poblacion/estimaciones-hogares-nivel-subprovincial>

International Recommendations for Tourism Statistics. (2008.). <https://www.unwto.org/es/tourism-statistics/on-basic-tourism-statistics-irts-2008>

INVAT-TUR. (s.f.). *Red DTI-CV*. Recollit de <https://invattur.es/sobre-la-red-de-destinos-turisticos-inteligentes.html>

Jover, R. (2023). *Monóvar apuesta por el turismo sostenible*. Recollit de Monòver: <https://www.monover.com/monovar-apuesta-por-el-turismo-sostenible/>

La Ruta del Vino de Alicante: <https://www.rutadelvinodealicante.com/es/conocenos>

La Vanguardia. (2024, diciembre 17). *Los jóvenes valencianos deben destinar el 87% de su salario al alquiler en solitario*. Recuperado de <https://www.lavanguardia.com/local/valencia/20241217/10207113/jovenes-valencianos-destinan-87-salario-alquiler-solitario.html>

Macma (s.f). Paisatges protegits de la serra de Bèrnia i del Ferrer <https://www.macma.org/>

Maestre Gil, F. (2023, 04 28). El biólogo Fernando T. Maestre comparte una serie de medidas ambientales y de adaptación al cambio climático en Sax. Recuperado de Sax Digital: <https://saxdigital.com/el-biologo-fernando-t-maestre-comparte-una-serie-de-medidas-ambientales-y-de-adaptacion-al-cambio-climatico-en-sax/>

Martín Estudillo E, Llopis Tovar F.J, Reyes Moreno J.A, Luque Escribano M., López Hernández A. (2018). *La sierra del Maigmó. Valores ambientales y propuestas de conservación. Natura Lucentina Estudios para la difusión del entorno alicantino. Volumen 2. 18-58.* <http://www.bibliografia.hyla.es/Publicaciones/2/02.1858%202.3.pdf>

Medi Ambient – Alicante. <https://mediambient.gva.es/es/web/medio-natural/alacant>

Més que acampar. <https://mesqueacampar.org/?lang=es>

Ministerio de Transportes, Movilidad y Agenda Urbana. (2023). *Atlas Digital de las Áreas Urbanas de España*. Recuperado de <https://atlasurbano.mitma.gob.es>

Ministerio para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico (MITERD). (s.f.). *Ministerio para la Transición Ecológica*. Recuperado de <https://www.miteco.gob.es> (Consultado el 4 de diciembre de 2024)

Ministerio para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico (s.f.-a). *Red Natura 2000*. Obtenido de la pagina web del Ministerio para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico: <https://www.miteco.gob.es/es/biodiversidad/temas/espacios-protegidos/red-natura-2000.html> (Consultado el 2 de diciembre de 2024).

Ministerio para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico (s.f.-b). *Categorías*. Obtenido de: https://www.miteco.gob.es/es/biodiversidad/temas/espacios-protegidos/espacios-naturales-protegidos/enp_categorias.html (Consultado el 2 de diciembre de 2024).

Ministerio para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico (s.f.-c). Lugares de Importancia Comunitaria. Obtenido de: https://www.miteco.gob.es/es/biodiversidad/temas/espacios-protegidos/red-natura-2000/rn_pres_tipos_lugares_lic.html (Consultado el 2 de diciembre de 2024).

Moutahir, H., Bellot, J., & Touhami, I. (2011). *Evaluación de los cambios de uso del suelo en la cuenca del Vinalopó (Alicante, España) entre 1994 y 2007 a diferentes escalas*. University of Alicante. Recuperado de <https://www.researchgate.net/publication/264298793>.

Museo del Calzado Jose Maria Amat Amer – Elda. <https://www.museocalzado.com/>

NAP Transporte Multimodal - Autobús Interurbano Comunidad Valenciana. <https://nap.transportes.gob.es/Files/List>

Novelda Turismo. (2022). *Plan Estratégico Novelda 2023-27*. Recollit de <https://turismo.novelda.es/plan-estrategico-de-turismo/>

Oficina de Planificación Hidrológica Confederación Hidrográfica del Júcar. (2020). *Mesa territorial del Vinalopó-Alacantí*. Obtenido de: https://www.chj.es/es-es/ciudadano/participacion_publica/Documents/Plan%20Hidrológico%20de%20Cuenca%202021-2027/Mesas%20territoriales%20EpTI/Alicante/EpTI_MesaTerritorialAlicante.pdf (Consultado el 29 de noviembre de 2024).

Open Data Movilidad Ministerio de Transportes y Movilidad Sostenible <https://www.transportes.gob.es/ministerio/proyectos-singulares/estudios-de-movilidad-con-big-data/opendata-movilidad>

OpenStreetMap. (sense data). Recollit de <https://www.openstreetmap.org>

Organización Mundial del Turismo. (n.d.). *Glosario de términos de turismo*. Recuperado de <https://www.unwto.org/es/glosario-terminos-de-turismo>

Ortega, M. (2024). *Nuevo récord turístico: 27.092 personas visitaron Petrer en 2023*. <https://www.valledeelda.com/noticias/social/45887-nuevo-record-turistico-27-092-personas-visitaron-petrer-en-2023.html>

Ortega, M. (29 / diciembre / 2019). *El nuevo carril bici de la avenida de Ronda ya es una realidad para dotar de seguridad a los deportistas*. Recollit de Valle de Elda: <https://www.valledeelda.com/noticias/social/39462>

Ortega, M. (24 / marzo / 2021). *Elda ya disfruta de su pumptrack*. Recollit de Valle de Elda: <https://www.valledeelda.com/noticias/social/37256-pmp21.html>

PATAE: <https://mediambient.gva.es/>

Patronato Provincial de Turismo Costa Blanca. (sense data). *Ciclismo en la Costa Blanca*. Recollit de CosTaulanca.org: https://www.cosTaulanca.org/Esp/Cosas_que_hacer/cyclingCB/Paginas/default.aspx

Parlamento Europeo. (2000). *Directiva 2000/60/CE, de 23 de octubre de 2000, por la que se establece un marco comunitario de actuación en el ámbito de la política de aguas*. Obtenido de: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/oj> (Consultado el 21 de noviembre de 2024).

Pérez Alberó, J. (s.f.). *Les salinetes de Novelda i el barranc de la sal*. Obtenido de Natura Viva: https://carrasdebeneixama1.blogspot.com/p/blog-page_20.html (Consultado el 22 de noviembre de 2024).

Pérez Medina, T. (2014). *Sustentabilitat clivellada. De la gestió hidrològica a l'obra hidràulica al Vinalopó modern. Millars. Espai I Història*, 19(37), 101-120. Obtenido de: <https://www.e-revistes.uji.es/index.php/millars/article/view/3192> (Consultado el 26 de noviembre de 2024).

Pilar de la Horadada. Pilar de la Horadada | Folletos <https://www.pilardelahoradada.org/>

Ponce Herrero, G., & Sánchez Pardo, Á. (2022-2023). *El río de Villena, o de Las Virtudes, o de la Fuente del Chopo. (Mal llamado Vinalopó). Bilyana*, (5), 61-111. Obtenido de: https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/148059/1/Bilyana_2022-2023_5_06.pdf (Consultado el 27 de noviembre de 2024).

Radio Onda Cero. (2023). *Petrer subvenciona en 2023 una docena de rehabilitaciones y compra de viviendas en el centro del casco urbano*. Recuperado de <https://www.ondacero.es/noticias/petrer-rehabilitacion-viviendas>

Red Ambiental de la Diputación de Alicante. https://alicantenatura.es/espacios_naturales/ y <https://alicantenatura.es/educacion-ambiental/>

Red Española de Reservas Biosferas (s.f.). *¿Que es una reserva de la biosfera?* Obtenido de: <http://rerb.oapn.es/el-programa-mab-de-la-unesco/que-es-reserva-de-la-biosfera> (Consultado el 3 de diciembre de 2024).

RedTransporte. (sense data). *Carril bici en Valencia*. Recollit de RedTransporte: <https://www.redtransporte.com/valencia/carril-bici/valencia.html>

Reseña Usuario Googleamps, Pantano Merendero Pantano de Elche. <https://maps.app.goo.gl/DNg5jRBsXdLnRnXD8>

Rodríguez, S. (31 / enero / 2024). *Elda peatonaliza de forma definitiva Juan Carlos I tras la "prueba" de Navidad*. Recollit de Informacion: <https://www.informacion.es/elda/2024/01/31/elda-peatonaliza-forma-definitiva-juan-97480134.html>

Rubangel. (n.d.). *Los beneficios de la industria de la vid en España*. Recuperado de <https://rubangel.com/los-beneficios-de-la-industria-de-la-vid-en-espana/>

San Cayetano – més que acampar. <https://sancayetano.com/>

Semanario pintoresco español. (1839,). Semanario pintoresco español. Tomo I, Núm. 18. Recuperado de <https://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmc0s0f8>

Servicio Público de Empleo Estatal. (2024). *Estadísticas por municipios: octubre*. Recuperado de <https://sepe.es/HomeSepe/que-es-el-sepe/estadisticas/datos-estadisticos/municipios/2024/octubre.html>

Servicios de transporte público regular por carretera de uso general de competencia de la Generalitat: <https://mediambient.gva.es/documents/20081096/386881122/Estado+de+las+concesiones.pdf/6ae397df-45b0-8fec-2be1-e871c910d3a8?t=1728910654595>

Sierra Salinas <https://yecla.es/>

Teruel, A. (2023). Cuatro de cada cinco nuevas viviendas en Alicante son segundas residencias. [www.epe.es. https://www.epe.es/es/comunidad-valenciana/20230821/nuevas-viviendas-alicante-segundas-residencias-91181165](https://www.epe.es/es/comunidad-valenciana/20230821/nuevas-viviendas-alicante-segundas-residencias-91181165)

Tormo i Santonja, J. (2009). **Origen y desarrollo del turismo interior en la provincia de Alicante**. *Investigaciones Geográficas*, 49, 141–157. <https://doi.org/xxxx>

Universidade da Coruña. (n.d.). *Repositorio Institucional RUC*. Recuperado de <https://ruc.udc.es/dspace/handle/2183/10496>

TramAlacant. <https://www.tramalacant.es/>

TripAdvisor.es (s.f) Opiniones TRAM Metropolitano de Alicante https://www.tripadvisor.es/Attraction_Review-g1064230-d3224373-Reviews-Alicante_Tram_Alicante_Costa_Blanca_Province_of_Alicante_Valencian_Community.html

Turismo Aspe. (s.f.). *Turismo Aspe*. Recollit de <https://turismoaspe.es/>

Turismo Elda <https://turismo.elda.es/>

Turismo Elda. (2022). *Estrategia Turística para Elda*. Recollit de Planificación Estratégica: <https://turismo.elda.es/planificacion-estrategica/>

Turismo, N. (9 de Noviembre de 2023). *Normandía Turismo*. Obtenido de Itinerario sobre las huellas del desembarco: <https://es.normandie-tourisme.fr/itinerario-desembarco/>

Turismo Novelda. Rutas Senderistas. <https://novelda.es/>

Turismo Petrer. (s.f.). *Turismo Petrer*. Recollit de <https://turismopetrer.es/>

Turismo Villena. <https://turismovillena.com/accessible-tourism/?lang=en> y <https://turismovillena.com/portfolio/casa-rural-casa-lola/>

Valle de Elda. (2023). Petrer destina 130.000 a la puesta en marcha de políticas de vivienda. Recuperado de <https://www.valledeelda.com/noticia/petrer-politicas-vivienda>

Vectalia. <https://vectalia.es/>

Villenabus. <https://villenabus.com/lineas-villena-bus-urbano/>

Villena en bici. (sense data). *Propuesta de carriles bici en Villena*. Recollit de Villena en Bici: <https://www.portada.info/wp-content/uploads/2020/12/PROPUESTA-CARRILES-BICIS-VILLENA.pdf>

Wikiloc. Rutas del Mundo. <https://www.wikiloc.com/>

Wikipedia.es (s.f). TRAM Metropolitano de Alicante https://es.wikipedia.org/wiki/TRAM_Metropolitano_de_Alicante

ANNEX 1. FITXES TÈCNIQUES DELS ESPAIS PROTEGITS

Fitxa tècnica 1. Parque Natural de la Sierra de Mariola.....231

Fitxa tècnica 2. Paisaje Protegido de la Sierra del Maigmo y la Sierra del Cid 231

Fitxa tècnica 3. La Peña del Castellet.....232

Fitxa tècnica 4. Valle del río de la Gallinera 233

Fitxa tècnica 5. Sierra del Retornar 233

Fitxa tècnica 6. Sierra de las Salinas 233

Fitxa tècnica 7. Paisaje Protegido del Serpis.....233

Fitxa tècnica 8. Parque Natural del Carrascar de la Font Roja.....234

Fitxa tècnica 9. Paisaje Protegido de la Solana de Benicadell 234

Fitxa tècnica 10. Paisaje Protegido dels Sorts 234

Fitxa tècnica 11. Paisaje Protegido del Puigcampana y Ponotx 235

Fitxa tècnica 12. Paisaje protegido de Sierra Escalona y su entorno.....235

Fitxa tècnica 13. Paisaje Protegido de la Sierra de Bernia y Ferrer 235

Fitxa tècnica 14. Sierra de la Xortà 235

Fitxa tècnica 15. La Sierra del Crevillent.....235

Fitxa tècnica 16. Paraje Natural Municipal Els Plantadets.....235

Fitxa tècnica 17. Parque Natural de las Lagunas de la Mata-Torre Vieja.....235

Fitxa tècnica 18. Parque Natural del Montgó 236

Fitxa tècnica 1. Parque Natural de la Sierra de Mariola

Nombre	Parque Natural de la Sierra de Mariola	
Características de las áreas recreativas		
	Casa Tápena	Ocupa 8 ha. Junto a el Laberinto vegetal, consta de 4 zonas naturales con especies autóctonas de Alicante y el mediterráneo: zona agrícola, el jardín mediterráneo, la zona humedal y la zona forestal.
		También dota de una zona de barbacoa, servicio de kiosco, aseos, parking, zona de juegos infantiles y fregaderos. Además de una aula dedicada a actividades de educación ambiental.
	Mas de Prats	Se encuentra una masía no apta para pernoctar y un camino señalizado con paneles didácticos con explicación del ecosistema de la área. Es una área para hacer rutas de

		senderismo, apreciar la flora y la fauna del espacio.
	Molí Mato	Está equipada con mesas y fuentes.
	Zamorano	Está compuesta por una zona de acampada con capacidad para 30 personas. Consta de mesas, fuente aseos y una ducha.
	El Preventori	Dispone de diversas mesas y una fuente, con capacidad para 25 personas.
	San Cristobal	Tiene una capacidad para 40 personas y está compuesta por mesas, fuentes y una balsa.
	Font de Tarragó	Dispone de mesas, fuente y una zona de juegos junto a un albergue privado. Cuenta con capacidad para 40 personas.
Rutas de senderismo/ actividades	Casa Tápena: Desde está área se ofrece ir a Castalla, Petrer y Elda. Mas de Prats: Ofrece la visita al pozo de la Cava Arquejada, al paraje de San Cristobal, les Huit Piletas, la Font de Mariola o el nacimiento del río Vinalopó. No existen rutas oficiales en está área pero, es posible hacer la excursión a la cima del Montcabré y otras rutas cercanas y señalizadas, como el sendero GR-7. Molí Mato: Se encuentra a menos de 500 metros de la Cova de l’Almarx. Zamorano: Se encuentra cerca de la Cava Arquejada y el Pico Montcabrer. El Preventori: Tiene conexión con los siguientes senderos: • G.R -7 • P.R - C.V: 160 • P.R - C.V: 133 • Ruta amarilla del Parque Natural Sierra de Mariola San Cristobal: Por su cercanía con El Preventivamente, comparte las mismas rutas . Font de Tarragó: Se encuentra a menos de 200 metros de la senda del recorrido P.R - C.V 370.	

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació extraïda de www.alicantenatura.es y parquesnaturales.gva.es

Fitxa tècnica 2. Paisaje Protegido de la Sierra del Maigmo y la Sierra del Cid

Nombre	Paisaje Protegido de la Sierra del Maigmo y la Sierra del Cid
Características de las áreas recreativas	

	El Xorret de Catí	Ocupa 126 Ha. Es un espacio pensado para hacer actividades deportivas, por lo que dispone de un boulder. Por otro lado, consta de una zona de alojamiento de cabaña, el Hotel Xorret de Catí y un refugio. Junto a un parking, una zona de picnic y barbacoa, una fuente y un horno.
	L’Alvaiol	Consta de un albergue con cuatros habitaciones equipadas con calefacción, lavadora, televisión y aula de juego. Además de, cocina completa, ascensor y aseos con ducha. Todo adaptado. La capacidad es de 36 personas. Además de una piscina adaptada, zona de juego, pista de baloncesto y fútbol. Y zona de merendero.
	Via Verde Agost - Maigmó	Infraestructura de la ruta: Cuenta con 6 túneles no iluminados, dos viaductos, dos puentes y cartelería informativa a lo largo del recorrido. También está equipado con 3 zonas de descanso con bancos y mesas y un aparcamiento.
	Complejo Petrer	Ocupa 600 Ha. Contiene la señalización de los caminos disponibles de la área. Consta del campamento de Caprala con capacidad para 60 personas y la Finca Ferrusa con capacidad para 54 personas. Equipadas con barbacoas, paellers, aseos, fregaderos y lavaderos y zona de picnic, huertos populares, aparcamientos, y cocina.
	Rincón Bello	Dispone de zona de acampada con capacidad para 30 personas, equipada con mesas, aseos, duchas y una fuente
	Balcón de Alicante	Dispone de mesas y tiene capacidad para 30 personas.
Rutas de senderismo/ actividades	El Xorret de Catí: consta de una via ferrata y dos rutas señalizadas (el sendero verde y el azul). Además de dos rutas que conectan la área con la montaña del Alt Guixop, el Pantanet y la área recreativa de l’Alvaiol. L’Alvaiol: Hay dos senderos. Uno señalizado y adaptado junto a la zona de merendero, y otro no adaptado. Es un espacio pensado para que personas con discapacidad hagan actividades en contacto con la naturaleza, talleres y juegos educativos. Además, en el itinerario se ofrece visitar el casco antiguo y el castillo del municipio de Elda y Petrer. Red de senderos: ● P.R-C.V: 143 L’Alvaiol-Xorret de Catí ● G.R. - 7	

	Via Verde Agost- Maigmó: Además de la via verde, consta de tres rutas señalizadas: ● P.R - C.V: 189. Barranc de Berlandín - Murta ● P.R - C.V: 269. El Ventos ● P.R - C.V: 274. La Creueta dels Castellans El itinerario de la área, recomineda visitar la sierra del Maigmó y otras áreas cercanas como la del Calafate o el Xorret de Catí. Por último, se recomienda visitar los pueblos de la zona: Agost, San Vicente del Raspeig, Elda, Monforte, Novelda y Tibi. Complejo Petrer: Actividad cultura: Visita de los yacimientos neolíticos de La Foradá. Y las siguientes masías tradicionales de la zona, como El Calafate y el Mirabuenos. Junto a ellas, aparecen restos de pozos de nieve, de hornos, molinos hidráulicos, presas y “parats”. También se recomienda acudir a la área cercana del Xorret de Catí con sus instalaciones deportivas y recreativas. Además de visitar los valles de L’Alvaiol y Caprala, el paraje natural municipal del Arenal de l’Almorxó, el Parque de Montaña Rabosa y la Vía Ferrata La Norte del Cid. Rutas de senderismo: ● Excursión a la Sierra de Maigmó ● Via Verde Agost - Maigmó. ● Sendero “Rabosa” ● Sendero “Calafate” ● P.R - C.V: 6.4 Rabosa - Rasos de Catí ● P.R - C.V: 6.4 Rabosa - Puça - Rabosa ● P.R - C.V: 6.7 Rabosa - Xorret de Catí ● P.R - C.V: 6.8 Rabosa - Pantanet - Raborsa ● P.R - C.V: 6.9 Rabosa - Rambla de Molins - Rabosa ● P.R - C.V: 32 Xorret de Catí - Crestería del Fraile ● P.R - C.V: 143 L’Avaiol - Xorret de Catí

Font: Elaboración propia a partir de la información extraida de www.alicantenatura.es

Fitxa tècnica 3. La Peña del Castellet

Nombre	La Peña del Castellet	
Características de las áreas recreativas	El Castellet	Contiene una zona de acampada con 5 cabañas y una capacidad de 16 personas, totalmente equipada. Otra con capacidad de 4 personas, adaptada. Y por último, 3 cabañas para 4 personas. Además de dos zonas recreativas y barbacoas, fregaderos, zona de picnic, fuentes y aseos.

Rutas de senderismo/ actividades	Actividades de interés cultural: encuentran las ruinas de un castillo declarado de interés cultural, unos yacimientos de pinturas rupestres declarados como patrimonio de la humanidad. También se puede visitar la Font de l’Ombria, la Cova del Somo, el Forat de la Llacuna, o els arcs. Respecto a rutas de senderismo: ● Excursión al monte de Cocoll ● P.R - C.V 149, el Castellet ● P.R - C.V 151, Els Arcs

Font: Elaboración propia a partir de la información extraída de www.alicantenatura.es

Fitxa tècnica 4. Valle del río de la Gallinera

Nombre	Valle del río de la Gallinera	
Características de las áreas recreativas	La Garriga	Ocupa 1,8 Ha. Consta de .5 cabañas, de las cuales, tres tienen capacidad para 8 personas y 2 para 4 personas. Todas ellas equipadas con mobiliario, luz, cocina eléctrica, agua caliente, estufa y aseos con ducha. Además de una zona de juegos y uan zona de aparcamiento, una alberca para el baño, barbacoas, leñero, mesas y fuentes.
Rutas de senderismo /actividades	Se propone hacer la excursión a la peña de la Foradá y al arco de roca natural. También se pueden visitar los restos de fortificaciones y castillos, y yacimientos y pinturas rupestres de la zona, declarados patrimonio de la humanidad. Respecto a la oferta de rutas de senderismo, no es una zona de la que parta ningún sendero. El itinerario propone 4 rutas que empiezan desde los núcleos urbanos cercanos de Alpatró y otras zonas de la comarca: ● P.R - C.V: 167 Alpatró - Benialí. ● P.R - C.V: 43 Les Valls ● P.R - C.V: 147 La Vall de Laguar ● P.R - C.V: 58 Tormos - Ebo Adzubia - Pego	

Font: Elaboración propia a partir de la información extraída de www.alicantenatura.es

Fitxa tècnica 5. Sierra del Retornar

Nombre	Sierra del Retornar
Características de las áreas recreativas	

	El Retornar	Se compone de un albergue con capacidad para 20 personas.
Rutas de senderismo/ actividades	El itinerario recomienda hacer la ascensión a la Sierra de ls Grana o la de Els Plans, donde se neucentra también el nombrado Pou del Retornar. Además de visitar el núcleo urbano de Torremanzanas y su patrimonio arquitectónico y arqueológico. Y el Jardín de Santos de Penáguila. En cuanto a rutas de senderismo, se recominedan las siguientes: ● P.R - C.V: Torremanzanas - Peña del Comanador ● P.R - C.V: Torremanzanas - Alcoies - Foia Boix ● P.R - C.V: Torremanzanas - La Grana ● P.R - C.V: Torremanzanas - El Buitre - Tolls de Galiana	

Font: Elaboración propia a partir de la información extraída de www.alicantenatura.es

Fitxa tècnica 6. Sierra de las Salinas

Nombre	Sierra de las Salinas	
Características de las áreas recreativas	Peñas de Sol	Consta de una vivienda restaurada por la Diputación de Alicante, que no tiene uso.
Rutas de senderismo actividades	El itinerário de la área, recomienda visitar la Sierra de Enmedio, del Morrón y del Castellar. Además de una colonia agrícola de comienzos del siglo XX,el casco antiguo de Villena, el museo donde ver el Tesoro y las salinas nombradas Saleros. Además de visitar el municipio cercano de Salinas. También se puede visitar la Cueva del Lagrimal y la Capilla del Fraile.	

Font: Elaboración propia a partir de la información extraída de www.alicantenatura.es

Fitxa tècnica 7. Paisaje Protegido del Serpis

Nombre	Paisaje Protegido del Serpis	
Características de las áreas recreativas	Font del Quinzet	Está conformado por una zona de picnic con cuatro mesas.

	Font de Serquera	Dispone de mesas y tiene capacidad para 18 personas.
	Font de Bassiets	Se encuentra en la Sierra de la Safor, y está compuesta por mesas y una fuente. Tiene capacidad para 30 personas
	Font dels Olbits	Se encuentra en la Sierra de la Safor, dispone de mesas y una fuente. Tiene capacidad para 35 personas.
	De Beniarrés	
Rutas de senderismo actividades	Font del Quinzet: El itinerario recomienda las siguientes rutas: - S.L - C.V: 25.7 Racó de Sant Bonaventura - Via verde de Alcoy Font de Serquera: Ruta número 5 del Ayuntamiento de Lorcha: Font de la Serquera y Vía Verde. Font de Bassiets: Ruta número 4 del Ayuntamiento de Lorcha: Cueva del Gorigori y Mirador del Serpis. Como actividad, se puede visitar el Río Serpis y su entorno.	

Font: Elaboración propia a través de la información extraída de Área recreativa Font del Quinzet - Medio Ambiente - Ayuntamiento de Alcoy y parquesnaturales.gva.es

Fitxa tècnica 8. Parque Natural del Carrascar de la Font Roja

Nombre	Parque Natural del Carrascar de la Font Roja	
Características de las áreas recreativas	El Santuari	Consta de un centro de interpretación que ofrece diferentes exposiciones didácticas y un paseo virtual por el parque mediante un ordenador. También el Santuario de la Verge dels Liris y una zona de acampada. Tienen una capacidad de 75 personas.
	Sant Antoni	Situada en la zona este del parque. Consta de aseos, aparcamiento, zona de barbacoa y merendero. Tiene una capacidad de 50 personas

	San Pasqual	Situadas en la periferia del parque, disponen de zona de barbacoas y merendero.
Rutas de senderismo/ actividades	Ermita de Sant Pasqual: Ruta del Barranc dels Molins Se puede visitar la Cava de Santa Maria, de Coloma, el mirador de Pilatos, el Pou de Noguera, de Simarro, del Canyo y de Canonge. Además de la Ermita de Sant Pascual y de Sant Antoni.	
Accesibilidad	Acceso: El Departamento de Movilidad del Ayuntamiento de Alcoy, ofrece un servicio de autobús hasta el Santuario de la Font Roja. Bus - Línia 5. La clientela de las casas rurales, restauración, empresas de servicio, acampada y ermita, pueden acceder de forma libre, poniéndose en contacto previamente con el establecimiento.	

Font: Elaboración propia con información extraída de parquesnaturales.gva.es

Fitxa tècnica 9. Paisaje Protegido de la Solana de Benicadell

Nombre	La Solana del Benicadell
Características de las áreas recreativas	No dispone de ninguna área recreativa. Para comer y pernoctar, hay que desplazarse a los municipios más cercanos, como Beniarés, Gayanes y Muro de Alcoy
Rutas de senderismo/ actividades	Dispone de diferentes rutas señalizadas: - PR-CV: 213 - 3 - PR - CV: 184 - PR - CV: 222

Font: Elaboración propia con información extraída de parquesnaturales.gva.es y es.wikiloc.com

Fitxa tècnica 10. Paisaje Protegido dels Sorts

Nombre	Paisaje Protegido dels Sorts
Características de las áreas recreativas	No dispone de ninguna área recreativa. Para pernoctar y comer hay que ir al municipio de Teulada, donde se encuentra el paisaje.
Rutas de senderismo/ actividades	No se han encontrado rutas disponibles

Font: Elaboración propia con información extraída de parquesnaturales.gva.es

Fitxa tècnica 11. Paisaje Protegido del Puigcampana y Ponotx

Nombre	Paisaje Protegido del Puigcampana y Ponotx
Características de las áreas recreativas	Área Recreativa Font del Molí: Ocupa 0,65 Ha. Cuenta con una zona de picnic y barbacoa. Además de La Font del Molí, un manantial y un punto de información de turismo.
Rutas de senderismo/ actividades	No dispone de rutas oficiales. Se pueden visitar la oferta cultural y casco antiguo los municipios más cercanos como, el Finestrat, el Polop de la Marina, Benidorm y la Núcia. La área recreativa es un punto de partida de varias rutas hacia el Puig Campana y otras sierras que rodean el Finestrat.

Font: Elaboración propia con información extraída de parquesnaturales.gva.es y ayto-finestrat.es

Fitxa tècnica 12. Paisaje protegido de Sierra Escalona y su entorno

Nombre	Paisaje protegido de Sierra Escalona y su entorno
Características de las áreas recreativas	Área recreativa de Torremendo: no hay información respecto a los equipamientos ni la capacidad de personas que alcanza.
Rutas de senderismo/ actividades	Dentro del espacio natural, se puede encontrar el área natural del Río Seco que dispone de aseos, zona de juegos, zona de acampada, aparcamiento, pistas de deporte, una cafetería, una piscina y un aula con paneles informativos de las rutas que se invita a seguir. También se puede visitar la Cueva Ahumá. Por último, consta de una Oficina de Información del Paisaje Protegido.

Font: Elaboración propia con información extraída de parquesnaturales.gva.es

Fitxa tècnica 13. Paisaje Protegido de la Sierra de Bernia y Ferrer

Nombre	Sierra de Bernia y Ferrer
Características de las áreas recreativas	No hay ninguna área recreativa.
Rutas de senderismo/ actividades	Algunas rutas que se pueden encontrar en este espacio son: ● P.R-C.V: 7 Bernia ● P.R-C.V: 436 Font de Bernia ● P.R - C.V: 340 Oltà. Algunos puntos de interés de la zona son: el Barranc del Negre, la Cresta de la Serra del Ferrer y el Masserof.

Font: Elaboración propia con información extraída de parquesnaturales.gva.es y de macma.org

Fitxa tècnica 14. Sierra de la Xortà

Nombre	Sierra de la Xortà	
Características de las áreas recreativas	Fuente dels Teixos (Cobijo forestal)	Se encuentra dentro de la microrreserva de la flora de la Font del Teix. Dispone de mesas y fuentes con una capacidad de 4 personas.
Rutas de senderismo actividades	Fuente dels Teixos: Las rutas disponibles son: ● P.R - C.V: 18 ● P.R - C.V: 150	

Font: Elaboración propia con información extraída de parquesnaturales.gva.es

Fitxa tècnica 15. La Sierra del Crevillent

Nombre	Sierra del Crevillent
Características de las áreas recreativas	San Cayetano: Dispone de mesas, fuentes, aseos y ducha. Con una capacidad para 40 personas.
Rutas de senderismo actividades	Dispone de conexión con el sendero P.R-C.V: 110

Font: Elaboración propia con información extraída de parquesnaturales.gva.es

Fitxa tècnica 16. Paraje Natural Municipal Els Plantadets

Nombre	Paraje Natural Municipal Els Plantadets
Características de las áreas recreativas	Font de Vives (Cobijo forestal): Dispone de mesas y una fuente. Tiene una capacidad para 30 personas.
Rutas de senderismo actividades	Dispone de conexión con el senderismo P.R-C.V: 112

Font: Elaboración propia con información extraída de parquesnaturales.gva.es

Fitxa tècnica 17. Parque Natural de las Lagunas de la Mata-Torrevieja

Nombre	Parque Natural de las Lagunas de la Mata-Torrevieja
Características de las áreas recreativas	La Pinada: Se encuentra en las inmediaciones de la Laguna Salada de la Mata. Dispone de mesas y una capacidad de 75 personas.
Rutas de senderismo actividades	Mantiene conexión con ruta amarilla y roja del parque.

Font: Elaboración propia con información extraída de parquesnaturales.gva.es

Fitxa tècnica 18. Parque Natural del Montgó

Nombre	Parque Natural del Montgó
Características de las áreas recreativas	La Plana: Se encuentra en la Reserva Marina del Cabo de San Antonio. Dispone de mesas, aseos y parking. Tiene capacidad para 75 personas.
Rutas de senderismo actividades	Mantiene conexión con la ruta verde del parque.

Font: Elaboración propia con información extraída de parquesnaturales.gva.es

ANNEX 2. EQUIPAMIENTOS EN LOS ESPACIOS FORESTALES

Áreas Recreativas

Nombre	Molí Mato
Municipio	Agres
Capacidad	18
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Área recreativa colindante con el límite del Parque Natural de la Sierra de Mariola , también lo hace con la microrreserva de flora Molí Mato, donde hay un buen número de especies endémicas. Es un una zona donde el agua está muy presente, donde pueden observarse pequeñas cascadas. A menos de 500 metros se encuentra la Cova de l'Almarx. Siguiendo el PR-CV 104 se alcanza al refugio Zamorano, situado en la falda de la Serra de Mariola.
Acceso	Firme: Pista Municipio cercano: Agres Distancia (km): 1,9 Acceso: A pie Conexión senderos: PR-CV 104
Servicios	Mesas y Fuente.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 714.648 Y: 4.294.571
Imágenes	

Nombre	Zamorano
Municipio	Agres
Capacidad	30
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y zona de acampada. Se sitúa a las faldas de la Sierra Mariola, rodeada de pinos y vegetación, muy cerca de los límites del Parque Natural de la Serra de Mariola . Se encuentra a lado de la pista que accede a la famosa "Cava Arquejada", antiguo pozo de nieve. Desde la misma pista también se accede al pico Montcabrer, cima más alta de la Serra de Mariola (1.390 m.s.n.m). La instalación dispone de mesas, fuente, aseos y duchas. Para acampar es necesaria la presentación de una declaración responsable.
Acceso	Firme: Asfalto Municipio cercano: Agres Distancia (km): 1,4 Acceso: Turismo Conexión senderos: PR-CV 104; PR-CV 370
Servicios	Mesas, Fuente, Aseos y Duchas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 715.041 Y: 4.294.654
Imágenes	

Nombre	El Preventori
Municipio	Alcoy
Capacidad	25
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Instalación recreativa ubicada en el Preventori de Alcoi, situado a la puerta del Parque Natural de la Serra de Mariola . Debido a su ubicación hay una gran cantidad de rutas y sendas que pasan por la zona, como la ruta amarilla del parque natural, que comienza su recorrido en el área recreativa. Se encuentra en una área forestal repoblada con pinos y chopos que protegen y dan sombra a las distintas instalaciones. Dispone de mesas y fuente. A menos de 300 metros se encuentra la instalación recreativa de San Cristóbal.
Acceso	Firme: Asfalto Municipio cercano: Alcoy Distancia (km): 3 Acceso: Turismo Conexión senderos: GR-7; PR-CV 160; ruta amarilla del Parque Natural Serra de Mariola.
Servicios	Mesas y Fuente.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 717.914 Y: 4.286.665
Imágenes	

Nombre	San Cristóbal
Municipio	Alcoy
Capacidad	40
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Instalación recreativa ubicada en el Preventori de Alcoi, situado a la puerta del Parque Natural de la Serra de Mariola . Debido a su ubicación hay una gran cantidad de rutas y sendas que pasan por la zona, como la ruta amarilla del parque natural, que comienza su recorrido en el área recreativa. En la instalación hay plantados chopos y plataneros que protegen y dan sombra a las distintas instalaciones. Dispone de mesas, fuente y una balsa. A menos de 300 metros se encuentra la instalación recreativa del Preventori.
Acceso	Firme: Pista Municipio cercano: Alcoy Distancia (km): 3,3 Acceso: A pie Conexión senderos: GR-7; PR-CV 160, PR-CV 133; ruta amarilla del Parque Natural Serra de Mariola.
Servicios	Mesas y Fuente.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 717.819 Y: 4.286.906
Imágenes	

Nombre	San Antoni
Municipio	Alcoy
Capacidad	50
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Instalación recreativa ubicada en la parte más oriental del Parque Natural de la Font Roja . Este espacio protegido tiene una superficie de 2.298 ha, comprende la alineación montañosa de l'Alt de Sant Antoni, el carrascal de la Font Roja y la Teixereta. La instalación se encuentra en una pinada de pino carrasco. Es una zona ideal para comenzar una ruta por el parque natural o por la vía verde hasta la Sarga. La instalación dispone de una gran cantidad de mesas. Se encuentra a 600 metros de la Ermita de Sant Antoni, donde hay construcciones del siglo XIV y XVIII.
Acceso	Firme: Asfalto-Pista Municipio cercano: Alcoy Distancia (km): 6,7 Acceso: Turismo Conexión senderos: No
Servicios	Mesas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 719.550 Y: 4.282.770

Nombre	Santuari Font Roja
Municipio	Alcoy
Capacidad	75
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Área recreativa ubicada en el corazón del Parque Natural de la Font Roja , área forestal con una numerosa y densa vegetación formada por carrascas, pinos, arces, cipreses, tejos, etc. Se encuentra situada a escasos 350 metros del Santuari de la Font Roja y del Centro de Información Font Roja Natura. Al ser una zona estratégica está conectada con diversas rutas, siendo un punto clave de descanso.
Acceso	Firme: Asfalto Municipio cercano: Alcoy Distancia (km): 11,4 Acceso: Turismo Conexión senderos: Rutas azul, amarilla y roja del Parque Natural de la Font roja. PR-CV-26 y GR-7
Servicios	Mesas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 680.420 Y: 4.305.508
Imágenes	

Nombre	Font de Tarragó
Municipio	Alfara
Capacidad	40
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Instalación recreativa ubicada en una zona de ombría en la parte más occidental de la Serra de Mariola . Es una zona húmeda y fresca con abundancia de pinos. La instalación dispone de mesas, fuente y zona de juegos. Se encuentra al lado de un albergue privado. A menos de 200 metros pasa la senda de pequeño recorrido PR-CV 370, ruta circular de 12,3 kilómetros, que pasa por otras instalaciones, como la Fuente Molí Mato.
Acceso	Firme: Asfalto Municipio cercano: ALfar Distancia (km): 0,6 Acceso: Turismo Conexión senderos: PR-CV-370
Servicios	Mesas, Fuente y Juegos.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 712.334 Y: 4.293.771
Imágenes	

Nombre	Cova Negra
Municipio	Biar
Capacidad	30
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y zona de acampada. Está ubicada en una zona de bosque mediterráneo en la Sierra de Fontanella , la especie dominante es el pino carrasco. Dispone de mesas, fuente, aseos y duchas. A una distancia de 2,6 kilómetros se encuentra la Cueva Negra, cueva que pudo utilizarse como lugar de enterramiento de la Edad de Bronce, según atestiguan diversos hallazgos que actualmente se conservan en el Museo Arqueológico de Villena . Para acampar es necesaria la presentación de una <u>declaración responsable</u> .
Acceso	Firme: Asfalto-Pista Municipio cercano: Biar Distancia (km): 11,2 Acceso: Turismo Conexión senderos: No
Servicios	Mesas, Fuentes, Aseos y Duchas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 697.865 Y: 4.280.257
Imágenes	

Nombre	Lomas de Jara
Municipio	Biar
Capacidad	20
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y campamento. Está ubicada en la Sierra de la Fontanella , bajo un bosque mediterráneo dominado principalmente por pino carrasco. Dispone de mesas, fuente, comedor, aseos y duchas. Siguiendo el PR-CV 55 a 1 km se encuentra la Cueva Negra, cueva que pudo utilizarse como lugar de enterramiento de la Edad de Bronce, según atestiguan diversos hallazgos que actualmente se conservan en el Museo Arqueológico de Villena . Para acampar es necesario autorización de la Conselleria.
Acceso	Firme: Asfalto-Pista Municipio cercano: Biar Distancia (km): 2,9 Acceso: Turismo Conexión senderos: PR-CV 55
Servicios	Mesas, Fuente, Comedor, Aseos y Duchas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 696.012 Y: 4.279.186
Imágenes	

Nombre	Font dels Teixos
Municipio	El Castell de Guadalest
Capacidad	16
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y cobijo forestal. Se localiza en la Sierra de Aixortà . La instalación se ubica en una zona de ombría, en un pinar de pino carrasco con presencia de algunas especies caducifólias. Se encuentra en las inmediaciones de la microrreserva de flora la Font del Teix, donde predominan las comunidades de especies rupícolas, las asociadas a pedregales y la de bosques con tejos. La instalación tiene conexión con el sendero de pequeño recorrido PR-CV 18, que recorre un total de 14,5 kilómetros.
Acceso	Firme: Pista Municipio cercano: Castell de Castells Distancia (km): 14,6 Acceso: Turismo Conexión senderos: PR-CV 18; PR-Cv 150
Servicios	Mesas y Fuente.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 747.090 Y: 4.286.539

Nombre	La Palaya
Municipio	Crevillent
Capacidad	48
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Pequeña área recreativa rodeada de pinos, junto a la carretera que lleva a San Cayetano, en el término municipal de Crevillent. La instalación dispone de mesas, fuentes y aseos. Se encuentra a 4,1 kilómetros del Parque de Montaña Virgen del Rosario , parque localizado en la Sierra de Albatera . Su privilegiada ubicación lo convierte en un excepcional mirador de toda la Vega Baja. También puede visitarse la Ermita San Cayetano, a una distancia de 3,1 kilómetros de la instalación, la construcción data del siglo XVII.
Acceso	Firme: Asfalto Municipio cercano: Crevillent Distancia (km): 7,1 Acceso: Turismo Conexión senderos: No
Servicios	Mesas, Fuente y Aseos.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 686.782 Y: 4.235.302
Imágenes	

Nombre	San Cayetano
Municipio	Crevillent
Capacidad	40
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y zona de acampada. Se ubica debajo de la Serra de Crevillent , concretamente del pico de San Cayetano. La instalación es atravesada por el barranco de Sant Gaietà. Dispone de mesas, fuente, aseos y duchas. La instalación se encuentra en las inmediaciones de la Ermita de San Cayetano, el edificio está formado por el templo y los Annexs conventuales o del ermitaño. Para acampar es necesaria la presentación de una <u>declaración responsable</u> .
Acceso	Firme: Asfalto-Pista Municipio cercano: Crevillent Distancia (km): 10,4 Acceso: Turismo Conexión senderos: PR-CV 110
Servicios	Mesas, Fuente, Aseos y Duchas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 685.274 Y:4.237.189
Imágenes	

Nombre	Font de Vivens
Municipio	Jijona
Capacidad	30
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y cobijo forestal. Se localiza en el término municipal de Jijona, en las inmediaciones del Barranco de la Fuente de Mariscar o de Vivens. Dispone de mesas y fuente con agua potable. La instalación tiene conexión con el sendero de pequeño recorrido PR-CV-112, ruta de 16 km. Se encuentra muy cerca del Paraje Natural Municipal Els Plantadets , donde la vegetación es muy homogénea, predominando los pinares densos de pino Carrasco.
Acceso	Firme: Pista Municipio cercano: Jijona Distancia (km): 16,6 Acceso: Turismo Conexión senderos: PR-CV-112
Servicios	Mesas y Fuente.
Coordenadas UTMETRS 89 (30N)	X: 713.251 Y: 4.273.789
Imágenes	

Nombre	Font de Bassiets
Municipio	Lorcha
Capacidad	30
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Área situada en la Sierra de la Safor , rodeada de chopos que aportan sombra a la instalación. Se encuentra en el ' Paisatge Protegit del Serpis ', que incluye 50 kilómetros del recorrido del río y su entorno. Este tramo del río actúa como elemento conector entre la montaña y la costa, configurando un excepcional mosaico de ecosistemas y paisajes. El área recreativa se encuentra a tan solo 1,6 kilómetros de la instalación recreativa de la 'Fonts dels Olbits' que consta de área recreativa y un cobijo forestal.
Acceso	Firme: Asfalto-Pista Municipio cercano: Lorcha Distancia (km): 5,7 Acceso: T0doterreno Conexión senderos: Ruta número 4 del ayuntamiento de Lorcha
Servicios	Mesas y Fuente.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 735.484 Y: 4.303.638
Imágenes	

Nombre	Font de Serquera
Municipio	Lorcha
Capacidad	18
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y cobijo forestal. La instalación se encuentra en medio de un pinar de pino carrasco en el término municipal de L' Orxa. Dispone de mesas y fuente. Está cerca del río Serpis, y pertenece al ' Paisatge Protegit del Serpis ' que incluye 50 km del recorrido del río y su entorno. Por la zona pasa la ruta número cinco del Ayuntamiento de Lorcha, que recorre casi 17 kilómetros por un entorno kárstico salpicado con zonas de bosque de ribera.
Acceso	Firme: Asfalto-Pista Municipio cercano: Lorcha Distancia (km): 6,9 Acceso: Todoterreno Conexión senderos: Ruta número 5 del Ayuntamiento de Lorcha
Servicios	Mesas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 735.771 Y: 4.305.432
Imágenes	

Nombre	Font dels Olbits
Municipio	Lorcha
Capacidad	35
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y cobijo forestal. Se localiza en el término municipal de L'Orxa, en la Sierra de la Safor . Se ubica en el Paisaje Protegido del Serpis , este espacio protege el río Serpis y su entorno en el tramo comprendido entre Alcoy y su desembocadura en Gandía, con una longitud de 50 kilómetros y una superficie aproximada de 10.000 hectáreas. El área recreativa dispone de mesas y una fuente, desde la instalación hay muy buenas vistas hacia la comarca de El Comtat.
Acceso	Firme: Asfalto-Pista Municipio cercano: Lorcha Distancia (km): 4,9 Acceso: Turismo Conexión senderos: No
Servicios	Mesas y Fuente.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 735.501 Y: 4.304.208
Imágenes	

Nombre	Rincón Bello
Municipio	Petrer
Capacidad	30
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y zona de acampada. Se encuentra en el Paisaje Protegido de la Serra del Maigmó y Serra del Sit . Este espacio protegido está formado por el conjunto de montañas del Maigmó, el Sit, Despenyador, l'Argüeña, Serra de Castalla, Serra del Frare y la Sierra del Caballo. El área recreativa se ubica entre las Sierras del Maigmó i la Sierra del Sit, en un barranco situado entre abruptas paredes rocosas y abundantes pinos, proporcionando un agradable espacio para la escalada, en la zona hay varias vías de escalada.
Acceso	Firme: Asfalto Municipio cercano: Petrer Distancia (km): 9,3 Acceso: Turismo Conexión senderos: No
Servicios	Mesas, Fuente, Aseos y Duchas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 700.618 Y: 4.261.608
Imágenes	

Nombre	Balcón de Alicante
Municipio	Tibi
Capacidad	30
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Área situada en el término de Tibi, a casi 1000 metros de altitud en la Sierra de Maigmó , con impresionantes vistas hacia el mar. Pertenece al Paisaje Protegido Serra del Maigmó y Serra del Sit , espacio protegido donde pueden observarse distintos hábitats, entre los que destacan los arenales de interior, carrascales y pinares. El área recreativa se encuentra rodeada de un bosque forestal, dominado por pinares de pino carrasco, interrumpidos puntualmente por cultivos vinculados a la siembra para la gestión cinegética.
Acceso	Firme: Asfalto Municipio cercano: Tibi Distancia (km): 10,9 Acceso: Turismo Conexión senderos: No
Servicios	Mesas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 707.399 Y: 4.264.480
Imágenes	

Nombre	La Pinada
Municipio	Torrevieja
Capacidad	75
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Área recreativa situada en el Parque Natural de las Lagunas de la Mata-Torrevieja , concretamente en un pinar ubicado en las inmediaciones de la Laguna Salada de la Mata. Las distintas lagunas que componen el parque tienen gran importancia en el desarrollo de los ciclos biológicos de numerosas aves que lo utilizan tanto en sus migraciones como en su nidificación o invernada. La zona conecta con dos sendas del parque natural, la ruta amarilla permite ver la mayoría de los ecosistemas del parque, contemplando una amplia panorámica de todo el parque.
Acceso	Firme: Pista-senda Municipio cercano: La Mata Distancia (km): 2,1 Acceso: A pie Conexión senderos: Ruta amarilla y roja del Parque Natural de las Lagunas de la Mata-Torrevieja.
Servicios	Mesas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 704.562 Y: 4.210.581
Imágenes	

Nombre	La Plana
Municipio	Jávea
Capacidad	75
Tipología	Área Recreativa
Descripción	Área recreativa ubicada muy cerca del cabo de San Antonio. El cabo ocupa una extensión de aproximadamente 110 hectáreas, los acantilados se elevan más de 150 metros sobre el nivel del mar. A los pies del cabo se encuentra la Reserva Marina del Cabo de San Antonio y también importantes microrreservas de flora. La zona pertenece al Parque Natural del Montgó , donde pueden encontrarse más de 650 especies de flora diferentes. La instalación dispone de mesas, aseos y parking.
Acceso	Firme: Asfalto Municipio cercano: Jávea Distancia (km): 5 Acceso: Turismo Conexión senderos: Ruta Verde Parque Natural El Montgó
Servicios	Mesas y Aseos.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 776.654 Y: 4.300.121
Imágenes	

Campamentos

Nombre	Lomas de Jara
Municipio	Biar
Capacidad	80
Tipología	Campamento
Descripción	Campamento ubicado en la Sierra de la Fontanella , bajo un bosque mediterráneo dominado principalmente por pino carrasco. Dispone de mesas, fuente, comedor cerrado, aseos, duchas, cocina abierta, almacén y varios refugios. Siguiendo el PR-CV 55 a 1 km se encuentra la Cueva Negra, cueva que pudo utilizarse como lugar de enterramiento de la Edad de Bronce, según atestiguan diversos hallazgos. Para acampar es necesario <u>autorización de la Conselleria</u> .
Acceso	Firme: Asfalto-Pista Municipio cercano: Biar Distancia (km): 2,9 Acceso: Turismo Conexión senderos: PR-CV 55
Servicios	Comedor, Aseos, Duchas, Cocina, Fuente, Almacén y Dormitorio.
Coordenadas UTMETRS 89 (30N)	X: 696.030 Y: 4.279.202
Imágenes	

Cobijos Forestales

Nombre	Font dels Teixos
Municipio	El Castell de Guadalest
Capacidad	4
Tipología	Cobijo Forestal
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y cobijo forestal. Se localiza en la Sierra de Aixortà . La instalación se ubica en una zona de ombría, en un pinar de pino carrasco con presencia de algunas especies caducifólias. El cobijo es de madera y obra con una superficie de 25 metros cuadrados. En el interior hay una mesa de madera y tres bancos. Se encuentra en las inmediaciones de la microrreserva de flora la Font del Teix, donde predominan las comunidades de especies rupícolas, las asociadas a pedregales y la de bosques con tejos.
Acceso	Firme: Pista Municipio cercano: Castell de Castells Distancia (km): 14,6 Acceso: Turismo Conexión senderos: PR-CV 18; PR-CV 150
Servicios	Mesas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 747.080 Y: 4.286.544
Imágenes	

Nombre	Font de Vives
Municipio	Jijona
Capacidad	4
Tipología	Cobijo Forestal
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y cobijo forestal. Se localiza en el término municipal de Jijona, en las inmediaciones del Barranco de la Fuente de Mariscar o de Vívens. El cobijo es de obra y tiene 15 metros cuadrados. Tiene una chimenea, una mesa de madera, una bancada y un pequeño banco de piedra cubierto con una Taula. La instalación tiene conexión con el sendero PR-CV-112. Se encuentra muy cerca del Paraje Natural Municipal 'Els Plantadets' , donde predominan los pinares densos de pino carrasco.
Acceso	Firme: Pista Municipio cercano: Jijona Distancia (km): 16,6 Acceso: Turismo Conexión senderos: PR-CV 112
Servicios	Mesas y Chimenea.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 713.227 Y: 4.273.799

Nombre	Font de Serquera
Municipio	Lorcha
Capacidad	4
Tipología	Cobijo Forestal
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y cobijo forestal. La instalación se encuentra en medio de un pinar de pino carrasco en el término municipal de L' Orxa. El cobijo tiene una superficie de 25 metros cuadrados, está hecho de madera y obra. La instalación se encuentra cerca del río Serpis; pertenece al ' Paisatge Protegit del Serpis ' que incluye 50 km del recorrido del río. Tiene conexión con la ruta número 5 del ayuntamiento que recorre 16,78 km por un entorno kárstico salpicado con zonas de bosque de ribera.
Acceso	Firme: Asfalto-Pista Municipio cercano: Lorcha Distancia (km): 6,9 Acceso: Todoterreno Conexión senderos: No
Servicios	Mesas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 735.768 Y: 4.305.423
Imágenes	

Nombre	Font dels Olbits
Municipio	Lorcha
Capacidad	4
Tipología	Cobijo Forestal
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y cobijo forestal. Se localiza en el término municipal de L'Orxa, en la Sierra de la Safor . Se ubica en el Paisaje Protegido del Serpis , este espacio protege el río Serpis y su entorno en el tramo comprendido entre Alcoy y su desembocadura en Gandía, con una longitud de 50 kilómetros y una superficie aproximada de 10.000 hectáreas. El cobijo es de obra y tiene 12 metros cuadrados. Dispone de una mesa de madera y una bancada.
Acceso	Firme: Asfalto-Pista Municipio cercano: Lorcha Distancia (km): 4,9 Acceso: Turismo Conexión senderos: No
Servicios	Mesas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 735.511 Y: 4.304.218
Imágenes	

Zona de Acampada

Nombre	Zamorano
Municipio	Agres
Capacidad	30
Tipología	Zona de Acampada
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y zona de acampada. Se sitúa a las faldas de la Sierra Mariola , rodeada de pinos y vegetación, muy cerca de los límites del Parque Natural de la Serra de Mariola . Se encuentra a lado de la pista que accede a la famosa "Cava Arquejada", antiguo pozo de nieve. Desde la misma pista también se accede al pico Montcabrer, cima más alta de la Serra de Mariola (1.390 m.s.n.m). La instalación dispone de mesas, fuente, aseos y duchas. Para acampar es necesaria la presentación de una <u>declaración responsable</u> .
Acceso	Firme: Asfalto Municipio cercano: Agres Distancia (km): 1,4 Acceso: Turismo Conexión senderos: PR-CV 104; PR-CV 370
Servicios	Mesas, Fuente, Aseos y Duchas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X:715.041 Y: 4.294.654
Imágenes	

Nombre	Cova Negra
Municipio	Biar
Capacidad	40
Tipología	Zona de Acampada
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y zona de acampada. Está ubicada en una zona de bosque mediterráneo en la Sierra de Fontanella , la especie dominante es el pino carrasco. A una distancia de 2,6 kilómetros se encuentra la Cueva Negra, que pudo utilizarse como lugar de enterramiento de la Edad de Bronce, según atestiguan diversos hallazgos que actualmente se conservan en el Museo Arqueológico de Villena . La instalación dispone de mesas, fuente, aseos y duchas. Para acampar es necesaria la presentación de una <u>declaración responsable</u> .
Acceso	Firme: Asfalto-Pista Municipio cercano: Biar Distancia (km): 11,2 Acceso: Turismo Conexión senderos: No
Servicios	Mesas, Fuente, Aseos y Duchas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 697.865 Y: 4.280.257
Imágenes	

Nombre	San Cayetano
Municipio	Crevillent
Capacidad	20
Tipología	Zona de Acampada
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y zona de acampada. Se ubica debajo de la Serra de Crevillent , concretamente del pico de San Cayetano. La instalación es atravesada por el barranco de Sant Gaietà. Dispone de mesas, fuente, aseos y duchas. Se puede aparcar a escasos 200 metros de la instalación. La instalación se encuentra en las inmediaciones de la Ermita de San Cayetano, el edificio está formado por el templo y los Annexs conventuales o del ermitaño. Para acampar es necesaria la presentación de una <u>declaración responsable</u> .
Acceso	Firme: Asfalto-Pista Municipio cercano: Crevillent Distancia (km): 10,4 Acceso: Turismo Conexión senderos: PR-CV 110
Servicios	Mesas, Fuente, Aseos y Ducha.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 685.274 Y: 4.237.189
Imágenes	

Nombre	Rincón Bello
Municipio	Petrer
Capacidad	30
Tipología	Zona de Acampada
Descripción	Instalación recreativa compuesta por área recreativa y zona de acampada. Se encuentra en el Paisaje Protegido de la Serra del Maigmo y Serra del Sit , formado por el conjunto de montañas del Maigmo, el Sit, Despenyador, l'Argüña, Serra de Castalla, Serra del Frare y la Sierra del Caballo. La instalación se ubica en un barranco entre abruptas paredes rocosas y abundantes pinos, proporcionando un espacio con varias vías de escalada. La instalación dispone de mesas, aseos y duchas. Para acampar es necesaria la presentación de una <u>declaración responsable</u> .
Acceso	Firme: Asfalto Municipio cercano: Petrer Distancia (km): 9,3 Acceso: Turismo Conexión senderos: No
Servicios	Mesas, Fuente, Aseos y Duchas.
Coordenadas UTM ETRS 89 (30N)	X: 700.618 Y: 4.216.608
Imágenes	

Mapa de la àrea recreativa Xorret de Catí

Font: Red Ambiental de la Diputaci3n de Alicante: https://alicantenatura.es/espacios_naturales/

Normas de uso de los espacios naturales de la Generalitat Valenciana

Recomendaciones para la visita

Existe una normativa especial como herramienta para seguir conservando este espacio

No se permite la acampada libre. Solo se puede acampar en zonas autorizadas.

No encendáis fuego, ni tiréis colillas, ni siquiera aunque penséis que est3n apagadas.

Existe una restricci3n de acceso con vehiculos motorizados a determinadas pistas. observa la sealizaci3n.

Para disfrutar de este espacio natural y ayudar a su protecci3n, no olvidés:

Antes de iniciar la visita, inf3rmate sobre las posibilidades que te ofrece el espacio en funci3n de tus intereses y capacidades.

Recordad que estas sierras presentan zonas de grandes desniveles, presentando tramos de piedra suelta por lo que habr3 que extremar la precauci3n para evitar accidentes.

No abandones los senderos marcados, as3 no molestar3s a la fauna y percibir3s mejor el esplendor de los paisajes. Ir campo a trav3s nunca es el cami3n m3s corto.

Ir en silencio te permitir3 observar la fauna, recuerda llevar prism3ticos para apreciar toda su belleza.

Observa la flora sin dañarla ni arrancarla, para que todos podamos seguir disfrutando de ella de la misma forma.

Despu3s de tu visita, recuerda recoger la basura generada y ll3vala a un lugar adecuado, en un contenedor.

Ya conoces la importancia del agua, no viertas basuras ni utilices jabones o detergentes en fuentes y cursos de agua.

Haceros responsables de vuestros animales de compa3a, llevadlos siempre atados o podri3n molestar a la fauna salvaje, al ganado dom3stico o a otros visitantes.

Recarga el tel3fono m3vil antes de salir. El tel3fono de emergencia es el 112.

Si vais en solitario, advertir a alguien sobre el itinerario que pens3is realizar.

En verano, iniciad el recorrido a primeras horas de la ma3ana, evitando las horas de m3xima insolaci3n. Protegeros del sol y llevad agua de sobra.

Utilizad calzado deportivo, c3modo y resistente; botas si es posible. Evitar3is lesiones.

Font: parquesnaturales.gva.es

APÈNDIX 1. QUADERN TRONCAL

TURISME I REPTES SOCIOTERRITORIALS:

PLANEJAMENT I GESTIÓ DEL TURISME D'INTERIOR AL
CORREDOR DEL VINALOPÓ (ALACANT)

2024/25

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament de Geografia

iniciativa en estudis territorials i planejament

Amb la col·laboració de:

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

ÍNDEX

BENVINGUDA 1

MÒDUL TEMES AVANÇATS EN ESTUDIS TERRITORIALS 3

MÒDUL PLANEJAMENT TERRITORIAL 9

CIUTATS I ESPAIS METROPOLITANS 15

SESSIÓ INAUGURAL 20

CICLE DE CONFERÈNCIES 21

TREBALL DE CAMP 22

CALENDARI GENERAL 25

CALENDARI DETALLAT 26

CARTOGRAFIA 32

EQUIP DOCENT 38

BENVINGUDA

En nom del Departament de Geografia de la UAB, us vull donar una cordial benvinguda en aquesta nova edició del Màster en Estudis Territorials i Planejament (METIP).

El nostre Departament té ja una llarga tradició en estudis territorials des dels seus orígens a finals dels anys seixanta. Ha participat activament en les profundes transformacions que en les darreres dècades s'han donat en el nostre territori, i ha begut de les millors fonts de l'experiència internacional que li permetien interpretar i contribuir a transformar positivament el nostre entorn.

La gestió i l'ordenació del territori en el nostre context no és una tasca fàcil: els darrers anys han suposat la consolidació dels processos d'urbanització en un espai molt humanitzat, amb un relleu difícil, i un marc políticoadministratiu complex: els governs locals (amb Barcelona com a model de referència des dels J.O.O.), el govern de la Generalitat, l'Estat espanyol i la Unió Europea. El context postcrisi continua presentant nous reptes i obliga a seleccionar molt bé les prioritats. Ens trobem, doncs, en un moment extraordinari per aprendre de les experiències adquirides i reflexionar sobre el futur.

El METIP té ara ja una notable trajectòria. Es va programar per primera vegada el curs 2006-07, però comptava amb el precedent -des del curs 1986-87- dels nostres estudis de Doctorat, on els cursos sobre anàlisi territorial ja tenien una notable presència. D'altra banda, ha estat fonamental la implicació del nostre Departament en programes de grau i postgrau relacionats (grau en Geografia Medi Ambient i Planificació Territorial, grau de Ciències Ambientals, grau en Gestió de Ciutats Intel·ligents i Sostenibles, diversos màsters interuniversitaris, etc.); en instituts de recerca de primer nivell (l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona, el Centre d'Estudis Demogràfics, l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals, etc.); o en la presència i gestió de serveis universitaris o institucionals com són la Cartoteca de la UAB o el mateix Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya.

Aquest curs iniciem un nou cicle pels 3 propers cursos sota el títol "Turisme i reptes socioterritorials", on pretenem analitzar des d'una perspectiva crítica i propositiva el possible rol del turisme com activitat econòmica complementària en el desenvolupament local territorial. El present curs 2024-2025 es centrarà en el "Planejament i gestió del turisme d'interior al corredor del Vinalopó (Alacant)". Així, ens centrarem en una regió de l'interior de la província d'Alacant, concretament a la vall del Vinalopó, que compta amb municipis com Villena, Elda, Petrer, Biar, Novelda; sense deixar de banda exemples del litoral, com Torrevieja i Guardamar del Segura (El Baix Segura/La Vega Baja), i Benidorm (Marina Baixa), interessants per l'exercici comparatiu.

El METIP ha consolidat el seu camí amb un programa molt aplicat, on destaca una forta integració dels seus continguts i una vocació de dotar a l'alumnat amb unes capacitats clares de treballar en l'àmbit professional de la gestió i el planejament i contribuir en la millora del nostre territori.

Toca donar les gràcies a tot el professorat que ha participat al llarg d'aquests anys en els diferents cicles, al professorat que ha assumit amb entusiasme el nou curs, com aviat podreu comprovar els qui heu escollit la nostra proposta acadèmica. Creiem que sens dubte, el projecte central del Màster, dotar de les habilitats conceptuals i pràctiques per al disseny i la redacció d'instruments territorials relacionats amb el Turisme, us aportarà un bagatge molt útil com a futurs professionals del planejament.

Em resta desitjar-vos un molt bon curs, i animar-vos a aprofitar al màxim aquesta experiència, que us pot ser decisiva en el vostre futur pròxim.

Que tingueu un curs ple de nous aprenentatges i experiències enriquidores.

Angel Cebollada Frontera

Director

Departament de Geografia, UAB

MÒDUL TEMES AVANÇATS EN ESTUDIS TERRITORIALS

COORDINACIÓ: Asunción Blanco Romero

EQUIP DOCENT: Gemma Canoves Vallente, Inmaculada Díaz Soria, Francesc Romagosa Casals, Esteve Dot Jutglà, Eduard Ariza Solé i Asunción Blanco Romero

L'assignatura pretén reflexionar sobre les aportacions teòriques i metodològiques més útils i innovadores per a analitzar les interrelacions entre les diverses especialitats de Geografia i Ordenació del Territori, amb especial èmfasi en la dimensió social i en la planificació.

En aquesta assignatura es tractaran els continguts clau de la recerca contemporània més avançada de l'anàlisi turística i, més en concret de la planificació i gestió del turisme com activitat que genera reptes i oportunitats. El curs dotarà l'alumnat de les eines conceptuals i metodològiques necessàries per l'anàlisi i la planificació de l'activitat turística en diversos entorns, proporcionant una visió des de la complementarietat i el desenvolupament de territoris multifuncionals.

L'assignatura té un caràcter aplicat i es guia per la metodologia d'aprenentatge per reptes: es tracta d'afrontar problemes reals i complexos identificats pels diferents actors del territori per tal de realitzar una diagnosi adequada i apuntar possibles solucions als problemes detectats. L'aprenentatge per reptes és avui una metodologia àmpliament reconeguda que permet no sols tractar amb casos d'estudi reals, sinó també inserir l'estudiant en entorns en els quals en un futur pot desenvolupar la seva carrera professional. És també una bona oportunitat d'integració i d'experimentació dels coneixements i mètodes adquirits en altres matèries del Màster. Per això, l'eix central és la realització d'un projecte que anomenem Troncal i que es fa coordinadament amb dues assignatures més: Planejament Territorial i Urbà i Ciutat i Espais Metropolitans.

Entenem per troncal la realització d'un exercici pràctic, consistent en el reconeixement i identificació de les característiques urbanes, socials i mediambientals d'un territori per poder implementar projectes i propostes que resolguin els reptes identificats.

Per al curs 2024-25 el títol de la troncal és Turisme i reptes socioterritorials: Planejament i gestió del turisme d'interior al corredor del Vinalopó (Alacant). Aquest territori, sense una delimitació administrativa, respon a una regió natural com és la vall del Vinalopó, on trobem diversos municipis (Villena, Elda, Petrer, Sax, Biar, etc.), més o menys integrats en dinàmiques turístiques, però amb una llarga trajectòria d'adaptació i desenvolupament d'estratègies d'adaptació i reconversió.

3

El repte plantejat serà, a partir de la identificació de problemàtiques concretes expressades pels actors locals, seleccionar, definir i desenvolupar, de manera col·laborativa, possibles alternatives concretades en propostes i projectes. Es treballarà en petits grups, cadascun dels quals aprofundirà en un aspecte temàtic. Els resultats seran presentats als responsables locals i altres actors de la societat.

Aquestes classes teòriques es complementaran amb 6 conferències - obertes al conjunt de la comunitat acadèmica- sobre aspectes d'especial rellevància per a la diagnosi i elaboració de propostes per al planejament i la gestió del turisme.

Continguts

En aquesta assignatura es tractaran els temes següents:

1. La Planificació i gestió del turisme en el context actual de polícrisis
2. Potencialitats i reptes del turisme com activitat pel desenvolupament territorial
3. Destinacions i modalitats turístiques adequades en territoris diversos
4. Alternatives d'anàlisi del turisme per crear un sector del segle XXI
5. Reconeixement de l'àrea d'estudi
6. Eines per a l'elaboració d'un document de planejament per a la implantació de polítiques turístiques

Competències

- Avaluar l'accés a l'espai públic en funció de la posició social i econòmica de la ciutadania.
- Descriure la transformació de l'espai públic a través del planejament per a reequilibrar el territori
- Identificar els paradigmes de referència de les línies actuals de recerca en temes territorials i urbans.
- Assenyalar la interrelació entre sistema politicojurídic i dinàmica territorial.
- Definir els processos de transformació territorial i urbana aplicant metodologies i instruments vinculats a teories de referència, capaces de mesurar els mecanismes d'actuació i els resultats.
- Reconèixer els marcs conceptuals per analitzar i interpretar els conflictes territorials i urbans.
- Seleccionar estratègies d'anàlisi i de síntesi de valoració dels efectes sobre la ciutadania del planejament urbà.
- Gestionar el conflicte i la convivència als espais públics com a eina de planejament urbà.
- Valorar la rellevància de la recerca acadèmica en la intervenció i gestió del territori per a la planificació d'aquest.

Activitats formatives

Les activitats formatives es divideix en aquelles dirigides per al professorat a l'aula, les

4

supervisades pel professorat fora de l'aula i les autònomes que han de desenvolupar l'alumnat.
De dirigides n'hi ha de tres tipus:

1. Classes a l'aula que combinaran les sessions magistrals amb debats.
2. Cicle de conferències (sis en total) i els debats en l'àrea d'estudi (quatre en total).
3. Tallers de treball, de caràcter pràctic

En aquest curs hi ha dos tipus d'activitats **supervisades**: el treball de camp que es durà a terme la setmana del 14 al 18 d'octubre i les tutories grupals de projecte que cada tutor o tutora conduirà.

Dins de les activitats **supervisades** es consideren dos tipologies:

1. El treball de camp, que es durà a terme la setmana del 14 al 18 d'octubre;
2. Les tutories grupals de projecte que cada tutor o tutora conduirà.

A començament de l'assignatura el professorat explicarà el protocol de mesures i bones pràctiques de les sortides de camp.

Finalment, l'activitat **autònoma** consistirà en l'elaboració de totes les fases del projecte troncal.

Títol	Hores	ECTS
Tipus: Dirigides		
Cicle de conferències	12	0,48
Classes i debat de lectures	27	1,08
Tallers	25,5	1,02
Tipus: Supervisades		
Treball de camp	26	1,04
Tutories de grup	8	0,32
Tipus: Autònomes		
Estudi i preparació del projecte troncal	123,5	4,94

Cal tenir present que és **OBLIGATÒRIA L'ASSISTÈNCIA** a les jornades completes de treball de camp als municipis d'estudi, a la sessió inaugural, al cicle de conferències i a les jornades de cloenda.

Temari i calendari de les sessions

25 de setembre de 2024

16:00h Conferència inaugural "¿Cómo se están adaptando al cambio climático los destinos turísticos del litoral mediterráneo español? Luces y sombras" a càrrec de Jorge Olcina (Universidad de Alicante).

18h Presentació i explicació del projecte i la seva àrea d'estudi, a càrrec de la professora Asunción Blanco, coordinadora del treball Troncal.

26 de setembre de 2024

16h Classe "Reptes territorials del turisme". Inmaculada Díaz.

18h Classe "El turisme de proximitat". Inmaculada Díaz.

2 d'octubre de 2024

16h Classe "Planificació estratègica i turisme". Asunción Blanco.

18h Classe "Presentació Reconeixement territorial". Asunción Blanco.

9 d'octubre de 2024

16h Classe "Litoral i turisme, una relació contradictòria". Francesc Romagosa.

18h Classe "Els efectes del Canvi Global en el turisme de sol i platja". Eduard Ariza.

23 d'octubre de 2024

16h Conferència 2: "Regímenes de acumulación y metamorfosis del capitalismo turístico". Claudio Milano (Investigador Ramon y Cajal. Dep. d'Antropologia. UB).

18h Classe: "Turisme de Luxe". Esteve Dot.

30 d'octubre de 2024

16h Conferència 3: "Análisis de factores sociales en la planificación turística: género y ruralidad". Gema Martínez Gayo. (Dra en Análisis de Problemas Sociales, investigadora en Alba Sud y docente colaboradora en la UOC).

18h Classe: "Turisme i natura". Nora Müller.

06 de novembre de 2024

16h Classe: Taller de dades turístiques. Asunción Blanco & Carmen Minguez.

18h Classe: "Organització de Grups i Treball". Asunción Blanco.

12 de novembre de 2024

16h Conferència 4: "Desenvolupar el turisme en espais protegits: La Carta Europea del Turisme Sostenible (CETS)". Teresa Pastor. (Directora Federació Europarc).

18h Classe: "El turisme en la transició ecosocial". Inmaculada Díaz.

20 de novembre de 2024

16h Conferència 5: Taula Rodona "El turisme, una peça més en la multifuncionalitat. Mirades constructives per a espais habitables". Aethnic, Alba Sud i Bernat Lavaquiol (SOS Pirineus).

18h Classe: "Turisme i ESS: Com organitzar el turisme posant la vida al centre?". Inmaculada Díaz.

2 de desembre de 202

16h Classe: "Presentació Preliminar per part del grups del treball del Reconeixement Territorial". Asunción Blanco.

18h Conferència 6: La pràctica del ciclisme de muntanya al Parc Natural de la Serra de Collserola. Una anàlisi de la controvèrsia. Albert Àrias. Departament de Geografia (UB)

Treball i avaluació

L'avaluació del mòdul de Temes Avançats, com a part integrant del programa troncal del METIP 2024-25, tindrà una part de l'avaluació específica del mòdul, en la qual el/la alumne/a haurà de demostrar una sèrie d'habilitats instrumentals i coneixements sobre el tractat en les sessions d'aula i una altra part que serà l'avaluació del treball troncal. La qualificació final de l'assignatura constarà de:

Activitats específiques de l'assignatura: 35%

- Assaig: 25%
- Participació activa a classe: 10%

Projecte Troncal: 65%

- Elaboració del projecte troncal: 40%
- Elaboració del pòster: 15%
- Presentació pública del projecte troncal: 10%

Bibliografia

El professorat donarà les referències bibliogràfiques específiques per a cada sessió.

Bibliografia recomanada:

- AYMERICH, Ramon (2021). La fàbrica de turistes. El país que va canviar la indústria pel turisme. Edit. Pòrtic
- BLANCO, Francisco Javier (2020). Antes de pulsar el botón de reinicio. Retos de la reconstrucción del turismo global tras la covid-19. Editorial Conciencia.
- BLANCO-ROMERO, Asunción; BLÁZQUEZ-SALOM, Macià; DE LA CALLE, Manuel; FERÁÑDEZ TABALES Alfonso; GARCÍA HERNÁNDEZ, María; LOIS GONZÁLEZ, Rubén.C.; MÍNGUEZ GARCÍA, M.Carmen.; NAVALÓN GARCÍA, Rosario; NAVARRO JURADO, Enrique, & TROITIÑO TORRALBA, Libertad. (2021). Diccionario de Turismo. Cátedra, Madrid.
- CAÑADA, Ernest. & MURRAY, Ivan. (2019). Turistificación global. Perspectivas críticas en turismo. Editorial Icaria.
- CAÑADA, Ernest, MURRAY, Ivan, Dit Chirot, Clement (2023). El malestar en la turistificación. Editorial Icaria.
- IVARS, Josep. (2003). Planificación turística de los espacios regionales en España. Síntesis. Madrid.
- LÓPEZ PALOMEQUE, Francisco; VERA REBOLLO, J. Fernando; TORRES DELGADO, Anna & IVARS BAIDAL, Josep A. (2022). El turismo, ¿fin de época?. Desafíos de España como destino turístico en un nuevo escenario. Edit. PUV. Universitat de València.
- FERNÁNDEZ TABALES, Alfonso. (dir) (2003). Manual de Gestión Local del Turismo. Sevilla, Turismo de la Provincia de Sevilla.
- SIMANCAS, Moises. (coord.). Planificación y gestión territorial del turismo. Editorial Síntesis, Madrid.
- VERA REBOLLO, J. Fernando (coor); López Palomeque, Francisco; Marchena, Manuel; Antón, Salvador (2011). Análisis territorial del turismo y planificación de destinos turísticos. Valencia. Tirant lo Blanch.

MÒDUL PLANEJAMENT TERRITORIAL

COORDINACIÓ: Oriol Nel·lo Colom

EQUIP DOCENT: Maria Buhigas San José, Joan Checa Rius, Joan López Redondo i Oriol Nel·lo Colom

El Màster d'Estudis Territorials i de la Planejament del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona té per objectiu la formació de professionals en l'anàlisi i la gestió del territori. Enguany dedicarà el seu programa troncal a l'estudi i a l'elaboració de propostes per a la planificació i la gestió de l'activitat turística a la Vall del Vinalopó, en el País Valencià.

El programa complet, consultable en el Quadern de Troncal, està integrat per quatre mòduls –Temes Avançats, Ordenació del Territori, Sistemes d'Informació Geogràfica i Paisatge, Ciutat i espais metropolitans–, els cicles de conferències i el treball de camp. A continuació trobareu el contingut del mòdul d'Ordenació del Territori.

L'ordenació del territori: tècnica professional, instrument administratiu i disseny polític

Els processos de transformació del territori en les societats contemporànies es caracteritzen per la seva velocitat i la seva profunditat. La integració de l'espai a escala planetària i l'avenç del procés d'urbanització comporten canvis radicals tant en l'estructuració dels sistemes urbans, com en l'ocupació del territori, la utilització dels recursos i la configuració del paisatge. Canvis que són alhora causa i efecte de les dinàmiques demogràfiques, de l'organització dels processos productius, de la circulació dels factors (capital, mercaderies, informació, força de treball), de l'estructuració social i de la distribució de la riquesa.

A escala regional, a les regions mediterrànies europees, la integració del territori i l'avenç del procés d'urbanització ocorregudes durant el darrer mig segle han estat estretament relacionades amb el desenvolupament econòmic, la disminució de les desigualtats territorials, la unificació dels mercats laborals i la major accessibilitat als serveis. Tanmateix, la concreció de les transformacions territorials ha comportat també en molts casos l'aparició o l'agreujament de diverses problemàtiques, vinculades a factors com l'ocupació accelerada del sòl, la dispersió de la urbanització, l'especialització funcional dels llocs, l'augment del cost dels serveis, l'increment de les necessitats de la mobilitat, el malbaratament dels recursos naturals o els riscos de la segregació social.

En aquest context, és a dir, davant de les potencialitats i les problemàtiques que es deriven de les transformacions territorials contemporànies, pren una importància creixent la capacitat dels poders públic d'ordenar el territori en benefici de la col·lectivitat. Per això resulta necessari dotar-se de diagnòstic, instruments i normatives capaços d'orientar, potenciar i, quan s'escaigui, corregir, les dinàmiques territorials en curs. Aquest

és el camp de l'ordenació del territori com a tècnica professional, com a actuació administrativa i com a disseny polític.

Objectius del mòdul: el coneixement dels instruments i l'aprenentatge de les tècniques

El mòdul s'insereix en el programari troncal del METIP 2024-2025, que té com a finalitat principal oferir als estudiants la possibilitat de participar en l'elaboració, a efectes didàctics, d'un instrument d'ordenació del territori. A aquests efectes, tots els mòduls del primer semestre del Màster s'integren en un únic programa, configurat, a més de les sessions didàctiques, per un exercici intensiu de treball de camp, dos cicles de conferències i sis setmanes de tallers. L'exercici proposat per aquest any és l'elaboració d'un document de planificació i gestió del turisme a la Vall del Vinalopó, al País Valencià.

En aquest context, el mòdul de planejament territorial del Màster d'Estudis Territorials i de la Planejament té precisament com objectiu perfeccionar la capacitat dels estudiants de intervenir professionalment en l'ordenació del territori. Per fer-ho, constarà de quatre tipus de continguts:

- En primer lloc, s'oferirà una panoràmica del procés d'urbanització contemporani a Espanya i els instruments de planejament territorial i urbanístic dels que es disposa per tal de gestionar-lo i aconduir-lo.
- En segon lloc, es presentaran els reptes derivats de les dinàmiques actuals, en referència a quatre temes: el poblament, els usos del sòl, la mobilitat i les desigualtats.
- En tercer lloc, s'analitzarà l'aplicació dels instruments de planejament a dos nivells: l'escala urbana (rehabilitació urbana, projecte urbà) i l'escala metropolitana (d'àrea i regió metropolitana).
- Finalment, s'estudiaran les polítiques territorials i urbanes relatives a quatre aspectes específics: el planejament dels usos turístics, l'habitatge, la rehabilitació i la mobilitat.

Competències

- Establir conclusions propositives per a la gestió territorial i urbana.
- Relacionar les situacions de conflicte amb les tipologies d'espais.
- Deduir, mitjançant models territorials i urbans, avantatges comparatives per reequilibrar el territori.
- Presentar els impactes territorials, socials, econòmics i ambientals que es generen en situacions de conflicte territorial i l'aportació del planejament urbà.
- Comprendre els principals conflictes territorials i socioambientals vinculats a les problemàtiques ambientals de les urbs.
- Enumerar i comprendre noves formes de governança lligades a l'economia ambiental.
- Contractar estratègies d'anàlisi i síntesi en la planificació i la gestió dels espais públics.
- Predir els processos de transformació territorial i de la població aplicant metodologies i instruments vinculats a teories de referència, capaces de mesurar els mecanismes d'actuació i els resultats.

- Estructurar l'aplicació de lleis i reglaments de planejament urbà en els casos d'estudi.
- Experimentar els desequilibris socioeconòmics derivats del planejament urbà.

Continguts

En aquest context, el mòdul de planejament territorial del Màster d'Estudis Territorials i de la Planejament té precisament com objectiu perfeccionar la capacitat dels estudiants de intervenir professionalment en l'ordenació del territori. Per fer-ho, constarà de tres tipus de continguts:

- a) En primer lloc, s'estudiaran els diversos instruments disponibles per a l'ordenació i la gestió del territori. Es partirà de l'experiència catalana de les darreres dècades en aquest camp i, a partir de l'estudi de les seves realitzacions, amb el seu potencial i les seves limitacions, s'avançarà cap a l'adquisició de coneixements i tècniques de caràcter general.
- b) En segon lloc, s'analitzarà la problemàtica específica de la planificació i la gestió dels espais turístics, en un context caracteritzat, per un costat, per la presència d'unes transformacions urbanes -econòmiques, socials, físiques- particularment ràpides i, per l'altre, per un agreujament de les problemàtiques ambientals -clima i recursos.
- c) Finalment, es presentaran i posaran en debat diverses tendències que avui s'apunten en el camp del planejament territorial i urbanístic, a través de fórmules com les de smart cities, cimate-proof planning, low-carbon city i green infrastructures.

El programa definitiu del Mòdul serà el que apareixerà en el Quadern de Bloc, on es podrà consultar el calendari detallat de cada sessió, integrat amb la resta de matèries que componen el programa troncal.

Activitats formatives i metodologia

Títol	Hores	ECTS
Tipus: Dirigides		
Sessions lectives a l'aula	40	1,6
Sessions lectives troncal	13,5	0,54
Treball de camp	9,5	0,38
Tipus: Supervisades		
Sessions de taller i tutories	33,75	1,35
Tipus: Autònomes		
Estudi individual	52,5	2,1
Preparació del projecte troncal	71,25	2,85

Treball de curs i avaluació: l'elaboració hands-on d'un instrument de planejament territorial

Com s'ha dit, el mòdul forma part del programa troncal del METIP 2024-2025, programa que té com a objectiu principal, perfeccionar les capacitats dels alumnes d'intervenir directament com a futurs professionals en l'elaboració i la gestió d'instruments d'ordenació del territori.

L'objectiu dels ensenyaments troncal del primer semestre consistirà en de dotar els estudiants de les habilitats conceptuals i pràctiques per al disseny i redacció d'instruments planejament urbà.

Així, el programa del Mòdul ha estat elaborat de manera coordinada amb la resta dels mòduls del semestre, de manera tal que, a més dels continguts de caràcter conceptual i instrumental, es disposi del temps necessari per tal que els alumnes puguin elaborar, a efectes didàctics, un instrument de planejament amb allò que serien tots els seus elements.

El procés s'estructurarà en cinc etapes:

- a) Reconeixement territorial. Contingut: Memòria explicativa sobre les dinàmiques de transformació.
- b) Anàlisi de la planificació i la gestió de l'activitat turística a la Vall del Vinalopó.
- c) Identificació de potencialitats i riscos. Contingut: elaboració de les taules SWOT.
- d) Establiment de criteris i objectius. Contingut: concepte, criteris i proposta d'objectius específics a assolir en l'exercici de planejament (a aquests efectes, es suggeriran objectius contrastats als diversos grups per tal de fer evidents les diverses possibilitats d'utilització del planejament).
- e) Elaboració dels projectes i propostes d'intervenció. Contingut: propostes per a la dotació i gestió de la planificació turística a la Vall del Vinalopó.

Les activitats que no es puguin fer presencialment s'adaptaran a les possibilitats que ofereixen les eines virtuals de la UAB. Els exercicis, projectes i classes teòriques es realitzaran a través d'eines virtuals, com tutorials, vídeos, sessions de Teams, etc. El professor o professora vetllarà perquè l'estudiant hi pugui accedir o li oferirà mitjans alternatius, que estiguin al seu abast.

Temari i calendari de les sessions

30 de setembre de 2024

16h Presentación del Módulo (Oriol Nel-lo)

18h Proceso de urbanización y actividad turística en el litoral mediterráneo ibérico (Oriol Nel-lo)

08 d'octubre de 2024

16h Los retos: la disposición del poblamiento (Joan Checa)

18h Los retos: la evolución de los usos del suelo (Joan Checa)

22 d'octubre de 2024

16h Los retos: la exacerbación de la movilidad (Joan Checa)

18h Los retos: el incremento de las desigualdades (Joan Checa)

29 d'octubre de 2024

16h Los instrumentos de planeamiento territorial (Oriol Nel-lo)

18h Los instrumentos de planeamiento territorial (Oriol Nel-lo)

05 de novembre de 2024

16h La rehabilitación urbana: objetivos, estrategias, métodos y procedimientos (Maria Buhigas)

18h El proyecto urbano: objetivos, estrategias, métodos y procedimientos (Maria Buhigas)

11 de novembre de 2024

16h El planeamiento metropolitano: el PTMB (Joan López)

18h El planeamiento metropolitano: el PDU (Joan López)

13 de novembre de 2024

16h - 20h Las políticas: el planeamiento territorial (Oriol Nel-lo)

18 de novembre de 2024

16h - 20h Las políticas: la rehabilitación urbana (Oriol Nel-lo)

25 de novembre de 2024

16h - 20h Las políticas: la vivienda (Oriol Nel-lo)

27 de novembre de 2024

16h - 20h Las políticas: la movilidad (Oriol Nel-lo)

Treball i avaluació

L'avaluació del contingut específic del mòdul constarà de dues parts :

Activitats específiques de l'assignatura: 35%

- Examen: 25%
- Participació a l'aula: 10%

Projecte troncal: 65%

- Memòria del projecte troncal: 40%
- Pòster projecte troncal: 15%

- Defensa oral del projecte: 10%

Per superar l'assignatura serà necessari obtenir una nota igual o superior a 5 tant a l'examen com a la nota global del projecte troncal.

De no superar-se el 5 serà possible recuperar dues evidències avaluatives:

- Recuperar la nota de l'examen: mitjançant la realització d'un altre examen en data a concretar
- Recuperar la nota del projecte troncal: mitjançant la realització d'un examen oral dels continguts treballats en el grup de la troncal.

Per tenir dret a la recuperació s'hauran d'haver presentat totes les evidències relacionades amb el projecte troncal.

Aquell alumnat que no hagi presentat totes les evidències del projecte troncal serà NO AVALUABLE.

CIUTATS I ESPAIS METROPOLITANS

COORDINACIÓ: Carles Donat

EQUIP DOCENT: Carles Donat i Francisco Manuel Muñoz Ramirez

L'objectiu del mòdul és el de dotar a l'alumnat d'instruments crítics per analitzar els processos d'urbanització contemporanis, de manera específica pel que fa a les ciutats i àrees metropolitanes. S'oferiran a l'alumnat els instruments per comprendre la ciutat com configuració socioespacial resultant de les dinàmiques demogràfiques, econòmiques, ambientals, culturals i polítiques de les societats contemporànies. Així mateix, aquest mòdul obligatori forma part dels ensenyaments troncal del màster juntament amb els mòduls de Planejament territorial i Sistemes d'informació geogràfica, planejament i paisatge i en coordinació amb el mòdul de Temes Avançats. L'objectiu dels ensenyaments troncal és de dotar als estudiants de les habilitats conceptuals i pràctiques per al disseny i redacció d'instruments d'ordenació territorial. Per fer-ho, es realitzarà un exercici pràctic, consistent en el reconeixement i identificació de les característiques urbanístiques, socials i mediambientals de determinats espais públics i l'elaboració de propostes de gestió d'aquests espais.

Competències

- Dissenyar els models de gestió adequats als espais metropolitans.
- Interioritzar l'aplicació i l'avenç dels principis de sostenibilitat ecològica, social i econòmica des de la perspectiva de gènere.
- Apreciar el coneixement dels mecanismes de participació ciutadana en el planejament.
- Reconèixer la utilitat de les polítiques públiques innovadores a les dinàmiques territorials i urbanes, la gestió de la ciutat i els espais metropolitans.
- Reconèixer la interacció entre les dinàmiques demogràfiques i les estructures de poblament amb les demandes urbanes.
- Determinar desequilibris socials de gènere a partir de projeccions espacials i territorials.
- Cartografiar l'espai públic a partir de la informació territorial facilitada per l'administració pública.
- Vincular la distribució i dinàmica espacial de les activitats humanes amb el planejament urbanístic i el sistema de ciutats.
- Explorar les formes de planejament des de l'òptica de gènere.

Temari i calendari de les sessions

07 de novembre de 2024

16h La ciutat. Definició, morfologia i la problemàtica de la seva delimitació (Carles Donat)

18h El procés d'urbanització a través dels teixits urbans (Carles Donat)

14 de novembre de 2024

16h L'habitatge. Accés, règim de tinença i problemàtiques (Carles Donat)

18h Les desigualtats socials i la segregació urbana (Carles Donat)

19 de novembre de 2024

16h El govern de la ciutat. Fragmentació administrativa, actors, competències i recursos (Carles Donat)

18h Les polítiques d'habitatge i de barris (Carles Donat)

21 de novembre de 2024

16h El procés de gentrificació en la ciutat contemporània (Francesc Muñoz)

18h Mobilitat residencial i desplaçaments de població (Francesc Muñoz)

26 de novembre de 2024

16h Les polítiques de regeneració urbana (Francesc Muñoz)

18h La gènesi de la urbanització dispersa en les ciutats contemporànies (Francesc Muñoz)

28 de novembre de 2024

16h L'estat actual de la urbanització dispersa (Francesc Muñoz)

18h Els horitzons de la urbanització dispersa: polítiques i perspectives (Francesc Muñoz)

Avaluació

L'avaluació del contingut específic del mòdul constarà de dues parts :

Activitats específiques de l'assignatura: 35%

- Examen: 25%
- Participació a l'aula: 10%

Projecte troncal: 65%

- Memòria del projecte troncal: 40%
- Pòster projecte troncal: 15%

- Defensa oral del projecte: 10%

Per superar l'assignatura serà necessari obtenir una nota igual o superior a 5 tant a l'examen com a la nota global del projecte troncal.

De no superar-se el 5 serà possible recuperar dues evidències avaluatives:

- Recuperar la nota de l'examen: mitjançant la realització d'un altre examen en data a concretar
- Recuperar la nota del projecte troncal: mitjançant la realització d'un examen oral dels continguts treballats en el grup de la troncal.

Per tenir dret a la recuperació s'hauran d'haver presentat totes les evidències relacionades amb el projecte troncal.

Aquell alumnat que no hagi presentat totes les evidències del projecte troncal serà NO AVALUABLE

Activitats d'avaluació continuada

- Elaboració i presentació del projecte troncal: 65%
- Examen: 25%
- Participació de l'estudiant en els debats, tallers i els treballs de grup: 10%

Bibliografia

Brenner, N. (2017). La era de la urbanización. In *Teoría urbana crítica y políticas de escala* (pp. 255–268). Icaria.

Capel, H. (2002). La morfología de las ciudades. In *Tomo I: Sociedad, cultura y paisaje urbano* (Vol. 37). Ediciones del Serbal, SA.

Dijkstra, L., Poelman, H., & Veneri, P. (2019). The EU-OECD definition of a functional urban area. *OECD Regional Development Working Papers*, 11, 19. <https://doi.org/https://doi.org/https://doi.org/10.1787/d58cb34d-en>

Donat, C. (2018). La gentrificación y el problema de la vivienda en Barcelona. *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, 60, 114–129.

Dupuy, G. (1997). *El urbanismo de las redes. Teorías y Métodos*, Barcelona: Oikos-Tau. 216 pp.

Fernandez, R., & Aalbers, M. B. (2016). Financialization and housing: Between globalization and Varieties of Capitalism. *Competition & Change*, 20(2), 71–88. <https://doi.org/10.1177/1024529415623916>

Jaramillo González, S. (2010). *Hacia una teoría de la renta del suelo urbana*, Bogotá: Universidad de los Andes, Facultad de Economía, CEDE, Ediciones Uniandes. 474 pp.

López-Gay, A. (2011). ¿Vuelve el centro? Caracterización demográfica de los procesos de reurbanización en las metrópolis españolas. In I. Pujadas, J. Bayona, A. García, F. Gil, C. López, D. Sánchez, & T. Vidal (Eds.), *Actas del XII Congreso de la Población Española* (pp. 163–180).

López, J. (2016). The city in the net Infrastructural networks, economic development and urban form. In López-Redondo, J. *Del Sol al sol Energía forma urbana i ús del territori Una anàlisi a partir del cas de Barcelona i Catalunya*. Universitat Autònoma de Barcelona, p. 21-33.

<https://www.tesisenred.net/handle/10803/662607>

L'Huillier, Francisco José (2020). Mercado del suelo, renta urbana, y problemática habitacional. Una aproximación teórica desde la Ciudad de Buenos Aires. *Universidad de Buenos Aires*, Vol. 24, Nº. 2, p. 65-83.

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7592375>

Nel-lo, O. (1998). La ciutat il·limitada i la ciutat futura. In J. Nogué (Ed.), *La ciutat, Visions, anàlisis i reptes* (pp. 47–73). Universitat de Girona i Ajuntament de Girona.

Nel-lo, O. (2015). *La ciudad en movimiento: crisis social y respuesta ciudadana*. Díaz & Pons.

Nel-lo, O., & Donat, C. (2014). Los efectos territoriales de la crisis económica en la región metropolitana de Barcelona. In J. M. Albertos (Ed.), *Geografía de la crisis económica en España* (pp. 565–608). Publicacions Universitat de València.

Solà-Morales, M. (1997). *Las formas de crecimiento urbano*. No. 10. Univ. Politèc. de Catalunya.

Tomas, M. (2015). *La gobernanza metropolitana en Europa: modelos y retos* (Àrea Metropolitana de Barcelona (ed.)).

United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Population Division. (2014). *World Urbanization Prospects: The 2014 Revision, Highlights*. United Nations.

SESSIÓ INAUGURAL

El 25 de setembre de 2024 tindrà lloc la Sessió inaugural del Màster a les 16:00h a la Sala d’Actes de la Facultat de Filosofia i Lletres de la UAB.

Programa de la sessió:

16:00h Benvinguda i presentació de l’acte a càrrec de l’Àngel Cebollada, Director del Departament de Geografia i l’Asunción Blanco, coordinadora del mòdul de Temes Avançats en Estudis Territorials i coordinadora del projecte Troncal.

16: 10h Conferència inaugural “¿Cómo se están adaptando al cambio climático los destinos turísticos del litoral mediterráneo español? Lucas y sombras”. A càrrec de Jorge Olcina (Universidad de Alicante)

18h Presentació i explicació del projecte i la seva àrea d’estudi, a càrrec de la professora Asunción Blanco, coordinadora del treball Troncal.

El Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) es complau a convidar-vos a la conferència inaugural del Màster en Estudis Territorials i Planejament.

¿CÓMO SE ESTÁN ADAPTANDO AL CAMBIO CLIMÁTICO LOS DESTINOS TURÍSTICOS DEL LITORAL MEDITERRÁNEO ESPAÑOL? LUCES Y SOMBRAS"

CONFERENCIANT:
JORGE OLCINA
(Professor del Departament de Geografia de la Universitat d'Alacant)

L'acte es celebrarà el proper dimecres
25/09/2024 a les 16h
Sala d'Actes (B7/1056) de la Facultat de Filosofia i Lletres

CICLE DE CONFERÈNCIES

XIV CICLE DE CONFERÈNCIES
ESTUDIS TERRITORIALS I PLANEJAMENT

TURISME I REPTES SOCIOTERRITORIALS :
PLANEJAMENT I GESTIÓ DEL TURISME D’INTERIOR
AL CORREDOR DEL VINALOPÓ (ALACANT)

¿CÓMO SE ESTÁN ADAPTANDO AL CAMBIO CLIMÁTICO LOS DESTINOS TURÍSTICOS DEL LITORAL MEDITERRÁNEO ESPAÑOL? LUCES Y SOMBRAS"

CONFERENCIANT:
JORGE OLCINA
(Professor del Departament de Geografia de la Universitat d'Alacant)

L'acte es celebrarà el
25/09/2024 a les 16h
Sala d'Actes (B7/1056) de la Facultat de Filosofia i Lletres

REGIMENES DE ACUMULACIÓN Y METAMORFOSIS DEL CAPITALISMO TURÍSTICO

CONFERENCIANT:
Clasdo Wilson
(Investigador Ramón y Cajal, CITA, Antropología UH)

25/10/2024 a les 16h
Sala de Graus (B7/052) de la Facultat de Filosofia i Lletres

ANÁLISIS DE FACTORES SOCIALES EN LA PLANIFICACIÓN TURÍSTICA: GÉNERO Y RURALIDAD

CONFERENCIANT:
Genia Martínez Sagu
(Docent d'Àmbit de Projecció Social, Investigadora en Alta Salut i Recerca, col·laboradora en la UOC)

25/11/2024 a les 16h
Sala de Graus (B7/052) de la Facultat de Filosofia i Lletres

DESENVOLUPAR EL TURISME EN ESPAIS PROTEGITS: LA CARTA EUROPEA DEL TURISME SOSTENIBLE (CETS)

CONFERENCIANT:
Teresa Taylor
(Directora Federació Europea)

12/11/2024 a les 16h
Sala de Graus (B7/052) de la Facultat de Filosofia i Lletres

TAULA RODONA. EL TURISME, UNA PEÇA MÉS EN LA MULTIFUNCIONALITAT. MIRADES CONSTRUCTIVES PER A ESPAIS HABITABLES

MODERADOR:
Aurora, Alba Sol i Bernat Corbera (UOC i URV)

29/11/2024 a les 16h
Sala d'Actes (B7/1056) de la Facultat de Filosofia i Lletres

LA PRÀCTICA DEL CICLISME DE MUNTANYA AL PARC NATURAL DE LA SERRA DE COLLSEROLA. UNA ANÀLISI DE LA CONTROVERSIA

CONFERENCIANT:
Albert Arús
(Departament de Geografia UB)

02/12/2024 a les 16h
Sala de Graus (B7/052) de la Facultat de Filosofia i Lletres

TREBALL DE CAMP

El treball de camp es durà a terme al llarg de la setmana del 14 al 18 d’octubre de 2024. La setmana del treball de camp té com a objectiu el reconeixement territorial de l’àrea d’estudi i la visita d’experiències relacionades amb l’àmbit temàtic del projecte.

Durant les 5 jornades hi haurà visites, activitats i conferències en el territori d’estudi. Al llarg del dia, i en horari adaptat a les necessitats del calendari, es comptarà amb la participació i col·laboració d’agents locals experts implicats en el territori, que aportaran les seves experiències i visions del desenvolupament local i la gestió i planificació territorial turística. Igualment es gaudirà de la participació, acompanyament i experiència de professorat dels departaments d’Anàlisi Geogràfic Regional, Geografia Física i Geografia Humana, de la Universitat d’Alacant. En aquest context de col·laboracions s’emmarquen les 5 sessions de conferències/taules rodones sobre diferents àmbits d’interès per al desenvolupament del projecte.

Llistat de conferències/taules rodones

14/10/2024. 18:30-20:00 - Seu de la Universitat d’Alacant a Alacant ciutat.

Los intentos de planificación en el área metropolitana Alacant-Elx.

Jorge Olcina, Esmeralda Martínez Salvador (Universitat d’Alacant), Leticia Martín (Directora de la Oficina del PGOU de Alicante. Ajuntament d’Alacant).

15/10/2024. 18:00-19:30 - Seu de la universitat d’Alacant a Elda.

Plan estratégico de Elda: del documento a la acción

Asunción Blanco Romero (Universitat Autònoma de Barcelona)

16/10/2024. 18:00-19:30 - Sede Universitaria de Villena.

Villena, una ciudad media del siglo XXI. Proyectos para la diversificación socioeconómica en función de las potencialidades locales

17/10/2024. 9:00-18:00. Vega Baja del Segura: Guardamar del Segura, Rojales, Torrevieja, Orihuela costa

Desarrollo turístico-residencial y conflictos territoriales. Efectos del cambio climático en la costa: la protección del dominio público marítimo-terrestre

Alejandro Triviño, Fernando Vera, Margarita Capdepón

18/10/2024. 9:30-14:00. Benidorm

Evolución de un destino paradigma del turismo de masas

Josep Ivars, Margarita Capdepón, Carlos Baños (Universitat d’Alacant), técnico ayuntamiento (Gestión de un destino inteligente y sostenible)

Programació general de les jornades de treball de camp

DIA 1. Dilluns 14 d’octubre ALACANT (persona de referència Jorge Olcina)

Sortida del campus UAB en autocar

Arribada a Sant Vicenç del Raspeig i dinar

Trasllat a Alacant ciutat

16:00-18:00 – Recorregut urbà per reconeixement i evolució urbana d’Alacant (professor Jorge Olcina).

18:30 –20:00 – Taula rodona. Seu de La universitat d’Alacant.

Los intentos de planificación en el área metropolitana Alacant-Elx. Jorge Olcina, Esmeralda Martínez Salvador (Universitat d’Alacant), Leticia Martín (Directora de la Oficina del PGOU de Alicante. Ajuntament d’Alacant).

Retorn a Sant Vicenç del Raspeig

DIA 2. Dimarts 15 d’octubre AGOST-PETRETER-ELDA

9:00 Salida desde la Universidad de Alicante

9:30 Llegada a Agost (Recepción en la Plaza del Ayuntamiento)

9:30-10:45 Ruta de la Alfarería y Visita al Museo

10:45-11:00 Degustación cocas de Agost

11:00-11:30 Charla de Turismo por parte de Toñi López Abril (ADL)

11:30 Salida hacia Petrer

12:00 Llegada a Genion COOP. PBC-COWORKING (Diego Tomás y Carlos Verdú). Proyecto de emprendimiento social y turismo

14:00 Comida en el centro Comercial

16:00-19:30 Recorrido por la ciudad de ELDA y charla: "Plan estratégico de Elda: del documento a la acción"

19:30 Regreso a Sant Vicent

DIA 3. Dimecres 16 d’octubre VILLENA

- 9:00 Salida desde la Universidad de Alicante
- 9:45 Visita a la empresa de Confección de trajes festeros DILIANA (Francisco Gil. Gerente)
- 11:15 Visita a la Bodega Francisco Gómez (Lola Sánchiz. Gerente)
- 13:00 Visita al MUVI (Jesús Guardiola)
- 14:00 Comida.
- 16:00 Visita a centro de interpretación y Castillo
- 18:00 Mesa Redonda en la sede Universitaria de Villena.
- “Villena, una ciudad media del siglo XXI. Proyectos para la diversificación socioeconómica en función de las potencialidades locales”
- 19:30 Retorn a Sant Vicenç del Raspeig

DIA 4. Dijous 17 d’octubre Vega Baja del Segura (persona de referència Fernando Vera)

- 9:00 – Desplaçament a la comarca de la Vega Baja del Segura
- Vega Baja del Segura: Guardamar del Segura, Rojales, Torrevieja, Orihuela costa
- Tema: Desarrollo turístico-residencial y conflictos territoriales. Efectos del cambio climático en la costa: la protección del dominio público marítimo-terrestre
- Alejandro Triviño, Fernando Vera, Margarita Capdepón
- Visita a Guardamar del Segura, Rojales, Torrevieja y costa de Orihuela.
- Fernando Vera, Alejandro Triviño y Margarita Capdepón. Intervención de técnicos locales.
- Retorn a Sant Vicenç del Raspeig

DIA 5. Divendres 18 d’octubre (persona de referència Carlos Baños, Josep Ivars)

- 9:30 - Sortida de la Villa en autocar cap a Benidorm
- 10:15: Visita de reconeixement a Benidorm.
- Evolución de un destino paradigma del turismo de masas
- Josep Ivars, Margarita Capdepón, Carlos Baños i (Universitat d’Alacant)
- Intervención técnico ayuntamiento: Gestión de un destino inteligente y sostenible.
- 15h. Retorn a Barcelona

CALENDARI GENERAL

Les assignatures del màster en estudis territorials i planejament inclouen diverses sessions de treball especialitzat, tant dins com fora de l'aula. Les sessions es divideixen en diferents tipus: conferències, treball de camp, treball grupal i tallers i presentació de resultats.

CALENDARI GENERAL

CALENDARI DETALLAT

Es presenta el calendari detallat dels mòduls i projecte Troncal. Les sessions de docència començaran a les 16.00 i finalitzaran a les 20:00h. En les sessions de 4 hores es realitzarà una pausa de 30 minuts.

1a setmana

	23-set	24-set	25-set	26-set	27-set
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
			Temes Avançats Sala d'Actes (B7/1056)	Temes Avançats Aula 402	SIG Aula 503
16:00h			Conferència 1: "¿Cómo se están adaptando al cambio climático los destinos turísticos del litoral mediterráneo español? Luces y sombras". (Jorge Olcina)	Classe: Reptes territorials del turisme. (Inmaculada Díaz)	
18:00h			Classe: Presentació i explicació del projecte i la seva àrea d'estudi. (Asunción Blanco)	Classe: El turisme de proximitat. (Inmaculada Díaz).	

2a setmana

	30-set	1-oct	2-oct	3-oct	4-oct
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
	Planejament Aula 402	Turisme Aula 402	Temes Avançats Aula 402	Turisme Aula 402	SIG Aula 503
16:00h	Classe: Presentación del Módulo. (Oriol Nel-lo)		Classe: Planificació estratègica i turisme. (Asunción Blanco)		
18:00h	Classe: Proceso de urbanización y actividad turística en el litoral mediterráneo ibérico (Oriol Nel-lo)		Classe: Presentació Reconeixement territorial. (Asunción Blanco)		

3a setmana

	7-oct	8-oct	9-oct	10-oct	11-oct
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
	Turisme Aula 402	Planejament Aula 402	Temes Avançats Aula 402	Turisme Aula 402	SIG Aula 503
16:00h		Classe: Los retos: la disposición del poblamiento (Joan Checa)	Classe: Litoral i turisme, una relació contradictòria. (Francesc Romagosa)		
18:00h		Classe: Los retos: la evolución de los usos del suelo (Joan Checa)	Classe: Els efectes del Canvi Global en el turisme de sol i platja. (Eduard Ariza)		

4a setmana

SORTIDA TREBALL DE CAMP

5a setmana

	21-oct	22-oct	23-oct	24-oct	25-oct
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
	Turisme Aula 402	Planejament Aula 402	Temes Avançats Sala de Graus (B7/052)	Turisme Aula 402	SIG Aula 503
16:00h		Classe: Los retos: la exacerbación de la movilidad (Joan Checa)	Conferència 2: "Regimenes de acumulación y metamorfosis del capitalismo turístico". (Claudio Milano)		
18:00h		Classe: Los retos: el incremento de las desigualdades (Joan Checa)	Aula 402 Classe: Turisme de Luxe. (Esteve Dot)		

6a setmana

	28-oct	29-oct	30-oct	31-oct	1-nov
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
	Turisme Aula 402	Planejament Aula 402	Temes Avançats Sala de Graus (B7/052)	Turisme Aula 402	
16:00h		Classe: Los instrumentos de planeamiento territorial (Oriol Nel-lo)	Conferència 3: "Análisis de factores sociales en la planificación turística: género y ruralidad". (Gema Martínez Gayo)		
18:00h			Aula 402 Classe: Turisme i natura. (Nora Müller).		

7a setmana

	4-nov	5-nov	6-nov	7-nov	8-nov
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
	Turisme Aula 402	Planejament Aula 402	Temes Avançats Aula 402	Ciutats i Espais m. Aula 402	SIG Aula 503
16:00h		Classe: La rehabilitación urbana: objetivos, estrategias, métodos y procedimientos (María Buhigas)	Classe: Taller de dades turístiques. (Asunción Blanco & Carmen Minguez)	Classe: La ciutat. Definició, morfologia i la problemàtica de la seva delimitació (Carles Donat)	
18:00h		Classe: El proyecto urbano: objetivos, estrategias, métodos y procedimientos (María Buhigas)	Classe: "Organització de Grups i Treball". (Asunción Blanco)	Classe: El procés d'urbanització a través dels teixits urbans (Carles Donat)	

8a setmana

	11-nov	12-nov	13-nov	14-nov	15-nov
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
	Planejament Aula 402	Temes Avançats Sala de Graus (B7/052)	Planejament Aula 402	Ciutats i Espais m. Aula 402	SIG Aula 503
16:00h	Classe: El planeamiento metropolitano: el PTMB (Joan López)	Conferència 4: "Desenvolupar el turisme en espais protegits: La Carta Europea del Turisme Sostenible (CETS)". (Teresa Pastor)	Classe: Las políticas: el planeamiento territorial (Oriol Nel-lo)	Classe: L'habitatge. Accés, règim de tinença i problemàtiques (Carles Donat)	
18:00h	Classe: El planeamiento metropolitano: el PDU (Joan López)			Classe: Les desigualtats socials i la segregació urbana (Carles Donat)	

9a setmana

	18-nov	19-nov	20-nov	21-nov	22-nov
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
	Planejament Aula 402	Ciutats i Espais m. Aula 402	Temes Avançats Sala d'Actes (B7/1056)	Ciutats i Espais m. Aula 402	
16:00h	Classe: Las políticas: la rehabilitación urbana (Oriol Nel-lo)	Classe: El govern de la ciutat. Fragmentació administrativa, actors, competències i recursos (Carles Donat)	Conferència 5: Taula Rodona. "El turisme, una peça més en la multifuncionalitat. Mirades constructives per a espais habitables". (Aethnic, Alba Sud i Bernat Lavaquiol)	Classe: El procés de gentrificació en la ciutat contemporània (Francesc Muñoz)	
18:00h				Classe: Mobilitat residencial i desplaçaments de població (Francesc Muñoz)	

10a setmana

	25-nov	26-nov	27-nov	28-nov	29-nov
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
	Planejament Aula 402	Ciutats i Espais m. Aula 402	Planejament Aula 402	Ciutats i Espais m. Aula 402	
16:00h	Classe: Las políticas: la vivienda (Oriol Nel-lo)	Classe: Les polítiques de regeneració urbana (Francesc Muñoz)	Classe: Las políticas: la movilidad (Oriol Nel-lo)	Classe: L'estat actual de la urbanització dispersa (Francesc Muñoz)	
18:00h		Classe: La gènesi de la urbanització dispersa en les ciutats contemporànies (Francesc Muñoz)		Classe: Els horitzons de la urbanització dispersa: polítiques i perspectives (Francesc Muñoz)	

11a setmana

	2-des	3-des	4-des	5-des	6-des
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
	Temes Avançats Aula 402	Tallers Aula 402	Tallers Aula 402	Tallers Aula 402	
16:00h	Classe: Presentació Preliminar per part del grups del treball del Reconeixement Territorial. (Asunción Blanco)	Explicació metodologia DAFO (Oriol Nel-lo et al.)	Construcció DAFO (Francesc Romagosa)	Presentació i debat intern DAFO (Oriol Nel-lo et al.)	
18:00h	Sala de Graus (B7/052) Conferència 6: La pràctica del ciclisme de muntanya al Parc Natural de la Serra de Collserola. Una anàlisi de la controvèrsia. (Albert Àrias)	Inicis construcció DAFO (Oriol Nel-lo et al.)	Construcció DAFO (Inmaculada Díaz)	Presentació i debat intern DAFO (Oriol Nel-lo et al.)	

12a setmana

	9-des	10-des	11-des	12-des	13-des
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
	Tallers Aula 212	Tallers Aula 212	Tallers Aula 212	Tallers Aula 212	
16:00h	Com s'elaboren els Criteris (Oriol Nel-lo et al.)	Presentació interna criteris (Oriol Nel-lo)	Posada en comú DAFO i Criteris (Tot el professorat)	Elaboració i presentació propostes (Oriol Nel-lo et al.)	
18:00h	Inici elaboració de Criteris (Oriol Nel-lo et al.)	Presentació interna criteris (Oriol Nel-lo)	Posada en comú DAFO i Criteris (Tot el professorat)	Elaboració i presentació propostes (Oriol Nel-lo et al.)	

13a setmana

	16-des	17-des	18-des	19-des	20-des
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
	Tallers Aula 212	Tallers Aula 212	Tallers Aula 212	Tallers Aula 212	
16:00h	Inici elaboració projectes (Oriol Nel-lo et al.)	Preparació projectes (Carles Donat)	Presentació i debat intern projectes (Oriol Nel-lo et al.)	Posada en comú projectes (Tot el professorat)	
18:00h	Inici elaboració projectes (Oriol Nel-lo et al.)	Preparació projectes (Esteve Dot)	Presentació i debat intern projectes (Oriol Nel-lo et al.)	Posada en comú projectes (Tot el professorat)	

14a setmana i 15a setmana

VACANCES DE NADAL

16a setmana

	6-gen	7-gen	8-gen	9-gen	10-gen
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
			Tallers Aula 212	Tallers Aula 212	
16:00h			Taller Posters (Francesc Muñoz Ramírez)	Elaboració pósters (Francesc Muñoz Ramírez)	
18:00h			Taller Posters (Francesc Muñoz Ramírez)	Elaboració pósters (Tutories col·lectives)	

17a setmana

	13-gen	14-gen	15-gen	16-gen	17-gen
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
	Tallers Aula 212	LLIURAMENT Aula 212			
16:00h	Setmana de tancament de materials (Tutories col·lectives)				
18:00h	Setmana de tancament de materials (Tutories col·lectives)				

18a setmana

	20-gen	21-gen	22-gen	23-gen	24-gen
	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
	ASSAIG GENERAL Aula 212			PRESENTACIÓ FINAL Sala de Graus (B7/052)	
16:00h					
18:00h					

Accés, descàrrega i reutilització de la informació espacial
valenciana

	Vies Verdes (XINM): Xarxa existent		
	Infraestructures / Viàries		
	Vies Verdes (XINM): Xarxa prevista		
	Infraestructures / Viàries		
	Xarxa d'itineraris No Motoritzats (XINM): Xarxa existent		
	Infraestructures / Viàries		
	Xarxa d'itineraris No Motoritzats (XINM): Xarxa existent. Punts quilomètrics		
	Infraestructures / Viàries		
	Xarxa d'itineraris No Motoritzats (XINM): Xarxa prevista		
	Infraestructures / Viàries		
	Xarxa d'itineraris Singulares (XINM): Xarxa existent		
	Infraestructures / Viàries		
	Xarxa d'itineraris Singulares (XINM): Xarxa prevista		
	Infraestructures / Viàries		

Al costat de cadascuna de les entrades (dades o serveis) podeu observar el format en que es poden descarregar les dades.

- 5- Per tal de visualitzar un breu resum de les Metadades (informació sobre les dades) de la CEGESEM – Eixos de carreteres, feu clic sobre l’entrada:

CEGESEM - Eixos de carreteres

Infraestructures / Viàries

COMPARTIR

CEGESEM - Eixos de carreteres

Descripció: Eixos de carreteres facilitats pel Centre de Gestió de Serveis de Mobilitat (CEGESEM)

Escales: 1/5000

Data de publicació: 15/10/2012

Data de revisió: 22/03/2024

Crèdits: CEGESEM - Centro de Gestión de Servicios de Movilidad, Subdirección General de Infraestructuras, Conselleria de Medio Ambiente, Agua, Infraestructuras y Territorio - Generalitat Valenciana

Llicència d'ús:

- CC BY 4.0
- <http://www.icv.gva.es/es/condiciones-de-uso-de-la-geoinformacion-icv>

- 6- Des d’aquesta fitxa resumida podeu accedir a la visualització completa de les metadades, així com a la descàrrega de les dades (o servei) en els formats disponibles. En el cas de seleccionar el format GML, KMZ, o SHP, accedirem a la descàrrega de les dades.

Descàrrega de dades: S’obre una nova finestra amb l’enllaç de descàrrega del/s fitxer/s.

Descàrrega de dades

Cartografia llesta per a descarregar

Descarregar arxíu

Accés al Servei: En cas de seleccionar el servei WMS (o WFS) s’obrirà un panell que permet accedir a la URL del Servei (el GetCapabilities, en cas de connectar-nos a través d’un Desktop com ArcGIS o QGIS, o bé la URL del servei, si el que volem és carregar-lo en un visor web propi).

Servei WMS

Servei WMS d'Infraestructures Viàries

URL del servei (GetCapabilities)

http://carto.icv.gva.es/arcgis/services/tm_infraestructuras/infraestructuras_v...

URL del Servei

http://carto.icv.gva.es/arcgis/services/tm_infraestructuras/infraestructuras_v...

Visor Cartogràfic (<https://visor.gva.es/visor/>)

Des d’aquí es pot accedir a **Bases cartogràfiques** del territori Valencià, es tracta d’una eina corporativa de la Generalitat de Valenciana per publicar la informació GEO referenciada d’arreu de València, d’una forma integrada i sistemàtica. Aquesta eina permet integrar en una mateixa plataforma les dades territorials generades des de tots els departaments del Govern valencià.

L’avantatge d’utilitzar el visor és que permet visualitzar les dades d’interès i realitzar diferents funcions típiques d’un Sistema d’informació Geogràfica com a pas previ a la descàrrega de les dades.

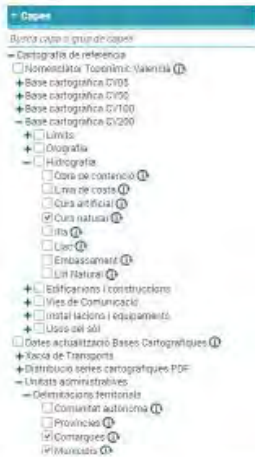
A la següent imatge podeu veure la interfície del Visor de Cartografia, amb el mapa centrat en el territori valencià, una barra d’eines ala part superior dreta i l’arbre de capes disponibles a la dreta de la interfície.

Molt recomanable anar expandint les diferents entrades per visualitzar la informació disponible en cadascuna de les agrupacions.

Per centrar-nos a l'àmbit d'estudi

- 1- Expandir Cartografia de referència
- 2- Expandir unitats administratives i activar la visualització de Comarques i municipis, i dins de Base cartogràfica CV200 seleccionar Curs natural dins de hidrografia

- 3- Seleccioneu l'eina Informació (i) i feu clic damunt del mapa sobre el municipi de Villena a la comarca de l'Alt Vinalopó.
- 4- S'activa el resultat de la identificació en una nova finestra, que us permetrà fer un zoom a l'element i consultar informació associada.

Cerca i visualització de dades d'interès:

- 1- A la part superior esquerra del mapa disposeu d'un desplegable que permet canviar el mapa base, proveu les diferents opcions.
Carregueu per exemple les capes Ordenació del territori i Urbanisme > Infraestructura Verda > Infraestructura Verda Regional > Monuments naturals/Corredors territorials, Espais d'elevat valor cultural etc..., ta

Com veieu aquesta eina permet fer una cerca i visualització de les dades d'interès com a pas previ a la seva descàrrega.

- 2- Per accedir a la descàrrega de les dades des del Visor, prémer el botó (i) al costat de la capa d'interès. I veureu com accediu a la interfície de la IDEV, amb la fitxa resum de metadades en el que hi ha les opcions disponibles de descàrrega de les dades/serveis per a la capa seleccionada.

Un cop descarregades les dades o copiada la URL del serveis es poden visualitzar al Desktop GIS que es vulgui (ArcMap, ArcGISPro, QGIS etc..).

EQUIP DOCENT

Director del Departament

Àngel Cebollada angel.cebollada@uab.cat

Coordinació dels estudis de grau i postgrau

Eduard Ariza (Màster) eduard.ariza@uab.cat

Antònia Casellas (Doctorat) antonia.casellas@uab.cat

Coordinació general del programa troncal

Asunción Blanco asuncion.blanco@uab.cat

Coordinació del treball de camp

Asunción Blanco asuncion.blanco@uab.cat

Professorat dels mòduls troncal

Eduard Ariza eduard.ariza@uab.cat

Asunción Blanco asuncion.blanco@uab.cat

Maria Buhigas maria.buhigas@uab.cat

Gemma Canoves gemma.canoves@uab.cat

Joan Checa joan.checa@uab.cat

Inmaculada Díaz inmaculada.diaz@uab.cat

Carles Donat carles.donat@uab.cat

Esteve Dot esteve.dot@uab.cat

Joan López juan.lopez@uab.cat

Francesc Muñoz franc.munoz@uab.cat

Oriol Nel-lo oriol.nello@uab.cat

Francesc Romagosa francesc.romagosa@uab.cat

Suport al programa troncal (edició i logística):

Laura Sala laura.sala@uab.cat

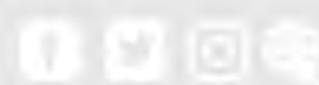

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

G Departament
de Geografia

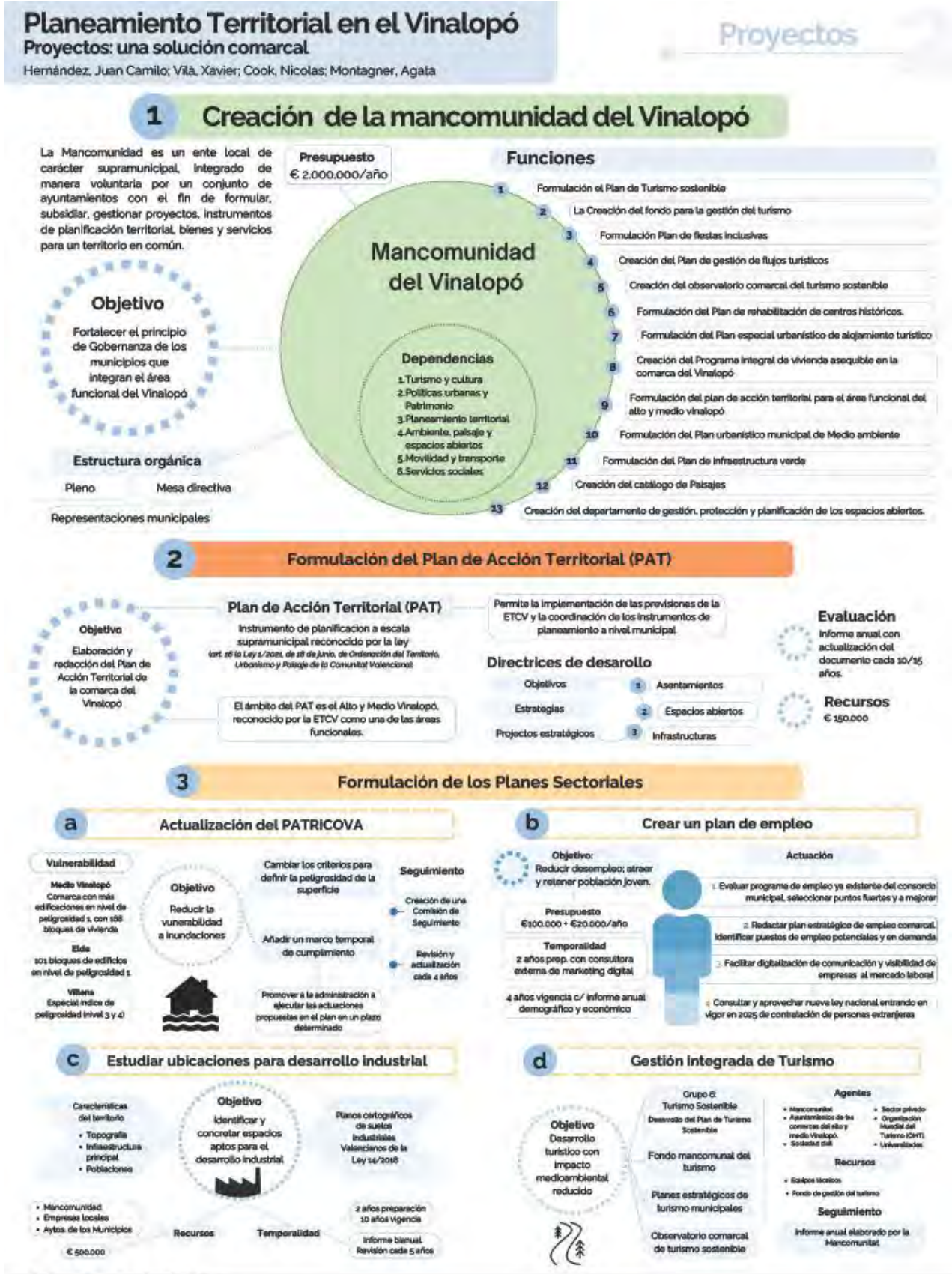
G+ màster en
estudis territorials i
planejament

Segueix-nos a les xarxes

APÈNDIX 2. LÀMINES DE PRESENTACIÓ DELS PROJECTES

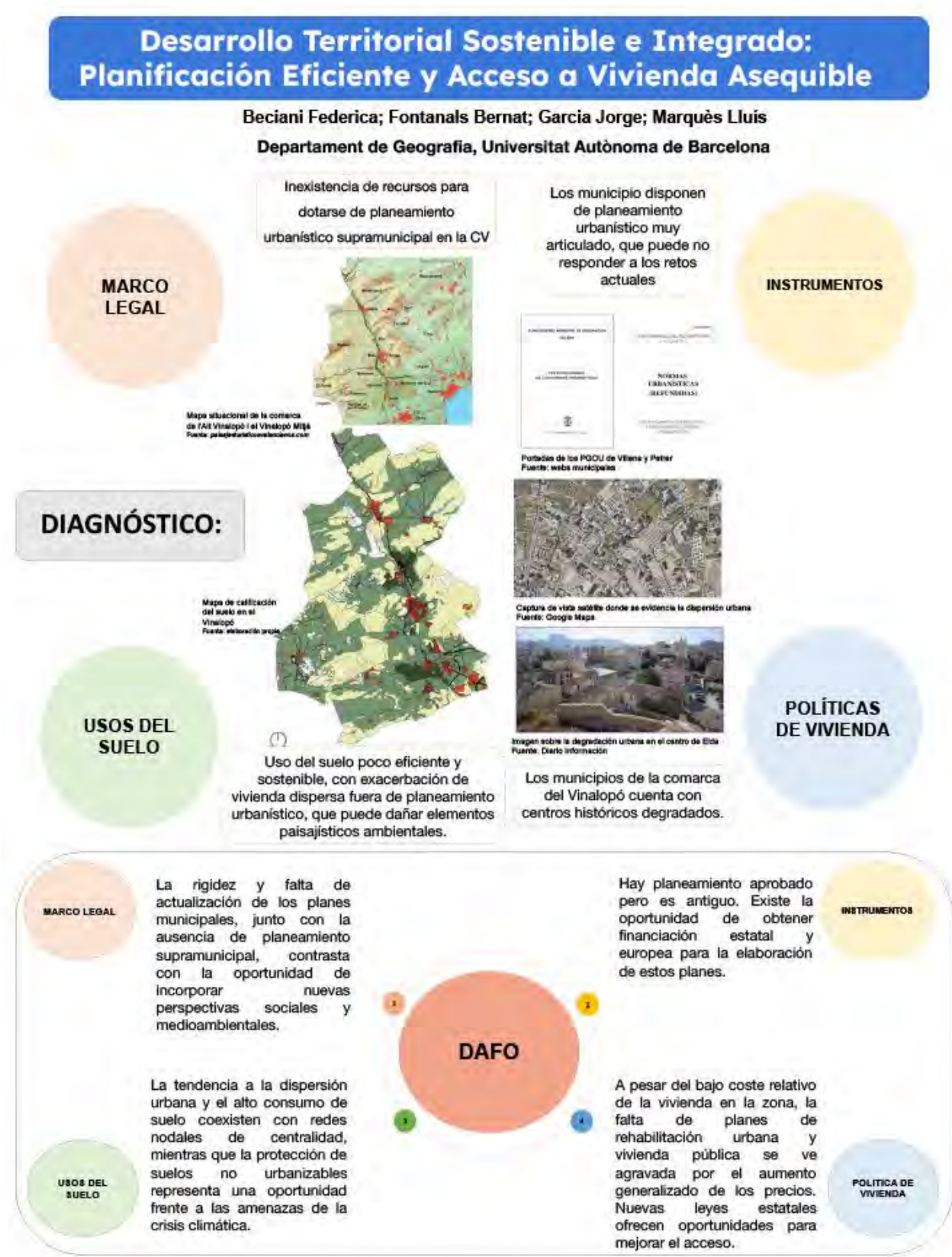

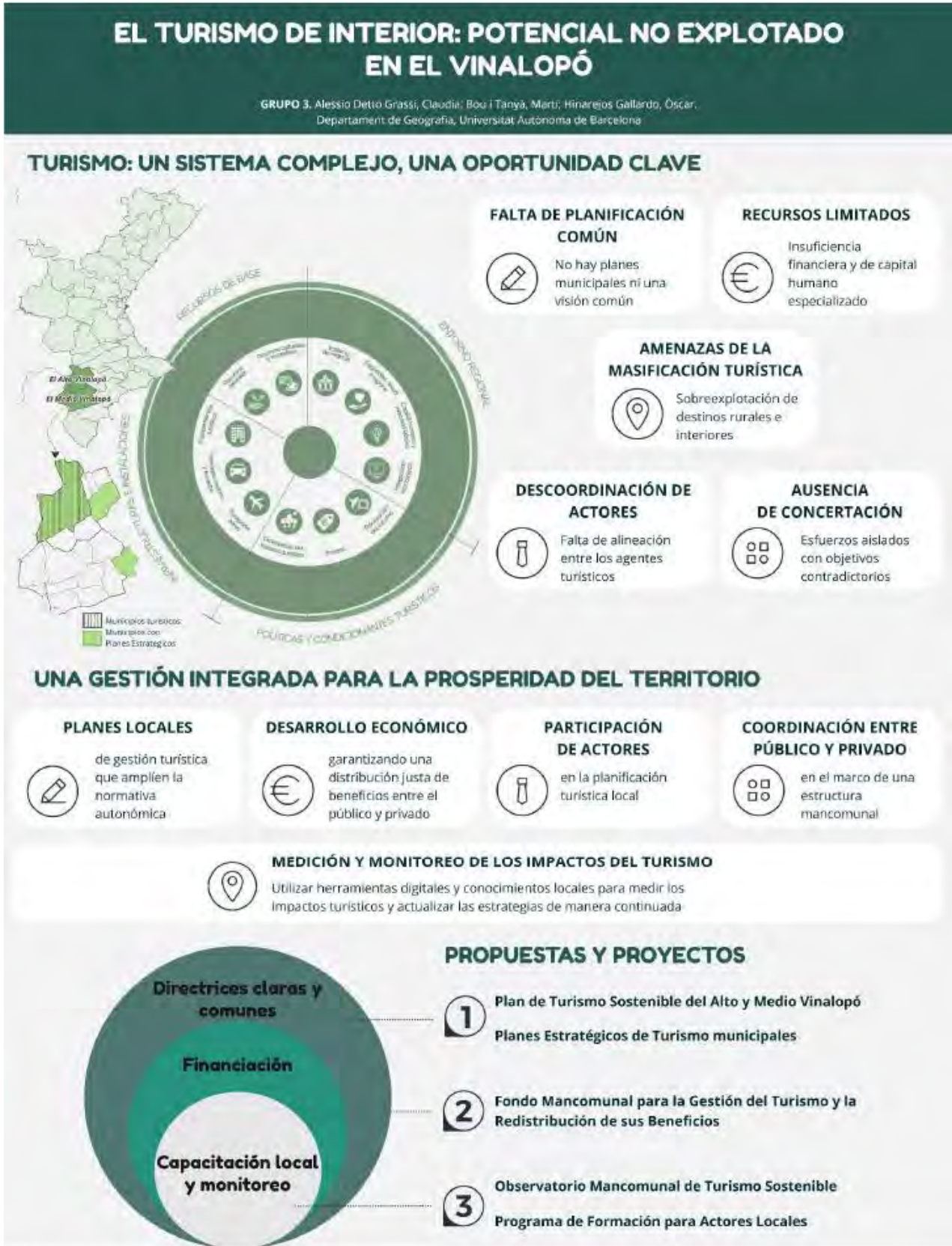
Turisme i reptes territorials:

Planejament i gestió del turisme d'interior al corredor del Vinalopó (Alacant)
Projecte troncal del Màster en estudis territorials i planejament. Curs 2024-2025.

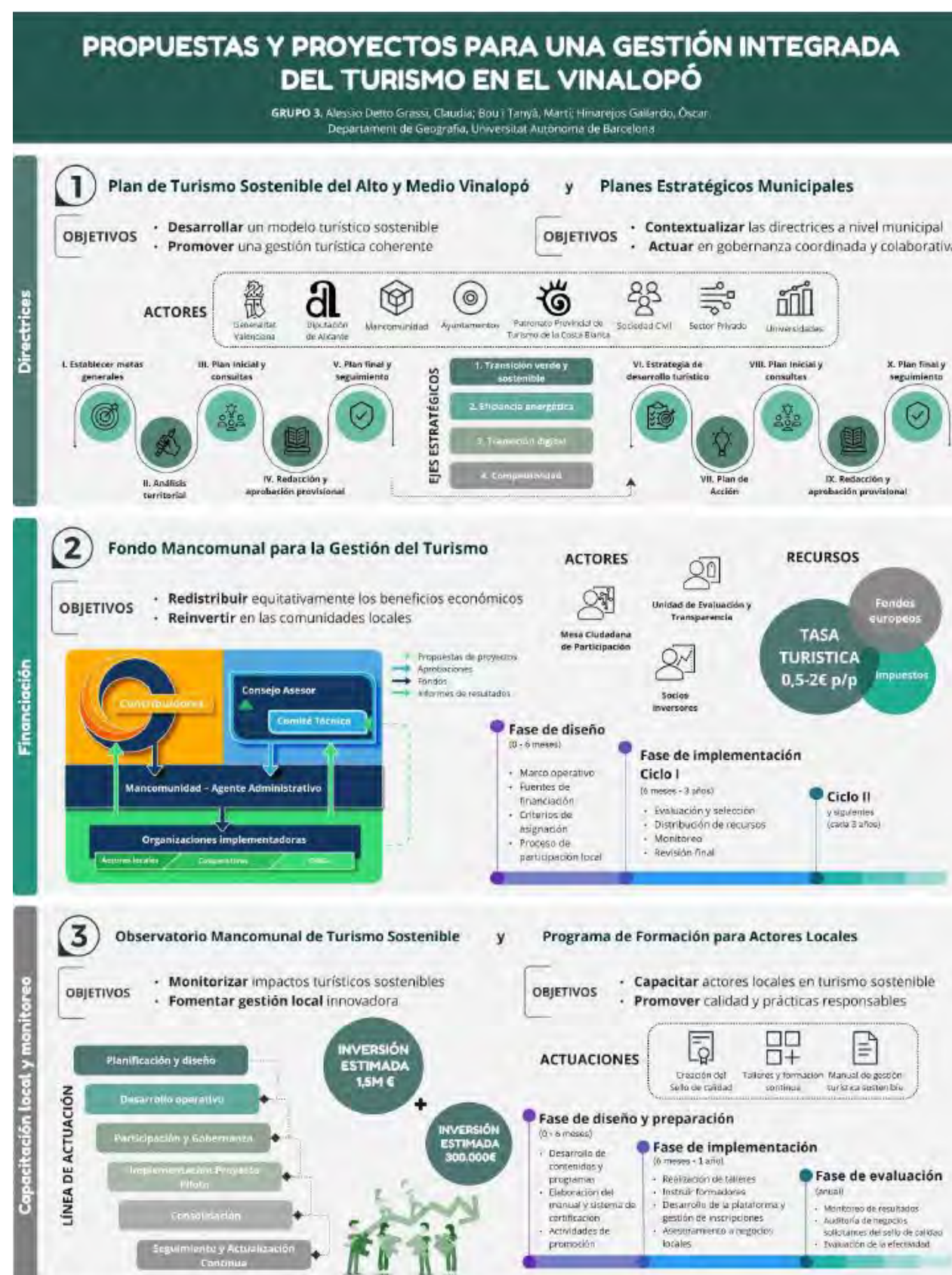

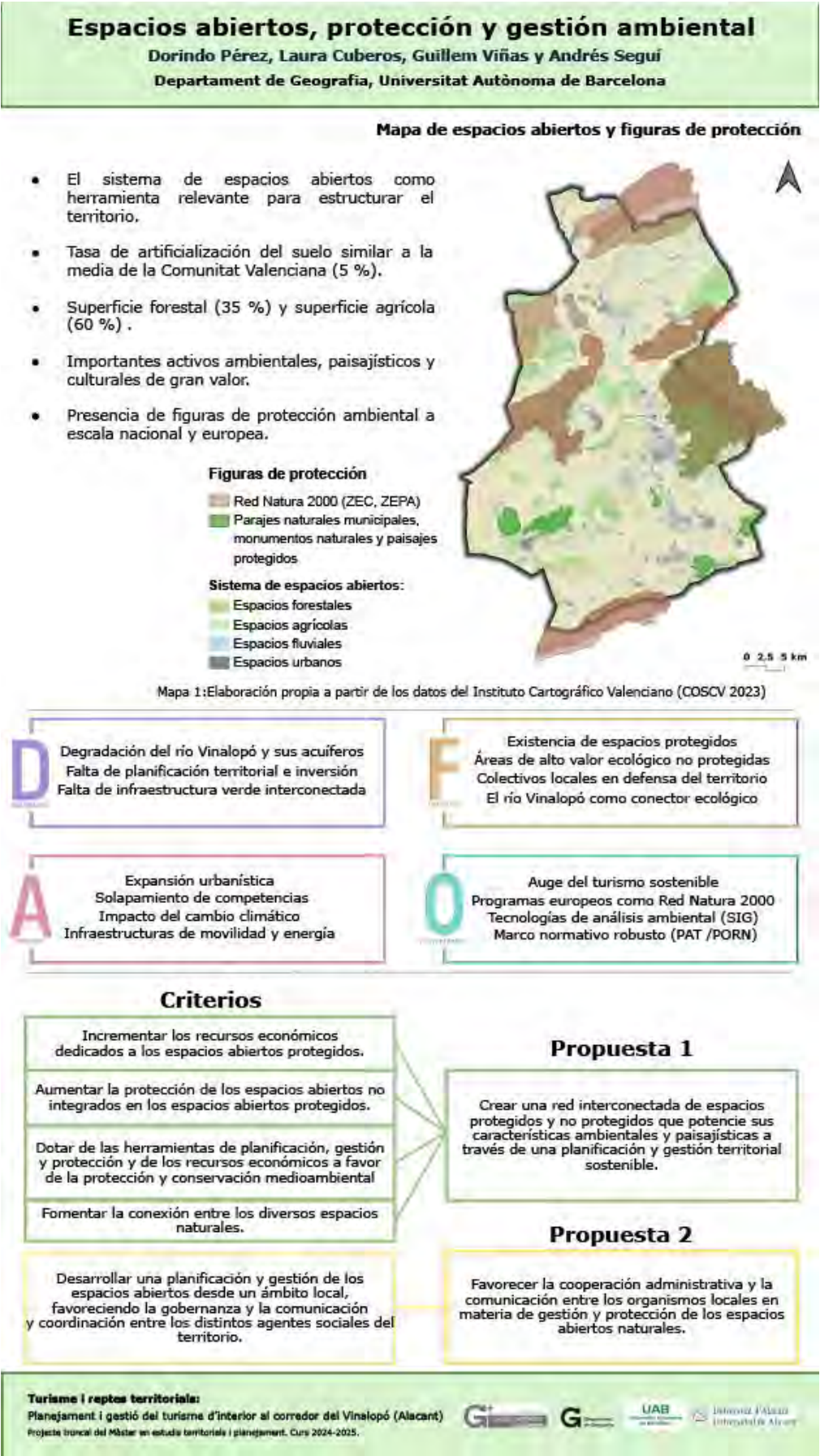

Turisme i reptes territorials:
Planejament i gestió del turisme d'interior al corredor del Vinalopó (Alacant)
Projecte troncal del Màster en estudis territorials i planejament. Curs 2024-2025.

Espacios abiertos, protección y gestión ambiental

Dorindo Pérez, Laura Cuberos, Guillem Viñas y Andrés Seguí
Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona

Propuesta 1. Red de espacios abiertos

Proyecto 4.1. Infraestructura de corredores verdes

Figura 1: Elementos de conexión de la Infraestructura Verde. Fuente: Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana. Patrimonio Ambiental.

Objetivo

Crear una red de corredores verdes que conecten las zonas protegidas inconexas y generen permeabilidad genética.

Actuaciones

1. Renaturalizar el Río Vinalopó en las áreas urbanas y restaurar los bosques de ribera en el resto del recorrido.
2. Construir corredores verdes, en superficie como subterráneos, que permitan la conexión de áreas naturales, especialmente las cortadas por infraestructuras de movilidad, viarias y ferroviarias.
3. Fomentar la agricultura sostenible, priorizando los mosaicos de plantaciones que generen biodiversidad en el territorio.

Proyecto 4.2. Catálogo de paisajes

Figura 2: Paisaje desde el Castillo de Vilena.
Fuente: César Hinojosa

Objetivo

Consolidar una planificación integral del paisaje a través de la identificación, protección y promoción de éste.

Actuaciones

1. Definir las unidades e identificar los valores y la fragilidad.
2. Elaborar una cartografía y un archivo fotográfico.
3. Crear los objetivos y directrices paisajísticas.
4. Establecer indicadores para la protección, gestión y ordenación sostenibles.
5. Implementar herramientas para la sensibilización, educación y promoción.

Propuesta 2. Gestión y gobernanza

Proyecto 4.3. Departamento de espacios abiertos

Objetivo

Unificar la gestión de los espacios abiertos en un organismo supramunicipal.

Actuaciones

1. Establecer un convenio de colaboración entre la Generalitat Valenciana y los municipios.
2. Definir una estructura organizativa clara con roles específicos.
3. Asegurar la financiación a través de diversas fuentes.
4. Construir una sede física.
5. Contratar personal cualificado.
6. Implementar proyectos de protección y mejora de los espacios abiertos.

Proyecto 4.4. Mesas territoriales

Objetivos

- Fomentar la participación ciudadana en el planeamiento y gestión de los espacios abiertos.
- Asegurar el acceso universal a la información sobre los espacios abiertos.
- Involucrar a la ciudadanía en la formulación de propuestas sobre políticas ambientales.
- Incorporar los resultados y propuestas obtenidas en las decisiones finales sobre la planificación y gestión de los espacios abiertos.

Actuaciones

- 1. Crear mesas territoriales:**
 - 1.1. Establecer mesas de trabajo que incluyan a representantes de diversos actores clave.
 - 1.2. Definir un marco regulador para el funcionamiento de las mesas.
- 2. Definir planes de acción:**
 - 2.1. Elaborar y poner en marcha planes de acción específicos basados en las conclusiones obtenidas en las mesas territoriales.
 - 2.2. Establecer un mecanismo de evaluación continua del progreso de las acciones adoptadas.

Turisme i reptes territorials:

Planegament i gestió del turisme d'interior al corredor del Vinalopó (Alicant)
Projecte troncal del Màster en estudis territorials i planegament, curs 2024-2025.

TURISMO Y PATRIMONIO CULTURAL INTANGIBLE

Strunk, Anna; Muñiz, Julien; Sopena, Pau; Soriano, Javier

Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona

El Vinalopó es una región con un patrimonio inmaterial único, y es imprescindible adaptarlo al siglo XXI si queremos que el mundo y la propia ciudadanía lo valore.

Artesanía

La tradición alfarera de Agost dispone de una simbología e historia únicas que permean toda la localidad. Bajo la Campaña "Hazte Botijo Lover" se proyecta un espacio de posibilidades de desarrollo local.

Moros y Cristianos

La fiesta, con más de 200 años de tradición, reúne a miles de participantes y es un motor social, cultural y económico. Destacan las escuadras festeras, sus sedes sociales y el impacto económico de los trajes de alta calidad.

Música y cultura

Los festivales de Villena destacan por su variedad musical y diversidad de público, pero generan externalidades como ruido y suciedad que deben abordarse.

Reconocimiento del Interés Turístico de la Fiesta de Moros y Cristianos

- No Dispone de Reconocimiento
- Interés Turístico Local
- Interés Turístico Provincial
- Interés Turístico Autonómico
- Interés Turístico Nacional
- Interés Turístico Internacional

Fuente: Elaboración Propia

Turismo de Estrellas

La buena calidad lumínica ofrece un destino idílico para ver las estrellas.

D Desactualización conceptual y urbana de los recursos.	A Masificación y riesgo de deslocalización cultural y social	F Identidad cultural marcada que se apoya en condiciones geográficas características	O Interés global por el turismo cultural

Criterio General

Aprovechar el creciente interés por el turismo patrimonial en su totalidad, así como las condiciones culturales y ambientales, con la finalidad de fomentar el crecimiento económico local; protegiendo y privilegiando la producción y reproducción del tejido empresarial y social.

Turisme i reptes territorials:

Planejament i gestió del turisme d'interior al corredor del Vinalopó (Alacant)
Projecte troncal del Màster en estudis territorials i planejament. Curs 2024-2025.

ACTIVIDADES ECONÓMICAS INTEGRADAS EN EL SECTOR TURÍSTICO - PROYECTOS

Cordoba, Karen Andrea - Sánchez, Lara - Vendrell, Pau
Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona

El turismo industrial, de industrias vivas y MICE está en **auge**, destacando espacios sostenibles y singulares que combinan **exclusividad** y **conexión con el entorno**, **diversificando** la oferta turística y **revitalizando** el patrimonio cultural.

1 RECUPERACIÓN DE UN PASADO INDUSTRIAL PARA CREAR UN FUTURO TURÍSTICO

Rehabilitación de edificios industriales como centros culturales y educativos que impulsen el turismo, narren la historia industrial y fortalezcan la economía local.

2 RUTA DE LAS INDUSTRIAS VIVAS

Desarrollo de una **ruta turística** que conecte y destaque las industrias vivas de la zona, incluyendo la **creación de espacios dedicados al visitante**. Las paradas incluyen:

- Empresa de confección de trajes de fiestas (Villena)
- Trabajos de timbrados y Pieles (Elda)
- Coworking Genion COOP (Petrer)
- Trabajos de Alfarería (Agost)

Coworking Genion Lab. (n.d.). Imagen extraída de su página web.

FEDEPRIM (2024, 16 de mayo). Catada y marroquíerle.

RedFestres. (n.d.). Trajes de Mores y Cristianos.

3 CREANDO EL ESCENARIO PERFECTO PARA EVENTOS

Adecuación de espacios para turismo MICE y su **promoción** mediante **campanas de marketing**, una vez los servicios y equipamientos. Las adecuaciones contemplan **tres ubicaciones clave** e incluyen:

- Infraestructura tecnológica avanzada.
- Áreas dedicadas al networking.
- Estacionamiento amplio y funcional.
- Espacios accesibles, amplios y flexibles

Posteriormente, se lanzará una **campana de marketing** para crear una marca distintiva de turismo MICE, destinada a atraer eventos exclusivos y diferenciados.

Rodégan Francisco Gómez. (n.d.). Imagen extraída de su página web.

Coworking Genion Lab. (n.d.). Imagen extraída de su página web.

Turisme i reptes territorials:

Planejament i gestió del turisme d'interior al corredor del Vinalopó (Alacant)
Projecte troncal del Màster en estudis territorials i planejament. Curs 2024-2025.

Patrimonio Cultural Tangible

Rodríguez, Gisela; Saltó, Jofre; Bordes, Marta
Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona

CENTROS HISTÓRICOS Y MORFOLOGÍA URBANA

Degradación física y despoblamiento de los centros hacia los ensanches y periferias

Pérdida de centralidad

Tendencia europea a la rehabilitación de los centros históricos

Possibilidad de crear nuevas centralidades urbanas

EDIFICIOS Y MONUMENTOS SINGULARES

Difficil acceso y mantenimiento de los edificios y monumentos singulares

Elevados costes económicos

Buena conservación de fachadas de ciertos edificios singulares

Oportunidad de dotar con varios usos y un buen mantenimiento

MUSEOS Y CENTROS CULTURALES

Fragmentación del relato histórico entre los museos

Carencia de promoción exterior y comunicación entre los museos

Gran conjunto de elementos patrimoniales de elevado valor

Tejer una red cultural entre museos y centros culturales

TURISMO DE MEMORIA HISTÓRICA

Inexistencia de una red patrimonial de memoria histórica

Pérdida del estado de conservación físico y social

Gran abanico de patrimonio material documentado

Predisposición europea en fomentar proyectos para construir identidad y conciencia

CASTILLOS Y FORTIFICACIONES

Mal estado de conservación e inaccesibilidad universal

Rehabilitación costosa económicamente

Red amplia de castillos en la región del Alto y Medio Vinalopó

Tendencia a la rehabilitación del patrimonio medieval

Turisme i reptes territorials:
Planejament i gestió del turisme d'interior al corredor del Vinalopó (Alacant)
Projecte troncal del Màster en estudis territorials i planejament. Curs 2024-2025.

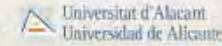
Geografia i
Urbanisme

Departament de Geografia

Universitat Autònoma de Barcelona

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

291

Patrimonio Cultural Tangible

Rodríguez, Gisela; Saltó, Jofre; Bordes, Marta
Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona

PROPUESTA 1

Rehabilitación de los centros históricos

Proyecto 1.1

PLAN DE REHABILITACIÓN INTEGRAL DE LOS CENTROS HISTÓRICOS

Producir nuevas oportunidades y reducir las desigualdades mediante la rehabilitación de bajos comerciales, viviendas y espacios públicos de los centros históricos, implicando a la ciudadanía.

Impulsa la creación de la Ley de Barrios de la Comunitat Valenciana.

Ámbitos actuación:

Proyecto 1.2

PLAN ESPECIAL URBANÍSTICO DEL ALOJAMIENTO TURÍSTICO

Regular el establecimiento de alojamientos turísticos para aumentar la capacidad de acogida, a la vez que se garantiza un turismo sostenible y la calidad de vida de la ciudadanía.

Zonificación → Rehabilitación de edificios → Cuantificación y monitorización → Regular y optimizar la oferta

Proyecto 2.1

CÁLOGO PATRIMONIAL DE ELEMENTOS ARQUITECTÓNICOS Y BIENES CULTURALES TANGIBLES

Inventariar el patrimonio cultural tangible existente para preservarlo por medio de figuras de protección y acciones de restauración, además de darle diferentes usos a través de procesos participativos.

Creación de:

- ✓ Área de patrimonio y políticas urbanas
- ✓ Geoportal y visor
- ✓ Ciclo de conferencias
- ✓ Itinerarios temáticos

Proyecto 2.2

PLAN DE USOS DE EQUIPAMIENTOS CULTURALES

Organizar los equipamientos culturales locales y supralocales por medio de una red que los conecte, asegurando una accesibilidad equitativa, su polifuncionalidad y el desarrollo de iniciativas del tercer sector.

PROPUESTA 2

Acceso y uso inclusivo a equipamientos culturales

PROPUESTA 3

Conocimiento de la historia local

Proyecto 3.1

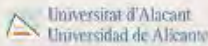
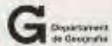
PLAN DE GESTIÓN INTEGRADA DE MUSEOS

Red cultural para la conexión, gestión y coordinación de los museos y centros culturales de los diferentes municipios, a partir de un hilo conductor que muestre el pasado menos narrado.

- Accesibilidad
- Nuevas tecnologías
- Guerra Civil y Época morisca

Turisme i reptes territorials:
Planejament i gestió del turisme d'interior al corredor del Vinalopó (Alacant)
Projecte troncal del Màster en estudis territorials i planejament. Curs 2024-2025.

EL USO TURÍSTICO DE LOS ESPACIOS NATURALES DEL ALTO Y MEDIO VINALOPÓ

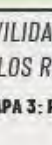
MARGARITA STAVROU, MARIA VELASCO, CIAN BENNELL

PROPUESTA 1: FOMENTAR EL USO DE LA MOVILIDAD ACTIVA PARA ACCEDER A LOS ESPACIOS NATURALES DEL ALTO Y MEDIO VINALOPÓ, HACIÉNDOLOS ACCESIBLES PARA LOS RESIDENTES DE LOS MUNICIPIOS CERCANOS

MAPA 3: PROPUESTA DE MEJORAS DE ACCESO A LOS ESPACIOS NATURALES DEL ALTO Y MEDIO VINALOPÓ

8.1. PLAN DE MEJORA ESTRATÉGICA DE LA ACCESIBILIDAD A LOS ESPACIOS NATURALES

- ADECUAR LOS CAMINOS DE ACCESO
- GESTIONAR ÁREAS CONTIGUAS COMO APOYO A LA INFRAESTRUCTURA VERDE, CON CARRILES BICI E PAVIMENTOS EN CARRETERAS CLAVE.

Elaboración propia a partir de datos de Open Street Maps y Google Earth

8.2. PLAN DE SENDEROS Y RUTAS CICLABLES COMO PRODUCTO TURÍSTICO Y DE OCIO

- IDENTIFICACIÓN Y EVALUACIÓN DE LAS RUTAS MÁS UTILIZADAS, IMPULSANDO LA PARTICIPACIÓN CIUDADANA
- MEJORAS DE INFRAESTRUCTURAS Y SEÑALÉTICA
- CREACIÓN DE UN INVENTARIO DINÁMICO DE RUTAS

8.3. PLAN DE CREACIÓN Y MANTENIMIENTO DE EQUIPAMIENTOS TURÍSTICOS Y EDUCATIVOS EN LOS ESPACIOS NATURALES

- INSTALACIÓN DE ÁREAS RECREATIVAS Y ZONAS DE PERNOCTA.
- CREACIÓN DE 8 AULAS DE LA NATURALEZA CON RECURSOS EDUCATIVOS Y EQUIPAMIENTO PARA COLONIAS ESCOLARES.
- INFRAESTRUCTURA ACCESIBLE PARA PERSONAS CON DISCAPACIDAD.

8.4. PROGRAMA DE PROMOCIÓN DEL PATRIMONIO NATURAL Y CULTURAL

- AMPLIAR EL CATÁLOGO DE LA RUTA DEL VINO
- DISEÑO DE RUTAS ENOTURÍSTICAS Y POTENCIAR EL ALOJAMIENTO
- DISEÑO DE UNA ESTRATEGIA DIGITAL PARA LA PROMOCIÓN DE LA OFERTA LOCAL Y DE PROXIMIDAD

PROPUESTA 4: COORDINAR EL MANTENIMIENTO DE LOS EQUIPAMIENTOS TURÍSTICOS Y GARANTIZAR SU DISTRIBUCIÓN EQUITATIVA EN LOS ESPACIOS NATURALES

PROPUESTA 3: POTENCIAR Y CONSOLIDAR LAS RUTAS DE SENDERISMO ENFOCADAS EN EL CUIDADO DEL ESPACIO NATURAL

PROPUESTA 2: COORDINAR EL MANTENIMIENTO DE LOS EQUIPAMIENTOS TURÍSTICOS Y GARANTIZAR SU DISTRIBUCIÓN EQUITATIVA EN LOS ESPACIOS NATURALES

PROPUESTA 1: FOMENTAR EL USO DE LA MOVILIDAD ACTIVA PARA ACCEDER A LOS ESPACIOS NATURALES DEL ALTO Y MEDIO VINALOPÓ, HACIÉNDOLOS ACCESIBLES PARA LOS RESIDENTES DE LOS MUNICIPIOS CERCANOS

8.5. PLAN DE GESTIÓN TURÍSTICA PARA LOS ESPACIOS NATURALES Y LAS ÁREAS INTEGRANTES DE LA NUEVA INFRAESTRUCTURA VERDE

- MONITOREAR EL NÚMERO DE VISITANTES EN DIFERENTES ÉPOCAS DEL AÑO E IDENTIFICAR LAS CARACTERÍSTICAS DE LOS USUARIOS
- ANÁLISIS DE IMPACTO AMBIENTAL DE LA FRECUENTACIÓN A LOS ESPACIOS NATURALES
- IDENTIFICACIÓN DE ZONAS SENSIBLES
- CÁLCULO DE CAPACIDAD FÍSICA, ECOLÓGICA Y SOCIAL
- ESTABLECER NORMAS PARA LA VISITA, SEGÚN LA CAPACIDAD DE CARGA

TURISMO Y RETOS TERRITORIALES:

PLANEAMIENTO Y GESTIÓN DEL TURISMO DE INTERIOR EN EL CORREDOR DEL VINALOPÓ
Proyecto troncal del master en estudios territoriales y planeamiento. Curso 2024-25.

